

yaşayan

KUR'AN

Türkçe Meal/Tefsir

R. İHSAN ELİAÇIK

*Meal/Tefsirde kullanılan hat, Faruk Sağlam'ın
izni ile Huzur Yayınları'ndan alınmıştır.*

İNŞA YAYINLARI:9

Kitabın Adı:

Yaşayan Kur'an Türkçe Meal/Tefsir
İkinci Cilt

© İnşa Yayınları, Nisan 2007

Yazan:

R. İhsan Eliaçık

Redaksiyon

İsmail Doğu-Esan Gül

İç Düzen:

Bahadır Karahan

Kapak Tasarım:

Bahadır Karahan

Baskı-Cilt:

İstanbul Matbaa Mücellit

Sancaktepe Sanayi Mahallesi Saadet Sokak

No: 11/1 Güngören / İstanbul

1. Baskı: 2007 Nisan

Merkez: Kirmasti Mahallesi, Kıztaşı Caddesi

Nalbant Demir Sokak No: 2-4 Kat: 2 Fatih / İstanbul

Tel: (0212) 635 99 19

Faks: (0212) 631 02 69

e-mail: recepihsan@gmail.com

YAŞAYAN KUR'AN

Türkçe Meal-Tefsir
2. Cilt

R. İhsan Eliaçık

SURELERİN MUSHAF TERTİBİNE GÖRE DİZİLİŞİ

Sure No	Sure Adı	Ayet Sayısı	Cilt/Sayfa No	Sure No	Sure Adı	Ayet Sayısı	Cilt/Sayfa No
1	Fatiha	7	1/24	58	Mücadele	22	3/182
2	Bakara	286	1/28	59	Haşr	24	3/191
3	Âl-i İmrân	200	1/140	60	Mümtehine	13	3/202
4	Nisâ	176	1/184	61	Saff	14	3/208
5	Mâide	120	1/244	62	Cuma	11	3/213
6	En'âm	165	1/279	63	Münafikûn	11	3/218
7	A'raf	206	1/321	64	Tegâbun	18	3/222
8	Enfâl	75	1/359	65	Talâk	12	3/227
9	Tevbe (Berae)	129	1/380	66	Tahrim	12	3/231
10	Yûnus	109	1/417	67	Mülk	30	3/235
11	Hûd	123	1/438	68	Kalem	52	3/240
12	Yûsuf	111	1/462	69	Hâkka	52	3/252
13	Ra'd	43	2/8	70	Meâric	44	3/259
14	Ibrâhim	52	2/20	71	Nuh	28	3/264
15	Hicr	99	2/37	72	Cin	28	3/270
16	Nahl	128	2/51	73	Müzzemmil	20	3/276
17	İsrâ	111	2/81	74	Müddessir	56	3/279
18	Kehf	110	2/114	75	Kiyâmet	40	3/287
19	Meryem	98	2/140	76	İnsan(Dehr)	31	3/292
20	Tâhâ	135	2/159	77	Mürselât	50	3/301
21	Enbiyâ	112	2/180	78	Nebe	40	3/307
22	Hacc	78	2/200	79	Nâziât	46	3/312
23	Mu'minun	118	2/218	80	Abese	42	3/316
24	Nur	64	2/234	81	Tekvîr	29	3/320
25	Furkân	77	2/256	82	İnfitâr	19	3/326
26	Şuarâ	227	2/270	83	Mutaffifin	36	3/329
27	Neml	93	2/286	84	İnşikâk	25	3/333
28	Kasas	88	2/305	85	Burûc	22	3/336
29	Ankebût	69	2/323	86	Târık	17	3/342
30	Rûm	60	2/338	87	A'lâ	19	3/345
31	Lokman	34	2/351	88	Ğâşiye	26	3/348
32	Secde	30	2/359	89	Fecr	30	3/352
33	Ahzâp	73	2/364	90	Beled	20	3/357
34	Sebe	54	2/393	91	Şems	15	3/362
35	Fâtır	45	2/406	92	Leyl	21	3/367
36	Yâsîn	83	2/420	93	Duhâ	11	3/370
37	Sâffât	182	2/434	94	İnşirah	8	3/374
38	Sâd	88	2/451	95	Tin	8	3/377
39	Zümer	75	2/464	96	Alak	19	3/380
40	Mu'min	85	3/17	97	Kadr	5	3/386
41	Fussilet	54	3/22	98	Beyyine	8	3/389
42	Şûra	53	3/33	99	Zilzâl	8	3/393
43	Zuhrûf	89	3/43	100	Âdiyât	11	3/396
44	Duhân	59	3/56	101	Kâria	11	3/399
45	Câsiye	37	3/63	102	Tekâsür	8	3/402
46	Ahkâf	35	3/72	103	Asr	3	3/405
47	Muhammed	38	3/81	104	Hümeze	9	3/410
48	Fetih	29	3/88	105	Fil	5	3/413
49	Hucurât	18	3/100	106	Kureyş	4	3/416
50	Kaf	45	3/110	107	Mâun	7	3/419
51	Zâriyât	60	3/119	108	Kevser	3	3/423
52	Tûr	49	3/129	109	Kâfirûn	6	3/426
53	Necm	62	3/137	110	Nasr	3	3/432
54	Kamer	55	3/149	111	Leheb(Mesed)	5	3/435
55	Rahmân	78	3/155	112	İhlâs	4	3/438
56	Vâkıa	96	3/164	113	Felâk	5	3/444
57	Hadid	29	3/171	114	Nâs	6	3/448

SURELERİN MSHAFTAKİ VE MEAL/TEFSİRDEKİ SIRALARI
İLE SAYFA NUMARALARINI GÖSTERİR ALFABETİK İNDEKS

Sure Adı	Sure No	Ayet Sayısı	Cilt/Sayfa No	Sure Adı	Sure No	Ayet Sayısı	Cilt/Sayfa No
-A-				-L-			
Abese	80	42	3/316	Leyl	92	21	3/367
Adiyât	100	11	3/396	Lokman	31	34	2/351
Ahkâf	46	35	3/72	-M-			
Alâ	87	19	3/345	Mâide	5	120	1/244
Alak	96	19	3/380	Mâûn	107	7	3/419
Al-i İmrân	3	200	1/140	Meâric	70	44	3/259
Ankebût	29	69	2/323	Meryem	19	98	2/140
A'raf	7	206	1/321	Muhammed	47	38	3/81
Asr	103	3	3/405	Mutaffifin	83	36	3/329
-B-				Mücadele	58	22	3/182
Bakara	2	286	1/28	Müddessir	74	56	3/275
Beled	90	20	3/357	Mülk	67	30	3/235
Beyyine	98	8	3/389	Mu'minûn	23	118	2/218
Burûc	85	22	3/336	Mümtehine	60	13	3/202
-C-				Münafikûn	63	11	3/218
Câsiye	45	37	3/63	Mürselât	77	50	3/301
Cin	72	28	3/270	Müzzemmil	73	20	3/276
Cuma	62	11	3/213	-N-			
-D-				Nahl	16	128	2/51
Duhâ	93	11	3/370	Nâs	114	6	3/448
Duhân	44	59	3/56	Nasr	110	3	3/432
-E-				Nâziât	79	46	3/312
En'am	6	165	1/279	Nebe	78	40	3/307
Enbiyâ	21	112	2/180	Necm	53	62	3/137
Enfâl	8	75	1/359	Neml	27	93	2/286
-F-				Nisâ	4	106	1/184
Fâtiha	1	7	1/24	Nüh	71	28	3/264
Fâtur	35	45	2/406	Nûr	24	64	2/234
Fecr	89	30	3/352	-R-			
Felâk	113	5	3/444	Ra'd	13	43	2/8
Fetih	48	29	3/88	Rahmân	55	78	3/155
Fil	105	5	3/413	Rûm	30	60	2/338
Furkân	25	77	2/256	-S-			
Fussilet	41	54	3/22	Sad	38	88	2/451
-G-				Saff	61	14	3/208
Ğafir(Mü'min)	40	85	3/17	Sâffât	37	182	2/434
Ğâşiye	88	26	3/348	Sebe	34	54	2/393
-H-				Secde	32	50	2/359
Hacc	22	78	2/200	-Ş-			
Hadid	57	29	3/171	Şems	91	15	3/362
Hâkka	69	52	3/252	Şuarâ	26	227	2/270
Haşr	59	24	3/191	Şûra	42	53	3/33
Hicr	15	99	2/37	-T-			
Hucurât	49	18	3/100	Tâhâ	20	135	2/159
Hüd	11	123	1/438	Tahrîm	66	12	3/231
Hümeze	104	9	3/410	Talâk	65	12	3/227
-İ-				Tânk	86	17	3/342
İbrâhîm	14	52	2/20	Tebbet(Leheb)	111	5	3/435
İhlâs(Tevhid)	112	4	3/438	Teğâbûn	64	18	3/222
İnfitâr	82	19	3/326	Tekâsür	102	8	3/402
İnsan(Dehr)	76	31	3/292	Tekvîr	81	29	3/320
İnsikâk	84	25	3/333	Tevbe	9	29	1/380
İnsirah	94	8	3/374	Tin	95	8	3/377
İsrâ	17	111	2/84	Tûr	52	49	3/129
-K-				-V-			
Kâria	101	11	3/399	Vâkıa	56	96	3/164
Kadr	97	5	3/386	-Y-			
Kâf	50	45	3/110	Yâsin	36	83	2/420
Kâfirûn	109	6	3/426	Yûnus	10	109	1/417
Kalem	68	52	3/240	Yûsuf	12	111	1/462
Kamer	54	55	3/149	-Z-			
Kasas	28	88	2/305	Zâriyât	51	60	3/119
Kehf	18	110	2/114	Zilzâl	99	8	3/393
Kevser	108	3	3/423	Zuhruf	43	89	3/43
Kiyâmet	75	40	3/287	Zümer	39	75	2/464
Küreyş	106	4	3/416				

13- RA'D SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur 43 ayettir. 13. ayette Allah'ın ayeti olarak gök gürültüsü (Ra'd) örneği verildiği için sureye bu ad verilmiştir. Yahudilerin gök gürültüsüne eski dünya (Mısır, Babil, Pers) dinlerinin etkisiyle "Tanrı'nın (Yahve) haykırışı" olarak inanmalarını mahkûm etmek için bundan bahsedildiği anlaşılıyor.

13-RA'D SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 43 ayettir.

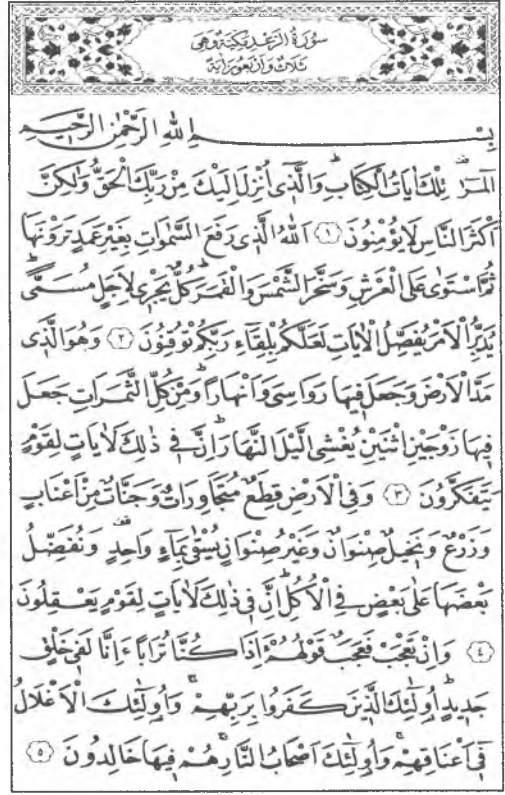
SEVGİ VE MERHAMETİ
SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- ELİF, LÂM, MÎM, RA. Bunlar kitabın¹ âyetleridir. Sana Rabbinden indirilen gerçeğin ta kendisidir. Buna rağmen insanların çoğu inanmayacaklar.

2- Gökleri görünür bir dayanak olmadan yükselten, sonra bütün görkemiyle uzayı kuşatan, güneşi ve ayı belli bir vakte kadar kendi yörüngesinde döndüren Allah'tır. Bütün işleri O yönetiyor. Ayetleri işte böyle açıklıyor ki, bir gün Rabbinizin huzuruna çıkacağınızdan en küçük bir endişeniz olmasın.

3- Yeryüzünü alabildiğine yayan, üzerine yerinden oynatılmaz dağlar yerleştiren, vadilerinden nehirlere akıtan, ürünlerin hepsinden çift çift yapan ve gündüzü geceyle örten O'dur. Doğrusu bütün bunlarda düşünen insanlar için büyük ibretler vardır.

4- Yeryüzünde birbirine komşu farklı özellikte nice topraklar vardır. Üzüm bağları, ekin tarlaları, tek veya küme halinde boy veren hurma ağaçları vardır ki hepsi aynı su ile sulanırlar. Böylelikle kimini kiminden daha yararlı ve verimli kılıyoruz. Doğrusu bütün bunlarda aklını iyi kullanan insanlar için

büyük ibretler vardır.

5- EĞER bunlara şaşıyorsan, asıl şaşılabilecek şey onların şu sözleridir: "Nasıl yani, biz toprak olup gittikten sonra gerçekten yeniden mi yaratılacağız?" İşte bunlar Rablerini inkâra kalkışan kimselerdir. Bunların boyunlarına demir halkalar vurulacaktır. Cehennemliktir onlar, oradan asla çıkamayacaklar!

¹ KİTAP: Sözlükte [كِتَاب] kökünden gelir. Mastarı; "yazmak, telif etmek, göndermek, kaydetmek, emretmek, farz kılmak" demektir. Terim olarak Allah'ın kitabı kastedilir. Özel olarak İbranice töre, gelenek, kanun, yol anlamına gelen Tevrat (Torah); Arapça yazılan şey, kitap anlamına gelen Zebur; Aramice haberci, müjdeci, resul anlamına gelen İncil (Eski Yunanca Euangelion, Fransızca Evangile, İngilizce Evangel) ve Arapça okunan, toplayan anlamına gelen Kur'an kastedilir. Ayette ge-

çen kitaptan maksadın Kur'an olduğunda ise ihtilâf yoktur. Buna rağmen kitap kelimesinin Kur'an lisanında aynı zamanda daha üst bir kavram olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Elma, armut, ayva, kiraz kelimelerinin "ağaç" başlığı altında toplanması gibi Tevrat, Zebur, İncil, Kur'an kelimeleri de "Kitap" başlığı altında toplanmaktadır. Yani bütün bunlar bir ana "Kitap"tan çıkmakta ve tarihin belirli bir zaman ve mekânında yeryüzünün tozuna toprağına bulanarak Tevrat, Zebur, İncil, Kur'an olmaktadır... Kuran'ın otuza yakın başka isimleri de vardır: Ayıran, fark koyan (*furkan*); öğüt, hatırlatma (*zikr*); indirme (*tenzil*); söz (*hadis*); nasihat, vaaz (*mev'iza*); bilgelik kaynağı (*hikmet*); tedavi eden (*şifa*); doğru yolda yürüten, ona götüren (*huda*); doğruluk ve dürüstlük yolu (*sırat-ı müstakim*); ip (*habl*); sevgi ve merhamet kaynağı (*rahmet*), canlılık, soluk, nefes (*ruh*); gerçek yaşamöyküsü (*kasas*); açıklama (*beyan*); vicdanın sesi (*besair*); ayıran, karıştırmayan (*fasl*); parça, parça inen (*necm*); tekrarlayan, vurgulayan (*mesani*); iyilik, lütuf (*nimet*); delil, kanıt (*burhan*); hayatın içinden gelen, sapasağlam (*qayyum*); güvenli sığınak (*müheymin*); aydınlatan (*nur*), gerçeğin ta kendisi (*haqq*); güçlü, yüce, (*aziz*); cömert, eliaçık (*kerim*); büyük, ulu (*azim*); kalıcı, sürekli, çağlar boyu yankılanacak (*mübarek*)...

6- Senden iyiliklikleri isteyecekleri yerde uyarıp durduğun azabı bir an evvel getirmeni istiyorlar. Hem de, alay ettikleri türden nice ibret verici felaket daha öncekilerin başına geldiği halde. Doğrusu Rabbin, nankörlüklerine rağmen insanlara mağfiret edendir. Ancak azabı da çok çetindir; bundan hiç şüphenez olmasın.

7- Kâfirler; “niçin Rabbinden ona bir mucize indirilmiyor?” diyorlar. Oysa sen sadece bir uyanışa çağırırsın ve her çağın bir yol göstericisi vardır.

8- Her dışının neye gebe olduğunu ve rahimlerde nelerin olup bittiğini Allah bilir. O'nun katında her şeyin bir ölçüsü vardır.

9- Allah görünen görünmeyen her şeyi bilir. Çok büyüktür, çok yücedir.

10- İçinizden sözünü gizleyen de açığa vuran da; geceleyin saklanan da, gündüzün ortaya çıkan da Allah nazarında aynıdır.

11- Böylesi bir kimsenin yanından hiç ayırmadığı korumaları vardır. Allah' tan başına bir iş gelmesin diye önünde arkasında dolanarak korumalığını yaparlar.² Oysa bir toplum kendi özündekini değiştirmedikçe Allah da onların halini değiştirmez; bundan hiç şüphenez olmasın. Allah bir toplum hakkında iyi düşünmedi mi ona da kimse engel olamaz. Çünkü onların kendilerini Allah'a karşı koruyabilecek kimseleri yoktur.

وَيْسَ عَجَلُونَكَ يَا سَيِّدَهُ قَبْلَ الْحَسْبَةِ وَقَدْ خَلَّتْ مِنْ قَبْلِهِمْ
الْمَثَلَاتُ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِّلَّكَاسِرِ عَلَىٰ ذُنُوبِهِمْ وَإِنَّ
رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٦﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا
أُنزِلَ عَلَيْنَا آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿٧﴾
أَلَلَّهِ يَسْكُمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَىٰ وَمَا تَحْمِلُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَرْزُقُ
وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ ﴿٨﴾ عَلِيمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
الْكَبِيرُ الْمُتَعَالَىٰ ﴿٩﴾ سَوَاءٌ مِنْكُمْ مَنْ أَسْرَعَ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ
وَمَنْ سَوْسَخَفَ بِاللَّيْلِ وَسَارِبَ بِالنَّهَارِ ﴿١٠﴾ لَهُ
مُعَقَّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ
إِذَا لَمْ يَلْفِظْ مَا يَقُولُ حَتَّىٰ يَبْصُرُوا مَا بَايَ نَفْسِهِمْ وَإِذَا
أَرَادَ اللَّهُ يَقُولُ شَيْئًا مَلَأَ سَدْرَهُ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ
مِنْ أَلٍ ﴿١١﴾ هُوَ الَّذِي يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوَافًا وَطَمَعًا
وَيُنزِلُ السَّمَابَ الْيَفْقَالَ ﴿١٢﴾ وَيَسْجُرُ الزُّعْدَ يَحْمَدِينَ
وَالْمَلِئِكَةَ مِنْ خَلْفِهِمْ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا
مَنْ يَشَاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْحَالِ ﴿١٣﴾

12- SİZE hem korkun hem de umudunuza yitirmeyin diye şimşegi³ gösteren ve yağmur yüklü bulutları yağdıran O'dur.

13- Gök gürültüsü⁴ överek, melekler de ürpererek O'nu yüceltirler. O yıldırımlar gönderir, onunla dilediğini çarpar. Allah tuzak kuranların planlarını başlarına geçirmede çok çetin olduğu halde Allah'a karşı mücadele edip duruyorlar.

² Harfi harfine: “Onun için önünden ve arkasından takip edenler vardır. Onu Allah'ın emrinden korurlar.” Ayette geçen takip edenler, izleyenler (*mu'aqqibat*) ifadesinden ne kastedildiği hakkında iki görüş vardır: 1- Burada kastedilen hafaza melekleridir. Onlar Allah'ın emri ile kişinin sağ ve sol yanında yerleşmiş olup her ne yapsa, her nereye gitse onu takip ederler, yaptıklarını kaydederler (Razi, Ferra, Ahfeş, İbnu'l-

Enbari) 2- Burada kastedilen hükümdarların ve komutanların yanlarında gezdirdikleri korumalarıdır. Bu korumalar liderleri her nereye gitse etrafında dolanarak onları güya Allah'ın bir belâsından korumaya çalışırlar. (Ebu Müslim İsfehani)... İkinci görüş tercihe şayan görünmektedir. Çünkü ayette hem melek kelimesi geçmiyor hem de bağlam; "Allah'ın bir topluma musibet vermek istediği zaman ona hiç kimsenin engel olamayacağı" ile ilgilidir. Bu durumda ayetin takdiri; "Allah gizliyi de, açığı da bilir. O'ndan kaçamazsınız. Gece-gündüz hep O'nunlasınız. Öyle etrafınıza korumalar ordusu doldurarak Allah'ın emrinden kurtulamazsınız. Allah bir topluma musibet diledi mi artık ona kimse mani olamaz. Bir toplum da kendi özündekini değiştirip bozmadıkça Allah da onların durumunu değiştirip bozamaz" şeklinde olur.

³ BERK: Sözlükte [برق] kökünden gelir. Mastarı; "parlamak, parlama, aydınlanma, ışımaya, şimşek çakması" demektir. Bu ayette bilinen anlamda şimşek olarak kullanılıyor. Ancak bunun din dilinde başka anlamlarda da kullanıldığını görüyoruz. Örneğin *buraq* kelimesi de bu kökten geliyor. Muhammed (s.a.v)'in miraç gecesi bindiği binek demektir. Ondan önce de diğer peygamberler bu bineğe binmişlerdi. Dinler tarihinde göğe çıkılan merdiven sembolizmi meşhurdur (Eliade). Bu olayın hatabi din dilindeki algılamasıdır. Bunu burhani dile çevirirsek, Muhammed (s.a.v)'in yaşadığı yoğun manevi tecrübe ile muhayyilesinde açılan deruni dilin yani gönlünün, vicdanının derinliklerinde çakan berq (aydınlanma, parıldama, ışımaya) demek olur. Böylece miraçta ruhsal bir rüya (görüm) olarak varlık âleminde yolculuğa çıkmış, yerler, gökler ve yedi kat sema ona gösterilmiştir. Demek ki kendi iç âleminde, vicdanının derinliklerinde, ruhunun kendi içine doğru yolculuğunda yaşadığı aydınlanma, parıldama veya ışımaya (*berq*), ile dini sembolizmde; "bir bineğe (*buraq*) binip Allah'a çıkma (*uruç/miraç*) bir ve aynı şeydir..."

⁴ R'AD: Sözlükte [رعد] kökünden gelir. Mastarı; "bir şeyin hareket etmesi, hareketlenmek, gök gürüldemek" demektir. Bu ayet te bilinen anlamda gök gürültüsü olarak kullanılıyor. Yahudilerin gök gürültüsüne eski dünya dinlerinin (Mısır, Babil, Pers) etkisiyle; "Tanrı'nın (Yahve) haykırışı" olarak inanmalarını iptal için bu konunun açıldığı anlaşılıyor. Surenin ismi de bu kelimedenden geliyor. Klasik tefsirlerde gök gürültüsü (*Ra'd*) hakkında epeyce tartışma vardır. Bu tartışmalarda dini metinlerin -iki ayrı okuma biçiminin- sanki birbirinin zıddıymış gibi çarpıştırılıp durduğunu görüyoruz. Önce bu iki tür okumayı görelim: 1- Rivayete göre Yahudiler Hz. Peygambere (s.a.v) gök gürültüsü (*Ra'd*), hakkında soru sordular. Peygamberimiz şöyle buyurdu: "Meleklerden bir melek olup bulutlarla görevlidir. Onunla birlikte meleklerin Allah'ın dilediği yere kendilerini sürdüğü kamçuları vardır." Bu sefer; "peki bu işittiğimiz ses ne oluyor?" diye sorunca Hz. Peygamber (s.a.v); "Bu da meleklerin bulutlara bağırdığı zamanki sesidir. Ve bu Allah'ın dilediği yere kadar ulaşır..." diye buyurdu. 2- Filozoflardan bazıları şöyle demişlerdir: "Gök gürültüsü bulutların sürtünmesinden çıkan sestir. Şimşek ise bu sürtünmeden dolayı parlama ateştir..." (Kurtubi). Şimdi, burada iki ayrı okuma var. İlki din dili olup "hatabi" özelliği ile öne çıkıyor. Esas amacı müşahhaslaştırmak, muhataba olayın gerisindeki ilahi gücü kavratmak, onda bilinç uyandırmaktır; olayın rasyonel açıklamasını

yapmak değil. İkincisi ise felsefe/bilim dili olup “burhani” özelliği ile öne çıkıyor. Buradaki esas amaç da muhataba olayın rasyonel açıklamasını yapmak, sebep-sonuç ilişkileri bağlamında bilgi vermektir. Bu nedenle daha çok akıl yürütme, kıyas, tümevarım, tündengelim, deney, kanıtlama, değilleme, çelişmezlik gibi burhani yöntemleri kullanır. Oysa olay tek olup açıklamaya göre değişmiyor. Her iki açıklama kullandıkları dil açısından farklılaşıyor. Kur'an'ın kullandığı dil daha çok “hatabi” yani hitabeti esas alıyor. Hitabetten maksat muhataplara bir şeyi kavratmak, onda şuur uyandırmak, onu etkilemek, duygulandırmak, aklının ve vicdanının harekete geçmesini sağlamaktır. Bu sebeple sembol, kinaye, mecaz, alegori gibi hatabi sanatları kullanır. Şu halde Kur'an boyunca yer yer hatabi dilin burhani dile, burhani dilin hatabi dile çevrilerek okunması mümkündür. Her iki tarz da doğru ve yerine göre gereklidir de. Hatabi dil tabiri caizse yukarıdan aşağıya, burhani dil de aşağıdan yukarıya okuma olmaktadır...

14- Gerçek yakarış O'nadır. O'nun dışındaki çağırımlardan hiç bir cevap alamazlar. Onlar ağzına su ulaşsın diye iki avucunu suya doğru açan ama suya ulaşamayan kimseden başkasına benzemiyorlar. Kafirlerin çağırışı kendilerini bitip tüketen bir sapıklıktan başka bir şey değildir.

15- Göklerde ve yerde kim varsa ister istemez kendileri de, gölgeleri de sabah akşam Allah'a secde ederler.

16- Sor onlara: "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?" Cevap ver: "Allah'tır". Sor onlara: "Allah'tan başkalarını, kendilerine bile fayda ve zararı dokunmayanları yâr mı ediniyorsunuz?" Sor onlara: "Hiç kör ile gören bir olur mu? Hiç karanlıklarla aydınlık bir olur mu?" Yoksa Allah'a O'nun gibi yaratan bir takım ortaklar buldular da, bu yaratmaları birbirine mi karıştırdılar. Cevap ver: "Allah, her şeyi yaratandır. O, tektir, karşı konulmaz bir güce sahiptir."

17- Bakın, Allah'ın gökten indirdiği su dere yataklarını doldurup da nasıl sel olup akıyor. Akıntının yüzeyine çıkan çer-çöpü nasıl da sürükleyip götürüyor. Tıpkı bir süs eşyası veya bir değerli mal yapmak için ateşte eritilen madenlerin

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْمَعُونَ حَتَّى تَمْوَيْتَهُمُ الْأَكْبَابُ
 فَكُنُهُ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَإِذَا هُم بِبِئَابِهِ وَمَا دَعَاءُ الْكَافِرِينَ
 إِلَّا فِي ضَلَالٍ ۗ وَاللَّهُ يَجْعُدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طُوعًا
 وَكَرْهًا وَيُظِلُّهُمُ بِالْعُدْوَى وَالْأَصْبَالِ ۗ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ
 وَالْأَرْضِ قُلْ اللَّهُ قُلْ أَتَأْتِدُّونَهُمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ
 فَتَعْمَى الْأَرْضَ قُلْ مَنْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرَ أَمْ مَنْ يَسْتَوِي
 الظُّلُمَاتُ وَالنُّورَ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَلْفِهِمْ فَشَاءَ
 أَنْتُمْ عَلَيْهِمْ قُلْ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ۗ
 أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا
 رَابِيًا وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِمُ النَّارَ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ
 مِثْلَهُ ۗ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً
 وَأَمَّا مَا يَبْتَغِي النَّاسُ فَيَمْكُتُ فِي الْأَرْضِ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ
 ۗ لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ الْخَيْرُ وَالَّذِينَ لَا يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ أَنَّ
 لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ أُولَئِكَ
 لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ ۗ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَتَبِيتُ الْمُهَادِ ۗ

yüzeyinde açığa çıkan köpüklü tortulardan temizlenmesi gibi... İşte Allah gerçek ile sahteyi ayırabilmeniz için böyle örnekler verir. Köpük, çer çöp veya tortular gider, insanlara faydası olan ise sapsağlam ayakta kalır. İşte Allah böyle örnekler verir...

18- Rablerinin çağırısına karşılık verene en güzel şekilde karşılık verilecektir. O'nun çağırısına karşılık vermeyenler ise şunu bilsinler ki yeryüzünde bulunan ne varsa hepsi kendilerinin olsa, onu ve bir o kadarını daha kurtulmak için verirlerdi. Çünkü onlar çok kötü bir hesaplaşma ile yüz yüze gelecekler. Varacakları yer de cehennemdir. Ne kötü bir yerdir orası!

19- HEM Rabbinden sana indirilenin gerçek olduğunu bilen bir kimse ile bakar-kör birisi aynı kefeye konabilir mi? Doğrusu bunu ancak akıl ve vicdan sahipleri idrak eder.

20- Çünkü onlar Allah'ın yaratılışlarını yerleştirdiği fitrat, vicdan ve sağduyu ile hareket ederler; bunlardan asla şaşmazlar.⁵

21- Allah'ın kulak verilmesini istediği vicdanın ve sağduyunun sesinden ayrılmazlar.⁶ Rablerine karşı korku ve titreme içindedirler ve o kötü hesaplaşmadan korkarlar.

22- Rablerinin rızasını kazanmak arzusuyla güçlülere göğüs gererler, cânı gönülden namaz kılarlar, kazançlarından gizli ve açık Allah yolunda harcarlar ve kötülüğe iyilikle karşılık verirler. Ahiret yurdu işte onlar içindir.

23- Onlar, babaları, eşleri ve çocuklarından iyi, güzel ve doğru insanlarla birlikte cennetin tam orta yerindeki köşklere yerleşeceklerdir. Melekler de her kapıdan yanlarına girip şöyle diyecek: 24- "Güçlülere göğüs gerdiğiniz için hoş geldiniz, sefa geldiniz.⁷ Ahiret yurdu ne hoş, ne güzeldir!"

25- Allah'a verdikleri sözü misaktan sonra bozanlar,⁸ Allah'ın birleştirilmesini istediği şeyi keserler⁹ ve yeryüzünde fesat çıkarırlar... Lanet olsun onlara. Varılacak yerin en kötüsü onları bekliyor!

26- RIZKI genişleten de, daraltan da Allah'tır. Rızkı genişleyenler bunun kalıcı olduğunu sanarak gururlanırlar.

أَفَمِنْ عِلْمٍ أَنَّمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ مِمَّنْ هُوَ أَعْيُنًا يَلْمِزُكَ لِيُوَلِّوهُ
الْأَبْيَابَ ﴿١٩﴾ الَّذِينَ يُؤْمِنُ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَقْضُونَ الْبَيْعَاتِ ﴿٢٠﴾
وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِمْ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ
وَيَخْفَوْنَ سُوءَ الْحِسَابِ ﴿٢١﴾ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ
وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَذِرُونَ
بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةِ أُولَئِكَ لَمْ نُغْفِرْ لَهُمُ الدَّارَ ﴿٢٢﴾ جَنَّاتٍ عَدْنٍ
يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلَائِكَةُ
يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ﴿٢٣﴾ سَلَامٌ عَلَيْهِمْ بِمَا صَبَرُوا فَنِعْمَ
غُفْيَ لَهُمُ الدَّارَ ﴿٢٤﴾ وَالَّذِينَ يَقْضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ
وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِمْ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ
لَهُمُ الْعَذَابُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٢٥﴾ اللَّهُ يَسْطُرُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ
وَيَقْدِرُ وَفَرِحُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا
مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْكَ الْآيَاتُ مِنْ رَبِّكَ لَأَنَّا
لَنُصَلِّ مِنْ نَشَاءٍ وَنَهْدِي إِلَيْهِ مِنْ آتَابٍ ﴿٢٧﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ
قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾

Oysa dünya hayatı ahiret hayatının yanında bir yol azığından ibarettir.

27- Kâfirler; "Ona Rabbinden bir mucize indirilmeli değil miydi?" diyorlar. Onlara söyle: "Allah müstahak gördüğünü saptırır ve kendisine yöneleni de doğru yolda yürütür; bundan hiç şüphenez olmasın."

28- Onlar iman eden ve kalpleri Allah'ı anmakla huzur bulanlardır. Dikkat edin! Kalpler ancak Allah'ı anma ile huzur bulur.

⁵ Harfi harfine: "Onlar Allah'a olan ahdlarını yerine getirirler, misaklarını bozmazlar." Bkz. Araf; 7/172 ve 2/27. ayet dipnotu.

⁶ Harfi harfine: "Allah'ın birleştirilmesini istediği şeyi bitişirirler." Bkz. Bakara;

2/27. ayet dipnotu.

⁷ Harfi harfine: "Sabrettiğiniz için selam size!"

⁸ Yani: "Allah'ın fitratlarına yerleştirdiği vicdanın ve sağduyunun sesine kulak vermeyenler." Bkz. 7/172. ayet dipnotu.

⁹ Yani: "Vicdanlarının sesini dinlemezler." Bkz. 2/ 27. ayet dipnotu.

35- Bakım, Allah bilinci ile yaşayanlara söz verilen cennet şöyle bir yer olacak: Altından ırmaklar çağıldar, yemişleri tükenmez, gölgelikleri kalkmaz. İşte bu Allah bilinci ile yaşayanların varacağı yerdir. Kâfirlerin varacağı yer ise ateştir.

36- Kendilerine bu vahyi bahsettiklerimiz sana indirdiklerimizden dolayı mutlu olurlar. Fakat öteki gruplardan kimileri onun bir kısmını inkâr ediyorlar. Onlara söyle: “Ben ancak Allah için çalışıp, O’na ibadet etmekle ve O’na ortak koşmamakla emrolundum. Ben O’na çağırıyorum, dönüşüm de O’nadır.”

37- Biz bu Kur’an’ı Arapça bir bilgelik kaynağı olarak indirdik. İyi dinle: Eğer sen, sana vahiyle gelen bu bilgiden sonra onların keyiflerine uyacak olursan, Allah’ın dostluğu ve koruması biter.

38- Aç kulağını: Biz senden önce de peygamberler gönderdik. Onlara da eşler ve çocuklar verdik. Allah’ın izni olmadan her hangi bir ayet getirmek hiç bir peygamberin haddine değildir. Her dönemin bir kitabı vardır.

39- Allah bunlardan uygun gördüğünü siler, uygun gördüğünü sürdürür. Çünkü kitabın ana kaynağı O’nun katındadır.

40- ŞİMDİ onlara sözünü ettiğimiz azabın bir kısmını sana sağlığında göstersek yahut görmeden vefat ettirsek, yine de sana düşen sadece tebliğ etmek, bize düşen de hesaba çekmektir.

41- Görmüyorlar mı ki yerküreyi zaman zaman yokluyoruz, kaçınılmaz sona doğru hızla yaklaşıyoruz.¹² Allah karar verdiğinde O’nun kararını engelleyecek kimse yoktur. O çok hızlı hesap görür.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ حَمِيمٍ يَسْرُبُّ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلُّهَا دَارًا قَرِيرًا
وَعِظْمَانًا كَعِظْمَانِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴿٣٥﴾
وَالَّذِينَ آمَنُوا هُمْ أَكْبَرُ بِمَا أُزِيلَ إِلَيْكَ وَمِنَ
الْآخِرَابِ مَنْ يَبْغِي بَعْضَهُ قُلُوبًا أَمْ رَشَاْنَا عِبَادَ اللَّهِ وَلَا أَشْرَكَ
بِهِ إِلَهٌ آدَعُوا وَإِلَيْهِ مَابٍ ﴿٣٦﴾ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَا مُصْحَفًا عَرَبِيًّا
وَلَكِنَّ أَتَّبَعْتَا هَوَاءَ هُمْ يَبْعُدُ مَا جَاءَكَ مِنْ أَعْلَمِ مَالِكٍ
مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾ وَكَذَلِكَ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ
وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ
إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ لِيُجْلِبَ فِي الْكِتَابِ ﴿٣٨﴾ تَحْمِلُوا اللَّهَ مَا يَشَاءُ وَيُنَبِّئُ
وَعِنْدَهُ أُنزَالُ الْكِتَابِ ﴿٣٩﴾ وَإِنْ مَا تُرِيدُكَ بَعْضَ الَّذِينَ تَبْعُدُهُمْ
أَوْ تَتَوَقَّعُكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْكُمُ الْحِسَابُ ﴿٤٠﴾
أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَفِهَا وَاللَّهُ يَجْعَلُ
لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤١﴾ وَقَدْ
مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا يَعْلَمُ مَا تَكْتُمُ
كُلُّ نَفْسٍ وَرَسَّيْكُمْ الْكُفْرَ الَّذِينَ عُقْبَى النَّارِ ﴿٤٢﴾
وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلٌ قُلْ كَفَى بِاللَّهِ
شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

42- Onlardan öncekiler de türlü türlü planlar yapmışlardı. Fakat bütün planlar Allah’tan döner. Çünkü O herkesin ne yapıp ettiğini biliyor. Kâfirler bu dünyanın sonunun nereye varacağını çok yakında bilecekler.

43- O kâfirler; “sen Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber değilsin” diyorlar. Söyle onlara: “Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve bir de yanındaki kitabın bilgisi bulunuyor!”

¹² Harfi harfine: “Görmüyorlar mı ki yeryüzüne geliyoruz, onu etrafından eksilti-

yoruz.” Öyle anlaşılıyor ki burada tarih boyunca yeryüzünden hiç eksik olmamış tufan, deprem, tsunami, heyelân vb. doğal afetler kastediliyor. Dünyamız, böylece kaçınılmaz bir sona doğru yaklaşıyor. İşte peygamberler bunları haber veriyorlar (*inzar*). Böyle yapılmakla insanoğluna dünyanın kalıcı olmadığı, bir sona doğru hızla yaklaştığı, zaman zaman yoklanarak bunun hatırlatıldığı ve insanlığın bunlardan gereken dersi çıkarması gerektiği mesajı veriliyor.

14- İBRAHİM SURESİ

Mekke'de inmiştir, 52 ayettir. 35-41 ayetlerinde; "iyiliğin, sevginin ve merhametin babası" anlamına gelen Hz. "İbrahim" anlatıldığı için sureye isim olmuş görünmektedir.

lumsal hayatının temelini teşkil eden ilkeleri belirtmiş olur. Haşır neşir olduğu halkın belirli örf ve adetlerinin ışığında bunları özel durumlara uygular. Bu uygulama sonucu elde edilen şeriat kuralları (suç ve cezalara ilişkin hükümler) bir anlamda o halka mahsustur. Madem ki bu ahkâmın bizzat kendisi asıl amaç değildir, bunlar gelecek nesillere sıkı bir nizam içinde kabul ettirilemez (M. İkbâl). Bu durumda Kur'an'ın hitabı tarihsel, mesajı evrensel olmuş olur. Örneğin İslâm'ın en temel toplumsal değeri can ve mal güvenliğini sağlamaya yönelik olarak "adalet"tir; el kesmek, recm, ikiye bir şahitlik vs. değil. Bunlar tarihsel ahkâm, adalet ise evrensel değerdir. İtikat, ahlâk ve ibadet hariç -çünkü bunlar evrenseldir- özellikle muamelât ile ilgili ahkâmın tarihsel olması artık geçmişte kaldığı ve bir daha asla geri dönülemeyeceği anlamına gelmemektedir. Bilakis sürekli hareket halinde, yeniden yorumlanabilir, yürürlüğü durdurulabilir, ertelenebilir, maksat ve ruhuna uygun yeni hükümler geliştirilebilir, ardından tekrar ona dönülebilir, olmadı tekrar durdurulabilir, eskidikçe yenilenebilir, zaman geçtikçe eskiyebilir olduğunu göstermektedir. Sürekli içtihat işte burada lâzımdır. Çünkü içtihat tarihin gerisinde kalmama çabası demek olup, İslâm'ı akıp giden tarih içinde meydan okuyucu bir dinamizmle sürdürmeye çalışma demektir...

² Harfi harfine: "Allah dilediğini saptırır, dilediğini hidayete erdirir." Bu ayet; "Allah kendisine karşı taahhütlerini bozan fasıklardan başkasını saptırmaz" (2; 26-27) ayetinde ortaya konan "genel ilke" çerçevesinde yorumlanmıştır. Ayette; "Allah yüzüstü bırakılmayı hak edenlerin dışında kimseyi yüzüstü bırakmaz. Buna karşılık yardım ve desteği hak edenlerin dışında da kimseye yardım ve destek vermez" denilmek istenmektedir (Zemahşeri). Yani; "Allah'ın dilemesi" kavramı ile aslında "karşılıklılık" anlatılmak istenmektedir. Bu kavram halk bilgeliğinde deyişlerle yoğrularak hayatın içine girmiştir; "arayan mevlasını da bulur belasını da", "kula bela gelmez hak yazmadıkça, hak bela yazmaz kul azmadıkça..."

³ EYYÂMULLAH: Sözlükte [أيام الله] "Allah'ın günleri" demektir. Eski Arap geleneğinde "gün" ya da "günler" deyişi çoğu zaman önemli tarihi olayları işaret için kullanılırdı. Örneğin *Eyyâmu'l-Arap* cahiliye dönemi Arapları arasında cereyan eden kabile savaşlarını ifade eden bir deyimdi. Bu anlamda ayetin devamı izlendiğinde bu günlerin eski Mısır'ın ibret alınacak tarihi olaylarının anlatıldığı günler olduğu anlaşılıyor.

6- Hani Musa halkına demişti ki: “Allah’ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Bir zamanlar size en berbat işkenceler yapan, oğullarınızı kurbanlık koyun yerine koyup kadınlarınıza hayâsızca muamelelerde bulunan Firavun yönetiminden sizi nasıl kurtarmıştı.” Bu gerçekte Rabbinizin büyük bir sınavıydı.

7- Yine hatırlayın Rabbiniz şöyle buyurmuştu: “Bana şükrederseniz size kat kat veririm, yok nankörlük ederseniz haberiniz olsun ki azabım çok çetindir!”

8- Yine Musa demişti ki: “Siz ve yeryüzünde bulunanların hepsi nankörlük etseniz, şunu bilin ki, Allah’ın hiç birinize ihtiyacı yoktur ve övülmeye layık olan sadece O’dur.”

9- SİZDEN önce kimler geldi kimler geçti bir bilseniz? Nuh, Ad ve Semud halkları ve onlardan sonrakiler... Bunların durumunu ancak Allah bilir. Onlara peygamberleri apaçık sözlerle⁴ gelmişti. Şüpheler içinde; “Bunlara inanamayız, yo hayır, olacak şey değil” demişlerdi.⁵

10- Peygamberleri demişti ki: “Hiç gökleri ve yeri yaratan Allah’tan şüphe edilir mi? O sizi günahlarınızı bağışla-

وَاذْكُرْ مَوْسَىٰ لَمَّا كَلَّمَهُ رَبُّهُ وَقَالَ لِمُوسَىٰ لِئَنتَ اَبْرَاهِيمَ
 مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكَ سُوءَ السَّابِّ وَيَذَّبَحُونَ
 اَنْتَ وَآلَكَ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكَ وَفِي ذٰلِكُمْ بَلَاءٌ
 لِّمَنْ يَّرْتَدُّ عُنُقُهُ ۗ وَاذْكُرْ اٰذَانَ رَبِّيْكَ لَمَّا سَكَرْتُمْ
 لَآرْبَابَكُمْ وَاَنْتُمْ كَفِرْتُمْ اَنْ عٰدَىٰ بِشَيْدِىْ ۗ وَقَالَ
 مُوسَىٰ اِنْ تَكْفُرُوْا اِنَّتُمْ وَاَنْتُمْ فِي الْاَرْضِ جَمِيْعًا قٰلَ اِنَّ اللّٰهَ
 لَخَبِيْرٌ حَمِيْدٌ ۙ اَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَا الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ
 قَوْمِ نُوْحٍ وَعٰدٍ وَثَمُوْدٍ وَالَّذِيْنَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَخْفَىٰ عَلٰهُمُ
 اِلَّا اللّٰهُ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَرَدُّوا اَيْدِيَهُمْ
 فَاَوْفَاهِمَنْ وَاَقَالُوْا اِنَّا كَفَرْنَا بِمَا اُرْسِلْتُمْ بِهٖ وَاِنَّا
 لَفِيْ شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُوْنَآ اِلَيْهِ مُرِيْبٍ ۙ قَالَتْ رُسُلُهُمْ
 اَفِىْ اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ يَدْعُوْكُمْ لِيَعْبُدُوْا
 لَكُمْ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَتُبٰرِكُمْ اِلٰى اَجَلٍ مُّسَمًّى قَالُوْا
 اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا فَرُدُّوْا نَصَدَّ وَاَعْمَا كَانَ
 يَعْجُبُآبَا وَا قَاتُوْنَا يُسَلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ۙ

mak için çağırıyor ve belirli bir süreye kadar size mühlet veriyor.” Fakat onlar; “Siz de bizim gibi birer insansınız, bizi atalarımızın taptıklarından döndürmek istiyorsunuz. Madem öyle bize apaçık mucize getirin” demişlerdi.

⁴ BEYYİNÂT: Sözlükte [بَيِّنَات] kökünden gelir. Mastarı; “belirmek, açığa çıkmak, gözükmek, ortaya çıkmak, söz ile açıklamak, ortaya koymak” demektir. Sözlü açıklama, bildiri, beyanname, bildirge, beyan, delil, deklârasyon, demeç, manifesto, mesaj (*beyân*); sözle açıklamak, sözlü beyânda bulunmak, açıkça belirtmek (*tebyîn*); ayrılmak, uzaklaşmak, ayrılıp açığa çıkmak (*mübâyene*); belirlemek, işi aydınlığa kavuşturmak (*tebeyyün*); belli olmak, açıkça görünmek, iyice bilmek (*istibâne*); sözlü bildiri dağıtma (*tevzi’u’l-beyenât*); arası, arasında (*beyn*); delil, belge, kanıt (*beyyine*) kelimeleri bu köktendir... Kur’an bu ayette bütün peygamberler için geçerli bir “genel ilke” koymaktadır. Çoğul kipiyle; “Bütün peygamberler (*rusul*); apa-

çık sözlerle (*beyyinât*) ile halklarının karşısına çıkmıştı” derken ellerindeki şeyin “söz” dayalı bir “belge, kanıt, delil” olduğunu vurguluyor. Bu şu demektir: Tarih boyunca bütün peygamberler insanların karşısına Allah’ın apaçık sözleri ile çıkmışlardır. Halklarına tabiri caizse “bildiri, manifesto” niteliğindeki belgesel kanıtlarla, söz ile, beyan ile hitap etmişlerdir. Bunun dışında özü itibarıyla “söz” dayanmayan, tabiatüstü güç, kudret isteyen şeylerle halklarının karşısına çıkmamışlardır. Onların getirdiği sadece “söz”dür. Bazı tabiat olayları ise peygamberlerin halkın karşısına mucize ile çıktığını değil, peygamberler olsa da olmasa da, halklar inkâr etse de etmese de Allah’ın süregelen/olagelen ayetleri (*sünnetullah*) olarak vurgulanmaktadır. Bu noktada “mucize” olağanüstü/kuraldışı olan değil aciz bırakan demektir. Mesele Güneş olağan bir şey olmasına rağmen insanı aciz bırakır. Her gün aynı yerden doğar ve aynı yerden batar. Dakikası dakikasına bu binlerce yıldır aynıdır, yani olağandır. Fakat onun doğuşu ve batışı karşısında insanlar acz içindedir. İşte asıl mucize budur. Bu anlamda her şey ama her şey birer mucize (ayet) tir. Tabiatta bir normal (olağan, doğal) bir de anormal (olağandışı, mucize) diye iki kategori yoktur. Hepsisi de hem olağandır hem de mucizedir. Bunu ihsas ettiricesine Kur’an asla “mucize” sözcüğünü kullanmaz. Bilakis her şeye “ayet” diyerek bütün varlığın Allah’ın ayeti, işareti, kanıtı olduğunu söyler... Ayetin devamında halklarının güç, kudret gösterisi (*sulta, mucize*) isteklerine nasıl cevap verildiğini lütfen dikkatle izleyelim. Ayrıca Bkz. “AYET”; 17/59. ayet dipnotları.

⁵ Harfi harfine: “Ellerini ağızlarına ittiler ve “biz, sizinle gönderilen şeyi tanıımıyoruz ve bizi davet ettiğiniz şeyden şüphe içindeyiz” dediler.

11- Peygamberleri onlara; “Doğrusu, biz de ancak sizin gibi birer beşeriz, fakat Allah kullarından lâıyk gördüğüne nimetler yağdırır.⁶ Allah’ın izni olmadıkça size mucize getirmek bizim had-dimiz değildir.⁷ Mü’minler Allah’a dayanıp güvenmelidir.

12- Allah’a niçin güvenip dayanmayalım ki? O, bizlere yürüyeceğimiz yolları gösterdi. Yaptığımız eziyetlere göğüs gereceğiz; dayananlar sadece Allah’a güvenip dayanmalıdır.”⁸

13- Kâfirlik edenler de peygamberlere demişlerdi ki: “Ya bizim yolumuza geri dönersiniz ya da sizi ülkemizden süreriz.” Rableri de peygamberlerine şöyle vahyetti: “Zalimleri helâk edeceğiz.

14- Onlar yok olup gittikten sonra yeryüzüne sizi yerleştireceğiz. Bu makamıma saygı gösteren ve uyarımdan korkan için sözümdür.”

15- Peygamberler zafer istediler. Her inatçı zorba ise kaybetti.

16- Bunların her birini cehennem bekliyor. Onlara kanlı irinli su içirilecek.

17- Yutkunacaklar ama boğazlarından geçmeyecek. Her taraftan ölüm gelecek fakat bir türlü ölemeyecekler; arkasından da şiddetli bir azap.

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُنَّ إِنِّ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ
يَمُرُّ عَلَىٰ رَبِّنَا مِنْ عِبَادِهِ ۖ وَمَا كَانَ لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ
إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَعَلَىٰ اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ وَمَا لَنَا
أَلَّا نَتَّوَكَّلَ عَلَىٰ اللَّهِ وَقَدْ هَدَانَا ۗ بَلْنَا وَكُنَّا بِرَأْسِ
عَلْيَمَا أَذْبَعُنَا ۗ وَعَلَىٰ اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾
وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُصَبِّحَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا
أَوْ نَعُودَنَّ فِيَّ مِلَّتِنَا ۗ فَأَنزَلْنَا إِلَيْهِمُ الرِّبَّيْنَةَ فَجَاءَ
الظَّالِمِينَ ﴿١٣﴾ وَلَنصَبِّحَنَّكُمْ مِنَ الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ لَنَأْخُذَ
خَافِ مَقَامِي وَخَافَ وَعَبِيدِ ﴿١٤﴾ وَاسْتَفْخَرُوا وَتَابَ كُلُّ
جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿١٥﴾ مِنْ رَأْيِهِ جَهَنَّمَ ۖ وَأُنزِلَتْ مِنَ مَاءٍ
صَدِيدٍ ﴿١٦﴾ يَجْرَعُهُمْ وَلَا يَكَادِبُ عَلَيْهِمْ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ
مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُمْ بِمُعْتَدِينَ ۖ وَمِنْ رَأْيِهِ عَذَابٌ
غَلِيظٌ ﴿١٧﴾ مِثْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ
إِشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فَيَومِرُ عاصِفٌ لَأَيُّدِرُونَّ وَمَا
كُتِبُوا عَلَىٰ شَيْءٍ ذَلِكُمْ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٨﴾

18- Rablerini inkâr edenler şuna benzer: Bir kül yığını düşünün... Fırtınalı bir günde savrulup uçuşuyor. İşte böyle, bunların da kazandıklarından ellerine hiç bir şey geçmez, yoldan çıkmışlığın ta kendisi işte budur.

⁶ Harfi harfine: “Fakat Allah kullarından ‘dilediğine’ nimetini lütfeder.”

⁷ Harfi harfine: “Allah’ın ‘izni’ olmadıkça size bir ‘sultan’ getirmek bizim için olacak iş değildir.”

⁸ TEVEKKÜL: Sözlükte [وكل] kökünden gelir. Mastarı; “vekil tayin etmek, dayanmak, güvenmek” demektir. Kur’an’da peygamberlere çıkışlarında Allah’a dayanmaları, O’na güvenmeleri, O’nun koruma ve kollamasına güvenerek yürümeleri gerektiğinin ısrarla vurgulandığını görüyoruz. İnkârcıların “mucize” talebi karşısında, ısrarla “tevekkül” kavramının öne çıkarılması son derece manidardır. Yukarıda görül-

düğü gibi aynı ayetler içinde dört kez “tevekkül”den bahsediliyor. Bu durum peygamberlerin bütün gücünün “söz” (*beyân*) ile Allah’a dayanma (*tevekkül*)’den geldiğini göstermektedir. Öte yandan aynı zamanda bu “imtihanda fırsat eşitliği” için de gereklidir. Yani şu dünyada kimin “en iyi” olduğunun ortayı çıkması için hayatı ve ölümü yaratan Allah (67/2), imtihanın sorularını herkese eşit derecede dağıtmaktadır. Bu Allah’ın “adalet” isminin bir gereğidir. Aksi halde kimi kullarına “torpil” geçmiş, kopya vermiş olacaktır. Bunun için herkese akıl-fikir vermekte, eller, kulaklar ve gözlerle donatmakta, üstelik peygamberleri “apaçık sözlerle” göndererek âdeta; “benden bu kadar, haydi şimdi sıra sizde, gösterin kendinizi” demektir. Kabul eden, karşı koyamayacağı bir mucize sonucu değil, aklını-fikrini işleterek, vicdanını harekete geçirerek, kendi isteğiyle, melekelerini işleterek kabul etmelidir. İnkâr etmesi mümkünken iman, iman etmesi mümkünken de inkâr fırsatı olmalıdır. Kimin “en iyi” olduğunun ortaya çıkması ancak böyle mümkündür. Kimse mümin veya münkir olmak zorunda bırakılmamaktadır. Karşı konulmaz bir mucize göstererek iman dayatılmamakta, her zaman bir inkâr veya her zaman bir iman aralığı bırakılmaktadır. Bu ise ancak “söz” (*beyân*) ile sağlanabilir bir şeydir. Böylece iman mı edecek, inkâr mı edecek belli olsun (*tebeyyün*). İşte peygamberler bunu yapmaktadırlar. Apaçık “söz” getirmekte ve insanları akıl ve vicdanlarıyla baş başa bırakmaktadırlar. İmansızların ısrarlı mucize taleplerine karşı ise “Allah’a dayanarak” yani vicdanın ve merhametin, yani vahyin “yalın sesi” kalarak yollarına devam etmektedirler... Nitekim peygamberlerin insanlara “bir şey” getirdiğini ve “üç şeye” de dikkat çekip uyardığını (*inzâr*) görüyoruz. Getirdikleri şey Allah’ın sözü yani vahiydir. Uyardıkları veya derin uykulardan uyanmaya çağırdıkları ise ölüm, afet ve kıyamettir. Bunların dışında beklenecek hiç bir şey yoktur. İşte bunların hepsine “ayet” diyorlardı. Yaptıkları ise Allah’a dayanarak, yani tevekkülle yürümek, güçlülere göğüs gererek vicdanın ve merhametin yalın sesi olmak ve böylece şu gök kubbenin altında hoş bir seda bırakarak göçüp gitmekti. Hepsine selâm olsun! (s.a.m)

19- Allah'ın gökleri ve yeri gerçeğin ta kendisi⁹ olarak yarattığını görmüyor musunuz? İsterse sizi yok eder ve yerine yepyeni bir halk¹⁰ getirir.

20- Bu Allah'a göre hiç de zor değildir.

21- Herkes topyekûn Allah'ın huzuru-na çıkarılacak. Zayıflar büyüklük taslayanlara şöyle diyecekler: "Bizler sizlere uymuştuk. Şimdi siz, Allah'ın azabından zerrece bir şeyi önleyebilir misiniz?" Onlar da, "Allah bir yol gösterirse belki fakat anlaşılın artık çok geç, biz mahvolmuşuz."¹¹

22- Sonuçta şeytan diyecek ki: "Allah'ın söylediği gerçeğin ta kendisiydi. Ben de söyleyip durdum, ama görüyorsunuz şu an yalancı çıktım. Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu ancak sizi kıskırtıyordum; siz de bana uyuyordunuz. Şu halde beni kınamayınız, kendinizi kınayınız. Artık sizi ben bile kurtaramam, siz de beni kurtaramazsınız. Zaten benim tanrısal bir güce sahip olduğumu sanarak ortak koşmanızı önceden beri reddetmişim.¹² Açıkçası zalimlerin hakkı acı bir azaptır."¹³

23- Öte yandan iman edip iyilik, güzellik ve doğruluk için çalışanlar ise altından ırmaklar akan cennetlere konu-

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنْ تَيْتَابُ مِنْكُمْ
وَيَأْتِ بِطَاقٍ جَدِيدٍ ﴿١٧﴾ وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿١٨﴾ وَبَرَزُوا
لِلَّهِ جَمِيعًا فَقَالَ الصُّعْطُوَانُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ
بِتَعَالَى أَعْمَارًا أَنْتُمْ مُعْتَبَرُونَ عَمَّا مِنْ شَأْنِهِمْ فَالْوَا
لُونَ هَدَيْنَا اللَّهُ لَطْفَ تَيْتَابِكُمْ سَمَوَاتٍ عَمَّا اسْتَكْبَرْنَا
تَنَا لَنَا مِنْ مَجْزُرٍ ﴿١٩﴾ وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللَّهَ
وَءَعْدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَعَدْتُمْ فَأَخْلَفْتُمْ
وَمَا كَانُوا لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ
فَأَسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا لَوْلَمُونَ وَلَوْ مَوَّأْتُمْ كُمْ مَا آتَانَا
بِمُصْرِحِكُمْ وَمَا أُنْمِمْصِرِحَانِي كَفَرْتُمْ بِمَا أَشْرَكْتُمُونَ
مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٠﴾ وَأَدْخِلْ
الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ يُحَيِّئُهُمْ فِيهَا
سَكَامًا ﴿٢١﴾ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً
كَلِمَةً طَيِّبَةً أَصْلَاهَا نَائِبٌ وَفَرَعُهَا فِي السَّمَاءِ ﴿٢٢﴾

lacaklar. Rablerinin izniyle orada ebedi olarak kalacaklar. Birbirlerine sağlık ve mutluluk temennilerinde bulunacaklar.

24- Bakın Allah örnek veriyor; iyi bir söz kökü sabit, dalı gökte güzel bir ağaca benzer.

⁹ HAKK: Sözlükte [حَقَق] kökünden gelir. Mastarı; "gerçek olmak, doğru olmak, gerçekleşmek, realite, hakikat" demektir. Hak, gerçek, doğruluk, görev (haqq); gerçekleşmek, kesinleşmek (tahaqquq); hak etmek, müstahak olmak, hak kazanmak (istihqâq); araştırma, soruşturma, anket (tahqîqât); insan hakları (huqûqu'l-insâni); geçer, doğru, sağlam, kanuni, hakça (haqqani); doğruluk, adalet, (haqqâniyet); dört yaşına giren deve (hıqq); gerçek, realite, hakikat, gerçeklik (haqiqat); gerçek, reel (haqiqî); esasen, gerçekten (fi'l-haqîga); haklı (muhiq) kelimeleri bu köktendir... Kur'an'da on bir anlamda kullanıldığını görüyoruz; 1- Allah, 2- Kur'an, 3-İslâm, 4- Adalet, 5- Tevhid, 6- Doğruluk ve dürüstlük 7- Gereklilik 8- Sahte olmayan gerçe-

ğin ta kendisi, 9- Borç-Borçlu, 10- Evlâ daha layık, hak etme, 11- Pay, hisse (Rağıb, Mukatil b. Süleyman). Şu halde hak hem zihnî, soyut (*verite*) olanı hem de pratikte, somut (*realite*) olanı ifade etmektedir. Örneğin Allah soyut ve zihinsel anlamda varoluşsal bir gerçekliktir. Bir tek gerçek vardır o da Allah'tır. Allah'ın görünür dünyaya yansıttığı bazı durumlar ve haberler de birer gerçekliktir. Yer, gök, yıldızlar, kitap, peygamberler, kıyamet, hesap, cennet, cehennem vb. Demek ki hak bu anlamda soyut olanla somut olanın mutabakatını ifade etmektedir (Rağıp, El-malılı). Ayette geçen yerlerin ve göklerin hak ile yaratılması, onların gerçekliğin birer parçası olduğunu gösterir. Bunların "fani" olmaları gerçek olmadıkları anlamına gelmemektedir. Mahiyet kendinden değilse eğer varlığın bir önceki aşamasını ifade eder (Molla Sadra). Her aşama bir sonrakinin tohumlarını bünyesinde taşır. Böylece varlık birbirinden doğarak, birbirinin içinden yarılıp çıkarak (*inşiqâq, infitâr, fecr, felaq*) ezeli ve ebedi bir gerçeklik olarak "ol" denince olmaları (*kevn/oluş*) halinde akar... M. Akif'in Safahat'ta yer alan şu mısraları sanki bu ayetin manzum tefsiri gibidir:

Diyorlar; "Kâinatın aslı yoktur, çünkü geçicidir"

Evet, geçicidir, amma bir açıdan da ebedidir.

Faniymiş hayat... Olsun! Ömrün zevki, hüsrânı;

Onun bakiliğidir bu özellikleri ile her anı

"Dünyanın aslı yoktur, çünkü geçicidir" diyen sersem,

Ne dersin "öyleyse yaratılışı abes bir şeydir " dersem

¹⁰ HALK-I CEDİD: Sözlükte [**خلق جديد**] "yeniden yaratma" demektir. Yaratmak (*halq*); ahlak, huy (*hulq*); yaratıcı, yaratan (*hâliq*); halk, yaratılmışlar (*halq*); yaratılış, hilkat, fitrat (*hilqat*); uygun, layık, münasip (*halîq*); mahluk, yaratık (*mahluq*); yaratılmışlar, kainat, mahlukât (*halîqa*) kelimeleri ile çalışmak, uğraşmak, didinmek, ciddi olmak (*cidd*); yenilemek, reform yapmak (*tecdîd*); yenilenmek (*teceddüd*); yenilemek (*istîcâd*); yenileme, reform, revizyon (*tecdîd*); nine, büyükanne, baba, anne, anneanne (*ceddeh*); yeni (*cedîd*); yeniden (*min cedîd*); dede, ata, büyükbaba (*cedd*); cadde, ciddi (*câddeh*); ciddilik, ciddiyet (*cidd*); yenilik (*ciddeh*); pek, çok, cidden (*cidden*); dağdaki yol, alâmet, nişan, nehir kıyısı, uzunca yol (*cuddeh*); ağırbaşlı (*ciddî*); çalışkan, gayretli (*mucid*); revizyonist, yenilikçi, reformcu (*muceddid*); er, acemi asker (*mustecid*) kelimeleri bu köktendir... Bu kavram (*halk-ı cedid*) Kur'an'da altı yerde geçiyor: (13/5, 14/19, 32/10, 34/7, 35/16, 50/15). Aslında yeniden yaratma öğretisi kadim din ve öğretilerde oldukça köklü bir inançtır. Hind'den Mısır'a, İran'dan Kızılderyalılara kadar bütün dini öğretiler âlemin yeniden yaratılarak devam ettiğine inanmışlardır. Yeni yıl (*nevruz*) aslında yaratılışın yıllık yenilenmesini demektir (Eliade). Şu halde Kur'an'ın bu inancı da yerli yerine oturttuğunu ve yeniden ele aldığını görüyoruz. Şöyle ki; bu kavramın geçtiği ayetlerden anlamımıza göre âlem ve içindekiler sürekli yenilenir; Güneş, ay, dünya, yıldızlar, ülkeler, şehirler, halklar vs. akıp giden zaman boyunca yenilenirler. En büyük yenilenme ise "kıyamet"tir. Bu açıdan bakıldığında Kur'an son derece fütürist (gelecekçi) bir bakış açısına sahiptir. "Kur'an dün, bugün, yarın arasında en çok hangisine vur-

gu yapıyor” diye sorulsa rahatlıkla “yarın” cevabını verebiliriz. Çünkü sürekli olarak “gelecekte” gerçekleşecek bir olaydan, büyük patlama sonrası ayağa kalkıştan (kıyamet) bahsediyor. İnsanlığın hızla o güne doğru yaklaştığını ve hazırlıklı olunması gerektiğini öğütlüyor. Düne ve bugüne, “yarınlarda” vuku bulacak o büyük güne hazırlıklı olmak bakımından önem atfediyor. “Geçmişten ders alın, bugünün kıymetini bilin ve asıl itibarıyla yarına hazırlanın” diyor. Kur’an’ın yeniden yaratma anlayışı Hind ve Yunan’daki ebedi dönüş mitosu gibi, bir kendini tekrar değil, kendini sürekli açma ve sonsuz zuhur olarak belirmektedir. Bu anlamda yaratmada tekrar yoktur (İbn Arabi). Bizzat varoluş asıl olup, âlem atomlara varıncaya kadar tümüyle hareket halindedir, yani hareket-i cevher esastır (Molla Sadra). İlahi hayat-taki yenilenmeler kemale doğru değil kemal içinde olmaktadır. Tamlığın kendi içindeki sonsuz açınımı şeklinde inkişaf etmektedir (İkbal). Bu açıdan bakıldığında evren, dünya ve insanlık tarihi yenilenmeler, yeniden yaratmalarla doludur. Bu sonsuza kadar hiç bitmeyecektir. Demek ki kıyamet, halk-ı cedidin yeni bir safhasıdır. Zira yeninin tohumları daima eskinin içinde saklıdır. Her eski bir yeniye gebedir. Yeni, eskinin içinden süzülüp fışkırarak (*infiçâr*), çatlayıp yarılarak (*infilâq*, *infitâr*, *inşiqâq*) doğar. Bunlar hep Kur’an’ın kullandığı kavramlardır. Demek ki kıyamet ufukları bizim bu dünyada yaptığımız amellere göre renklenecektir. Yani yeniden diriliş eskiden birikmiş insanlık durumunun tabii sonucu olacaktır. Tıpkı bir ağacın, toprağa atılan tohumun tabii sonucu olması gibi. “O gün yer başka bir yere, gökler de başka göklere dönüştürülecek” (14/48).

¹¹ Harfi harfine: “Sızlansak da sabretsek de fark etmez; bizim için kurtuluş yok” diyecekler.

¹² Harfi harfine: “Daha önce beni ortak koşmanızı inkâr etmiştim.”

¹³ Bu ayet gerçekte şeytanın Allah’a denk bir gücünün olmadığını, dolayısıyla insanın nefsi eğilimleri dışında ontolojik bir varlık olmadığını göstermektedir. Şeytanlık dediğimiz şey insanoğlunun hırsları, arzuları ve dürtüleridir. Bunlar “şeytan” kavramıyla kişilikleştirilmiş, imajlaştırılmıştır. Demek ki asli şeytan nefsin kendisidir (Razi).

25- Rabbinin izniyle her zaman meyve verir. Allah insanlara böyle örnekler veriyor ki kavrayıp düşünsünler.

26- Kötü bir söz de toprağın üstüne yığılmış kof bir ağaca benzer. Kökleri sökülmüş, dayanağı kalmamıştır.

27- Böylece Allah iman edenlere hem dünyada, hem de ahirette sağlam sözle karşılık verir. Haksızlık edenleri ise şaşırtır. Allah neyi lâıyk görürse onu yapar.

28- ALLAH'IN NİMETİNİ¹⁴ nankörlükle değiştirip halklarına helâk yolunu açanların haline baksana?

29- Cehenneme gidiyorlar; ne kötü bir yer orası!

30- Allah'ın yolundan saptırmak için O'na eşler koşuyorlar. Onlara söyle: "Avunup durun bakalım, nasıl olsa yolun sonu ateş!"

31- İman eden kullarıma da söyle: Hiç bir pazarlığın, adam kayırmanın olmayacağı o gün gelip çatmadan önce, namazı cân-ı gönülden kılsınlar, kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden

تَوْقَاتِكُمْ كُلِّهَا كُلِّمِينَ بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ
لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٣٥﴾ وَمَثَلُ كُلِّ حَبِيثَةٍ
كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ
﴿٣٦﴾ يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ
مَا يَشَاءُ ﴿٣٧﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا
قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ ﴿٣٨﴾ بَحْتَهُمْ يَضِلُّونَهَا وَيُنْسُوا الْقَرَارَ
﴿٣٩﴾ وَجَسَلُوا لِ اللَّهِ أَنْ دَا بِلِضْلُوا عَنْ سَبِيلِهِ قَدْ تَعَمَّقُوا
فَإِنَّ مَصِيرَهُمْ إِلَى النَّارِ ﴿٤٠﴾ قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا يُقِيمُوا
الصَّلَاةَ وَيُنْفِقُوا مِنْ رِزْقِهِمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ
أَنْ يَأْتِيَهُمْ يَوْمَ لَا يَنْبَغُ فِيهِ وَلَا جِدْلٌ ﴿٤١﴾ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ
مِنَ الشَّجَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفَلَكَ لِيَجْرِيَ
فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ ﴿٤٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمْ
الْقَمَرَ وَالْقَمَرَ دَائِبِينَ وَسَخَّرَ لَكُمْ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ﴿٤٣﴾

gizli ve açık dağıtımlar.

32- Bakın, gökleri ve yeri yaratan Allah'tır. Gökten su indirdi, onunla rızık olarak size nice ürünler çıkardı. Emri gereği denizde seyretmesi için gemileri hizmetinize sundu. Nehirleri emrinize amade kıldı.

33- Yörüngelerinde seyreden güneşi ve ayı hizmetinize verdi. Gece ve gündüzü de emrinize amade kıldı.

¹⁴ Bu pasajda Mekke ileri gelenlerinin Kâbe gibi bir nimet içinde yaşayıp nasıl nankörlük ettikleri, kendileriyle birlikte halkı nasıl cehenneme sürükledikleri anlatılıyor. Sonra nimeti genelleştirerek bütün insanlara verilen nimetler ele alınıyor.

34- Ne istiyorsanız hepsini verdi. Öyle ki Allah'ın nimetini saymaya kalksanız bitiremezsiniz. Fakat şu insanoğlu gerçekten çok zalim, çok nankördür.

35- İYİ DİNLEYİN!¹⁵ Bir zamanlar İbrahim¹⁶ şöyle dua etmişti: “Ey Rabbim bu şehri güvenli kıl. Beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut.”

36- Devam etmişti: “Ey Rabbim, çünkü bu putlar yüzünden insanlardan birçoğu yolunu şaşırıyor. Bundan böyle kim benim izimce gelirse, işte o bendendir; kim bana karşı gelirse artık sen bağışlayansın, sevgin ve merhametin sonsuzdur.¹⁷

37- Ey Rabbimiz, ben çocuklarımdan bazısını senin saygın evinin yanında, çorak bir vadiye yerleştirdim. Ey Rabbimiz, orada namazı ve duayı diriltsinler istiyorum. İnsanlar onları sevsin, kabullensin istiyorum. Oranın ekmeğini yesinler, suyunu içsinler. Umarım ki şükredenlerden olurlar¹⁸ 38- Ey Rabbimiz, sen gizlediğimiz ve açığa vurduğumuz her şeyi bilirsin; hiç kuşkusuz. Yerde ve gökte hiç bir şey Allah'a karşı gizli kalmaz 39- Yaşlı halimde bana İsmail ile İshak'ı lütfeden Allah'a hamdolsun. Rabbim duayı işitiyor 40- Ey Rabbim, beni ve çocuklarımı namaz kı-

وَأَيُّكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ سَأَلْتُمُوهُ لَأُعْطِيكُمْ مِنْهُ وَإِنْ سَأَلْتُمُوهُ لَأُعْطِيكُمْ مِنْهُ وَإِنْ سَأَلْتُمُوهُ لَأُعْطِيكُمْ مِنْهُ
 إِنْ أَلَا نَسْأَلُكَ لَظَلَمْنَاكَ وَمَا جَاءَكَ مِنْ رَبِّكَ إِلَّا نَجْمٌ كَذَّابٌ ٣٥
 هَذَا الْبَلَدِ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ ٣٦
 رَبِّ إِنِّي نَزَّلْتُمْنَا فِي بَلَدٍ لَكُمْ كَثِيرًا مِنْ النَّاسِ مِنْ قَبْلِي فَأَنْتَ غَافِيئٌ عَنِّي
 وَمَنْ غَصْبَايَ فَأَنْتَ أَغْفُورٌ رَحِيمٌ ٣٧
 أَشْكُتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ
 رَبَّنَا اجْعَلْنِي مُقِيمًا الصَّلَاةِ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي
 إِلَيْهِمْ وَادْرُكُهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ٣٨
 إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ وَمَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ
 فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ٣٩
 عَلَى الْكِبَرِ اسْتَجِبْ وَإِنِّي لَسَمِيعٌ دُعَاءِ ٤٠
 رَبَّنَا اجْعَلْنِي مُقِيمًا الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ ٤١
 رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ
 يَقُومُ الْحِسَابُ ٤٢
 يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخَّرُونَ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ٤٣

lanlardan eyle. Ey Rabbimiz duamı kabul buyur 41- Ey Rabbimiz, hesap gününde beni, anamı, babamı ve bütün mü'minleri bağışla.”

42- SANMA Kİ Allah zalimlerin yaptıklarından habersizdir. Sadece gözlerin belerip tavana dikileceği güne kadar onlara mühlet vermektedir.

¹⁵ Bu pasajda ise, önceki pasajda değinilen nankör Mekke ileri gelenlerine Mekke tarihinden örnek veriliyor. Hz. İbrahim'in hangi amaçla Kabe'yi eski temelleri üzerine yeniden inşa ettiği ve temellerini atarken nasıl dua ettiği hatırlatılıyor ve âdetle: “yaşadığınız, ekmeğini yeyip suyunu içtiğiniz topraklara ihanet etmeyin” demeye getiriliyor.

¹⁶ İBRAHİM: MÖ. 2000–1700 yılları arasında yaşayan Hz. İbrahim hakkında son araştırmalar ve bilgiler ışığında yeni bakış açılarına ihtiyaç vardır. Öyle görünüyor ki Hz. İbrahim, bugün Ön Asya veya Ortadoğu olarak bilinen havzada yaşayan

halkların sahiplendiği merkezi bir şahsiyettir. Etnik kökeni hakkında söylenenler hikâye ve uydurma olarak görülme durumundadır. Çünkü Hz. İbrahim'in Arap, İbranî, Hint, Keldani vs. kökenli olduğuna dair yığınla iddia varsa da bunların bir anlamı yoktur. Bilakis bu iddiaları büyük bir tarihi şahsiyetten kendine pay çıkarma ve sahiplenme olarak görmek icap eder. Kur'an'ın üslubu da göstermektedir ki Hz. İbrahim'in hangi etnik kökene mensup olduğunun hiçbir önemi yoktur. Önemli olan onun ne dediği, ne yaptığı ve hangi yolda yürüdüğüdür. Bunlara uyan ondan, uymayan ondan değildir. Önce isminden başlayalım: Sözlükte; "rahmetin, merhametin, iyiliğin babası" anlamına gelen "Eb-Raham" aslında evrensel bir mesaj vermektedir. Bu mesaj dünyanın tüm dinlerinin adı "Rahman" olan bir Tanrıya inandıkları, ondan iz taşıdıkları ve aslında bu isimden türedikleri gerçeğidir. Şöyle ki: *Abraham*, bütün Sami kökenli dillerde baba anlamına gelen "Ab" ve yüce anlamına gelen "Raam/Raham" kelimelerinden oluşuyor. Tevrat'ın Tekvin kitabında, Abraham basit olarak "Kalabalık topluluk" anlamında kullanılmaktadır. Abraham kelimesi Sanskritçe'de "Brahma" ile aynı anlamdadır. Brahma'nın kökeni ise "Brah" olup büyümek, sayı olarak çoğalmak anlamına gelmektedir. Ayrıca, Hinduizm'in yaratıcı tanrısı (*Brahman*) insanların babası ve bütün tanrıların en yücesi olarak kabul edilir. Çünkü bütün varlıklar ondan zuhur etmiştir. Burada yine "Yüce Baba" anlamına rastlarız. Bu, Abraham'ın semavî baba *Brahma* olduğunu çağırıştır. Keza doğuda batıda yaşayan tüm milletlerde bu isme rastlamak mümkündür: Farsça'da (*Braghman*), Lâtincede (*Bragmani*), Rusça'da (*Rachmany*), Ukrayna'cada (*Rachmany*), İbranice'de (*Ram*), Norveçcede (*From*) aynı anlamda olup ve tanrısallık, kutsallık ifade eder (Eliade). Hindular arasında kutsal bir sözcük olan mistik hece (OM) üçlü evren, yeryüzü, gök ve sema ile bağlantılıdır. Aynı zamanda *Brahm*'in başka bir adıdır. Aztekler de OM'u evrenin ikilemliliği olarak zikredip tapmışlardır. Mayaların rahip sınıfına "Balam" (*B'lahm*) denirdi. Eğer maya dilinde "r" harfi olsaydı *Brahm* telâffuz edilirdi. Perulu İnkalar güneşe *İnti Raymi* (*Hindu Ram*) olarak taparlardı. Keza *Hamân*, *Şamân*, *Kâm*, *Kağân*, *Hakân*, *Brahmân*, *Hahâm*, *Hamân* kelimeleri tesadüfen birbirine benziyor olabilir mi? Bütün bunlar *Rahmân* isminin kendi lehçelerindeki söylenişleridir. Bunlar o bölgelerde faaliyet gösteren peygamberlerin veya onların takipçilerinin bıraktıkları kadim izleri olmalıdır. Hepsisi de halklarını tek bir *Rahman'a* çağırmışlardı. Sonradan bozulup tahrif oldular. Şu halde *Abraham*, sadece Arapların ve İbranilerin manevî babası değil, tufan sonrası tüm insanlık âleminin manevi babasıdır. *Rahman'a* inanan bütün halklar bu isimle sembolize edilmiştir. *İbrahim* veya *Avram* okunuşu Arapça ve İbranice ağızdır. Demek ki bu isimlere bakarak dünyanın neredeyse tüm halkları *İbrahim'in* kendilerinden olduğunu, onun manevî soyundan geldiklerini söyleyebilirler. Yukarıdaki ayette Hz. *İbrahim'in* ağzından sanki böyle bir iddiayı görmüşçesine; "*benim yolumu izleyen bendendir, bana karşı gelen benden değildir*" denmektedir... Tarihe baktığımızda Hz. *İbrahim'in* yaşadığı çağlarda Nemrutlar Sümer, Akkad, Babil mirasının devamı olarak Dicle-Fırat Mezopotamya havzası tanrı-devletlerinin kudretli krallarıydılar. Kendilerini dünyaya nizam vererek adaleti sağlayacak Tanrı'nın oğlu veya gölgesi

olarak görüyorlardı. Bu görevi kendilerine Tanrı'nın verdiğine inanıyorlardı. Ülkelerine örneğin "Tanrı'nın ülkesi" (Babil) diyorlardı. O dönemde bütün ülke işlerinin idaresi, ziraat işlerinin organizasyonu mabette yapılırdı. Mabet aynı zamanda devletin idare ve taht merkeziydi. Mabetlerin yanında yüksek kule (*zikkurat*) bulunurdu. Meşhur Babil Kulesi bunların ilk örneğidir. Babil Kulesi aynı zamanda tanrı-devletin, güç ve azametini göstermekteydi. 90 metre uzunluğunda, merdiven şeklinde yükselen Babil Kulesi'nin en tepesinde Tanrı odası bulunurdu. Bakire kızlardan başka kimse bu odaya giremezdi. Bakire kızlar bu odada tanrıya sunulurdu. Tabii bundan en çok da krallar ve rahipler istifade ederdi! Hz. İbrahim'in Mezopotamya uygarlığının zirveye çıktığı bir çağda, imparatorluğun merkezi Aşağı Mezopotamya'da, sözlükte yurt, memleket anlamına gelen başkent "Ur" şehrinde ortaya çıktığını görüyoruz. Tüm Dicle-Fırat havzasını, Suriye, Mısır, Filistin ve Mekke'yi dolaşmış, Sümer-Akkad-Babil uygarlığının tüm pagan değerlerine başkaldırmıştır. Dönemin Nemrut'u tarafından ateşe atılarak yakılmak istenmiştir. Hz. İbrahim hanımı ve yeğeni Lut ile birlikte Aşağı Mezopotamya'yı terk etmiş, yeğeni Lut'u Filistin'deki Sodom kentine, büyük oğlu İsmail'i Mekke'deki Cürhüm Arapları, küçük oğlu İshak'ı da Filistin'deki İbraniler gibi Sami topluluklarına tebliğ amacıyla göndermiştir. Döneminde Akkad-Babil uygarlığı tüm Ortadoğu'ya hâkim olmuş bir Sami medeniyetidir. Hz. İbrahim, Sare, Hacer, büyük oğlu İsmail, küçük oğlu İshak, yeğeni Lut, İshak'tan olma torunu Yakup ve Yakup'un oğlu Yusuf bu açıdan Araplar ve İbraniler (Yahudiler) gibi tüm Sami topluluklarınca efsanevî peygamber ailesi olarak sahiplenilmiştir. Hepsisi de bu peygamberlerin kendi soylarının atası olduklarını iddia etmişler, böylece peygamberlerin dini karizmasından kendilerince milli bir ideoloji çıkarmaya çalışmışlardır. Hâlbuki Hz. İbrahim'in kökeninin Hind Brahman ailelerinden gelmesi bile söz konusu olabilir. Zaten o dönemlerde (MÖ. 2000) İbranice diye bir dil bile yoktur. İbranice en erken MÖ. 900'ler ve sonrasında konuşulabilir bir dil olarak teşekkül etmeye başlamıştır. Demek ki Hz. İbrahim'in amacı karışık göçebe topluluklar halinde yaşayan bölge halklarına Allah'ın Tevhid dinini anlatmak, Sami/Akkad/Babil asabiyetine dayalı imparatorlukların devlet tanrılarına karşı tevhid ve adalet adına karşı çıkmaktı. O dönemlerde eski dünyada büyük göç dalgaları bütün hızıyla devam etmekteydi. Halklar birbirine karışmış durumdaydı. Yaklaşık bin yıl boyunca bu göçler ve altüst oluşlar devam etti. Tarih onlardan Kasit, Hitit, Suriyeli, Huri, Arami, Hiksos, Mitani, Amalekit, Etiyop, Finikeli, Keldani ve daha birçokları olarak söz eder. Ancak bize hatalı olarak onları sadece Batı Asya'ya ait etnik gruplar olarak kabul etme öğretilmiştir. Onlara "Hint-Avrupalılar" denmiş ve Hind ile Avrupa arasındaki büyük göç dalgaları ve karışmalar kastedilmiştir. Bu durumda kimin hangi köke ait olduğunu tespit etmek mümkün değil, hatta imkânsızdır. Tarihin oluşum devrelerinde bunun bir önemi de bulunmamaktadır. Şu halde Hz. İbrahim bu karışmalar sırasında ortaya çıkmış, etnik kökeni hakkında tam bilgimizin olmadığı ve olamayacağı bir simadır. Bu nedenle yaptığımız yorumu ismindeki evrensellik çağrışımını bir bölgeye ve bir etnik kökene hapsetmeyerek, bütün insanlığa açma çabası olarak anlamak icap eder.

¹⁷ Yani: Ey Rabbim! Benden sonra gelecek kuşakların putlardan uzak durmasını, bu şehrin bir sulh, barış ve güvenlik merkezi olmasını senden diliyorum. Burası insanlığın kalbinin attığı, vicdanının sızladığı bir merkez olsun. Burası insanlığın diماغını daima diri tutsun. Karanlıklarda kalmış insanlık buradan aydınlığa çıksın. Bunalan, sıkılan, boğulan buraya sığınsın. Buranın ilâhî havasında teneffüs etsin, insanlığını (Âdemi) ve Yaratıcısını hatırlasın. Bu Ev'i ve bu şehri senin emrinle ve işte bu amaçla kurdum. Buradan ilân ediyorum ki kimse benim zürriyetimden olmakla böbürlenip durmasın. Her kim bu şehrin kuruluş amaçlarına uygun davranırsa bendendir; benim yolumda yürüyor demektir. Her kim bu amaçtan saparsa benden değildir. Benden olmak veya olmamak bu amaç ve ilkelere uymakla ilgili dir. Nesep, soy, ırk, zürriyet ve kan bağının hiçbir önemi yoktur... Şu halde ey "Bu şehrin" şimdiki putperestleri! "Ardımdan gelen kuşaklar putlara tapmasın Ey Rabbim" diye dua eden İbrahim'in yolundan yürümedikçe O'ndan olamazsınız. Bu nedenle boşu boşuna İbrahim'in "soyundan" olduğunuzu söyleyip durmayın! Neye inandığınıza ve ne yapıp ettiğinize bakın. Kaldı ki İbrahim'e ihanet içinde olduğunuz apaçık ortadadır. Bu işten vazgeçin ve içinde yaşadığınız, ekmeğini yediğiniz, suyunu içtiğiniz şehrin kuruluş amaçlarına dönün. İbrahim'in "yoluna" girin, "soyu" olmakla övünüp durmayı bırakın...

¹⁸ Yani: Ey Rabbimiz! İstiyorum ki Kâbe ve etrafında yeni bir oluşum meydana gelsin. Orası Âdem'in ve insanlığın merkezi olduğu için, yeniden aslı mesajı üzerine dirilsin. İnsanlık köklerini hatırlasın. Yeryüzünde insanlığın kalbi olarak daima atsın. Bu amaçla çocuklarımdan bazısını oraya gönderdim. Orada yaşayan insanlara tebliğde bulunsunlar. Kâbe'nin ve Mekke'nin önemini anlatsınlar. Allah'ın yolunu hatırlatsınlar. Ey Rabbim, onlara yardım et. Gönüller onları sevsin, insanlara yaptıkları tebliğ sonuç versin. Kâbe aslı amaçları doğrultusunda yeniden inşa olsun. Buldukları yer çorak ve ekilir, biçilir bir yer değildir. Umarım fazla sıkıntı çekmezler. Umarım güçlülere göğüs gererler ve şükreden insanlar olurlar...

43- O gün onlar başlarını dahi kıpırdatamazlar; boş gözlerle tavana bakıp dururlar, çünkü ilikleri kesilmiş, can boğaza dayanmıştır.

44- Bunun için o gün insanları nelerin beklediği konusunda uyar. O gün zalimler şöyle derler: “Ey Rabbimiz, bize kısa bir süre daha ver de çağrına uyalım ve peygamberlerin izince gidelim.” Fakat daha önce sonunuzun gelmeyeceğini yemin etmemiş miydiniz?

45- Üstelik sizden önceki zalimlerin yaşadığı yerlerde oturuyordunuz. Onlara neler yaptığımızı size örneklerle açık açık anlatmıştık.

46- Onlar tuzak kurmuşlardı. Oysa dağları yerinden oynatacak olsa bile bu tuzaklar Allah’a sökmezdi.¹⁹

47- SANMA Kİ Allah peygamberlerine verdiği söze ters düşer. Allah güçlüdür, intikamı vardır; bundan hiç şüphemiz olmasın.

48- O gün yer başka bir yere, gökler de başka göklere dönüştürülecek. Hepsi o tek ve karşı konulmaz güce sahip Allah’ın huzuruna gelecekler.

49- Günaha batmış olanların o gün zincirlerini şakırdatarak geldiklerini göreceksin.

50- Derileri katran karası; yüzlerinden

مُطْمَئِنِّينَ مَقْنَعِينَ يُرْسِمَهُمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَأَفْئِدَتُهُمْ
هَوَاءٌ ۝٤٣ وَأَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ
فَيَقُولُ الَّذِينَ تَلَاسَلُوا رَبَّنَا آخِزْنَا إِلَىٰ آجَلٍ قَرِيبٍ
نَجِبْ دَعْوَتِكَ وَتَتَبِعَ الرَّسُولَ لَوِ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ
مَالِكِينَ مِنْ ذُرِّيَّةِ ۝٤٤ وَسَكَنْتُمْ فِي مَسَاكِنَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ
وَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْكَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْآمَثَالَ
۝٤٥ وَقَدْ تَكْرَهُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللَّهِ مَكْرَهُمْ وَإِنْ
كَانَ مَكْرَهُمْ لِذُرُوكِ مِنْهُ أَعْجَابًا ۝٤٦ فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ
مُخْلِفًا وَعْدِهِ رُسُلَهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو نِقَامٍ ۝٤٧
يَوْمَ تَسْبُدُّ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ وَبَرَزُوا
لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ۝٤٨ وَتَرَى الْجِبَّ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِمْ مَفْرَقَتٍ
فِي الْأَصْفَادِ ۝٤٩ سَرَابِيلُهُمْ مِنْ قَطَرَانٍ وَأَعْيُنُهُمْ
وَجُوهُهُمُ النَّارُ ۝٥٠ لِيُعْزِمَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ إِنَّ اللَّهَ
سَرِيعُ الْحِسَابِ ۝٥١ هَذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنذَرُوا بِهِ وَيَعْلَمُوا
أَنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ وَلِيُنذَرَ الْوَالِدِينَ وَالْآلِيَاءَ ۝٥٢

de ateş fışkıracak.²⁰

51- İşte böyle... Allah herkese yaptığının karşılığını verecek. Allah’ın hesabı çok hızlıdır; bundan hiç şüphemiz olmasın.

52- İŞTE BU bütün insanlığa bir duyurmadır; uyansılar, O’nun tek Tanrı olduğunu görsünler, aklı ve vicdanı olanlar titreyip kendine gelsin diye...²¹

²⁰ Harfi harfine: “Gömlükleri katrandan, yüzlerini ateş bürümüştür.” Araplar, *ebhel* denilen bir ağaçtan aldıkları sıvıyı kaynatarak develerin uyuzlarına sürerlerdi. Böyle, kaynarcasına kızgınlaşan katran uyuzu giderirdi. Bu sırada kızgın katranın derisine sürülmesinden deve kızardıkça kızarır, hayvanın gözünden yaşlar gelirdi. Bu işlem Türkçe’de “yaranın kızgın demirle dağlanması” dediğimiz şeye benzer. Bu

esnada adam yumruğunu sıkar, dilini ısırır ve yüzü öyle kızarır ki gözünden yaşlar akar fakat dayanmak zorundadır. İşte ayette günaha batmış olanlar buna benzetiliyor. “Derilerine katran sürülecek, vücutları nar gibi kızarmış demirlerle dağlanacak, yüzleri ateşten patlar hale gelecek” demek isteniyor...

²¹ Harfi harfine: “İşte bu ‘nâs’ için bir ‘tebliğ’dir. Bununla ‘inzar’ edilsinler için, O’nun tek ilah olduğunu bilsinler ve ‘ulu’l-elbâb’ ‘tezekkür’ etsin diye.”

15- HİCR SURESİ

Mekke'de inmiştir, 99 ayettir. 88–84 ayetlerinde Kuzey Arabistan'ın Teyma vadisinin güneyindeki el-Hicr (taşlık alan) denilen bölgede yaşayan eskiçağ halklarından Semud kavminden bahsettiği için bu adı almış görünmektedir.

15- HİCR SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 99 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ
SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- ELİF, LAM, RA. İşte kitabın ayetleri ve apaçık Kur'an!

2- Bir gün gelecek kâfirler keşke Müslümanlardan olsaydık diyecekler.¹

3- Bırak onları yesinler, içsinler, keyif sürsünler ve boş hayallerle oyalanıp dursunlar; nasıl olsa öğrenecekler.

4- Biz, hiç bir ülkeyi kendi doğal ömrünü tamamlanmadan ortadan kaldırmış değiliz.

5- Hiç bir toplum doğal ömrünü ne uzatabilir ne da kısaltabilir.

6- Hal böyleyken; "Ey kendisine kitap indirildiğini iddia eden adam, sen kesinlikle cinlenmişsin.

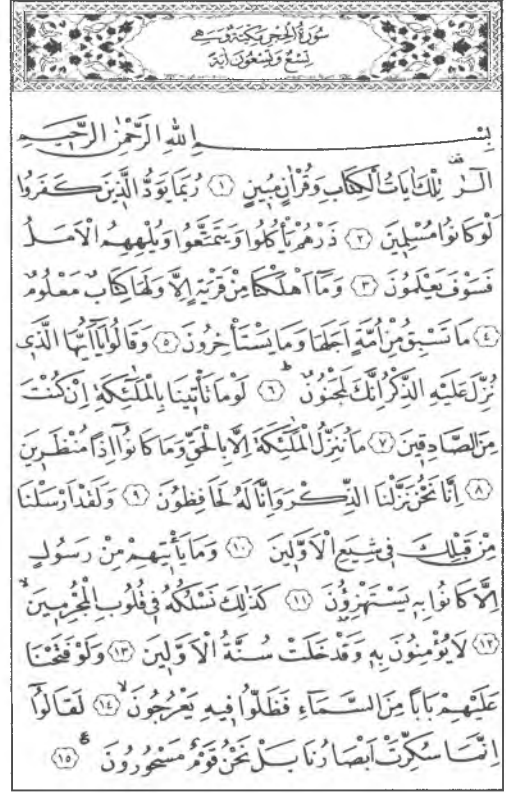
7- Eğer ciddiysen melekleri getir de görelim" diyorlar.

8- Biz melekleri ancak gerekçesi sağlam bir nedenden dolayı indiririz. İndirince de onlara süre verilmez.²

9- Zikri Biz indirdik, Biz! Koruyan da Biz olacağız; bundan hiç şüpheniz olmasın.³

10- İYİ DİNLEYİN! Senden önce geçmiş topluluklara da peygamberler göndermiştik.

11- Şu ana kadar kendisiyle alay edilmemiş hiç bir peygamber görülme-

di.12- Böylece Biz Kur'an'ı günaha batmışların kalplerinin bîgâne kalamayacakları bir biçimde indiririz.⁴

13- Şimdi bunlar da öncekilerin yaptıkları gibi indirdiğimize imana yanaşmıyorlar.

14-15- Onlara gökten bir kapı açsak da oradan yukarı çıksalar bile "gözlerimiz bağlandı; büyülendik galiba" diyeceklerdir.

¹Yani: Bir zaman gelecek küfredenler keşke Allah'ın önünde arınıp (*selim*) üzerimizdeki büyük hakkını teslim eden (*tesellum*), kendini O'na adayan (*teslimiyet*) ve sağa sola sapmadan yolun tam ortasından yürüyenlerden (*istislâm*) olsaydık diyecekler... Ayrıca Bkz. "MÜSLÜMAN"; 68/35. ayet dipnotu.

² Yani: Biz melekleri sizin keyfi mucize istekleriniz için değil, gerekçesi sağlam bir

nedenden dolayı indiririz. İman etmeniz için size “söz” indirdik, bu yetmiyor mu? Eğer melekler inerse artık işiniz bitmiş olur. Bu nedenle melekler indi mi artık sizin yaşamanızın da manası kalmamış olur. Size düşen bu güne inanmaktır. Bunun için de zaten kitabı indirmiş bulunuyoruz.

³ Yani: Kur’an **Muhammed** (s.a.v)’e inzal olunuyor. İddia ettiğiniz gibi **Muhammed** (s.a.v) cinlerle konuşmuyor. Ona bu sözlerin tamamını, hiç bir cin sızması, şeytan bulaşması olmadan Allah vahyeyliyor. O bir şair sözü değildir. Bir kâhin sözü de değildir. Bu Kur’an âlemlerin Rabbinden indirilmedir. Eğer **Muhammed** (s.a.v) Allah adına bazı sözler uydurmaya kalkışsaydı, onun eli-kolu koparılır, iliği kesilir, canına okunurdu. O zaman sizden hiç kimse de buna engel olamazdı (69/41–47). Şu halde “**Muhammed**’e cinler musallat olmuş” iddianız saçmadır. Bir kez daha kulağınızı açarak dinleyin: Kur’an’ı indiren Allah’tır, Allah! İndiren Allah olduğuna göre, inişini kontrol edecek, cinden, şeytandan koruyacak olan da tabii ki Allah olacaktır. (Bkz. hemen sonraki 16–18. ayetler). Allah’a düşen onu dosdoğru yoldan ve tertemiz bir kaynaktan yeryüzüne indirmek ve insanlığın vicdanına emanet etmektir. Artık gerisi size kalmıştır. Eğer indirilene uymaz, reddederseniz kendinize yazık etmiş olursunuz. Yok, önceler gibi bozar, tahrif ederseniz sonucuna katlanırsınız. Kıyamet günü asla bizden kaçamazsınız. Ayrıca unutmayın *Hayyu Qayyum* olan Allah anbean insanlıkla beraber yürümektedir. Dünyayı yaratıp emekliye ayrılmış da değildir... Ayeti bu şekilde yorumlamamız bağlama uygun düşmektedir. Çünkü ayetin Hz. **Muhammed** (s.a.v) sonrası duruma değil, ayetler inerkenki duruma açıklık getirdiği anlaşılmaktadır. Kur’an inerken itirazların temelinde **Muhammed**’in (s.a.v) cinlerle konuştuğu, bu sözleri onların getirdiği iddiası vardı. Kur’an buna karşı “inişin” kontrol altında olduğunu, endişeye mahal olmadığını, sağlam bir kaynaktan ve sapaşğlam yollarla geldiğini, herhangi bir tahrife veya araya cin, şeytan, kâhin vs. girmediğini, böylece bütünüyle “korunmuş bir nüzul akışının sağlandığını” hatırlatıyor. Başka bir görüşe göre de burada korunan Hz. **Muhammed**’in (s.a.v) kendisidir (Ferra, Ibnu’l-Enbari).

⁴ Yani: “Senden önce de böyle alaya almalar, dalga geçmeler olmuştu. Peygamberlerimize cinlerle konuşuyor, perilerle ilişki kurmuş, cin çarpmış, şeytan musallat olmuş vs. diyorlardı. Fakat onlar indirdiğimiz şeye yine de bigane kalamadılar. İn-kâr etmek için bile dinlemek zorunda kaldılar. (Kâdi Abdülcebbar)

16- AÇIN KULAĞINIZI!⁵ Biz gökte burçlar yaptık ve onu seyredenler için süsledik.

17- Onları lanetlenmiş her şeytandan koruduk.⁶

18- Ancak kulak hırsızlığına kalkışan da olursa karşılaşacağı şey ışık saçan bir alev olur.⁷

19- Yeri de döşeyip yaydık, sabit dağlar yerleştirdik. Her şeyden ölçülü olarak bitirdik.

20- Orada size ve rızıklarını sizin vermediğiniz tüm canlılara geçim vasıtaları sağladık.

21- Bizde kaynağı olmayan hiç bir şey yoktur. Ancak indirdiğimiz her şeyi belirli bir ölçü dâhilinde indiririz.

22- Bakın, bitkileri dölleyen rüzgârlar gönderdik. Susuzluğunuzu gidermek için gökten su indirdik. Onun kaynağı da siz deşilsiniz.

23- Yaşatan ve öldüren biziz, Biz! Baki kalacak olan da yine Biz olacağız!

24- Sizden öncekileri de, sizi de bilmekteyiz.

25- Rabbin hepinizi huzurunda toplayacak. O her şeyi bilir, çok bilgedir.

26- İYİ DİNLEYİN! Biz insanı balçık-tan oluşa oluşa⁸ ses veren toprak⁹ haline getirerek yarattık.¹⁰

27- Cinne¹¹ gelince onu da daha önce kavurucu ateşten yaratmıştık.¹²

28- Bir zamanlar Rabbin meleklerle: “Ben, balçığı oluşa oluşa ses veren top-

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَرَدَيْنَاهَا لِلنَّاطِلِينَ ﴿١٦﴾ وَحَفِظْنَاَهَا
مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿١٧﴾ إِلَّا مِنْ سَمَوَاتِنَا وَمَا نَزَّلْنَا سَمَابًا
مُبِينٍ ﴿١٨﴾ وَالْأَرْضُ مَدَدًا نَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا
مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مُورُودٍ ﴿١٩﴾ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ
لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ ﴿٢٠﴾ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا
نُنزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢١﴾ وَأَرْسَلْنَا الرِّيحَ لَوَاحٍ قَانِرينَ
مِنْ السَّمَاءِ مَاءً فَاسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ ﴿٢٢﴾
وَإِنَّا لَنَحْنُ مُخْتَارُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمَنَّانِينَ
مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْجِرِينَ ﴿٢٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ
يَحْشُرُهُمْ رَبِّهٖمْ عَلَيْهِمْ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ
مِنْ عَجْمٍ أَسْنُونٍ ﴿٢٦﴾ وَالْجَانَّ كَلَّمْنَا مِنْ قَبْلِ مِنْ بَارِ السَّمُورِ
﴿٢٧﴾ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ
مِنْ عَجْمٍ أَسْنُونٍ ﴿٢٨﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَحَفْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي
فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٢٩﴾ فَسَجِدْ لِتَلَكُّهُ كَلِمَةً جَمْعُونَ
﴿٣٠﴾ إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى أَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣١﴾

rak haline getirip ondan bir beşer¹³ yaratacağım,

29- Onu muntazam bir kıvama getirip içine ruhumdan üflediğim zaman, onun için selâma¹⁴ durun” dedi.

30- Bunun üzerine bütün melekler selâma durdular.

31- Ancak iblis, selâmlayanlarla beraber olmaktan kaçındı.

⁵ Bu pasaj, bir önceki pasajda dile getirilen “indiren biziz koruyan da biz olacağız” ifadesini açıklıyor. Bunun nasıl yapıldığını beyan ediyor.

⁶ Bu ayet birkaç ayet önceki “zikri korumanın” ne olduğuna dair bir ipucu verebilir.

⁷ Yani: İnkârcıların “Muhammed (s.a.v) cinlerle konuşuyor. Cinler ona haber ven-

riyor” iddiası boş bir kuruntudur. Allah göğün sırlarını, yani Allah’tan bilgi alma yollarını böyle cinlere, şeytanlara kapatmıştır. Sırlar tamamen koruma altındadır. Bu nedenle de kimse müneccimlik, kâhinlik, yapmaya kalkışmasın. Eğer yapıyorsa yalancının tekidir. Allah ancak peygamberlere doğrudan katından vahyeder. Dolayısıyla duyduğunuz bu vahiyler sihir, kehanet, fal, büyü, cinci hoca uydurmaları değildir. Gökcisimlerinden, yıldızlardan “ilahi” manalar çıkarmaya kalkanlar bilginler ki bunu her yaptıklarında, her cinle konuştuklarında, yıldızdan bilgi geldiğini her söylediklerinde ışık saçan aleve giriyor, ateşi boyluyorlar demektir...

⁸ HAME-İ MESNUN: Sözlükte mastarı “ısınmak” anlamına gelen [حمم] ile mastarı “yapa gelmek, adet edinmek” anlamına gelen [سنن] köklerinden meydana gelen [حمامسنون] tabiri “dönüşerek oluşmuş, yoğrulmuş, şekillenmiş kara balçık” demektir. Isınmak (*hammâ*); ısıtmak (*tahmîm*); yıkanmak, banyo yapmak (*istihmâm*); hamam, banyo (*hammâm*); termal, ılıca, kaplıca (*hameh*); lâv (*humem burkaniyye*); çok sıcak, kaynak (*hamîm*) ile çığır açmak, yol açmak, adet haline getirmek (*sünnet*); yaşlanmak, ihtiyarlamak, kocamak (*isnân*); diş, yaş, ömür (*sinn*); yıl, sene (*seneh*); yıllık, senelik (*seneviy*); yaşlı, ihtiyar (*musinn*); yıllanmış, iyice olmuş, iyiden iyiye oluşmuş, olgunlaşmış (*mesnûn*) kelimeleri bu köklerden... Bu durumda *hamei mesnun* tabiri toprağın, suyun, ateşin ve havanın karşılıklı etkileşime girerek, uzunca süre devam ederek son halini alan bir oluşum sürecini anlatıyor olmalıdır.

⁹ SALSÂL: Sözlükte [صلصال] “çınlayan, ses veren kurutulmuş çamur” demektir. Türkçe’de “çömlek gibi ses çıkarmak” deyimini çağırıştırır. Uğultu, çınlama (*salsale*); zil çınlaması (*salsale’l-ceres*); gök gürlemesi (*salsale’r-ra’d*); uğultu, çınlama (*salsale*) kelimeleri bu köktendir... Klasik müfessirler bunun çömlek gibi vurulduğunda ses çıkaran, kurumuş, ısınmış, katılaşmış toprak olduğunu söylerler. Fakat bunun “ses veren, konuşan çamur” anlamında, insanın konuşabilme yeteneğinden mecaz olduğu da söylenebilir.

¹⁰ Bu ayet *hame-i mesnun* ve *salsal* kavramlarının; 1- Cıvık balçığın oluşa oluşa, gitgide şekillenerek vurulduğunda çömlek gibi ses çıkaran kurumuş çamur haline gelmesini, 2- Sulardan, çamurlardan başlayan bir canlılık halinin oluşa oluşa, nihayet ses verir, konuşur hale gelmesini ifade ettiği söylenebilir... Ayetin bu iki manaya yorulması da mümkün görünüyor. Malum, birincisinden insanın topraktan yaratıldığını savunan yaratılışçı görüş, ikincisinden insanın evrim geçirdiğini savunan evrimci görüş çıkar. İçinde hem suyun, balçığın, çamurun, toprağın hem de evrimin bulunduğunu savunan evrimci yaratılış görüşü ise daha anlaşılabilir durmaktadır. Esasında bunun nasıl olduğu araştırma ve inceleme konusudur. Kur’an bu konulara fazla girmeyerek insanın “Allah” tarafından yaratıldığını ısrarla vurgulamaktadır. Bu ister saf çamurdan ister saf evrimden, isterse çamurla başlayan evrimden gelsin fark etmez. Her üç halde “yaratmanın” seyrini gösterir...

¹¹ CİNN: Bkz.. 77/1. ayet dipnotu.

¹² Jeolojik verilere göre evrenin oluşumu (tekevvün) jeo-kimyasal bir evrimle olmaktadır. Evren, genel jeo-kimyasal evrimler geçirmektedir. Bu esnada, uygun şartlar oluştuğunda madenler ve canlı türler ortaya çıkmaktadır (Biruni). Demek ki her

bir jeo-kimyasal zaman kendi türlerini ortaya çıkarmaktadır. “Jeo-kimyasal evrim” kavramına evrende meydana gelen yeryüzü (jeoloji); gökyüzü (astronomi); fizik (madde); mineraller (kimya); hayat (biyoloji) hareketlerinin (ekoloji) tümü giriyor. Evrenin yaratılışından bu yana meydana gelen tüm bu ekolojik değişim zamanları her defasında kendi canlı türlerini doğuruyor olmalıdır. Ekolojik denge değişikliklerine paralel bir şekilde birbiri ardınca tabiatın bağrından çıktıkları anlaşılıyor. Kimi havadan, kimi sudan, kimi ateşten, kimi topraktan, kimi de bunların karışımından. Bu durum binlerce, yüz binlerce yıl süren oluşumlarla gerçekleşiyor. Şu halde Kur’an’ın daha önceden yaratıldığını söylediği *cinn* denen türler, dünyanın güneşten koptuğu zamanlarda, henüz kor bir ateş halinde iken ortaya çıkmış varlıklar olabilir. Bu durumda dünya iyice soğuyup, yaşanabilir toprak, atmosfer tabakası, hava, su oluştuktan sonra da sulardan, topraklardan *hayevan* ve *ins* denen varlıklar çıkmış olur...

¹³ BEŞER: Bkz.. 76/1. ayet dipnotu.

¹⁴ Âdem kıssasında geçen tüm “secde” kelimeleri, kelimenin kök anlamına da uygun olarak “saygı gösterme, karşısında selâma durma, selâmlama” manasında kullanılmaktadır (Razi).

32- Allah: “Ey İblis, sen neden selâmlayanlarla beraber olmadın?” dedi.

33- İblis: “Benim, balçıktan oluşturarak kurumuş çamurdan yarattığın bir beşere selâm durmam olacak şey değildir” dedi.

34- Allah: “O halde çık oradan; çünkü sen artık burada kalamazsın.

35- Hesap gününe kadar yaklaşma buraya” dedi.

36- İblis: “Ey Rabbim, öyle ise bana diriltilcekleri güne kadar mühlet ver” dedi.

37-38- Allah: “Sana belirli bir vakte kadar mühlet verildi” dedi.

39- “Ey Rabbim, görürsün, ben de onları yoldan çıkarmak için elimden geleni yapacağım. Yeryüzünde her şeyi süsleyip püsleyerek tümünü yoldan çıkaracağım.

40- Ancak sana saf bir yürek temizliği içinde bağlanan¹⁵ kulların hariç” dedi.

41- Allah: “İşte benim de üzerinde olduğum doğruluk ve dürüstlük yolu budur” dedi.¹⁶

42- Gerçekte, nefesine yenilip uyanlar hariç kullarım üzerinde hiçbir gücün yoktur.

43- Böyle şeytana tabi olanların hepsine vadedilen yer cehennemdir.

44- Onun nice kapıları vardır. Her kapısından bir grup girer...¹⁷

45- Allah bilinciyle yaşayanlar ise cennetlerde ve pınarlar içinde olacaklar.

46- “Esenlik ve güvenlik içinde girin oraya” diye karşılanacaklar.

47- İçlerinde kin ve haset namına ne

قَالَ أَيُّهَا ابْلِيسُ مَا لَكَ أَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ لَمَّا كُنْتُ
لَا تَسْبُدُ لَيْسَ خَلْقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمِئٍ مَسْنُونٍ ﴿٣٣﴾
قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلَى
يَوْمِ الدِّينِ ﴿٣٥﴾ قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ أَعُودُ
مِنَ النَّظَرِ ﴿٣٦﴾ إِلَى يَوْمِ الْوَفَا الْمَعْلُومِ ﴿٣٧﴾ قَالَ رَبِّ بِمَا
أَعُوذُ بِكَ لَا زَيْتٌ لَكَ فِي الْأَرْضِ وَلَا عِوْنٌ لِمُجْرِمِينَ ﴿٣٨﴾
إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٣٩﴾ قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ
مُسْتَقِيمٌ ﴿٤٠﴾ إِنْ عَسَىٰ دِيَابِلُكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا لَا
يَأْتِيكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿٤١﴾ وَإِنَّ حَسْبَهُ لَمُوعِدُهُمْ الْجَحِيمِينَ ﴿٤٢﴾
لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمُ جُزٌ مَقْسُومٌ ﴿٤٣﴾
إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٤٤﴾ أَدْخُلُوهَا سَلَامًا
أُمِينَ ﴿٤٥﴾ وَزَوْجَانًا فِي ضُدِّ وَرِهِمْ مِنْ غُلٍّ إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ
مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٦﴾ لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ ﴿٤٧﴾
يُحِبُّ عِبَادِي أَنِي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٤٨﴾ وَأَنَّ عَذَابِي
هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ﴿٤٩﴾ وَبَنِيَّهُمْ عَنْ ضَيْفٍ أَرْهَقِيهِمْ ﴿٥٠﴾

varsa söküp atmışızdır. Sevinç ve mutluluk içinde kardeşler olarak karşılıklı oturacaklar.

48- Orada kendilerine yorgunluk ve bitkinlik dokunmayacak; oradan asla çıkarılmayacaklar...

49- Haber ver kullarıma; ben çok bağışlayıcıyım; sevgi ve merhamet sahibiyim; bundan hiç şüphemiz olmasın.

50- Öte yandan azabımın da can yakıcı olduğunu unutmasınlar...

51- ONLARA İbrahim'in konuklarını anlat.

¹⁵ IHLÂS: Sözlükte [خلص] kökünden gelir. Mastarı; “bir şeyi başka bir şeyin karşımından korumak ve saf hale getirmek” demektir. Kurtulmak (halâs); kurtarmak

(*tahlis*); samimiyet, içtenlik, yalınlık (*ihlâs*); samimi, hür, sâfi, som (*hâlis*); özet, sözün kıyası (*hulâsa*); kurtarıcı (*muhallis*); samimi, sadık, candan (*muhlis*) kelimeleri bu köktendir... Kur'an lisanında *ihlâs* kavramının saf Allah için olan inanç ve amel için kullanıldığını görüyoruz. Öyle ki *muhlis*, inancında ve amelinde buna başka bir şey katmaz; gösteriş, riya, beğenilme, şan, şöhret vs. sebebiyle değil sırf Allah için yaşar ve davranır. Türkçe'deki "som altın" veya "halis muhlis saf ipek" sözlerindeki manayı çağırır. Muhlis'in inanç ve amelleri de işte böyle "som, saf, halis" olandır. Bu tür kişiler içten ve samimî oldukları için deruni dilden ve câmî gönülden Allah'a bağlıdırlar. Bu bağlanmaya dışarıdan bir şey karışamaz, nüfûz edemez, buna izin vermezler. Böylece Allah'a karşı kalbinde başka hiç bir şeyi ortak kılmadığı için muhlis; "saf bir yürek temizliği içinde olan" demek olur. Şeytan işte ancak böyle olan insanları yoldan çıkaramayacağını itiraf ediyor.

¹⁶ Harfi harfine: "Dedi: İşte bu 'sırat' benim üzerime aldığım 'mustaqim'dir." Yani; benim üzerinde olduğum 'sırat-ı mustaqim' budur." Bu ifadenin "*Dedi: Bana gelen sırat-ı mustaqim budur*" veya "*Dedi: Benim ile gidilen/yürünen (müstaqim) sırat (yol) budur*" şeklinde okunması da mümkündür. Bu ayet şu ayetle de tefsir edilebilir: "*Benim Rabbim sırat-ı mustaqim üzerindedir.*" (Hud; 56) Burada Allah'ın sırat-ı mustaqim yani doğruluk ve dürüstlük yolu üzerinde olduğunun söylenmesi son derece çarpıcıdır. Bu şu demek olmalıdır: Allah insanlardan istediği her ahlâki emre kendisi de uymaktadır. İnsanları "kendisinin üzerinde olduğu" şeye çağırmaktadır. Her şeye gücü yeten Kadir-i Mutlak olduğu halde kendini doğruluk ve dürüstlük ile sınırlandırmaktadır. Adaletin Allah üzerine vacip olması denilen şey de budur. Çünkü o kendi zatına sevgi ve merhameti (*rahmet*) farz kılmıştır (En'am; 6/12). Bunu O'na dışarıdan birisi yüklememiştir; bilakis O kendi kendine böyle yapmıştır. Bu nedenle de insanoğlunu kendisi ile aynı yolda; sevgi, merhamet, doğruluk ve dürüstlük yolunda yürümeye çağırmaktadır. İşte "Allah ile yürümek" dediğimiz şey tamı tamına budur...

¹⁷ Harfi harfine: "Onun 'yedi' kapısı vardır. Her kapıya onlardan bir 'cüz' ayrılmıştır." Sami dillerinde "yedi, yetmiş" rakamları çokluktan kinayedir. Bundan çokluk, fazlalık kastedilir. "Bu nice nice, birçok" anlamı verir.

52- Konukları İbrahim'in yanına girdiklerinde: "Selam sana" dediler. İbrahim: "Davranışlarımız bizi endişelendir-di, hayrola?" dedi.¹⁸

53- Onlar: "Endişeye mahal yok, sa-na bilgi sahibi bir oğul müjdeliyoruz" dediler.

54- İbrahim: "Ben yaşımı-başımı almış birisiyim, ne müjdesi? Nereden çıktı şimdi bu?" dedi.

55- Onlar: "Gerçeğin ta kendisinden bu müjde; asla ümidini kesme" dediler.

56- İbrahim: "Rabbimin sevgi ve mer-hametinden, nasipsiz, yolunu şaşır-mış olanlardan başka kim ümidini kesebilir ki?" dedi.

57- "Ey elçiler, söyleyin asıl niyetiniz nedir?" diye sordu.

58- "Açıkçası biz günahkâr bir toplum için geldik" dediler.

59- Yalnızca Lut'a inananların tamamı kurtulacak.

60- Karısı ise kesin olarak geride kalıp helak olacak.

61- ELÇİLER Lut'un evine gittikleri zaman,

62- Lut: "Sizi tanıyamadım, galiba bu-rada yabancısınız" dedi.¹⁹

63- Onlar: "Hayır, biz sana onların şüphe edip durduklarını getirdik.

64- Sana gerçekle geldik, emin ol doğ-ru söylüyoruz.

65- Dinle şimdi: Karanlık bastırınca taraftarlarıyla birlikte yola koyul. Sen de arkalarından git; arkanıza bakmadan çekin gidin buralardan."²⁰

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ
 ٥٢ قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ٥٣ قَالَ
 أَبَشِّرْهُنَّ بِنِعْمِي عَلَىٰ أَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبَشِّرُوهُنَّ ٥٤
 قَالُوا بَشِّرْنَا كَمَا لَمْ بَشِّرْنَا مِّنَ الْمَنَاطِينِ ٥٥ قَالَ
 وَمَنْ يَنْظُرُ مِن رَّحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ ٥٦ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ
 أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ٥٧ قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ ٥٨
 إِلَّا آلَ لُوطٍ إِنَّا لَنَجِّيُهُم مِّنْ أَجْمَعِينَ ٥٩ إِلَّا امْرَأَتَ قَدْرًا إِنَّا نَنصُرُ
 لَنَا الْفَاسِقِينَ ٦٠ فَلَمَّ جَاءَ آلَ لُوطٍ الْمُرْسَلُونَ ٦١ قَالَ إِنَّكُمْ
 قَوْمٌ مُّكْرَهُونَ ٦٢ قَالُوا لَنْ نَجِدَكَ بِمِثْلِ مَا كَانُوا فِيهِ يَمْشُونَ
 ٦٣ وَإِنَّا لَنَاجِيكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ٦٤ فَاصْبِرْ يَا هَلْكَ يَافِعٍ مِّنَ
 الْبَلِّ وَاتَّبِعْ أَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْبَسْ مِنكُم مِّنْ أَحَدٍ وَانصُرُوا
 حَيْثُ تُوْمَرُونَ ٦٥ وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَٰلِكَ الْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ هَوْلَاءِ
 مَقْطُوعٌ مُّصْبِحِينَ ٦٦ وَجَاءَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ ٦٧
 قَالَ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ خَسِيفٌ قَدْ لَفِئَصُونِ ٦٨ وَاتَّقُوا اللَّهَ
 وَلَا تَحْزَنُوا ٦٩ قَالُوا أَوْلَدْتُنْهَكَ عَنِ الْمَرْءِ الْمَيْمَنِ ٧٠

66- Lut'a şunu söyledik: "Göreceksin, sabaha buraların yerinde yeller esecek."²¹

67- Bu arada şehir halkından bazıları da konukların geldiğini duymuş, şehvet-ten kudururcasına gelmişlerdi.

68- Lut onlara: "Sakın ha! Onlar beni misafirlerim, beni rezil etmeyin, 69- Allah'tan korkun, beni utandıрма-yın" dedi.

70- Onlar: "Sana elalemin işine karışma dememiş miydik" dediler.²²

¹⁸ Yani: Konukları İbrahim'in yanına girdiklerinde yemek yemediler. İbrahim de örf'e göre misafir olarak gelip de yemeğe oturmamanın niyetinin kötü olduğuna yo-rulacağını bildiği için onlardan çekindi ve "hayrola, yemeğe oturmamız. Bir du-

rum mu var, niyetiniz nedir?” demek istedi.

¹⁹ Harfi harfine: “Dedi ki şüphesiz ki siz tanınmayan bir topluluksunuz.”

²⁰ Harfi harfine: “Gecenin bir yerinde ‘âl’ini yola çıkar. Sen de arkalarından onları izle. Hiç biriniz geri dönüp bakmasın. Emredildiğiniz yere kadar gidin.”

²¹ Harfi harfine: “Şunlar kökleri kesilmiş olarak sabahlayacaklardır.”

²² Harfi harfine: “Dediler ki ‘alemin’ (ahalinin, insanların, milletin) işine karışma dememiş miydik?”

71- Lut: “İşte kadınlar, eğer niyetiniz ciddi ise” dedi.²³

72- Elçiler: “Ömrün hakkı için” dediler “baksana hepsi serseri sarhoş, ne yaptıklarını bilmiyorlar.”²⁴

73- Nihayet tanyeri ağarırken onları korkunç bir çığlık yakaladı.

74- Böylece şehrin altını üstüne getirdik. Üzerlerine pişmiş çamurdan taşlar yağdırdık...

75- İbret almak isteyenlere bu olayda büyük dersler vardır.

76- Kalıntıları halen yol üstünde duruyor.

77- Bütün bunlarda imanı olanlar için gerçekten ibret vardır.²⁵

78- EYKE halkı²⁶ da zalim kimselerdi.

79- Bu yüzden onlardan da intikam aldık. Bu iki halk da halen görülebilen bir ana yol üzerinde yaşamaktaydılar.

80- HİCR halkı²⁷ da peygamberleri yalanlamıştı.

81- Biz onlara ayetlerimizi vermiştik; fakat onlar yüz çevirip duruyorlardı.

82- Güya dağları yontarak kendilerine güvenli evler yapıyorlardı.

83- Ama bir sabah korkunç bir çığlıkla uyandılar.

84- Elde ettikleri güç kendilerini kurtarmaya yetmedi.

85- ÜZÜLME! Biz gökleri, yeri ve arasındakileri, gerçeğin ta kendisi olarak yarattık. Kıyamet mutlaka gelecek! Sen şimdilik onlara iyi davran.

86- Çünkü senin Rabbin, her şeyi ya-

قَالَ هُوَ لَا يَسْقَىٰ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٧١﴾ لَمَشْرُكٍ إِنَّهُمْ لَوِي
سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٢﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُمَرِّقِينَ ﴿٧٣﴾ فَعَلْنَا مَا لَهُمْ
سَافِلُهُمْ وَأَنَاظِرًا عَلَيْهِمْ حِمَارًا مِنْ جِبِلٍّ ﴿٧٤﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ
لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٥﴾ وَإِنَّا لَبَسِيلٌ مُّسَيِّمٌ ﴿٧٦﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ
﴿٧٧﴾ وَإِنْ كَانَ أَصْحَابُ الْأَنْبِيَاءِ لَنَظَالِمِينَ ﴿٧٨﴾ فَأَنزَلْنَا مِنْهُمْ مِرًّا وَمَأْتَهُم
لَيَامًا مَّوْبِقِينَ ﴿٧٩﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْمَجِزِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٠﴾ وَإِنَّا لَهُمْ
آيَاتِنَا فَكَا تَوَاعَتْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٨١﴾ وَكَانُوا يَحْمِلُونَ مِنَ الْجِبَالِ
رِيثًا مَّوْبِقِينَ ﴿٨٢﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْجِبِينَ ﴿٨٣﴾ فَسَا
أَعْيَتْ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْتُمُونَ ﴿٨٤﴾ وَمَا تَخَلَّفَ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَزَنِ إِذَا السَّاعَةُ
لَأَنبِيَةٌ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴿٨٥﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ
الْعَظِيمُ ﴿٨٦﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سِنْعًا مِنَ الْمَثَلِي وَالْقُرْآنَ
الْعَظِيمَ ﴿٨٧﴾ لَأَنبُذَنَّ عَيْنِيكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا
مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾ وَقُلْ
إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ ﴿٨٩﴾ كَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ ﴿٩٠﴾

ratan, her şeyi bilendir.

87- Biz sana tekrarlanan yedi ayeti ve büyük Kur'an'ı verdik.

88- Sakın onlardan kimi çiftlere verdiğimiz şatafatı gözünde büyütmeysin; üzülmene de hiç gerek yok. Asıl sen iman edenler için şefkat kanatlarını aç.

89- VE HAYKIR: “Ben, evet ben, apaçık uyarıcıyım!”

90- Tıpkı o köşe başlarını tutanlara gelen uyarı gibi...²⁸

²³ Harfi harfine: Lut: “İşte kızlarım, eğer yapacaksınız” dedi.

²⁴ Yani: Ey Lut ömrüne yemin ederiz ki, sen sağ oldukça bunların bu işten vazgeçtiklerini göremezsin. Baksana hepsi serseri ve sarhoş bir halde öteye-beriyeye sarkıntılık edip duruyorlar. Kudurmuşçasına şehvetlerinin peşinden koşuyorlar. Bu

nedenle senin söylediklerini hiç dinlerler mi? Ayette geçen: “Hayatın hakkı için, ömrüne yemin olsun ki” ifadesi halk Türkçe’sindeki: “Canı sağ olasıca” deyimini çağrıştırır...

²⁵ LUT: Bu pasajda anlatılan afete maruz kalan halk, aslında Hz. Lut’un özbeöz kavmi değildi. Bilakis Hz. İbrahim, Lut’u tebliğ amacıyla onlara göndermişti. Burası ölü denizin doğu sahillerine paralel olan, kuzeye doğru kıvrılan yol üzerindeki Sodom ve Gomorre şehirleriydi. Burada bundan dört bin yıl kadar önce büyük bir deprem ve volkanik patlama meydana geldi. Lut ve ona inananların bölgeyi terk edişlerinden sonra meydana gelen korkunç afet bu şehirlerin altını üstüne getirdi. Depremin, bir volkanik patlamayı tetiklediği ve yanardağdan fışkıran lavların şehirlerin üzerine yağdığı anlaşılıyor. Bu olayın Hz. İbrahim’in yaşadığı yıllar olan M.Ö. 2000’lerde meydana geldiği tahmin edilebilir. Bölgede havadan çekilen fotoğraflarda harabe şehirler ve çöküntüler rahatlıkla gözlemlenebilmektedir. Tevrat’da ise Lut’un kızlarının civardaki Tsor şehirlerine gittikleri, oradan da dağlık bir bölgeye geçtikleri söylenir. Burada içki içirilerek sarhoş edilen Lut’un gece sırasında iki kızıyla cinsel ilişkiye girdiği ve bu birleşmelerden Moablılar ile Amonluların atalarının türediği abartılı ve düzmece bir üslupla anlatılır (Tekvin; 19-30-38). Kur’an’da ise yer ve zaman ile ilgili ayrıntılar “bilinçli bir susuş” içinde es geçilerek daha çok iman, ahlak, erdem, söz, namus gibi evrensel mesajlar verilir. Doğru yola gelmek için doğal afetlerden ibretler ve dersler çıkarılması gerektiği öğütlenir... Bilindiği gibi Güney Babil’in başkenti Ur şehrinin yerlilerinden olan Hz. İbrahim, bugün Ortadoğu diye bilenen havzada Tevhid ve adalet mücadelesi adına yeğeni Lut’u Sodom ve Gomorre; büyük oğlu İsmail’i Mekke’deki Cürhüm Araplarına; küçük oğlu İshak’ı da Filistin’de çok sonraları İbrani olduğu iddia edilen göçebe topluluklarına “adam olmaları ve yola gelmeleri” için göndermişti. Kur’an Hz. İbrahim’in Yahudi ve Hıristiyan olmadığını kesinlikle vurgular. Keza Arap veya İbrani olduğunu ispat etmek de mümkün değildir. Tevrat’daki nesep silsilesi Hz. İbrahim’den en az bin beş yüz yıl sonra (MS. 500-600’ler) dönemin Pers kralı ile işbirliği halindeki Yahudi din adamlarınca uydurulmuş olup tamamen düzmededir.

²⁶ EYKE: Sözlükte [عَيْكَة] “ağaçlı, bol çayırılı, yeşillik” demektir. Eyke halkı, peygamberleri Şuayb’ın uyarılarına aldırmayan, sonuçta bir deprem veya volkanik patlama sonucu yok olup giden eski Sami halklarından birisidir.

²⁷ HICR: Sözlükte [حَجْر] “taş, taşlık” demektir. Hicr halkı, Kuzey Arabistan’ın Teyma vadisinin güneyindeki el-Hicr denilen bölgede yaşamış eski Arap halklarından Semud kavmidir; peygamberleri de Hz. Salih idi.

²⁸ Burada iki önceki pasaja (78–79) göndermede bulunuluyor. İki önceki pasajda anlatılanlar ise Hz. Şuayb’ın Eyke halkıdır. Bunlar Araf suresinde daha ayrıntılı anlatılıyor ve orada şöyle deniliyor: “*İman edenleri Allah’ın yolundan döndürmek için geleni geçeni tehdit ederek, karalama kampanyaları düzenleyerek yol başlarında bekleyip durmayın*” (7/86). Şimdi aynı şeyi Mekke’de Kureyş ileri gelenleri yapmaktadır. Bunlar da Mekke’nin belli başlı yollarını aralarında taksim ederek geleni geçeni tehdit etmekte, Kur’an ve Hz. Muhammed hakkında demediklerini bırakmamak-

ta, karalama kampanyaları düzenlemekteydiler. Rivayete göre bunlar müşrik elebaşısı, tefeci, bezirgan **Velid b. Mugire** tarafından tutulmuş, sayıları kırka varan kişiydi (Mukatil). İşte ayet, Hz. **Şuayb**'ın davetini yol başlarını taksim ederek tutup, aleyhde propaganda ile bastırmak isteyenlerle, aynı şeyi Hz. **Peygamber (s.a.v)** için yapanlar arasında bağ kuruyor ve "Tıpkı daha önceki yolları taksim edip bölüşenlerin (*mugtesimin*) yaptığını siz de yapıyorsunuz, madem öyle ben de onların başına gelenlerle sizi uyarıyorum..." demek istiyor. Bu tabir bugün için "köşe başlarını tutmak" deyimini çağrıştırır.

91- Haykır yüzlerine! Kur'an hakkın-
da demediklerini bırakmayanların...

92-93-Senin Rabbin onların hepsine
bu yaptıklarının hesabını soracak; bun-
dan hiç şüphelenmesin.

94- Şimdi sen emrolduğun şeyi sar-
sa sarsa açıkla! Ortak koşanlara aldır-
ma!

95- Biz o alay edenlerin hakkından
gelmek için sana yeteriz.

96- Demek ki; Allah ile beraber başka
bir Tanrı tanyorlar; yakında görecekler!

97- Onların sözlerinden dolayı içinin
daraldığını biliyoruz.

98- Fakat sen Rabbinin överek yücelt
ve saygıyla ona yönel.

99- Ölüncüye kadar yolundan dönme;
Rabbin için çalış, uğraş!

الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ ۙ قَوْلِكَ لَسْتَ لَهُمْ آجْمَعِينَ ۙ
عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۙ فَاَصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَاَعْرِضْ
عَنِ الْمُشْرِكِينَ ۙ اِنَّا كُنْهْنَاكَ الْاَسْمَاءِ ۙ الَّذِينَ يَجْعَلُونَ
مَعَ اللّٰهِ الْاِلٰهًا اٰخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ۙ وَلَقَدْ نَعَّمْنَا اِنَّكَ بِرِضْوَانِ
صَدْرِكَ بِسَايَتُوْلُوْنَ ۙ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ
مِنَ السَّاجِدِينَ ۙ وَاَعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى اِيَّاكَ الْبَعِيْنَ ۙ

16-NAHL SURESİ

Mekke'de inmiştir, 128 ayettir. 68. ayetinde Allah'ın vahyetmesi ile hareket ettiği açıklanan bal arası (Nahl) kelimesi sureye isim olmuştur. Doğadaki tabii yaşamı anlatması, bunları birer ayet olarak gözler önüne sermesi ile dikkat çeken bir suredir.

16- NAHL SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 128 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ
SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- ALLAH'IN dediği mutlaka olur. Onun için acele etmeyin. Allah onların koştukları ortaklardan uzak ve çok yücedir.¹

2- Bu hayat veren soluğu: “benden başka Tanrı yoktur, o halde Benim bilincimde olun” mesajını melekleri vasıtasıyla kullarından lâıyk gördüğüne indiriyor.

3- Allah gökleri ve yeri gerçeğin ta kendisi olarak yarattı. Onların ortak koştuklarından yüce, çok yücedir.

4- İnsanı bir damla sudan yarattı;² fakat insanoglu zamanla içinde kin ve düşmanlık tohumları yeşertir.³

5- Hayvanları da yarattı. Onlardan, pek çok yararları yanında sizi soğuğa karşı koruyacak giysiler ve besleyecek yiyecekler elde edersiniz.

6- Sabah otlağa salarken akşam ağıllarına dönerken ayrı bir güzellikleri vardır.

¹ Yani: “Nerede şu kıyamet saati? Biz kendi Tanrılarımıza ibadete bırak devam edelim. Hem söylediğin şey olursa onlar bize Allah katında şefaathçi olurlar” deyip duruyorlar... Onlara söyle; “Allah’ın emri mutlaka gerçekleşecektir. Acele etmeyin, sizin o ortak koştuklarınızın da hiçbir faydası olmayacak, onlarla birlikte cehennemde boylayacaksınız.”

² NUTFE: Sözlükte [نطف] kökünden gelir. Mastarı; “azar azar akmak, damlamak, dökülmek” demektir. Berrak su, saf su, meni, damla (netf, nutûf) bu kökten gelir... Türkçe’ye geçen sperm sözcüğü de aynı anlamı çağırıştırır. Hind-Avrupa kökündeki saçmak (sper) sözcüğü, eski Yunanca’ya tohum ekmek, saçmak (speirein); aynı anlamda Fransızca’ya (sperme) olarak geçmiş. Dağılma, saçılma (diaspora); sağa sola koşma (spor); havaya saçma (sprey) kelimeleri de bu kökten... İnsan tohumunun varlığı pek çok toplumda yüzyıllar boyunca tartışılmıştır. Eskiden pek çok kimse gelecek kuşakların üretilmesi için, annenin sağlayacağı besin dışında gerekli olanın yalnızca erkek tohumu olduğunu düşünürdü. Bazı Avustralya kavimlerinde gebeli-

ğin birleşme ile ilgisi olmadığına, bunun bir tohum işi değil ruhların işi olduğuna inanılırdı. Eski Yunan'da, annenin yalnızca içinde filizlenen varlığı beslemekle görevli olduğu ve çocuğun akrabası bile sayılamayacağı görüşü savunulurdu. Kur'an ise, insanın "nutfeden" bir başka yerde de "karışmış nutfeden" (*nutfetu emşac*) yaratıldığını söylüyor (76/2). Son mikrobiyolojik bilgilere göre nutfenin (sperma) çapı 2, 6 uzunluğu 4, 6 mikrondur. Spermanın en uzun kısmı olan kuyruğu ise başından on iki defa uzun, yani 50 mikrondur. Bu da bir milimetrenin yirmide birine eşittir. Bütün küçüklüğüne rağmen kalıtımın erkek unsurları olan kromozomların etkileri spermanın baş kısmında bulunur. Buradan çocuğa geçen her şey bu minicik zerrede mevcuttur. Bunlar anneden gelen kromozomlarla birleştiğinde gelecek kuşaklar için gerekli bütün özellikler, en küçük ayrıntılarına kadar belirlenmiş olur. Çocuğun hem anne hem baba karakterlerini taşıyacağı bu minyatür kromozom paketiyle belirlenir. Çocuğa babanın anneye yarı yarıya olan katkısının tümünü işte bu etkin, hareketli, gözle görülmeyen, başı kamçı kuyruklu sperma sağlar. Her bir insan spermasının oluşması için ortalama kırk altı gün gerekmektedir. Sperma her bir husyede uzunlukları bir mili bulan sperma üretici kanal yumağının bir hücrelerinde oluşur. Bu ağır ilerleyen bir oluşumdur. Oluşan hücreler bölüne bölüne sperm hayvancıklarını meydana getirir. Erkeğin günde belki birkaç yüz milyon sperma oluşturabilmesine karşın kadının yumurtalıkları üretken olduğu sürede ancak 400 kadar yumurtalık oluşturur ve bu sayının üstüne çıkamaz. Yumurtalık ve spermadaki genetik maddeler aynı orandadır. Her ne kadar gelecek kuşakların oluşması için katkıları birbirine tamamen eşitse de erkeğin üretebilme gücü kadınıninkine oranla daha baskındır (Smith)... Burada verdiğimiz kısa bilgiler Kur'an'ın bilime nasıl önem verdiğini göstermek için değildir. Bilakis klasik tefsirlerde artık eskiyen bilgilerin nasıl yenilenebileceğine örnek olması içindir. Çünkü öyle bilgelere yer veriliyor ki bugün artık onlara kocakarı masalı deniyor. Tabi bu tür bilgilerin de daha doğrularına ulaştıkça yenilenmesi gerekir... Öte yandan insanın nutfeden yaratılmasının, kök anlamında bulunan "dağılma, saçılma" manasına bakılarak "yeryüzüne dağılmış, atılmış, saçılmış vaziyette yarattı" şeklinde de anlamak mümkündür. Ancak bu diğer nutfe ayetleri göz önüne alındığında zayıf görünüyor...

³ Harfi harfine: "Zamanla o açık bir 'hasım' olur." Yani: İnsanoğlu bir damla nutfeden yaratılmış olmasına rağmen zamanla bir de bakarsınız yetiştiği çevre şartları, aklını ve iradesini kullanma meyline göre içinde nefret, kıskançlık, bencillik ve düşmanlık tohumları yeşertmiş ve etrafa hep bu gözle bakan birisi haline gelmiştir...

7- Dağ bayır demeden, zor yolları aşarak yüklerinizi taşıyıp dururlar.⁴ Rabbiniz çok şefkatlidir, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüphemiz olmasın.

8- Binmeniz için atları, katırları ve eşekleri de hayatın süsleri olarak yarattı. Bilemeyeceğiniz daha neler neler yaratıyor.⁵

9- Allah'a düşen, yolun doğrusunu göstermektir, çünkü ondan sapan var. Allah layık görseydi hepinizi doğru yolda yürütürdü.⁶

10- Gökten sizin için su indiren O'dur. İçeceğiniz ondan sağlanır, meralar onunla sulanır.

11- Onunla size ekin, zeytin, hurma, üzümler ve türlü türlü meyveler bitirir. Dikkat edin bunlar düşünen⁷ bir halk için birer ayettir.

12- Geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin emanetinize verdi.⁸ Diğer bütün yıldızlar da Allah'ın emri ile emanetinizdedir. Dikkat edin bunlar akılı⁹ olan bir halk için birer ayettir.

13- Sizin için yeryüzünde rengârenk daha neler neler yarattı. Dikkat edin bunlar hafızası olan¹⁰ bir halk için birer ayettir.

وَتَحْمِلُ أُمْمَالَهُمْ إِلَىٰ بِلَادِهِمْ لَمْ يَكُونُوا بِأَعْيُنِهِ إِلَّا إِسْقِيًا أَنْفُسَانِ
 رَبِّكُمْ لَرُؤُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٧﴾ وَالْحَيْثُ وَالْإِنْعَالُ وَالْمِهْمِرَ
 لِيَتْرَكُوها وَمَا لَمْ يَخْلُقْ مَا لَا تَقُولُونَ ﴿٨﴾ وَعَلَى اللَّهِ
 قَسْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَازٌ وَلَوْ شَاءَ لَمَسَّاكُمْ
 أَجْمَعِينَ ﴿٩﴾ هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ
 مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ يُخْضِرُ بِهِ نَجْمُونَ ﴿١٠﴾
 يُبْدِي لَكُمْ بِهِ الرَّزْقَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخْلَ وَالْأَعْنَابَ
 وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ
 ﴿١١﴾ وَسَخَّرْنَا لَكُمْ آيَاتِنَا لِيَتْلُوها وَأَلْقَيْنَا
 الْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِ رَبِّ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ
 لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٢﴾ وَمَا ذَرَأْتُمْ فِي الْأَرْضِ
 مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ
 ﴿١٣﴾ وَهُوَ الَّذِي يَخْرِجُ الْجُبْنَ لَكُمْ لِيَكُونَ لَكُمْ طَرِيقًا
 وَتَخْرِجُ مِنْهُ جَلِيَّةً تَلْبَسُوهَا وَتَرَى الْفُلْكَ
 مَوَاجِرَ فِيهِ وَلِيَبْتَلُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾

14- Yine yemek için taze et, takınmanız için inci ve mercan çıkarısın diye denizi emanetinize sunan O'dur. Gemilerin Allah'ın lütfunu aramanız için suları yara yara akıp gittiğini görürsünüz. Şimdi artık belki şükredersiniz.

⁴ Harfi harfine: "Ve ağırlıklarınızı yüklenir, canlarınızın yarısını tüketmeden varamayacağınız beldelere kadar taşırlar."

⁵ Yani: Yaratma devam ediyor. Daha nice nice şeyler yaratılacak. Doğal hayatın güzelliği olarak hayvanları yarattığı gibi insanoğlunun akıl ve düşünme yeteneğini harekete geçirerek de nice şeyler yaratıldığını göreceksiniz. Bunlar da Allah'ın yaratmasıdır. Allah'ın bir çift erkek ve kadının birbirine olan ilgi ve alâkası yoluyla yeni insanlar yaratıyor olması gibi, sizin eşyaya olan ilginiz ve alâkanız vesilesi ile de el yapımı varlıklar yaratır. Bunlar da yaratmanın dışında değildir. Siz yeter ki O'nunla birlikte olun. Allah'ın ve insanlığın yararına olanı yapın. Yaratma ezeli ve ebedi

bir süreç olup süreklidir. Buna kendi aklınız ve vicdanınızla katılın. Ama sakın ola kendinizi Allah'ın hasmı yerine koymayın, içinizde kin ve düşmanlık tohumları yeşertmeyin, etrafa bu gözle bakmayın, oluşa ve akışa uyum sağlayın...

⁶ Yani: Allah doğru yolda yürümek veya yürümemek konusunda insanı zor durumda bırakmaz. İyiyi kötüyü, eğriyi doğruyu gösterir. Fakat bunlardan birisini benimsemeyi veya reddetmeyi insana bırakır. Kim hangi yola girerse kendi akbetini kendisi belirlemiş olur. Bu anlamda Allah'ın dilemesi keyfilik içermez. İnsanoğlunun kendi özgür iradesi ile yaptığı tercihin -müstahak olan- karşılığını verir. Yani "arayan mevlasını da bulur belasını da", "Allah yazmaz kul azmadıkça, kula bela gelmez Allah yazmadıkça." Bu karşılıklı (interaktif, dinamik) tempo Allah-insan ilişkisini yaratıcı bir ortama dönüştürür. Bu ortamda "ibda" anlamında [عبد] kökü Allah'ın yaratıcılığını, üretmesini, meydana getirmesini ifade ederken, buna karşılık "ibadet" anlamında [عباد] kökü insanın çalışmasını, üretmesini, meydana getirmesini ifade eder...

⁷ FİKİR: Bkz. 2/269. ayet dipnotu.

⁸ TESHİR: Sözlükte [سحر] kökünden gelir. Mastarı; "emrine vermek, emanet etmek" demektir. Boyun eğmek, emrine girmek (*sahr*); musallat etmek (*teshir*); angarya, ücretsiz, karşılıksız, ırgat (*suhra*) vb. kelimeler bu köktendir... Arapça'da bir şeyi teshirine almak, mülkiyeti başkasına ait olduğu halde emaneten kullanım hakkına sahip olmayı ifade ediyor. Bu açıdan "hibe"den farklıdır. Teshir'e alınan eşyaya zarar verilirse tazmini gerekir. Kur'an lisanında tabiat varlıklarının insana *teshiri* veya *musahhar* kılınması, "insanoğlunun aklına ve vicdanına emanet etmek, ona bir süreliğine yararlanma hakkı sağlamak" manasında olduğu anlaşılıyor. Tabiat aynı zamanda Allah'ın yaratışını göstermesi anlamında birer ayettir. Varlıklar birbirleriyle diyaloga girerlerse ancak inkişaf edebilirler. Zira bir varlık kendinden başkası ile karşılaştığı zaman özünü fark eder. Ötekinde açıldıkça kendinin farkına varır. Şu halde her varlık aslında diğer varlığı açmak, inkişaf ettirmek, kendisinde olanı ortaya çıkarmasını sağlamak için vardır. Bu anlamda güneşin, ayın, gecenin, gündünüz insanın emrine verilmesi onlara kul olması veya kendine kul yapması anlamına gelmez. Bilakis kendinde olanı ortaya çıkarması için onlara ihtiyacı olduğunu ifade eder. Çünkü insan gündüz olmasa görmez, güneş olmasa ısınmaz, yer olmasa barınamaz, hava olmasa soluk alıp veremez. Bütün bunları yapması için tabiat varlıkları onu açar, inkişaf ettirir. Demek ki insan, ne tabiatın kölesi olmalı, ne de tabiata köle muamelesi yapmalıdır. Tabiatla ilişkisi efendi-köle ilişkisi değil tabiri caizse "partner" ilişkisi olmalıdır. Yani karşılıklı dinamik ilişki esas alınmalıdır. Yıldırımın elektrik yüklü direği kendine partner seçip üzerine çakarak parıldaması gibi, sanki insanın böyle metafizik gerilim ve elektrikle yüklü hale gelmesi, güneşten, aydan, geceden, gündüzden çekim gücü olarak parıldaması isteniyor. Bu bakış açısıyla bütün tabiat varlıkları insanın metafizik yürüyüşünde kozmik dost ve yoldaş haline geliyor. Tabiata emanet gözüyle bakmaya başlıyor. Demek ki Allah insanı, büyük bütün ile yani tek bir organizma olan evrenin diğer parçaları ile dinamik ilişkiye çağırıyor. Onlarla çatışarak değil, uyum sağlayarak, saygı göstererek, emanet gözüyle bakarak "oluşa" katılmasını istiyor (Allahu a'lem).

⁹ AKIL: Bkz. 2/269. ayet dipnotu.

¹⁰ ZİKR: Bkz. 2/269. ayet dipnotu.

15- Sarsılmayasınız diye yeryüzünde sabit dağlar¹¹ ve yolunuzu bulasınız diye dağları yaran nehirler ve geçitler yarattı.

16- Daha nice işaretler; sözgelimi yıldızla da yolunuzu bulursunuz.

17- ŞİMDİ DÜŞÜNÜN hiç yaratan yaratmayan gibi olur mu? Bu zihin tutulması neden?

18- Oysa Allah'ın nimetlerini saymakla bitiremezsiniz. Allah çok bağışlayıcıdır, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüphemiz olmasın.

19- Allah açıkladıklarınızı da gizlediklerinizi de bilir.

20- Allah'tan başka yalvarıp yakardıklarına gelince, bunlar hiç bir şey yaratamazlar; zaten kendileri yaratılmışlar!¹²

21- Hepsi ölüdürler, diri değil. Ne zaman diriltileceklerinin de bilincinde değildirler.

22- Tanrı'nız tek Tanrı'dır! Gel gör ki ahirete inanmayanların kalpleri boş bir kibir yüzünden bu gerçeği kabule yanaşmıyor.

23- Dikkat edin! Allah onların gizlediklerini de, açıkladıklarını da biliyor. Allah büyüklük taslayanları sevmez; bundan hiç şüphemiz olmasın.

24- Böyleleri: "Rabbiniz ne indirdi?" denildiğinde: "Eskilerin masalları" derler.

25- Böyle söylemekle kıyamet günün-

وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَن تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾ وَعَلَامَاتٍ وَالْبَحْرَ مَهْرًا يَهْدُونَ ﴿١٦﴾ أَمْ فَرَّغْتُمْ خَلْقَ كُمِّنْ لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾ وَإِنْ تَعَدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللَّهَ لَعَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٨﴾ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسْرُونَ وَمَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿٢٠﴾ أَمْواتٌ غَيْرٌ أَحْيَاءُ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾ الْهُكْمَ إِلَهُ الْوَاحِدِ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾ لَاجْرَ مَا أَنَا اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسْرُونَ وَمَا يَعْلَمُونَ أَنَّهُ لَا يَخْتِ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٣﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أُنزِلَ رَبُّكُمْ قَالُوا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾ لِيُخْلِقُوا أَنزَارًا مَّهِمًّا كَمَا يَكُونُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمِنَ أَنزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ أَلا سَاءَ مَا يَزُرُونَ ﴿٢٥﴾ قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ قَاتَى اللَّهُ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ الشَّقَقُ مِن قُوتِهِمْ وَأَيُّهُمُ الْعَذَابُ مِن حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

de kendi veballerini tümüyle, sapturdıkları cahillerin veballerini de kısmen üzerlerine almış olurlar. Dikkat edin, ne kötü bir vebaldır bu!

26- Onlardan öncekiler de düzen¹³ kurmuşlardı. Allah kurdukları düzeni temelden yıkmış, çatılarını da başlarına geçirmişti. Azap onlara fark edemedikleri bir yönden gelmişti.

¹¹ Jeolojik bilgelere göre dünyanın altı magma denilen ateş kaynamaları ile doludur. Yeryüzü içi kıpkırmızı kaynayan ateş topunun üzerine örtülmüş ince bir kabuktan ibarettir. Bir karpuzun içi magmaya dışı yer kabuğuna benzetilirse bir fikir verebilir. İşte yerin altından fişkıran bu ateşli lavalar yerkabuğu üzerindeki dağlar ile dengeyi sağlamakta, yer yer de yanardağlardan fişkıran lavalar yeraltını sanki sakinleştirmektedir. Dünya'nın altında adeta dünya çapında bir dinamit var, üstüne de

boyuna dünya büyüklüğünde göktaşları yağıyor. Ve biz onun üzerinde alttan ve üstten sağlanan koruyucu ve kollayıcı kozmik önlemler sayesinde büyük bir güven ve emniyet içinde yaşıyoruz. İlâhî hitap da sürekli uyarıyor: Akli, fikri ve zikri olan bir toplum için bunda büyük ayetler vardır! Birazcık şükretmek yok mu?

¹² Yani: Ölmüş kimseler, azizler, veliler, kahramanlar, önderler, nebiler, geri gelmesini bekleyip durduğunuz büyük zatlar vs. onların tanrısal niteliklerle donatılmış olduklarını sanıyorsanız aldaniyorsunuz. Onların hepsi öldü, diri değildirler; ne zaman dirileceklerini de bilmezler...

¹³ Düzen: 1- Sistem, rejim 2- (Mecazi) entrika, komplo, tertip, tuzak, hile...

27- Sonra kıyamet gününde Allah onları rezil edecek: “Hani nerede benim ortaklarım olduğunu iddia ederek uğruna tartışıp durduklarınız?” diyecek. Kendilerine bilgi verilmiş olanlar! “Kâfirler bugün gerçekten rezil rüsva olmayı hak etti” diyecekler.

28- Melekler bu bedbahtların canlarını alırken: “Bizim niyetimiz kötü değildi” diyerek son dakika imanına sığınır- lar. Hayır! Allah sizin ne niyetle yaptığınızı çok iyi biliyor.

29- Şu halde, cehennemin kapılarından ebedi kalmak üzere girin. Bak, ne kötü büyülenenlerin yeri.

30- Allah bilinciyle yaşayanlara gelince: “Rabbiniz ne indirdi?” diye sorulduğunda “safî iyilik” derler. Bu dünyada güzel ahlak sahibi olanlara aynı güzellikte karşılıklar vardır. Ahiret yurdu ise daha hayırlıdır. Allah bilinciyle yaşayanların yurdu ne hoş, ne güzeldir!

31- Cennetlerin tam orta yerine girecekler; altlarından ırmaklar akacak, orada istedikleri her şey olacak. İşte Allah bilinciyle yaşayanlar böyle karşılanacak.

32- Melekler onların canlarını gayet

ثُمَّ تَوَارَى الْقِيَمَةُ مِنْهُمْ وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ
تُشَارِكُونُ فِيهِمْ قَالُوا الَّذِينَ ارْتَوُوا الْعِلْمَ أَنْ الْخَيْرَى الْيَوْمَ
وَالشُّوَى عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٢٧﴾ الَّذِينَ تَتَوَفَّوهُمْ لَتَلَكَّهُمْ طَالِمَى
أَنْفُسِهِمْ قَالُوا السَّلَامَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ سُوَى عَلَى أَنَا اللَّهُ عَلَيْهِمْ
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا
فَلَيْتُمْ تَتَوَفَّوهُمُ الْكَافِرِينَ ﴿٢٩﴾ وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنْزَلَ
رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْرٌ لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ
وَلَكِنَّا لَآخِرَةٌ خَيْرٌ وَلَنْ نُعْذِرَ عَنِ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٠﴾ جَنَّاتٌ عَدْنٌ
يَدْخُلُونَهَا يُحْرَجُونَ مِنْ حَيْثُ أَرَادُوا فِيهَا مَا يَشَاءُونَ
كَذَلِكَ يُجْزَى اللَّهُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣١﴾ الَّذِينَ تَتَوَفَّوهُمْ لَتَلَكَّهُمْ
طَالِمَى يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ
﴿٣٢﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرٌ
رَبِّكَ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ تَزَوَّجْتَهُمْ وَمَا ظَنَّمَهُمْ
اللَّهُ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظُنُّونَ ﴿٣٣﴾ فَاصْبِرْ لَهُمْ سِتَاتٌ
مَاعْمَلُوا وَحَقَّ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٣٤﴾

hoş bir şekilde alacaklar ve “size selâm olsun; girin cennete, çok çalıştınız, hak ettiniz” diyecekler.

33- KÂFİRLER meleklerin kendilerine görünmesini veya Rabbinin emrinin gelmesini mi bekliyorlar? Onlardan öncekiler de böyle yaptılar. Allah onlara zulmetmedi, onlar kendi kendilerine zulmettiler.

34- Böylece kendi elleriyle kendi kuyularını kazdılar.¹⁴ Alay ettikleri şey kendilerini sarıverdi.

¹⁴ Harfi harfine: “Yaptıkları şeyin kötülüğü onlara isabet etti.”

35- Allah'a ortak koşanlar: "Allah dileseydi ne biz ne de atalarımız, O'ndan başka bir şeye tapmazdık ve O'na rağmen hiç bir şeyi haram kılmazdık" diyorlar. Bundan öncekiler de böyle söylemişlerdi. Bu durumda peygamberler apaçık tebliğden başka ne yapabilir?¹⁵

36- Açın kulağınızı! Biz her topluma "Allah'a ibadet edin ve Tağut'tan sakının!" diye uyarın bir peygamber gönderdik. Allah kimine kendi yolunda yürümeyi nasip etti, kimi de yoldan çıkmayı seçti. Bunlara yalan diyenlerin yeryüzündeki kalıntılarını gezin de sonları ne olmuş bir görün.¹⁶

37- Sen onların doğru yolda yürümelerini sağlamak için kendini yıpratsan da Allah sapıklıkta ısrar edenleri doğru yolda yürütmez; onların yardımcılarını da yoktur.

38- "Allah ölüyü diriltmez" diye var güçleriyle Allah'a yemin ediyorlar. Hayır, dirilecektir! O'nun verdiği söz gerçeğin ta kendisidir. Fakat insanların çoğu bunun bilincinde değildir.

39- Evet, dirilecekler! Ki karşı çıktıkları gerçekler apaçık ortaya çıksın ve kâfirler ne büyük yalancılarmış anlaşılsın.

40- Biz bir şeyi istediğimizde ona sa-

وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ
نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ فَعَلَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٣٥﴾
وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا
الطَّاغُوتَ فَتَهْتُمُ مِنْ عَدَايَ اللَّهِ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ
الصَّلَاةُ فَنَسُوا فِي الْأَرْضِ فَنَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾ إِن تَحْضُرْ عَلَى هُدًى فَأَنَا اللَّهُ لَا يَهْدِي
مَنْ يَضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٧﴾ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ
إِيمَانِهِمْ لَآتِيَنَّاهُمْ اللَّهُ مِنْ يَمِينِهِمْ وَيُعَذِّبُهُمْ اللَّهُ
أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ نَحْنُ
فِيهِ وَابْعَثْ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ ﴿٣٩﴾ إِنَّمَا
قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَا أَنْ نَعْمَلَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٤٠﴾
وَالَّذِينَ هُمْ يَجْرُونَ فِي اللَّهِ مِنْ عَدَايَ مَا طَلَبُوا لِنُبَيِّنَهُمْ
فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَا جَزَاءَ لِكُفْرِهِمْ أَكْثَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ
الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤١﴾

dece "ol" deriz, o da hemen olur.

41/42- ZULME uğradıktan sonra Allah için hicret edenleri dünyada güzel bir yere yerleştireceğiz. Ahiret mükâfatı ise daha büyüktür. Keşke kâfirler Rablerine dayanıp güçlülere göğüs gerenlere verilecek bu mükâfatı anlayabilselelerdi.¹⁷

¹⁵ Yani: Allah'a ortak koşanlar: "Eğer kaderimizde iman etmek yazılmışsa iman ederdik. Fakat kaderimizde inkâr etmek varsa sen peygamber olarak gelsen de gelmesen de hiç bir faydası yok. Çünkü her şey Allah'tan. Şu halde senin peygamber olduğunu iddia etmenin bir manası yok, peygamberlik iddian geçersizdir" derler. Bu durumda ey Muhammed sana düşen açık açık bildirmek, duyurmaktan başka bir şey değildir!

¹⁶ Demek ki yeryüzünde peygamber gönderilmemiş bir toplum veya çağ bulunmamaktadır. Ayetin "resul" kavramını en geniş anlamıyla kullandığına dikkat edil-

melidir. Bunu Yahudi geleneğindeki gibi anlamamak gerekir. Resuller sadece belirli bir sınıfa mensup din adamı veya rahip tipli kişilerden çıkmamıştı. Erdemli ve dürüst bir hayat yaşayan, insanları tek bir Tanrı'ya; doğaya, çevreye saygılı olmaya çağıran, kıyameti haber veren, iyi ve güzel işler yapmaya teşvik eden, halkın yararına olanı isteyen, sürekli iyilikten, haktan, adaletten, sevgiden, merhametten bahsedilen bilgiler, önderler, halk kahramanları, düşünce adamları, filozoflar vs. kendi toplum, çağ ve uygarlıklarının resulü/nebisi idiler. Zaman içinde resul/nebi kavramı Yahudi geleneğindeki gibi kapsamı iyice daraltılarak İbraniler içinde din adamları soyuna (nebiim) has bir kuruma dönüştürüldü. Oysa resullerin yatağı tüm insanlık âleimidir. Kur'an'ın diğerlerinden bahsetmemesi hitap çevresinde bilinip tanınmadıkları içindir. Kur'an daha çok hitap ettiği Sami dil, kültür ve tarih evreninde yaşamış olan peygamberlerden bahsetmektedir. Diğerlerine ise "Selamün ale'l mürselin" (Resullere selâm olsun) diyerek selâm göndermekle yetinmektedir. Son yapılan dinler tarihi araştırmalarına göre İslam'dan önceki dinlerin tamamında Tanrı ile konuşma, O'ndan bilgi alma, O'nun adına yeryüzüne masaj getirme "kültü" baskın bir şekilde vardı. Hepsinde bozulmuş olarak da olsa bu konuyla ilgili bir ayin, ritüel veya efsane mutlaka bulunuyordu. Bir Kızılderili ayininde toprağa el sürerek ayinin başlatılması, abdeste benzer temizlik yapılması, Sümer heykellerinin namaz kılan insan figürü şeklinde resmedilmesi, Hind, Çin, Mısır, Sümer, Babil, Arap, Fars, Türk, Yunan, Roma, Kelt, Kızılderili, Rus vs. yeryüzünün bütün eski din ve mitolojilerde "yüce Tanrı ile konuşan", "yedi kat göğe merdivenle (miraç) çıkan", "O'ndan sonsuzluğun bilgisini getiren" bir takım adamlardan bahsediliyor olması bir fikir verebilir (Eliade). Öte yandan "yeryüzünü gezin" ifadesinden de anlaşılacağı gibi resuller sadece bugünkü yaygın adıyla Ortadoğu bölgesinden çıkmış değildir. Öyle olsaydı yeryüzünü değil, Mezopotamya'yı, Arapların, İbranilerin yaşadıkları yerleri gezin derdi. Demek yeryüzünün her tarafında bu peygamberlerin izleriyle, hatıralarıyla karşılaşmak mümkündür...

¹⁷ Rivayete göre bu ayetler Mekke'de ağır işkencelere maruz kalan Suheyb, Bilal, Ammar, Habbab, Abis ve Cubeyr isimli sahabelerin Mekke'den Medine'ye göç etmeleri sebebiyle nazil olmuştur (İbn Abbas).

43- SENDEN önceki çağlarda da kendilerine vahyettiklerimiz insanoglundan başkası değildi. Bilmiyorsanız önceki çağlarda vahye muhatap olanların takipçilerine sorun.¹⁸

44- Onlar size peygamberlerin apaçık sözlerle ve kitaplarla gönderdiğimiz insanlar olduğunu söyleyeceklerdir. İşte sana da bu Kur'an'ı indirdik ki insanlara başından beri indirile gelen mesajın aslını olanca açıklığı ile bildiresin, belki düşünürler.

45- Ya şu fesat yuvaları kuranlar? Allah'ın kendilerini yerin dibine geçirmeyeceğinden, hiç ummadıkları yerden başlarına bir felaketin gelmeyeceğinden çok mu eminler?

46- Ya da iş güc saatinin tam ortasında ani bir afete karşı çok mu güvendeler? Üstelik yapabilecekleri hiç bir şey yokken.

47- Veya yavaş yavaş yok olup gitmekten çok mu eminler? Rabbiniz çok şefkatlidir, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüphemiz olmasın.

48- ONLAR Allah'ın yarattığı hiç bir şeye bakmıyorlar mı? Güneş doğudan batıya döndükçe gölgeleri de doğal olarak nasıl dönüp duruyor? Doğa ile nasıl da barışıklar?¹⁹

49- Göklerde ve yerde kımıldayan her şey ve bütün melekler büyüklük taslamadan Allah'a secde eder/selâm dururlar.²⁰

50- Her şeye egemen²¹ Rablerinin korkusunu duyarlar, iş ve oluştaki kendilerine ne yer biçilmişse onu yerine getirirler.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوْحِيَ إِلَيْهِمْ فَتَلَوْنَهُمْ
الَّذِينَ كَفَرُوا كَتَبُوا لَكُمْ لَا تَحْكُمُونَ ﴿٤٣﴾ يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ
إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِكُنْتُمْ لِلنَّاسِ مَآئِدَةً لِلذِّمَّةِ وَكُلْتُمْ مِنْ شَعَائِرِ الْبَنِي آدَمَ
﴿٤٤﴾ أَفَأَمْرًا الَّذِي تُكْفِرُونَ إِنَّ السَّيِّئَاتِ أَنْ يَخِفَّا اللَّهُ بِهِمُ الْأَرْضَ
أَوْ أَنْ يَهْمَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٥﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ
فِي غُلَّتِهِمْ فَأَسْأَلُهُمْ فِيْهِمْ ﴿٤٦﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَى تَخَوُّفٍ فَإِنَّ
رَبَّهُمْ لَازِيدٌ رَّحِيمٌ ﴿٤٧﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ
يَتَفَقَّهُوْنَ إِطْلَاقَهُ عَنِ اللَّيْنِ وَالشَّمَائِلِ يُجَادِلُ اللَّهُ وَهُمُ الْوَخِرُونَ
﴿٤٨﴾ وَلِلَّهِ يُجَادِلُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ دَابَّةٍ
وَالنَّاسِ كَذَلِكَ وَهُمْ لَا يُدْرِكُونَ ﴿٤٩﴾ يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ قَوْلِهِمْ
وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥٠﴾ وَقَالَ اللَّهُ لَا تَتَّخِذُوا الْهَيْئَاتَيْنِ
إِنَّمَا هُمُ اللَّهُ وَاحِدٌ قَائِمٌ فَارْمُونِ ﴿٥١﴾ وَلَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾ وَمَا يَكْفُرُونَ بِعِبَادَةِ
فِي اللَّهِ إِذْ أَنْتُمْ إِذَا ضَرَعْتُمْ الْفُضْفُضَ لَيْدًا تَتَّخِرُونَ ﴿٥٣﴾ ثُمَّ إِذَا كُشِفَ
الضَّرْعُ عَنْكُمْ إِذَا فَرَّقْتُمْ بَيْنَكُمْ رَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾

51- Allah diyor ki: İki Tanrı edinmeyin. O ancak Tek Tanrı'dır. Benden; yalnızca benden korkun!

52- Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Yol O'nun, varlık O'nundur. Böyleyken Allah'tan başkasından mı çekiniyorsunuz?

53- Sizde nimet olarak her ne varsa hepsi Allah'tandır. Üstelik başımız belâya girdiğinde de hemen O'ndan yardım dilersiniz.

54- Ancak başınızdan belâyı savınca da, içinizden kimileri hemen Rabbine ortak koşmaya kalkarlar.

¹⁸ Yani: Kâfirlerin "Peygamber melek olmalı değil miydi" itirazı yersiz ve saçmadır. İnsanların dünyasına bir insanla ve onun diliyle hitap edilmesinden daha ma-

kul ne olabilir? Yoksa onu nasıl anlayacaktınız? Daha önceki çağlarda gönderdiğimiz peygamberler de birer insandı; yiyen, içen, gezen, dolaşan bir takım adamlardı hepsi. Hiç birisine melekti bir güç vermedik. Peygamber oldu diye insanlıktan çıkmadı hiç birisi. Hiç birisinde de doğa üstü bir güç yoktu. Kendi toplumlarının ve çağlarının karşısına sadece “söz” ile çıktılar. İnsanlardan sadece iman ve ahlaklarıyla ayrıldılar. Sadece bu konuda hemcinslerinden üstündüler. Yaptıkları üfürükçülük değil gerçeğin ta kendisi (hak) olan “sözü” açık açık duyurmak, haykırmaktı. Eğer bilmiyorsanız önceki çağlarda vahye muhatap olanların takipçisi olduklarını iddia edenlere sorun. Onlar size örneğin Musa’nın melek değil insan olduğunu söyleyeceklerdir...

¹⁹ Harfi harfine: “Allah’ın yarattığı hiçbir şeye bakmıyorlar mı? Gölgeleleri ‘secde’ ederek sağa sola dönüyor ve onlar ‘zelil’ bir haldeler.”

²⁰ Harfi harfine: “Göklerde ve yerde olan bütün ‘dâbbe’ ile ‘melâike’ Allah için ‘secde’ ederler ve onlar ‘istikbâr’ etmezler.”

²¹ Harfi harfine: “Onların üstünde.”

55- Verdiğimiz nimete nankörlükle cevap verirler. Şimdilik zevk sürün bakalım, yarın anlayacaksınız neyin ne olduğunu!²²

56- Üstelik onlar kendilerine verdiğimiz rızıklardan tutup o hiçbir şey bilmeyen nesnelere bir pay ayırıyorlar.²³ Allah şahittir, attığınız iftiraların mutlaka hesabını vereceksiniz.

57- Allah'a kızlar isnat ediyorlar. Asla! O bundan uzaktır. Canlarının istediğini ise kendilerine ayırıyorlar.

58- Oysa onlardan birine kızının olduğu müjdesi verilince utancından yüzünün rengi atıyor.

59- Haberi alınca halk içine çıkamaz hale geliyor. Güya bu utanca katlanıp kıızı sağ mı bıraksın, yoksa toprağa mı gömsün? Şu hale bakın, ne berbat bir şey bu!²⁴

60- Kötü yakıştırmalar ahirete iman etmeyenlere aittir; en yüce özellikler ise Allah'ındır. Allah güçlüdür, bilgedir.

61- Şayet Allah insanları zulümleri ile cezalandırsaydı, yeryüzünde kımıldayan tek bir canlı bırakmazdı. Fakat onlara ölene kadar süre tanıyor. Ecel kapıyı çalınca ne bir saat ertelenir, ne de öne alınır.

62- Onlar aşağılayıp durdukları kızları Allah'a yakıştırlar. Üstelik dilleri yaptıklarının ne kadar güzel olduğunu söyleyerek yalan söyler.²⁵ Açıkçası onların hakkı ancak ateştir ve en önde onlar girecek ateşe!

يَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ كَمَا كَفَرُوا فَسَوْفَ يَكْفُرُونَ ﴿٥٥﴾ وَيَجْعَلُونَ
لِمَا لَا يَفْعَلُونَ حَسِيبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ نَحْنُ اللَّهُ لَنَسْتَأْذِنَ عَمَّا كُنْتُمْ
تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ وَلَهُ مَا يَشْتَهُونَ
﴿٥٧﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنثَىٰ أَظْلَمَ وَجْهَهُ فَسَوْدَا وَهُوَ
كَلِيمٌ ﴿٥٨﴾ يَتَوَدَّىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَبِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ
أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْآخِرَةِ مِثْلُ النُّعْمِ وَلِلَّهِ الْعِثْلُ لَا عَلَىٰ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٠﴾
وَلَوْ رَأَوْا أَخْبَارَ اللَّهِ لَأَخَذُوا النَّاسَ بِزُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلَكِنْ
يُؤَخَّرُونَ إِلَىٰ آجَلٍ مُّسَمًّى فَاذْجَبَاءُ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْذِنُونَ سَاعَةً
وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُّ
أَلْسِنُهُمُ الْكُذْبَ أَنْ لَهُمُ الْحُسْنَىٰ لَئِنْ رَأَوْا نَارَهُمْ وَأَنَّهُمْ
مُفْرَطُونَ ﴿٦٢﴾ تَاللَّهِ لَقَدْ آرَسْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَوَيْلٌ لِّمُ
الشَّيْطَانِ بِأَعْمَالِهِمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمْ لِيُؤْمِنُوا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾
وَمَا أُنزِلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا بِالْحَقِّ لِئِنَّمَا لِيُذَكِّرَ الَّذِينَ
فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦٤﴾

63- Allah şahittir, senden önce birçok halklara peygamberler gönderdik. Ne var ki şeytan onlara yaptıklarını güzel gösterdi. Bugün de onların dostudur. Onları acı bir azap bekliyor.

64- Biz sana bu kitabı görüş ayrılığına düştükleri konularda açıklama yapman, iman edeceklere yol göstermen ve sevgi ve merhamet kaynağı olsun diye indirdik.

²² Bu ayetler (48–55) Arapların şahsında genel olarak tüm eski dünya dinlerinin Tanrı tasavvurlarını ve ulûhiyet anlayışlarını mahkûm etmektedir. Çünkü Kureyş Arapları eski Mezopotamya ve Ortadoğu dinlerinin Tanrı anlayışlarının etkisinde kalarak birçok Tanrıya inanmaktaydılar. Genellikle bir gök Tanrı ve onun karısı, oğlu, kızları veya ona rakip diğer tanrı veya yanı-tanrı telâkkileri tüm eski dünya dinlerinin (Hind, Çin, Türk, İran, Sümer, Babil, Asur, Mısır, Yunan, Roma vs.) temel tasavvuruydu. Kur'an yukarıdaki ayetlerde örneği görüldüğü gibi Arapların şahsında bütün bu anlayışlara karşı çıkararak, tarih bo-

yunca haklı ve fakat hep yalnız kalmış damarı; Tevhid anlayışını yeniden dünya gündemi-ne taşıyarak inkişaf ettirdi. Diğer tabiat güçlerini ve tüm nesnelere mahlûkat seviyesine indirerek dinler tarihinde köklü bir devrim gerçekleştirdi. Yukarıda görüldüğü gibi Allah kendine “ Ben, O, Allah, Biz, İlah, Rabb” vs. kelimelerle göndermede bulunuyor. Bunlar arasında hızlı geçişler yaparak aslında bir isme sığmayacağını, onun ezeli ve ebedi “Huve” (O) olarak tanımlanamaz ve bir noktada dondurulamaz bir karakterinin olduğunu göstermiş oluyor.

²³ Araplarda olduğu gibi bütün eski dünya dinlerinde “Tanrı mabedi” vergi toplama merkeziydi. Tanrıya sunulan kurbanlar, adanan adaklar, getirilen hediyeler burada toplanır ve kral ve rahipler arasında bölüşülürdü. Tanrı ve din istismarının doruğa çıktığı bu uygulama Sümer, Babil ve Asur tapınaklarından Mekke’deki Kâbe’ye de taşınmıştı. Kâbe aslında Kureyş için bir rant kapısıydı.

²⁴ Acaba Kureyş Arapları neden hem kızlarını diri diri toprağa gömüyor hem de tanrıça olarak gördükleri dişi putlara tapıyorlardı? Bir yanda aşağılama diğer yanda tanrılaştırma eğiliminin sebebi ne olabilir? Bu nasıl bir psikolojidir? Öyle görünüyor ki bu, insanoglunun içindeki “güç ve şehvet” dürtülerinin tapınma nesnesine dönüşmesidir. Tüm eski dünya dinlerinde varolan güç sembolü erkek tanrılar ile aşk ve şehvet sembolü dişi tanrıçalar insanın iki büyük zaafının Tanrı şeklinde tezahürünü temsil ediyor. Ashında putpe-rest, diktiği erkek ve dişiden taş ve tahtalara değil, kendi içindeki güç ve şehvet dürtüsüne tapıyor. Şöyle ki: O günkü Mekke’de Kâbe’nin içine konulmuş tanrılara her yıl hac mevsiminde hediyeler getirilir, adaklar sunulurdu. Öyle ki putlar boğazlarına kadar altına, gümüşe boğulurdu. İnsanlar gidince yedi sekiz bezirgan ve çetesi bu hediyeleri iç eder; gelecek yıla kadar onlarla geçinirdi. Bu açıdan putlar onların geçim kaynağı, güç ve kudret devşirdikleri birer semböler. Nitekim Ebu Cehil bir defasında; “Putları terk edersek Kureyş aç kalır” demişti. Öte yandan bu yedi sekiz büyük tefeci bezirgân bütün Mekke halkının kaderine el koymuştu. Muhtaçlara faizle borç verir, borçlu ödeyemeyince karısına veya kızına el koyarlardı. Onları önce kendileri kullanır sonra açtıkları lüks genelevlerde çalıştırırlardı. Bu bütün Mekke’yi yakıp kavuran sosyal bir dram olarak sürüp gitmekteydi. Mekke’li Arap yeni doğan kızını bunların eline düşmesin diye daha küçükken diri diri toprağa gömerdi. Bu nedenle kızı olan birisi kara kara düşünür, utancından yerin dibine geçerdi. Bu durum “dişi” üzerinden dönen bir şehvet ve güç çarkıydı. Bir yanda şehvetin sembolü haline getirilen tanrıça kızlar, diğer yanda güçlünün eline düşer korkusuyla gömülen zalim kızlar arasında dönen zalim bir çark...

²⁵ Harfi harfine: “Onlar ‘kerih’ gördükleri şeyi Allah’a yakıştırıyorlar. Dilleri ise en güzel olanın kendilerinin olduğunu söyleyip duruyor.” Yani: Kızları hem toprağa gömülmesine göz yumacak kadar aşağılıyorlar, hem de Allah’ın kızları diye dişi putlara tapıyorlar. Sonra da sanki çok iyi bir şey yapıyorlarmış gibi yaptıklarını ne kadar güzel olduğunu, Allah’a tanrıçalar aracılığı ile nasıl da ibadet ettiklerini söyleyip duruyorlar. Madem bu kızlar sizin nazarınızda tanrıça olacak kadar önemli neden toprağa gömüyorsunuz? Çünkü siz, ne tanrıçalara ne de Allah’a tapıyorsunuz. Gerçekte siz güce ve şehvete tapıyorsunuz. Kızlar size para getiriyor. Onları zalimce kullanıyorsunuz Üzerlerinden zengin oluyorsunuz. Öte yandan kızlar size şehvet yaşatıyor. Onlarla birlikte olurken kendinizden geçiyorsunuz. Gücü ve şehveti onlarda buluyorsunuz. Para ve şehvet getirdiği için tapınıyor, işiniz bitince bir mendil gibi kaldırıp atıyorsunuz. İtibarınızı zedelediği, toplumda sizi güçsüz duruma düşürdüğü için de toprağa gömüyorsunuz. Bu zalim çarkın daha ne kadar süreceğini sanıyorsunuz? İşte bu öksüz onlar adına soruyor: “Bu kızlar hangi suçlarından dolayı öldürüldü?”

65- ALLAH gökten su indirdi. Onunla kurumuş toprağa hayat verdi. Bu duyarlı bir halk için ayettir; bundan hiç şüphenez olmasın.²⁶

66- Sağmal hayvanlarda da sizin için ibretler vardır. Bedenlerindeki bağırsak ve kan damarlarından mis gibi halis süt çıkarıp içiriyoruz.²⁷

67- Yine siz hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden hem içki hem de güzel yiyecekler çıkarırsınız. Bunlar akli olan bir halk için birer ayettir.

68- Rabbin arıya da şöyle vahyetti:²⁸ “Dağlarda, ağaçlarda ve insanların kuracakları kovanlarda kendine yuva kur.

69- Sonra bütün meyvelerden ye. Rabbinin yollarında yürü.” Böylece bedenlerinden çeşitli renklerde bir bal çıkar ki onda insanlar için şifa vardır. Bunlar düşünen bir halk için birer ayettir.

70- SIZI Allah yarattı, günü gelince de öldürür. İçinizden kimileri de avurtları çökmüş bunak bir ihtiyar oluncaya kadar yaşatılır.²⁹ Allah her şeyi bilen, her şeye güç yetirendir; bundan hiç şüphenez olmasın.

71- Bakın Allah rızık bakımından kiminizi kiminizden zengin kıldı. Oysa zenginler mallarını “arada fark kalmaz, eşit hale geliriz” diye yanındakilerle

وَاللّٰهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَاحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْمُرُونَ ﴿٦٥﴾ وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً ۚ نَسْقُواكُمْ بِمَا فِي بُطُونِهِمْ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِمْ وَأَخْفَىٰ ۚ وَلَو كُنْتُمْ كَافِرِينَ ﴿٦٦﴾ وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ يَتَّخِذُونَ مِنْهُم سُكْرًا وَرِزْقًا حَسَنًا ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّعْلِ أَنْ تَأْخُذِي مِنَ الْجِبَالِ يُونَا وَمِنَ النَّجْرِ وَمِمَّا يُعْرِشُونَ ﴿٦٨﴾ تُوَكَّلِي مِنْ كُلِّ الْمَكَاتِ ۚ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلًّا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِّلنَّاسِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْتَدُونَ ﴿٦٩﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يُؤَيِّدُكُمْ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِّنْ سَمَوَاتٍ أَلْوَانٌ مَّخْتَلِفٌ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٧٠﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يُؤَيِّدُكُمْ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِّنْ سَمَوَاتٍ أَلْوَانٌ مَّخْتَلِفٌ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٧١﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يُؤَيِّدُكُمْ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِّنْ سَمَوَاتٍ أَلْوَانٌ مَّخْتَلِفٌ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٧٢﴾

paylaşmıyorlar.³⁰ Allah'ın nimetini mi inkâr ediyor bunlar?

72- Yine Allah sizlere kendi tütünüzdenden eşler yarattı. Eşlerinizden oğullar ve torunlar verdi ve sizi hoş nimetlerle rızıklandırdı. Onlar şimdi kof hurafelere inanıp da Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?

²⁶ Yani: Bir peygamberin sevginin ve merhametinin sesi olarak, kalbi paslanmış, yüreği kız çocuklarını gömecek derecede taşlaşmış, vicdanı kurumuş, ölmüş, bitmiş toplumlara vahiy soluğu üflemesi, Allah'ın gökten su indirip kurumuş topraklara hayat vermesi gibidir. Nitekim önceki peygamberlerin yaptığı da bundan başkası değildi. Örneğin İsa, “Allah'ın sesi” (kelime) olarak kendi halkına hayat veren vahiy soluğunu üflemiş (ruhullah), halkının üzerindeki ölü toprağını kaldırmak için “ben ölüleri diriltirim” demişti. Fakat tuttular bunu “ölmüş bir adamı diriltti” diye anladılar. Oysa gökten inen su ile nasıl susuzluktan kurumuş ölü toprakları diriltti-

liyorsa, üzerine ölü toprağı serpilmiş toplumlar da inen vahiy ile peygamberlerin diriltici sesiyle (*kelime*) öyle dirilirler. Sözü doğru anlayın bir halk için bunlarda büyük ibretler vardır...

²⁷ Harfi harfine: “Onların karınlarındaki kan ve bağırsak arasından içenin boğazından kayıp gidecek halis süt içiriyoruz.” Yani: Bağırsak ve kan damarlarında meydana gelen kimyevi değişme sonucu ortaya çıkan, içimi lezzetli saf bir süt çıkarıyoruz ve siz ondan içiyorsunuz...

²⁸ VAHİY: Sözlükte [وَحْي] kökünden gelir. Mastarı “işaret etmek, îma etmek, gizlice söylemek, fısıldamak, kalbine ilham etmek” demektir. İşaret etmek, yol göstermek, gizlice söylemek, kalbine vermek (*ihā*); sormak, öğrenmek, istemek, anlamak istemek, ilham almaya çalışmak, göndermek için çağırarak, almak, harekete geçirmek (*istihā*); alınmış, elde edilmiş, ..den mülhem (*müstevhā*); söz, işaret, kitap, yazı (*vahy*) kelimeleri bu köktendir... Yukarıdaki ayette Allah’ın bal arısına vahyetmesi, arının yaptığı bilinen tabii, doğal ve fitri işleri “Rabbinin yollarında yürümek” olarak tarif etmesi vahiy olayının ne olduğunu anlamamız için son derece önemlidir. Öyle görünüyor ki tüm böcek, hayvan ve her kıvılcıdayan canlı Kur’an’ın vahiy dediğı içgüdüsel bir güç taşır. Böylece her varlık mertebesinde farklı bir aşama muhafaza edilmekle birlikte içgüdü, insanda akıl, vicdan, gönül, yürek ve zihin ile aynı kategoriye konulmuş olur. En üst derecede bu melekelerin tümü birden kendisinde uyananlar, insanların liderleri ve rehberleri olurlar. Bu liderler insan hayatının dini ve dünyevi her alanında görülürler. İstisnasız tümü ilahi vahye ve aydınlanmaya ulaşır. Yeni mekanik düzenin bir mucidi, evrenin şimdiye kadar gizli kalmış yönlerini ortaya çıkaran bir kâşif, güzel bir senfoni yazan müzisyen vb. bunların tümü kendi alanlarında manevî ilhama ulaşmış kişilerdir. Peygamberin bunlardan farkı çalıştıkları alanın farklı olmasıdır. Manevi tabipler olan peygamberlerin ilk ve asıl fonksiyonu insanların manevi ve ahlaki hayatlarını yeniden düzenlemektir. Demek ki vahiy insanın vicdan, akıl, gönül, yürek, kalp ve zihin kapasitesinin tümünün birden “taşması” sonucu ortaya çıkıyor. Bu durumda Allah, benliğı genişleyen, iç dünyası taşan kişi ile ilişki kuruyor ve onun temiz vicdanı ve saf yürek temizliğı üzerinden insanlığa sesleniyor. Peygamber bu sesleniş ile tarihin meydanına çıkıyor ve kendini peygamber olarak dünyaya tanıtıyor. İddiasının arkasında durarak gerekirse savaşıyor, vuruşuyor. Böylece peygamber tıpkı arı gibi “Rabbinin yollarında yürüyor.” Şu halde Müslüman da tıpkı arı gibi Allah’ın yolunda yürümelidir. Aslında Allah bu yolu insanlığa göstermekte (hidayet) ve doğru yolda yürümek için bize Kur’an’ın ta ilk başında fatiha suresinde dua ettirmekteydi: “Bizi doğru yolda yürüt.” İşte o yürüme bu yürümedir. Arının yaptığı yapmalı tabii ve fitrî olan yollardan yürümeliyiz. Bu yol aynı zamanda Kur’an lisanında “ahd-i misak” olarak tanımlanmıştır. Yani vicdanen, fıtraten, yaratılıştan bizde var olan içgüdü’nün, vicdanın sesinin, sağduyunun, Âdem’e öğretilen esmanın yolundan yürümek; sık sık vicdanımıza dönmek ve buradan gelen sese (*galu bela*) kulak vermek. İşte vahiy bu sesin bir “el-emin” de zaman, mekân ve şartlar iyice kıva-

ma erdiğinde, derunî bir varoluş sancısı ve yüksek derecede bir metafizik gerilimle fışkırıp taşmasıdır. Bu taşma hem vicdanın ve merhametin insanoglunda canhıraş çığlığa dönüşmesi hem de Allah'ın bir "el-emin" in saf yürek temizliği üzerinden dile gelişidir. Bu durumda "arı bal yaptı" dememizle "Allah bal verdi" dememizin aynı şey olması gibi, "vahiy peygamberin vicdanından taşı" demekle "Allah peygambere vahiy gönderdi" demek bir ve aynı şey olur. Yani peygamberlik bir yüzüyle tümnden kesbi, öteki yüzüyle tümnden vebîdir. Bu ikisi aynı anda, (hem dem, senkronik) olmaktadır. Tıpkı balığın denizle, denizin balıklarla aynı anda hareket halinde olması gibi.

²⁹ Harfi harfine: "Sizden kiminiz de ömrünün en rezil dönemine geri çevrilir ki daha önce bildiklerini bilmez olsun."

³⁰ Harfi harfine: "Allah 'rızık' bakımından kiminizi kiminize 'tafdil' etti. Tafdil edilenler rızıklarını sağ ellerinin sahip olduklarına döndürüp de 'müsavi' hale gelmiyor."

73- Allah'ı bırakıp da göklerden ve yerden kendilerine verecek hiç bir rızka sahip olmayan ve olma ihtimali bulunmayan şeylere tapıyorlar.³¹

74- Artık Allah'a yakıştırmalar yapıp durmayın. Çünkü Allah bilir siz bilemezsiniz.

75- Bakın Allah konuyu bir örnekle açıklıyor: Bir yanda kendine bile sahip olamayan zavallı bir kul, diğer yanda verdiğimiz güzel rızıkları gizli açık harcamaya muktedir bir adam düşünün... Bunlar hiç aynı olur mu? O halde bütün övgü sadece Allah'a yakışır fakat çoğu bunun ayırımına varamaz.

76- Allah başka bir örnek daha veriyor: Sahibine yük olmaktan başka hiç bir işe yaramayan, eli ayağına dolanıp duran bir dilsiz düşünün... Böyle birisi adaleti emreden ve doğru yolda yürüyen bilge biri ile aynı olabilir mi?³²

77- Göklerin ve yerin uçsuz bucaksız derinliklerini bilmek Allah'a mahsustur. Kıyamet olayı da yalnız bir göz kırpması gibi veya daha kısa bir anda olup bitecektir. Allah'ın her şeye gücü yeter; bundan hiç şüphemiz olmasın.

78- Allah sizi annelerinizin karınlarından hiç bir şey bilmediğiniz bir halde çıkardı. Size kulaklar, gözler ve kalpler

وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يَمْلِكْ لَهُمْ رِزْقًا مِّنَ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٧٣﴾ فَلَا تَصْرَبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ
إِنَّا اللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا
عَبْدًا مَّمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَمَن رَزَقْنَاهُ مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا
فَهُوَ يَنْفِرُ فِيهِ سِرًّا وَجَهْرًا مِّثْلَ تَيْسُونَ أَنجِدُ اللَّهُ لِمَن يَشَاءُ
لَا يَعْصِمُونَ ﴿٧٥﴾ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا
أَبْكُرٌ لَا يَبْقَىٰ عَلَيْهِ شَيْءٌ وَهُوَ عَلَىٰ مَوْلَىٰ آيْتًا
يُوجِّهُهُ لِآيَاتٍ يُخَيِّرُ مَلَائِكَتَايَ مِمَّنْ يَمُورُ
بِالْقَدْرِ وَهُوَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّبِينٍ ﴿٧٦﴾ وَاللَّهُ غَيْبِ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَنَفْثِ النَّجْمِ
أَوْ هَوَافٍ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٧٧﴾ وَاللَّهُ أَخْرَجَكُم
مِّن بُلُوتِنَا أَنهَاتِكُمْ لَا تَقْلُبُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ
السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾
أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الظُّلُمِ الْمُتَّخِذِينَ فِي حِيُولِ السَّمَاءِ مَا يُمْسِكُهُنَّ
إِلَّا اللَّهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّعَوْمَرِيَّةٍ مُّؤْمِنُونَ ﴿٧٩﴾

verdi ki şüktedesiniz.³³

79- Şu gökyüzünün boşluğunda Allah'ın doğaya emaneti olarak uçuşan kuşları görmüyorlar mı? Onları boşlukta tutan ancak Allah'tır. Bunlar iman edecek bir halk için birer ayettir; bundan hiç şüphemiz olmasın.

³¹ Yani: "Allah bizden birisinin kendisine tapmasından yüce ve uzaktır. Aksine biz, yıldızlara ve putlara ibadet ederiz. Yıldızlar ve putlar da yüce Allah'a ibadet ederler. Bunun delili geleneğimizdir. Çünkü rütbe ve mevki bakımından aşağıda olan insanlar, ancak padişahın huzurundaki büyük ve şerefli kimselere hizmet edebilirler. Bu büyük kimseler de padişaha hizmet ederler. Böyle bir hiyerarşi Allah ile aramızda da vardır. Biz büyüklerimizi aşarak doğrudan Allah'a nasıl ibadet ederiz. Büyüklerimiz bizi Allah'a götürür zaten..." diyerek kof hurafelere inanıyorlar (Razi). Bunu için Allah'a oğul, kız, eş isnat ediyorlar. Hâlbuki onlar kendi oğullarınız

ve torunlarıdır. Güzel güzel onlarla insanca yaşamak varken bunları Allah'a isnat etmek de ne oluyor? Hiç mi aklımızı kullanmazsınız, birazcık düşünme yok mu?

³² Demek ki ilk ayette kölelik ile özgürlük, yani bağımlı olmakla bağımsızlık, ikinci ayette de dilsizlik, yetersizlik, ehliyetsizlik ile dürüstlük, adalet ve liyakat karşılaştırılıyor. Bununla hem insanlar arası ilişkilere yönelik mesaj veriliyor, hem de Allah ile Arapların şahsında eski dünya dinlerinin Tanrı diye tapıp durduğu putlar, dişi varlıklar, rüzgâr, gök, yeraltı vs. Tanrıları mahkûm ediliyor. Hepsinin de bağımlı, dilsiz, hiçbir işe yaramayan uydurma Tanrılar olduğu vurgulanıyor.

³³ Demek ki kalpler, gönüller, yürekler (*ef'ide*), gözler (*ebşâr*) ve kulak (*sem'*) insan için bilgi edinme araçlarıdır. Bunların tümü birden kullanılarak hakikat nispeten idrak edilebilir. İnsanoğlu, gerçeği arama yolunda tüm duyu organlarını; kalbini (yüreğini, vicdanını, aklını, beynini, zihnini) gözlerini (müşahede, deney, tecrübe) ve kulaklarını (haber, rivayet, söz, nakil) harekete geçirmelidir. Tümünü birden seferber etmeli, birini diğerine kurban etmemelidir. Bir şeye yöneldiğinde bunların hepsi ile birlikte yönelmelidir. Bunu yapmazsa kalbini ve kulaklarını mühürlemiş, gözlerine de perde çekmiş olur. Böylece karanlıklar içinde kalır. Kur'an'da sıkça geçen kalp, göz, kulak üçlemesi aynı zamanda bilgi teorisi (epistemoloji) açısından neyi esas almamız gerektiğinin mesajını da vermektedir.

80- Allah size evlerinizi bir huzur ve dinlenme yeri yaptı. Hayvanların derilerinden gerek yolculuk sırasında, gerekse konup yerleştiğiniz günlerde kolayca taşıyabileceğiniz barınaklar yaptı. Ayrıca hayvanların yünlerinden, tüylelerinden, kıllarından da bir süreye kadar kullanacağınız giyim, ev eşyası ve ticaret malı yarattı.³⁴

81- Allah yarattığı şeylerden sizin için gölgeler; dağlardan sığınaklar, sıcağın ve soğuktan koruyacak elbiseler, tehlikelerden koruyacak zırhlar yaptı. İşte size böyle nimet üstüne nimetler verdi. Umulur ki Allah'ın hakkını teslim edersiniz.

82- FAKAT hala aldırış etmezlerse artık senin üzerine düşen ancak açıklamaları ulaştırmaktır.

83- Allah'ın nimetini biliyorlar, sonra da onu inkâr ediyorlar. Bunların çoğu nankördür!

84- Bir gün gelecek, her çağın peygamberini tanık olarak çağıracağız. Sonra kâfirlere ne yeni bir şans verilecek ne de mazeretlerine itibar edilecektir.

85- O zulmedenler azabı gördükleri zaman, artık mazeretin azabı hafifletmediğini ve yeni bir şans daha verilmediğini anlayacaklar.

86- Allah'a ortak koşanlar ortaklarını

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ وَمِنْ أَصْوَابِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَتَانَا وَمَتَاعًا إِلَى حِينٍ ﴿٨٠﴾ وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْجِبِ الْكَفَّاتِ وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَاجًا بَيْتِكُمْ لِلرَّوَسَاءِ بَيْتِكُمْ أَنْ تَبْتَغُوا بِذَلِكَ نِعْمَ الْفَعْلُ عَلَيْكُمْ لَمَّا كُنْتُمْ تُسَلِّمُونَ ﴿٨١﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاءُ الْبَيْنُ يَرْفَعُونَ نِعْمًا اللَّهُ يُبَدِّلُهَا وَأَكْثَرُهَا الْكِبْرُوتُ ﴿٨٢﴾ وَيَوْمَ نَعْتَشُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذِنُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا مُرْسِلًا يَتَّبِعُونَ ﴿٨٣﴾ وَإِذَا مَا الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٨٤﴾ وَإِذَا مَا الَّذِينَ أُشْرِكُوا شُرَكَاءَ هُمْ قَالُوا رَبَّنَا هَؤُلَاءِ شُرَكَائُنَا الَّذِينَ كُنَّا تَدْعُوهُمْ مِنْ دُونِكَ قَالُوا الْيَهُودُ لَقَوْلِ إِبْرَاهِيمَ لَكَ إِذْ بَوَّأْنَا دُعْوَانَا إِلَى اللَّهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَامَ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٨٥﴾

gördüklerinde: “Ey Rabbimiz, işte seni bırakıp kendilerine taptığımız ortaklarımız bunlar” diyecekler. Onlar da: “Hayır, yalan bütün bunlar” diye üzerlerine alınmayacaklar.

87- O gün Allah'ın hakkını teslim edecekler. Gel gör ki bütün uydurdukları ortaklar kendilerini bırakarak ortalıktan kaybolacak!

³⁴ Ayette geçen *evhâr* sözcüğü, Kur'an'ın indiği sırada özellikle develerin omuz kısmında bulunan ve ince giysiler, bazen de bedevî çadırı örmekte kullanılan yumuşak, ince yünler demektir. Bugün ayette ifade edilen hayvan derilerinin (*culud*) deri sanayinde üretilen mamuller olarak anlaşılması da mümkündür.

الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زَادَنَاهُمْ عَذَابًا
 فَوْقَ الَّذِي كَانُوا فِيهِ يَسْتُودُونَ ﴿٨٨﴾ وَيَوْمَ نَبْعَثُ
 فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ نَفْسِهِمْ وَجِئْنَاكَ
 شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا
 لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٨٩﴾
 إِنَّا اللَّهُ يَا أَيُّهَا الْعَادِلُ وَالْإِحْسَانِ وَإِيَّائِي ذِجْرًا لَعْنَتِي
 وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ بِعَظْمَةٍ لَعْنَتِكُمْ
 تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾ وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا
 الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ
 كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَسْمَعُ مَا تَعْمَلُونَ ﴿٩١﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ
 نَقَضَتْ غَزَاهُمْ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا تَتَخَذُوا آيْمَانًا تَنْكُرُوهَا
 ذَٰلِكَ مَا كُنْتُمْ لَكُمْ وَنَبِّئُوا أَنَّ تَكُونُ أُمَّةً يَتُوبَ لَكُمْ اللَّهُ بِمِ
 وَكَيْبُتَيْنَ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهَا تَخْلِفُونَ ﴿٩٢﴾
 وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ يَفْعَلُ مَا يُشَاءُ
 وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَلَسْتَ لَنْ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

88- Hem kâfirlik eden hem de Allah'ın yolundan alıkoyanların, fesat çıkarıp durmalarına karşılık üzerlerine azap üstüne azap yağacak.

89- Gün gelecek, her çağın peygamberini çağdaşlarına tanıklık yapması için çağıracağız. Seni de ey Muhammed, çağdaşların için tanıklığa çağıracağız. Sana bu kitabı ihtiyaç duydukları her şeyi açıklayarak Müslümanlara yol gösteresin, sevgi ve merhamet kaynağı olasın ve müjdelere veresin diye indirdik!

90- İYİ DİNLEYİN! Allah size adaleti, güzelliği ve yakınlardan başlayarak herkese yardım etmeyi emrediyor. Çirkinliği, başkasının hakkına tecavüzü ve zorbalığı yasaklıyor! Böyle öğüt veriyor ki üzerinde iyice düşünüp taşınasınız.

91- Verdiğiniz bir sözü Allah'a vermiş söz sayıp arkasında durun. Yemin billâh söz verip sonra da bozmayın. Allah'ı şahit tutarak verdiğiniz sözü nasıl bozarsınız. Allah yaptıklarınızı tamamen biliyor; bundan hiç şüpheleniz olmasın.

92- İster zayıf olsun ister güçlü herhangi bir toplulukla yaptığınız antlaşmayı, ipliğini iyice eğirdikten sonra söken kadın gibi bozmayın. Yaptığınız antlaşmaları oyuncağa çevirmeyin. Allah sizi verdiğiniz sözle imtihan eder. Tartışıp durduğunuz şeyler kıyamet günü size açıklanacaktır, hiç kuşkusuz.

93- Allah isteseydi hepinizi bir tek ümmet yapardı. Fakat Allah müstahak gördüğünü saptırır, lâıyk gördüğünü doğru yolda yürütür.³⁵ Bütün yaptıklarınızdan hesaba çekileceksiniz.

³⁵ MEŞİET(DİLEME): Bkz. 76/30 ve 68/32 ilgili dipnotlar.

94- Sözleşmelerinizi aranızda oyuncağa çevirmeyin.³⁶ Aksi halde yere sağlam basmışken ayağınız kayar. Allah yolundan saptığınız için fena halde acı tadarsınız. Ahirette de pek büyük bir azap dokunur.

95- Allah'a verdiğiniz sözü üç beş kuruşa satmayın. Eğer bilerseniz Allah'ın katındaki daha değerlidir.

96- Sizin yanınızdaki tükenir, Allah'ın katındaki ise kalıcıdır. Unutmayın ki güçlülere göğüs gerenlere yaptıkları işin daha güzeli ile karşılığını vereceğiz.

97- Erkek veya kadın her kim mü'min olarak iyi, güzel ve doğru için çalışırsa ona hoş bir hayat yaşatacağız. Yaptıklarının daha güzeli ile karşılığını vereceğiz; bundan hiç şüpheniz olmasın.

98- ŞİMDİ Kur'an okuduğun zaman önce o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın.

99- Açıkçası iman edip de Rablerine dayananlara şeytanın gücü yetmez.

100- Şeytanın gücü sadece onu dost edinenlere ve Allah'a ortak koşanlara yeter.³⁷

101-Biz bir ayetin yerine başka bir ayet getirdiğimizde,³⁸ iniş süreci tamamen bilgimiz dâhilinde gerçekleştiği halde o şeytana dost olanlar "Sen uyduyorsun" diyorlar. Hayır! Onların ço-

وَلَا تَخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ
بُيُوتِهَا وَتَذُوقُوا الشَّوْءَ بِمَا صَدَقْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَلَكُمْ
عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٤٦﴾ وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللَّهِ مِمَّا قِيلَ إِلَّا نَسَا
عِنْدَ اللَّهِ مَوْعِدَ لَكُمْ أَنْ كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٧﴾ مَا عِنْدَكُمْ
يَنْقُذُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ وَلَيَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ
بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٨﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ نَحَى
وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلْيُجِبْ بِنَهْ حَيَاةٍ طَيِّبَةٍ وَلَيَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ
بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٩﴾ فَإِذَا فَرَغْتَ الْقُرْآنَ
فَأَسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٥٠﴾ إِنَّهُ لَيْسَ
لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَوَكَّلُونَ ﴿٥١﴾
إِنَّمَا سُلْطَانُ عَلَى الَّذِينَ يَكْفُرُونَ وَالَّذِينَ هُمْ بِمُشْرِكُونَ
﴿٥٢﴾ وَإِذَا بَدَأْتِ آيَةً مَكَانًا تَبَرَأَ وَاللَّهُ أَكْبَرُ مِمَّا يُشْرِكُونَ
فَالْوَالِئَاتُ إِذَا نَكَحُوا مُنْفَرِقِينَ كُنَّ لَا يَسْمَعُونَ
﴿٥٣﴾ قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ
الَّذِينَ آمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٥٤﴾

ğu bunun bilincinde değil.

102- Söyle onlara: "Kur'an'ı o tertemiz ruh,³⁹ Rabbinden iman edenlere direnç kaynağı olsun, Müslümanlara⁴⁰ yol göstereceğin ve müjdelere versin diye gerçeğin ta kendisi olarak indirdi."

³⁶ Harfi harfine: "Yeminlerinizi aranızda hile ve aldatma aracı yapmayın."

³⁷ Demek ki Kur'an'ı, mü'min bir kalple ve Allah'a dayanarak okumak, anlamak, yorumlamak ve yaşamak gerekir. Yani Kur'an'ı okumak sadece yüzünden ezberle okuyup geçmek olmadığı gibi, şeytani kovmak da "Euzu besmele çekerek" hatim yapıp geçmek değildir. Kur'an'ı anlarken ve yorumlarken çıkar, menfaat, heva ve heves, makam ve mevki, zenginlik, itibar, şan, şöhret gibi dürtülerin etkisinden uzak durmak gerekir. Öyle görünüyor ki okuma (qur'an) hareketi üç temel soru etrafında anlamını bulmaktadır: 1- Allah ne dedi? (tebyin) 2- Allah ne demek istedi?

(tefsir) 3- Allah ne derdi? (te'vil). İslam tarihi açısından bunlar sırayla *ibda*, *ihya* ve *inşa* çağlarının da temel soruları anlamına gelmektedir. Yani bu üç çağ değişikçe temel soru da buna paralel olarak değişir. Vurgu birinden diğerine doğru kayar. Hz. Peygamber (s.a.v) 'in sağlığında *ibda*, o vefat ettikten sonra *ihya*, kurduğu ümmet dağılıp parçalandığı zaman yani sosyo-politik varlık olarak öldüğü zaman da *inşa* çağlarının soruları ön plana çıkar. Bu sorular biri diğerini destekleyen, birbirinin içinden çıkan, hep aynı anda fakat vurguda kaymalar yapılarak ele alınır. İşte bütün bunlara okuma (*qiraat*) denir. Bu okuma ilk olarak "iqla" emri ile başlamıştır. Bu doğrultuda yirmi üç yıl süren bir okuma gerçekleşmiş; Allah, varlık, evren, insan, toplum, şehir, devlet, din, ahlâk, aile, savaş, barış vs. hayatın tüm alanları yeni bir okumaya tabi tutulmuştur. Sonunda ortaya temelinde ahlâkiliğin yattığı siyasal-sosyal bir hamle olarak "Medine" çıkmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v) 63 yaşına geldiğinde yol (*din*) kemale ermiş, yani okuma tamamlanmış ve hayatın içinde şekillenen okuma parçalarının tümüne birden "okunmuş olan" (*qur'an*), her aşaması Allah ile olan bu yola da (*İslâm*) denmiştir. Şu halde Kur'an, masa başında yazılmış bir kitap değildir. İçinde hayatın ta kendisi; yalnızlıklar, arayışlar, umutlar, çılgınlıklar, haykırışlar, at kişnemeleri, kılıç şakırtıları, zincirlerini şakırdatan köle iniltileleri, toprağa diri diri gömülen çocuk ağlamaları, esir kızlar, hareme kapatılan kadınlar, ateş çukurları, çarmıh feryatları, savaş, barış, dostluk, kardeşlik, ihanet, ikiyüzlülük, nankörlük, inkâr, adalet, özgürlük, fedakârlık, aşk, ölüm, kıyamet, intikam, evlilik, kadın, suç, ceza, tarih, insanlık, doğa, gelecek vs. tüm renkliliği ile yaşam vardır. Çünkü Kur'an yirmi üç yıl süren bir "heyecan fırtınasının" geride kalan metinlerinden ibarettir. Bu nedenle Kur'an sadece bir metin değildir! İşte bunu okurken doğru okumalı, bağlamından koparmamalı, mumin bir kalple ve Allah ile olarak, yüreği O'nunla atarak, metafizik bir gerilim içinde okunmalıdır. Aksi halde yaşamın dışına itilecek, esas amacından saptırılarak üfürükçülük, kehanet, fal, büyü, mitoloji, cifr, şifre, ezber, ayin vs. metni haline gelecektir. İşte bunu yapanlar şeytana dost olanlar ve Allah'a ortak koşanlardır...

³⁸ TEBDİL: Bu ayette mastarı "yerine bedel olarak başka bir şey getirmek" anlamına gelen [بدل] kökü, mastarı "değiştirmek, aktarmak, nakletmek" anlamına gelen [نسخ] kökü ile eşanlamlı olarak kullanılıyor. Değiştirme bir şeyin kendisinde olursa buna iptal etmek, ortadan kaldırmak deniyor. "Güneş gölgeyi neshetti" demek "Güneş gölgenin yerine geçti, güneş gölgeyi iptal etti, ortadan kaldırdı" demektir. Keza ruhların birbirine aktarılması, nakledilmesi, geçmesi (*tenâsuh*); bir eseri başka bir yere aktarmak, kopya etmek, çoğaltmak (*istinsâh*); kopya edilmiş, suret (*nûsha*); mirasın kendisi paylaştırılmadan olduğu gibi durduğu halde mirasçıların arka arkaya ölmesi (*münâsaha*) kelimeleri de bu köktendir... Her ne kadar *nesh* aktarmak, nakletmek, gidermek anlamlarında ortak gibi kullanılıyorsa da hepsinin temeli değiştirmek, yenilemek anlamındadır (Elmalılı). Şu halde ayette: "Vahyettiğimiz bir mesaj yeryüzünden silinip unutulursa mutlaka onun yerine yenisini vahyederiz" demek istenmektedir. Demek ki insanlık hiç bir zaman vahiylessiz kalmaz. Çağlar geçtikçe, nesiller birbiri ardı sıra geldikçe, insanlık evrildikçe, mevsimler

başkalaştıkça, iklimler değiştikçe vahiyler de yenilenir. Öte yandan sürekli yaratma devam ettikçe, *halk-ı cedid* sürdükçe, yeni zuhurlar meydana geldikçe, başka başka tecelliler oldukça âlem de değişip yenilenir. Allah bu yeniden yaratmaların (*halk-ı cedid*) dinamik temposuna ayak uyduranlarla birlikte tarih boyunca yürür. Allah onlara onlar da Allah'a yardım ederler. Böylece yaratılış ezeli ve ebedi bir süreç, boyuna oluş ve akış manası kazanır. Bu durumda vahiy arıdan karıncaya, bitkiden insana bütün varlıklara açıktır. Alma kabiliyetine paralel insanlık vicdanı vahye muhatap olur. Allah bu uyanmış vicdanlar üzerinden insanlığa zaman zaman seslenir. Kim Allah'a yürüyerek gelirse Allah ona koşarak gelir... Şu halde ilâhî mesajların insanlık âleminde yenilenmesi iki türlü olmaktadır: 1- *Nesh* yoluyla yenilenme; yeni bir din ve peygamberlik başlatılmasıdır. Bu yeni hareket unutulmuş olanı diriltir, silinmiş olanı yeniler, ihtiyaç duyulanı getirir. 2- *Tecdid* yoluyla yenilenme; mesajları yeryüzünden henüz silinmemiş, tarihen yok olmamış fakat eskimiş, yıpranmış bir peygamber tebligatının, onun ümmeti içinden mücedditler yoluyla yenilenmesidir. Böylece her çağda din anlayışları da yenilenmiş olur. Demek ki bir peygamber aracılığı ile yapılan yeniliklere *nesh*, mücedditler aracılığı ile yapılan yeniliklere de *tecdid* diyoruz. Peygamberle müceddid arasındaki fark ise şudur: Peygamber önceki şeriatı kaldırır yerine yeni bir şeriat getirir. Müceddid ise son peygamberin getirdiği şeriat üzerinde yürür. Fakat onu eskime, yıpranma, donma ve tıkanma anlarında yeniden yorumlar. Lâfzî ve formel tıkanmaları açmak için makasıt (en temel amaçlar, nihai hedefler), maslahat (iyilik, güzellik ve doğruluk temelli yararlar), akıl ve vicdanı esas alan yeniden yorumlamalara girişir. Bu faaliyet yeni bir şeriat getirme şeklinde değil varolan şeriatı sürdürme, devam ettirme, genişletme, zenginleştirme şeklinde olur. Bu konuda peygamberlere yeni bir şeriat başlatma yetkisi verildiği gibi, müceddidlere de varolan şeriatı yeniden inşa etme, hükmü erteleme, yürürlüğünü durdurma, tekrar yürürlüğe koyma, gerekirse aynı doğrultuda benzer hükümler icat etme, zenginleştirme, geliştirme, açıklama yetkisi verilmiştir. Ancak insanlığa yeni bir din vazetme yetkisi sadece Allah'a aittir. Eğer dine reform yapılacaksa bunu sadece Allah yapar, çünkü din O'nundur. Bize düşen zanaşımına uğradıkça kendi din anlayışlarımızda reformlar yapmak ve böylece İslam'ı meydan okuyucu bir dinamizmle sürdürmektedir...

³⁹ RUHU'L-KUDS: Sözlükte mastarı "pek uzağa gitmek" demek olan [قدس] kökü ile mastarı "devam etmek, akşamüzeri gitmek" demek olan [روح] kökünden türetilen iki kelimededen oluşan "ruhu'l-kuds" tabiri aynı anda iki anlama gelmektedir. Uzak olmak, pislikten uzaklaşmak, temizlik, paklık, arılık manasında kullanılan *kutsal*, *takdis*, *mukaddes* vb. kelimeler [قدس] kökünden gelir. Eski Türkçe'de ise (7. yüzyıl) *kut* rahmet, bereket, baht, talih demektir. Yeni (1942) Türkçe'de *kutsal*, *kutlu* kelimeleri de buradan türetilmiş. Sözlükte [روح] kökünden türetilen *ruh* ise hareket, canlılık ve idrak (algı) anlamlarına verilen genel bir isimdir (Elmalılı). Demek ki bir şeyde ruh olması için bu üçünün bulunması gerekir. Türkçe'de *ruh*, *rahat*, *rayiha* (*koku*), *mürevvih* (*dingin*), *istirahat*, *teravih*, *müsterih* vb. kelimeler bu kökten gelir. Şu halde Kutsal Ruh (*Ruhu'l-Kuds*) "Kirlilikten uzak hareketlilik, can-

lılık ve algılama” manasına gelir ki Allah’ın peygamberlere bahşettiği vicdanî duyarlılık ve idrak (algı) kuvveti demek olur. Bu ise tertemiz vicdan, ruh dinginliği, yürek temizliği dediğimiz şeydir. Demek ki Kur’an’ın hatabî dilinde *Ruhu’l-Kudus* veya *Cebrail* olarak ifade edilen kavramsallaştırma burhanî dile çevrildiğinde peygamberi melekenin sembolik ifadesi olur. Zira peygamberi diğer insanlardan ayıran özellik peygamberi melekeye sahip olmasıdır. Çobanın sürüden akıllılığı sayesinde temayüz etmesi gibi peygamberlik de uygun zamanı bulduğunda diğer insanlardan temayüz ederek yeşeren tabii ve özel bir melekedir. Bunda garip olan bir şey yoktur. Bazen özel birisi çıkar ve kusursuz bir melekeye sahip olur. Bir şair, bir fizikçi veya bir nakkaş, mesleğinin veya sanatının ustası haline gelir. Manevî hastalıkların iyileştirebilme gücüne sahip olan ve bundan dolayı insanoğlunu ahlâkî açıdan yeniden vücuda getiren kişiye de peygamber deriz... Şimdi, yaptığımız bu “burhanî” açıklamanın Kur’an’ın “hatabî” dilindeki karşılığı “Ruhu’l-Kudüs ile desteklenmek” veya “Cebrail’in vahiy getirmesi” olarak ifade edilmektedir. Keza Mikail, Azrail, İsrail gibi melâike isimleri de burhanî dile çevrildiğinde Allah’ın gücü, kuvveti, sevgi ve merhameti, soluğu, nefesi, yaşam vermesi, alması, yaratması, bitirmesi, sona erdirmesi, yeniden öldürmesi, âlemde canlılık ve hareket olarak zuhur etmesi vb. demek olur. Bu tür okuyuş O’nun (*Huve*) canlı ve yaratıcı faaliyetinin kimi boyutlarının insan idrakindeki “görüm”leridir... Dolayısıyla her iki açıklama arasında bir çelişki yoktur. Tabiri caizse hatabî okuma yukarıdan aşağıya, burhanî okuma da aşağıdan yukarıya seyredir. Aslında her ikisi de bir ve aynı şeydir. Bu, insan-Allah ilişkisindeki aktüel, canlı ve dinamik temponun ritmidir. Bazen biz O’nun kelimelerini, bazen O bizim kelimelerimizi kullanır. Fakat ne biz O’yuz, ne de O biz. İnsan insandır, karınca karınca, bitki bitki, hayvan hayvan, Allah da Allah... Bütün oluşlar “Mutlak oluş” içinde olurlar (Allahu a’lem)... Ayrıca Bkz. VAHİY: 16/88. ayet dipnotu.

⁴⁰ MÜSLÜMAN: Bkz. 68/35. ayet dipnotu.

103- Kâfirlerin: “Ona bunları bir adam öğretiyor” dediklerini elbette biliyoruz. Kastettikleri şahsın dili yabancıdır. Bu Kur’an ise gayet açık bir Arapça’dır.⁴¹

104- Allah’ın ayetlerine inanmayanları Allah doğru yolda yürütmez. Onları çok acı bir azap bekliyor.

105- Yalanı Allah’ın ayetlerine inanmayanlar uydurur, asıl yalancı onlardır.

106- Kim imanından sonra Allah’a nankörlük ederse, kalbi imanla dopdolu olduğu halde zorlanan hariç kim böyle küfre göğsünü açarsa Allah’ı çok kızdırmış olur. Bunu yapanları büyük bir azap bekliyor.⁴²

107- Bunun sebebi, onların dünya hayatını sevip onu ahirete tercih etmiş olmalarıdır. Allah kâfirler guruhunu doğru yolda yürütmez

108- İşte Allah’ın kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimseler bunlardır. Çünkü onlar duygusuz, kör ve sağır olmayı tercih ettiler.⁴³

109- Açıkçası onlar ahirette tümenden kaybedecekler.

110- Senin Rabbin ağır baskıların ardından hicret edenlerle, mücadeleyi bı-

وَلَقَدْ نَعَّمْنَا لَهُمْ بِمَوْلَانَا إِذْ بَدَأْنَا بِآلِ إِبْرَاهِيمَ
يُحْدِثُونَ الْيَدِ الْعَبْحِي وَمَا لِسَانُ عَمْرٍ مُبِينٌ
١٧ إِنْ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ لَا يَهْتَدِيهِمْ اللَّهُ
وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ١٨ إِنَّمَا تَتَّبِعِيَ الَّذِينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ
١٩ مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مِنْ أَكْرَهٍ وَطَلَبُهُ
مُطْمَئِنِّ بِالْإِيمَانِ وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا
فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ
٢٠ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ اشْتَبَهُوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ
وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ٢١
أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَسَمِعَتِهِمْ
وَأَبْصَارَهُمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ٢٢
لَا جْرَمَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمْ الْخَاسِرُونَ ٢٣ تَرَى الَّذِينَ
الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا فَرَجَاهُمْ وَصَبَرُوا
إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَعَفُورٌ رَحِيمٌ ٢٤

rakmayanlarla ve güçlülere göğüs ge-
renlerle birliktedir. Rabbin artık tabii ki
onları bağışlayacak, sevgi ve merhametini
eksik etmeyecektir.

⁴¹ Ayette bahsedilen ve dili Arapça olmayan adamın kim olduğu klasik tefsirlerde uzun uzadıya tartışılmıştır. O yıllarda Mekke’de yaşayan veya Mekke’ye gelip giden, çok kitap okuyan, dini kısımları bilen bir takım insanlar vardı. Kâfirler Muhammed (s.a.v)’in bunlardan birisi ile ilişkisi olduğunu öne sürüyorlardı. Bu adamın kim olduğuna dair onlarca isim rivayet ediliyorsa da önemli olan böyle bir durumun söz konusu olmadığı çok açık bir dille ortaya koymuş olmasıdır. Burada Kur’an’ın böylesi bir ilişkiyi reddederken kullandığı argüman dikkat çekicidir. Muhammed (s.a.v)’in zaten okuma yazma bilmediği değil adı geçen adamın dilinin yabancı olduğu, o adamın zaten Arapça bilmediği ifade ediliyor...

⁴² Rivayete göre Mekke’de Bilal, Ammar, Habbab, Sümeyye, Suheyb, Cebr gibi sahabeler ağır işkencelere maruz kalmıştı. Bunlardan kimisi işkence altında şehit

olmuş, kimisi de zahiren putları övmüş, hak yoldan döndüğünü söylemek zorunda kalmıştı. Ayet bunlar hakkında nazil olmuştur (Razi, İbn Kesir, Kurtubi). Gördüğü gibi ayette isteyerek ve bilerek, kendi özgür iradesiyle imandan sonra küfrü tercih edenlerin durumunun vahametine dikkat çekiliyor ve zoraki söylenen sözlerden dolayı sorumluluğun olmadığı beyan ediliyor.

⁴³ Harfi harfine: “İşte onlar gafillerdir.” Gafiller ayetin bağlamında kalpsiz, kör ve sağır olmayı tercih eden, bunlardan habersiz yaşayan, kalbiyle duygulanmayı, imana gelmeyi, kulağıyla doğru sözü işitmeyi, gözleriyle gerçekleri görmeyi beceremeyen vurdumduymazlar manasında kullanılıyor. Kalbi, kulağı, gözü mühürleme burada başlangıç değil sonuç olmaktadır. Türkçe’deki “eden bulur” sözündeki mana bir fikir verebilir. Bu ayet, Kur’an’a hâkim olan “Biz” [بِئ] vurgusu ile konuşma üslûbuna tipik örnektir. Bu üslûbun ne anlam ifade ettiğini bilmeyen birisi mantıken şöyle sorabilir: “Madem kâfirlerin kalbini, kulaklarını ve gözlerini mühürleyen kendisi o halde neden kâfir oldunuz diye cehenneme atıyor?” Oysa Kur’an’a göre yaşatan, öldüren, rızık veren, rızık daraltan, hidayete erdiren, saptıran, yağmuru yağdıran, rüzgârı estiren, güçlü kuvvetli kullarını sapıtmışların üzerine salan, savaşta düşmanın yüzüne toprağı atan, uyku bastıran vs. hepsi O’dur. Kur’an’ın bu üslûbu İslâm tarihinde başlıca iki ekolün doğmasına neden olmuştur. Örneğin Razi’nin tefsiri baştan sonra bu iki ekolün (Eş’ari-Mutezile) neredeyse her ayette karşı karşıya gelmesi ve birbirine cevap yetiştirmesi tartışmalarıyla doludur. Birisi bu tür ayetleri hemen hakikî diğeri mecazî anlamıyla yorumlar. Allah-insan ikilemi içinde devam eden bu tartışma sürgit yinelenir. Birisi daima “biz dediğine göre demek yapan-eden hep Allah” derken diğeri “hayır aslında yapan-eden insan, o zaman özgür irade ve imtihan ortadan kalkar.” der. Oysa Kur’an “Biz” [بِئ] derken içinde Allah’ın ve insanın aynı anda, hem dem hareket halinde olduğu bir eylemlilik sürecini kastetmektedir. Allah, insan, doğa, tabiat vs. bütün oluş ve akışın “Biz” [بِئ] diye ifade edilmesi bundandır. “Biz” [بِئ] ifadesi içine hepsini almaktadır. Hitap, Allah’ı inkâr eden birisine yönelikse Allah, insanı inkâr eden birisine yönelikse insan, tabiatı inkâr eden birisine yönelikse tabiat öne çıkarılıyor. Fakat bunların hepsi sonuçta bölünmez bütün olarak görülüyor ve “Biz” [بِئ] diyen üslûp, bu bölünmez bütünlüğün dildeki ifadesi oluyor...

يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ بِجَدِلٍ عَنْ نَفْسِهَا وَتُوْفَىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَا
 عَمِلَتْ وَهِيَ لَا يَظْلُمُونَ ﴿١١١﴾ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَوْمًا
 كَانَتْ أَيْمَانُهُمْ مَظْمُونَةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ
 فَكَفَرَتْ بِأَعْمَلِهِمْ فَأَتَى اللَّهُ لِبَنَائِهِمْ لُجُوعًا وَخَوْفًا
 بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ
 فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾ مَكَلُوا
 مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ
 إِنَّ كُفْرَهُمْ بِآيَاتِهِ تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾ أَلَمْ أَحْكَمْ عَلَيْكُمْ الْبَيْتَةَ
 وَالذَّمَّ وَاللَّعْنَةَ الْخَبِيرَةَ وَمَا أُمِلَّ عَلَيْكُمْ مِنْ شَيْءٍ مِنْ
 أَنْ تَبِغُوا وَلَا تَعَادُوا قَوْمًا اللَّهُ عَزِيزٌ رَحِيمٌ ﴿١١٥﴾ وَلَا تَقُولُوا لِمَا
 نَصِفُ السُّيُوفَ كُفْرًا الْكُذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ لَقَدْ تَرَوْا
 عَلَى اللَّهِ الْكُذِبَ إِنْ لَمْ يُنْفِرُوا عَلَى اللَّهِ الْكُذِبَ لَا يَفْعَلُونَ
 ﴿١١٦﴾ مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١٧﴾ وَعَلَى الَّذِينَ
 هَادُوا حَرَمًا مِمَّا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَمَا
 ظَلَمْتَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾

111- Herkesin kendi canını kurtarmak için çalışacağı, yaptığının karşılığını tastamam bulacağı ve hiç kimsenin haksızlığa uğramayacağı o gün...

112- BAKIN ALLAH konuyu bir örnekle açılıyor: Bir şehir düşünün; halkı güven ve huzur içinde yaşıyor. Bolluk ve refah içinde yüzüyorlar. Gelin görün ki Allah'ın nimetlerine nankörlük ediyorlar. Derken yaptıklarına karşılık Allah onları açlık ve korkuyla tanıştırıyor.

113- Üstelik onlara içlerinden bir peygamber de geliyor. Onu bütün bunlar yalan diye dışlıyorlar. Derken bir afet nankörlük edip dururlarken onları kısı kıvrak yakalayiveriyor...

114- ŞU HALDE Allah'ın size verdiği rızıklardan helal ve hoş olarak yiyin de Allah'ın nimetine şükredin. Eğer gerçekten O'nun için çalışıp ibadet etmek diye bir derdiniz varsa.

115- Allah size ancak ölüyü, kanı, domuz etini, bir de Allah'tan başkasının

adına kesileni yasaklıyor. Fakat kim de çaresiz kahrırsa, başka çaresizin hakkını yemeksizin ve haddi aşmaksızın yiyebilir. Allah çok bağışlayıcıdır, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüphemiz olmasın.

116- Dilimize geldiği gibi konuşarak yalan yanlış "şu helal, bu haram" deyip durmayın. Böyle yaparsanız Allah adına yalan uydurmuş olursunuz. Allah adına yalan uyduranlar ise asla kurtulamaz

117- Bu az bir çıkar için acı bir azabı tatmak olur.

118- Yahudilere de daha önce sana bu anlattıklarımızı haram kılmıştık. Biz onlara haksızlık yapmadık fakat onlar kendi kendilerine haksızlık ediyorlardı.

119- Senin Rabbin, cahillik yapıp kötülüğe bulaşan fakat arkasından pişman olup düzelen kimselerin yanındadır. Rabbin böyle birisini tabii ki bağışlar, sevgi ve merhametle karşılar.⁴⁴

120-DOĞRUSU İbrahim sağduyu sahibi, Allah için ayağa kalkmış bir önderdi. Asla ortak koşanlardan değildi.

121- Çünkü İbrahim, kendisini seçerek doğruluk ve dürüstlük yolunda yürümesini sağlayan Allah'a şükranlık hisleriyle dopdoluydu.

122- Biz ona dünyada güzellik verdik, ahirette de güzel ahlak sahipleriyle beraber olacaktır.

123- SONUÇ OLARAK sana vahy ediyoruz ki hiçbir zaman Allah'a ortak koşanlardan olmayan ve sağduyudan şaşmayan İbrahim'in yolundan ayrılma.

124- Cumartesi yasağı, o konuda ileri geri konuşanlara farz kılınmıştı. Gerçek şu ki Rabbin, tartışıp durdukları konularda son noktayı kıyamet gününde koyacaktır.

125- Sağduyuya⁴⁵ seslenen bir bilgelik⁴⁶ ve dokunaklı⁴⁷ bir söylemle⁴⁸ Rabbinin yoluna davet et. Onlarla tartışırken en zarifinden centilmenliği⁴⁹ elden bırakma.⁵⁰ Rabbin, yoldan çıkkanı da yola gelecek olanı da çok iyi bilendir.

126- Eğer karşılık verecek olursanız ancak size yapılanın aynıyla karşılık

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ أَن يَأْتِيَهُمْ آيَاتُنَا مِن بَعْدِ ذَلِكَ فَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِن بَعْدِهَا لَعَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١١٩﴾
 إِنَّا بُرْهِنَكَ أَنَّكَ قَائِمٌ قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا ۖ وَلَرَبُّكَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٠﴾
 شَاكِرًا لِأَنْعُمِ اجْتَبَيْتُهَا ۖ وَهَدِيَّةٍ إِلَىٰ مَسْرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٢١﴾ ۖ وَإِنِّي أَنَا فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٢٢﴾ ثُمَّ وَأَخْبَتْنَا إِلَيْكَ أَنَا بِتَيْبَةَ مَلَكًا أَرْسَلْنَا حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٣﴾ إِنَّمَا جَعَلْنَا سُبْحَانَكَ عَلَى الَّذِينَ أَخْتَلَفُوا فِيهِ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾ أَدْعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ ۖ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ ۖ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ ۖ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُنْتَهِينَ ﴿١٢٥﴾ وَإِن مَّا قَبْتُه فَمَا جِئُوا بِمِثْلِ مَا عِوَضْتُم بِهِ وَلَئِن صَبَرْتُمْ لَهُمْ خَيْرٌ لِّلصَّابِرِينَ ﴿١٢٦﴾ وَأَصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ ۖ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ ۖ وَلَا تَكُ فِي ضَلُوبٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٧﴾ إِنَّا لِلَّهِ سَعِيدُونَ ۖ إِنَّمَا نَقُولُ ۖ وَالَّذِينَ نَقُولُوا بِالَّذِينَ نَحْنُ مَحْسُوبُونَ ﴿١٢٨﴾

verin. Şayet “ya sabır” dersiniz bu güçlülere göğüs gerenler için daha hayırlıdır.⁵¹

127- Güçlülere göğüs ger, unutma ki sana güçlülere göğüs germe gücü veren Allah'tır. Onlar için üzülme; o asılsız, kuru iftiralar asla moralini bozmasın.

128- Allah, öfkesini çekmekten sakınanlarla ve güzel ahlak sahipleriyle beraberdir; bundan hiç şüpheleniz olmasın.

⁴⁴ Bu pasajda Kur'an (114–119) keyfi yasaklarla boğulmuş toplumu rahatlatıyor. Yasakları azaltarak özgürlüğe, sınırsız özgürlüğü kısıtlayarak adalete vurgu yapıyor. Kur'an'ın indiği toplumda keyfi olarak birçok şey yasaklanmış, yine keyfi olarak riayet edilmesi gereken bir çok şey de serbest bırakılmıştı. Kur'an ikisi Mekki (6/135,16/115) ikisi de Medeni surede (2/173, 5/1) olmak üzere dört şeyi (leş, kan,

domuz eti, Allah'tan başkası adına kesinler) aynı ifadelerle yasaklamıştır. Keza insanı yemekten de öte onu öldürmeyi, hayvanlardan da yenilebilecek olanları belirtmiş ve eski dünyanın ölü eti yeme, insan kurban etme, kan içme, domuz, Tanrılara insan ve hayvan kurbanları sunup sonra da onları yeme gibi aslında vahşi ve barbar dünyaya ait gelenekleri yasaklamıştır. İnsanlığa medenileşme yolunda adımlar attırmıştır. Bunların daha önce de yasaklanmış olduğunu bildirmiş ve bunun dışında keyfi olarak insanları “şu yasak bu serbest” diyerek haram ve helal ilan edip durmaktan men etmiştir. Mecelledeki “eşyada aslolan ibahadır” (serbestlik esastır) kuralı da buraya dayanır.

⁴⁵ Sağduyu: Akliselim, basiret, hisselim, sağgörü, diri kalmış duyu, vicdanın sesi

⁴⁶ Bilgelik: Agâh, derya, konuya vakıf, derin düşünen, görmüş geçirmiş, hayatın öğrettikleriyle konuşan, süzölmüş bilgi sahibi.

⁴⁷ Dokunaklı: Etkili; birebir, çekici, tesirli, ağırbaşlı, saygın, tutarlı, üzerinde iyi çalışılmış, düşündüren, uygulandıran.

⁴⁸ Söylem: Hitap, hitabet, söyleniş, sesleniş

⁴⁹ Centilmen: Beyefendi, çelebi, edep erkân bilir, edepli, efendi, görgülü, ince, ki-bar, medenî, nazik, sosyal, terbiyeli, uygar, yol yordam bilir.

⁵⁰ Harfi harfine: “Rabbinin yoluna ‘hikmet’ ile ‘vaaz-ı hasene’ ile davet et. Onlarla en güzel şekilde ‘mücadele’ et.”

⁵¹ Yani: Tartışırken haddi aşmayın, centilmenliği elden bırakmayın, ayıp araştırmayın, muhatabın kişiliği ile oynamayın, işi şahsiyete dökmeyin. Fakat kişiliğinizle oynanır, şahsiyetinize saldırı olursa da susmayın, ithamları hiç de altta kalmayarak cevaplandırın. Gerçekle, doğrulukla, dürüstlükla direnin. Yalana, dolana, iftiraya, sahtekârlığa, şaklabanlığa pirim vermeyin. Eğer sözün bir manası kalmamışsa “ya sabır” deyip geçin...

17- İSRA SURESİ

Mekke'de inmiştir, 111 ayettir. İlk ayetinde Hz. Peygamber (s.a.v)'in Mekke'den Medine'ye geceleyin bir "yürüyüş" gerçekleştirdiğini anlattığından dolayı bu ismi almış görünmektedir.

17- İSRA SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 111 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ
SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

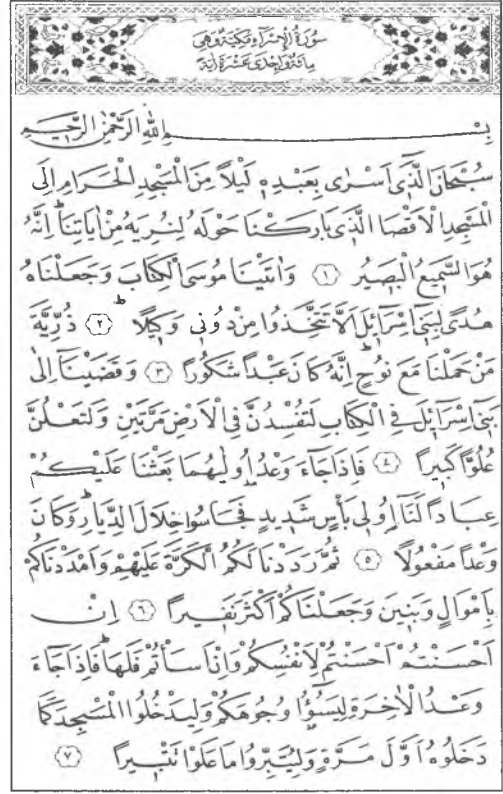
1- BİR GECE kulunu Mescid'i Haram'dan,¹ çevresi çağlar boyu birçok mücadeleye tanıklık etmiş olan Mescid'i Aksa'ya² ayetlerimizi ona göstereyim diye yürüten³ Allah her türlü noksanlıktan uzaktır. Allah her şeyi işitiyor, her şeyi görüyor; bundan hiç şüphemiz olmasın.

2- Musa'ya da Kitap verdik. O kitabı İsrail oğullarına “benden başkasına dayanmayın” diye yol gösterici yaptık.

3- Ey Nuh ile birlikte kurtardıklarımızın ardından gelenler!⁴ Hiç şüphemiz olmasın ki Nuh şükretmesini bilen bir kuldu.

4- Biz İsrail oğullarına kitapta şöyle hükmetmiştik: “Siz yeryüzünde iki defa zorbalıkla yükselip fesat çıkarcaksanız.”

5- İlkinde üzerinize güçlü kuvvetli kullarımızı saldı. Yurdunuzu baştan

sona işgal edip her şeyi yağmaladılar. Böylece söz yerini buldu.

6- Sonra sizi tekrar yükselttik. Size mal ve oğullarla yardım ettik, toplum olarak daha da çoğalttık.

¹ MESCİD-İ HARAM: Bkz. 2/125, 3/96–97 ayetler dipnotları.

² MESCİD-İ AKSA: Sözlükte [المسجد الأقصى] “uzaktaki secde edilen yer” demektir. Kur’an, Kâbe gibi tarihi önemi olan yapıları işaret, gösterge (ayet); yol gösteren (huden); insanlık tarihinde çağlar boyu kalıcı olan (mübarek); kadim eski yapı (atık); ayağa kalkış, toplanış yeri (qiyam) olarak anmaktadır. Bir yapıya yol gösterici denmesi, onun anma, hatırlatma (zikra) özelliği olmasından dolayıdır. Zira orada bir şeyler anılır ve hatırlanır. Yoksa yapı yol göstermek için dile gelip konuşamaz. Bunun için anma olayı bir yapıya izafe edildiği zaman ona Türkçe’de hatırlama, anma (zikra) kökünden (amt) denir. Demek ki bu tür yerler yeryüzünde dikilmiş manevî anıtlardır. Buralarda tevhid ve adalet mücadelesinin nice hatıraları, anıları vardır. İşte uzaktaki Mescid (Mescid-i Aksa) birçok hatırası ile insanlık tarihinde çağlar boyu yankılanıp

durmuş önemli bir yapıdır. Önemi içinde namaz kılınmasından değil, nice anıya, nice mücadeleye tanıklık etmesinden gelmektedir. Bunun için çevresi mübarektir... İlk olarak Hz. Süleyman tarafından yaptırılmış, daha sonra yıkılarak harabeleri üzerine defalarca yeniden yapılmış ve genişletilmiştir. Müslümanlar Hz. Peygamber (s.a.v)'in miraca çıkarken buradaki kutsal taşla basarak göğe yükseldiğine, Yahudiler de Hz. İbrahim'in İshak'ı kurban etmek üzere buradaki taş üzerine yatırdığını sürekli olarak "andığı" için önemi daha da artmıştır...

³ İSRA: Sözlükte mastarı "geçmek, geçerli olmak" demek olan [سرى] kökünden veya son harfinin yer değiştirmesiyle mastarı "yürümek gitmek" demek olan [سير] kökünden gelir. İlkinden geçmek, geçerli olmak (sirâyet); bulaşıcı, geçici, geçerli (sâr); direk, gönder, gece gelen bulut, gece yağmuru (sâriye); bayrak direği (sâriyetu'l-âlem); bölük, müfreze, topluluk (seriyye) kelimeleri, ikincisinden de yürümek, gitmek (seyran); yürümek, götürmek (tesyîr); otomobil, taksi, gezegen (seyyâre); yürüyüş, rota, güzergah (seyr); özgeçmiş, biyografi (sîret); hal ve gidiş (seyr-i suluk); yolculuk yapmak, yolda yürümek (seyr-i sefer); yürüyüş, gezi, mesire yeri (mesîre); barış süreci (mesîretu's-selâm); Allah ile yürüyüş (seyr ilallah) kelime ve deyimleri gelir... Görüldüğü gibi sözcük Sami dillerinde genel olarak "yürümek" manasında kullanılmakta olup Arapça'da giderek gece yolculuğu, İbrance'de Tanrı ile yürüyen kul manası kazanmıştır. *İsrail*, *Müslim*, *seyr-i suluk*, *seyr ilallah* kelimelerinin "Tanrı (Allah) ile yürüyen" manasında birbirine benzemeleri son derece dikkat çekicidir. Hepsisi de "Allah ile yürüyüş" esas manası etrafında dönmektedir. Anlaşılan kadim İbrahimi gelenek boyunca bu yola girenler hep bu tür isimlerle anılıyorlarmış. Sonraları küçük manalarla anlam kaymaları olduğu anlaşılıyor. Mesela *İslâm* kelimesi istif'al babında (*istislâm*): "Yolun orta yerinden sağa sola sapmadan yürümek" demektir. İf'al babında (*İslâm*) ise bir şeyin hakkını teslim eden, kabul eden, kendini selim hale getiren, kusurlarını düzelten manasına dönüşmüştür ki zamanla Allah ile yürümeyi, onun yoluna girmeyi kabul eden, bu yola, bu rotaya, bu güzergaha giren kul manasında *Müslim* denmiştir. Demek ki *isra* Allah ile manevi yürüyüş, *İslâm* da bu yürüyüşün dünya meydanında, bir toplumda ete kemiğe büründürülerek icra edilmesi demek olmaktadır. Bunu yapana da *Müslim* denmektedir. Öte yandan Tanrı ile yürüyen (*İsrail*) kelimesi de Hz. Yakup'un lakabı olarak kalmış, Yahudiler bunu sahiplenmişler fakat Kur'an boyunca "Tanrı ile yürüyenin" torunları olduklarını iddia edenlerin bu iddiası tek tek çürütülmüş, Allah ile yürüyenin onlar olmadığı ısrarla vurgulanmıştır. Şu an birer etiket olarak kullanılan İsrail veya Müslüman terimleri bu bağlamda sorgulanmalıdır. Yani Allah kendi yolunda sahici olarak, gerçekten yürüyenlerle beraberdir. Yürüdüğünü iddia eden bir isimle/etiketle anılanlarla değil. Onun yoluna giren, onunla birlikte her ikisi de yürüyüş demek olan "seyr-i suluk" halinde olan, hal ve gidişini O'nun koyduğu anlam, değer ve kurallara göre düzelten, bunlara sıkı sıkıya yapışan, dahası bunları dünya meydanında ete kemiğe bizzat, bilfiil ve "hemen şimdi" büründüren her kimse Allah ile yürüyen işte odur. Bir zamanlar ataları bunları yapmış olanlar veya laf ile peynir gemisi yürütmeye çalışanlar değil. Aktüel (hemen şimdi) iman, amel, eylem, canlılık ve hareket ifade eden "yürüme" kavramı işte bunu ifade etmektedir. Ayrıca Bkz. 70/3. ayet dipnotu.

8- Belki Rabbiniz üzerinize sevgi ve merhamet yağdırır. Eğer dönerseniz Biz de döneriz.⁶ Biz cehennemi kâfirler için zindan yapmışızdır.

9- AÇIN KULAĞINIZI! Bu Kur'an, insanlara en doğru yolda nasıl yürüneceğini gösterir. İman edip iyilik, güzellik ve doğruluk için çahşanlara büyük mü-kâfatlar verileceğini müjdeler.

10- Ahirete inanmayanlara da acı bir azap hazırlandığını haber verir.

11- Hal böyleyken insanoglu iyilik diye kötülük işler.⁷ Doğrusu insan çok acelecidir.

12- Biz geceyi ve gündüzü iki ayet yaptık. Gece ayetini sildik yerine gündüz ayetini aydınlatıcı yaptık ki Rabbinizin bol nimetlerini arayasınız; yılların sayısını ve hesabını bilesiniz. Bakın işte böyle her şeyi ayrıntılarına varıncaya kadar anlatıyoruz.

13- Her insanın talih kuşunu kendi boy-nuna asmışızdır. Kıyamet günü önüne kendi sicilini bulacağı bir kitap çıkarırız.

14- Oku kitabımı; kendi hesabımı kendin gör.⁸

15- Kim doğru yolda yürürse, sırf kendi iyiliği için yürür. Kim de yoldan sapsa ancak kendi aleyhine sapar. Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez. Biz peygamber göndermedikçe azap da etmeyiz.

16- Bir ülkeyi helak etmek istediğimiz

عَسَىٰ رَبُّكَ أَنْ يَرْحَمَكُمْ ۖ وَإِنْ عُذِرْتُمْ مِنْهُ وَأَجَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ
حَصِيرًا ﴿٨﴾ إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّذِينَ هُمْ يَرْجُونَ وَيُنذِرُ
الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا ﴿٩﴾ وَإِنَّ
الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٠﴾ وَيَذَعُ
الْإِنْسَانَ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَلَىٰ حِجْلٍ ﴿١١﴾ وَجَعَلْنَا
الَّيْلَ وَالنَّهَارَ تَارِيقَيْنِ فُجُورًا إِنَّمَا الْيَلَّ وَاللَّيْلَ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً
لِتَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السَّاعَاتِ وَالْحِسَابِ ﴿١٢﴾
وَكَانَ لَيْلٌ قَصِيدًا مَقْصِيلاً ﴿١٣﴾ وَكُلَّ إِنْسَانًا أَرْمَنَّا بِطَأْرَتِهِ
فِي عُنُقِهِ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مِنْشُورًا ﴿١٤﴾ أَفَرَأَى
كَأَيَّ كُتُبٍ إِنشَيْكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَيْكَ حَسْبًا ﴿١٥﴾ مِرَامَتَدَىٰ فَأِنَّمَا
يَهْتَدِي بِغَنَمِهِ ۖ وَمَنْ مَلَكَ فَأِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهِمْ وَلَا تَزِدُ الرَّازِبَةَ
وَدَدًا خَرَىٰ وَمَا كَانُوا مُعْتَبِرِينَ حَتَّىٰ تَبْعَثَ رَسُولًا ﴿١٦﴾ وَإِذَا أَرَدْنَا
أَنْ نُهْلِكَ قَوْمًا أَوْ نَتَّعِبَهُمْ فَتَنْبِذْهُمْ أَوْ نَمُرُقْهُمْ فَمَا قَسَمُوا بِهَا حَقًّا عَلَيْهِمْ
الْقَوْلُ قَدَرْنَا هَا تَدْبِيرًا ﴿١٧﴾ وَكَرَاهَا كَرَاهِيَةً مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ
نُوحٍ وَكَفَىٰ لِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿١٨﴾

zamanı önce oranın nimet azgını yöneticilerini⁹ iş başına getiririz.¹⁰ Bunlar ahalii iyice yoldan çıkarırlar. Böylece kendi kuyularını kendi elleriyle kazmış olurlar.¹¹ Artık orayı yerle bir ederiz.¹²

17- Nuh'tan sonra nice kuşakları böyle helak ettik. Çünkü kullarının günahlarını görme ve haberdar olmada senin Rabbin gibisi yoktur.

⁶ Demek ki Allah'ın insanlarla ilişkisi tek yanlı bir "monolog" değil çift yanlı bir "diyalog" şeklinde anlaşılmalıdır. Yani herkes yaptığının karşılığını alır; eden bulur. Herkes kendi sonunu kendi elleriyle hazırlar. Bu dinamik temponun Allah'ın iş görme tarzı olduğu anlaşılıyor. Bu nedenle sanki "Ey insanlar! Aklınızı başınıza toplayın ve iyi günde kötü günde, darlıkta bollukta, yükselişte çöküşte hep iyi, doğru ve güzel olanı yapın. Daima Allah bilinciyle yaşayın" demek isteniyor. "Allah'tan belâ gelmez kul azmadıkça, kula belâ gelmez Allah yazmadıkça..."

⁷ Harfi harfine: “İnsan ‘şerre’ çağırır, ama o ‘hayra’ çağırdığını (sanar).” Yani: İnsanlar genellikle bir takım iyilik kavramlarını dillerine dolayarak kötülük işler dururlar. Örneğin “hak, hukuk, adalet, insan hakları, demokrasi, özgürlük vs. diyerek rahatlıkla ülkeler işgal edip, kan dökebilirler. Laflarına bakarsanız sanki iyilik meleşmişlerdir. Dünyayı uygarlaştırarak kurtarmak sanki onlara ilahi görev olarak verilmiştir. Buna direnen insanlar gerekirse zorla ve acı çektirilerek yola getirilmelidir. Çünkü insanlar kendilerinin iyileştirilmesine itiraz etmektedirler. Bunun anlaşılabilir bir yanı olmadığı için gerekirse bu uğurda öldürülmelerinde bir sakınca yoktur. Sonuçta bu insanlığın uygarlaşmasına ayak bağı olanların temizlenmesi manasına gelir. Çünkü nasıl olsa insanlığın iyiliği için temizlenmekte, tavsiye edilmektedirler.” (!) Yine örneğin “insanlar Tanrı’nın sevgisine mahzar olmak için O’nun kutsal evine (kilise) girmeyi reddetmekte, anlaşılmaz bir şekilde ayaklarına kadar gelmiş cenneti geri çevirmektedirler. Bu tip insanlar kendi faydalarına olanın ne olduğunu pek düşünemediklerinden onlar adına düşünmek ve gerekirse onları zorla cennete sokmak gerekmektedir. Bunun için hiçbir masraftan kaçınmamalıdır. Çünkü nasıl olsa onların iyiliği için çalışmakta ve zavallıları şeytandan kurtarmaktayız.” (!) Yine “bize karşı çıkmakla aslında şeriata karşı çıkmaktadırlar. Biz ayet hadis okuduğumuz halde nasıl oluyor da bize itiraz edebiliyorlar anlaşılır gibi değil. Demek ki aslında ayete hadise karşı geliyorlar. Ayete hadise karşı gelen “bağı” ve “mürted” olacağından ‘Allah rızası’ için öldürülmeleri bilakis sevap olur. Bu sevaba nail olmak için ne gerekiyorsa onu yapmalıyız. Allah’ın hükümlerini uygulamada en küçük bir acıma hissine dahi kapılmamalıyız. Çünkü nasıl olsa ‘Allah için’ yapıyoruz bütün bunları” (!) derler. Böyle iyilik diye diye kötülük işlerler...

⁸ Harfi harfine: “Her insanın ‘tâir’ini kendi boynuna dolarız. Kıyamet günü önünde açılmış olarak bulacağı bir ‘kitap’ çıkarırız. “Oku kitabını” hesap olarak bugün senin ‘nefsin’ yeter”... Ayette geçen *tâir* uçan kuş demek olup Türkçe’de “talih kuşu” dediğimiz şeyi çağırıştırır. Araplar uçan kuşların hareket yönüne bakarak yağmur, kış, yaz vs. mevsimler hakkında bilgi çıkarırlardı. Gelecekte nelerin olup biteceğini, bizi iyi mi kötü mü günlerin beklediğini kestirirlerdi. Buna zamanla talih kuşu, kader vs. denmeye başlandı ve bir deyim olarak yerleşti. Kur’an işte bu deymi kullanıyor. Ayrıca” Bkz. “ETVAR 71/14. ayet dipnotu.

⁹ MÜTREF: Sözlükte [تَرْف] kökünden gelir. Mastarı “bolluk içinde olmak, şımar-mak, azmak” demektir. Bitkinin taze ve sulu olması, bolluk ve nimet içinde olmak, şımar-mak (*teref*); bolluğa kavuşturmak, şımartmak, nazlatmak (*itrâf*); şımartmak, nazlatmak (*tetrif*); bolluk içinde olmak, nimetler içinde yüzmek (*teterrâf*); bolluk, nimet, lüks, şımarıklık (*teref*) kelimeleri bu köktendir... Bu anlamda *mütref* bir toplumun zengin, şımarık, azgın, günahkâr ve de sorumsuz yöneticileri demektir. Öyle ki hiç bir şeye ihtiyaçları yokmuş gibi lüks ve debdebe içinde yaşamakta, halkın ne yediği ne içtiği umurlarında bile olmamaktadır. Sadece kendi rahat ve lükslerini düşünmekte ve devleti özel çiftlikleri gibi har vurup harman savurmaktadırlar. İşte bunlar bir ülkenin azgın ve şımarık yöneticileridir. Bir ülke bunların eline düşmüşse sonun başlangıcına gelmiş demektir...

¹⁰ EMR: Sözlükte [امر] kökünden gelir. Mastarı “buyurmak, emretmek, çoğaltmak, iş yapmak” demektir. İş, hal, durum, buyruk, buyrultu, talep, istek (*el-emr*); başkan tayin etmek (*te'mir*); danışmak (*muamere*); yönetmek, egemen olmak, musallat olmak, hükmetmek (*te'mur*); komplo hazırlamak (*teâmur*); emre uymak (*itimar*); form, örnek (*istimâre*); belirti, işaret, iz (*emâre*); yöneticilik (*imâre*); emredici, emreden. (*emmâr*); amir, emreden (*âmir*) kelimeleri bu köktendir... Kur'an'da 251 yerde geçtiğini ve dört “ana” on bir de “alt” anlamda kullanıldığını görüyoruz: 1- İş ve durum (danışma, sorumluluk, tedbir, otorite, dini bölünme, çekişme ve tartışma) 2-Yaratma 3- Buyurma (azab, hüküm, takdir ve kaza, ölüm, kıyamet) 4- Çoğalma... Şu halde ayette geçen “emrederiz” ifadesi “hükümrân kılarız, işbaşına getiririz, söz sahibi yaparız” anlamında kullanılmaktadır (Ka'bi, Keffal).

¹¹ Harfi harfine: “‘Söz’ kendi aleyhlerine ‘hak’ olur.”

¹² Öyle anlaşılıyor ki ayette çöküş sürecine giren bir toplumun, ülkenin veya uygarlığın hal-i pür melali resmediliyor. **İbn Haldun**'un tabirleriyle önce toplumun başına basiretsiz, yeteneksiz, lüks ve rahatına düşkün idareciler musallat oluyor. Bunlarla birlikte mülk ve asabiyet zayıflıyor. Devletin ilk kuruluş yıllarındaki “asabiye” kayboluyor ve herkes kendi rahatını düşünmeye başlıyor. Bir anlamda halk layık olduğu ile idare olunmaya başlıyor. Bu tür yöneticilerin elinde ülke adım adım kaçınılmaz sona doğru yaklaşıyor. Nihayet mülk ve asabiyet tümüyle kayboluyor; ya işgale uğrayarak, ya zillet içinde başka milletlerin egemenliğine girerek veya her hangi bir salgın hastalık veya afetle yok olup gidiyor... Kur'an birçok yerde olduğu gibi burada da toplumların veya uygarlıkların tabii yükseliş ve çöküşlerini tek bir “Biz” [بنا] üslubu içinde gözler önüne seriyor. Bu noktada ayetin üslubuna bakarak “kötülüğü Allah mı diliyor, toplum mu yapıyor? Kötülük fiili Allah'a mı insanlara mı aittir? Fiili yaratan Allah mı insan mı?” vs. şeklindeki klasik tartışmanın hiçbir manası bulunmamaktadır. Artık Kur'an'ın bütün tabii ve tarihi oluş ve akışı tek bir “Biz” [بنا] içinde anlattığını, bu hatabî dilin (hitabeti esas alan, muhatabı etkilemeyi önceleyen) burhanî dile (Aklî bilgi vermeyi esas alan, sebep-sonuç ilişkilerini önceleyen) çevrilerek, keza burhanî dilin de hatabî dile çevrilerek okunabileceğini, bu ikisinin bir ve aynı şey olduğunu anlamış olmalıyız. Aksi halde bu ayet üzerine klâsik tefsirlerde şu ana kadar yapıldığı gibi “fiil Allah'a mı kula mı ait?” diye tartışan sayfaların içinde kaybolup gideriz... Yukarıdaki ayet metni hatabî dile, dipnotta **İbn Haldun**'a atıfla yaptığımız kısa tefsir bürhanî dile örneklerdir. Sonuçta bu ikisi aynı şeydir...

18- Her kim “hemen şimdi” olanı isterse, ona layık gördüğümüz karşılığı “hemen şimdi” veririz. Fakat sonra payına düşen cehennem olur; oraya dışlanıp aşağılanmış olarak girer.¹³

19- Her kim de “sonrasını” düşünür ve var gücüyle onun için çalışırsa gerçek mü'minler işte onlardır. Onların çabası gerçekten övülmeye değerdir.

20- Şimdiyi isteyen de sonrasını düşünene de; hepsine karşılığını veririz. Rabbinin ihsanı kesilmiş değildir!¹⁴

21- Bir bak, kimine diğerinden nasıl daha fazla vermişiz; ancak ahiret hem dereceler bakımından, hem de üstünlük bakımından çok daha büyüktür.¹⁵

22- EY İNSANOĞLU! Allah ile birlikte başka bir Tanrı edinme. Sonra rezil rüşva olur; ortada kalırsın.

23- Rabbin kesin olarak şunları emrediyor: “O’ndan başkasına ibadet etme. Anne-babaya iyi davran. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında ihtiyarlayacak olursa onlara “öf” bile deme. Onları azarlama; tatlı dilli ve güler yüzlü ol.

24- İkisine de sevgi ve merhametle kol kanat ger ve şöyle dua et: “Rabbim! Onlar bana küçükken nasıl sevgi ve merhametle kol kanat gerdiyse şimdi de sen onlara sevgi ve merhametle kol kanat ger.”

مَنْ كَانَ يَرْيِدُ الْعَاجِلَةَ جَعَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِئِنْ زِيدَ
شَيْءٌ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصِلُهَا مَذْمُومًا مَذْحُورًا ﴿١٨﴾ وَمَنْ
أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَى لِمَا سَيَّهَا وَمُؤْمِنًا زَائِلًا لَكَ كَانَ
سَعْيُهُ مَشْكُورًا ﴿١٩﴾ كَلَّا يُؤْمِنُ الْفُلُؤَاءُ وَهُؤُلَاءِ مِنْ عَطَاءِ
رَبِّكَ وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ حَظُورًا ﴿٢٠﴾ أَنْظَرْنَاكَ قَسَبَنَا
بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَاللَّخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفَضُّلًا
﴿٢١﴾ لَا يَحْصِلُ مَعَ اللَّهِ الْهَمَّ أَنْ تَقْعُدَ مَذْمُومًا مَحْدُولًا ﴿٢٢﴾
﴿٢٣﴾ وَقَضَى رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَإِلَّا الْوَالِدِينَ إِحْسَانًا
إِنَّمَا يُلْقِىَ عِنْدَكَ الْكِبْرَ إِذَا قَالُوا أَوْ كَلَّمُوا فَلَا تَقُلْ لَهُمْ
أُفٍّ وَلَا لَنْهَهُمْ وَلَا لَعْنًا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٤﴾ وَانْفِضْ لَهُمْ جَنَاحَ الذَّلِيلِ
مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْتَنِى صَغِيرًا ﴿٢٥﴾ رَبُّكُمْ أَكْبَرُ
فِي تَفْؤِئِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ فَإِنَّكَ كَانَتْ لِلَّهِ وَابِعَيْنِ عَفْوَراً
﴿٢٦﴾ وَأَيُّ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقُّهُ وَالْمَنكِبِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ
وَالْيَتِيمَ الَّذِي يَتَرَبَّصُّ بِكَ إِذَا بُدِّدْتَ بِالْحَنَانِ الشَّيَاطِينِ
وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا ﴿٢٧﴾

25- İçinizde olanı en iyi Rabbiniz bilir. Eğer iyi, güzel ve doğru kimseler olursanız Allah kusurlarımızı bağışlayacaktır.

26- Akrabaya, yoksula, yolu kesilmiş hakkını ver, fakat saçıp savurma.

27- Çünkü saçıp savuranlar şeytanın kardeşleridirler. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür.

¹³ Yani: Allah karşılıklılık ilkesini herkes için işletir. Çünkü kişi “şimdiki” hayatında ne için çalışıyorsa “sonraki” hayatını da kendi elleriyle hazırlamış olur. Aslında Allah kimseye hak etmediği bir şey yapmaz. Yaptığı herkese karşılığını vermek, neye yöneliyorsa ona ulaşturmaktan ibarettir. Bütün bunları O’nun hayat, yaşam, sağlık, güç, kudret, imkân vs. vermesi olmadan (dilemesi olmadan) yapmamız mümkün değildir. Allah bu imkânların ne için ve hangi yolda kullanıldığına bakar. Verdiği açık çekin, yani bir lütuf, sevgi ve merhamet olarak varlığa çıkarması, sıhhat, sağlık, gençlik, imkân vs. vermesinin doğru kullanılıp kullanılmadığına bakar.

Demek kişi bu ölçülere göre ya cehennemi ya da cenneti kendi elleriyle hazırlar. Yoksa Allah azaptan zevk almaz. Öte yandan ayette geçen “şimdiki” ve “sonraki” ifadeleri “dünya ve ahiret” olarak anlaşılabilir gibi, hayatta yapılan her hangi bir işin “başı ve sonu” olarak da anlaşılabilir. Yani hayatta her işi sonunu hesaba katacak, “bu yaptığım nereye varır, bu söylediğim neye yol açar” diye düşünerek yapmak gerekir (Allahu a’lem).

¹⁴ “Hepsine, onlara da bunlara da Rabbinin verisi ile uzanırız. Rabbinin verisi kesilmiş değildir.”

¹⁵ Yani: Allah’ın vermesi bol keseden bahşış dağıtır gibi bir verme değildir. Bu, insanların kendi çabaları ve bilinçli yönelimlerine karşılığını vermedir. Kim ne için çalışıyorsa karşılığını bulacaktır. Ancak Allah neyin iyi neyin kötü olduğunu bildirir, sonucunu haber verir ve buna katlanmayı göze alıyorsa herkesi yöneliminde serbest bırakır. Sonuçta “eden bulur” kuralı işler ve kimsenin yaptığı yanına kalmaz. Yaşanmış hiç bir şey karşılıksız bırakılmaz.

28- Eğer Rabbinden umduğun rızık aramak için onlardan ayrı kalmak durumunda kalırsan, hiç olmazsa onlara tatlı dilli ve güler yüzlü davran.¹⁶

29- Ne cimri ol, ne de israf et. Cimrilik pişmanlığa, israf yoksulluğa yol açar.¹⁷

30- Rabbin dilediğine bolca, dilediğine sıkarak rızık verir. Hiç şüphenez olmasın; Allah kullarından haberdardır, her şeyi görüyor.

31- Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Onlara da size de rızık veren Biziz. Doğrusu onları öldürmek büyük bir cinayettir.¹⁸

32- Zinaya yaklaşmayın, çünkü zina fuhuştur; kötü bir yoldur.¹⁹

33- Allah'ın saygın kıldığı canı haksız yere öldürmeyin.²⁰ Kim haksız yere öldürülürse, velisine hakkını arama hususunda tam bir yetki vermişizdir. O da öldürmede aşırı gitmesin.²¹ Çünkü zaten gereken yapılmıştır.

34- Ergenlik çağına gelinceye kadar ihtiyaçları için harcamak dışında yetimin malına el uzatmayın. Sözüünüzün eri olun; çünkü söz namustur.²²

35- Ölçtüğünüz vakit tam ve doğru terazî ile ölçün; bu hem hayırlı, hem de sonuç bakımından daha güzeldir.²³

36- Bilmediğiniz bir şeyin ardına düş-

وَأَمَّا شَرِّضْنَ عَنْهُمْ لَيْفَتًا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ تَرْجُمَا
فَقُلْ لِمَنْ قَوْلًا مَيْسُورًا ۝٢٨ وَلَا تَحْمِلْ يَدَكَ مَغْلُوبًا إِلَىٰ عُنُقِكَ
وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسِطِ فَتَقْعُدَ مَمْلُومًا مَحْسُورًا ۝٢٩ إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ
الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ كَانَ بِبَصِيرَاتٍ ۝٣٠ وَلَا
تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ فَنَفْسٌ ذَاكَ لَمْلَمَةٌ
كَانَ خَطَاؤُكُمْ كَبِيرًا ۝٣١ وَلَا تَقْرَبُوا الرِّفَاةَ كَانَ فَاخِشَةً وَسَاءَ
سَبِيلًا ۝٣٢ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ
مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيهِ سُلْطَانًا فَلَا يَسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ
كَانَ مُتَعَسِّرًا ۝٣٣ وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ
حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّا الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا ۝٣٤
وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِذَا كَلِمَةٌ وَزَوَّابِلِ الْقِطَاطِ الْمُسْتَقِيمِ
ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ أَوْلِيًّا ۝٣٥ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ
إِنَّا لَسَمِعٌ وَابْصِرٌ وَالْقَوَادِ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ۝٣٦
وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرْمًا إِنَّكَ لَنْ تَخْرُقَ الْأَرْضَ وَكَانَ بَلَلُ
الْجِبَالِ طَوْلًا ۝٣٧ كُلُّ ذَلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُومًا ۝٣٨

meyin. Çünkü kulak, göz ve gönül; bunların her biri ondan sorumludur.²⁴

37- Yeryüzünde kibirlenerek yürüme-
yin. Çünkü ne yeri delebilir, ne de boy-
ca dağlara yetişebilirsiniz.²⁵

38- Bunların hepsi Rabbi'nin katında
beğenilmeyen kötü şeylerdir.

¹⁶ Yani: Yardım etmek istediğin halde kendin de geçim telaşından bir türlü elin varmıyorsa, yine de akrabayı, yoksulları ve muhtaçları büsbütün terk etme. Bir güzel söz, bir tatlı dil ve güler yüzle dahi olsa onlarla ilgilen, ilişkileri tümüyle koparma.

¹⁷ Harfi harfine: "Elini bağlayıp boynuna asma. Ama onu büsbütün de saçma. Sonra kınanır, hasret içinde bir köşede büzülür kalırsın."

¹⁸ Yani: "Çalışmıyorlar, yağmaya, talana katılıp mal getirmiyorlar, hiç bir işe yaramıyorlar" veya "beş parasız oldukları için zengin bir koca talip olmuyor, fakirlere gidiyorlar" veya "büyüyünce tefeci bezirganların eline düşerler, genelevlerinde ça-

lıştırırlar, iyice rezil rüsva oluruz” veya “belki bize acırlarda bol rızık ve mal verirler, onun için Tanrılara kurban sunalım” diyerek çocuklarınızı sakın öldürmeyin. Bu çok büyük bir cinayettir... Keza bugün için bu “yoksuluz, geçindiremeyiz diye kürtaj yaptırarak, rahimlerden aldırarak çocuklarınızı öldürmeyin” anlamında da okunabilir... Bu ayet aynı zamanda insanoğluna çağlar üstü bir uyarı ve hatırlatmadır. Şöyle ki; insan doğanın sahibi değil mensubudur. Haddini bilmeli ve doğal üreme ve insanlık soyunun devam etmesine kendi bencil çıkarları uğruna müdahale etmeye kalkışmamalıdır. İnsanlar çocuk yapmamak için önlem alabilirler fakat ana rahminde oluşmuş tümüyle savunmasız, hiçbir şeyden haberi olmayan bir yavruyu yok edemezler. Allah'ın rahimlere üflemesi sonucu oluşmuş “ruhunu” katledemezler. Keza insanı yetişkinen de haksız yere öldürmek aynı şekilde “Allah'ın ruhuna” kasten tecavüz anlamına geleceğinden cinayettir. Yine canlı hayatı, doğal çevreyi kendi bencil çıkarları için yok etmek de birer cinayettir...

¹⁹ ZİNA: Sözlükte [زنى] kökünden gelir. Mastarı “cinsel ilişki” demektir. Nikâhsız ilişkiden doğan (*ibnu'z-zinâ*); fahişe (*zâniye*); nikahsız cinsel ilişkiye giren (*zâni*) kelimeleri bu köktendir... Ayette anne-babaya iyilik, akrabaya, yoksullara, muhtaçlara yardım ve çocuk öldürmeden sonra “zinaya yaklaşmayın” denmesi, bunun da insanlık vicdanı ve sağduyusu açısından temel bir ahlaki gereklilik olduğunu göstermektedir. Şöyle ki: Kur'an'm zinayı yasaklarken üç gerekçeye dayandığını görüyoruz: 1- Bu bir *fuhuşt* (17/32); yani çirkin bir hayâsızlıktır. Zina ile kadın ve erkek arasında sevgi diye bir şey kalmaz. Kadın-erkek ilişkileri alımp satılma, et-beden ilişkisine indirgenir. Bu tür bir ilişki üzerine insanoğlunun geleceği kurulamaz. Böylece nesiller birbirine karışır. İnsan soyu ormandaki hayvanlar gibi karma karışık hale gelir. 2- Bu bir *makt* (4/22); yani zina edene buğz ve düşmanlık beslenir. Zina eden kadın çevresi tarafından iyi görülmez. Toplumda zina edene iyi bakan kimse çıkmaz. Bu ise toplumun genel huzuru ve asayiş bakımından düşmanlık tohumlarının ekilmesine ve yayılmasına neden olur. Örneğin insanların birbirini aşağılarken, zina fiilleriyle küfretmeleri ve anne, kız kardeş gibi yakınlarına böyle sövüldüğünde galeyana gelmeleri de gösteriyor ki zina insanlık sağduyusunun kabul etmediği ve edemeyeceği bir iştir. 3- Bu *kötü bir yoldur* (17/32); zira bugün dünya hapishanelerinde yatan suçluların çoğuna baktığımızda cana, mala ve ırza tecavüz suçundan yattıklarını görürüz. Sadece bu bile adam öldürme, hırsızlık ve zinanın üç temel insanlık suçu olduğunu gösterir. Zina bu açıdan toplumların genel huzur ve asayişini tehdit etmekte ve bu yüzden nice cinayetler, nice kavgalar çıkmaktadır. Bu nedenle insanlık, soyunu sürdürmek ve toplum huzurunu sağlamak istiyorsa “nikâhlı yaşam”da ısrar etmeli; aileyi korumalı ve böylece nesillerini güven altına almalıdır. Şu halde zinayı din diliyle “günah”, insanlık diliyle “suç” saymak zorundayız. Aslında “günah” kavramı insanlığın suç saydığı bir şeyin din dilindeki ifadesidir. Din, günah diyerek insanlığın üstesinden gelmeye çalıştığı bir kötülüğün ortadan kaldırılmasına, en azından asgarî düzeye indirilmesine yardımcı olmakta, zaten bilinen ve herkesin kötü gördüğü bir suça “ruhanî karizma” yaratarak mani olmaktadır. Zinayı savunmak, dini bir suçtan öte insanlık sağduyusu-

nun dışına çıkmak, insanlığın “aileli yaşam” şeklinde süren medeni hayatına karşı çıkmaktır. İnsanlığı bundan daha geriye, orman hayatına döndürmek demektir. Bu suça verilecek cezanın ne tür bir ceza olacağı ise fazlaca önemli değildir. Çünkü bir suça verilecek ceza, suçun kendisinin önüne geçemez. Bu şu demektir: Örneğin recmetmek, sopa vurmak vs. İslâm’ın evrensel şiarları gibi görülemez. Allah’ın dine asıl rengi bunlar veremez. Bilakis asıl renk doğruluk, dürüstlük, adalet, nikâh, aile, söz, namus gibi değerlerin yaşanıp yaşatılmasında ortaya çıkar...

²⁰ KATL: Sözlükte [قَتَلَ] kökünden gelir. Mastarı “öldürmek, hakkından gelmek” demektir. Savaşmak, karşılıklı olarak birbirini öldürmek (*muqâtele*, *qitâl*); çokça öldürmek, kırıp geçirmek (*taqtîl*); ölesiye gayret etmek (*teqattül*); savaşmak, dövüşmek, vuruşmak (*iqtilâl*); öldürmeye aldırış etmemek (*istiqtâl*); öldüren, öldürücü (*qâtîl*); savaşan, cenkçi, cengaver (*müqâtil*); öldürme yeri, savaş yeri, savaş zamanı (*meqtel*); öldürülmüş (*maqtul*) kelimeleri bu köktendir... Bu ayet temel insanlık suçlarından adama öldürmeyi yasaklıyor. Zinaya yaklaşmayın dedikten sonra haksız yere adam öldürmeyin diyor. Ancak her ikisinde de bir ceza öngörmüyor. Cezanın ne olacağını ise bu sure Mekki olduğu için Medine’ye bırakıyor. Ayette geçen “haksız yere veya geçerli bir neden olmadıkça (*illa bi'l-haq*)” ifadesiyle ne kastedildiği tartışılmıştır. Klâsik tefsirlerde işe buradan girilip ölüm cezasının kapsamı iyice genişletilerek dinden dönenlerin, evlendikten sonra zina edenlerin, namaz kılmayanların, eşcinsel ilişkiye girenlerin, büyücülerin, zekât vermeyenlerin, hayvanla cinsel ilişkiye girenlerin vs. de öldürülmesi gerektiği iddia edilmiştir (Razi, İbn Kesir, Kurtubi, Zemahşeri). Bu konularda genellikle örneğin Şafi’nin öldürme yanlısı, Ebu Hanife’nin de karşıtı görüşler ileri sürdüğünü görüyoruz. Kur’an’da kısas (öldürenin öldürülmesi), fiili savaş ve nefsi müdafaa dışında hiç bir şeye ölüm cezası verilmediği malumdur. Kısasta velinin isterse affedebileceği, fiili savaşın zaten ölmek ve öldürmek demek olduğu, nefsi müdafaanın ise ölmek için öldürmek zorunda kalmak olduğu ortadadır. Aslında temel amaç kimsenin kimseyi öldürmediği savaşız bir dünya kurabilmektir. Allah herhalde insanların savaş sonucu birbirini öldürmesinden veya kısas yapılmasından çok da hoşlanıyor değildir. Ancak bu toplum düzeninin bozulmaması için başvurulması gereken mecburi bir yol olmaktadır. Bu durumda da fiili savaşa ahlâk getirmekten bahisle hiç olmazsa yakıp yıkmaktan, işkence ve tecavüz olaylarından, yağmadan, kadınların, çocukların, sivililerin, din adamlarının, mabetlerin, tarlaların, bağların, bahçelerin vs. koruyup gözetilmesi emredilmekte, başka bir yol kalmamışsa da çıkıp mertçe savaşılması istenmektedir. Bunun dışında haklı bir sebep olmadan yani kısas, fiili savaş ve nefsi müdafaa dışında dinden döndü, namaz kılmıyor, zekât vermiyor, evliyken zina ediyor diye birisini ölüme mahkum etmek Kur’an’ın ruhu ve İslâm’ın vicdanı ile bağdaşmaz. Hz. Peygamber (s.a.v) ’in bu sebeplerle birisini ölüme mahkûm ettiği asla görülmemiştir. Kur’an’da kısasın ve zinanın cezası belirtilmiş, dinden dönenin, namaz kılmayanın ve zekat vermeyenin ağır bir günah işlediği hatırlatılarak cehennem azabı ile uyarılmıştır. Tabiri caizse Kur’an dini suçlara (namaz, oruç, hacc, dinden dönme vs.) ceza öngörmemiş; ancak insanlık suçlarına (adam öldürme, hırsızlık,

zina, yol kesme vs.) ceza öngörmüş, bunlarla ortaklaşa mücadele edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Aslında Kur'an ortak iyiyi emretmek (*emr-i bi'l-ma'ruf*) ve ortak kötülüklerle mücadele (*nehy-i ani'l-münker*) derken bu tür insanlığın tümünün başına belâ olan suçları kastetmektedir. Siyasal otoriteyi (devlet) de bu noktada konumlandırmakta ve bunu "hükmettiklerinde (hükümet ettiklerinde) insanlar arasında adaletle hükmederler" şeklinde açıklamaktadır. Burada devletin esas görevi can, mal, ırz ve namus güvenliği üzerinde titreyerek emniyeti ve asayişini sağlamaktır. Demek ki Kur'an'da kimine ceza öngörülmesi (kisas, zina, hırsızlık), kimine de hakkında üç ayet inmesine rağmen (içki) ceza öngörülmemesinden anlaşılacağı gibi caydırıcı cezalar, bir iki örnek gösterilerek zamanın şartlarına bırakılmıştır dememiz mümkündür. Ayrıca Bkz. "KISAS" 2/178. ayet dipnotları.

²¹ Yani: Kimse "kisas hakkım var" diyerek cahiliye Arapları gibi katilin akrabalarını, yakınlarını, çocuğunu veya erkeğe karşılık üç dört kadını, hüre karşılık beş on köleyi öldürmeye kalkmasın. Yine hıncını alamayıp işkence, organ kesme gibi aşırılıklar yapamaya yeltenmesin...

²² Harfi harfine: "Ahde 'vefa'lı olun muhakkak ki 'ahd' 'mes'uliyet'tir."

²³ Yani: İnsanları aldatmayın. Eğriyi doğru, doğruyu eğri göstermeye çalışmayın. Evrakta sahtecilik yaparak, rakamlarla oynayarak, naylon fatura düzenleyerek, geliri az göstererek, nitelikli dolandırıcılık yaparak vs. sahtekarlığa kalkışmayın...

²⁴ Yani: Bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olmayın. Bir şey hakkında mesnetsiz iddialarda bulunmayın. Konu hakkında bilgi sahibi olmadan ahkam kesmeyin. Zan ve tahmin yürüterek değil gözünüzle gördüğünüz, kulağınızla duyduunuz bilgi ve belgelere dayanın. Gözünün gördüğü, kulağınızın işittiği ve kalbinizin iyice anladığı şeyler hususunda şahitlik edin (M. Hanefiyye). Evli erkek ve kadınlara görmeden zina iftirasında bulunmayın (Razi). Duymadığımız halde 'duydum', bilmediğiniz halde 'biliyorum' diyerek yalan söylemeyin (Katade), arkadan konuşmayın, gıybet etmeyin (Razi).

²⁵ Yani: 'Küçük dağları ben yarattım' edasında kasılıp durmayın. Mütevazı olun, haddinizi bilin, edepli, terbiyeli olun. Sonuç itibariyle ne kadar kasılırsanız kasılın boyunuz dağlara erişecek değil...

39- İşte bunlar Rabbinin sana vahyettiği bilgelik²⁶ dolu öğütlerdir. Sakın Allah ile beraber başka bir Tanrı uydurma ki sonra dışlanarak aşağılanmış bir halde cehenneme atılırsın.²⁷

40- DEMEK Rabbiniz erkekleri size ayırdı da meleklerden kızlar²⁸ edindi öyle mi? Gerçekten büyük laflar ediyorsunuz.

41- Biz bu Kur'an'da düşünüp anlansınlar diye açıklamalar yaptık. Ne var ki bu onların nefretini artırıyor.

42- Onlara söyle: "Allah ile birlikte dedikleri gibi Tanrılar olsaydı, o takdirde onlar şu görkemlin sahibini alt etmek için yol ararlardı."²⁹

43- Allah böyle şeylerden uzaktır. Çok yüce, çok büyüktür.

44- Yedi gök ile yeryüzü ve onların içinde kim varsa O'nu yüceltirler. O'nu yüceltip övmeyen hiç bir şey yoktur. Fakat siz onların yüceltişini anlayamazsınız. Gerçekten O gayet yumuşak tabiatlıdır, affedicidir.

45- Sen Kur'an'ı okuduğun zaman Biz seninle ahirete inanmayanlar arasına görünmez bir perde çekeriz.

46- Kalplerinin üzerine onu iyi anlamalarına engel kılıflar geçiririz ve kulaklarına bir ağırlık veririz. Bu yüzden Kur'an okunurken ne zaman Rabbinden Tek Tanrı olarak söz etsen nefretle sırtlarını dönüp giderler.

47- Seni dinledikleri zaman ne mak-

ذٰلِكَ بِمَا اَوْحٰى اِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمِ وَلَا تَجْمَعُ مَعَ اللّٰهِ الْمَالِ اَنْتَ
مَقْلُوْبٌ فِيْ جَهَنَّمَ مَلُوْمًا مَّذْحُوْرًا ﴿٣٩﴾ اَفَاَصْفِيْكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَيِّنٰتِ وَلَا يَخْتَدُّ
مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ اِنَّا اَنَّا كُنَّا لَتَقُوْلُوْنَ قَوْلًا عَظِيْمًا ﴿٤٠﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِيْ
هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِيَذَّكَّرُوْا وَمَا يَزِيْدُهُمْ اِلَّا نِفُوْرًا ﴿٤١﴾ قُلْ لَوْ كَانَتْ مَعَهُ
الِهَةٌ كَمَا يَقُوْلُوْنَ اِذَا لَا اَسْتَعُوْا اِلَى الَّذِى عَرْشُهُ سَبْعًا ﴿٤٢﴾ سُبْحٰنَهُ وَعَالٰى
عَمَّا يَقُوْلُوْنَ لَوْلَا كَيْدُ بَرٍّ ﴿٤٣﴾ تَشْخِطُ لَهُ السَّمٰوٰتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ
وَمَنْ فِيْهِنَّ وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا يَسْجُدُ لَهٗ وَلٰكِنْ لَا يَفْقَهُوْنَ تَسْبِيْحَهُمْ اِنَّهٗ
كَانَ حَلِيْمًا عَفُوْرًا ﴿٤٤﴾ وَاِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِىْنَ
لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْآخِرَةِ حِجَابًا مِّنْ سُوْرًا ﴿٤٥﴾ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوْبِهِمْ
اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوْهُ وَاِذَا ذُكِّرْتُمْ وَرَاٰ اِذَا ذُكِّرْتُمْ رَبَّكَ
فِي الْقُرْاٰنِ وَحَدَّهُ وَاَوْعٰى اَدْبَارِهِمْ فُتُوْرًا ﴿٤٦﴾ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَسْتَعِيْبُوْنَ
بِهٖ اِذْ يَسْتَعِيْبُوْنَ اِلَيْكَ وَاِذْ هُمْ يَخْتَوٰى اِذْ يَقُوْلُ الظَّالِمُوْنَ اِنْ سَتَعِيْبُوْنَ
اِلَّا رَجُلًا مِّنْ سُوْرًا ﴿٤٧﴾ اَنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوْا لَكَ الْاَمْثَالَ
فَضَلُّوْا فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ سَبِيْلًا ﴿٤٨﴾ وَقَالُوْا اِذَا كُنَّا
عِظَامًا وَّرُفَاتًا اِنَّا لَمَبْعُوْتُوْنَ خُلُقًا جَدِيْدًا ﴿٤٩﴾

satla dinlediklerini ve birbirleriyle fısıldaşırken de o zalimlerin: "Siz ancak büyülenmiş bir adamın peşinden gidiyorsunuz" dediklerini çok iyi biliyoruz.

48- Bak ki neye benzettiler seni. Bunlar yolunu kaybetmiş kimselerdir ve doğru yolu bulma kabiliyetleri kalmamıştır.

49- Soruyorlar: "Biz kemik yığını haline gelip toz toprak olduktan sonra yeniden yaratılıp³⁰ diriltileceğiz, öyle mi?"

²⁶ HİKMET: Sözlükte [حکم] kökünden gelir. Mastarı "engel olmak, karar vermek" demektir. Bir kimse akıllı olduğu, konuşması delile dayandığı ve görüşlerinde isabetli olduğu zaman (*raculun hakimun*) denir (Ebu Müslim). Keza karar vermek, yargılamak (*hukm*); ata gem vurmak (*hukmu'l-feres*); sağlam yapmak (*ih-kām*); yargulamak, koğuşturmak (*muhākeme*); hükümdar, egemen, otoriter, yar-

gıç, ülke yöneticisi (*hâkim*); hükümet, yönetim (*hükümet*); hekim, filozof, akıllı (*hakim*); hikmet, felsefe, adalet (*hikmet*); sağlam, sağlamaştırılmış (*muhkem*); hüküm giymiş, cezalandırılmış, mecbur (*mahkum*); istediğince hükmetmek, yönetmek (*tahakküm*); sağlamaştırmak, güçlendirmek (*istihkâm*); hakem kılmak, yargıçlık (*tahkîm*) gibi kelimeler bu köktendir... Şu halde hikmet en geniş anlamıyla “derin anlayış ve bilgelik” manasına gelmektedir. Türkçe’de eşanlamlı olarak idrak, algı, akıl, anlama, beyin, bilinç, feraset, havsala, irfan, izan, kafa, kavrayış, sağduyu, şuur, us, zeka, zihin gibi kelimeler vardır. Hikmet bir insanda “anlama faaliyetinin tümü” olup otuz aşaması bulunuyor. Bunlardan en önemlileri şunlardır: Fark etmek, ispat yolunu araştırmaksızın idrak etmek (*şuur*), idrak edilecek şeyin manasını resmetmek (*tasavvur*), resmedilen şeyi zihinde korumak (*hıfz*), hıfzedilmiş olan şeyi unuttuktan sonra zihne geri döndürmek, hatırlamak (*zikr*); sözü anlamak (*fehmi*); sözün maksudını anlamak (*fikh*); sebep-sonuç sürecini izlemek, sebebi sonuca, sonucu sebebe bağlamak (*akıl*); maksat ve öncüllerden hareketle bilmek (*dirayet*); bilgi kazanma gücü (*zihin*); mevcut olandan hareketle mevcut olmayana geçiş (*fikr*); çabucak kestirme (*zeka*); duyuların kaybolmasından sonra geriye kalan şekil (*hayal*); düşünmeksizin bir anda hâsıl olan bilgi (*bedihe*); görünen gerçeği görünmeyen konusunda delil olarak getirmek (*feraset*); iç görü, kalp gözü (*basiret*); içses, iç buluş, (*vecd*)... İşte bütün bunların hepsine birden süzölmüş bilgi, bilgelik (*hikmet*) deniliyor. Şu halde bir kişiye hikmet verilmesi, kişinin bu melekelelerini çalıştırması, işletmesi, harekete geçirmesi sonucu elde ettiği derin anlayış ve bilgelik demek oluyor. Demek ki Arab’ın “devesine veya atına gem vurma” manasında kullandığı hikmet, aynı şekilde insanoglundu gemleyici, yanlış işler yapmasını önleyici, vahşi hayattan ve sorumsuzca yaşamaktan kurtarıcı, medeni bir insan haline getirici “gemler” olmaktadır. İşte bu gemlere Kur’an hikmet, süzölmüş bilgi, bilgelik diyor. Bu, bir insanda yukarıdaki anlama süreçlerinin tümü birden çalıştırıldığında gerçek anlamıyla ortaya çıkıyor. Aksi halde insan “gemi aziya almış at” gibi kontrolden çıkıyor...

²⁷ Bu pasajdaki (22–39) ayetler son derece önemli çağlar üstü ahlâkî mesajlar vermektedir. Bundan dolayı daha dikkatle okunsa yeridir. Özellikle yaşadığımız çağın ahlâkî kokuşmuşluğu göz önünde bulundurulursa ne kadar önemli oldukları anlaşılır. Bu nedenle pasajın girişini sözün gelişine uygun olarak “Ey İnsanoğlu!” diye çevirdim. Bu pasajdaki verilen “bilgelik dolu” öğütleri 10 madde de toplarsak bakın nasıl da çağımız insanına sesleniyor: 1- Allah’ı bırakıp devlete, lidere, kahramana, paraya, servete, markaya, imaja, yıldıza, ünlüye, sanatçıya, din büyüğüne, şeyhe, türbeye, yatıra, ölüye, diriye vs. hiç kimseye tapma. Ey insanoğlu! İnsana dayanma ölür, duvara yaslanma yıkılır. Allah’a dayan; Allah’a dayanan yıkılmaz. (22). 2- Anneni ve babanı yanında yük olarak görme. Onları huzurevlerine terk etme; şefkatle kol kanat ger. Bencilik ve ihtiras öldürür; insanı yaşatan sevgi ve merhamettir. (23–24). 3- İyilik, güzellik ve doğruluk en temel insanlık değerleridir. Hayat yiyip içmekten, yatıp kalkmaktan ibaret değildir; “güzel sevmeye geldik; ekmek yemeğe değil” (25). 4- Akrabayı, yoksulu, yolda kalmış, yolu kesilmiş, düşmüş,

gadre uğrayanı, zulme maruz kalanı kolla. Bir gün sende bu durumlara düşebilirsin. İnsan ile hayvanı, orman ile şehri ayıran şey birinde hodbinliğin (bencilliğin) diğerinde diğer gamlığın (erdemin, ötekini düşünmenin) olmasıdır. İnsanlık bu değilse nedir? (26). 5- Saçıp savurma, israf etme. Elindekini kıymetini bil; ihtiyarlardan önce gençliği, hastalıktan önce sağlığı, yoksulluktan önce zenginliği, ölümden önce yaşamı saçıp savurma (27–29). 6- Açlık ve gelecek korkusuyla bencilleşme. Hayatta imkânlar çok ve çeşitlidir. Allah imkânları yeryüzüne saçmıştır. Dünya çok geniştir; dünyayı dar eden insanların bencilikleri ve ihtiraslarıdır. Bugün sende olan yarın bende, bugün bende olan yarın sende olabilir. Şu halde bu açgözlülük ve doymak bilmez ihtiras neden? (30). 7- Bu ihtiras uğruna, insanoglunu ana rahmine düşmüş bir yavrucukken katletmenin, eğer bundan kurtulmuşsa bebek ticareti ile alıp satmanın, bundan kurtulmuşsa sokaklarda tinerci yapmanın, bundan kurtulmuşsa okulunun önünde uyuşturucu ile zehirlemenin, bundan da kurtulmuşsa fuhuş sektörünün, organ mafyasının, bunlardan da kurtulmuşsa ihtiyarlayınca da huzurevlerine terk etmenin manası nedir? Çocuklarına böyle bir gelecek hazırlamakla aslında kendi geleceğini toprağa gömüyorsun ey insanoğlu! Kazdığın kendi mezarındır (31). 8- Adam öldürme, zina etme, hırsızlık yapma, öksüzün malına el uzatma, kamu malı yeme, yolsuzluk yapma, ölçüyü tartıyı doğru tut; usulsüz ihalelerle, evrakta sahtecilik yaparak, naylon faturalar düzenleyerek başkasının sırtından geçinmeye kalkma. Yediğin kendi arkadaşının, kendi komşunun malıdır. Sözü namus bilerek yaşa. Çünkü önce söz gitti insanlıktan (32–35). 9- Bilmediğin şeyin ardına düşme. Bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olma. Önyargılarından arın; bilgiye belgeye dayanarak konuş, doğru söze kulak ver, güzel olana bak, iyi niyetten ayrılma (36). 10- Kendini büyük görme, insanlara tepeden bakma, mağrur olma senden büyük Allah var (37)...

²⁸ İNAS (TANRIÇALAR): Bkz. 4/117. ayet dipnotu.

²⁹ Harfi harfine: “De ki eğer dedikleri gibi O’nunla beraber ilahlar olsaydı, o zaman arşın sahibine bir yol ararlardı.”

³⁰ HALK-I CEDİD (YENİDEN YARATMA): Bkz. 14/19. ayet dipnotu.

50- Cevap ver: “Bakın, ister taşla dönüşün, ister demire 51-İsterseniz akla hayale gelmedik şeylere.” Diyecekler ki: “Kimmiş bizi tekrar diriltecek?” Cevap ver: “Sizi ilk defa yaratan!” Başlarını sallayarak: “Öyle mi, ne zaman olacakmış bu?” diyecekler. Söyle onlara: “Sanırım çok yakın!”

52- Sizi çağıracağı gün, O'na tam bir saygı ile derhal uyacaksınız ve sanacaksınız ki dünyada çok az bir süre kaldık.

53- KULLARIMA söyle, sözün en güzelini söylesinler. Şeytan aralarında çekişip durmalarını ister. Zira şeytan insanın apaçık düşmanıdır.

54- Rabbiniz sizin neye layık olduğunuzu çok iyi bilir; merhamet de eder, azaba da uğrattır. Seni de onlara bekçi olarak göndermedik.

55- Rabbin göklerde ve yerde olan herkesi en iyi bilir. Peygamberlere birinde olup diğerinde olmayan meziyetler verdik. Davut'a da Zebur'u verdik.

56- ONLARA SÖYLE: “Allah'tan başka Tanrı sandıklarınızı çağırın bakalım. Ne başınızdaki bir sıkıntıyı giderebilirler, ne de değiştirebilirler.

57- Onların yalvarıp durdukları da Rablerine yakın olmak için vesile arar, sevgi ve merhametini umar, azabından korkarlardı. Rabbinin azabı cidden kor-

قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا ﴿٥٠﴾ أَوْ خَلْقًا مِّمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ
فَسَيَقُولُونَ مَنْ يَأْتِيهِمْ الْقُدْرَةُ الَّتِي يَفْعَلُ بِكُمْ أُولَئِكَ قَوْمٌ فُتِنُونَ
إِنَّكَ لَبِئْسَ مَا تَدْعُوهُمْ وَيَقُولُونَ مَتَى هُوَ قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا
﴿٥١﴾ يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ وَتَطْمَئِنُّ الْعَيْنُ الْغَالِيَةَ
فَلْيَلَا ﴿٥٢﴾ وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ الشَّيْطَانَ بَرِيعٌ
بَيْنَهُمْ إِنْ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿٥٣﴾
رَبِّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ إِنَّ بُشَاءَ رَحْمَتِكُمْ أَوْ أَنْ تَنْشَأَ يَدُكُمْ
وَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿٥٤﴾ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَنْ
فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَى بَعْضٍ
وَأَنبَأْنَا دَاوُدَ زُورًا ﴿٥٥﴾ قُلْ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا
يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا ﴿٥٦﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ
يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهَا الْقَرِيبُ وَيَرْجُونَ
رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ رَحْمَدُورًا ﴿٥٧﴾ وَإِنْ
مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قُلْ مَا قِيلَ نَوْمًا أَوْ مَعَادِيغًا
عَذَابًا شَدِيدًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٥٨﴾

kulacak bir şeydir; bundan hiç şüpheleniz olmasın.³¹

58- Dikkat edin! Hiçbir ülke yoktur ki, Biz kıyamet gününden önce sonunu getirmeyelim veya çeşitli sınavlardan geçirmeyelim. Kitapta bütün bunlar yazılıdır.³²

³¹ Yani: Allah'ın yanında tanrılaştırıp yücelttikleri şeyler; büyükler, azizler, ulu kişiler de bir zamanlar Allah'a yakın olmak için çalışırlardı. Onlar da Allah'ın rahmetine muhtaç, azabından çekinen kimselerdi. Şimdi sizler onları nasıl Tanrı yerine koyuyorsunuz?

³² Harfi harfine: “Bu, ‘Kitap’ta’ yazılıp durmaktadır.” Kur’an’ın “Kitap” tabirini nerede ne anlamda kullandığına dikkat etmek gerekmektedir. Öyle anlaşılıyor ki burada kitap toplumların yükseliş ve çöküş yasalarıdır. Aynı şekilde evrenin yaratılış, yenilenme, bir bütün olarak âlemlerin varlık ve oluş yasaları da “kitap” veya “lehv-i mahfuz” olarak ifade ediliyor.

59- Bizi mucizelerle³³ peygamber göndermekten alıkoyan şey, onu yorumlayanların yalanlamasıdır. Semud kavmine o dişi deveyi verdik.³⁴ Ama onlar bunu hiç kâle almadılar. Biz ayetleri ancak uyarıp korkutmak için göndeririz.³⁵

60- Hani sana: “Bil ki Rabbin insanları büsbütün kuşatmıştır” demiştik. Sana gösterdiğimiz o rüyayı ve Kur’an’da lânetlenmiş ağacı sadece insanlara bir imtihan yapmışsındır. Biz onları uyarıp korkutuyoruz; ama bu onların gittikçe taşkınlığını artırmaktan başka netice vermiyor.³⁶

61- İYİ DİNLEYİN! Hani meleklerle: “Âdem’i selamlayın” demiştik; onlar derhal selamlamışlar fakat İblis: “Ben, çamurdan yarattığın birine hiç secde eder miyim? 62- Şu bana üstün kıldığın kimseye bak. Yemin ederim ki eğer beni kıyamet gününe kadar yaşatarsan onun soyunu pek azı hariç peşime takacağı” demişti.

63-Allah: “Yıkıl karşımdan! Onlardan her kim sana uyarsa, biliniz ki, karşılığınız cehennem olacak, hem de eksiksiz bir karşılık.

64- İnsanlardan gücünün yettiğini vesveseyle yoldan çıkar. Elinden geleni ardına koyma. Sahip oldukları ile her tür kötülüğü işlet. Onları türlü vaatlerde bulunarak kandır. Zaten şeytan insanoğlunu kandırmaktan başka

وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ الْفَالِقَاتِ الْفَالِقَاتِ الْفَالِقَاتِ
وَأَيْنَا مَعُودَ النَّافَةِ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ
الْإِنْجُوبِيَّاتِ ٥٩ وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ وَمَا
جَعَلْنَا الرُّءُفَا الْهَآرِيْنَكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ
الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ وَنُحُوْفُهُمْ قَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا
كَبِيرًا ٦٠ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَكِ أَنْجِدُوا الْآدَمَ فَسَجَدُوا
إِلَّا الْإِبْرِيْثَ قَالَ أَنُجِدُ لِمَنْ خَلَقْتُ طِينًا ٦١ قَالَ رَأَيْتَكَ
هَذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ لَنْ أُوْحِرَّ إِلَيْهِ يَوْمَ الْبَيْعَةِ لَا خَشِيْعَتِكَ
ذُرِّيَّةً إِلَّا قَلِيْلًا ٦٢ قَالَ أَذْمَبْتُ بَيْنَ يَدَيْكَ مِنْهُمْ
فَأَنْجَيْتَهُمْ جَزَاءً وَكَرْهًا مَوْفُورًا ٦٣ وَأَسْتَفِرُّ
مِنْكَ أَنْ تَطْفِئَ مِنْهُمْ بَصُوْنِكَ وَأَبْلِغْ عَلَيْهِمْ جَهَنَّمَ وَرَجِيْعَكَ
وَشَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ وَعَدَّهُمْ وَمَا يَدُهُ
السَّيْطَانُ الْآغْرُورًا ٦٤ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ
سُلْطَانٌ وَكَفَى لِرَبِّكَ وَجِيْلًا ٦٥ رَبِّكُمْ الَّذِي يُزِيحُ لَكُمْ الْفَلَكَ
فِي الْبَحْرِ لِيَتَّبِعُوا مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيْمًا ٦٦

ne yapabilir ki?³⁷

65- Fakat şunu bil ki bana saf bir yürek temizliği içinde gelen kullarım üzerinde hiçbir gücün olmayacaktır. Güvenip dayanmak için Rabbin yeter!³⁸

66- RABBİNİZ engin cömertliğinden nasiplenesiniz diye sizin için denizde gemiler yürütüyor. O'nun sevgi ve merhameti sonsuzdur; bundan hiç şüphemiz olmasın.

³³ AYET: Sözlükte [آيَة] sözcüğü “kastetmek, yönelmek,” demektir. Burada “mucize” anlamında kullanılıyor. Çağırma (eyye); devam et, e başka (iyih) yeter, kes (iyh); ayvan, saray (îvân); belge, işaret, ibret, mucize, kanıt, delil (âyet); hangi, hangi bir (eyyu); durmak, eğleşmek (eyyâ); nida edatı, ey (eyyuha); ancak, sadece (iy-yâ); ne zaman (eyyâne); aslında, başka bir deyişle, yani (ey) kelimeleri bu kökten

gelir... Bu sözcüklerin Arap muhayyilesinde neyi çağrıştırdığını sözlükten deşecek olursak, ilk elden çöldeki Arab'ın devesine yönelik kullandığı bir takım hitaplar olduğunu görüyoruz. Arap devesi için “deh, ih, ya, ey” gibi kelimeler kullanılmaktadır. Bununla devenin durmasını, yürümesini, çökmesini, yanına gelmesini vs. sağlamaya çalışmaktadır. Bu kelimelerin giderek insanlar arasında da aynı anlamda ve fakat daha inceltmiş olarak kullanıldığı anlaşılıyor. Nitekim bunlar Türkçe’de de aynı anlamlarda kullanılmaktadır. Peki, ayet kavramının bunlarla ne alâkası var? Şöyle: Allah, amacı kendinden olan bir “kasıtlı” yaratmaya yönelerek “eserini” ortaya çıkarıyor. İşte bu kasıt ve yönelimle birlikte ortaya çıkan eserin tümüne birden “ayet” diyor. Allah ayetleri ile varlığını gösteriyor; ayetleri ile birlikte her an yaratmaya devam ediyor. Bunlardan bazılarını bizim gözümüzle görmediğimizden keşintiyeye uğruyor. Kimi ayetler kendi varlığımızda (*enfûs*), kimileri de dış dünyada (*âfak*) ayan beyan O’nun varlığına işaret ediyor. O bizlere “Ey!” diye, biz de O’na “Yâ!” diye sesleniyoruz. O bize doğru yolu göstermek için sözlü “ayet” gönderiyor, biz de onun bu ayetlerini “ey” (yani) diyerek tefsire çalışıyoruz... Bunların hepsi aynı kelime etrafında dönmektedir. Bu durumda ayetler aslında “Huve” (O) ile ilişkiye geçmemizi, O’nunla temasımızı sağlayan bir “dil” olmaktadır. Bu anlamda kendimizde dâhil etrafta gördüğümüz her şey ama her şey ayettir. Yani mucize (*âyet*) olmayan hiç bir şey yoktur. Bunlardan kimisine alışık olduğumuz için bize mucize gibi gelmez. Mesela insanlar gökte asılı duran ve her gün aynı yerden doğup batan güneş mucize demezler çünkü alışmışlardır. Ama güneşin tutulmasına, ayın yarılmasına mucize derler çünkü alışılmışın dışında bir olaydır. Oysa Kur’an’da “mucize” kelimesi geçmez. Sürekli olarak ve ısrarla “ayet” kelimesi kullanılır. Mucize olağan dışılık demek değildir. Bilakis mucize “aciz bırakan” demek olup olağan olduğu halde görkem veya ihtişamı karşısında aciz kalışı ifade eder. Meselâ güneşin doğuşu ve batışı olağandır; her gün aynı yerden son derece dakik bir şekilde doğar ve aynı yerden dakik bir şekilde batar fakat bu insanı aciz bırakan bir şeydir. Mucize kelimesindeki “bilinenin tersine olan, kural dışı” çağrışımını kafamızdan silmeliyiz çünkü kelime bu manada değildir. Yani ayet olağan/sıradan şeyler, mucize de olağanüstü/sıradışı şeyler demek değildir. Tabiatta bir normal olan bir de mucize olan diye bir ayrım yapılamaz. Normal olan tabiatın işi mucize olan Allah’ın işi diye görülemez. Bilakis her ikisi de Allah’ın davranışı ve karakteridir. Allah’ın davranışı ve karakterinde ise çelişki yoktur. Eğer tabiatta künhüne vakıf olamadığımız, aklımızın almadığı işler oluyorsa bu, aslında normal olan bir şeye güç yetiremediğimiz, bizim aklımızın ermediği, karşısında aciz kaldığımız anlamına gelir. Çünkü Allah ile tabiat deniz ile balıkların iç içe geçmiş olması gibi her an her yerde birliktedir (bir değil). Balıklar denizin içinde alışılmadık bir olağanüstülük görünce buna mucize deyip şaşabilirler. Fakat deniz tabiatının gereğini yapıyor dur ve onun için olay gayet normaldir. Şu halde Allah her an bir iş ve oluştadır. Söz konusu bu iş ve oluşlar (*şe’n, emr, kevn, halq*) noktası konulmuş, bitmiş de değildir. Demek ki mucize diye bilinen “ayet”, noktası çoktan konmuş mekanik bir işleyişin kanunlarına dışarıdan müdahale edip işleyişi tersine çevirmek değil, bilakis nokta-

sı konulmamış, sürmekte, olmakta, oluşmakta olan bir yaratma sürecinin yeniden yaratılış pozisyonlarıdır. Öyle ki bu yaratmalar her defasında birbirinin içinden yarıp çıkarak (*felaq*) boyuna inkişaf eder. Tıpkı her defasında güneşin karanlıkları yararak, tohumun toprağı yararak, civcivin yumurtayı yararak, bebeğın rahmi yararak oluşa (*kevn*) katılması gibi. Allah bunun için “yarılarak ortaya çıkanın Rabbi” (*Rabbu’l-felaq*) dır. Böylece yokluk karanlıklarının denizinden her defasında “ol” (*kun*) emriyle yeni bir iş ve oluş (*şe’n, emr, kevn, halq*) çıkarak varlığa bürünür. Aslında bu Allah’tan gelen, Allah ile birlikte süren ve Allah’a giden kozmik bir yolculuktur. Demek ki ayet bu yolculukta gördüklerimiz veya görmediklerimiz, alışık olduklarımız veya olmadıklarımız, karşısında aciz kaldığımız veya normal bulduğumuz, son derece sıradan gelen veya bizi şaşkına çeviren ve fakat hepsi de “tek bir bütün” olan ilâhî davranış ve karakter ile ilişki kurmamızı sağlayan bir tür “dil” olmaktadır... Ayrıca Bkz. “FELAK” 113/1. ayet dipnotu.

³⁴ Semud’a verilen dişi deve: Bkz. 7/73. ayet dipnotu.

³⁵ Yani: Biz onların güce dayalı delil (*sultan, mucize*) taleplerine karşılık söze dayalı delil (*beyyinât*) ile karşılık veriyoruz. Ki “söze” kim inanıyor kim inanmıyor ortaya çıksın. Kaldı ki onların istediğı mucize türünden güce dayalı delilleri izhar edecek gücümüzde var. Fakat biz “inanan” ile “inanmayan”, “iyi olanla” ile “kötü olan” kim ortaya çıksın istiyoruz. Bu nedenle insanlığı eşit şartlarda imtihan ediyoruz. İmtihanın sorularını herkese eşit şekilde soruyoruz. Kimseye kopya vermiyoruz, iltimas geçmiyoruz. Çalışana da çalışmayana da hak ettiği karşılığı veriyor; çalışkanların daha da başarılı olmasını istiyoruz. İmtihanın gereğı neyse onu yapıyoruz. Çünkü Allah sözünden dönmez; adalet onun en temel karakteridir. Böylece her ümmete (topluluğa, halka, çağa, uygarlığa) peygamber göndermişizdir (16/36), keza her peygambere de söze dayalı deliller (*beyyinât*) vermişizdir (14/9)... Klasik müfessirlerin çoğu bu ayetin açıklamasında, Hz. Muhammed’e (s.a.v) mucize olarak sadece Kur’an’ın, önceki peygamberlere ise bir takım olağanüstü mucizelerin verildiğı kanaatindedirler. Oysa bu görüş isabetli görünmemektedir. Çünkü bu görüş Kur’an’ın ortaya koyduğu “genel ilkeye” ters düşmektedir. Bu genel ilkeyi şu tür ayetlerden çıkarıyoruz: “Sizden önce kimler geldi kimler geçti haberiniz var mı? Nuh, Ad ve Semud halkları ve onlardan sonrakiler... Bunların durumunu ancak Allah bilir. Onlara peygamberleri söze dayalı apaçık delillerle (*beyyinât*) gelmişti. Kuşku ve tereddüt içinde: “Bunlara inanamayız, yo hayır, olacak şey değil” demişlerdi. Peygamberleri demişti ki: “Hiç gökleri ve yeri yaratan Allah’tan şüphe edilir mi? O sizi günahlarınızı bağışlamak için çağırıyor ve belirli bir süreye kadar mühlet veriyor.” Ama onlar “Siz de bizim gibi bir insansınız, bizi babalarımızın taptıklarından döndürmek istiyorsunuz. Madem öyle bize apaçık mucize getirin!” demişlerdi. Peygamberleri onlara “Doğru, biz de ancak sizin gibi bir beşeriz, fakat Allah kullarının yönelişine göre karşılığını verir. Allah’ta bir karşılığı olmadıkça size mucize getirmek bizim haddimiz değildir. mü’minler Allah’a dayanıp güvenmelidir” demişlerdi. (Ve devamla) “Allah’a niçin güvenip dayanmayalım ki? O bizlere yürüyeceğimiz yolları gösterdi. Yaptığımız eziyetlere göğüs gereceğiz; dayananlar sadece Allah’a güvenip dayanmalıdır...”

(14/9–12). Öyle anlaşılıyor ki bu ayetler “bütün” peygamberler için geçerli “genel ilke” koymaktadır. Ayette çoğul kipiyle ve genelleyerek: “Nuh, Ad, Semud ve onlardan sonrakilere peygamberleri (rusul) söze dayalı apaçık deliller (beyyinât) ile gelmişlerdi...” denmektedir. Bu bütün peygamberlerin halklarının karşısına aynı Hz. Muhammed (s.a.v) gibi söz ile açıklama yapmaya dayalı delil (beyyinât) ile çıktıklarını ve mucize talepleri karşısında aynı Hz. Muhammed (s.a.v) gibi cevap verdiklerini gösterir. Peygamberlerin ve halkların zaman zaman karşılaştıkları bir takım alışılmadık, insanların olağandışı, doğaüstü dedikleri olaylara gelince şu hadis belki bir fikir verebilir: “Güneş ve ay Allah’ın ayetlerinden iki ayettir. Bunlar ne bir kimse için ölümü ne de yaşamayı için tutulurlar. Ancak Allah Azze ve Celle bunlar ile kullarını uyarır. Güneş ve ayın tutulduğunu görürseniz, Allah’ın zikrine, dua ve istiğfara koşun. Sonra şöyle buyurdu; Allah’a yemin ederim ki sizin hiç biriniz kölesi ve cariyesinin zina etmesinden Allah’tan daha kıskanç değildir. Ey Ümmetü Muhammed! Allah’a yemin ederim ki siz, benim bildiğimi bilseydiniz az güler çok ağladınız” (İbn Kesir). Ayrıca Bkz. “BEYYİNAT”: 14/9. ayet dipnotu.

³⁶ Demek ki, su altı varlıklarını denizin kuşattığı gibi Allah da bütün varlığı kuşatmıştır. İnsanlardan, su altı varlıklarından denizin bilincinde olmalarının istenmesi gibi Rablerinin bilincinde olmaları (takva) istenmektedir. Bu maksatla evrenden “yarılıp ortaya çıkan” kevnî ayetler gösterdiği gibi “vicdandan fışkırıp çıkan” kavli ayetler de göstermektedir. Biri ile diğerini işaret etmektedir. Fakat insanlar bu ayetlerle yetinmeyip apaçık mucizeler istiyorlar. Allah da: 1- Ölümü 2- Afetleri 3- Kıyameti haber vererek uyarıp korkutuyor. İnkârcılar hem bunlara hiç aldırmıyorlar hem de gözleriyle görmedikleri bir şey hakkında fitneye düşüyorlar. Hz. Peygamber’e (s.a.v) gösterilen o rüya (isra, miraç, vizyon, iç aydınlanma) veya haber verilen cennetteki zakkum ağacı gibi şeyler hakkında ileri geri konuşuyorlar...

³⁷ Harfi harfine: “Onlardan gücünün yettiğini sesinle yerinden oynat. Süvarilerin ve piyadelerinle üzerlerine bas gürültüyü. Mallarına, evlatlarına ortak ol ve onlara vaatlerde bulun. Fakat şeytan onlara bir aldandıktan başka ne vaat eder?”

³⁸ İBLİS VE ÂDEM KISSASI: Bkz. 7/25, 7/18. ayetler dipnotları.

67- Denizde başınıza bir bela geldiği zaman O'ndan başka yalvarıp durduklarınız sizi yüzüstü bırakır. Fakat sizi kurtarıp karaya çıkardığımızda da yüz çevirirsiniz. Zaten insanoglu çok nankördür.

68- Karaya çıktığınızda orada sizi yerin dibine geçirmeyeceğinden veya üzerinize taş yağdıran bir kasırga göndermeyeceğinden çok mu eminsiniz? O zaman sığınacak bir kimse de bulamazsınız.

69- Yahut sizi tekrar denize döndürüp, ortalığı kasıp kavuran bir fırtına göndermeyeceğinden ve böylece nankörlüğünüzle birlikte sizi boğmayacağından çok mu eminsiniz? O zaman size arka çıkacak kimse de bulamazsınız.

70- AÇIKÇASI Biz, Âdem'in çocuklarına son derece cömert davrandık. Onları karada ve denizde taşıdık, temiz rızıklarla besledik. Yarattıklarımızın çoğundan farklı yetenekler vererek üstün kıldık.

71- Bir gün bütün insanları önderleriyle³⁹ birlikte çağıracağız. O gün her kimin sicili temiz çıkarsa işte onlar sicillerini sevinçle okuyacaklar⁴⁰ ve zerre kadar haksızlığa uğratılmayacaklar.

72- Her kim burada körse ahirette de kördür, hatta orada iki kere kördür.⁴¹

73- ONLAR sana vahyettiğimizi çarpı-

وَإِذَا مَكَرَ الصُّرُفُ فِي الْبَحْرِ سَمِعْنَا دَعْوَانَهُ إِلَّا آيَةً فَلَمَّا
يَجْعَلُ إِلَى الْبِرِّ أَعْيُنَهُ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَهُورًا ﴿٦٧﴾
أَفَأَنْتُمْ أَنْ تَخِيفَ كِبْرَ تَجَارِبِ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ
حَاصِبًا تَرْتَدُّونَ لَآخِذًا وَكَرًّا ﴿٦٨﴾ أَمْ أَنْتُمْ أَنْ تُعِيدَكُمْ
فِيهِ نَارَةٌ أُخْرَى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ فَيُغْرِغَكُمْ بِمَا
كَفَرْتُمْ ثُمَّ لَا تَجِدُوا الْكَرَّ عَلَيْنَا بِمِثْعًا ﴿٦٩﴾ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا
بَنِي آدَمَ وَجَعَلْنَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ رِزْقًا لَهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ
وَفَضَّلْنَا هُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا ﴿٧٠﴾ يَوْمَ نَدْعُوا
كُلَّ إِنْسَانٍ بِإِمَامِهِ فَمَنْ أُرْوِيَ كَيْفًا بِمِثْعِهِ فَأُولَئِكَ يَفْرُقُونَ
كِبَابَهُمْ وَلَا يَظْلَمُونَ قَبِيلًا ﴿٧١﴾ وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ
أَعْمَى فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَى وَأَصْلَبٌ ﴿٧٢﴾ وَإِنْ كَادُوا
لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ لِغَيْرِكَ عَلَيْنَا عَيْرُهُمْ
وَإِذَا لَا تَجِدُوا لَكَ غَيْبًا ﴿٧٣﴾ وَلَوْلَا أَنْ تَبَيَّنَّاكَ لَقَدْ كِدْتَ
تَرْكَنُ إِلَى الْيَهُودِ شَيْئًا قَلِيلًا ﴿٧٤﴾ إِذَا لَدَقْنَاكَ ضَعْفًا الْحَيَاةَ
وَضَعْفًا الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا ﴿٧٥﴾

tasın diye seni neredeyse saptıracaklardı.⁴² Eğer bunu başarabilselerdi onların en yakın dostu olacaktın.⁴³

74- Eğer Biz sana sağlam bir karakter vermemiş olsaydık doğrusu onlara bir parça meyledecektin.

75- Bu takdirde sana hayatında ve ölümden sonra katmerli azap tattırırđık. Sonra bize karşı yardımcı da bulamazdın.

³⁹ İMAM: Sözlükte [اسم] kökünden gelir. Mastarı "ana olmak, önde olmak, yönelmek, arzulamak, istemek, kastetmek" demektir. Umuma ait kılma, millileştirme, kamulaştırma (te'mim); uymak, tabi olmak (te'mum); beyin (ummu'r-re's); Hz. Havva (ummu'l-beşer); Mekke şehri (ummu'l-qurâ); fatiha suresi (ummu'l-qur'an); samanyolu (ummu'n-nucûm); ön, ön taraf (emâm); millet, topluluk (ümme); annelik, analık (umume); anaerkil sistem (nizâmu'l-umume); Birleşmiş Milletler (umemu'l-

muttehide); anadan doğduğu gibi, okuması yazması olmayan (*ummi*) kelimeleri bu köktendir... Klasik lügatçilere göre *umm* kelimesinde kasıt, niyet, bilinçli yöneliş anlamı vardır (İbn Manzur). Bu nedenle bir kimseye kastettiren, yönlendiren ona imamlık etmiş olur. Kişi bilinçli, kasten yaptığı şeylerin arkasından gittiği için eylemlerinden kendisi sorumludur. Ahirette herkes bilinçlice, kasten yaptığı davranışlarının karşılığını görecektir, bu şekilde arkasından gittiği, önder kabul ettiği kişilerle beraber hesaba çekilecektir. Kavramın içeriğinde esas itibariyle “kasıt, yöneliş” anlamları bulunduğu için bu durumda örneğin “*ümme*t” de bilinçli, bir kasta, bir amaca yönelik olarak bir araya gelmiş topluluk demek olur. Demek ki *ümme*t esasında bir sosyo-politik birlikteliktir. Hiçbir bilinç ve kasıt olmadan, hasbelkader bir arada duran topluluklara *ümme*t denmez, onlara dense dense “kalabalık” denir. Keza aynı kökten gelen “*ummi*” kelimesi de Hz. Peygamber (s.a.v) için okuma-yazması olmayan anlamında kullanılmamaktadır. Bilakis bilinçlice, halkın aleyhine bir kasıtle oluşturulmuş her hangi bir sınıfa, kasta, hanedana, oligarşiye mensup olmayan, anasından doğduğu gibi kalarak umuma ait olan, kamunun içinden, Türkçe’deki güzel tabirle “halkın bağrından çıkan” demek olur. Nitekim Hz. Muhammed (s.a.v) Yahudilere göre kendi uydurdukları oligarşik din adamları sınıfına (*nebiim*) mensup olmayan, bunun dışındaki genel halkın içinden çıkan peygamber demektir. Kur’an’ın ısrarla “*ummi nebi*” demesi esas itibariyle Yahudilerin şahsında eski dünya dinlerinin uydurdukları Brahman, Şaman, Haman, Moğ, Haham, Rahip gibi dini-oligarşik kastları dağıtmaya ve dini genele, halka, kamuya açmaya yönelik bir “amaç” taşımaktaydı...

⁴⁰ Harfi harfine: “O gün kimin kitabı sağından verilirse işte onlar kitaplarını okurlar.”

⁴¹ Demek ki “burada” yani dünyada bir şey olmadan ahirette bir şey olmak mümkün değildir. Eskidünya dinlerinin çoğunda olduğu gibi dünya “aşâğılık, adi yer” değil “yakın olan, burası” demektir. Ahiret de “uzakta olan, sonradaki, oradaki, ötedeki” demektir. Nitekim ayette dünya kelimesi yerine burası (*hazihi*) tabiri kullanılıyor. Yani Kur’an dünyanın ne demek olduğunu zaten kendisi açıklıyor. Bu anlamıyla dünya bizim için oluşa katıldığımız, en yakından idrak ettiğimiz, hemen yanı başımızda temas halinde olduğumuz varlığın bu taraftaki yüzü yani “burası”dır. Ahiret ise oluş ve varlığın “öteki” yüzüdür. Her iki yüzü ile ve daha birçok yüzleri ile birlikte bütün oluş bölünmez bir bütündür. Her tarafı tek bir bütün halinde gerçeğin ta kendisidir (*haqq*). Burası hayal, orası gerçek diye bir şey yoktur. Veya burası gerçek orası hayal diye de bir şey yoktur. Her ikisi de gerçek (*haqq*) olarak yaratılmıştır. Bir şey varlık sahnesinde çıkmışsa artık o bir gerçekliktir. İster görün-sün ister görünmesin, ister burası ister orası olsun, ister geçici, fani, kısa süreli ister uzun süreli olsun. Bütün bunlar varlığın mertebelenişidir. Yani öncesi, sonrası, burası, orası tabirleri anlamak ve ilişki kurmak için yaptığımız kategorilerdir. Oysa tek bir gerçeklik vardır ve boyuna taşıyıp inkişaf etmekte (*sudur*), varlığını göstermekte (*buruz*, *zuhur*) ve bazen de varlığını gizleyip örtmektedir (*gumun*). Allah hem ilktir (*evvel*) hem sondur (*ahir*), hem görünendir (*zahir*) hem de gizlenen (*batın*)... Ayrıca Bkz. “DÜNYA”: 2/86. ayet dipnotu.

⁴² FİTNE: Sözlükte [فتن] kökünden gelir. Mastarı “denemek, sınamak” demektir. Kuyumcunun hasını tortusundan ayırmak için altını kızgın ateşte eritmesi (*fitnet’u-sâiğu’z-zeheb*); birini azdırmak, saptırmak (*fitne*); harp edip fitneye düşürmek (*tefâatun*); şeytan, kuyumcu, sarraf (*el-fettân*); fitneye uğratılmış, saptırılmış, deli, mecnun (*meftûn*); alımlı, çekici, baştan çıkarıcı, haktan saptıran, hırsız (*el-fâtin*) kelimeleri bu köktendir... Bir şeyi çığırından çıkarıcı ve istikametini bozan herkes hakkında Araplar “O onu fitneye düşürdü” derlerdi. Bu manada fitne Türkçe’deki “Adamı baştan çıkardı”, “Bu bizi bozar” cümlelerindeki manayı çağrıştırır. Şu halde fitne eşyayı yerli yerindeyken oynatmak, tabiatını bozmak, amacı dışına çıkarmak olmaktadır.

⁴³ Yani: Kureyş ileri gelenleri seninle uzlaşmak istiyorlardı. Onların düzmece tanrılarını tanımanı, haklarında ileri geri konuşmanı, hatta bunların Allah tarafından da tanındığını ilan etmeni istiyorlardı. Eğer böyle yaparsan seni de peygamber olarak tanıyabileceklerine söz veriyorlardı. Dediklerini tutsaydın seni yanlarından ayırmayacaklar, aranızdan su sızmayacaktı. Böylece al gülüm ver gülüm kurdukları düzen devam edecek, düzmece tanrılarıyla insanlar üzerinde egemenlik kurmaya devam edeceklerdi. Sana sistemden pay vererek içlerine çecekler ve zaman içinde eriyip gidecektin...

76- Onlar doğduğun toprakları terk etmen için neredeyse dünyayı başına yıkacakları. Ama şunu iyi bilsinler ki o takdirde onlar da senin ardından orada pek fazla kalamazlar.

77- Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler döneminde de davranış tarzımız buydu.⁴⁴ Bizim davranış tarzımızda bir değişiklik bulamazsın.⁴⁵

78- Sabah, öğle ve akşam vakitlerinde cânı gönülden namaz kıl.⁴⁶ Unutma ki seher vakti okumasında kalp gözlerini açan bir dinginlik vardır.⁴⁷

79- Sırf içinden geldiği için gece yarılarında uykudan kalk, Kur'an oku, namaz kıl.⁴⁸ Böylece Rabbinin seni övülmüş makamlara çıkarması umulur.

80- Şöyle dua et: "Rabbim! Başlarken doğrulukla başlamayı, bitirirken doğrulukla bitirmeyi nasip et. Bana yardım et, güç kuvvet ver Ey Rabbim!"

81- Ve haykır! "Gerçeğin ta kendisi geldi sahte olan yok olup gitti. Hiç şüphenez olmasın; her sahte şey yok olmaya mahkûmdur."⁴⁹

82- BİZ işte böyle böyle Kur'an'ı indiriyoruz. Öyle ki bu indiriş iman edenler için şifa, sevgi ve merhamet kaynağı olurken zalimlerin hüsrânını artırıyor.

83- İnsanoğlu bu; nimete kavuştuğumuzda dönüp arkasına bakmıyor, sıkıntıya düşünce de sızlanıp duruyor.

وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفْرِؤُونَكَ مِنَ الْأَرْضِ لَئِنْ جِئُوا مِنْهَا
وَأِذَا لَا يَلْبَثُونَ خِلاَفَنَا إِلَّا قَلِيلًا ﴿٧٦﴾ سَنَةً مِنْ قَدْ أَرْسَلْنَا
فَبَلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لَسُنَّتِنَا تُحْوِيلًا ﴿٧٧﴾ أَقْرِ الصَّلَاةَ
لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْ آتِ الْفَجْرَ إِذْ قَرْنَ الْفَجْرَ
كَانَ مَشْهُودًا ﴿٧٨﴾ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسُجِّدْ نَافِلَةً لَكَ عَسَى
أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَعَهُ مَا تُحْمَدُونَ ﴿٧٩﴾ وَقَارِبِ أَدْنَىٰ مَدْخَلِ
صِدْقٍ وَآخِرِ نَجْحٍ مُخْرَجِ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا
نَهِيًّا ﴿٨٠﴾ وَقُلْ جَاءَ الْحُوقُ وَالْحَقُّ الْبَاطِلُ إِذَا لَبَّ طَلَّ كَانَ
زَهُوقًا ﴿٨١﴾ وَنَزَّلْنَا الْقُرْآنَ بِمَا هُوَ صَفِيَاءٌ وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ
وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾ وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ
أَعْرَضَ وَنَأِجِنِبُهُ وَإِذَا مَسَّهُ الشُّرُوكَانُ نُوِيًّا ﴿٨٣﴾
قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَىٰ سَبِيلِهِ فَرِيقًا أَعْلَمُ مِنْ هُوَ أَعْلَمُ سَبِيلًا ﴿٨٤﴾
وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِي وَمَا أُرْسِلْتُ مِنَ الْعِلْمِ
إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٥﴾ وَلَنُرْسِلَنَّ لَدَهُنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا
إِلَيْكَ نُوًّا لَا تَجِدُ لَكَ بِهِ عِلْمًا ﴿٨٦﴾

84- Onlara söyle: "Herkes kendi kişiliğini yansıtır. Rabbiniz kimin doğru yolda yürüdüğünü çok iyi biliyor..."

85- SANA ruhtan soruyorlar. Onlara söyle: "Ruh Rabbinin işidir." Bu konuda size pek az bilgi verilmiştir."⁵⁰

86- Eğer istesek vahyettiğimizi keser, hepsini sileriz. Bize karşı kendine bir dayanak da bulamazsın.

⁴⁴ SÜNNET: Sözlükte [سنن] kökünden gelir. Mastarı "bıçağı bileylemek" demektir. Çığır, tutulan yol, adet (sünnet); yaşlanmak, ihtiyarlamak (isnân); çığır izlemek, yolu takip etmek (tesennün); adetini izlemek, yolunu izlemek (istinân); dış, yaş, ömür (sinn); yıl, sene (seneh); yıllık, senelik (senevi); yolda yürümek (senne't-tarik); üzerinden yıllar geçmiş şey (mesnun) kelimeleri bu köktendir... Görüldüğü gibi sünnet kavramının kökünde "bir şeyi sürekli yapmak" esas anlamı vardır.

Arap, bıçağın ucunu sivrilmek için bileyleme işine (*senne*) demektedir. Buradan bir şeyi sürekli yapmak, ısrarla takip etmek, adet haline getirmek, onu huy ve yol edinmek manası çıkmakta diğer eşya ve olaylarda bu çağırışım sebebiyle bu kökten gelen kelimeler kullanılmaktadır. Bu manada Allah'ın yapa geldikleri (*sünnetullah*); peygamberin yapa geldikleri (*sünnet-i rasul*); öncekilerin yapa geldikleri (*sünnetu'l-evvelin*) kavramları terim değeri kazanmıştır. Türkçe'de "davranış tarzı" dediğimiz şeye benzer. "Bu onun tarzı değil" cümlesindeki manayı çağırıştırır.

⁴⁵ Yani: Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de doğduğu topraklardan sürüldüler. Yok edilmek, susturulmak, etkisiz hale getirilmek istendiler. Bunlar olmayınca uzlaşma yolları aradılar. Fakat direnenler, güçlülere göğüs gerenler, davasının adamı olanlar sonunda galip geldiler. Haklı bir davayı baskı ve zorbalıkla örtbas etmek isteyenler sonunda yıkılıp gittiler. Böyledir bu: "Hak gelince batıl zail olur", "Güneş balçıkla sıvanmaz", "Su gelince teyemmüm bozulur", "Yalancının mumu yatsiya kadar yanar", "Eden bulur"... Bunların böyle olduğuna tarih ve hayat tecrübesi şahittir. Açın bakın, izleyin görün bunun hep böyle olduğunu göreceksiniz. İşte bizim davranış tarzımız budur. Bunda bir değişiklik de olmamıştır ve bundan sonra da olmayacaktır...

⁴⁶ SALAT: Sözlükte [*صلى*] kökünden gelir. Mastarı "dua, namaz, rahmet, Yahudi tapınağı, havra" demektir. Zamanla Müslümanların kıldığı namaz anlamında terim değeri kazandığını görüyoruz. Arapça'da hamile devenin doğumu yaklaştığında kuyruk altı sarmak (*sallati'n-nâgati*); namaz yeri, seccade (*musalli*); atın yarışta kazananın ardınca gitmesi (*tasliyete'l-feres*); dua etmek (*tasliye*); hayvanın kuyruk altı veya sırtının ortası (*es-selâ*); ateşte yanmak, ateşe maruz kalmak (*sallâ*); bir şeyi yakmak için ateşte bırakmak (*tasliyah*); ateşte ısınmak (*istilâ*); ateşte yanma, ateşte kalma (*es-silli*) kelimeleri bu köktendir... Kur'an'da namaz (*salat*) övgü (*hamd*); yüceltme (*tesbih*) kelimeleriyle ifade edilen ibadetlerin vakitlerine yönelik atıflar değişik şekillerde geçmektedir; 17/78. ayette güneşin tepe noktasından dönmesi (*dulûki's-şems*); karanlığın iyice bastırması (*qasaiqi'l-leyl*); sabah okuması (*qur'ane'l-fecr*); 11/114. ayette gündüzün iki tarafı (*tarafeyi'n-nehar*); gecenin ilk saatlerinde (*zulfen mine'l-leyl*); 21/130. ayette güneşin doğmasından önce (*gable tulû'u's-şems*); günbatımından önce (*gable'l-gurûb*); gecenin bir bölümünde (*ânâiyi'l-leyl*); gündüzün uçlarında (*etrâfi'n-nehâr*); 30/17-18. ayetlerde akşama ulaştığınızda (*hıyne tumsûne*); sabaha kavuştuğunuzda (*hıyne tusbihûne*); gündüzün sonunda ve öğleye ulaştığınızda (*aşiyen ve hıyne tuzhirûn*) ifadeleri kullanılır. Bu ifadeler başta Hz. Peygamber (s.a.v) olmak üzere Müslüman bilinç pratiğinde "beş vakit namaz" olarak anlaşılıp uygulanmıştır. Demek ki Kur'an bu konuda da eski dünya dinlerinin genel uygulamasını tümünden ortadan kaldırmıyor. Genel olarak doğuş, yükseliş ve batış zamanlarında güneşe, yıldızlara vs. yöneltilen tapınma ritüellerini "Tek Allah'a" çeviriyor ve vakitlerini yeniden düzenliyor. Bu anlamda Kur'an'ın namazın kılınışı ve vakitlerini ayrıntılı olarak vermeyişi bunun dini dünyada çok bilinen ve yaygın bir şekilde uygulanan ibadet olmasındandır. Kur'an "salâtın" içeriğini yeniden tanımlamış ve yönünü değiştirmiştir. Şirkten, hurafeden ve

putperestlikten arındırmıştır... Öte yandan Farsça “namaz” ile Arapça “salât” arasında şöyle bir ilişki olduğu anlaşılıyor: Namaz, Zerdüştinin eski kutsal metinlerinin dili olan Avestan dilinde (MÖ. 2. bin yıl) boyun eğme, temannah, saygı anlamına gelen *nemah*’tan geliyor. Bu kelime Pehlevi ve Pazend dilleri olan orta Farsça’da (MS. 3–7. yy) aynı anlamda *namaç* olarak kullanılıyor. Yeni Farsça’da ise *namaz* olarak devam ediyor. Zerdüştinin ibadet şekli ise ateş etrafında dönen bir ritüeldir. Aramice’de *salâ* yine dua etme, ibadet etme demektir. Bu açıdan Arapça ateşte yanmak, ateşe maruz kalmak (*sallâ*); bir şeyi yakmak için ateşte bırakmak (*tasliyah*); ateşte ısınmak (*istilâ*); ateşte yanma, ateşte kalma (*es-silli*) anlamında kullanılması, böylece hem Yahudi tapınağı hem de ateş ile ilgili bir mana kazanması bu Elam/Mezopotamya/Sami dillerinin birbiriyle derin tarihi ilişkisini gösterir. Öyle anlaşılıyor ki *salat* çok eski bir tapınma ve ibadet kelimesidir. Kur’an bunu yeniden ele alarak düzenlemiştir. *Salât* kelimesi İran üzerinden Müslüman olan Türklerle “namaz” olarak geçmiş, ancak aynı kökten gelen *musallâ*, *salâ*, *salavât* gibi kelimeler Türkçeye Arapça’dan geçmiştir. Şu halde İslâm tarihi boyunca Müslüman milletlerin (Arap, Fars, Türk vb.) kıldığı “beş vakit namaz”, eski dünya dinlerindeki ibadet ritüellerinin yeniden yorumlanmış, daha doğrusu aslına çevrilmiş halidir. Bu ibadet şeklinin kökleri tarihin derinliklerinde yatmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki Âdem’den beri namaz vardır. Nitekim çoğu Sümer heykellerinde insanlar ellerini göğüslerine bağlamış namaz kılar şekilde resmedilmektedir. Bu nedenle Kur’an’ın arka plan derinliğindeki dinler tarihini bilmeden, sadece metnine bakarak “salat duadır”, “eğilip kalkma şeklinde bir namaz yoktur” gibi görüşler çıkarmak kuru kuruya bir yüzeysellik olup, Kur’an’ı eski dünya dinleri ve Sami dil, tarih ve kültür evreninin ikliminden söküp kopararak anlamaya kalkmak manasına gelir. Hâlbuki Kur’an bütün bu eski dünyanın tashih edici devamcısı (*musaddık*) ve son büyük reformu olarak görülmek durumdadır...

⁴⁷ Harfi harfine: “Şems’in zirveden dönüşü ile ‘leyle’ iyice bastırıldığında ‘salat’ et, bir de ‘feci’ okuması. Muhakkak ki ‘feci okuması’ ‘meşhud’dur.”

⁴⁸ Harfi harfine: “Gecenin içinden senin için ‘nafile’ olarak onunla ‘teheccüd’ et.”

⁴⁹ Harfi harfine: “Hak’ geldi ‘batıl’ ‘zail’ oldu. Muhakkak ki ‘batıl’ yok olmak durumundadır.”

⁵⁰ Ayette neyin kastedildiği konusunda iki görüş vardır; 1- Soru ruh hakkındadır. Ruhun ne olduğu sorulmaktadır. 2- Burada ruhtan maksat vahiydir. Vahyin nasıl bir şey olduğu sorulmaktadır... Hemen sonraki ayetten de anlaşılabilceği gibi ikinci görüş doğru ve isabetli görünmektedir. Dolayısıyla insanlar Hz. Peygamber’den (s.a.v) gelen vahiy hakkında soru sormakta, ayette ise vahyin Allah’tan geldiği, O’nun işi olduğu, isterse hemen kesilebileceği, peygamberin kendince uydu-
rup durduğu bir şey olmadığı vurgulanıyor. Ayrıca Bkz. “RUH’L-KUDS” 16/102. ayet ve “VAHIY” 16/28. ayet dipnotları.

87- Ancak Rabbinin sevgi ve merhameti sayesinde böyle bir şey yapmıyorsunuz. O'nun sana olan lütfü çok büyüktür; bundan hiç şüphen olmasın.

88- Onlara söyle: “Gördüğünüz görmediğiniz⁵¹ herkes Kur’an’ın benzerini getirmek üzere toplansalar, ellerinden gelen her şeyi yapsalar dahi bir benzerini getiremezler.

89- Açıkçası Biz bu Kur’an’da dillere destan olacak birçok açıklama yaptık. Fakat insanların çoğu hala inkârda ısrar ediyorlar.

90- Diyorlar ki: “Yerden bir pınar fışkırtmadıkça, 91- Hurmalıklardan ve üzümlüklerden bir bahçe yapıp aralarından çaylar akıtmadıkça, 92- Yahut iddia ettiğin gibi göğü üzerimize parça parça düşürmedikçe veya Allah’ı ve melekleri karşımıza açıkça getirmediğimiz, 93- Altından bir evin olmadıkça ya da gökyüzüne çıkıp oradan bize özel bir mektup getirmediğimiz sana inanmayacağız.” Peki, söyle onlara: “Rabbimin şanı yücedir. Ben sadece bir insan,⁵² sadece bir peygamberim.”

94- Kendilerine doğru yolu gösteren rehber geldiğinde insanların imana yanaşmamasının nedeni “Allah bir insanı mı peygamber gönderdi?” demelerinden başka bir şey değildir.

الْأَرْضَ حَمَلَتْ مِنْ رَبِّكَ أَنْ فَضَّلَهُ كَانَتْ عَلَيْكَ كَبِيرًا ﴿٨٧﴾ قُلْ لَئِن
اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ
لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾
وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَىٰ
أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كَعُورًا ﴿٨٩﴾ وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ
تُنْجِرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنبُوعًا ﴿٩٠﴾ أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَجِيلٍ
وَعَنَبٍ تُفَجِّرُ الْأَنْهَارَ خِلَافَهَا تَفْجِيرًا ﴿٩١﴾ أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ
كَازِفَاتٍ عَلَيْهَا سِحْفًا أَوْ تَأْتِي بِنُورٍ أَوْ تَأْتِي بِاللَّيْلِ كَغَيْمَةٍ ﴿٩٢﴾
أَوْ يُكْرَلْ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُرْفٍ أَوْ تُرْفَىٰ فِي السَّمَاءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ
رَبِّكَ حَتَّىٰ نُنْزِلَ عَلَيْكَ آيَاتٍ مِّنْ سَمَوَاتٍ مَّحْدُودَةٍ ﴿٩٣﴾
كُنَّا إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٤﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا
إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٥﴾
قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَسْمَعُونَ مَطْمَئِنِينَ لَأُنزِلْنَا
عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا ﴿٩٦﴾ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا
بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ أَنَّهُ كَانَ بَعِيدًا ﴿٩٧﴾ خَيْرًا بَصِيرًا ﴿٩٨﴾

95- Söyle onlara: “Eğer yeryüzünde yürüyen melekler iskân etmiş olsaydı, elbette onlara peygamber olarak gökten bir melek gönderirdik.”⁵³

96- Söyle onlara: “Allah, sizinle benim aramda şahit olarak yeter. Allah kullarının her şeyini duyuyor, her şeyini görüyor; bundan hiç şüpheniz olmasın.

⁵¹ Harfi harfine: “İnsanlar ve cinler...” Kur’an’da “ins” ve “cinn” kelimeleri tek başına kullanıldıklarında bildiğimiz anlamda “insan” ve “cin”, beraber kullanıldıklarında ise “görünen ve görünmeyen (ins-u cinn) bütün varlıklar” manasında kullanılmaktadır.

⁵² İNSAN/BEŞER: Bkz. 76/1. ayet dipnotu.

⁵³ Demek ki bu ayetler (90–95) açıkça gösteriyor ki mucize talepleri tarihin her döneminde olmuştur. Bütün peygamberler bu tür doğaüstü güç gösterisinde bulun-

ma (*sultan*) talebiyle karşılaşmışlardır. Peygamberler ise onlara “biz sadece bir beşeriz, bir peygamberiz. Size söze dayalı, anlayacağınız, üzerinde düşünebileceğiniz, apaçık ayetler (*beyyinat*) getiriyoruz” demişlerdir. Dikkat edilirse 94. ayet peygamberler hakkında genel bir ilke koyuyor; “insanların imana yanaşmamalarının nedeni “bizim gibi bir beşerden peygamber mi olurmuş” demeleridir. Bu ilke bütün inkarcılar ve bütün peygamberler için geçerlidir. Şu halde “Önceki peygamberlere mucizeler verilmişti, **Hz. Peygamber’e** (s.a.v) ise mucize olarak sadece Kur’an verildi” görüşü eksiktir. Bilakis bütün peygamberlere söze dayalı delil (*beyyinat*) ve vahyin insan ruhunu diriltten, hayat bahşeden “kelimelerinden” başka bir şey verilmedi. **Hz. Peygamber** (s.a.v) ne ise diğerleri de oydu! (Allahu a’lem). Ayrıca Bkz. “AYET”; 17/59, “BEYYİNAT”; 14/9. ayet dipnotları.

97- Allah her kime doğru yolu nasip ederse, o doğru yolda yürür. Her kimi de sapıklık içinde bırakırsa, artık onlar için Allah'tan başka yardımcılar bulamazsın. Biz onları kıyamet günü kör, dilsiz ve sağır olarak yüzükoyun toplayacağız. Cehennemnin dibini boylayacaklar; alevi söndükçe yeniden yakacağız.

98- Onların müstahak olduğu ceza budur. Çünkü onlar hem ayetlerimize kâfirlik ettiler, hem de “biz kemik yığını haline gelip toz toprak olduktan sonra mı yeni bir yaratılma ile hayat bulacakmız?” dediler.

99- Gökleri ve yeri yaratmış olan Allah'ın, kendilerinin mislini yeniden yaratmaya kadir olduğunu görmüyorlar mı? Verilen süre dolduğunda bu kesinlikle gerçekleşecek! Fakat bu zalimlerin kâfirlikten başkasına aldıkları yok.

100- Onlara söyle: “Rabbimin sevgi ve merhamet hazineleri sizin elinizde olsaydı, biter korkusuyla kimseye bir şey vermezsiniz. Şu insanoğlu ne çok cimridir!”

101- İYİ DİNLEYİN! Musa'ya söze dayalı apaçık dokuz ayet indirdik.⁵⁴ İsrail oğullarına⁵⁵ sor: Musa onlara geldiği zaman Firavun ona: “Ey Musa, ben senin kesin büyülediğini düşünüyorum.”⁵⁶ dedi.

102- Musa da: “Pekâlâ bilirsin ki, bu apaçık sözleri ancak göklerin ve yerin Rabbi vicdanının sesini duyabi-

وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضِلَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا وَمِن دُونِهِ
وَيَحْشُرْهُمْ نَجْمًا كَالنَّجْمِ عَلَى وُجُوهِهِمْ عَمِيًّا وَبُكَامًا
وَصُمًّا مَا أُوهِدُهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبِتْ زِدْنَا لَهُمْ سَعِيرًا ﴿٧٧﴾
ذَلِكَ جَزَاءُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا وَقَالُوا إِذَا كُنَّا عِظَامًا
وَرَمًا نَأْتِنَا لِنَبْعَثُنَّوَنَحْنُ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٧٨﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ
الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ
لَهُمْ أَجْلًا لَارْتَبِ فِيهِ قَائِلِي الظَّالِمُونَ الْإِصْرًا ﴿٧٩﴾
قُلْ لَوِ اتَّخَذْتُمْ عِندَ رَبِّي أَرْحَامًا لَرَفَعْتُ لَكُمْ خَشْيَةَ
الْإِنْفَاقِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ قُفُورًا ﴿٨٠﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى
تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَنَسَى بَعْضَ آيَاتِنَا إِذْ جَاءَهُمْ قَوْمًا لَهُ
رُءُوفٌ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا مُوسَى مُنْحَرًا ﴿٨١﴾ قَالَ لَقَدْ عَلِمْتُمْ
مَا أَنْزَلَ هَؤُلَاءِ إِلَّا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بِصَافِرٍ رَوَّافٍ
لَأَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴿٨٢﴾ فَأَرَادَ أَنْ يَنْتَقِرَ مِنْهُرْمَا لَأَرْضِ
فَاعْرَفْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَمِيعًا ﴿٨٣﴾ وَقُلْنَا مَنْ بَعْدَكَ يَا إِبْرَاهِيمَ
الْحَكِيمَ ﴿٨٤﴾ فَاتَّخَذُوا الْأَرْضَ طَمَاحًا وَعَادَا الْآخِرَةَ أُولِي الْقُلُوبِ الْغَافِلِينَ ﴿٨٥﴾

lesin⁵⁷ diye indirdi. Ben de ey Firavun, senin kesin mahvolduğunu düşünüyorum” dedi.

103–104- Derken Firavun onları ülkeden sürüp çıkarmak istedi. Biz de hem onu hem de beraberindekilerin tümünü boğduk. Arkasından da İsrail oğullarına dedik ki: Artık memleketinizde güven içinde yaşayabilirsiniz. Hiç şüphemiz olmasın; mahşer günü zalimi mazlumuyla hepinizi huzurumuzda toplayacağız.

⁵⁴ Bu ayeti şu hadis çok açık bir şekilde tefsir ediyor: “Saffan bin Assal’dan, o şöyle demiştir; “Bir Yahudi arkadaşına bizi şu peygambere götür de “apaçık dokuz ayet” hakkında soralım dedi. Bunun üzerine biz hep beraber Hz. Peygamber (s.a.v.)in yanına gittik. O ikisi soruyu sordular. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Bu

dokuz ayet: 1- Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamanız 2- Hırsızlık etmemeniz 3- Zina yapmamanız 4- Adam öldürmemeniz 5- Sihir yapmamanız 6- Faiz yememeniz 7- Evli kadına zina iftirasında bulunmamanız 8- Savaşta kaçmamanız 9- Cumartesi yasağına riayet etmenizdir.” dedi. Bunun üzerine o iki Yahudi ayağa kalktı ve Hz. Peygamber (s.a.v)’in ellerini ayaklarını öperek şöyle dediler: “Şahadet ederiz ki sen peygambersin. Eğer kavmimiz tarafından öldürülmekten korkmasaydık, hiç şüphesiz sana tabi olurduk.” (Razi, Kurtubi, İbn Kesir). Keza “dokuz” kelimesi çokluktan kinaye olup sadece bu dokuz (veya on emir) değil “birçok ayet” de kastedilmiş olabilir. Burada dokuz mucizenin kastedildiği iddiasına gelince, bu gayet açık İsrailiyattır. Musa ve İsrail oğulları kıssasını mucizelere boğan Tevrat anlatıları hiç süzgeçten geçirilmeden klasik müfessirlerimizin eserlerine girmiş görünüyor. Yukarıdaki ayette yine söze dayalı apaçık deliller (*ayatun beyyinât*) tabirinin kullanıldığına dikkat ediniz. Bu, tüm Kur’an boyunca hiç şaşmıyor. Peygamberlerin getirdikleri ısrarla bu tabirle ifade ediliyor. İnkârcıların mucize talebi ifade edilirken ise genellikle güce dayalı apaçık deliller (*sultanun mubin*) deniliyor... Hz. Musa’ya verilen asay-ı musa ve yed-i beyzadan ne anlaşılması gerektiğine gelince, bu sihirbazlığa dayalı Firavun ve Haman diktatörlüğünü deşifre etmek için Musa’nın giriştiği bir karşı hücum olarak okunmalıdır. Buradan Hz. Musa’nın, Firavunluğun o günkü gnostik, ezoterik, dini-ideolojik köklerini sarsmak istediği sonucunu çıkarıyoruz. Çünkü “asa” eski dünya dinlerinde çok önemli bir semboldür ve Tanrı-kralın sihir ve büyüye dayalı gücünü ifade eder. Yukarıdaki dokuz emirden birisinin “sihir yapmayın” olması da gösteriyor ki Hz. Musa sihir ve büyücülüğün korku salan etkisi üzerine kurulu bir siyasi yapıyı temellerinden çatırdatmak istiyordu. İşin doğrusu Hz. Musa bu işin nasıl yapıldığını Mısır’dan ayrı kaldığı on yıllık süre içinde öğrenmiş olabilir. O dönemde sihirbazlar içine civa doldurulmuş bağırsağı yılan şeklinde boyuyorlar ve sıcak toprağa atınca yılan gibi kıvrılıyordu. Yani sihirbazlar zaten bunu yapıyorlardı. Hz. Musa onlara bilmedikleri bir şeyi yapmadı. Bildikleri bir şeyle onların karşısına çıktı. Unutulmamalı ki Kur’an lisanında Hz. Musa’nın ki dâhil insanların etmesi-eylemesi, aynı zamanda (hem dem) Allah’ın yaratması, vermesi, ihsan etmesi, etmesi-eylemesidir. Bu konuyu iyi kavramak lâzımdır. Aristocu mantıkla “ya odur ya budur” demek burada gitmemektedir. Çünkü Allah-insan veya Allah-peygamber, Allah-âlem ilişkisi dümdüz işleyen Aristocu mantık ile kavranamaz... Şu halde korkulacak bir şey olmadığını göstermek için Hz. Musa büyü imparatorluğuna böylece meydan okuyor. Fakat bir kez meydan okuyup bu işi orada bıraktığını da görüyoruz. Ardından asıl kırk yıl “temizlediği arazi üzerine” işte bu dokuz veya onlarca dokuz söze dayalı apaçık ayetlerle (*ayatun beyyinât*) tebliğde bulunuyor. Hatta Taberi’nin rivayetine göre bu faaliyeti Mısır’da 40 yıl kadar sürüyor... Tufan, çekirge, bit, kurbağa istilâları ve Nil nehrinin kızıl akmasına gelince, bunlar dünyanın başka yerlerinde de görülebilen doğal afetlerdir. Kur’an lisanında bunlar birer “azap” ve “uyarı”dır. Halen dünyada böyle afetler olmaya devam etmektedir. Fakat insanlar o gün olduğu gibi bugünde bunlardan ibret almıyor, sıradan şeyler olarak görmeye devam ediyorlar...

⁵⁵ BENİ İSRAİL: Kur'an'da kullanılan [بنی اسرائیل] "İsrail oğulları" tabirine "Tanrı ile yürüyenin torunları olduklarını iddia edenler" anlamında kısaca "Tanrı ile yürüyenin torunları, ahfadı vs." şeklinde tefsir etmemiz, tabirin sözlük anlamından çıkardığımız bir manaya dayanmaktadır. Şöyle ki: "İsrail" Hz. Yakup'un lakabı olup "Tanrı ile yürüyen" demektir. Terkipte yer alan [بنى] kökü de mastar olarak "yapmak, kurmak, bina etmek, inşa etmek" manasındadır. Dolayısıyla mana "Tanrı ile yürüyenin ardından kendilerine onun torunu göstermek için silsile inşa edenler, kendilerini ona nispet ederek soy ve zürriyet bina edenler" demek olur. Bu ise birinin kendisini filanın torunu, oğlu, zürriyeti, soyu, sopu olduğunu iddia etmesi demektir. Demek ki bu bir iddiadır. Kur'an bu manada dokunaklı bir göndermeyle "Ey Tanrı ile yürüyenin torunları, ahfadı, soyu, zürriyeti vs. olduğunu iddia edenler, kendilerini ona nispet edenler, onunla aralarına silsile inşa edenler, bunu kurup bina edenler! Siz kim Tanrı ile yürümek kim?" demeye getirmektedir. Tabirin bu şekilde okunması hem dil kurallarına, hem de Kur'an'ın tarihte bir şekilde oluşmuş bu nispet ve aidiyet iddiası üzerinden vermek istediği evrensel mesaja uygun düşmektedir...

⁵⁶ Yani: Bu sözler zaten bildiğimiz şeyler. Ama sen bunları Tanrı'dan aldığını söylüyorsun. Tanrı neden benimle değil de seninle konuşuyor. Nasıl oluyor da Tanrı ile konuştuğunu söyleyebiliyorsun, çünkü eğer bir tanrı varsa o da benim. Şu halde sen "halüsinasyon" görüyorsun, hayal dünyasında yaşıyorsun, kendini peygamber sanıyorsun...

⁵⁷ BASAİR: Bkz. 12/108. ayet dipnotu.

105- BİZ bu Kur'an'ı gerçeğin ta kendisi olarak indirdik; gerçeğin ta kendisidir inen!⁵⁸ Seni de ancak müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdik.⁵⁹

106- Kur'an'ı hayatın içinden seslenerek, insanlar sorun yaşadıkça cevaplar vererek, bölüm bölüm indirdik.⁶⁰

107- Onlara söyle: "İster ona inanın, ister inanmayın." Bakın önceki çağlarda kendilerine bilgi verilenler içinden bu Kur'an okununca yüzüstü secdelere kapananlar vardı. Onlar derlerdi ki:

108- "Rabbimiz sen her tür eksiklikten uzaksın. Gerçekten Rabbimizin sözü kesinlikle gerçektir."⁶¹

109- İşte onlar böyle ağlayarak yüzüstü kapanırlar; içleri korku ve titreme ile dolup taşar.

110- Söyle yine: "İster "Allah" diye dua edin, ister "Rahman" diye dua edin. Hangisi ile dua ederseniz edin bütün güzel isimler O'nundur.⁶² Dua ederken sesinizi çok yükseltmeyin, çok da gizlemeyin; ikisi arası bir yol tutun.

111- Deyin ki: "Övgü, çocuk edinmeyen, acizliğinden dolayı yardıma ihtiya-

cı olmayan, egemenliğinde ortağı bulunmayan Allah'adır." Haydi, yüceltin onu; Allahu Ekber!

⁵⁸ Harfi harfine: "Onu hak ile indirdik ve o hak ile indi."

⁵⁹ Yani: İyilere iyi haberler veresin, onları cennet ile müjdeleyesin diye "mübeşşir" olarak; kötülerini de ölüm, afetler ve kıyamet günü ile uyarasın, uyandırasın diye "nezir" olarak gönderdik. Sen ne bir büyücü, ne bir sihirbaz ne de doğüstü güçlere sahip birisisin. Yalnızca "söz" ile uyarın, "söz" ile muştulayan, karakteri sapasağlam dürüstlük abidesi bir öksüz, sağduyuya hitabeden, vicdanın ve merhametin sesi olan bir el-eminsin Ey Muhammed!

⁶⁰ Harfi harfine: "Onu bir 'Kur'an' olarak, insanlara 'meks' (dura dura) okuyasın diye 'tefrik' (kısım kısım) ettik ve onu 'tenzil' (parça parça) ederek indirdik."

⁶¹ Yani: Önceki çağlarda Rabbimizin "Bu dava ne Musa ile, ne İsa ile bitmez, bitmeyecek. Daha ne Musa'lar ne İsa'lar gelecek. Yeryüzünde "Allah'ın sesi" olacak peygamberler daima bulunacak. Tevhid ile şirk, hak ile batıl, adalet ile zulüm her

zaman kendi seslerini çıkaracak. Bu nedenle bu işin **Musa** veya **İsa** ile bittiğini sanmayın. Allah'tan ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allah daima "oluş" ile beraberdir. İnsanlık ile birlikte yürümektedir. Yeryüzü, dünya, kâinat sahipsiz değildir..." diye verdiği sözler gerçekleşmiş bulunuyor. İşte şu öksüz **Muhammed**, **Musa'nın** ve **İsa'nın** ve önceki çağların tüm peygamberlerinin yolunu sürdürüyor; onların davasını yeniden dile gelen sesi soluğu oluyor...

⁶² Demek ki "Allah" ismi de "Rahman" ismi de gerçekte tam olarak "O'nu" ifade etmeye yetmez. Aslında bu isimler tarih boyunca insanların tanrı arayışında ortaya çıkarak şekillenmiş isimlerdir. O (*Huve*) gerçekte isimlidir. Ezeli ve ebedi yüce varlığın ismini tam olarak bilmiyoruz ama biz ona "Allah", "Rahman" diyoruz. Daha birçok güzel isimlerle O'nu anıyoruz. Bu isimler O'nunla ilişkiye geçebilmemiz için bir takım kelimelerdir. Oysa *Sırru'l-Esrar* olan yüce varlık kelimelere sığmaz. Bu nedenle ne kadar güzel isim varsa O'nundur. İyiliğe, güzelliğe, doğruluğa, sevgiye, merhamete dair ne kadar söylenmiş söz varsa O'ndandır... Ayrıca Bkz. "AL-LAH"; 1/1. ayet, "RAHMAN"; 1/2. ayet, "EB-RAHAM"; 14/35. ayet dipnotları.

18- KEHF SURESİ

Mekke'de inmiştir, 110 ayettir. Surede **Ashab-ı Kehf**, **bahçe sahipleri**, **Âdem**, **Musa** ile bilge kişi (halk arasında Hızır diye bilinir) ve **Zülkarneyn** kıssaları peş peşe anlatılır. Bunlar üzerinden evrensel mesajlar verilir. Bu kıssalardan, bir zamanlar zulüm ve kötülükle dolmuş dünyayı terk ederek dağlara ve mağaralara çekilen muvahhid guruplardan bahsedilen 9-26 ayetler arasındaki Kehf (*mağara*) kıssası sureye isim olmuş görünmektedir.

18- KEHF SURESİ

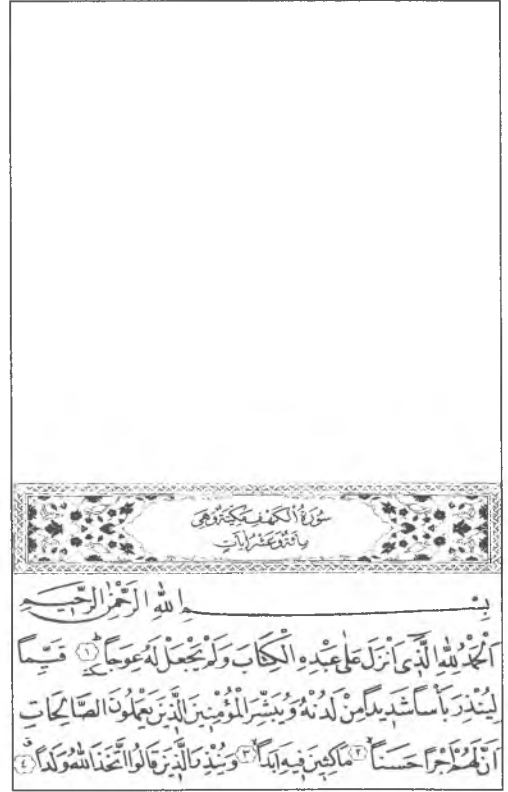
Mekke'de nazil olmuştur, 110 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1/2- Allah'ı ne kadar övseniz azdır. Çünkü O, sağduyudan şaşmadan ve hayatın içinden seslenerek¹ kuluna kitabı indirdi.

2/3- Allah'ın şiddetli azabı ile uyarısın, iyilik, güzellik, doğruluk için çalışan mü'minleri, içinde ebedi kalacakları güzel bir karşılığın beklediğini müjdelesin,

4- Ve "Allah çocuk edindi" diyenleri uyarısın için...

¹ İVECEN GAYYIME: Sözlükte [سوج] kökü mastar olarak "yamulmak, eğrilmek" demektir. Yamuk olmak, eğrilmek, zikzaklı olmak, ahlaksız olmak, yoldan sapmak (a'vec); eğrilmek, yamulmak (i'vicâc); yamultmak, eğmek, eğriltmek (ta'vic); fildişi (âc); fildişi kulesi (buruc mine'l-âc); eğri, yamuk (maû'c) kelimeleri bu köktendir... Sözlükte [قام] kökü de mastar olarak "ayağa kalkmak" demek. Dolayısıyla qayyum da çokça ayağa kalkan demek oluyor. Bu iki sözcükten oluşan i'vecen gayyimeh tabiri bu durumda, sağduyudan şaşmayan, yan yollara kaymayan, bu bakımından içinde eğrilik, zikzak bulunmayan, insan hayatının sorunları hakkında çokça ayağa kalkan, insanlar üzerine âdeta titreyen, onlara önem veren manasına gelir. Âc sözcüğünün fildişi, qayyim sözcüğünün de "sanki bir çocuğun işini görür gibi üzerine titreme" manasına geldiğini (Razi) düşünürsek şöyle bir mana da çıkar: "Bu kitap fil dişi kulelerinden değil, hayatın içinden konuşmaktadır. Yukarıdan ilgisiz emirler yağdırarak değil, hayatla iç içe, insan ve hayat üzerine titreyerek, ilgi göstererek, şefkatle, merhametle muamele ederek nazil olmaktadır. Tek yanlı bir monolog ile değil, olayları ve insanları sürecin içine katan diyalog ile oluşmaktadır..."

5- Bu hususta ne kendilerinin ne de atalarının hiçbir bilgisi yoktur. Ağızlarından çıkan ne berbat bir lâftır; sadece yalan söylüyorlar.

6- Şu halde, bu söze inanmak istemiyorlarsa arkalarından kendini heder mi edeceksin?

7- Bakın, hanginizin daha iyi, güzel ve doğru işler yapacağını ortaya çıkarmak için yeryüzünü cazip hale getirdik.

8- Sonunda yeryüzünü sararıp solduracağız; bundan hiç şüphenez olmasın.²

9- YOKSA SEN mağara arkadaşlarımız³ ve yazma nüshalarını ayetlerimizden şaşılacak bir olay mı sandın?⁴

10- Hani o gençler mağaraya çekilmişler ve şöyle demişlerdi: “Ey Rabbimiz, üzerimizden sevgi ve merhametini eksik etme ve içinde bulunduğumuz şartlarda bizi doğruluktan ayırma.”⁵

11- Böylece mağarada onların kulaklarını yıllarca dış dünyaya kapatarak ayırdık.⁶

12- Sonra da onları hayata döndürdük ki mağarada geçen sürenin iki açıdan farkını gösterebiliriz.⁷

13- Biz sana onların kıssalarını gerçeğin ta kendisi olarak naklediyoruz. Hakikaten bunlar, Rablerine câm gönülden iman eden gençlerdi. Biz de doğru yolda olma bilinçlerini artırmıştık.

14- Yürekları öyle sağlamdı ki başkal-

مَا كُنْتُمْ مِنْهُمْ وَلَا لِآبَائِهِمْ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ
مِنْ أَفْوَاهِهِمْ أَنْ يَقُولُوا إِلَّا كَذِبًا ﴿٥﴾ فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسًا
عَلَىٰ أَنفَارِهِمْ إِنْ لَمْ تُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا ﴿٦﴾ إِنَّا جَعَلْنَا
مَاعْلَىٰ الْأَرْضِ زِينَةً لِّهَا لِيَتُؤَمِّرُوا لَهُمْ أَحْسَنَ عَمَلًا ﴿٧﴾
وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا ﴿٨﴾ أَمْ حَسِبْتَ
أَنَّا صَاحِبَا الْكُفْرِ وَالزُّلْمِ كَأَنَّا مِنْ آيَاتِنَا مَعْجِبَا
﴿٩﴾ إِذَا دُورَىٰ الْقَيْتُ إِلَى الْكُفْرِ فَتَكَ لَوْ رَبَّنَا إِنَّا
مِزْلُكَ رَحْمَةً وَمِثْلُنَا مِنْ آيَاتِنَا شَدِيدًا ﴿١٠﴾ فَضَرَبْنَا عَلَىٰ آذَانِهِمْ
فِي الْكُفْرِ سِنِينَ عَدَدًا ﴿١١﴾ ثُمَّ بَدَأْنَا هُمْ لَنَعْلَمَ أَعْبَأَ الْعَجْزِينَ
أَحْصَيْنَا لَيْسُوا أَكْمَلًا ﴿١٢﴾ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ
فِي آيَاتِنَا لَبَرِيئُونَ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى ﴿١٣﴾ وَرَبَطْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ
إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنَدْعُوهُ
مِنْ دُونِهِ إِنْ لَمْ تُنَلِّمْنَا إِذْ سَطَطْنَا ﴿١٤﴾ هُوَ لَاءَ قَوْمُنَا
اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَّوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمُ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ
فَإِنْ ظَلَمُوا مِنَّا فَمِ مَتْرَفُنَا إِلَى اللَّهِ كَذِبًا ﴿١٥﴾

dırarak haykırmışlardı: “Bizim Rabbimiz göklerin ve yerin Rabbidir. O’ndan başka bir Tanrıya kesinlikle tapmayacağız. Aksi halde saçma sapan bir iş yapmış oluruz.

15- Şunlar, şu bizim halkımız, tuttular O’ndan başka Tanrılar edindiler. Onların Tanrı olduğuna açık bir delil getirselerdii ya! Allah’a yalan uydurandan daha zalim kim olabilir?”⁸

² Deme ki cazip olan her şey bir gün gelir sararıp solar; bağlar, bahçeler, gürül-gürül akan sular, pınarlar, yemyeşil ormanlar, cennet gibi koylar, deniz, güneş, plaj... hepsi bir gün gelir kervan geçmez kuş konmaz çorak toprağa döner. Hepsi sararıp solar. Aynı şekilde revaçta olan her şey bir gün gelir gözden düşer. Her cazip şey bir gün gelir cazibesini kaybeder, her genç yaşlanır, her güzellik sararıp solar. Her yükselişin bir inişi, her parıldayışın bir soluğu vardır. Bütün geceler mecburdur çıkar sabaha...

³ ASHABU'L- KEHF: Sözlükte [اصحاب الكهف] “mağara arkadaşları” demektir. Kur'an'ın indiği çağda mağara arkadaşları kıssası dilden dile dolaşan bir halk destanı olarak anlatılıyordu. Kur'an ayrıntıya girmeden üzerinden evrensel mesajlar veriyor. Öyle anlaşılıyor ki mağara arkadaşları yaşadıkları çağın egemen yönetimine başkaldırarak dağlara çekilen ve yıllarca bu dağlarda yaşayan muvahhitlerin hikâyesidir. Halen Anadolu, Suriye, Filistin gibi bazı yerlerde onlara ait olduğu iddia edilen mağaralar turistik amaçla ziyaret edilmektedir. Tarihi verilere göre bunlar Roma imparatorluğu döneminin insanlarıydılar. Roma'nın Filistin, Suriye veya Anadolu eyaletlerinde yaşamış olmaları muhtemeldir. Bir zamanlar Filistin'deki merkezi yönetime karşı ayaklanarak dağlara çekilen ve dağlardaki hayatı yaşam tarzı haline getiren “Esseniler” veya “Havariler” (Beyaz Elbiseliler) -Bkz. 3/52. ayet tefsiri- olarak bilinen guruptan bir takım gençler olması mümkündür. Esseniler, Hz. İsa'dan iki yüz yıl öncesinden başlayıp iki yüz yıl sonrasına kadar Filistin'de faaliyet gösteren bir guruptu. Günah ve kötülüklerle dolmuş dünyadan uzaklaşarak dağlara çekilmek onların yaşam tarzları olmuştu. Öyle anlaşılıyor ki bölge Roma egemenliğine girince İbrahimî gelenek mensupları dağlara çekilmiş, yıllarca bu istilâ ve işgale karşı direnmişlerdir. İşte Ashab-ı Kehf bunlardan bir gurubu anlatmaktadır. Sadece bunlarla kalmayıp böyle onlarca gurubun olduğunu söylemek bile mümkündür. Ashab-ı Kehf kıssası, isim, yer, mekân, zaman vermediği için bütün bunların ortak sembolü olarak anlaşılabilir. Hangisi için söylene ona uymaktadır. Demek ki bu dağlara çekilme hareketi birkaç kuşak devam etmiş. Bölge halklarının muhayyilesinde direnen halk kahramanları olarak yaşatılmışlar. Halk arasında “üç yüz yıl uykuda kaldılar” şeklinde dolaşan söylence işte bu muhayyilenin dışavurumudur. Tarihsel bilgi olarak bunlardan Filistin'deki Esseniler yanlarındaki yazma nüshaları (*ragîm*) elle yazıp çoğaltarak muhafaza ediyorlardı. Ayette geçen *ragîm* kelimesi de rakamlandırılmış, madde madde yazılarak nüsha haline getirilmiş kitabeler, yazmalar, sayfeler demektir. Bugün Kumran metinleri diye bilinen “Ölü Deniz Yazmaları”nın Essenilere ait olduğu bilinmektedir. 1947 yılının sonunda Ölü Deniz'in kuzeybatı ucunda yer alan Kumran Tepeleri ve civarındaki mağaralarda bulunan oldukça önemli Aramice ve İbranice yazma eserlerin işte bu Ashab-ı Kehf guruplarından kalma izler olduğu tahmin edilebilir. Adları tarihe Esseniler (Havariler) olarak geçen grubu sıradan bir Yahudi tarikatı olarak görmemek icap eder. Çünkü Esseniler denilen oluşum bir Mısırlı olan Hz. Musa'nın yolunu ve öğretisini İbranileştirme ve Yahudileştirme girişimlerine karşı çıkan ve İbrahim, Musa (veya İsa'nın) yolunu saf haliyle sürdürmek isteyen ve ne yazık ki doğdukları coğrafyaya gömülüp gitmiş olan muvahhid guruplardır...

⁴ Kıssaya başlarken sorulan bu soru çok ilginçtir. Bu soruyu Hz. Peygamber üzerinden genelde tüm insanlara yönelik anlamak icap eder. Âdeti denmek istenen şudur: “Yoksa siz Ashab-ı Kehf kıssası diye birbirinize anlatıp durduğunuz bu olayı olağanüstülüklerle dolu, insanı hayretler içinde bırakan şaşılacak bir şey mi sanıyorsunuz? Birbirinize anlatıp böyle bir olaya inanmayarak şaşıyorsunuz öyle mi?”

Olmadık yakıştırmalar yapmayı, abarttıkça abartmayı bırakın da dinleyin...

⁵ Yani: İçinde bulunduğumuz şartlar dünyanın çivisinin çıktığı, kötülerin, zulmün, haksızlığın egemen olduğu bir dünya olabilir. Fakat biz bu şartlara asla teslim olmayacağız. Bizim üzerimizden sevgini ve merhametini eksik etme. Bizi kendi başımıza bırakma. Bizi tevhid, adalet, doğruluk ve dürüstlük yolundan ayırma. Zulme kesinlikle teslim olmayacak, dünya egemenlerine hiç bir şekilde boyun eğmeyeceğiz. Bize yardım et, ey şu kalpsiz dünyada yapayalnız kalmış kimsesizlerin, çaresizlerin Rabbi!

⁶ Harfi harfine: “Böylece bir çok yıl (*sinine aded*) mağarada onların kulaklarına (*ala azânihim*) ‘darb’ ettik.’ Yani: Yıllarca, belki de birkaç kuşak dış dünyadan habersiz, her hangi bir haber alamadan, ilişkilerini keserek, kulaklarını dışarıya kapatarak, dışarıda olup bitenlerden ayrılarak (*darabe*) yaşadılar. Dağlarda, tepelerde kendi dünyalarındaydılar...

⁷ Harfi harfine: “Sonra onları dirilttik ki (*baas*) iki zümreden (*hizip*) hangisinin geçen süreyi daha iyi değerlendireceğini (*ihsa*) bilelim.” Yani: Yıllarca mağarada kaldılar. Dış dünyadan habersiz yaşadılar. Sonra tekrar dış dünyaya dönerek bir uyanış hareketi başlatmaya karar verdiler. Böylece aradan geçen süre içerisinde nelerin değişip değişmediğini, dış dünyayı kötülere bırakmakla dünyanın ne hale geldiğini, böylesi üzerinden yıllar geçmiş ve tümüyle kötülerin egemen olduğu bir dünyaya yeniden dönmek gerektiğinde, nereden nasıl başlamak gerektiğini göstermek istiyorduk. İstiyorduk ki zaman zaman böyle dünyadan dışlanıldığında, üzerinden zamanlar geçtiğinde, tarihin ve çağın gerisinde kalma durumu ile karşılaşıldığında yeniden nasıl başlanacak, tekrar hayata, tarihe, topluma, zamana, mekâna ve çağa dönüş hangi yöntemlerle gerçekleşecek görsünler. Dünyadan kopmanın nelere mal olduğunu anlasınlar. Hayatın ve olayların içinde olmakla, dışında kalmak nasıl bir fark yaratıyor iyi hesaplasınlar. Zulüm ve kötülükle dolmuş bir dünyaya teslim olmayı reddedip kopmak ile hayatın bilfiil içinde bulunmak sorumluluğu arasındaki denge nasıl kurulacak bunu görsünler... Görüldüğü gibi klasik tefsirlerde anlatıldığı gibi uykudan uyanan gençlerin kendi aralarında “acaba kaç yıl uyuduk” diye tartışmaları ve bunu hesabı ile uğraşmaları söz konusu değildir. Zaten Kur’an kaç yıl kalındığının hiç bir önemini olmadığını ısrarla vurguluyor. Keza ne kadar kalındığını Allah’ın bilmeye de ihtiyacı yoktur. Bir şeyler bilmeye ihtiyacı olanlar bu satırları okuyanlardır. Tarihin, mekânın, zamanın, çağın gerisinde kalıp kendi mağaralarında yaşayanlardır. Sanki böylesi durumlara düşüldüğünde, tarihi âdeta dondurarak çekildiğimiz o “kuytu mağaralarımız” ile dışarıda akan “gürül gürül hayat” arasındaki fark gösterilmek istenmektedir...

⁸ Yani: Şu bizim halkımız, tuttular işgalcilere boyun eğdiler. Onların tanrılarına inanmaya başladılar. Tek Allah’ı bırakıp işgalcilerin putperest ve pagan tanrılarına tabi oldular...

nasındadır. Nitekim şu ayetlerde aynı kelime bu anlamda kullanılmaktadır: “Siz de biliyorsunuz bundan önce aranızda bir ömür boyu kaldım” (10/16), “Maşer günü Allah onları topladığı zaman, dünyada sanki tanışmalarına yetecek kadar; gündüzün bir saatinden fazla kalmamışlar gibi gelecek” (10/45)... Öyle anlaşılıyor ki Ashab-ı Kehf kötülükle dolmuş dünyayı, işgal edilen memleket topraklarını terk ederek dağlara, mağaralara çekilen direnişçi grupların sembol ismidir. Buradan sonraki çağların insanlarına esaslı mesajlar verilmektedir. “Üç yüz yıl uyuyup dirilme” kıssanın esas mesajını örten bir halk söylencesi olmak durumundadır. Kur’an’da Ashab-ı Kehf kıssası ile sanki şu mesajlar verilmektedir: 1- Zulüm ve kötülüklerle dolmuş bir dünyaya teslim olmamak, işgallere direnmek, bunun için gerekirse dağlara çekilmek gerekir. 2- Zulmün ve kötülüğün inşa ettiği bir dünyaya yıllar sonra tekrar döndüğünde, yeni hayatın atardamarlarına girerek içten içe bir uyanış hareketi başlatmak gerekir. Dünya kötülere, zalimlere bırakılamaz. 3- Üzerinden ne kadar zaman geçerse geçsin, üzerine ölü toprağı serpilmiş bir halkın, çağın, uygarlığın veya devrin uyanması, dirilmesi, işgale uğramış bir toprağın tekrar kurtarılması mümkündür. Bunun gibi dünyaya kim hâkim olursa olsun, kötüler ne kadar azarsa azsın, dünya hayatı ne kadar sürerse sürsün nihayet bir gün yaratılışın da yenilenmesi, mezarlardaki ölülerin bile hesaba çekilmek için dirilmesi de aynı şekilde mümkündür. Çünkü yaşatan ve öldüren Allah’tır...

¹³ Rivayete göre bu pasaj (27–60) Kureyş ileri gelenlerinin Hz. Peygamber’e (s.a.v): “Sana iman etmemizi istiyorsan, etrafındaki şu fakirleri kov” demeleri üzerine nazil olmuştur. (Razi, Taberi)

وَأَضْرِبْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ
 يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَقْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ
 الدُّنْيَا وَلَا يُطِيعُ مَنْ أَعْقَلْنَا قُلُوبَهُمْ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ
 وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا ﴿١٧﴾ وَقُلِ الْحَقُّ يَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّكَ فَآمَنَ قَلِيلٌ مِنْ
 وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهَا
 سُرَادِقُهَا وَإِنْ يَسْتَعْتِبُوا بَعْضًا مِنْ آيَاتِنَا كَمَا كَانُوا يَسْتَعْتِبُونَ
 الشَّرَابَ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا ﴿١٨﴾ إِنْ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
 إِنْكَ لَا تَضِيعُ أَجْرَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا ﴿١٩﴾ أُولَئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ
 يَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُجَلِّونَ فِيهَا مِنْ سَاءِ لَدُنْهُمْ ذَهَبٍ
 وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ وَمُتَّكِنِينَ فِيهَا
 عَلَى الْأَرَائِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٢٠﴾ وَأَضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا
 رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَابٍ وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ
 وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿٢١﴾ كُنَّا الْيَجْتَنِينَ أَنْتَ أَكْهَلُهُمَا وَقَدْ نَظَّمْنَا لَهُ
 شِيبًا وَمَوْجِئًا لِلْعَيْنَيْنِ ﴿٢٢﴾ وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ
 لِصَاحِبِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَنَا أَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَأَعَزُّ نَفَرًا ﴿٢٣﴾

28- Sabah akşam Rablerine rızasını dileyerek dua eden kimselerle beraber güçlülere göğüs germeye devam et. Dünya hayatının cazibesine kapılarak onları bir kenara bırakma. Haddini aşır bencil arzularının peşine takılmaktan sakın bizi unutmuş kimseye iltifat etme.

29- De ki: “Bu gerçek Rabbinizdendir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.” Çünkü Biz zalimler için öyle bir ateş hazırlamışızdır ki duvarları boylarını aşmıştır. Eğer yardım isterlerse, yüzlerine erimiş kurşun gibi bir su dökülür. O ne korkunç su ve orası ne korkunç bir yerdir!

30- Unutma ki, iman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanların amel-leri asla karşılıksız kalmaz.

31- Onlar cennetin tam ortasına yerleşecekler. Altlarından ırmaklar akanca, altın bileziklerle süslenecek, ince

ve kalın ipeklerden yeşil elbiseler giyecek, tahtlar üzerine dayanıp kurulacaklar. Bu ne güzel karşılık, orası ne harika bir yerdir!

32- ONLARA iki adam örneğini anlat: Birisine her türlü üzümden iki bağ vermiştik, her ikisini hurmalarla donatmıştık; ikisinin arasına da bir ekinlik yapmıştık.

33- İki bağın ikisi de ürünlerini vermiş, hiç bir şeyi noksan bırakmamış, ikisinin ortasından bir de nehir akıtmıştık.

34- Başka geliri de vardı bu adamın. Bu yüzden arkadaşıyla konuşurken: “Ben senden malca daha zenginim, çevrem daha güçlü” diyordu.

35- İşte böyle kendine yazık eden bu adam bir gün: “Buraların yok olacağını hiç sanmıyorum” diyerek bağa girdi.

36- Bir taraftan da: “Kıyametin kopacağını da zannetmiyorum. Şayet Rabbime döndürülürsem, bundan daha fazlasını alırım; bundan hiç şüphem yok” diyordu.

37- Arkadaşı da ona şöyle karşılık vermişti: “Seni topraktan, sonra bir damla sudan yaratan, sonra da insan şekline koyan Rabbini inkar mı ediyorsun?”

38- Bak o Allah benim Rabbim ve ben Rabbime kimseyi ortak koşmam.

39- Bağına girdiğin zaman ‘Maşallah, Allah’ın yardımından başka hiç bir kuvvet yoktur’ deseydin olmaz mıydı? Gerçi sen beni kendinden fakir görüyorsun.

40- Ama bakarsın Rabbim bana senin bağından daha hayırlısını verir; seninkinin de üstüne gökten bir afet indirir de yerle bir olur.

41- Yahut suyu çekiliverir de yerinde yeller eser...”

42- Nitekim ürünün telef olup bağının yerinde yeller estiğini görünce yaptığı masraflara karşın ellerini döverek:

وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَنْ بَيِّدَ هَذِهِ أَبَدًا
 (35) وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُدِدْتُ إِلَى رَبِّي لَأَجِدَنَّ
 خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا (36) قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ
 بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ رَابِئٍ ثُمَّ مِنْ نَظْفٍ ثُمَّ مِنْ سُوبِكٍ رَجُلًا (37) لَيْسَ
 هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ رَبِّي أَحَدًا (38) وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ
 قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ إِنَّ رَبِّيَ لَآقْلَمِينٌ
 مَا لَآ وَوَلَدًا (39) فَعَسَى رَبِّي أَنْ يُؤْتِيَنِي خَيْرًا مِنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا
 حُسْبَانًا مِنَ السَّمَاءِ فَيُصْبِحُ صَعِيدًا زَلَقًا (40) أَوْ يُصْبِحُ مَاؤُهَا
 غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلِبًا (41) وَأُحِيطَ بِخَبْرِهِ فَأَصْبَحَ
 يُقَلِّبُ كَفَيْهِ عَلَى مَا أَنْفَقَ فِيهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَيَقُولُ
 يَا لَيْتَنِي لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّي أَحَدًا (42) وَلَوْ كُنَّ لَهُ فِئَةٌ يَنْصُرُونَهُ مِنْ
 دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مُنْقَصًا (43) هُنَالِكَ الْوَالَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِ
 هُوَ خَيْرٌ تَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا (44) وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
 كَمَا وَ أَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ نَارًا فَخَلَطَ بِهَا نِجَاسًا لَآ أَرْضٍ فَاصْبَحَ
 هَيْبَمَا تَذَرُوهُ الرِّيحُ وَكَانَ لَآ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقَدِّرًا (45)

“Ah, keşke Rabbime kimseyi ortak koşmamış olsaydım” diyordu.

43- Çünkü Allah’ın yerine hiç kimse onun yardımına koşmadı. Kendi başının çaresine bile bakamadı.

44- İşte böyle, mülkün sahibi gerçekten Allah’tır! Hak edilenin karşılığını vermekte de, sonucun ne olacağını belirlemekte de en iyi olan O’dur!

45- ANLAT onlara dünya hayatının neye benzediğini. Gökten indirdiğimiz bir su gibidir dünya hayatı... Nasıl ki onun yağmasıyla yeryüzünden bin bir çeşit bitki biter, birbirine karışır, sonunda rüzgârın önünde savrulan bir çöpe döner, işte öyle... Allah’ın her şeye gücü yeter; bundan hiç şüphemiz olmasın.

46- Mal, mülk ve oğullar dünya hayatının süsüdür. Kalıcı olan iyilik, güzellik ve doğruluk ise Rabbinin katında çok daha değerlidir. Ümitvar olmak için de yeter sebeptir.

47- O gün dağları yürüteceğiz. Yeryüzünü çırlıçıplak göreceksin. Bütün herkesi mahşer meydanına toplayacak, hiç kimseyi geride bırakmayacağız.

48- Hepsi saf saf Rabbinin huzuruna çıkarılacak ve bir ses: “İşte ilk önce yarattığımız gibi bize geldiniz, fakat siz söyleyip durduğumuz bu günü gerçekleştiremeyeceğimizi sanıyordunuz, değil mi?”

49- Amel defterleri açılınca günah küpü haline gelmişlerin korkudan tir tir titrediklerini göreceksin. Şöyle diyecekler: “Vay halimize! Bu nasıl kitap ki ne küçük ne büyük dememiş, hepsini sayıp dökmüş.” Evet, iğneden ipliğe her şeyleri ortaya dökülmüştür.¹⁴ Çünkü Rabbin kimseye iltimas geçmez.

50- BİR ZAMANLAR meleklere “Âdem’i selâmlayın” demiştik de İblis hariç hepsi selâmlamışlardı. İblis cinlerdendi ve Rabbinin emri dışına çıkmıştı... Şimdi, siz Allah’ı bırakıp da düşmanınız Şeytan ve adamlarını kendinize dost mu ediniyorsunuz? Doğrusu zalimce bir tercih bu!

51- Ben onlara ne göklerin ve yerin yaratılışında, ne de kendilerinin yara-

الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ
عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا ﴿٤٦﴾ وَيَوْمَ نُسِيخُ الْجِبَالَ وَرَوَى
الْأَرْضَ بَارِزَةً وَحَشَرْنَا هَاهُنَا ذُرِّيَّتَهُمْ أَهْلًا ﴿٤٧﴾ وَعَرَضْنَا
عَلَى رَبِّكَ صَفًّا لَقَدْ جِئْتُمْنَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ
بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا ﴿٤٨﴾ وَوَضِعَ الْكِتَابَ فَدَرَى
الْمُجْرِمِينَ مَشْفِقِينَ خِيفَةَ يَوْمِهِمْ تِلْكَ الْأَلْوَانُ مِثْلَ الدِّهَانِ
لَا يَتَادَرُونَ فِيهَا وَهُمْ فِي أَلْمَامٍ أَلْمَامًا ﴿٤٩﴾ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا
لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ أَفَتَتَّخِذُونَهُ
وَدُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَمَعَكَ عَدُوًّا يُبْسُ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا
﴿٥٠﴾ مَا آتَيْنَاهُم مِّنْهُ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنْفُسِهِمْ
وَمَا كُنْتُمْ مَخَذًا لِلْمُضِلِّينَ عُصْدًا ﴿٥١﴾ وَيَوْمَ يَقُولُ
تَادُوا شُرَكَائِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا
لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا ﴿٥٢﴾ وَرَأَى الْمُؤْمِنَ النَّاسَ
فَطَوَّأَتْ لَهُمْ مَوَاقِعَهُمْ وَرَضُوا بِهَا أَلَمْ تَجِدْ أَعْيُنَهَا مُضْرِبَةً

tılışında bir rol vermedim.¹⁵ Hiçbir zaman yoldan saptıranları yardımcı edinmiş değilim.

52- O gün Allah diyecek ki: “Bana ortak olduklarını sandığınız şeyleri çağırın bakalım.” Bunun üzerine onları çağıracaklar fakat bir türlü cevap gelmeyecek. Zira aralarına büyük bir uçurum koymuşuzdur.

53- Günaha batmış olanlar ateşi görünce oraya girmek zorunda olduklarını anlayacaklar fakat iş işten geçmiş olacak.

¹⁴ Harfi harfine: “Bütün yaptıklarımı hazır bulmuşlardır.”

¹⁵ Harfi harfine: “Ben onları ne göklerin ve yerin yaratılışına ne de kendilerinin yaratılışına şahit tutmadım.”

54- İşte bunun gibi Biz, bu Kur'an'da, insanlara ibret olacak her türlü örnekle tekrar tekrar açıklamalar yapıyoruz; bundan hiç şüphemiz olmasın. Ancak insanoğlu çekişip durmaya çok heveslidir.

55- Kendilerine doğru yolu gösteren peygamber geldiğinde insanları iman etmekten ve Rablerinden af dilemekten alıkoyan sadece, öncekilerin başına gelenin kendi başlarına da gelmesini yani azabın başlarına gözlerinin önünde gelmesini istemeleridir.

56- Hâlbuki Biz gönderdiğimiz peygamberleri ancak müjdeleyici ve uyarıcı olmak üzere göndeririz. Kâfirler ise apaçık gerçeği kof iddialarla örtbas etmek için ellerinden geleni yaparlar. Mesajlarımızla ve uyarılarımızla dalga geçerler.¹⁶

57- Rabbinin ayetleri kendisine ulaştırıldığı halde, kendi yaptığı kötülükleri unutup ayetlerimize arkasını dönen kişiseden daha zalim kim olabilir? Böylelerinin kalplerine, gerçeği kavramalarına engel bir örtü ve kulaklarına da bir ağırlık koymuşuzdur. Artık onları doğru yola çağırırsan da yola gelmezler.

58- Hem o bağışlaması çok, sevgisi ve merhameti sonsuz Rabbin onları işledikleri günahlar yüzünden hemencecik cezalandıracak olsaydı, hiç gözlerinin yaşma bakmazdı. Fakat onlar için belirlenmiş bir süre vardır. Zamanı gelince hiç bir yere kaçamazlar.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَكَانَ
الْإِنْسَانُ أَكْثَرِ شَيْءٍ جَدَلًا ﴿٥٥﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا
إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةٌ
الْأُولَىٰ أَوْ آيَاتُهُمُ الْعَذَابُ قَلِيلًا ﴿٥٦﴾ وَمَا تُرْسِلُ الْمَلَائِكَةَ
إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَمِيثَاقَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ
لِيُدْخِلْنَاهُمْ فِي الْحُكْمِ وَاللَّحُوقَ وَالْحَدَّ وَالْبَاقِيَ وَمَا أَنْذَرُوا أَهْلَ زُورًا ﴿٥٧﴾
وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ آيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ
مَا قَدَّمَتْ يَدَاؤُهُ أَنْ جَاءَتْهُ أَعْيُنُنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ كَتَبَتْ أَنْ يَقْبَهُوهُ
وَقَدْ آذَنَنْاهُ وَعَفَا وَأَنْ تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ فَلَنْ يَهْتَدُوا إِذًا
أَبَدًا ﴿٥٨﴾ وَرَبُّكَ الْعَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ لَوْ نُوحُوا خِطْمًا بِمَا
كُتِبُوا بِالْقَلْبِ لَأَعْرَابٌ لَّيْلَهُمْ مَوْعِدًا لَّنْ يُجِذُّوا مِنْهُ وَمِنْهُ
مَوَدَّةٌ ﴿٥٩﴾ وَتِلْكَ الْقُصَصُ أَمْثَلُكُمْ مَا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا
لَهُمْ لِكُلِّ مَوْعِدَةٍ ﴿٦٠﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ
أَبْلَغُ مِمَّا كَفَرْتُمْ تَبْتَغُونَ عِيسَىٰ ابْنَ مَرْيَمَ وَتَقُولُونَ سَوَاءٌ
بَيْنَهُمَا نِسَاءٌ فَانظُرْنَاهُمَا مَا تَتَّخِذُ سِبْطَهُ فِي الْخَيْرِ سَرًّا ﴿٦١﴾

59- İşte o ülkeler... Biz onları zulümleri ile birlikte yok etmiş ve yok oluşları için de bir süre belirlemiştik.¹⁷

60- İYİ DİNLEYİN!¹⁸ Musa bir zamanlar genç arkadaşına demişti ki: “Yıllarımı alsa bile iki denizin birleştiği yere varıncaya kadar durmayacağım.”¹⁹

61- Bunun üzerine ikisi birlikte iki denizin birleştiği yere vardıklarında balıklarını unuttular. O anda balık denize dalıp gözden kayboldu.

¹⁶ Demek ki Kur'an'm başka yerlerinde de tekrar tekrar vurgulandığı gibi, burada da (55-56) “genel ilke” olarak vurgulanıyor ki insanları imana gelmekten, peygamberlerin uyarılarının temeli olan üç şey; “mevt”, “afet” veya “kıyamet”in hemencecik istenmesi alıkoymaktadır. Yani: “Peki, madem öyle hemen gelsin bakalım bun-

lar başımıza” demektedirler. Aksi halde peygamberler inkâr edilmektedir. Buna karşın peygamberler “söz” ile müjdelemek ve uyarmak/uyanişa çağırarak dışında onları kendi tercihleri ile baş başa bırakmaktadır. İnkârcıların mevt (ölüm), afet ve kıyameti hemencecik getirme veya doğaüstü bir güç gösterisinde bulunma taleplerini ise reddetmektedirler. Peygamberlerin hayatlarında görülen bütün harikulâde olayların bu genel ilke ışığında yorumlanması icap eder. Ayrıca Bkz. “AYET” 17/59. ve “BEYYİNAT” 14/9. ayet dipnotu.

¹⁷ Kur’an’ın bu iki ayeti (58–59) sanki birbiriyle çelişir gibi görünmektedir. İlkinde insanların işledikleri günahlar sebebiyle felakete uğratılmayacağı, onlara belirli bir süre verildiği, bu süre doluncaya kadar bekleneyeceği beyan ediliyor. İkincisinde ise zulüm üstüne zulüm işleyenlerin helak edildiği beyan ediliyor. Öte yandan sürekli olarak tarihte meydana gelmiş kimi afetler; deprem, sel, tufan, çöl fırtınası, çerkege istilası vs. sürekli olarak “azabımız” olarak ifade ediliyor. Bu durumda ne anlatılmak isteniyor olabilir? Burada adı geçen “süre” (vaad) “kıyamet” midir yoksa “afet vakti” midir? Eğer afet vakti ise neden her zulmeden topluluk zorunlu olarak bir afete maruz kalmamaktadır? Öte yandan günahların cezasının ahirette verileceği söylendiği halde neden bu dünyada cezalandırma olmaktadır? Öyle anlaşılıyor ki aslında afetler insanlardan bağımsız işliyor. Allah ise peygamberler aracılığı ile bu afetlere karşı insanları uyarıyor. “Bir afete maruz kalmadan aklınızı başınıza toplayın” diyor. Demek ki insanlar günah işlesin, işlemezsin tabiatın akışında böylesi afetler olagelmektedir. Sanki Allah bunları “kıyametin ayak sesleri” olarak algılamamızı istemektedir. Ayrıca Bkz. 17/59 ve 14/9 ayetler ve dipnotları.

¹⁸ Surenin bu pasajında (60–82) başka bir kıssaya geçiliyor. Hz. Musa ile bilge kişi arasında geçen bu olay öyle görünüyor ki “mekândaki bilginin boyutları” hakkında. Şöyle ki: Görünen ile görünmeyenin, akıl ile sezginin, zahir ile batının, rasyonel ile irrasyonelin farkının gösterilmek istendiğini anlıyoruz. Önceki Ashab-ı Kehf kıssası “zamandaki bilginin”, bağ/bahçe sahibi kıssası da “olayları belirlemedeki bilginin” esas kaynağını göstermek istemekteydi. Çünkü zaman, mekân ve olaylara bütünüyle vakıf olan Allah’tır. Ashab-ı Kehf’de üzerinden zaman geçmesine rağmen Allah’ın tarihin tüm yelpazesine birden bakabilme gücüne sahip olduğu, bağ sahipleri kıssasında dün ile bugün arasında meydana gelen olayların tüm yelpazesine yine Allah’ın vakıf olabileceği, bizim yarın ne olabileceğini tam olarak bilemeyeceğimiz, Hz. Musa ile bilge kişi kıssasında da mekânın her yanında aynı anda meydana gelen olayların tümüyle Allah’ın bilgisinde olduğu vurgulanmaktadır. Böylece insanlara dün, bugün ve yarın hakkında sanki her şey kendi kontrollerindeymiş gibi tekebbüre kapılmamaları hatırlatılmış oluyor. Bu çerçevede örneğin Hz. Peygamber’e (s.a.v) halk arasında dolaşan kıssaları sorarak “bunları biliyorsa peygamberdir aksi halde inanmayın” denmesinin manası yoktur. Çünkü peygamber oldu diye her şeyi bilmek mecburiyetinde değildir. Keza Musa da peygamber oldu diye kendinden daha bilgili ve bilge bir kişiye danışması, onu bilgide rehber kabul etmesi şaşılacak bir iş değildir. Yine bağ sahibi kendi bahçesinin her türlü güvenini sağladığını sanarak “burası artık yıkılmaz” edasına bürünmemelidir çünkü

yarın ne olacağını ancak Allah bilir. Sonuç itibarıyla “bu inkârcılar dünyaya tapulu malları gibi saptanıp kalmasınlar. Bu dünya hayatındaki zenginliklerine bakarak ahireti inkâr etmeye yeltenmesinler. Her şeyden büyük Allah var. Zaman, mekân ve oluş bütünüyle O'nun elindedir, O'nun iledir. O'na rağmen bir şey yapılamaz. Hadlerini bilsinler ve apaçık gerçeği kabul etsinler” mesajı veriliyor olmalıdır...

¹⁹ Öyle görüyor ki Hz. Musa, Mısır'dan ayrı kaldığı yaklaşık on yıl boyunca bazen Mısır'ın aşağı kısmındaki Sudan'a kadar yolculuklar yapmakta ve Mısır'daki Firavun İmparatorluğu'nun nasıl yıkılacağına dair çareler aramaktadır. Bu esnada birçok kişi ile görüştüğü anlaşılıyor. Hz. Şuayb (28/23–28) ve bu kıssada anlatılan zat (bilge kişi, halk arasında Hızır diye bilinir) de bunlardan ikisidir. Aşağı Mısır'da Nil nehrinin Mavi ve Beyaz Nil olarak birleştiği yerde bugün Sudan'ın başşehri Hartum vardır. Hz. Musa'nın bu şehirde bilge bir kişinin yaşadığını duyması ve Mısır'daki Firavun imparatorluğunun en önemli gnostik-ideolojik dayanağı olan sır ilimleri hakkında bilgi almak için oraya gitmiş olması söz konusu olabilir. Hz. Musa'nın olayların görünmeyen arka plânı, asanın yılanı çevrilmesi vs. o dönemde oldukça istismar edilen ve üzerlerinden korku imparatorlukları kurularak siyasî ve ideolojik amaçlı kullanılan bu tür ilimleri bu dönemde öğrenmiş (28/30–35) olmalıdır. Bu, aynı zamanda Kur'an lisanında Allah'ın onu bilgi (*ilim*) ve bilgelikle (*hikmet*) donatmış olması demektir. Bu açıdan bakıldığında Hz. Musa insanların hiç bilmediği bir mucize getirmiş değildir. Bilakis insanların bildiği, sihirbazların her yerde yapıp durduğu bir ilmi öğrenmiş ve onları kendi silahları ile vurmuştur. Böylece Firavun imparatorluğunun dini-ideolojik dayanağını sarsmak istemiştir. Öte yandan bu olayları Allah'ın “öğrettik, verdik” diyerek anlatması Hz. Musa'nın bu ilimleri kendi çabasıyla öğrendiğini söylememize engel değildir. Çünkü Kur'an lisanında ister insan, ister tabiat yapsın bütün her şey Allah'ın “etmesi, eylemesi” olarak anlatılır. Siz atarsınız Allah attık der. Siz icat edersiniz Allah yarattık der. Siz çocuk yaparsınız Allah evlat verdik der. Bu durum Allah-insan ilişkisindeki senkronik tempo (aynı anda, anbean, hem dem birliktelik) kavranmadan anlaşılacak bir şey değildir.

62- Biraz uzaklaşınca Musa genç arkadaşına dedi ki: “Neyse, çıkar şu öğle azığımızı “bu yolculuk bizi hayli yordu.”

63- Arkadaşı “Şu işe bak” dedi “O kayanın yanında dinlenmek için durduğumuzda nasıl olduysa balığı unutmuşum. Hay aksi şeytan, nasıl da bir çırpıda suya atlayıverdi” dedi.

64- Musa birden: “Hah, işte aradığımız oydu!” dedi... Böylece geldikleri izi takip ederek gerisin geri döndüler.²⁰

65- Derken orada sevgili kullarımızdan bir kul buldular. Biz ona tarafımızdan²¹ bir bilgi öğretmiştik.

66- Musa ona: “Sana öğretilen bilgiden bana da öğretmen için sana tabi olabilir miyim” dedi.

67- “Doğrusu sen benimle beraber olmaya dayanamazsın. 68-Aklının almayacağı şeye nasıl dayanacaksın” dedi.

69- Musa: “İnşallah beni sabırlı bulacaksın; sorun çıkarmam merak etme” dedi.

70- “Madem öyle, eğer bana uyacaksan, ben sana açıklama yapıncaya kadar hiç bir şey hakkında soru sormayacaksın” dedi.

71- Derken yürüdüler. Bir gemiye binince o gemide bir delik açtı. Musa: “İçindekiler boğulsun diye mi deldin onu? Bu yaptığın çok kötü bir şey” dedi.

72- “Benimle beraber olmaya dayana-

فَمَا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَاهُ إِنِّي خَشِيتُ أَن تَقُولَ إني آتيتُكُم بِآيَاتٍ مِن سَاحِلِ الْبَحْرِ وَمَا آتَايَهُ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَن ذَكَرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا ﴿٦٢﴾ قَالَ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغُ فَازْدَأ عَلَى أَنَا وَمَا نَصَصْنَا ﴿٦٣﴾ فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِزْلَةً نَّعْلَمُ ﴿٦٤﴾ قَالَ لَهُ مُوسَىٰ مَآ لَآتَيْكَ عَلَىٰ أَن تَعْلَمَ إِن تَعْلَمُ إِنَّمَا عَلَّمْتُ رُشْدًا ﴿٦٥﴾ قَالَ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٦٦﴾ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خَيْرًا ﴿٦٧﴾ قَالَ سَجْدَةٌ إِذْ نَسِئَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا ﴿٦٨﴾ قَالَ فَإِنَّا نَتَّبِعُكَ مَا تَسْأَلُنَا عَرَشُكَ حَتَّىٰ نَأْتِيَنَّكَ لَكَ مَبْنِيٌّ ذِكْرًا ﴿٦٩﴾ فَاذْلُقْ لَهُمَا حَتَّىٰ يَفَارِقَا فِي السَّفِينَةِ فَرَقْنَاهَا قَالَ فَرَقْنَاهَا لِنُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا ﴿٧٠﴾ قَالَ أَرَأَيْتَ إِن لَّمْ نَسْتَطِيعْ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧١﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذْ بِنِاسِيَّتِي وَلَا تَرْهَقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا ﴿٧٢﴾ فَاذْلُقْ لَهُمَا حَتَّىٰ إِذَا لَفِيَ الْعَلاَمَاتُ فَعَلْنَا لَهُ مَا أَقْتَلَتْ نَفْسًا ذَكِّيَّةً بِغَيْرِ نَحْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا ﴿٧٣﴾

mazsın dememiş miydim?” dedi.

73- Musa: “Neyse unutmuşum; suçlama beni, söyledigiime de fazla takılma” dedi.

74- Yine yürüdüler. Nihayet bir gence rastlayınca onu öldürüverdi. Musa: “Haksız yere masum bir cana mı kıydın? Bu yaptığın çok kötü bir şey” dedi.

²⁰ Anlaşılan Hz. Musa ve arkadaşı ırmağın birleştiği yerde yaşayan “Allah’ın sevgili kullarından ve bilgi ile donatılmış” zatı bulmak için yanlarına bir balık aldılar. O vakit balıklar ırmak yolculuklarında gidilen yeri bulmak için işaret olarak kullanılıyor olmalıdır. Bu Türkçe’de “leylekler göçünce, horoz ötünce” vb. sözlerinin çağrıştırdığı doğal çevrede yaşayan kimi kuş ve hayvanların hareketlerinden, yer ve zaman tayin etme için kullanılan tabii yol bulma ve iz sürme

tekniklerini çağrıştırır. Buna benzer şekilde “balık denize atlayınca bil ki gideceğimiz yere geldik demektir” türünden bir durum olduğu anlaşılıyor. Nitekim İbn Abbas'ın Ubey bin Ka'b'a dayandırarak rivayet ettiği bir hadiste şöyle denilir: “Musa İsrailoğulları arasında hutbe vermek için ayağa kalktı, bu sırada kendisine: ‘İnsanların en bilgini kimdir’ diye soruldu. O da: ‘Benim’ dedi. Bunun üzerine Allah bilgiyi kendisine atfetmediği için onu kınadı ve şöyle vahyetti: ‘İki denizin birleştiği yerde kullarımızdan bir kul var ki o senden daha bilgilidir.’ Musa: ‘Ona nasıl ulaşabilirim’ deyince kendisine: ‘Bir zembil içerisine balık al ve götür, balığı kaybettiğin zamanki yer işte orasıdır’ denildi...” (Buhari; ilim, 44).

²¹ LEDÜN: Sözlükte [لَدُن] kökü mastar olarak “yumuşak olmak” demektir. Zaman ve mekân zarfı olarak kullanıldığında “tarafında, katında” manası kazanır. Nezdinde, katında, tarafında manasında kullanılan *inde* ile aynı anlamdadır. Ancak *inde*'den daha özel olup fiilin nihayetini ifade eder (Rağıb). Sözcük *ledunnî* şeklinde yalın olarak kullanıldığında “Allah'ın tarafından, Allah katından” anlamına gelir. Kur'an'da 17 yerde bu anlamıyla kullanılmıştır. Örneğin: “Katından bir rahmet (*min ledunke rahmeh*), katından bir dost (*min ledunke veliyyâ*), bilgi ve bilgelik kaynağından (*min ledun hakîmun alîm*) vb... Ayette geçen katımızdan bir bilgi (*min ledunna ilmâ*) genellikle yanlış yorumlanarak “ilm-i ledun” adı altında hiç bir çaba (*kesb*) olmaksızın Allah'ın bir insanın kalbine bağış olarak (*vehb*) indirdiği eski dünya dinlerinin gnosis (gizli, özel bilgi, sır) dediği şey olduğu sanılmış ve alabildiğine istismar edilmiştir. Hâlbuki burada “karşılıklık” ilkesi anlatılmaktadır. Şöyle ki: Allah-insan arasındaki senkronik tempo (aynı anda, anbean, hem dem), Kur'an'daki özel adı ile Allah'ın *gayyum* oluşu karşılıklı dinamik ilişkiyi ifade eder. Bu anlamda insan tarafından ortaya konan her davranış Allah tarafında karşılık bulur. Allah tarafından gelen her davranışın da insan tarafında etkisi vardır. Yani Rağıb el-İsfehani'nin dediği gibi fiil nihayete erdirilir. Allah, insanoğlunun fiilinin sonucundaki hâsılayı tecelli ettirir. Demek ki *ledunn* Allah tarafından verilen karşılığın “adı” olmaktadır. Bir insanın bilgi edinme süreçlerini izlemesi neticesinde elde ettiği bilgelik işin hâsılasıdır. Yani Allah tarafından ona verilmiş ilimdir. Allah'ın sürecin sonucunu kişide tecelli ettirmesidir. Bu açıdan bilgelik süzülmüş bilginin hâsılasıdır. İşte bilgi edinme süreçlerinin bir insanda sonuç vermesine, katından bir bilgi (*ledunke ilmen*) deniliyor. *Ledun* kelimesinin yukarıdaki ayette geçtiği gibi iki kez “bilgi” (*ilm*) kavramıyla birlikte kullanılması bunun bilgiyle alâkalı bir şey olduğunu göstermektedir. Örneğin aşağıdan yukarıya insan için, ilim bulma arayışı ise ledun buluş, ilim anlama faaliyeti ise ledun anlayış, ilim bilgi süreçleri ise ledun bilgelik olmaktadır. Tam tersi yukarıdan aşağıya Allah için, bir insana buluş gücü verilmişse bu bulma arayışına, anlayış verilmişse bu anlama faaliyetine, bilgelik verilmişse bu bilgi süreçlerinin işletilmesine neden olmaktadır. İşte bu gel-git hareketinin Allah tarafına *ledun* denilmektedir...

75- “Benimle beraber olmaya dayanamazsın dememiş miydim?” dedi.

76- Musa: “Tamam, tamam, eğer bundan sonra sana bir şey sorarsam artık benimle ilişkiyi kesersin, o zaman haklısın” dedi.

77- Yine yürüdüler. Nihayet bir kasaba halkına varınca onlardan yemek istediler. Ancak onlar kendilerini misafir etmekten kaçındı. Derken orada yıkılmak üzere olan bir duvar buldular. O, duvarı onardı. Musa: “İsteseydin yaptığına karşılık ücret alabilirdin” dedi.

78- “İşte şimdi, seninle yol ayrımına geldik. Şimdi sana o kabullenmekte zorlandığın şeylerin içyüzünü açıklayacağım” dedi.

79- İlk olarak o tekne, geçimini denizden sağlayan yoksul insanlara aitti. Ben ona hasar vermek istemedim, çünkü peşlerinde bütün sağlam gemilere el koyan bir hükümdar vardı.

80- O gence gelince, anne-babası mü'min kimselerdi. Gencin anne-babasını azgınlık ve küfür ile yoldan çıkarılmasından korktuk.

81- Rablerinin ondan daha temiz ve merhamete yatkın bir evlat vermesini istedik.

82- Gelelim duvara, o duvar şehirde iki öksüz çocuğa aitti. Altında onlara miras kalmış hazine gömülüydü. Babaları da iyi bir zat idi. Rabbin istedi ki o

قَالَ لَهُ أَفَأَمَّا إِيَّاكَ لِمَ تَسْتَطِيعُ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٥﴾ قَالَ إِنِّي سَأَلْتُكَ
عَنْ شَيْءٍ يَمُدُّهَا فَلَا تَصَابِحُ فَذَبَلْتَنِي مَرْدًا فِي عَذْرَا ﴿٧٦﴾
فَأَنْطَلَقْنَا حَتَّىٰ إِذَا آتَيْنَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطَعْنَا آهْلُهَا فِئَابًا
أَنْ يَصِفُوا هُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقُضَ فَاقَامَهُ قَالَ
لَوْ شِئْتُ لَخَذْتُ عَلَيْهِ آجْرًا ﴿٧٧﴾ قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ
سَأَيْتُكَ نَبَأًا وَبَدِئًا لَتَسْتَطِيعَ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٧٨﴾ أَمَّا السَّبِينَةُ
فَكَانَتْ سِتْرًا لِمَنْ يَمْلُؤُنَ فِي الْحِجْرِ بِأَرْثِ آلِ أَبِيهِمَا وَكَانَ
وَرَاءَهُ مَرْمَلٌ يُأْخِذُ كُلَّ سَبِينَةٍ غَضْبًا ﴿٧٩﴾ وَأَمَّا الْعُلَمَاءُ
فَكَانُوا أَتَوْا مُؤْمِنِينَ فَتَشَبَّهْنَا أَنْ يَرْمِيَهُمَا طَغْيَانًا
وَكُفْرًا ﴿٨٠﴾ فَأَرَادْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ
رُحْمًا ﴿٨١﴾ وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ
وَكَانَ خِصْمٌ كَتَرْتُهُمَا وَكَانَا بَوَاهُ صَالِحًا فَأَرَادُوا أَنْ بِنِعْمًا
أَشَدَّهُمَا وَيَسْتَحْرِجَا فَكَرَهُمَا رَبُّهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُ
عَنْ أَمْرِي ذَلِيلًا ﴿٨٢﴾ وَبَدِئًا لِمَا لَتَسْتَطِيعَ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٨٣﴾
وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الَّذِينَ قَالُوا أَعْلِيكُم مِّنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٤﴾

öksüzler ergenlik çağına ulaşıncılar da Rabbinden bir sevgi ve merhamet olarak hazinelerini çıkarsınlar... Bak bütün bunlar kendiliğimden yaptığım işler değil. İşte senin bir türlü anlayamadığın olayların iç yüzü!”²²

83- SANA Zulkarneyn'den²³ soruyorlar. De ki: “Size ondan bir hatıra anlatacağım.”

²² Musa ile bilge kişi kıssası burada bitiyor. Bu kıssa üzerine “Hz. Hızır” adı altında zengin bir edebiyat üretildiğini görüyoruz. Sır ve büyü anlatılarına yatkın eski dünya dinlerinin iyiden iyiye etkisi altında olan kimi klâsik müfessirlerimiz, kıssadan sırlı, tılsımlı mesajlar çıkarmayı pek de seviyorlar. Hâlbuki verilmek istenen mesajı şu şekilde okumak insanoglunda “Allah bilinci” oluşturmayı esas mesele

olarak gören Kur'an'ın ruhuna daha uygundur: Allah'ın dünyanın tamamına birden bir anda ve bütünüyle baktığını düşünün... Milyarlarca insanın nereden nereye gittiğini, kimin ne niyetle ne iş yaptığını, kimin nereye hangi amaçla yol aldığını aynı anda gören, bilen ve duyan bir büyük kuşatıcı (*muhit*) gücü tasavvur edin... Balıkların denizin koynunda gezinmesi gibi, insanları da avucunun içinde gezindiren bir *muhit-i ekber* (büyük kuşatıcı) var. Olaylar avucunun içinde olup bitiyor. Bütün her şeyle canlı bir temas halinde. Her şeyi, her fısıltıyı, her kımıltıyı anında görüyor. Yokuştan inenle çıkanı, dağın arkasından gelenle önünden gideni, Çin'de uçan kelebekle Meksika'da sürünen karıncayı, denizde yüzen balıkla havada uçan kartalı, tavşanı kovalayan avcı ile çalının kenarına saklanan tavşanı, Ege denizine Yunanistan kıyılarından girenle Türkiye kıyılarında gireni, havayı Afrika'da soluyanla Sibiry'a'da soluyanı aynı anda gören, bilen bir yüce kudreti tahayyül edin... İşte bu kıssada insanlara Allah'ın böylesi bir güce sahip olduğu kavratılmak isteniyor... Bunun bir insanda ortaya çıkmasına gelince bu, kişinin olayları yorumlama gücüne (*tevilu'l-ehadis*) sahip olması, gelişmeleri önceden kestirmesi manasına gelir. Türkçe'de "sezmek, kestirmek, farkına varmak, dört adım sonrasını görebilmek" dediğimiz şeyi çağrıştırır. Böylesi bir yetiye sahip olmak için insanları ve olayları iyi okumak, gelişmeleri iyi takip etmek, oluş ve akışa derinlemesine nüfuz etmek gerekir. Keza kıssa bize Hz. Musa'nın Mısır'dan ayrı kaldığı yıllarda ciddi bir hazırlık dönemi geçirdiğini de çağrıştırıyor. Çok büyük olasılıkla Hz. Musa, Firavun İmparatorluğu'nun dayandığı sır, büyü, tılsım ve asa ideolojisini bu dönemde çözmüştür... Öte yandan kıssada kullanılan dil ve üslup çoğumuzun aşına olduğu tipik bir doğu anlatım sanatı olan "kıssadan hisse" formunu çağrıştırmaktadır: "Az gittiler, uz gittiler, dere tepe düz gittiler..." diye başlayıp "derken birinci tepede bir adama rastladılar, ikinci tepede bir koyun gördüler, üçüncü tepede de bir ağlayan bir kız..." diye genişleyen ve sonunda anlatıcının sözü olarak "dinle evlât, birinci tepedeki adam şuydu, ikinci tepedeki koyun buydu, üçüncü tepedeki ağlayan kız da şu şu..." diye sonuçlanan ve en sonunda da "gelelim kıssadan hisseye..." diye biten o bilgelik dolu anlatılar... Bunun benzeri anlatımları hadislerde de görebiliriz. Örneğin Semure bin Cündep'ten gelen bir rivayette Hz. Peygamber (s.a.v) etrafındakilere gördüğü bir "rüyayı" anlatır. Hadis: "*Beni iki adamın alarak mukaddes topraklara götürdüğünü gördüm...*" diye başlar ve sırasıyla bir takım insanlar gördüğünü anlatır. Her gördüğünden sonra o iki adam "yürü" derler, o da "yürüdük, sonra şunu gördüm..." diye devam eder. İlk gördüğü ağzından ensesine kadar çengel sokulan bir adam, ikincisi başı taşla ezilen bir adam, üçüncüsü bir tandırda yanan çıplak kadın ve erkekler, dördüncüsü kanlı bir nehirde çırpınan adam, beşincisi de ağaçların altında etrafında çocuklarla oturan bir ihtiyar ve yeşil bahçeli çok güzel bir takım evlerdir. Hz. Peygamber o iki adama bu gördüklerinin ne olduğunu sorar ve şöyle cevap alır: "*İlk gördüğün yalancı, ikinci gördüğün bildiği halde Kur'an ile amel etmeyen, üçüncü gördüğün zina yapanlar, dördüncü gördüğün faiz yiyenler, bahçede gördüğün Hz. İbrahim, etrafındaki çocuklar da insanların çocukları, ateşi yakan cehennemi bekçisi Malik, ilk girdiğin ev bütün Müslümanların, öbür ev şehidlerin evidir. Ben de Cebrail'im, bu da Mikail'dir...*" Rivayette Hz. Peygamber (s.a.v) gördüğü

rüyanın son sahnesini ise şöyle bitirir: “Başını yukarı kaldırdılar. Başımı kaldırdım, bir de baktım ki üstümde bir bulut dolaşiyor. Bana: ‘İşte bu da senin evindir’ dediler. ‘Bırakın gireyim’ dedim, ‘ama senin tamamlamadığın bir ömrün var, eğer tamamlasaydın girerdin’ dediler.” (Buhari; Kitabul-Cuma, 8)... Görüldüğü gibi burada anlatılmak istenen yalan söyleyenlerin, Kur’an’ı bildiği halde yaşamayanların, faiz yiyenlerin, zina edenlerin hal-i pür melâli, Hz. İbrahim’in ve Hz. Muhammed’in yolundan gidenlerin ise hal-i pür cemalidir. “Kissadan (rüyadan) hisse” budur. Bu bir anlatım sanatı olup hadislerde çokça görüldüğü gibi Musa ile bilge kişi arasındaki anlatımın da böyle bir şey olduğu anlaşılıyor. Yani bilge kişi Musa’ya “bilgece” öğütler vermekte, “*seninle bir gemi gördüm, sonra bir çocuğu öldürdüm, sonra yıkılmakta olan bir duvara rastladım...*” diye anlatmaktadır. Musa ise her seferinde “bu nasıl olur” diye sormaktadır. Nihayet sonunda sözü olan bilge “kissadan hisseyi” çıkarmakta ve “her şeyi bilenin Allah olduğu ve O’nun bilgisinin zamanı ve mekânı tümüyle kuşattığı” dersini vermektedir. İşte burada bu anlatım ayetleştirilerek diyalog haline getirilmekte ve olay “bunun üzerine yürüdüler, bir tekneye rastladılar, sonra bir duvara. O şöyle dedi, Musa ona şöyle cevap verdi, sonra tekrar yürüdüler, şuna rastladılar...” şeklinde “geçmiş zamanda öykülendirme” tarzında anlatılmaktadır. Tıpkı Hz. Peygamber’in (s.a.v) hadiste geçen öykülendirmesinin ayetleştirilseydi “Sonra gittiler, Muhammed bunlar kim? deyince, o iki adam şöyle dedi” şeklinde anlatılacağı gibi... Eğer Hz. Peygamber’in (s.a.v) Hz. Ebubekir’e “dün gece Kudüs’e gittim” demesinin “*Kulunu bir gece Mescid-i Haram’dan Mescid-i Ak-sa’ya yürüten Allah’ın şanı ne yücedir*” (17/1) şeklinde ayetleşmesi gibi...

²³ ZÜLKARNEYN; Sözlükte [ذى القرنين] “iki boynuz sahibi” demektir. Kur’an’ın inişinden önceki eski dünyada krallar ve imparatorlar tanrısal güç sembolü olarak “boynuzlu taç” giyerlerdi. Boynuzlar kutsal boğa (bakara) kültürünü yansıttı. Mezopotamya’nın gökyüzü ve sema Tanrısı olan An (Anu) boynuzlu başlığı ile yöneticilik ve kraliyet düşüncesinin kişileştirilmiş haliydi. Sümerliler onu “An” diye adlandırdılar. Yıldızlar onun askerleri, samanyolu ise onun kişisel yoluydu. İşte bu gök Tanrısının yeryüzündeki temsilcisi durumundaki krallara “Zülkarneyn” deniyordu. Zamanla dini anlamı unutulmuş her kralın alelade taktığı bir krallık armasına dönüştü. Şu halde Zülkarneyn “iki boynuzu olan taç sahibi kral” demektir. Araplar bir Sami halkı olarak bu ismi bilirlerdi ve buna yabancı değildiler. Bu kelimeyi duyunca bir kraldan bahsedildiğini hemen anlardılar... Kur’an’da anlatılan Zülkarneyn kıssasının temel mesajı bu nedenle siyasidir. Yeryüzünde kendisine iktidar verilmiş bir siyasal güç hangi değerlere göre hareket etmelidir? İktidarın varlık gerekçesi nedir? Hangi temel amacın “vesilesi” olarak kullanılmalıdır? Kur’an, bizdeki “Dede Korkut”, Farslardaki “Zaloğlu Rüstem” halk anlatıları gibi, Arapların zihinlerinde yer etmiş bu “Zülkarneyn” formunu kullanarak mesajını vermektedir. Kur’an, o günkü Arapların kendi aralarında anlatıp durdukları “kral hikâyeleri”ni format olarak kullanıyor ve bu bilinçaltını devindirerek evrensel mesajlar veriyor. Kral hikâyelerinin ayrıntısına girmek yerine, bu anlatım tarzını format olarak kullanıyor ve buradan çıkarılması gereken siyasi/ahlaki mesajın ne olması gerektiğine yoğunlaşıyor. Zülkarneyn kıssasında bunun tipik örneğini görmekteyiz...

84- Biz ona yeryüzünde güçlü bir iktidar verdik. Her amacına bir vesile kıldık.²⁴

85- Derken o bir amaca yöneldi.²⁵

86- Güneşin battığı yöne doğru o kadar gitti ki, artık güneş bulanık bir suya dalıyormuş gibi görünüyordu. Gittiği yerde bir halk gördü. Dedik ki: “Ey Zülkarneyn, onları ister cezalandır ister onlara iyi davran.”²⁶

87- O şöyle dedi: “Her kim zulmederse onu cezalandıracağız. Gerisi Rabbine havale edilir. O da görülmedik azapla cezalarını verir.”²⁷

88- Ancak her kim de iman edip iyilik, güzellik ve doğruluk için çalışırsa, buna da en güzel şekilde karşılık vardır. Ona her türlü kolaylığı gösteririz.²⁸

89- Sonra yine başka bir amaca yöneldi.

90- Nihayet güneşin doğduğu yere vardığında, güneşin, doğayla iç içe yaşadığımız bir halkın üzerine doğmakta olduğunu gördü.²⁹

91- İşte bu halk böyle yaşıyordu. Biz de zaten Zülkaneyn’in bu halka iyi muamele edeceğini tamamen biliyorduk.³⁰

92- Sonra başka bir amaca yöneldi.

93- Nihayet iki set arasına vardığı zaman, önlerinde neredeyse hiç söz anlamayan bir halk buldu.

94- Onlar: “Ey Zülkarneyn, Ye’cüc ve Me’cüc³¹ bu yerde fesat çıkıyorlar. Bu yüzden onlarla bizim aramızda bir set yapman için sana bir vergi ödesek olur mu?” dediler.

إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ﴿٤٥﴾ فَاتَّبَعَ سَبَبًا ﴿٤٥﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَرْغَبُ فِي عَيْنِ حَمْدَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا قَلِيلًا يُدَّادُونَ الْقَرْيَةَ إِنَّمَا أَنْزَلْنَاهُ وَإِنَّمَا أَنْزَلْنَاهُ فِيهِمْ حُمْسًا ﴿٤٦﴾ قَالَ إِنَّمَا أَنْزَلْنَاهُ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ نُرْزِقُ الَّذِينَ بِهِ قُعُوبًا عَذَابًا نَجْمًا ﴿٤٧﴾ وَأَمَّا مَنْ أَمْرًا وَعَسِيلًا صَالِحًا فَلَهُ حِجْرَةٌ الْحَسَنَىٰ وَسَنَعُولٌ لَهُ مِنْ أَمْرٍ يُسْرًا ﴿٤٨﴾ فَاتَّبَعَ سَبَبًا ﴿٤٩﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطَّلِعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَوَجَّعَلْ لَهْمُزِدْهُم مِّنْهَا سِرًّا ﴿٥٠﴾ كَذَلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿٥١﴾ فَاتَّبَعَ سَبَبًا ﴿٥٢﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مِيزَ السَّعْدِينِ وَجَدَ مِنْ دُونِهَا قَوْمًا لَّا يَكْفُرُونَ بِفَقْهَرٍ قَوْلًا ﴿٥٣﴾ قَالُوا يَا ذَا الْقُرْآنِ إِنَّ يَا جُوحٍ وَمَأْجُوحٍ مُّفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ تَجْعَلُ لِّلشَّعْبِ عَلَىٰ أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُم مَّسَدًا ﴿٥٤﴾ قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرَ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم رَدْمًا ﴿٥٥﴾ إِنِّي زُرْتُ لَهُمْ ذِي الْقُرْبَىٰ وَإِنِّي أُنذِرُ بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفِخُوا حَتَّىٰ إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ لِيُقَاتَلْ فَنُفِخَ عَلَيْهِ فِطْرًا ﴿٥٦﴾ فَمَا اسطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسطَاعُوا لَهُ نَقْبًا ﴿٥٧﴾

95- Dedi ki: “Rabbimin bana verdikleri daha hayırlıdır.³² Haydi, siz bana beden yardım edin de sizinle onların arasına sağlam bir set yapayım.

96- Bana demir külçeleri getirin. İki dağın arası demir külçelerle dolunca “körükleysin” dedi. Demiri ateş haline getirince “getirin, üzerine erimiş bakır dökeyim” dedi.

97- Artık seddi ne aşabildiler, ne de delebildiler.³³

²⁴ Harfi harfine: “Ona her şeyden sebep verdik.” Yani: İktidarı vermemizin nedeni sırf iktidar olmak değil, sebepleri, amaçları gerçekleştirmek içindi... Demek iktidar amaç değil araçtır. İktidarın bizatihi kendisi amaç olamaz. Ondan daha yüce

amaçları gerçekleştirmek için bir araç olarak kullanılabilir. Batılı modern siyaset felsefecilerinden Machivelli “Hükümdar” isimli kitabında açıkça iktidarın araç değil, amaç olduğunu, bizzatıhi kendi mantığı içinde iktidarın kendi amacını ve tabiatını yattığını savunmuştur. Batılı iktidar teorilerinin çoğu bu görüşten etkilenirler.

²⁵ Harfi harfine: “Sebebe tabi oldu.” Yani: Aynı zamanda iktidarın yüce değerler uğruna nasıl kullanılacağına göstergesi olarak yeryüzünde sefere çıktı, yolculuğa başladı...

²⁶ Yani: Çok uzaklara gitti. Gittiği yerde günahkar bir toplumla karşılaştı. Onları cezalandırmakla iyi muamele etmek arasında tercih yapmak durumunda kaldı... Demek ki burada “devlet ne yapmalı?” sorusunun cevabı veriliyor. Devlet ve iktidar neye karışmalı, neye karışmamalıdır? Devletin yöneldiği “esas amaç” ne olmalıdır? Sonraki ayet bunun cevabı olarak geliyor...

²⁷ Yani: Elinde iktidarı tutan birisi olarak benim esas işim “zulümle” mücadele etmektir. İktidarın ana görevi budur. Yani haksızlıkların önüne geçmek ve adaleti sağlamak! Bu hususta hiçbir ayırım yapılmamalıdır. İnsanlar “ötekine” haksızlık yapıp, hak hukuk çiğnedi mi iktidarın görevi başlar. Bunun dışında kalan konular Allah’a havale edilir. Onların hesabını Allah ahirette görür. İktidar bu dünyada her şeye karışacak, insanların başına Tanrı kesilecek, günah bekçiliği yapacak diye bir şey yoktur...

²⁸ Demek ki insanlar iman edip iyilik, güzellik ve doğruluk için çalışmalıdır. (*amel-i salihât*). İktidar ise insanlar arasındaki mal, can, ırz ve namus başta olmak üzere temel hakları korumaya ve kollamaya yönelmelidir. Bunlara yönelik her türlü saldırı, tecavüz ve hak ihlali ile mücadele etmelidir, yani zulümle savaşmalıdır...

²⁹ Harfi harfine: “Onu güneşe karşı kendilerine siper yapmadığımız bir halkın üzerine doğar buldu.”

³⁰ Harfi harfine: “ İşte böyle, biz onun yanında olan her şeyi bilgimizle kuşatmıştık.” Demek ki iktidarın yeryüzünün bir kenarında kendi halinde doğayla iç içe yaşayan toplulukları “çağdaştırmak” için onların yaşam tarzlarını değiştirmeye yönelmemesi gerekir. Onların doğal hayat tarzlarını kendine benzetmeye, zorla değiştirmeye çalışmaması gerekir. İktidar bu anlamda halkın hayat tarzına, giyimine, kuşamına, yemek yeme biçimine, dini ayin, folklor gibi yerel özelliklerine müdahale edemez. İster ilkel, ister modern tarzda yaşasın... İster son model teknoloji kullansın ister kullanmasın... İster karasabanla, ister bilgisayarla yaşasın, insanlar zoraki bir şeyi benimsemeye, bir yaşam tarzını kabule zorlanamazlar. Doğayla iç içe yaşayan kendi halinde topluluklar yerlerinden yurtlarından sürülemez, yakalanıp modern şehirlere götürülemez, köle yapılamazlar. Onlar insanlığın zenginliğidirler. Bir halka iktidar bizim elimizde, güçlüyüz, kudretliyiz diye tek bir yaşam tarzı dayatılamaz. İktidar ancak ve sadece “zulüm-adalet” ekseninde durur ve daima adaletten yanında yer alır.

³¹ YE’CÜC VE ME’CÜC: Sözlükte [یاحوج و ماجوج] tabiri Arapça olmayan iki isim olarak geçer. Genel olarak din dilinde “yeryüzünde fesat çıkaran topluluklar” anla-

mında kullanılmaktadır. Kur'an'da "Ey Zulkarneyn, Ye'cüc ve Me'cüc bu yerde fesat çıkarıyorlar" (18/94), "Ye'cüc ve Me'cüc her köşeyi sarıncaya kadar" (21/95-97) şeklinde geçerken İncil'de: "Bin yıl tamamlanınca Şeytan atıldığı zindandan serbest bırakılacak. Gog'la Magog'u (Ye'cüc ile Me'cüc'ü) savaş için toplayacak. Toplananların sayısı deniz kumu kadar çoktur (Vahiy; 20-7) şeklinde yer alıyor. Tevrat'ta ise İsrail'in düşmanları olarak geçiyor (Çıkış; 10-2, Tarihler I; 5, Hazakiel; 38-2, 39-6)... Bu tabirle kimin kastedildiğine dair yığınla rivayet üretildiğini görüyoruz. Bu rivayetleri üretenler aslında kendilerinden bahsedildiğinin farkında değiller. Şöyle ki: Önce şu ayetleri dikkatle okuyalım: "İyi dinleyin! Sizin ümmetiniz tek bir ümmettir. Çünkü hepinizin Rabbi benim. Öyleyse bana ibadet edin. Ama insanlar aralarındaki bu birliği paramparça ettiler. Hem de sonunda topluca bize döneceklerini unutarak. Kim iman edip iyilik, güzellik ve doğruluk için çalışırsa karşılığını bulacaktır. Çünkü lehine her şeyi kaydetmekteyiz. Bu bakımdan yok etmeye karar verdiğimiz bir halkın artık geri dönüşü yoktur. Ta ki Ye'cüc ve Me'cüc başlayıp her köşeyi sarıncaya kadar. O zaman başa gelmesi kaçınılmaz olan söz de yaklaşmış olacaktır..." (21; 92-97). Demek ki Ye'cüc ile Me'cüc tarihin belirli bir döneminde yaşamış veya mekânın belirli bir yerinde bekleyip duran bir halk değildir. Ye'cüc ile Me'cüc aslında her çağda sürekli yaşamaktadır. Türkçe'de "hercümerç" deyiimi bu tabirle ne anlatılmak istendiği hakkında belki bir fikir verebilir (*Herc-ü merc ettiğin edvara da yetmez o kitab-M. Akif*). "Karışıklık, kargaşa, altüst olma" anlamına gelen *herc-ü merc*, Ye'cüc-ü Me'cüc ile aynı manadadır. Nitekim yukarıdaki Kur'an, Tevrat ve İncil'deki kullanımların tümünde bu manada kullanılmıştır. Demek ki bu tabirle aslında toplumların çöküş, kokuşma ve yok oluş sürecine girmeleri anlatılmak istenmektedir. Birlik içinde iman ve salih amel üzere olan bir topluluk, kötülüğün, fesadın, kokuşmuşluğun, kargaşanın her köşeyi sarması, toplumun *herc-ü merc* olmasıyla yani Ye'cüc ve Me'cüc'ün ortaya çıkmasıyla giderek çöker. Bu, Allah'ın söz verdiği bir toplumsal çöküş yasağıdır. Her çöküşten sonra insanlık aklını başına toplarsa yeniden kendine gelebilir ve ayağa kalkabilir. Buna da yükseliş yasağı (iman ve amel-i salih) denir. Bu duruma düşmemek için kokuşmuşluğun her yanı kaplamasına karşı setler örülmeli, kötülük duvarın arkasında kalmaya mecbur edilmelidir. Bu tek tek başılamıyorsa Zülkarneyn'ler iktidar gücünü kullanarak fesat ve kötülüklerin önüne demir külçelerle sağlam duvarlar örmelidir. Onlara bu hususta bedenen ve malen destek olunmalıdır ki toplumda huzur sağlansın, maddi ve manevi kokuşmuşluk toplumu yok etmesin. Aksi halde bu işin geri dönüşü yoktur. Toplum işgal, esaret, afet veya tabii bir şekilde yavaş yavaş yok olur. Yaşadığı yer harabeye, konuştugu dil ölü diller durumuna düşer, milletler mezarlığına gömülür. Nihayet bu kokuşmuşluk bir toplumla sınırlı kalmaz tüm dünyaya yayılırsa, kötülüğün bütün setleri yıkılır, yani yeryüzünün her köşesi karışır, ye'cüc ve me'cüc her yanı kaplarsa, insanlık toptan bir *hercümerç* hali yaşarsa, o zaman da "hak söz" yerine gelir. İnsanlık *halk-ı cedid* ile yeniden diriltilir; yaratılış yenilenir, kıyamet koparak yeni bir yaratılış zamanına geçilir... Görüldüğü gibi Ye'cüc ve Me'cüc'ün "belirli bir halk, zaman veya mekana" tahsis edilmesi mümkün görünmemektedir. Her eşcin-

sel sapıklığa -talihsiz bir şekilde- Hz. Lut'un üzerinde kalan "Lütılık" denmesi, her kadın eşcinselliğine hemcinslerine düşkünlüğü ile meşhur Lesbos'lu kadın şair Sappho'dan kalma "Lezbiyenlik" denmesi, her azgın despota eski Mısır'dan kalma "Firavun", eski Babil'den kalma "Nemrut" denmesi, her cesur çıkışa Hz. Ali'den kalma "Haydarâne" denmesi gibi Ye'cüc ile Me'cüc de Zulkarneyn döneminden kalma bir adlandırma ile "Her fesat çıkararak topluluk" için genel bir ad olmak durumundadır. Zira Ye'cüc-Me'cüc'lük bir halkın veya insanlığın tümünün davranışı ve ahlâkî pozisyonu ile ilgilidir. Zaman, mekân veya bir bölge ile kayıtlamak, gaybî bir haberin gerçekleşmesi beklentisi içinde sağa sola bakınarak Ye'cüc ve Me'cüc aramak ham hayalden ibarettir. Üstelik Kur'an'ın evrensellik iddiasındaki ruhuna da aykırıdır. Örnek tarihten veriliyor, ama anlatılan bugündür; yaşayan hayattır. Nitekim Zeynep binti Cahş'dan gelen bir rivayette şöyle denir: "Hz. Peygamber korku ve telaşla yanıma geldi ve baş parmağı ile şahadet parmağını halka yaptı: 'Lailaheillallah, yaklaşan şerden vay Arab'ın haline! Bugün Ye'cüc ve Me'cüc'ün seddinden şu kadar açıldı.' Ben 'Ey Allah'ın Resulü, içimizde iyi kimseler varken biz de helâk olur muyuz' dedim, 'Evet, kötülükler çoğalırsa' buyurdu." (Buhari; Ehadisi'l-Enbiya, 7) Görüldüğü gibi hadiste Ye'cüc ve Me'cüc "kötülüklerin çoğalması" yani hercü merc olma durumu olarak açıklanıyor. Demek ki Ye'cüc ve Me'cüc tarih aktıkça her an, her yerde ve her edvarda (her devirde, çağda) ortaya çıkan hercümerce olma halinin din dilindeki ifadesi olmaktadır. Aynı şey Kur'an'da geçmese de Deccal kavramı için de geçerlidir. Yani Ye'cüc Me'cüc nasıl bir toplumun hercümerce olma "durumunu" anlatıyorsa, Deccal de aynı olayın "odak kişisini" anlatır. Bu hercümerce neden olan kişiyi, elebaşiyi, odağı, merkezi, üssü müşahhaslaştırır. Ona karşı tetikte olmayı, mücadele içine girmeyi, meydanı ona bırakmamayı ifade eder. Nitekim başka bir hadiste bu manada "Deccal'e karşı kavmini uyarmayan peygamber yoktur. Ona karşı Nuh da kavmini uyarmıştır. Onu gözünün sakat olmasından bilirsiniz. Hâlbuki Allah'ın gözü sakat değildir." buyrulur (Buhari; Cihad, 178). Hz. Nuh'tan beri bütün peygamberlerin kavmini Deccal'e karşı uyarması, yukarıda geçen "Tarih aktıkça her an, her yerde, her edvarda (her devirde, çağda) ortaya çıkan hercümerce olma halinin din dilindeki ifadesi" cümlesi ile ne demek istediğimizi de açıklar. "Gözünün sakat olması" da dünyaya, âleme, insanlığa sakat ve hastalıklı bir ruh hali bakma anlamında kullanılıyor olmalıdır. Çünkü her çağda böyle insanların görülmesi mümkündür. Demek ki bu tür ifadeleri din dilinin kendine özel yönlendirme ve uyanık kılma yöntemleri olarak görmek icap eder. Böyle yapmakla akıp giden tarih içinde Müslüman bilinç canlı ve diri tutulmakta, kötülüklerle ve kötülük odaklarına karşı duyarlı kılınmaya çalışılmaktadır. Yoksa şu kavimden veya bu şahıstan özel olarak bahsediliyor değildir. Şu halde din dilindeki deccal, bir türkü sözünde geçen "bir zalımın (soysuzun) eline düştüm" cümlesindeki "zalım (soysuz)" tabirinin kullanılışı gibidir... Aslında Âdem kıssası dâhil bütün kıssaları böyle okumak icap eder. Nasıl ki her doğan çocuk yeni bir Âdem'dir ve Âdem kıssası her doğan çocukla birlikte yeniden başlar ve insanoğluna yaşamın ve ölümün, doğrunun ve yanlışın anlamını gösterir. Nasıl ki yer hayata atılan genç bir Yusuftur ve Yusuf kıssa-

sı her hayata atılan gençle birlikte yeniden başlar ve insanoğluna hayatın içinde de-sise, yalan, dolan, ihtiras, şehvet gibi kötülük dürtülerine karşın söz, namus, vefa, doğruluk, dürüstlük, erdem gibi iyilik değerlerinin yükselişini anlatır, aynen böyle, her kargaşa, kokuşma ve yozlaşma ile Ye'cüc Me'cüc, her zalim, despot veya tiranla birlikte de Deccal yeniden başlar...

³² Demek ki iktidarın esas amacı vergi toplamak, mal yıgmak ve bu yolla zenginleşmek değildir. Bunlar iktidara sadece fesat ve kötülüğün önüne geçmesi, toplumu ahlaki kokuşmuşluktan koruyacak tedbirler alması için gereklidir. Yani devlet halkın parasını (vergiyi) kamu yararı için harcamak zorundadır. Halkın vergileri iktidar sahiplerinin zenginleşmesi için kullanılamaz. Burada bir üstünlük yoktur. Asıl üstünlük ve hayır iktidar sahiplerinin kendilerini kamu yararına vakfetmeleri, ondan başka bir şey düşünmemelerindedir...

³³ Demek ki iktidarlar yeryüzünü iyilik amacıyla imar etmeli, bu uğurda gerekirse dağları delip, kurşunlar dökmeli, sağlam önlemlerle toplumu fesat ve kötülüklerden bir zırh gibi korumalıdır.

98- Zülkarneyn: “Bu, Rabbimin sevgi ve merhametidir. Rabbimin sözünü ettiği an gelince onun da yerinde yeller esecektir.³⁴ Rabbimin sözü gerçeğin ta kendisidir; bundan hiç şüphenez olmasın” dedi.³⁵

99- O GÜN onları terk ederiz, dalga dalga birbirine karışırlar. Diriltici soluk esince de hepsini bir araya toplarız.

100- O gün kâfirlerin karşısına cehennemi çıkarırız.

101- O kâfirlerin beni hatırlatan ayetlere karşı gözleri kapalıydı, iştimize de tahammül edemiyorlardı.

102- Yoksa o kâfirler, beni bırakıp da kullarımın dostluğunun kendilerini kurtaracağını mı sanıyorlar? Biz cehennemi o kâfirler için dayayıp döşedik.

103- Söyle onlara: “Size yaptıklarından dolayı en çok hüsrana uğrayacaklarını haber vereyim mi?”

104- İyi şeyler ürettiklerini sandıkları halde dünya hayatındaki bütün çabalara sapkınlık için olanları?”

105- Bunlar Rablerinin ayetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr ederler. Bir hiç uğruna ömürlerini tüketirler.³⁶ Biz de kıyamet günü onlara hiç değer vermeyeceğiz.

106- İşte böyle, onların görüp göreceği cehennemdir. Çünkü kâfirlik ettiler; ayetlerimle ve peygamberlerimle dalga geçip durdular.

107- İman edip iyilik, güzellik ve doğruluk için çalışanlara gelince onlar için muhteşem cennetler dayanıp döşendi.

108- İçlerinde sonsuza dek kalacaklar;

قَالَ هَذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّي فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَاءَهُ دَكَّاءٌ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقًّا ﴿١٨﴾ وَرَكَابُهُمْ يَوْمَئِذٍ مُبَوَّجَاتٌ فِي الصُّورِ جَمْعَانَهُمْ جَمْعًا ﴿١٩﴾ وَعَرْضُ أَعْيُنِهِمْ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا ﴿٢٠﴾ الَّذِي كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِهِمْ كَانُوا لَا يَسْطِيعُونَ سَمْعًا ﴿٢١﴾ أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ نَتَّخِذَهُمْ رُءُوفًا لِوَالِيَاءِنَا أَنَا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ﴿٢٢﴾ قُلْ لِمَنْ يَنْتَكِرُوا بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ﴿٢٣﴾ الَّذِينَ ضَلَّ سَعِيْدَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْيَوْنَ الضُّمَانًا ﴿٢٤﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِمْ فَبَطَلَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا تُنْفَعُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ نُوْرًا ﴿٢٥﴾ ذَلِكَ جَزَاءُ الْوَهَّابِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا ﴿٢٦﴾ إِنَّا لَذِينَ أَنْتَبَأُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ فَجْرًا جَنَّةً لِلْغُرَدِ وَسِ نُزُلًا ﴿٢٧﴾ خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوْلًا ﴿٢٨﴾ قُلْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَتَذَّبُوا النَّفْسَ الَّتِي نَتَذَّبُوا قَبْلَ أَنْ نَنْفَعَهُمْ قَلِيلًا وَسَوْفَ يُعْطَوْنَ مَهْدًا ﴿٢٩﴾ قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّ الْفُكْرَ الْوَالِدَ وَالْحَدِيثَ كَانَ يُرْجَى لِقَاءَ رَبِّي فَلِمَ تَعْمَلُونَ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا تُنْشِرُونَ بَعَادًا وَرَبِّيَ أَحَدًا ﴿٣٠﴾

oradan hiç çıkmak istemeyecekler.

109- Herkes duysun: “Eğer Rabbimin sözlerini yazmak için deniz mürekkep olsaydı, hiç şüphenez olmasın; Rabbimin sözleri tükenmeden deniz tükenirdi. Hatta bir kat daha mürekkep getirsek bile...

110- Öyleyse haykır: “Ben ancak sizin gibi bir beşerim, bana ancak Tanrınızın tek Tanrı olduğu vahyolunuyor. Onun için her kim Rabbine kavuşmayı arzu ederse iyilik, güzellik ve doğruluk için çalışsın. Rabbine yaptığı ibadete hiç kimseyi ortak etmesin!”

³⁴ Yani bütün bu önlemler Allah'ın sevgi ve merhametini çekmek içindir. Yoksa bir toplumda fesat yayılırsa sonu hercümerç, iyilik, güzellik, doğruluk (salah) yayılır-

sa sonu barış ve esenlik olur. İktidarların esas amacı bunlara yönelik gerekli tedbirleri almaktan ibarettir. Kıyamet günündeki cennet ve cehennem bile bu yapılanların tabii sonucundan başka bir şey değildir. Allah'ın sözü şudur ki bir toplum kendi özündekini değiştirmedikçe Allah da onların halini değiştirmez...

³⁵ Böylece Zülkarneyn kıssasından Kur'an'ın bu çağdaki okurları olarak şu üç temel mesajı çıkarmış oluyoruz: 1- Zülkarneyn yöneldiği birinci amacında günah işleyen bir topluluğa ancak zulmediliyorsa müdahale edip cezalandıracağını söylemiş, gerisini Allah'a havale etmiştir. Bu, bir iktidar için "adaleti esas al" mesajıdır. 2- Zülkarneyn doğayla iç içe yaşayan bir halkla karşılaşmış ve onlara hiç dokunmamıştır. Bu, bir iktidar için "hürmet ve özgürlüğü esas al" mesajıdır. 3- Zülkarneyn fesat ve kötülükle başı dertte olan bir halkla karşılaşmış ve onlara yardım elini uzatıp demir eriterek set yapımına girişmiştir. Bu ise, bir iktidar için zulme ve kötülüğe karşı "dayanışma, yardımlaşma ve imarı esas al" mesajıdır... Aldık, kabul ettik, ey adaletin ve merhametin sesi, bilgelik kaynağı yüce Kitab!

³⁶ Harfi harfine: "Yaptıkları boşu boşunadır" (*habitat a'maluhum*).

19- MERYEM SURESİ

Mekke'de inmiştir, 98 ayettir. Surenin 16–29. ayetleri arasında Hz. Meryem'in hamileliği, doğumu ve bunun sonuçları ele alındığı için bu ismi almış görünmektedir.

19- MERYEM SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 98 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- Kaf, Ha, Ya, Ayn, Sad.

2- RABBİNİN kulu Zekeriya'ya sevgi ve merhametinin anlatımıdır...

3- Hani o bir zamanlar Rabbine için için yalvarmıştı.

4- Demişti ki: "Ey Rabbim! Artık içim geçti, saçlarım ağardı ve sana ettiğim dualar ey Rabbim, hiç karşılıksız kalmadı.

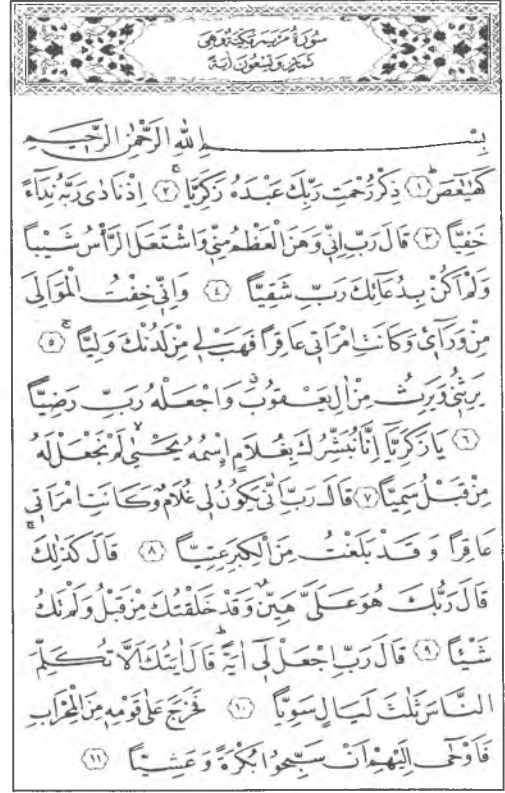
5- Ben bu halimle, bu ocağın sönmesinden endişeliyim.¹ Eşim de baştan beri kısır. Ne olur bana bir dost ver.

6- Hem bana hem de Yakup ocağına sahip çıksın. Hem de senin razı olacağın birisi yap onu."

7- Allah: "Ey Zekeriya, haberin olsun, Biz sana Yahya² adında bir oğul müjdeleyiyoruz. Daha önce bu isim kimseye ve rilmemişti" dedi.

8- Zekeriya:³ "Ey Rabbim, benim nasıl bir oğlum olabilir. Eşim kısır ben de yaşlılığın son haddine varmışken" dedi.

9- Öyle! Fakat Rabbin diyor ki: "Bu benim için çok kolaydır. Bundan önce de seni, sen hiç bir şey değilken yarat-

mıştım" dedi.

10- Zekeriya: "Ey Rabbim, bana bir işaret ver" dedi. Allah: İşaretin, sapaşğlam olduğun halde üç gün üç gece insanlara söz söyleyememendir dedi.

11- Derken yakarış yerinden halkının karşısına çıkıp onlara "sabah ve akşam O'nu anın" diye işaret etti.

¹ Harfi harfine: "Yerime geçecek akrabalarından endişeliyim." Burada Kur'an'ın peygamber çevreleri için kullandığı "ÂL" kavramına verdiğimiz "ocak" karşılığı bu ayette daha iyi anlaşılmalıdır. Hz. Zekeriya "İmran Ocağının" sönmesinden endişe etmekte ve bunun sürmesi için Allah'tan salih evlât istemektedir. Nitekim surede anlatılan Hz. Meryem, Hz. Yahya ve Hz. İsa tarihin en büyük peygamber çevresi olan "İmran Ocağında" yetişmişlerdir. Burada soy, hanedan, zürriyet gibi etnik köken ve ırk çağrışımını yapan kelimeler yerine manevi atmosfer, kültür ve yetiş-

me çevresi manalarını gelen “ocak” kelimesi daha uygun durmaktadır.

² Yahya ismi sözlükte [حی] kökünden olup “O çokça yaşayacak” anlamında Türkçe'deki “Muammer” veya “Ömür” gibi bir manayı çağrıştırır.

³ Zekeriya ismi [زكر] kökünden olup “hatırlamak, anmak” anlamında “Zâkir” ile aynı manayı çağrıştırır.

12- Nihayet büyüyünce ona: “Ey Yahya, kitabı kuvvetle tut” diye öğüt verdi. Biz ona daha çocukken bilgelik vermiştik.⁴

13- Ona katımızdan tertemiz bir vicdan/ruh dinginliği verdik. O, Allah bilinciyle yaşayan birisiydi.

14- Anne-babasına iyi davranan biriydi, zorba ve isyankâr değildi.

15- Hem doğduğu gün, hem öleceği gün, hem de diri olarak kaldırılabileceği gün ona selam olsun!

16. KİTAP'TA Meryem'i de an. Hani o, ailesinden ayrıлып doğu tarafında bir yere çekilmişti.

17- Onlarla arasına bir perde çekmişti. Derken kendisine ruhumuzu gönderdik. Ona düzgün bir insan şeklinde göründü.

18- Meryem: “Ben senden Rahman'a sığınırım. Eğer Allah'ın öfkesini çekmekten sakınıyorsan bana yaklaşma” dedi.

19- “Ben sadece sana tertemiz bir erkek çocuk hediye etmek için Rabbinin elçisiyim” dedi.

20- Meryem: “Benim nasıl oğlum olur? Bana bir insan dokunmadı, üstelik gayri meşru hayat yaşayan birisi de değilim” dedi.

21- Öyledir! Rabbin: “Bu benim için gayet kolaydır. Onu insanlara bir sembol, sevgi ve merhametimizin sesi yapacağız” dedi ve iş olup bitti.

22- Böylece ona gebe kaldı ve bu halyle uzak bir yere çekildi...⁵

يَا يَحْيَىٰ خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَابْنَاهُ الْحَكِيمَ صَبِيغًا ١٢
وَحَنَانًا مِّن لَّدُنَّا وَزَكَاةً وَكَانَ تَبِيغًا ١٣ وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ
جَبَارًا عَصِيًّا ١٤ وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ مَيُوتُ
وَيَوْمَ يُحْيَاهُ ١٥ وَادْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ
مِن أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ١٦ فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا
فَارْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَمَئَلَمَا بَشَّرْنَا سَوِيًّا ١٧ قَالَتْ
إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ إِن كُنْتَ نَبِيًّا ١٨ قَالَتْ إِنَّمَا أَنَا
رَسُولُ رَبِّكَ لَا مَهْلَبُ لَكَ عَلِيمًا ذِكْرًا ١٩ قَالَتْ أَنَّى
يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا ٢٠
قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّئْ وَلِيئًا لِّهَاتِهِ
لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ آيَةً مَّقْضِيًّا ٢١ فَمَخَّلَاهُ
فَاتَّبَعَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا ٢٢ فَجَاءَهَا مِنَ الْحَمَامِ طَائِفَةٌ
فَخَلَّتْ قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأَى الْأَعْيُنَ وَأَنجَسَتِ الْأَسْبَابَ
قَالَتْ يَا وَيْلَتَى أَفَلَا تُحْسِنُونَ ٢٣ قَالَتْ يَا وَيْلَتَى أَفَلَا تُحْسِنُونَ
قَالَتْ يَا وَيْلَتَى أَفَلَا تُحْسِنُونَ ٢٤ قَالَتْ يَا وَيْلَتَى أَفَلَا تُحْسِنُونَ
قَالَتْ يَا وَيْلَتَى أَفَلَا تُحْسِنُونَ ٢٥ قَالَتْ يَا وَيْلَتَى أَفَلَا تُحْسِنُونَ
قَالَتْ يَا وَيْلَتَى أَفَلَا تُحْسِنُونَ ٢٦ قَالَتْ يَا وَيْلَتَى أَفَلَا تُحْسِنُونَ

23- NİHAYET⁶ doğum sancısından bir hurma dalma tutundu. “Ah” dedi: “Keşke daha önce ölseydim, keşke unutulup gitseydim.”

24- İçinden bir ses şöyle diyordu: “Sakın üzülme, Rabbin karnında taşıdığımı yürüyen bir önder⁷ yapacak.”⁸

25- Hurmanın dalını kendine doğru silkele, üzerine olgun, taze hurma döksün.

⁴ Yani: Biz Yahya'ya doğduğunda bilgelik dolu bir aile ortamı bahsettik. Böyle bir ailede doğmasını sağladık. Onun böylesi ortamda yetişmesini sağladık.

⁵ BAKİRE DOĞUMU: Görüldüğü gibi bu pasajda (16–22) Hz. Meryem'in nasıl ha-

mile kaldığı anlatılıyor. Hz. Meryem bir erkekle ilişkisi olmamışsa nasıl hamile kalmıştır? Bunu iki şekilde yorumlamak mümkündür: 1- Hz. Meryem her normal insan gibi bir erkekle (marangoz Yusuf) nişanlanmış ve ondan gebe kalmıştır. Ayette geçen: “*Ona ruhumuzu gönderdik, ona güzel bir beşer olarak göründü (timsal oldu)*”dan maksat budur. Kur’an çoğu tarihî, tabî, insanî ve toplumsal olaylarda olduğu gibi bunu da üzerine alarak (Biz diyerek) konuşmaktadır. Çocuğu siz ve eşiniz yaptığı halde “Allah çocuk bahşetti” demesi gibi. 2- Hz. Meryem diğer insanlardan farklı olarak evlenmeden ve kocasız olarak İsa’yı doğurmuştur. “*Ona ruhumuzu gönderdik, ona güzel bir beşer olarak göründü (timsal oldu)*”dan maksat Meryem’e evlenmeden ve kocası olmadan görünendir. Burada da iki görüş var: a- Bu görünen melektir; o ruhumuz diye ifade edilmiştir. b- Bu görünen Meryem’in rüyasında gördüğü bir erkektir; o ruhumuz diye ifade edilmiştir... Yukarıdaki birinci yorum, tarihi verilerle kanıtlandığı takdirde mümkün görünüyor. Ancak ayetlerdeki ifadeler daha çok ikinci yorumu ima ettiği için bunun nasıl olduğunun “tefsir” edilmesi gerekir. “Bu bir mucizedir, geçelim” yaklaşımı da tefsir olamayacağı için, tefsir sadedinde şunlar söylenebilir: “*Benim nasıl bir oğlum (gulam) olabilir? Bana bir insan (beşer) dokunmadı, gayr-ı meşru hayat yaşayan birisi (bâği) de değilim. Senden Allah’a sığınırım, eğer Rahman’dan sakınan birisi isen bana dokunma... Ruhumuzu ona gönderdik, ona düzgün bir beşer (beşeran seviyyâ) olarak göründü (timsal) ve iş olup bitti... Böyledir, bu Allah’a göre kolaydır?*” ifadeleri burada alışmadık, farklı bir durumun olduğunu çağırıyor. Bu durumda “bakire doğumu” adı verilen bilgiler ışığında şöyle bir “speküstasyon” yapılabilir: Bazı canlı türlerinde çiftleşme olmadan kendi kendine hamile kalarak doğum olabilmektedir. Bunun insan türünde olma olasılığı oldukça nadirdir. Olsa bile şu anki bilgiler bunun bir kız olabileceğini göstermektedir. Çünkü dışideki kromozomlar iç rahim hareketleri sonucu ancak bir kızın döllenmesine yetmektedir. Erkek olması için mutlaka bir (Y) kromozomu gerekirken o da erkekten gelmektedir. Şimdi bu durum bir yana çünkü gelecekte bu konuda yeni bilgilere ulaşılabilir- Hz. Meryem’in, gördüğü bir genç kızlık rüyası sonucu hamile kaldığı düşünülebilir. Bu şöyle olmuş olabilir: Hz. Meryem ömrünü mabede adanmış, erkeklerle pek ilişkisi olmayan, bir anlamda rahibe hayatı yaşayan, henüz 18–19 yaşlarında tertemiz bir kızdı. Bütün ömrü mabette ibadet ve taatla geçiyordu. Hamile kalmadan önce bir kaç kez aybaşı olmuş ve yirmi yaşlarına gelmişti (Razi). Genç erkeklerin rüyalarında ihtilam olması gibi, yani “rüyasında” kadınla cinsel ilişkiye girip bilfiil boşalması gibi, o da “düzgün (genç, yakışıklı) bir erkek” ile rüyasında ilişkiye girdiğini görüp (timsal olunup) rahmindeki yumurtacığı harekete geçirmiş olabilir. Bir nevi arzu ve istek uyandırılarak genç kızlık duyarlılığı harekete geçirilmiş olabilir. İş bitince ateş ve ter içinde uyanan muhtelim (rüyasında ihtilam olan) genç erkek gibi bunun bir rüya olduğunu uyanınca öğrenebilmiştir. Nitekim yapılan araştırmalar bakire gebeliklerinin böyle olduğunu göstermektedir... Kur’an bu durumu sürekli vurguladığımız “Biz” [ ] üslubu çerçevesinde gayet “nezih” bir dille anlatmaktadır. Ayette geçen “*Ruhumuzu gönderdik, ona düzgün (genç, yakışıklı) bir beşer (erkek) şeklinde göründü, iş olup bitti*” ifadele-

ri bunu çağrıştırmaktadır. Bu, aynı zamanda Allah'ın "hayy" sıfatının normal fakat farklı bir tecellisi olmaktadır. Zira bütün canlılık oluşumları "Hayy"ın bir tecellisi-
dir yani görünmesi, varlığa bürünmesidir. Bugün herhangi birimize gebelik veya
doğum olayı ile ilgili ayet gelse aynı dil yine kullanılırdı. "Biz yaptık, Biz ettik" der-
di. Hâlbuki hamile bırakan da sancılar içinde doğuran da biziz. Görülüyor ki
Kur'an'm o her şeyi üzerine alarak konuşan "Biz" [ ] dilini iyi anlamamız gereki-
yor. Buna göre bütün tarihi, insanî, toplumsal ve kozmik oluş "Allah ile"dir. Koz-
mik görünüm O'nun ışığı veya aydınlığı (nuru, canlılığı, ruhu, enerjisi) olup O in-
sana şahdamarından daha yakındır. Olan biten aslında O'na olup bitmektedir. Sa-
nıldığıının aksine sadece Meryem'in doğurması değil bütün doğumlar Allah'ın ru-
hunu üflemesi sonucu olmaktadır. Bu manada her gebe kadın bir Meryem'dir. Ör-
neğin "şu an" yeryüzünün bütün doğum evlerine Allah ruhundan üflemektedir!
Dikkat ediniz, yukarıdaki Zekeriya'nın duasını bütün kısır çiftler yapar. Çocuk
olunca "Rabbim nur topu gibi bir çocuk verdi, şükürler olsun" der, kurban keser,
yemek yedirir. Çocuk ölünce de "Rabbim emaneti geri aldı, sağlık olsun" vs. der.
Hâlbuki doğuran da doğurtan da, ölen de fiziki olarak kendisidir. Bu, "dindarın" di-
li olup buna göre her şeyi yapan eden Allah'tır. Bu dil olayların rasyonel açıklama-
sını yapmaya ve öğrenmeye engel değildir. Her ikisi de yerine göre lazımdır. Ashına
bakılırsa her ikisi de bir ve aynı şeydir. Çünkü tek bir oluş iki ayrı "üslûpla" ele
alınmaktadır ve bunda şaşılacak bir şey yoktur. Bizim yaptığımız bu dilin tefsir edil-
meye, açıklığa kavuşturulmaya çalışılmasından başka bir şey değildir...

⁶ Yukarıdaki ayet (22) ile bu ayet (23) arasında en az 9 ay 10 gün geçtiği unutul-
mamalıdır.

⁷ SERIYYA: Sözlükte [سرى] kökünden gelir. Mastarı "geçmek, geçerli olmak", son
harfinin yer değiştirmesiyle [سير] kökünün mastarı da "yürümek, gitmek" demek-
tir. Türkçe'ye de geçen *sirayet*, *serlevha*, *seriyye* gibi sözcükler birinci; *seyr*, *seyran*,
seyr-i suluk, *siret* gibi sözcükler de ikinci kökten gelir. Her ikisinde de ortak anlam
bir şeyin "akıp geçmesi, yürüyüp gitmesi"dir... Yukarıdaki ayet bu çerçevede iki şe-
kilde yorumlanmıştır: 1- Meryem aşağı taraftan bir ses duydu. O ses 'Rabbin sana
aşağı tarafta bir çay akıttı' diyordu. 2- Meryem içinden (altında) bir sesin yankılan-
dığını duydu. O ses 'Rabbin karnındaki (altındaki) çocuğu yürüyen bir önder ya-
pacak' diyordu... Görüldüğü gibi ayette geçen "seriyya" ifadesi "çay akıttı" olarak
anlaşılabilir gibi "yürüyen bir önder, lider, serlevha yaptı" olarak da anlaşılabil-
ir. Öyle görünüyor ki ikinci görüş Hz. İsa'nın misyonu açısından daha uygun dur-
maktadır. Çünkü Hz. İsa kendilerine "Tanrı ile yürüyenin (Yakup/İsrail) torunları"
diyen bir topluluğa seslenmiştir. Onların Tanrı ile yürümeyi çoktan terk ettiğini,
asıl "Allah ile yürüyüşün" kendisi ile yeniden başladığını; ona uyulması gerektiği-
ni söylemiştir... Ayrıca Bkz. "İSRA" 17/1. ayet dipnotu.

⁸ Harfi harfine: "Altından ona geldi bir 'nida'. 'Sakin üzülme, Rabbin altındakini
yaptı 'seriyya.'

26- Artık ye, iç, gözün aydın olsun. Eğer insanlardan birini görürsen şöyle söyle: “Ben Rahman’a oruç adadım, bu nedenle bugün hiç kimse ile konuşmayacağım.”

27- Derken Meryem çocuğu ile beraber halkının yanına geldi. Onlar: “Hey Meryem, bu ne iş?” dediler.

28- Ey Harun’un kız kardeşi, baban kötü bir adam değildi, annen de gayri meşru hayat yaşayan birisi değildi.”

29- Bunun üzerine Meryem çocuğu gösterdi. “Beşikteki bir çocukla nasıl konuşuruz?” dediler...⁹

30- NİHAYET¹⁰ İsa seslendi: “Ben Allah’ın kuluyum. O, bana bir kitap verdi ve beni peygamber yaptı.

31- Beni her nerede olursam olayım çağlar boyu yankılanıp duracak¹¹ bir mesajı yaymakla görevlendirdi ve hayatta kaldığım müddetçe bana namazı ve zekâtı tavsiye etti.

32- Anneme iyilik etmemi tavsiye etti, beni zorba ve isyankâr yapmadı.

33- Selâm bana; hem doğduğum gün, hem öleceğim gün, hem de diri olarak kaldırılacağım gün.”¹²

34- İŞTE hakkında tartışıp durdukları Meryem oğlu İsa hakkındaki gerçekler bunlardan ibarettir.

35- Şimdi bakın, Allah’ın oğul edinmesi olur şey değildir. Allah bu gibi şeylerden uzaktır. Allah bir iş ve oluşa karar verdimi ona sadece “Ol” der o da olur.¹³

36- İsa’nın dediği hep şuydu: “Allah

فَعَلَىٰ أَشْرَافِهِمْ قَرِينًا فَاِمَّا تَرَىٰ فِي النَّاسِ أَحَدًا فَعَقُولُ
إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا ﴿٣٦﴾ قَالَتْ
تَوَدَّ أَنَّهَا نَجْمَةٌ كَالْوَالِيَاتِ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا ﴿٣٧﴾ يَا أُخْتُ
مَرْيَمُ مَا كَانَ أَبُوكَ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكَ بَعِيًّا ﴿٣٨﴾
فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ قَالُوا كَيْفَ مُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا ﴿٣٩﴾ قَالَ
إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ إِنِّي آتَانِي الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي مَبَارَكًا ﴿٤٠﴾ وَأَجْعَلَنِي مَبَارَكًا
إِنْ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ إِذَا دُمْتُ حَيًّا ﴿٤١﴾ وَبَرًّا
بِوَالِدِي وَلَمْ يَجْعَلْ لِي جَنَابًا ﴿٤٢﴾ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ
وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا ﴿٤٣﴾ ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ
مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَيِّ الَّذِي فِيهِ يَمِيمُونَ ﴿٤٤﴾ مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَخْجِدَ
مِنْ وَلَدٍ سُبْحَانَهُ إِذَا فَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٤٥﴾
وَإِنَّا لِلَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ
﴿٤٦﴾ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ
مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٤٧﴾ أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصُرْ يَوْمَ يَأْتُونَنَا
لَكِنَ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٤٨﴾

benim de Rabbim sizin de Rabbinizdir. Onun için hep O’na ibadet ediniz. İşte doğruluk ve dürüstlük yolu budur.

37- Hal böyleyken bir takım gruplar kendi aralarında çekişip duruyorlar.¹⁴ Büyük gün gelip çattığı zaman vay o kâfirlerin haline!

38- Karşımıza çıktıklarında gerçeği öyle bir işitecek, öyle bir görecekler ki! Fakat o zalimler bugün apaçık bir sapkınlığın içindeler.

⁹ Öyle anlaşılıyor ki Hz. Meryem çocuğa “konuşması için” işaret etmedi. Bilakis “ne konuşsam anlamayacaksınız. Bu nedenle susuyorum, ne yapayım işte böyle!” manasına gelecek bir işaretle bulundu. Kucağında çocuğu ile omuzlarını silkeleyip

“ne söyleseniz boş, durum bu” manasında boyuna “susan” bir genç kadın düşünün... Çünkü kendisine bu durumu açıklama yapmanın bir fayda vermeyeceği, sadece susması ve Allah’a güvenmesi istenmişti. O da bunu yaptı. Kadınsı bir tevek-külle “durum bu, yapılacak bir şey yok” manasında sustu... Sonra bağırıp çağrış-malar olduysa da bir müddet sonra kesildi. Derken aylar ayları yıllar yılları kovaladı ve İsa büyüüp 30 yaşlarına geldi. Bu dönemde Hz. Meryem’in ilk zamanlar etrafında fırtınalar koparılmasına rağmen kimi zaman susarak, kimi zaman Türkçe’deki tabirle her annenin oğluna söylediği “benim oğlum büyüyünce büyük adam (seriyya, serlevha) olacak” şeklindeki telkinlerle Hz. İsa’yı büyüttüğü anlaşılıyor. Bu gayet normaldir zira “İmran Ocağı’ndan” büyük simaların çıkması böylesi bir yetiştirme çevresi ve manevi atmosferle sıkı sıkıya irtibatlıdır. Aynı zamanda bu peygamberlik bilincinin ilmek ilmek dokunarak oluştuğunu da göstermektedir. “*Ümmetimin âlimleri İsrail oğullarının peygamberleri gibidir*” hadisinde de geçtiği gibi peygamber çıkaran ailelerin İbranî muhayyilesinde ifade ettiği anlamın, bizde “ocak” dediğimiz sürekli âlimler ve önemli zatlar çıkaran büyük ve köklü ailelerle eşdeğer olduğu anlaşılıyor.

¹⁰ Bu bölümdeki konuşmanın yukarıdaki bölümden çok sonraları olduğuna dair kuvvetli emarelere sahibiz. Ancak klasik müfessirlerin çoğu bu bölümü önceki bölümün hemen devamı olarak anlamışlar ve İsa’nın bu sözleri beşikte söylediğine hükmetmişlerdir. Fakat arada en azından bulûğ çağına kadar bir zamanın geçtiğini söyleyenlerin de (Ebu’l-Kasım el-Belhi) desteğiyle yukarıdaki ayetlerde İsa’nın yaşamöyküsünün “safha safha” ele alındığını söylememiz mümkün görünmektedir. Şöyle ki: Önceki iki ayet (22–23) arasında en az 9 ay 10 gün varken -çünkü gebe kaldığı günün hemen ardından doğum sancılarının başladığı güne geçiliveriyor - bu iki ayet (29–30) arasında da en az 25–30 sene vardır. Çünkü Hz. İsa otuz yaşlarında tebliğe başlamıştı. Öte yandan İsa’nın halkına seslenişinin anlatıldığı bu pasaja (30–33) geçişte her hangi bir geçiş edatı [و] kullanılmıyor. Pasaj boyunca da (30–33 ayetler) önceki bölüme gönderme yapan herhangi bir atıf zamiri de [هـ] bulunmuyor. Bu da bu pasajdaki sözlerin çok zaman sonra söylendiğine delalet ediyor. Bunun bir örneği Hacc 66. ayetten 67. ye geçerken görülebilir. Burada Razi şu açıklamayı yapmaktadır: “*Bu ifadenin başından vav düşmüştür. Çünkü bu ifadenin kendinden öncekilerle münasebeti yoktur*” (Razi, Hacc; 22/67 tefsiri). Demek ki bu bölümle birlikte İsa’nın hayatından üç safha: 1- Annesinin hamile kalması 2- Doğumu 3- Büyüyünce halkına verdiği mesajın temel esasları anlatılmış oluyor. Hemen sonra da Hz. İbrahim’e geçiliyor. Unutulmamalı ki bu tür bölümler Hz. Muhammed’e (s.a.v) bir çırpıda iniyordu. Aralarında mantıksal bir akış olup olmadığına bakılmaksızın bugünün tabiri ile “bir klipte geçen sahneler” gibi bir anda peş peşe sıralanıyordu. Bu durum okuyan da her şeyin bir anda olup bittiği izlenimi uyandırabiliyor. Hâlbuki Kur’an okurken buna dikkat etmek gerekir. Kur’an kıssaları anlatırken ilâhî hitabın “dalgalı akışını” iyi algılamak icap eder. Nitekim biz büyük harflerle başlayan pasajlarda ya başka bir konuya geçildiğini ya da arada zaman farkı bulunduğunu vurgulayarak bu durumu yansıtmaya çalıştık. Öte yandan

diğer peygamberler için de geçerli ama özellikle Hz. İsa Kur'an'da "Allah'ın sesi" (*kelimullah*) olarak öne çıkarıldığı için onun konuşmaya başladığı yerleri düzünden "dedi" yerine aynı manaya gelen "seslendi" ibaresi ile çevirdim...

¹¹ MÜBAREK: Bkz. 6/155. ayet dipnotu.

¹² Yani: Doğumunda, ölümünde ve kıyamet günü yeniden diriltileceği günde İsa'ya selâm olsun! Bu ibarenin aymsının, yukarıdaki (19/15.) ayette Hz. Yahya için de kullanıldığına dikkat etmek faydalı olabilir: "*Hem doğduğu gün, hem öleceği gün, hem de diri olarak kaldırılacağı gün ona (Yahya'ya) selâm olsun!*"

¹³ Demek ki Kur'an'dan bir tabiat felsefesi çıkarılacaksa bu ancak "oluş" felsefesi olabilir. Bu şu demektir: Allahu a'lem "Tanrı'nın ezeli plâni" diye bir şey yoktur. Olaylar oldukça bilinmektedir ve onun yaratması olaydan önce kestirilemeyen yaratıcı güç (enerji) halindedir. Toprağın yaratıcı enerjisiyle dolu olduğu halde ancak işlenmesiyle ürün vermesi gibi; ("*Ekmek verdi, aş verdi deşmeyince kıt verdi. Benim sadık yârim kara topraktır*" Âşık Veysel). Şu halde Allah bir şeyin olmasını dilemezden önce düşünüp taşınıp plan yapmamaktadır. İlahi proje, ilahi senaryo vs. diye bir şey söz konusu değildir. O'nun bir şeyin olmasını dilediğinde yaptığı şey sadece ona "ol" demekten ibarettir. Bu durumda o şey hemen "oluş" halinde varlığa bürünür. Yani kelimcilerin diliyle Allah'ın iradesi, bilgisi ve yaratması bir ve aynı şeydir. Bir cümlede kelimelerin ardı ardına dizildiği gibi aralarında fasıla yoktur. Allah'ın ezeli planı olmuş bitmiş, noktası konulmuş bir "kader" değil, olsa olsa "olmakta olan, oluş halinde olan"dır. Dahası insanoğlu buna eylemleriyle katılmakta ve olmakta olana tesir edebilmektedir. Allah insanı yaratmaya (*halq*) veya oluşa (*kevn*) katmaktadır. Yaratılış ritmi bu karşılıklı dinamik tempo ile süreç (*dehr*) boyunca devam etmektedir...

¹⁴ Yani: Kimisi: "İsa bir isyancı, sahtekâr ve veled-i zinadır" diyerek, kimisi: "O bir tanrıdır/tanrının oğludur; bizim için kendini feda ederek insanlığı ölüm yargısından kurtarmıştır" diyerek, kimisi de: "Öldükten üç gün sonra dirilmiştir. Tanrı onu göğe çekmiştir, kıyamete yakın dünyaya geri dönecektir" vs. şeklinde tartışıp duruyor. Oysa İsa anlattığımız gibidir; gerisi lâf-ı güzafur...

39- İnkâr etseler de, umursamaz olsalar da, son pişmanlığın hiç bir fayda sağlamayacağı o pişmanlık gününü kendilerine haber ver.

40- Yeryüzü ve üzerindeki her şey gittikten sonra yalnızca Biz kalacağız, Biz! Onların hepsi dönüp dolaşıp Bize gelecekler.

41- KİTAP'TA İbrahim'i de an¹⁵ çünkü o da bir peygamberdi, sözü namus bilirdi.

42- Bir zaman babasına şöyle demişti: "Babacığım, o işitmeyen, görmeyen ve sana hiç faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?"

43- Babacığım, emin ol sana gelmeyen bir bilgi bana geldi. Gel bana uy da seni dümdüz bir yola çıkarayım.

44- Babacığım: şeytana tapma çünkü şeytan Rahman'a isyan etti.

45- Babacığım doğrusu ben, sana o Rahman'dan bir azabın dokunmasından ve böylece şeytanın adamı haline gelmeden korkuyorum."

46- Babası: "Sen benim Tanrı'larımdan yüz mü çeviriyorsun ey İbrahim? Yeminle söylüyorum eğer bundan vazgeçmezsen seni öldüresiye taşlarım. Şimdi çek git; gözüme bir süre görünme" dedi.¹⁶

47- İbrahim: "Selâm sana, senin için Rabbimden af dileyeceğim; çünkü O bana karşı çok cömerttir" dedi.

48- "Sizi Allah'tan başka tapıklarımızla baş başa bırakıp giderim ve Rabbime dua ederim. Umarım Rabbime yaptığım dua

وَأَذْرُهُمْ يَوْمَ الْحِسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّا نَحْنُ رَبُّهَا وَاللَّيْلُ نَاجٍ مِثْلَ نَارٍ ﴿٤٠﴾ وَأَذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا ﴿٤١﴾ يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٤٢﴾ يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْغَمْرِ عَصِيًّا ﴿٤٣﴾ يَا أَبَتِ إِنَّا خَافُ أَنْ يُسَلِّتَ عَذَابَ مِنَ الرَّحْمَنِ أَنْ تَكُونَ لِلشَّيْطَانِ لَبِيًّا ﴿٤٤﴾ قَالَ أَرَأَيْتَ إِنْ مَتَّعْتُكَ بِعِزٍّ مِمَّنْ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَقُولُ بِذَعَابٍ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَبْرَأٌ إِلَيْنَا فَاتَّبِعْنَا لَعَلَّكَ تَتَّقِنَا ﴿٤٥﴾ وَإِذْ دَعَا إِلَىٰ رَبِّهِ يَاقُوبُ أَوْسَىٰ أَتَىٰ عَلَىٰ الْآكُوفِ بِدَعَا رَبِّهِ شَعِيًّا ﴿٤٦﴾ فَلَمَّا أَغْرَقَهُ وَمَا يَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ وَمَهَيَّا لَهُ مِيزَانًا وَأَنْجَيْنَاهُ وَأَسْرَيْنَاهُ ﴿٤٧﴾ وَوَهَبْنَا لَهُمُ مِن رَّحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيًا وَأَذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَىٰ إِذْ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴿٤٨﴾

sayesinde mutsuz olmam" diye de ekledi.

49- İbrahim, onları ve Allah'tan başka tapıklarını bırakıp gittiğinde, Biz de ona İshak'ı ve Yakup'u ihsan ettik ve her birini bir peygamber yaptık.

50- Onlara sevgi ve merhametimizi yağdırdık, sözü namus bilmenin dile gelen soylu sesi yaptık.¹⁷

51- KİTAP'TA Musa'yı da an; çünkü o saf bir yürek temizliğine sahip bir elçi, bir peygamberdi.¹⁸

¹⁵ HZ. İBRAHİM: Mezopotamya uygarlığının zirveye çıktığı bir çağda (MÖ. 2000–1700), Aşağı Mezopotamya'daki Ur şehrinde ortaya çıkmıştır. Tüm Dicle-Fırat havzasını, Suriye, Mısır, Filistin ve Mekke'yi dolaşmış, Sümer-Akkad-Babil uy-

garhlğının birbirinden devralarak getirdikleri tüm pagan (putperest) değerlerine başkaldırmıştır. Dönemin Nemrut'u tarafından ateşe atılarak yakılmak istenmiştir. İmparatorluğun tanrılarına karşı çıktığı ve onları tanımadığı için devrin en ağır cezası olan "ateşte yakılarak idama" mahkûm edilmiştir. Ancak dönemin Nemrut'u bu amacına ulaşamamıştır. Hz. İbrahim hanımı ve yeğeni Lut ile birlikte Aşağı Mezopotamya'yı terk etmiş, Yeğeni Lut'u Filistin'deki Sodom ve Gomorre, bir oğlu İsmail'i Mekke'deki Cürhüm Arapları, diğer oğlu İshak'ı da Filistin'deki İbraniler gibi Sami oymaklarına tebliğ amacıyla göndermiştir. Döneminde Akkad-Babil uygarlığı tüm Ortadoğu'ya hâkim olmuş bir Sami medeniyetiydi. Sümer Nemrut'u Urukagina, Akkad Nemrut'u I. Sargon ve Babil Nemrut'u Hammurabi Dicle-Fırat (Mezopotamya) havzası tanrı-devletlerinin kudretli krallarıydılar. Kendilerini dünyaya nizam vererek adaleti sağlayacak kurtarıcı olarak görüyorlardı. Bu görevi kendilerine Tanrı'nın verdiği inaniyorlardı. Birçoğu ülkelerini "Tanrı'nın kapısı, ülkesi" (Babil) olarak isimlendiriyorlardı. Hz. İbrahim, Sare, Hacer, büyük oğlu İsmail, küçük oğlu İshak, yeğeni Lut, İshak'tan olma torunu Yakup ve Yakub'un oğlu Yusuf bu açıdan Araplar ve İbraniler (Yahudiler) gibi tüm Sami oymaklarınca efsanevî peygamber ailesi olarak sahiplenilmiştir. Hepsi de bu peygamberlerin kendi soylarının atası olduklarını iddia etmişler, böylece peygamberlerin dini karizmasından kendilerince milli bir ideoloji çıkarmaya ve bundan azamî ölçüde yararlanmaya çalışmışlardır. Hâlbuki Hz. İbrahim Ur şehrinde doğması itibarıyla İbranî bile değildi. Anadili Keldanice idi. Amacı bugünkü Ortadoğu'da karışık göçebe topluluklar halinde yaşayan ön Asya halklarına tevhid ve adalet dinini anlatmak, Sami/Akkad/Babil asabiyetine dayalı imparatorluk Tanrılarının gölgesinde kurulmuş Tanrı istismarına dayalı otoritelerden insanları kurtarmak ve bu amaçla oluşturulmuş bütün kurumsal dinleri yıkmaktı. Hz. İbrahim'in aile kökeninin Irak'a Hindistan'dan göç etmiş olması da başka bir ihtimaldir. Hindistan'daki Brahman geleneği, Hind toprağında daha önceleri ortaya çıkmış İbrahim (Abraham/Brahman) gibi Rahman'ın elçilerinin izlerini taşımaktaydı. Onun için Brahman deniyordu. Yani Rahman'ın babası, iyiliğin, sevginin, merhametin sonsuz kaynağı yüce Allah'ın bölgeye gönderdiği ve mesajları tarihten silinmiş, unutulmuş peygamberlerin yolunu ve manevî soyunu sürdüren anlamında... Ayrıca Bkz. 14/35. ayet dipnotu.

¹⁶ Burada adı geçen tanrı'lar, Hz. İbrahim'in yaşadığı dönem olan (MÖ. 2000–1700) yıllarında Irak'ta en parlak dönemini yaşayan ve Tanrı'nın kapısı anlamına gelen Babil İmparatorluğu'nun ünlü imparatorluk tanrılarıdır. Hz. İbrahim'in babası da bu imparatorlukta yüksek kraliyet memuruydu. Babil tanrılar meclisi Sümerlerdeki (*An-Enki-Anlil*) gibiydi. Ancak isimler biraz değişmişti. Babil İmparatorluğu'nda Tanrı ailesi (*Anu-Ea-Ellil*) idi. Tanrı baba, karısı ve oğlundan oluşan bu tanrılar meclisinin (panteonun) altında diğer tanrılar sıralanırdı: Güneş (*Şamaş*), ay (*Sin*), yıldız (*İştar*) tanrılarının yanı sıra yıldız tanrısı (*İştar*) oğlunu (*Tammuz*) bitkilerin tanrısı olarak görevlendirmişti. Keza yağmur ve zenginlik dağıtan fırtınanın tanrısı (*Adad*), savaş tanrısı (*Ninurta*), mahsul tanrısı (*Dagon*) ve insanların kaderlerini levhalar üzerine yazan ilâhî kâtip (*Nabu*) tanrılar meclisinin önemli üye-

leriydiler. Hz. İbrahim'in balta ile kırıp geçirdiği Tanrı heykelleri işte bunlardı...

¹⁷ Harfi harfine: "Onlar için yüce (*aliyya*) bir doğruluk (*sıdk*) dili (*lisan*) verdik."

¹⁸ RESUL VE NEBİ: Sözlükte resul [رسول] elçi, nebi [نبی] de haberci demektir. *Mürsel, irsâl, irsâliye, risâlet* ile *nübüvvet, enbâ, enbiya, mütenebbi* vb. kelimeler bu köktendir... Ayette Hz. Musa hakkında resul ve nebi kelimelerinin her ikisinin birden kullanılması bazı müfessirler arasında resul ile nebinin farklı manalarda olduğu kanaati uyandırmıştır. Oysa Kur'an'ın genel kullanımı içinde böyle bir ayırım mümkün görünmüyor. Çünkü bu iki kelime eş anlamlı olup bütün peygamberler hem resul hem nebidirler. Keza bütün peygamberlerin bütün insanlığa gönderilmiş olduğu anlaşılıyor. Bunların kimi henüz kendi ülkesindeyken bastırılmış, kimisi şehit edilmiş, kimisi de nihaî amacına ulaşmadan başlattığı hareket yarım kalmıştır. Aslında hepsinin de amacı insanlığa dünya ve ahirette kurtuluş yolunu göstermekle beraber tevhide ve adalete dayalı bir dünya düzeni kurmaktır. Yani Hz. Muhammed'in (s.a.v) yaptığını onlar daha önce yapmak istiyordu. Hepsinin de amacı nihayetinde bir gün insanlığın merkezi olan Kâbe'yi yeniden diriltmek ve onun etrafında evrensel bir ümmet kurarak çağlarının en gelişmiş şeriatını (hukuk) tesis etmektir. Böylece tüm insanlığa örnek olacak "Evrensel Adalet ve Barış Yurdu" (Darü's-Selam) kurulmuş olacaktı. Sadece üç beş kişi kendisine inanmış bir İbrahim, sadece üç yıl tebliğ yapabilmiş bir İsa, veya Mısır çöllerinden yürüyüp Kudüs'e girmeye ömrü vefa etmemiş bir Musa, Hz. Muhammed (s.a.v) gibi -dünyevî anlamda başarılı olmuş olsalardı, aynen bu "büyük ülküyü" hayata geçireceklerdi... (Allahu a'lem). Öte yandan resul ve nebi kavramlarını Yahudi kültüründeki manasıyla kullanmamak gerekir. Çünkü onlara göre resuller ve nebiler ancak bir sınıftan gelebilirler. O sınıfta Yahudilerin nebim veya kohen vs. dedikleri peygamberlik hanedanıdır. Onlara göre bunun dışından peygamber çıkamaz. Hâlbuki peygamberlik bir ırk, kavim, zürriyet vs. olayı değil ahlâk, erdem, dürüstlük ve vicdani uyanış olayıdır. Allah böyle olanların içinden birini tarihin belirli dönemlerinde seçer. Bu her kavimden ve dünyanın her yerinden olabilir...

52- Ona dağın sağ tarafından seslenmiş ve fısıldayacak şekilde yaklaştırmıştık.

53- Sevgi ve merhametimizle kardeşi Harun'u da bir peygamber olarak ona lütfetmiştik.

54- KİTAP'TA İsmail'i de an çünkü o da sözü namus bilen bir elçi, bir peygamberdi.

55- Halkına namazı ve zekâtı emrederdi ve Rabbinin hoşuna gidecek davranışlarda bulunurdu.

56- KİTAP'TA İdris'i de an¹⁹ çünkü o da sözü namus bilen bir peygamberdi.

57- Biz onun da adını göklere yazdık.²⁰

58- İŞTE BUNLAR Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberlerdir. Âdem'in takipçilerinden, Nuh ile birlikte taşıdıklarımızdan, İbrahim ile İsrail'in izinden yürüyenlerden seçtiğimiz kimselerdir. Bunlar kendilerine Rahman'ın ayetleri okunduğu zaman ağlayarak yerlere kapanırlardı.

59- Onların ardından öyle kötü bir nesil geldi ki; namazı boş verdiler ve şehvetlerinin peşine düştüler. Bunlar da azgınlıklarının karşılığını göreceklerdir.

60- Ancak tövbe edenler, iman edenler, iyilik, güzellik ve doğruluk için çalışanlar bunun dışındadır. Onlar zerrece haksızlık yapılmadan cennete gireceklerdir.

61- Cennetin tam orta yeri, kendisi için çalışıp ibadet edenlere Rahman'ın

وَأَنذَرْنَاهُ مِن جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَوَعَيْنَاهُ يَحِيثًا ﴿٥٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ
مِن رَّحْمَتِنَا الْهَارُونَ أَخَاهُ مُرُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾ وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ شَيْمُولَ أَنَّهُ كَانَ
صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴿٥٤﴾ وَكَانَ يَا مُرَاهِلَهُ بِالصَّلَاةِ
وَالرَّكَوَّةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾ وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيْسَ
أَنَّهُ كَانَ نَكِيذًا نَّبِيًّا ﴿٥٦﴾ وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٧﴾ أُولَئِكَ
الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِن ذُرِّيَةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا
مَعَ نُوحٍ وَمِن ذُرِّيَةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا
إِذَا نُنزِلُ عَلَيْهِمُ الْبُيُوتَ الْخَمِينِ ﴿٥٨﴾ خَلَقْنَا
مِن بَعْدِهِم خَلْفًا أَصَاغُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشُّمُوكَ فَسَوْفَ
يَلْعَنُونَ عَيْنًا ﴿٥٩﴾ إِلَّا مَنَابِتَ وَاتَّزَعُوا لَهَا وَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ
الْجَنَّةَ وَلَا يَبْظَلُونَ شَيْئًا ﴿٦٠﴾ جَنَّاتٍ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَنُ عِبَادَهُ
بِالْغَيْبِ إِنَّكَ نَزَعْنَا مَا لِيْنَا ﴿٦١﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا وَمِنْهُمُ
رِذْوَانٌ فِيهَا بَاقِرَةٌ وَعَشِيًّا ﴿٦٢﴾ تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا
مَنْ كَانَ نَبِيًّا ﴿٦٣﴾ وَمَا نُنزِلُ إِلَّا بِالْحَمْدِ لَكَ مَا بَيْنَ يَدَيْنَا
وَمَا خَلْفُنَا وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿٦٤﴾

giyaben söz verdiği şekilde onları bekliyor. O'nun verdiği söz yerine gelecek; bundan hiç şüphenez olmasın.

62- Orada boş lâf işitmeyecekler. Huzur ve mutluluk içinde²¹ sabah akşam nimetlere gark olacaklar.

63- Allah bilinciyle yaşayan kullarımıza vereceğimiz cennet işte budur!²²

64- BİZ²³ ancak rabbinin emriyle ineriz. Önümüzdeki, arkamızdaki ve bunlar arasındaki her şey O'nundur. Rabbin seni unutmuş değildir.

¹⁹ İDRİS: Sözlükte [درس] kökünden “ders yapan, çokça okuyup öğreten” manalarına gelir. İbrahim'in Hind'teki Brahman'ı çağrıştırması gibi İdris de Mısır'daki

İziz/Osiris'i çağırıştırıyor. Bütün kaynaklar *İdris*'in Nuh'tan daha önce Mısır'da yaşadığını rivayet ederler. Dolayısıyla bunların Hind ve Mısır toprağında eski çağlarda yaşamış peygamberlerin izlerini taşıdıkları düşünülebilir. Nitekim Mısır uygarlığını devralarak yeniden üreten Yunan mitolojisinin *Hermes*'i de büyük ölçüde *İdris* ile ilgili söylenenlere uymaktadır. Okuyup öğreten, ders yapan, tedrise önem veren, kalemle ilkyazı yazan, astronomi ve matematiğe ilgisi olan anlamında...

²⁰ Harfi harfine: "Biz onu yüce bir yere yükselttik." Ayette geçen "yükselttik" [رفعنا] ifadesi Kur'an'da Hz. İsa ve Hz. Muhammed (s.a.v) için de kullanılıyor. Hz. İsa için: "Onu kendine yükseltti" (4/158), Hz. Muhammed (s.a.v) için: "Senin şanını yükseltmedik mi" (94/4) derken kullanılan kelime aynıdır. Hemen anlaşılacağı gibi bundan maksat manevi derece ve mertebe bakımından yüksekliktir. Türkçe'de "adını dağa taş, göklere yazmak" dememiz gibidir. Bu nedenle Kur'an'daki bu tür ifadeleri "adını göklere yazmak" şeklinde manevi yücelik ve paye verme anlamında, mecazi çağrışımını da bozmayan ifadelerle karşıladım.

²¹ Harfi harfine: "Ancak bir 'selam' işitirler."

²² Görüldüğü gibi Meryem suresi Hz. Zekeriya, Hz. Yahya, Hz. Meryem ve Hz. İsa'nın yaşamöyküsü ile başlıyor. Onlar etrafında yapılan tartışmalara açıklık getiriliyor. Ardından Hz. İbrahim'e geçiliyor. Hz. İsmail, Hz. İshak, Hz. Yakup, Hz. Musa ile devam ediliyor. Daha da geriye gidilerek Hz. İdris'ten bahsediliyor. Bunların hepsinin sözü namus bilerek yaşamanın (doğruluğun/dürüstlüğün) dile gelen soylu sesleri olduğu vurgulanıyor. Bunların ardından ise "namazı boş veren" ve "şehvetlerinin ardına düşen" nesillerin geldiği hatırlatılıyor. Sonunda bölüm tövbe, iman, iyilik, güzellik, doğruluk, ibadet ve Allah bilinci ile yaşamak (takva) vurgusu yinelenerek bitiriliyor. Karşılık olarak da bunları yapanların, cennete gireceği, orada huzur ve mutluluk içinde yaşatılacağı sözü veriliyor... Burada özellikle "onların ardından öyle kötü bir nesil geldi ki namazı boş verdiler, şehvetlerinin ardına düştüler" ifadesi son derece dikkat çekicidir. İnsanlık tarihinde sanki bir tekerrür gibi hep bu olmaktadır. Önce doğruluk ve dürüstlük timsali bir nesil gelmekte ardından namazı boş veren ve şehvetlerinin ardına düşen bir nesil, öncekilerin tüm yaptıklarını berhava etmektedir. Sonra yine bunların berhava ettiklerini düzelten doğru ve dürüst nesiller ortaya çıkmaktadır. Demek ki doğruluk ve dürüstlük yolunda sebat etmek namazın üzerine titremekle ve şehvetin esiri olmamakla mümkündür. Çünkü namaz insanı Allah'a bağlar. Namaz insanın Allah'a olan bağlılığının sürdüğünün göstergesidir. Namazı boş vermek ise Allah'a olan bağlılığın gevşediğinin, savsaklandığının, önemsizleştiğinin göstergesidir. Bu durumda kişi şeytana bağlılığın göstergesi olan şehvetin ağına düşer. Şehvetin ağına düşen ise bundan kurtulmadıkça artık iflâh olmaz. Kişi bundan ancak dönüp gelerek (tövbe) ve yeniden iman ederek kurtulabilir. Aksi halde yolun sonu cehenneme çıkar...

²³ Bu iki ayetle (64-65) başka bir konuya geçiliyor. Rivayete göre Kureyş ileri ge-

lenleri Medine'deki Yahudilere peygamberlik iddiasında bulunan birisinin sıfatlarının ne olacağını, bu konuda bir bildiklerinin olup olmadığını sormak için Medine'ye beş kişi gönderdiler. Giden heyet önce Hıristiyanlara sordu onlar bu hususta bir bilgilerinin olmadığını söylediler. Yahudiler Tevrat'ta bir peygamberin geleceğinin yer aldığını, onu tanımak için Ashab-ı Kehf, Zülkarneyn ve Nuh konusunda üç soru sormalarını önerdiler. Onlar da gelip bu soruları **Hz. Peygambere** (s.a.v) sordular. **Hz. Peygamber** (s.a.v) soruları cevaplamadı ve daha sonra gelmelerini söyledi. Bu arada vahiy gecikti ve bu gecikme 15 veya 40 gün kadar sürdü. İşte bu ayetler bunun üzerine nazil oldu (İbn Kesir, Razi, Kurtubi) ve Meryem suresinin bu bölümüne yerleştirildi.

65- O bütün göklerin, yerin ve arasında-kilerin Rabbidir. Şu halde O'nun için çalışıp ibadet et, O'na ibadet ederken güçlük-lere göğüs ger. Hiç ismi O'nunla anılmaya değer bir başkasını tanıyor musun?

66- BÖYLEYKEN²⁴ insanoğlu diyor ki: "Öldükten sonra mı tekrar dirileceğim?"²⁵

67- Peki, insan hiç düşünmez mi, Biz onu daha önce hiç bir şey değilken nasıl yaratmışız?

68- Evet, Rabbine yemin ederim ki Biz onları ve o şeytanları mutlaka mahşerde toplayacağız. Sonra da onları cehennemde etrafında dizüstü bekleteceğiz; bundan hiç şüphemiz olmasın.

69- Ardından her gruptan Rahman'a karşı en çok diklenenleri çekip öne çıkaracağız.

70- Çünkü cehennem ateşini en çok kimin hak ettiğini en iyi Biz biliriz.

71- İçinizden oraya girmeyecek hiç kimse yoktur. Rabbinin geri dönüşü olmayan kararı budur.

72- Bir kez daha hatırlatalım ki Allah bilinciyle yaşayanları kurtaracağız ve ömrü zulüm ve haksızlık yapmakla geçmiş olanları dizüstü çöktüreceğiz.

73- AYETLERİMİZ kendilerine bütün açıklığı ile okunduğu zaman o kâfirler iman edenlere: "Bu iki kesimden hangisi makam ve mevki olarak daha iyi yerde ve daha üstün?" dediler.²⁶

74- Oysa Biz, kendilerinden önce zenginlik ve dış görünüş bakımından daha lüks yaşayan nice kuşakları he- lak etmişizdir.

رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ
 هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا ﴿٦٥﴾ وَيَقُولُ الْإِنْسَانُ إِذَا مَا مِثَّ لَسَوْفَ
 أُخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾ أَوْلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُنْ
 شَيْئًا ﴿٦٧﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُ ثُمَّ حَوْلَ
 جَهَنَّمَ حَيًّا ﴿٦٨﴾ ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهَا شَدُّ عَلَى
 الرُّعُوبِ إِنَّهَا ﴿٦٩﴾ ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أُولَىٰ بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾ وَإِن
 مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُ مَا كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ثُمَّ نَحْنُ
 الَّذِينَ نَقَمُوا وَنَذَرُوا الظَّالِمِينَ فِيهَا حَيًّا ﴿٧٢﴾ وَإِذَا نُفِثْنَا عَلَيْهِمْ
 أَيُّهَا بَنِيَّاتٍ قَالَا الَّذِينَ كَفَرُوا الَّذِينَ آمَنُوا أَمْ نَحْنُ الْكَافِرِينَ
 خَيْرٌ مِمَّا مَا وَاحْسِنُ دِينًا ﴿٧٣﴾ وَذَكَرْنَا أَمْلَكُنَا قَبْلَهُمْ
 مِنْ قَبْلٍ مِمَّا أَحْسَنُ أَتَانَا وَرَبًّا ﴿٧٤﴾ فَلَمَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ
 فَلِمَ تَدُلُّهُ الرَّحْمَنُ مَسًّا حَتَّىٰ إِذَا رَأَىٰ مَا يُوعَدُونَ إِنَّا الْعَذَابَ
 وَإِنَّا السَّاعَةُ فَسَبِّحُوا مَنْ هُوَ مَرْمَرًا مَكَانًا وَأَضْعَفُ
 جُنْدًا ﴿٧٥﴾ وَرَبُّهُ اللَّهُ الَّذِينَ هَتَدُوا هُدًى وَالْبَاقِيَاتُ
 الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا ﴿٧٦﴾

75- De ki: "Kim sapıklık içinde ise Rahman ona istediği mühleti versin. Sözü edilen kıyametin koptuğu zaman ya da azabı tattıkları zaman kimin makam ve mevkisinin daha aşağı ve taraftarının daha zayıf olduğunu bilsinler.

76- Allah doğru yolda yürüyenlerin yürüyüşünü sağlamlaştırır. İyilik, güzellik ve doğruluktur baki kalan. Rabbinin katında hem mükâfat bakımından daha erdemli, hem de sonuç itibarıyla daha iyi olan budur.

²⁴ Önceki iki ayetle konu değiştikten sonra yine hafif bir geçişle bu bölümde peygambere soru soran ve muhtemelen Kureyş ileri gelenlerinden olan bazı adamların

inkâr kokan iddiaları ele alınıyor.

²⁵ Harfi harfine: “Öldüğüm zaman ileride diri olarak çıkarılacak mıyım?”

²⁶ Yani: Önce bir Kureyş ileri gelenlerinin haline bakın, sonra da şu cennette yüksek makamlardan, mevkilerden, hurilerden, bahçelerden bahsedip duran **Muhammed** ve ona uyan zavallıların haline bakın. Para bizde, makam bizde, mevki bizde, hayat bizde, huri de bizde, kadınlar da bizde. Şimdi, bu iki kesimden hangisi daha iyi yaşıyor? Demek ki Allah nimetini bize verirken onları bunlardan mahrum ederek cezalandırıyor. Cennet, cehennem vs. züğürt tesellisidir; hepsi burada, bizde işte!

77- AYETLERİMİZE kâfirlik edip: "Bana mutlaka mal ve evlât verilecek" diyene bak?²⁷

78- O, gelecekte haber mi almış? Yoksa Rahman'dan bir söz mü verilmiş?

79- Hayır! Biz o söylediklerini bir bir not ediyoruz ve azabını uzattıkça uzatacağız!

80- O söylediği şeylerin hepsini elinden alacağız. Bize tek başına gelecek.

81- Onlar kendilerine statü sağlasınlar diye tuttular Allah'tan başka Tanrılar edindiler.

82- Hayır! Yarın Tanrılarını inkâr edecekler ve aleyhlerine dönüp düşman kesilecekler.

83- GÖRMEDİN Mİ Biz şeytanları kâfirlere musallat etmişiz; onları oynatıp duruyorlar.

84- Onlar için acele etme. Biz onların günlerini tek tek sayıyoruz.

85- Allah bilinciyle yaşayanları saygın misafirler olarak Rahman'ın huzurunda toplayacağımız o gün,

86- Günaha batmış olanları suya gidip susuz gelen sürüler gibi cehenneme sevk edeceğiz.

87- Rahman ile bağını koparmamış kimseden başkasına arabuluculuk fayda vermeyecek.

88- Bir de: "Rahman çocuk edindi" dediler.²⁸

89- Doğrusu siz çok çirkin bir iddiada bulundunuz.

90- Bu lâf yüzünden neredeyse gökler çatlayacak, yer parçalanacak, dağlar çöküp gidecekti.

91- Demek Rahman'a çocuk yakıştırmıyorlar?

92- Oysa çocuk edinmek Rahman'a yakışmaz.

93- Göklerde ve yerde olan herkes istisnasız kul olarak Rahman'a gelecektir.

أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُبْرِئَ مَا لَمْ يَأْتِ وَأَوْلَا ۗ ﴿٧٧﴾
 أَطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمْ أَخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا ۗ ﴿٧٨﴾ كَلَّا سَتَكُنُّ
 مَأْيُوقًا وَمَنْذُومًا مِنَ الْعَذَابِ ۗ مَدَامَا ۗ ﴿٧٩﴾ وَزَيَّرْنَاهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِنَا
 قَوْلًا ۗ ﴿٨٠﴾ وَأَخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ إِلَهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ۗ ﴿٨١﴾
 كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ۗ ﴿٨٢﴾
 أَلَمْ نَرَأِنَا أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ لِيُؤْذِعُوا أَمَا
 ۗ ﴿٨٣﴾ فَلَا يَخْبِرُهُمْ إِلَهُهُمَ مِمَّا أَمَدُّهُمْ عَنْهَا ۗ ﴿٨٤﴾ يَوْمَ تَحْشُرُ
 الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَنِ قَوْلًا ۗ ﴿٨٥﴾ وَتَسْوَأُ الْجَحِيمِينَ إِلَى جَهَنَّمَ
 قَوْلًا ۗ ﴿٨٦﴾ لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ
 الرَّحْمَنِ عَهْدًا ۗ ﴿٨٧﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا ۗ لَقَدْ جِئْتُمْ
 شَيْئًا إِذَا ۗ ﴿٨٨﴾ تَكَادَ السَّمَوَاتُ يَتَّقَطْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ
 وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ۗ ﴿٨٩﴾ أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمَنِ وَلَدًا ۗ وَمَا
 يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ۗ ﴿٩٠﴾ إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ
 وَالْأَرْضِ إِلَّا أُنِى الرَّحْمَنِ عَبْدًا ۗ لَقَدْ أَحْضَيْنَاهُ
 وَعَدَّهُمْ عَدًّا ۗ ﴿٩١﴾ وَكُلَّمَا أُنِى بِوَجْهِ الْعِلْمَةِ قَوْلًا ۗ ﴿٩٢﴾
 إِذَا لَذُنَّ السَّمَاوَاتُ وَجِئُوا لَهَا الصَّلَاةَ فَسَبَّحُوا لِلَّهِ الرَّحْمَنِ قَوْلًا ۗ ﴿٩٣﴾ فَإِنَّمَا
 تَسْبُحُ بِلسَانِكَ لِلْمُبَشِّرِ وَالْمُنذِرِ ۗ وَتُسَبِّحُ بِهِنَّ قَوْلًا ۗ ﴿٩٤﴾ وَكَمْ
 أَمَلَكُوا مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمًا مَلَّحْتُمْ مِنْهُمُ مِنْ أَحْيَاءٍ وَتَسْمَعُ لَهُمْ رِكْوًا ۗ ﴿٩٥﴾

94- Bakın, onların tamamını kuşatmış ve bir bir saymıştır.

95- Hepsi kıyamet günü O'na tek olarak gelecektir.

96- Rahman, iman edip iyilik, güzellik ve doğruluk için çalışanların etraflarında bir sevgi halesi oluşturacaktır.

97- BİZ Kur'an'ı Allah bilinciyle yaşayanları müjdelemen ve inadından direnmiş duranları uyandırman için senin dinle kolaylaştırdık.

98- Onlardan önce nice kuşakları yok ettik. Onlardan bir ses bir seda işitiyor musun?²⁹

²⁷ Rivayete göre **Habbab bin Eret** şöyle demiştir: “Benim **As bin Vail**’den alacağım vardı. Borcumu ondan istedim. O, “Hayır, **Muhammed**’i inkar etmedikçe vermem” dedi. Bunun üzerin ben, “Kesinlikle olmaz! Ben **Muhammed**’i inkar etmem” dedim. **As bin Vail**: “Ben öldüğümde yeniden mi dirileceğim?” dedi. Ben “Evet” dedim. Bunun üzerine: “Öldükten sonra yeniden dirildiğimde ve sen bana geldiğinde, orada benim malım ve çocuklarım olur. Borcumu o zaman gel öderim” dedi. Bu pasajdaki ayetler bunun üzerine nazil olmuştur. (Razi, Taberi, İbn Kesir).

²⁸ Yani: Mekkeli Araplar taptıkları tanrıçalara (Lat, Menat, Uzza) “Allah’ın kızları” dediler. Onlara Allah’ın yanında Tanrı edinip tapındılar.

²⁹ Yani: Ey **Muhammed**! Senden önce nice kuşaklar geldi geçti. Biz nice kâfirler nice imansızlar gördük. Tarihin kalbini dinle; onlardan bir ses, bir seda işitiyor musun? Şu gök kubbenin altında tevhid ve adalet sedasından başka ne kaldı? Çektiğin eziyetlere üzülme ve asla unutma: “Şu istikbal inkılâbâtı içinde en gür seda yine İslâm’ın sedası olacaktır!”

20- TAHA SURESİ

Mekke'de inmiştir, 135 ayettir. Adını İbranî, Nebatî, Habeş ve Süryanî lehçelerinde "Ey insan" anlamına gelen (*Tâhâ*) kelimesinden alır. Surenin üçte ikilik büyükçe bir bölümünün (9-98) Hz. Musa'ya ayrılmasıyla, sanki bir zamanlar kutsal vadide kendisine "Ey insan" (*Tu-vâ*) diye seslenilmesine nispet edilmiş gibidir...

20- TAHA SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 135 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ
SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- Ta Ha.

2- Kur'an'ı sana mutsuz olasın diye indirmedik.

3- Ancak içinde korku ve titremesi olana bir öğüt olsun diye indirdik.

4- Yeryüzünü ve o görkemli gökleri yaratan tarafından aşama aşama bir indirmedir bu.

5- O Rahman görkemiyle gökleri kuşattı.¹

6- Göklerde, yerde, ikisinin arasında ve yerin altında bulunan her şey O'nundur.

7- Sen bu sözü ilan edeceksen de O, gizliyi de daha gizliyi de kesinlikle biliyor.

8- Allah! O'ndan başka hiç bir Tanrı yok! En güzel isimler hep O'nundur.

9- ŞİMDİ, Musa olayından haberin var mı?

10- Bir zamanlar Musa bir ateş gördü de ailesine: "Durun bakalım, gözüme bir ateş ilişti, belki size ondan bir kor getiririm veya ateşin yanında ne olduğunu soracak birini bulurum" dedi.²

11- Ateşe yaklaştığında ona: "Ey Musa!" diye seslenildi.

12- "Benim Ben, Senin Rabbin! Haydi, papuçlarını çıkar çünkü sen kutsal geçittesin."³

¹ Harfi harfine: "Rahman 'arş' üzerine 'istiva' etti."

² Hz. Musa'nın vahiy aldığı anın tasviri Hz. Peygamber'in (s.a.v) Hira'daki tasvirlerine ne kadar da benziyor: "Onu açık ufukta görmek" (53/7,11) ile "bir ateş (nâr/nur) görmek" (20/10) ifadeleri, bir peygamberin iç âleminde yaşadığı aydınlanma ve ani parıldamanın (*berq*), dış âlemde surete büründürmesi olmalıdır. Demek ki ruhanî görüm bizim gördüğümüz normal görümün (rü'yanın) 37 derece daha fazlasıdır. Bu durumda peygamber dış dünyada bulunmayan ve daha önce hiç görmediği olgu ve olayların suretlerini muhayyilesinde resmeder. Bu, iştiyak (özlem) ve idrakin (algılama) dış şartlarla buluşup "vicdanî taşma" ola-

rak fışkırıp gün yüzüne çıktığı andır. Bu durumda peygamber Allah'ın görkemi ni yer ile göğü kaplamış bir melek (Cebrail) veya dağa yansımış ateş (nâr/nur) şeklinde görür. Bu, Allah ile büyük buluşmadır. Allah, insanoğlunun bu vicdani taşması üzerinden insanlığa seslenmekte, vahyettmektedir. (Allahu a'lem). Ayrıca Bkz. "VAHİY"; 16/68.ayet dipnotu.

³ İbranca'da [طوى] "Ey insan" demektir (İbn Abbas). Keza bu surenin ismi olan [طه] da Nebati, Habeş ve Süryani lehçelerinde "Ey adam" anlamındadır (Hasan el-Basri, Said bin Cubeyr, Katade, İkrime, Kelbi). Surenin epey büyükçe bir bölümünde (9-98) Musa kıssası anlatıldığı için ona yönelik "ey insan" hitabından mülhem *Taha* kelimesi sureye isim olmuş görünmektedir.

13- Ve Ben seni seçtim. Şimdi vahye-dileni dinle.

14- Gerçekten Benim Ben; Allah! Ben-den başka Tanrı yoktur. Onun için Bana ibadet et ve Beni anmak için namaz kıl.

15- Kıyamet kesinlikle kopacak. Vak-tini gizliyorum ki herkes peşinde koş-tuğunun karşılığını görsün.⁴

16- Sakın kıyamete inanmayıp kendi keyfine uyan kimse seni ibadetten alı-koymasın, yoksa sana yazık olur.

17- O sağ elindeki nedir, ey Musa?

18- Musa: “Bu benim asam, buna da-yanırım, bununla koyunlarıma yaprak silkelerim. Daha başka işlerde de kulla-nırım” dedi.

19- “Asanı yere at, ey Musa” dedi.

20- Onu attı. O da ne, canlanmış ko-suyor!

21- Allah: “Tut onu ve korkma. Biz onu önceki haline döndüreceğiz” dedi.

22-23- Şimdi de elini koynuna sok. Diğer bir ayet olarak sana en büyük ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kusursuz bembeyaz çıksın.⁵

24- Artık Firavuna git, çünkü o iyice azıttı.

25- Musa dedi: “Ey Rabbim, içimi ra-hatlat. 26- Üstlendiğim işi kolaylaştır. 27-Dilimdeki düğümü çöz. 28- Sözümü iyi anlasınlar. 29- Ve bana yakınlarımdan yükümü hafifletecek birisini ver.

وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰ ﴿١٣﴾ إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ﴿١٤﴾ إِنَّا لَنَسَاءَةٌ لَّيْسَ آكَادُ أَخْبَيْنَاهَا لِنُحْرِيِّ كُلِّ نَفْسٍ عَمَّا تَسْمَعُ ﴿١٥﴾ فَلَا يَصُدُّكَ عَنْهَا مِمَّا تَرْغِبُ فِيهَا وَمِمَّا يُرْغَبُ فِيهَا وَمِمَّا يَنْهَىٰ عَنْهَا وَمِمَّا يُنْهَىٰ عَنْهَا وَمِمَّا يُغْنِي عَنْهَا وَالْمِمْصَاتِ أَلْفِئَةً يَوْمِي ﴿١٦﴾ قَالَ لِمَ يَصْعَقُ لَهَا مَا يَصْعَقُ بِهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ فِيهَا مَا رُبَّ آخَرِي ﴿١٧﴾ قَالَ لَهَا لِمَ يَمُوتُ ﴿١٨﴾ قَالَ لَهَا فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْمَعُ ﴿١٩﴾ قَالَ خُذْهَا وَلَا تَحْزَنْ نَحْنُ بَعِيدٌ هَذَا سَبْعُ رِئَاسَاتٍ الْأُولَىٰ ﴿٢٠﴾ وَأَضْمُ يَدَكَ إِلَىٰ جَنَاحِكَ تَخْرُجُ بَيْضَاءَ مِزْزَابٍ سَوَاءٍ آيَةً آخَرِي ﴿٢١﴾ لِيُرِيكَ مِنْ آيَاتِنَا الْكُبْرَىٰ ﴿٢٢﴾ إِذْ هَبَّ آتِي فِرْعَوْنَ أَنَّهُ طَلْقَىٰ ﴿٢٣﴾ قَالَ رَبِّ ارْشَحْ لِي صَدْرِي ﴿٢٤﴾ وَتَبَسَّرَ لِي آمْرِي ﴿٢٥﴾ وَأَخْلَقَ عَقَدَ مِزْلِسَانِي ﴿٢٦﴾ يَقْمَقُوا قَوْلِي ﴿٢٧﴾ وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِي ﴿٢٨﴾ هَارُونَ أَخِي ﴿٢٩﴾ اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي ﴿٣٠﴾ وَأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي ﴿٣١﴾ كُنْتُ سَجَلًا كَثِيرًا ﴿٣٢﴾ وَتَذَكَّرْتُ كَثِيرًا ﴿٣٣﴾ إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا ﴿٣٤﴾ قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسَىٰ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ مَنَّا عَلَىٰكَ مَرَّةً آخَرِي ﴿٣٦﴾

30- Şu kardeşim Harun'u 31- Onunla gücüme güç kat. 32- Onu sorumluluğu-ma ortak et. 33- Ki birlikte şanını yücel-telim. 34- Her yana yayalım. 35- Sen bi-zi görürsün; bundan hiç şüphem yok!”⁶

36- Allah: “İstedğin her şey tamam, haydi ey Musa!” dedi.

37- Zaten biz sana bir kere daha lütuf-ta bulunmuştuk.⁷

⁴ Yani: Saatin dolduğunu, kıyamet vaktinin giderek yaklaştığını neredeyse söyle-meyecek, gizleyeceğim. Ama insanların yararına olduğundan onun geleceğini söy-leyip onları uyarıyorum. Çünkü herkes yaptığının karşılığı görmelidir...

⁵ Bu ayetlerin Hz. Musa'nın Mısır'dan ayrı kaldığı on yıllık süre içinde nazil oldu-ğu unutulmamalıdır. Hz. Musa'nın Mısır'a yeniden dönerek Firavun ile zorlu bir mücadele için girmek için “hazırlık” yaptığı anlaşılıyor. Musa'nın kendi kendi-

ne yaptığı “hazırlıklar” Allah-Musa diyalogu şeklinde aktarıyor... Bu dönemde Hz. Musa birçok kişi ile görüşüp, pek çok yere giderek, özellikle de Mısır’daki Firavun imparatorluğunun dayandığı dini temeli yani sır/büyü/asa ideolojisinin künhüne vakıf olmak için çaba sarf ettiğini söylememiz mümkündür. Kehf 60–82 arasındaki on iki ayette anlatılan Musa ile halk arasında Hızır diye efsaneleşen “iki denizin birleştiği yerdeki bilge kişi” olayı bu gözle yeniden okunmalıdır. Şöyle ki: O dönemde imparatorluğu ayakta tutan söz konusu bu sır, büyü, kehanet ve tılsım diniydi. Din adamları (Hamanlar) da sarayın büyücü rahipleriydiler. Sır ve büyü ilimleriyle halklara korku salıyor, insanüstü bir güce sahip oldukları imajı veriyorlardı. Dikkat edilirse asânın yılanı çevrilmesi o dönemde bilinmeyen bir şey değildir. Firavun sarayının rahipleri bu işleri en alâsından yapıyorlardı. Büyücü din adamlarının siyasi-ideolojik bir konumları ve anlamları vardı. Bugünkü ABD’ye atom bombası ve patroit füzelerinin bilimsel projelerini ve bilgilerini veren Beyaz Saray’ın “bilim adamları” ile kıyaslanmaları bir fikir verebilir. Firavun ve destekçisi bu “sihir adamları” kurdukları düzenin sarsılmaz, elde ettikleri sırların ulaşılmaz olduğunu sanıyorlardı. İşte Hz. Musa, Mısır sarayında yetişen birisi olarak bu zalim çarkın ne üzerine döndüğünü çok iyi bilmekteydi. Çünkü sarayın içinden geliyordu. İki denizin birleştiği yerdeki bilge kişinin yanına bunu derinlemesine öğrenmek için gitmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Oradaki bilge kişiye dönemin popüler uğraşı sır ilimleri ve eşyanın görünmeyen öteki yüzünün nasıl kavranacağına dair “bilgi” almak için gitmiş olmalıdır. Çünkü bilge kişiye “öğrencilik” yapmak istediğini söylemektedir (18/60–82). Öte yandan halk arasında “mucize” diye bilinen ve klâsik kültürümüzün çoğunu İsrailiyattan olduğu gibi aktardığı bir takım olayları tabii ve tarihi oluş ve akış içinde algılamak pozitivist bir mantık yürütüldüğü anlamına gelmemektedir. Öyle olsa ne Allah’a, ne ölülerin dirilmesine, ne peygamberliğe ne de vahye inanmamamız icap eder. Çünkü bunları pozitivist mantıkla açıklamak mümkün değildir. Oysa klasik tefsir mantığı genellikle Allah’ı tabiattan, pozitivist bilim mantığı da tabiatı Allah’tan kopararak ele almaktadır. Kanaatimizce her ikisi de yanlıştır. Meselâ Hz. Zekeriya’ya Allah yaşlılığında bir çocuk vermiştir. Klasik mantık hemen “mucize” diyerek işin işinden çıkıverir. Hiç zorlamaya, kafa konforunu bozmaya yanaşmaz. Onun için her şey o kadar kolay, o kadar rahattır ki tek bir “mucize” kelimesi her şeyi bir anda çözüverir. Yine Roma askerleri kapıya dayanmış İsa’yı mı arıyorlar? İsa’nın da yakalanmaması mı gerekiyor? Çözüm gayet basittir ve hiç zorlanmaya, kafa yormaya gerek yoktur; Allah hemen oracıkta yeni bir İsa yaratıverir ve askerler onu yakalar. Peki, gerçek İsa ne olacak? Onun da ortadan kaybolması gerekiyor. Bundan basit ne var; Allah onu da hemen evin bacasından göğe çeker... İşte size İsa’nın neden öldürülemediğinin izahı! Ne muhteşem bir tefsir! Açıkçası bu noktada “Allah” ve “mucize” sözcükleri Müslüman bilinçte ne yazık ki sihirli iki şifreye dönüşmüş, tarihe, tabiata ve tümüyle oluşa yabancılaşmış âdeta bir afyon olmuştur. Gözü açan, kalbi diri tutan, akli harekete geçiren, vicdanı uyandıran, ısrarla gözler, kulaklar ve kalpler verdiğini hatırlatarak tabiata doğrudan kendi çıplak gözlerimizle ve kulaklarımızla bakmayı telkin eden “Allah”

inancının maalesef bütün bunları örten bir fenomene dönüştüğü yerdir burası... Din dilinin yaşayan “hayat dili” olmaktan çıkıp donmuş “tapınak diline” dönüştüğü yerdir burası... Oysa biraz düşünülse Kur’an’ın tabiatta ve hayatta olan her şeyi “ayet, yaratma” olarak ele aldığı görülür. Yani yaratmaya insanların yaptıkları da dâhildir. Örneğin Zekeriya’ya mucize olarak verilen çocuğu leylekler getirmede herhâlde. Zekeriya’nın bir erkek, eşinin de bir kadın olarak yaptığı da yaratmaya dâhildir! Bütün insan eylemleri, bütün iş ve oluşlar yaratmadır, ayettir. Hem insanın eylemi hem Allah’ın yaratmasıdır. Bu konuda “ya o ya bu” diyen düz mantık, yani Aristo mantığı geçersizdir. Allah-insan, Allah-âlem ve Allah-peygamber ilişkisi “hem o hem bu” diyen paradoks mantığı ile anlaşılabilir... Şu halde Allah’ın Musa’ya ayetler (mucizeler) vermesi de böyle okunmalıdır. Yani bütün bunları bir şekilde Musa kendisi öğrenmiş ve yapmıştır fakat bu aynı zamanda Allah’ın ona ayetler (mucizeler) vermesidir. Hem öyle hem böyledir. Bu tür konularda “bu ya mucizedir ya değildir” itirazı geçersiz olmak durumundadır. Çünkü sadece “mucize” diyen de, sadece “kendi becerisi” diyen de aynı kafadır. İkisinin bir arada olabileceğini, hem öyle hem böyle olabileceğini düşünememektedirler. Asıl pozitivizm işte budur. Birisi “yoksa mucizeyi inkâr mı ediyorsun?” diğeri de “yoksa hurafeye mi inanıyorsun” diyerek aynı mantığı yürütmektedir. Ayrıca Bkz. “MUCİZE”; 17/59. ayet dipnotu.

⁶ Demek ki Hz. Musa, Mısır’a gitmeye hazırlanırken bir yandan Firavun İmparatorluğu’nun dini-ideolojik köklerine saldırı başlatmak için sır ilimlerini araştırıyor diğeri yandan “söz”ün etkili olacağı bir mücadele başlatmayı plânlıyor. “*Dilimdeki düğümü çöz ki sözümü iyi anlasınlar*” ifadesi “şöze” büyük önem veren birisinin sarf edeceği bir cümledir. Buradan anlıyoruz ki özellikle Tevrat’a neredeyse bir büyücü olarak tasvir edilen Musa, esas itibarıyla “söz” ile halkın karşısına çıkan bir peygamberdir. Aslında bu sadece Musa’nın değil bütün peygamberlerin yöntemidir. Dolayısıyla asıl mucize işte bu “söz”dür. Allah’ın peygamberlerde dile gelen apaçık sözü, sesi, kelamı... Demek ki İslâm esasen bir “söz” dinidir, Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi “mucize ve kehanet” dini değil...

⁷ Yani: O çocukluk yılların dile gelsin de söylesin sana bir kere daha nasıl lütufta bulunduğumuzu...

38- Hani bir zamanlar annene esinlenme yoluyla vahyetti miydik?⁸ 39- “Çocuğu bir sandığın içine koy, denize bırak, deniz de onu sahile bıraksın. Hem Bana düşman, hem ona düşman birisi evlât edinsin.” Böylece seni sevimli bir bebek kıldım ki alsınlar ve gözümün önünde yetişesin ey Musa!⁹

40- O zaman kız kardeşin gitmiş ve “bebeğe iyi bir bakıcı bulayım mı?” demişti. Böylece seni tekrar annene kavuşturduk ki onun da yüzü gülsün ve üzülmesin. Yine bir adam öldürmüştün de seni sıkıntıdan kurtarmıştık. Velhasil seni çok denemelerden geçirmiştik. Bu nedendir ki yıllarca Medyen halkı arasında kalmıştın. Sonunda ey Musa, hayat seni buralara getirdi...¹⁰

41- Ve artık seni kendim için seçtim.

42- Sen ve kardeşin mesajlarımla gidin. Beni anmakta gevşeklik göstermeyin.

43- Firavun’a gidin çünkü o iyice azıttı.

44- Varın da ona yumuşak bir üslûpla konuşun. Belki öğüt alır da korkup titrer.

45- “Ey Rabbimiz! Bize şiddetle tepki göstermesinden veya azgınlığının artmasından korkuyoruz” dediler.

46- Allah: “Korkmayın, çünkü Ben sizinle beraberim. Her şeyi işitiyor ve görüyorum” dedi.¹¹

47- Haydi, varın ona deyin: “Haberin olsun, biz Rabbinin elçileriyiz. Gel İsrail oğullarını bizimle gönder, onlara işkence etme. Biz sana Rabbinden me-

إِذَا وَجِئْنَا إِلَىٰ آلِكَ مَا يَوْمِي ﴿٣٨﴾ إِنْ أَفْذَيْتَهُ فِي الثَّابُوتِ مَا أَفْذَيْتَهُ
فِي الْيَسْرِ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ أَيْخُذَهُ عَدُوِّي وَعَدُوْلَهُ
وَالْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةٌ مِنِّي وَلِيُضَعَّ عَلَىٰ عَيْنِي ﴿٣٩﴾ إِذْ تَمْشِي
أَخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدْرَأُكَ عَلَىٰ مَن كُنْتُمْ تُرْجِعُنَاكَ إِلَىٰ آلِكَ
كَتَفَرْنَا بِهَا وَلَا تَمْرُنْ وَقَتْلْتَ نَفْسًا فِجْنَانِكَ مِنَّا لَعْنَمِ
وَقَتْلِكَ فَمُوتْنَا فَلَيْتَ سَبِينِ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ فَرُجِحْتَ عَلَىٰ
مَدْيَنَ يَوْمِي ﴿٤٠﴾ وَأَصْطَلَعْتُمْ كُنْفَكُمْ لِنَفْسِي ﴿٤١﴾ إِذْ هَبَّتْ وَآخُوكَ
بِالْبَقِي وَالْأَنْبِيَاءِ فِي ذِكْرِي ﴿٤٢﴾ إِذْ هَبَّا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ أَنَّهُ طَلَعُ ﴿٤٣﴾
فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لِّئَلَّا يَعْلَمَهُ يَتَدَكَّرُ فِي جَنَّتِي ﴿٤٤﴾ قَالَا رَبَّنَا
إِنَّا نَخَافُ أَنْ يُفِطِرَ عَلَيْنَا آوَانًا يُطِغِي ﴿٤٥﴾ قَالَ لَا تَخَافَا إِنِّي
مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَارِي ﴿٤٦﴾ فَأْتِيَاهُ فَقُولَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ
مَعَنَا بِنَايَ إِسْرَائِيلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ وَهَدِّنَاكَ إِلَىٰ بَيْتِكَ وَسَلِّمْ
عَلَىٰ مَرْثِيَةِ الْهُدَىٰ ﴿٤٧﴾ إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَن كَذَّبَ
وَتَوَلَّىٰ ﴿٤٨﴾ قَالَ فِرْعَوْنُ رَبِّجَاءُ يَوْمِي ﴿٤٩﴾ قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَىٰ كُلَّ
شَيْءٍ خَلْقَهُ فَرُهِدِي ﴿٥٠﴾ قَالَ فَتَابَا لِلرَّغْوَىٰ الْأُولَىٰ ﴿٥١﴾

saj getirdik, doğru yola girenlere selâm olsun 48- Çünkü bize yalan deyip aldirış etmeyenlerin azaba uğrayacağı vahyolundu; bundan hiç şüphemiz olmasın.”

49- Firavun: “Kimmiş bu sizin Rabbiniz, ey Musa?” dedi.

50- Musa: “Bizim Rabbimiz, her şeyi yaratan ve sonra da yaratılışı sürdürendir” dedi.¹²

51- Firavun: “Öyleyse önceki çağlarda yaşayanların durumu ne olacak?” dedi.¹³

⁸ VAHİY: Bkz. 19/68. ayet dipnotu.

⁹ Harfi harfine: “Senin üzerine Benden bir ‘mehabbet’ verdim, gözümün önünde yetiştirilesin diye.” Dikkatle araştırılırsa bu tür çocuğu sandığa koyup nehre bırak-

ma anlatıları Mezopotamya/Akdeniz havzası mitolojilerinde oldukça yaygındır. Meselâ Akkad kralı I. Sargon'un hayatını ve krallığı sırasında yaptığı işleri anlatan metinlerde benzer ifadelere rastlıyoruz: "Sargon... Akkad'ın kudretli kralı ben, annem aşağı tabakadandı, babamı bilmedim. Babamın erkek kardeşi dağlarda yaşadı... Annem bana hamile kaldı ve beni gizlice doğurdu. Beni kamıştan örülü ziftle sıvalı bir sepete koyup ırmağa saldı... Beni sulayıcı Akki bulup yetiştirdi. Tanrıça İştâr bana âşık oldu. Krallığım sırasında birçok başarılar elde ettim. Tanrı Enlil'in desteği ile ülkenin krallığı bana verildi. Sedir ormanı ve gümüş dağlarına kadar 34 sefer yaptım. Önümde her gün 54 bin asker yemek yiyordu..." (Şenel, Eliade). Görüldüğü gibi bu durum kimilerinin sandığı gibi Hz. Musa kıssasının gerçeği yansıtmayan Sümer/Akkad mitolojilerinden bir alıntı olduğunu anlamına gelmez. Bilakis Musa benzeri olayların o çağlarda yaygın olduğunu, bölgede yaşayan imparatorların sürekli olarak taht ve gelecek korkusu yaşadıklarını gösterir. Zira o çağlarda bütün Mezopotamya/Akdeniz havzası imparatorları saraylarında besledikleri "sihir adamlarının" haber vermesiyle (kehanet) tahtlarını tehlikede gördükçe yeni doğan çocukların öldürülmesini emrediyorlardı. Saray sihirbazları "tacını tahtını elinden alacak çocuk dün gece doğdu" deyince bütün dün gece doğanlar, "yarın doğacak" deyince bütün yarın doğanlar, "iki yıl içinde doğacak" deyince bütün iki yıl içinde doğanlar katlediliyordu. Zavallı bölge halkları da çareyi ya çocuklarını kaçırarak ya başka bir yere göndererek ya da Musa'nın ve Sargon'un annesinin yaptığı gibi Nil, Dicle veya Fırat gibi nehirlere bırakmakta buluyorlardı. Belki itibarlı biri alır da evlatlık edinir, hayatı kurtulur diye. Musa'nın dramının da böyle bir olay olduğu anlaşılıyor...

¹⁰ Bu ayetler bir peygamberin, peygamberlik öncesi denemelerden geçtiğinin, hazırlıklar yaptığının çok açık delilidir. Ayetin sonundaki "işte ey Musa, hayat (kader) seni buralara getirdi" ifadesi ne kadar manidardır. Demek ki peygamberlik bir yanıyla kesbi, bir yanıyla vehbidir. Hz. Musa'nın yıllarca denemelerden geçirilmesi, hazırlıklar yapması, Medyen halkı içinde yaşaması, bilge kişiyle görüşmesi hep kesp yani arayış ve sancı çekmedir. Nihayet kutsal geçit de kendisine "Ey insan" (Taha, Tuva) diye gelen ses ise vehb yani Allah'ın bu arayışa cevap vermesidir: "İşte aradığını buldun, şimdi vakit tamam, iş kıvama erdi, haydi yürü benimle Ey insan" demektir. Aynı yorumun yedinci yüzyılda Muhammed (s.a.v) versiyonu için Bkz. 68/3-4. ayetler ve dipnotları.

¹¹ Hz. Musa Mısır'a gidince Firavun'la görüşmek istedi. Ancak sarayın adamları Firavun'dan korktukları için bunu engellediler. Hz. Musa böylece "iki yıl" görüşmek için bekledi. Ancak ondan sonra saraya kabul edilerek görüşebildi (Taberi).

¹² Yani: Bizim Rabbimiz her şeyi yaratan ve bu yaratılışa oluş istikametini verendir. Yaratmayı bir kez yapıp kenara çekilen değildir. Yaratıklarıyla birlikte olan, onları yaratılışa katan, kımıldayan her şeyin bizzat özünde olan, onlara şah damarından daha yakın olandır. Zira oluş halinde akan her şey yaratılıştır...

¹³ Yani: Başka başka tanrılara tapan önceki çağların insanları yanlış yolda mıydı? Senin iddiana göre onlar azaba müstahaklar, cehennemde yanacaklar öyle mi?

52- Musa: “Onların bilgisi Rabbimin katında yazılıdır. Rabbim şaşmaz ve unutmaz.

53- Yeryüzünü sizin için bir döşek yapan, orada size yollar açan ve gökten su indiren O’dur” dedi. İşte Biz, bu su sayesinde çeşitli bitkilerden çiftler çıkarmaktayız.

54- Hem yiyiniz, hem de hayvanlarınızı güdünüz. Bütün bunlarda akıl sahipleri için pek çok ibretler vardır.

55- Sizi topraktan yarattık, yine ona döndüreceğiz ve yine sizi ondan tekrar diriltip çıkaracağız.

56- İYİ DİNLEYİN! Biz Firavun’a bütün ayetlerimizi gösterdik. Fakat o yine de bütün bunlar yalan dedi ve diretti.

57- “Ey Musa, sen sihrinle bizi yerimizden etmek için mi geldin?”¹⁴

58- Madem öyle, biz de sana onun gibi bir sihirle karşılık vereceğiz. Şimdi, aramızda mutabık olacağımız bir buluşma yeri ve zamanı söyle” dedi.

59- Musa: “Tamam, ahalinin toplanacağı bayram günü öğleye doğru uygundur” dedi.

60- Bunun üzerine Firavun dönüp hazırlıklara başladı. Bütün numaralarını derleyip toparladı. Nihayet beklenen gün geldi...¹⁵

61- Musa: “Yazıklar olsun size, Allah’a yalan yere iftirada bulunmayın, sonra bir azap ile kökünüzü keser. Yalan yere iftirada bulunan zaten baştan kaybet-

قَالَ عَلِمْتُ عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَا يَبْضِلُ رَبِّي وَلَا يَنْسِي ۝
 ٥٢ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَجَّلَ لَكُمُوهَا بِلَدًا
 وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى ۝
 ٥٣ كُلُوا وَارْعَوْا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ۝
 ٥٤ مِنْهَا خَلَقْنَا كُرْمًا وَفَيْحًا بُيُوتًا وَمِنْهَا نَخْلٌ حَمِيمٌ وَمِنْهَا نَارَةٌ آخْرَى ۝
 ٥٥ وَلَقَدْ آتَيْنَاهُم آيَاتِنَا فَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا قَالُوا إِنَّا لَنَجْعَلُكُمُ
 مِنْ أَرْضٍ نَضِيبًا لِبِئْسَ الْأُمَّةِ يُعْرَبُونَ ۝
 ٥٦ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لِمُوسَىٰ مَا جَعَلَ
 بَيْنَنَا وَبَيْنَكُم مَوْعِدًا لَأُخَلِّفَنَّه فَنَحْنُ أَتَمُّ مِمَّا تَأْتُوا
 بِآيَاتِنَا ۝
 ٥٧ قَالُوا تَوَعَّدَكُمُ يَوْمَ الْآزِيمَةِ وَإِنْ تَجِدُوا النَّاسَ ضَعِيفِينَ
 ٥٨ فَقُولُوا فِرْعَوْنُ جَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَنَّى ۝
 ٥٩ قَالُوا لِمَ مَوْسَىٰ
 وَيَلِكُ لَأَنْفُسَهُ وَأَعْلَىٰ لِلَّهِ كَيْدًا فَمِنْ حَيْثُ كَيْدُكَ رَبِّكَ
 وَقَدْ خَابَ مِنْ قَبْلُ ۝
 ٦٠ قَدْ نَسُوا آيَاتِنَا وَمِنْ قَبْلِهِمْ
 وَاسْتَوُوا بِجَهَنَّمَ ۝
 ٦١ قَالُوا إِنْ هَذَا إِلَّا كَذِبٌ أَوَّلَ الْآيَاتِ
 ٦٢ مِنْ أَرْضِكُمْ بِجَنِّهَا وَيَدَّ بَابِهَا يَسْتَفْتِكُمُ الْمَثَلُ ۝
 ٦٣ قَا جِئْتُمُو
 كَيْدِكُمْ ثُمَّ أَنْتُمْ مُسْتَعْتَبُونَ ۝
 ٦٤ وَقَدْ أَطْعَمَهُ الْيَوْمَ مِنْ أَسْفَلِ

miştir” dedi.¹⁶

62- Sihirbazlar aralarında tartışıp anlaş-
 tılar ve gizli gizli fısıldaştılar:

63- “Bakın, bu iki sihirbaz, sihirleriyle
 sizi yerinizden etmek ve rejiminizi yık-
 mak istiyor.”¹⁷

64- Şu halde bütün maharetlerinizi bir-
 leştirin ve karşılarında tek bir saf olun.
 Açıkçası bugün yenersek bir daha sırtı-
 mız yere gelmez.”¹⁸

¹⁴ Demek ki Firavun, saray sihirbazlarının ellerinde bir silâh gibi kullandıkları, o günkü Firavun imparatorluğunun dini-ideolojik temeli olan sihir işini Musa’nın öğrendiğini ve onları can evinden vuracak bir işe girişeceğini fark etmiştir. Bunun için: “Sihrinle bizi yerimizden etmeye, tahtımızı sarsacak, ideolojik temelimizi yı-
 kacak bir işe girişmeye mi geldin” diyor. Firavun durumu gayet iyi anlamış görü-

nüyor. Çünkü Hz. Musa'nın yapmayı tasarladığı tam da budur...

¹⁵ Düz ve geniş bir alan... Her taraf seyre gelen halkla dolu... Bir tarafta Firavun, sihirbazları ve adamları diğer tarafta Musa ve Harun... Hz. Musa önce tarihi bir konuşma yapıyor...

¹⁶ Yani: Ey saray sihirbazlar! Tanrı'nın adını istismar ederek, ondan gizli bilgiler aldığımızı, sihir ve büyü işlerini size Tanrı'nın öğrettiğini, dolayısıyla Firavun sarayının Tanrı'nın istemesiyle ayakta durduğunu iddia ederek tek olan Allah'a yalan yere iftira atıp durmayın. Bu yaptıklarınızın Allah ile alakası yok. Zaten böyle yapmakla baştan kaybetmiş bulunuyorsunuz. Nitekim birazdan sizin ne sahtekârlıklar içinde olduğunuzu ayan beyan göstereceğim. Bütün halk görecektir ki bu kanlı saray sahtekârlık ve Tanrı istismarı üzerine kurulu. Kökünüze kibrit suyu dökmeye geldim, birazdan göreceksiniz neyin ne olduğunu!

¹⁷ Ayette geçen: “Yerinizden sizi çıkarırlar/çıkaracaklar” (*yuhricākum min arzūkum*) tabirinin: “Sizi koltuğunuzdan edecekler, iktidarınızı elinizden alacaklar, burarlardan sürüp çıkaracaklar, devirecekler” manasında, “Örnek/üstün yolunuzu giderirler/giderecekler” (*yezhebâ bitarîgatikumul-müslâ*) tabirinin de: “Kurduğunuz herkese örnek ve üstün yolunuzu/sisteminizi/rejiminizi giderecekler, yıkıp çökertecekler” manasında kullanıldığı anlaşılıyor. “Müslâ” kelimesi örnek, üstün, ideal anlamına geliyor ve put, heykel (*temâsil*) kelimesi de bu köktenden. Bu durumda: “Putlarınızı yıkacaklar, heykellerinizi devirecekler” manasını da zımnem içerir...

¹⁸ Yani: Sihirbazlar aralarında tartışıp son hazırlıkları gözden geçirdiler. Musa ve Harun adındaki bu iki adam sihirleriyle bize meydan okuyorlar. Eğer bugün birleşip onları yenemezsek halkın gözünde biteriz. Bütün karizmamız çizilir. Bu nedenle ne yapıp edip bunları alt etmeliyiz. Bu adamlar halk üzerinde kurduğumuz büyü diktatörlüğünü çözmüşler. Halkın bize olan inancını sarsmak ve büyü üzerine kurduğumuz düzeni yerle bir etmek istiyorlar. Yaptığımız sihirlerin birer göz boya ve sahtekârlık olduğunu, bundan geçindiğimizi halk anlarsa kurduğumuz düzen büyük bir sarsıntı geçirecek. Yerimizden olacağız, şanımız, şöhretimiz, egemenliğimiz mahvolacak. Bu nedenle ey sihirbazlar bugün birleşme günüdür. Şu iki âsinin karşısına birlik beraberlik içinde çıkma günüdür. Artık bugün bizim için son şans. Yendik yendik aksi halde bu sonun başlangıcı olur. O mutlu iktidar yıllarının yerinde yeller eser, biteriz, mahvoluruz...

65- Sihirbazlar: “Ey Musa önce sen mi atacaksın, yoksa ilk biz mi atalım” dediler.

66- Musa: “Haydi, siz atın” dedi. Bir de baktı ki, onların ipleri ve asaları yaptıkları sihirle kendisine sanki koşuyorlarmış gibi görünüyor.¹⁹

67- Musa'nın içine korku düştü.

68- Dedik ki: “Korkma! Üstün gelecek olan sensin, kesinlikle!”

69- Sağ elindeki at, onların yaptıklarını yakalayıp yutsun.²⁰ Çünkü onların yaptıkları yalnızca sihirbaz hilesidir. Sihirbaz ise her nerede olsa felâh bulmaz.”²¹

70- Sonunda bütün sihirbazlar secdeye kapandılar: “Harun ile Musa'nın Rabbine iman ettik” dediler.

71- Firavun: “Demek benden izin almadan iman ettiniz, öyle mi? Size sihiri öğreten ustanız bu olmalı. Ellerini ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve kesinlikle sizi hurma dallarına asacağım. O zaman göreceksiniz hangimizin azabı daha şiddetli ve daha kalıcıymış” dedi.

72- Sihirbazlar: “İmkânı yok, bize gelen bu açık ayetlere ve bizi yaratana karşı seni tercih edemeyiz. Artık ne yaparsan yap. Senin hükmün olsa olsa bu dünyada geçer.

73- Açıkçası biz, günahlarımıza ve bize zorla yaptırdığın sihre²² karşı bizi bağışlasın diye Rabbimize iman ettik. Asıl Allah'tır hayırlar veren ve hayrı kalıcı olan” dediler...

قَالُوا يَا مُوسَى إِنَّا أَن لَّبِقَىٰ وَإِن مَّا نَكُونَا أَن لَّمْ نَأْتِ بِكُفْرًا ۚ قَالَ رَبِّ السُّحُورُ
فَإِذَا جَاءَهُمْ عَصْفُهُمْ فَيَجْعَلُ فِيهَا مَأْتِكًا ۚ قَالُوا وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْغَيْثِ
قَالَ قَدِ اسْتَشْفَعْنَا بِاللَّهِ وَإِن كُنَّا لَآرَافِكُمْ إِلَّا بِكَلِمَاتٍ عَلَىٰ الْعَلِيِّ ۚ وَالرُّقْيَاءُ
بَيْنَ يَدَيْكَ تُلْفَفُ مِمَّا صَعُرُوا لَسْتَ بِمَصْنُوعٍ ۚ لَآئِدُ السَّاعِرِ
حَيْثُ أَتَىٰ ۚ قَالَ لَوْ أَنَّكَ تَعْلَمُ الْغَيْبُ لَآتَىٰكَ رَبُّكَ الْمَوْتُ وَمُوسَىٰ
قَالَ أَمْسَهُ لَقَبْلَ أَن تَدْعَ لَكَ بِرُكُومِ الْغَيْثِ الَّذِي عَلَّمَكَ السُّحُورَ
فَلَا تَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خَلْفِي وَلَا تَسْبِغْكُمْ فِي جُدُوحِ النَّعْلِ
وَلَتَعْلَمَنَّ إِنَّمَا أَشَدُّ عَذَابًا وَأَلْوَىٰ ۚ قَالُوا لَنْ نُؤْتِيَكَ عَلَىٰ سَآءِ مَا
مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ إِنَّمَا تَقْضِي
هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ۚ إِنَّا أَنَا رَبُّنَا لَبِغَيْرِكُمْ إِنَّا سَاطِعَاتُ
وَمَا أَكْرَمْنَا عَلَيْكَ مِنَ السُّحُورِ ۚ اللَّهُ خَيْرٌ وَأَوْلَىٰ ۚ
إِنَّهُ مِنْ بَيِّنَاتِ رَبِّهِ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا
وَلَا يَحْيَىٰ ۚ وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدَعَسَلُ الصَّالِحَاتِ
فَأُولَٰئِكَ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ لَذَّةٌ مِنَ الْغَيْثِ ۚ جَنَّاتٍ عِدْنٍ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّىٰ ۚ

74- BAKIN her kim Rabbine günah dolu bir hayat ile gelirse ceennem onu bekliyor; bundan hiç şüpheleniz olmasın. Ceennemde ne ölmek var ne de yaşamak.

75- Her kim de iman eder iyilik, güzellik ve doğruluğa adanmış bir hayat ile gelirse işte onlara çok büyük dereceler vardır.

76- Altından ırmaklar akan ebedi cennetlerin orta yeri²³ onları bekliyor. İşte budur kendini arındırıp temizleyenleri bekleyen karşılık.

¹⁹ Bu iki ayet (65–66) ortaya bir şey atılacağından önceden belli olduğunu gösterir. Bütün hazırlıklar tamamlanmıştır. Musa önceden: “Sizin o yapıp durduğunuz asa-

yı yılanı çevirme göz boyaması var ya, onun foyasını ortaya çıkaracağım. Ben de atacacağım” demiş olmalı ki sihirbazlar: “Önce sen mi atacaksın, yoksa biz mi atalım” demekte, Musa’da: “Önce siz atın” demektir. Yani ne yapılacağı bellidir... Keza sihirbazların yaptığı bu hile, asalarının içine üzerine güneş vurduğunda hareket edebilen civa gibi bir şey koymalarından kaynaklanmaktaydı. Böyle çok sayıda asa ortaya atılınca gören herkes onların koşup durduğunu sanırdı (Razi). Öyle anlaşıyor ki sihirbazlar bugün sucuk yapımında kullanılan bağırsakları asa veya yılan şeklinde boyayıp süslüyorlar, içine civa dolduruyorlar, güneş altında sıcak toprağa atınca da onlar canlanıp hareket ediyordu...

²⁰ Ayette geçen “*telgaf*” sözcüğü [تلف] kökünden olup mastar olarak bir şeyi “hızla almak, kapmak, yutmak, kendisine verilen pası kapmak” demektir... Pas atmak, yakalaması için birine bir şey atmak (*telgîf*); yemek yedirdi (*leggafe't-taâm*); ders verdi, öğretti (*leggafehu'd-ders*); yakalamak, kapmak, kendisine verileni kapmak, pas almak (*telagguf*); kapmak, yakalamak, yutmak, kapıp almak (*iltigâf*) kelimeleri bu köktendir... Dikkat edilirse bölümde “at, attı, atınca, atacaksın, atalım” gibi defalarca ‘attı’ [لقى] kökünden kelimeler kullanılıyor. Demek ki önemli olan atmaktır. Yani sihirbazların yaptıklarını Musa’nın da yapabileceğinin gösterilmesidir. Gerisi pek önemli değildir. Çünkü tartışma: “Benim attığım sizinkini yutacak” değil, “siz atıyorsunuz, bakın ben de atarım” etrafında dönmektedir. Atıldıktan sonra ne olduğunun fazlaca bir önemi bulunmuyor. Buradaki yutmak da “onların foyasını ortaya çıkarmak, yaptıkları sahtekârlığı deşifre etmek, yapamaz dedikleri bir şeyi ayan beyan ortaya koymak, karşı bir hücumla sihirbazların bütün hayallerini, beklentilerini yutup bitirmek, yok etmek” manasında olduğu anlaşılmaktadır. Sonraki ayette ise (70.) önce değneklerini atan sihirbazların, sonuçta dramatik bir şekilde secdeye kapanmalarını ifade için de aynı “atmak” kökünden gelen “*feulgiye*” (-secdeye kapanmak için başlarını yere- attılar) kelimesini kullanılmasını ilginçtir (Zemahşeri). Demek ki sihirbazları secde ettiren şey “yutmak” değil “atmak”dır...

²¹ Demek ki görünüşte Musa’nın yaptığı sihirbazlarınkinin benzeri gibi görünse de sihirbazlık mahkûm edilmesi gereken bir uğraştır. Kur’an’da sihirbazların yaptığı ile Musa’nın yaptığı anlatılırken benzer kelimeler kullanılıyor; asa, almak, canlanmak, koşmak vs. Bu da gösteriyor ki Hz. Musa’nın amacı böyle işler yaparak halkı imana getirmek değildir. Bunun için Allah’ın söze dayalı ayetlerini tebliğ etmekle yetiniyor. Ancak bu işe başvurmakta amacı Firavun ve sihirbazlarının fark ettiği gibi sihirbaz bezirgânlığı üzerine kurulu bu Firavun sarayını deşifre etmek, onların dini-ideolojik temellerini sarsmaktır. Yani sihirbazların deyimi ile onları yerlerinden etmek (*yuhricâkum min arzükum*) ve bu büyücü sahtekârlığı üzerine kurulu (güya örnek, ideal, üstün, güçlü) rejimi devirmektir (*yezhebâ bitarîgatikumul-müslâ*). Görünüşte sihirbazların yönlendirmesi ile halkın Musa ve Harun’u, saray sihirbazlarına meydan okuyan “iki daha başarılı sihirbaz” gibi algılaması mümkündür. Musa ve Harun’un, kendilerinin sihirbaz olmadığını, bunların Allah’ın ayetleri olduğunu, sihirbazların foyasını ortaya çıkarmak için kendilerine verildiğini söylediler de, ortada Allah görünmediği için, son tahlilde kendi yaptıklarının da “da-

ha ileri bir sihirbaz tekniği” olarak algılanması mümkündür. Geriden bakıldığında bir defaya mahsus bilinçli bir “sihri kullanma” ile yapıp durmakta olan ve artık meslek haline getirilmiş “sihir bezirganlığını” ayıracak bir ölçü olmalıdır. Hayatını “sihirbazlık” yaparak ve hatta ondan maddî (siyasî) ve manevî (dini) rant sağlayan meslekten sihirbazlarla, onları deşifre etmek için karşlarına çıkmış Musa'nın hayatı bu ölçüyü verecek durumdadır. Hz. Musa'nın buradan başka hiç bir yerde sihre başvurduğu görülmemiştir. Kaldı ki iman edenler zaten halk değil sihirbazlardır. Yani amaç halkı imana getirmek değil sihirbazları karşı bir hücumla deşifre etmektir. Bu olaydan sonra 40 yıl kadar (Taberi) Mısır'da faaliyet gösteren Hz. Musa da ima “söz” ile uyarılarda bulunmuştur. Fakat esas sözlü uyarıların bu deşifreyondan sonra başladığı anlaşılıyor. Bu da Asay-ı Musa olayının insanları imana getirmek için değil, tamamen bir sahtekârlığı deşifre etmek amacıyla kullanıldığını gösterir. Demek ki Musa'nın buradaki esas amacı peygamberliğini ispat için halka yönelik olağanüstü mucizeler göstermek değildi. Bilakis yaptığı, sihir üzerine kurulu bu kanlı saraya yönelik bir karşı hücumdu. Bir anlamda arazi temizleme gibi bir şeydi. Asıl söze dayalı ayetler daha sonra geldi ve 40 yıl boyunca sürdü...

²² Demek ki sihirbazların bu itirafından anlıyoruz ki sihir eski Mısır imparatorluğunun dini-batinî-gnostik temelidir. İktidar, Firavun/Haman/Karun üçlü çetesinin kurduğu bir saray/büyü/servet imparatorluğudur. Firavun saray büyücülerine halkın üzerinde korku salmak için bu işleri yaptırıp durmaktadır. Bu noktada Hz. Musa'nın atışı tam bir isabetle on ikiden vuruştur.

²³ ADN: Sözlükte [ادن] mastar olarak “ikamet etmek, bir yeri vatan edinmek” demektir. Maden, her şeyin aslı, yeri, menşei, (*ma'din*); kovanın tam altına dikilen deri parçası (*a'dineh*); madencilik (*ta'din*); deniz sahili, nehir kıyısı (*a'dân*) kelimeleri bu köktendir... Görüldüğü gibi Kur'an'da sıklıkla geçen “adn cennetleri” (*cennâti adn*) tabiri: “Cennetin en iyi yeri, özü, esası, orta yeri veya sahil kıyılarındaki cennetler, altından ırmaklar akan yeşil bahçeler” anlamındadır.

77- İYİ DİNLEYİN! Sonra Musa'ya şöyle vahyettik: “Kullarımla geceleyin yürü, onlara denizde kuru bir yol aç, yakalanırsınız diye korkup kaygılanma.”

78- Firavun askerleriyle onları takip etti. Derken denizden üzerlerine kapı kapandı.²⁴

79 - Velhasıl Firavun halkını sapıklığa sürükledi, doğru yola götürmedi.

80- Ey İsrail oğulları!²⁵ Sizi gerçekten düşmanınızdan kurtarmıştık. Sina Dağı'nın sağ yamacında sizden söz almış²⁶ ve sizlere kudret helvası ile bıldırcın indirmiştik.²⁷

81- Size verdiğimiz rızıkların en hoşlarından yiyin ama helal sınırını aşmayın. Sonra öfkemi çekersiniz. Her kim öfkemi çekerse artık iflâh olmaz.

82- Bununla birlikte, tövbe eden, iman edip iyilik, güzellik ve doğruluk için çalışan ve böylece doğru yolda yürüyen kimse için çok affediciyimdir; hiç şüphemiz olmasın.

83- ÖYLE halkının yanından çabucak ayrılıp gelmene neden olan nedir ey Musa?

84- Musa: “Onlar benim izimden yürürler. Acale ettim ki sen benden razı olasın ey Rabbim” dedi.

85- Allah: “Öyle san, senin ardından halkını sınıdık ve Samiri²⁸ onları çoktan yoldan çıkardı bile” dedi.

86- Musa öfkeli ve morali bozuk bir şekilde halkına döndü. “Ey halkım,

وَلَقَدْ آوَجْنَا إِلَى الْمُوسَى أَنَا رَبِّهَا بِي فَأَضْرِبْ لَمْ طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ
يَسًّا لَا تَخَافُ دَرَكًا وَلَا تَخْشَى ﴿٧٧﴾ فَأَتَيْنَهُمْ فِرْعَوْنُ يُجْرَدُهُ
فَغَشِيَهُمُ مِنَ السَّمَاءِ مَغْشِبُهُمْ ﴿٧٨﴾ وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَهْدَى
﴿٧٩﴾ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ قَدْ أَنجَيْنَاكَ مِنْ عَدُوِّكَ وَوَعَدْنَاكَ حَاجِبَ
الطُّورِ الْآيِنِ وَرَزَلْنَا عَلَيْكَ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَى ﴿٨٠﴾ كُلُوا مِنْ
طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي وَرَأَى
يَحِلُّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي فَقَدْ هَوَى ﴿٨١﴾ وَإِن لَّبِقًا لِّمَن نَّابَ وَأَمَنَ
وَعَسَىٰ صَالِحًا لِّمَا هَتَدَى ﴿٨٢﴾ وَمَا أَجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَا مُوسَى
﴿٨٣﴾ قَالَ هُوَ لِوَلِيِّ عَلَىٰ أَرْضِي وَعَجَّلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِذُنُوبِي ﴿٨٤﴾
قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُ السَّامِرِيُّ ﴿٨٥﴾
فَوَجَّعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضَبًا أَن أَسْفَلَ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ
رَبُّكُمْ وَعَدَّ حَسَنًا أَطَّاعَ عَلَيْكُمْ الْعَهْدَ أَمْ أَرَدْتُمْ
أَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُمْ مَوْعِدِي ﴿٨٦﴾ قَالُوا
مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلِكِنَا وَلَكِنَّا حَمَلْنَا آوَارًا
مِنْ بَنِي الْعَوَامِ فَفْتَنَّاكَ أَفَكُنَّ إِلَيْكَ أَلَيْسَ السَّامِرِيُّ ﴿٨٧﴾

Rabbiniz size son derece güzel vaatlerde bulunmadı mı? Çok mu uzadı vaat? Yoksa üzerinize Rabbinizden öfke yağmasını mı istediniz de bana verdiğiniz sözü tutmadınız?” dedi.

87- Onlar: “Biz sana verdiğimiz sözden kendiliğimizden caymadık. Fakat biz Mısır'dan çıkarken halktan borç olarak bir takım süs eşyaları almıştık. Onları ateşe attık, aynı şekilde Samiri de attı” dediler.

²⁴ Kızıldeniz'i geçme olayının, bu denizin bugün Süveyş kanalı olarak bilinen kuzeybatı ucunda gerçekleştiği anlaşılıyor. Olayın yaşandığı çağlarda burası şimdiki kadar derin değildi ve bazı bakımlardan Kuzey Denizi'nin ana kıyıyla Frisian adaları arasında kalan sığ bölümü gibiydi. Denizin geri çekilmesi (cezir) hallerinde bu

gibi yerlerde sığ bölgeler çıplak kalmakta ve geçici olarak geçilebilir hale gelmekte, bu durumdayken ani ve şiddetli bir deniz kapanması (med) ile bütünüyle sulara gömülmekteydi. Olayın böylesi bir anda yaşandığı anlaşılıyor. Nitekim olaylar yazılı metinlerde anlatıldığı gibi bir anda olup bitmiyor, günlerce sürebiliyordu. Keza Tevrat'ta olay: “ *Ve Rab bütün gece kuvvetli şark yeli ile denizi geri çevirdi ve denizi kara-ya çevirdi ve sular yarıldı*” (Çıkış; 14/1–31) şeklinde anlatılır. Şu halde olayda Allah'ın ayeti (mucizesi) Musa'nın asası ile denizi yarıp karşıya geçmesi değil, med-cezir olayı ile yarılıp açılmış olan denizin ortasında görünen toprak yoldan Musa'nın asası ile orayı işaret ederek karşıya geçmeleridir. Yani Musa ve taraftarları zaman zaman meydana gelen ve bilinen bir tabiat olayının (med-cezir) yardımıyla kurtulmuştur. Diğerleri de aynı olayda boğulmuşlardır. Çünkü tabiat (doğa) olayı dediğimiz şey Kur'an'ın “varlığın diliyle konuşan” lisanında Allah'ın davranışdır. Bu tür olaylar halen olmaya devam etmektedir. Bunlardan hala kimimiz kurtuluyor, kimimiz boğuluyoruz ve insanların çoğu bunun bilincinde değil. Bu tür olayların sadece geçmişte olduğunu, bugün artık olmadığını, olamayacağını sanıyoruz. Der-ya içinde fakat deryadan habersiz yaşıyoruz. Şu bir gerçek ki Allah'ın davranışı (yaratma) hiç bitmedi, devam ediyor. Kıyamete kadar, hatta ondan sonra dahi devam edecek. Çünkü yaratma ezeli ve ebedi bir süreçtir...

²⁵ Musa kıssasının en geniş anlatıldığı yerlerden birisi olan Taha suresinin şimdiye kadarki bölümlerinde İsrail oğullarından pek bahsedilmeyip, Mısır'dan çıkış sonrası bölümlere gelindiğinde İsrail oğullarına seslenilmeye başlanması manidardır. Çünkü esas itibarıyla Hz. Musa'nın mücadelesi İsrail halkının kurtuluşu mücadelesi değildir. Bilakis Hz. Musa olayını, o çağdaki Mısır putperest uygarlığının zirveye çıktığı bir noktada, o toprakların bağrından yükselen isyan çığlığı olarak okumak gerekir. Bu çağ eski Mısır çağıdır ki sonraki Yunan ve Roma çağlarının esin kaynağı olmuştur. Keza Babil'in zirvedeyken Babil toprağının bağrından Hz. İbrahim'in çığlığı yükselmişti. Her iki çığlık da insanlık tarihinde hala yankılanmaktadır. Bu nedenle Hz. İbrahim ve Hz. Musa'yı Sümer, Akkad, Babil, Asur, Pers ve Mısır uygarlık çağları ile birlikte yani eski dünyanın tarihi ile birlikte okumak icap eder. Bunlar birbirinden bağımsız ele alınamazlar. Esas itibarıyla İbrahim ve Musa'nın Yahudi olmadıkları kesin olmakla birlikte İbranî oldukları da şüphelidir. Öyle görünüyor ki Aşağı Mezopotamya ve Mısırlı idiler. Aslında nereli olduklarının veya hangi etnik kökene mensup olduklarının hiçbir önemi yoktur. Ancak çok sonraları kodifiye edilen yani yapılan, kurulan, düzülen, kurgulanan, “bina” edilen (Benu-İsrail) Tevrat nüshalarında bütün peygamberlerin onlardan çıktığı tezine dayalı “üstün Yahudi ırkı” masalı icat edilince insanlar onu İbranilerin atası sanmaya başladı. Hâlbuki kendisi de bir Yahudi aileye mensup Sigmund Freud bile (öl. 1939) “Musa ve Tek Tanrıcılık” kitabında çok ciddi kanıtlarla Musa'nın bir Mısırlı olduğunu, İbranî (İsrail oğullarından) olmadığını savunmaktadır. Esasında Yahudilik dünyada Tanrı adına uydurulmuş en büyük yalanın,

Hıristiyanlık da dünyada Tanrı namına düşülmüş en büyük sapmanın adıdır. Birisi Allah'ın öfkesini (gazap) çekecek derecede büyük bir yalan, diğeri de Tanrı'ya hizmet adı altında düşülmüş en büyük sapmadır (dalalet). Kur'an'dan önceki eski dünyanın iki süper gücü Pers ve Roma tarafından bölgeye hâkim olmak ve bölge halklarını mutileştirmek için, Musa ve İsa kullanılarak, onlar üzerine bina edilerek uydurulmuş iki dindir, hepsi bu...

²⁶ Kur'an, İsrail oğulları adıyla "sembolize" edilen "Mısır'ın ezilen (mustazaf) halkı" ile yapılan antlaşmanın ne olduğunu şu ayette açıklamaktadır: "Bir zamanlar İsrail oğullarından "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin, anneye-babaya, yakınlara, öksüzlere, çaresizlere iyilikler yapın, insanlara karşı tatlı dilli, güler yüzlü olun, cânı gönülden namaz kılın ve zekat verin" diye söz almıştık. Sonra pek azınız hariç verdiğiniz sözün arkasında durmadınız. Zaten siz inatçı namert bir topluluksunuz" (2/83)... Görüldüğü gibi sözleşmenin İsrail oğullarına özel bir tarafı bulunmuyor. Tamamen ahlaki içerikli bir söz verme olup bunlara uyan her halk ve kişi Allah ile sözleşmeli demektir. Yahudilerin kendilerine pay çıkararak Allah'ın seçilmiş özel ırkı olduklarını, onlara vaat edilmiş toprak sözü verildiğini iddia etmeleri tümüyle kuruntudan ibarettir. Vaat edilmiş topraklar (Arz-ı Mev'ud) kuruntusu gerçekte dönemin süper gücü Pers İmparatorluğu'nun Pers sarayına sadakatle bağlı kaldıkları takdirde kendilerine arazi bağışlama vadinden başka bir şey değildir. Tıpkı 20. yüzyılda İngilizlerin himayesinde yapılan arazi bağışı gibi... Ayrıca Bkz. "ARZ-I MUKADDES"; 5/20. ayet dipnotu.

²⁷ Kudret helvası (*menn*) ve bıldırcın (*selva*) genellikle çölde yaşayanların ihtiyaç duyduğu iki yiyecek türüdür. Keza sözlük anlamıyla "Karşılıksız, lütuf olarak verilen" ve "mahrumiyet sonrası doyunluk" manasına da gelir. Bkz. "GAYR-I MEM-NUN"; 68/13. ayet dipnotu.

²⁸ SAMİRİ: [السامري] Eski Mısır dilinde "ecnebi, yabancı" anlamına gelen *shemer* kökünden bir sıfat-isimdir. Klâsik müfessirlerin (Taberi, Zemahşeri) bugün Filistin'deki Nablus civarında azınlık bir grup olarak varlığını sürdüren Yahudilerden Samariler'e mensup kimse olduklarına söylemeleri, Hz. Musa zamanında böyle bir İbrani oymağı olmadığı göz önünde bulundurulursa geçersiz kalmaktadır (Razi). Dolayısıyla Samiri, Hz. Musa'ya o dönemde katılan binlerce Mısırlıdan birisi olmalıdır. İsrail oğulları Mısır'daki Firavun İmparatorluğunun Tanrı-devlet sembolü kutsal boğa (*Apsis*)'in etkisinde oldukları için Musa aralarından ayrılır ayrılmaz, tekrar geri dönme arzusuyla boğa (*Apsis*) heykeli yaparak eski Mısır dinine dönme eğilimi göstermiştir. Samiri'nin Mısırlı olduğundan da anlaşılıyor ki Hz. Musa'nın peşine takılanlar sadece İsrail oğulları oymağından ibaret değildi. Bugünkü tabirle topyekün Mısır muhalefeti idi. İsrail oğulları denilen oymak bunun içinde küçük bir gruptu. Fakat daha sonraları diğerleri unutuldu, İsrail oğulları ismi kaldı. Yani işin aslı gitti faslı kaldı, sahibisi gitti istismarı kaldı... Kur'an'da özellikle "İsrail oğulları" adının verilmesi işte bu istismarı ve işin aslını ortaya çıkarmaya yönelik deşifreyon olarak okunmalıdır.

88- Senin ardından halkına böğüren bir buzağı heykeli²⁹ yapıp çıkardı. “İşte sizin Tanrınız ve Musa'nın Tanrısı bu. Fakat Musa bunu unuttu” dediler.³⁰

89- Peki görmüyorlar mıydı ki, o onlara cevap veremez. Onlara ne zarar verebilir, ne de fayda sağlayabilir.

90- İşin doğrusu önceden Harun onlara: “Ey halkım, siz bununla fena halde kandırılıyorsunuz. Sizin Rabbiniz kesinlikle Rahman olandır. Gelin bana uyun ve sözümü dinleyin” demişti.

91- Onlar ise: “Biz Musa dönünceye kadar ona saygı duymaktan asla vazgeçmeyeceğiz” dediler.

92- Musa gelince: “Ey Harun! Bunların yoldan çıktığını gördüğün halde neden engel olmadın?”

93- Neden bana uymadın, emrime karşı mı geldin?” dedi.

94- Harun: “Kardeşim benim, yakamı bırak. ‘Sözümü tutmayıp İsrail oğulları arasında ayrılık çıkardın’ demenden tabii ki korktum” dedi.³¹

95- Musa: “Peki, senin derdin neydi ey Samiri?” dedi.

96- Samiri: “Ben onların görmediklerini gördüm. Musa'nın öğretisinden bir kısmını attım. Bence böylesi daha doğru” dedi.³²

97- Musa: “Yıkıl karşımdan! Senin ce-

فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَدِيدًا خُورَاقًا لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَلْمِزُونَ
 وَإِلَهُ مُوسَى قُنُوسٌ ﴿٢٨﴾ أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّ إِلَهُهُمْ قَوْلًا وَلَا
 يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِنْ قَبْلُ
 يَا قَوْمِ إِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا
 أَمْرِي ﴿٣٠﴾ قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْكَ عَاكِفِينَ حَتَّى يُرْجِعَ إِلَيْنَا
 مُوسَى ﴿٣١﴾ قَالَ يَا هَرُونَ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا ﴿٣٢﴾ أَلَا
 تَتَّبِعَنِ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِي ﴿٣٣﴾ قَالَ سَتَرْتُ لَهُمْ إِلهِي لِيَجْزِيَ
 وَلَا يَرَأَى فِي خَشْيَتِي أَنَّ تَقُولُ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَمْ
 تَرْقُبْ قَوْلِي ﴿٣٤﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ ﴿٣٥﴾
 قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ أَثَرِ الرَّسُولِ
 فَنَبَذْتُهَا وَكَذَلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي ﴿٣٦﴾ قَالَ فَاذْهَبْ
 فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا
 لَنْ نُخْلِفَهُ وَلَنْ نَخْلِفَهُ وَأَنْظُرْ إِلَى إِلِهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا
 لَنْ نَحْزِقَهُ تَعْتَهُ لَنْ نَسْفَعَهُ فَأَيْسَرَ نَفْسًا ﴿٣٧﴾ إِنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ
 الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿٣٨﴾

zan ömür boyu toplumdaki tecrit edilmiştir.³³ Ayrıca sana asla kurtulamayacağın bir ceza daha var. O büyük saygı gösterdiğin düzmece Tanrı'na bak, onu nasıl yakıp un ufak ederek denize atacağız.

98-Açın kulağınızı! Sizin Tanrı'nız ancak Allah'tır. O'ndan başka Tanrı yoktur! Allah bilgisiyle her şeyi kuşatmıştır!” dedi...

²⁹ Mısır'daki boğa (bakara) heykelleri arkasından ve önünden boşluk bırakılarak yapıldı. Rüzgâr esince de böğürme sesi çıkarırdı. Bu boğaya metafizik bir hava verirdi. Böyle onlarca boğa heykeli Mısır'ın ana cadde ve meydanlarında dikiliydi. Firavun'un sarayına çıkan yolun her iki yanı da böyle heykellerle doluydu (Eliade). İşte Samiri bunların bir benzeri küçük figürünü yapmış ve; “Bizim eskiden beri Tanrımız bu, bundan vazgeçemeyiz” diye laflar etmeye başlamıştı. Ayrıca Bkz. “BAKARA”; 2/67. ayet dipnotu.

³⁰ Demek ki Samiri'nin "Musa unuttu" demesi yaptığı buzağı/boğa heykelinin önceden bilinen bir şey olduğunu gösterir. Yani Samiri'nin demek istediği şudur: "Mısır'daki Firavun sarayının, tanrısal güç ve kudret sembolü olarak kullandığı boğa figürü ile temsil edilen Tanrı'yı unuttu da gitti. Tanrı'yı Sina dağının yamaçlarında arıyor. Hâlbuki önceden bizim Tanrı'mız buydu. Bundan vazgeçemeyiz. Bakın Musa'ya uyduk çöllerde sürünüyoruz. Demek ki Mısır'ın büyük boğa tanrısını kızdırdık. Şimdi tekrar ona dönüyoruz..."

³¹ Yani: Ey anam oğlu (kardeşim benim). Hiç yoluna sahip çıkmaz olur muyum: "Ey millet bakın yaptığınız çok fena bir şey. Rahman'dan başka Tanrı yoktur. Bırakın bu Samiri'nin uydurmalarını. Musa gelirse çok kızar, yapmayın, etmeyin" dedim. (20/90) Tabii ki senin yoluna sahip çıktım. Fakat ey kardeşim, ne yaptım mani olamadım, gücüm yetmedi, dinlemediler beni ... Görüldüğü gibi Harun, Musa'nın yokluğunda İsrail oğulları arasında "milli birlik ve beraberlik adına" puta tapmalarına göz yummuş, idare-i maslahat yapmış değildir. Tam tersi 90. ayette ifade edildiği gibi buna asla göz yummamış, karşı çıkıp uyarmıştır. Bu durumda 94. ayette mana: "İsrail oğulları arasında ayrılık çıkardın demenden korktum" değil, "İsrail oğulları arasında ayrılık çıkardın demenden tabii ki korktum" demek olur... Buradaki "tabii ki" vurgusu cümlenin başındaki [الئى']den gelmektedir. Yani "Hiç şüphelen olmasın, tabii ki, muhakkak ki ben şöyle şöyle demenden korktum, çekindim" (ama gel gör ki dinlemediler) demek olur...

³² Harfi harfine: "Samiri dedi: Onların görmediklerini gördüm. Resulün izinden bir avuç avuçlayıp onu attım. Nefsim bana böylesini hoş gösterdi." Yani: "Görünmeyen bir Tanrı'ya inanmak, aslında Tanrı'ya hiç inanmama oluyor. Bu nedenle Tanrı'yı görünür kılmak gerekir. Yoksa halk görünmeyen bir şeye inanmakta zorlanır. Bu da onların iyice Tanrı'dan uzaklaşmalarına neden olur. Bu nedenle Musa'nın getirdiği öğretide görünmeyen, herhangi bir şeyde cisimleşmeyen, temsil edilmeyen Tanrı düşüncesini benimsemenin doğru olmayacağını anladım. Bu "Tanrı" kavramını hiçliğe mahkûm etmek oluyor. Görünür, somut bir şey olmalı ki onun aracılığı ile Tanrı'yla sıkı sıkıya bağ kuralım. Bence Tanrı inancı gerçek anlamıyla böyle kalplere yerleşir. Bakın Mısır'daki Tanrı boğa ile temsil olunuyor. Görünür bir figür orta yerde duruyor. Ona tapmak, bağlanmak, halkı inandırmak kolay. Fakat Musa tanrıyı gitmiş dağ yamaçlarında arıyor, üstelik görünmediğini ve görünemeyeceğini söylüyor. Görünmeyen bir Tanrı'ya halk nasıl inanacak? Musa'nın bir türlü göremediği, anlayamadığı bu işte. Ben gördüm bunu..."

³³ Yani: Seni toplumdan tecrit ediyorum. Bundan böyle kimse seninle konuşmayacak ve yanına kimse gelmeyecek.

99- İŞTE BÖYLE sana geçmiş çağların önemli olaylarını anlatıyoruz. Unutma ki Bizden sana gelen, insanlara özünü hatırlatan bir mesajdır.100- Her kim bu hatırlatmadan yüz çevirirse kıyamet gününe büyük bir yük taşımış olur; bundan hiç şüpheniz olmasın.

101- Sonsuza dek bu yükün altında kalır. Kıyamet günü ne berbat bir yük-tür o!

102- O gün diriltici soluk esince³⁴ günaha batmış olanları gözleri kan çanağına dönmüş bir vaziyette huzurumuzda toplayacağız.

103- Kendi aralarında: “Daha on gün bile olmadı” diye fısıldaşacaklar.

104- En akıllıları: “Bir gün bile olmadı” dediği zaman ne diyeceklerini Biz biliriz...

105- SANA dağlar hakkında soruyorlar. Onlara söyle: “Rabbim onları un ufak edip savuracak.

106- Yerlerini dümdüz, boş bir halde bırakacak.

107- Orada ne bir kıvrım, ne de bir tefe göremeyeceksin.”

108- O gün bir sese çaresiz uyacaklar. Öyle ki Rahman’ın görkeminden sesler kısılacak. Mırıldanmalardan başka bir şey işitmeyeceksin.

109- O gün Rahman’ın izin verdiği ve sözünden hoşnut olduğu kimseden başka, hiç kimsenin arabuluculuğu³⁵ fayda vermeyecek.

110- Çünkü Allah onların geleceklerini de bilir geçmişlerini de. Fakat onların bilgisi O’nu kuşatamaz.

كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ وَقَدْ آتَيْنَاكَ مِنْ
لَدُنَّا ذِكْرًا ۝١٠٠ مَّا أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وِزْرًا ۝١٠١
خَالِدًا فِيهِ وَسَاءَ لِمَنْ يَوْمَرُ الْقِيَامَةِ حِمْلًا ۝١٠٢ يَوْمَ نَخُذُ فِي الصُّورِ
وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ ذُرْقًا ۝١٠٣ نَحْنُ فَاعُونَ بَيْنَهُمْ أَنْ لِيَشِئْتُمْ
إِلَّا عَشْرًا ۝١٠٤ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَتَوَلَّوْنَ إِذْ يَقُولُ أَشْلَمْتُمْ طَرِيقَةً
إِنْ لِيَشِئْتُمْ إِلَّا يَوْمًا ۝١٠٥ وَيَقُولُكَ عَنِ الْجِبَالِ قَتَلْتُمْ لَيْسِيْمًا
رَبِّي شَيْئًا ۝١٠٦ فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ۝١٠٧ لَا تَرَى فِيهَا عِوَجًا
وَلَا أَمْتًا ۝١٠٨ يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ أَعْوَجَ لَهُ وَخِشَعَتِ
الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا نَهْمًا ۝١٠٩ يَوْمَئِذٍ لَا تَنفَعُ
السَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا ۝١١٠
يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْئًا مِنْ
عِزِّهِ الْوَجْهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ۝١١١ وَمَنْ
يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا
وَلَا هَمًّا ۝١١٢ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ
مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ وَيُحْذِرُ لَهُمْ ذِكْرًا ۝١١٣

111- O dipdiri yaşam kaynağı ve yaratıkları üzerinde titreyenin önünde yüzler saygıyla eğilecek. Üzerinde kul hakkıyla gelenin soluğu kesilecek!³⁶

112- Her kim de iman ederek iyilik, güzellik, doğruluk için çalışmışsa, ne haksızlığa uğramaktan, ne de hakkının yenmesinden korkmasına gerek kalmayacak...

113- İŞTE BÖYLECE Biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik. Onda her tür uyarıyı apaçık yaptık ki belki onu okuyan Allah'ın öfkesini çekmekten sakınır veya titreyip kendine döner.

³⁴ Harfi harfine: “O gün ‘sur’a’ üfürülür/üfürülecek...”

³⁵ ŞEFAAT: Bkz. 74/48. ayet dipnotu.

³⁶ Harfi harfine: “Zulüm yüklenen kimse doğrusu mahvoldu.”

114- Demek ki egemen olan Allah gerçeğin ta kendisidir; yüceler yücesidir! Dolayısıyla vahyi bütünüyle okumadan Kur'an'dan sonuç çıkarmada acele etme ve: "Rabbim bilgimi artır" de.

115- İYİ DİNLEYİN! Çağlar öncesinde Âdem'e bir emir vermiştik, ama o unutmuştu, onda bir dirayet bulmamıştık.

116- Meleklerle: "Âdemi selâmlayın" deyince hemen selâmlamışlar ancak İblis diretmişti.

117- Bunun üzerine Biz de: "Ey Âdem! Bu sana ve eşine düşmandır; bundan hiç şüphenez olmasın. Sakın sizi o yemyeşil diyardan çıkarmasın, sonra mutsuz olursunuz" dedik.

118- Çünkü orada ne aç ne de açıkta kalırsınız,

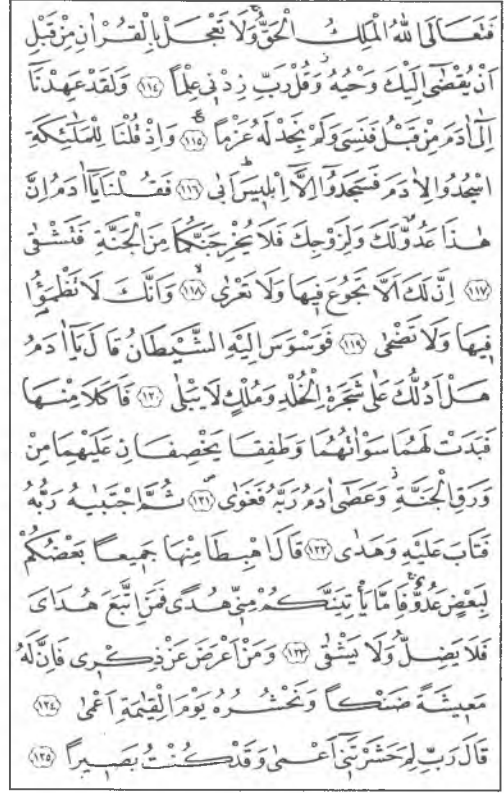
119- Ne susarsınız ne de güneşte yansarsınız dedik.³⁷

120- Derken şeytan ona sinsice fısıldayarak "Ey Âdem, sana sonsuzluk ağacını ve yıkılmayacak bir hükümlünlüğün yolunu göstereyim mi?" dedi.

121- Böylece her ikisi de yasak ağaçtan yediler. Çirkin yerleri kendilerine açılıp göründü. Üzerlerine yeşil bahçe yaprağından örtmeye başladılar. Âdem Rabbine karşı gelmiş, yoldan çıkmıştı.

122- Sonra Rabbi onu seçti, tövbesini kabul ederek doğru yola iletti.³⁸

123- Allah: "Hep birlikte dağılın; kiminiz kiminize düşman olarak. Sonra

ne zaman size Benden bir doğru yolu gösteren gelir de, her kim Benim bu yoluma uyarsa, işte o, sapıklığa düşmez ve mutsuz olmaz.

124- Her kim de Beni unutursa darlanır durur ve onu kıyamet günü kör olarak diriltiriz" dedi.

125- O der ki: "Ey Rabbim beni niçin kör olarak dirilttin. Oysa ben gayet iyi görüyordum?"

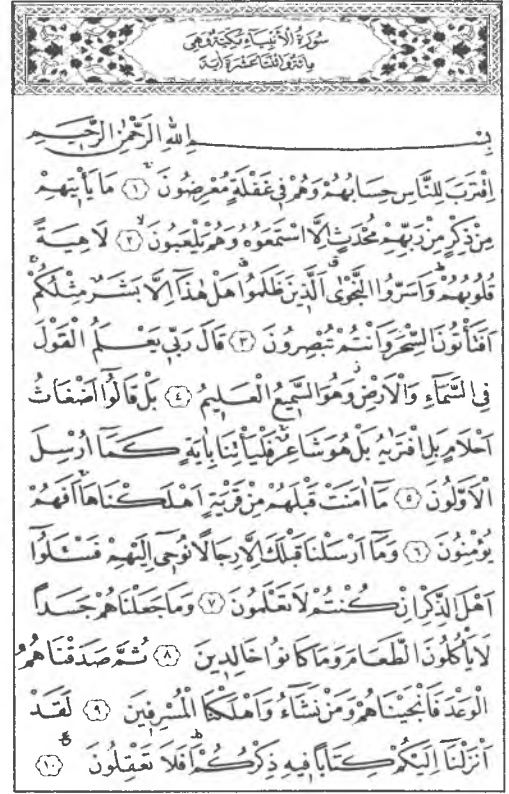
³⁷ Burada tekil (müfred) zamirle gelen yerler üslup akışı gereği çoğul (cem'i) olarak çevrilmiştir.

³⁸ ÂDEM KISSASI: "Secde, cennet, yaprak" vs. kavramalarının analizi ve teferruatlı yorumlar için Bkz. "ARAF"; 7/25. ayet dipnotu.

21- ENBİYA SURESİ

Mekke'de inmiştir, 112 ayettir. Ağırlıklı olarak kısa pasajlar halinde önceki çağlarda yaşamış peygamberlerden (enbiya) bahsettiği için bu ismi almış görünmektedir. Peygamber kıssalarının ardından, son bölümde (107): “*Biz seni insanlığa yalnızca sevgi ve merhamet için gönderdik*” denilerek surenin bitmesi, peygamberliğin esas amacının ne olduğunu açıklaması bakımından son derece dikkat çekicidir.

21- ENBIYA SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 112 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ
SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- İNSANLAR için hesap vakti yaklaşıyor. Onlar ise hala gaflet içinde aldırıyorlar.

2- Rablerinden kendilerine gelen her yeni sözü ancak alaya alarak dinliyorlar.

3- Kalpleri hep oyunda oynasta. Zalimler gizlice fısıldaşarak: "Bu ancak sizin gibi bir insan, göz göre göre büyüye mi kapılacaksınız?" diyorlar.

4- Söyle onlara: "Rabbim gökte ve yerde söyleneni bilir. O her şeyi işitiyor, biliyor."

5- "Yok bunlar bir takım karışık rüyalar, yok kendisi uydurdu, yok o bir şairdir, yok öyle değilse önceki peygamberlere verildiği gibi bize de bir mucize getirsin" deyip duruyorlar.

6- Önceki çağlarda helak ettiğimiz hiç bir belde halkı iman etmedi. Şimdi bunlar mı iman edecek?

7- Senden önceki çağlarda da sadece kendilerine vahiy gönderdiğimiz bir takım adamlar gönderdik. Bilmiyorsanız bilenlere sorun.

8- Biz, onlara yiyip içmeyen bir beden vermedik, ölümsüz de değildiler.

9- Sadece verdiğimiz sözü yerine getirdik; kendilerini ve layık gördüklerimizi kurtardık, kendi kendini bitirenleri ise helak ettik.

10- İYİ DİNLEYİN! Size titreyip kendinize gelmenizi sağlayacak bir kitap indirdik. Bu akıl tutulması neden?

11- Biz haksızlıklar yaparak zulmeden nice memleket halkını kırıp geçirdik. Arkalarından başka topluluklar meydana getirdik.

12- Azabımızı hissettikleri zaman hemen oradan kaçmaya bakarlardı.

13- Ve bir ses: “Yo kaçmayın, içinde şımartılıp durduğunuz nimetlere ve kâşanelerinize dönün. Bunların hesabını vermeden kurtulamazsınız” dedi.

14- “Yazıklar olsun bizlere, gerçekten zalim insanlarmışız” diye hayıflanıp durdular.

15- Böyle hayıflanıp dururlarken öyle yaptık ki biçildiler, sönüp gittiler.

16- DİKKAT EDİN! Biz, göğü, yeri ve arasındakileri oyun¹ olsun diye yaratmadık.

17- Eğer bir eğlence² arasaydık, bunu kendi katımızda yapardık, yaparsak böyle yapardık.

18- Fakat hayır! Biz gerçeğin ta kendisi yoluyla sahte olanı darmadağın ederiz. Her sahte şey yok olur gider. Allah’a yaptığınız o yakıştırmalar yüzünden vay halinize!³

19- Göklerde ve yerde kim varsa O’nundur. O’nun tarafında olanlar, O’na ibadet etmekten ne çekinirler ne de yorgunluk duyarlar.⁴

20- Gece gündüz O’nu anarlar, usanmazlar.

21- Yoksa yeryüzünden bir takım Tanrı’lar edindiler de yeniden diriltmeyi onlar mı yapacak?⁵

22- Yerde ve gökte Allah’ tan başka

وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَبْلِكَ ظُلَمَةً وَآنَسْنَا مَا بَعْدَهَا قَوْمًا
 الْآخَرِينَ ﴿١١﴾ فَلَمَّا أَحْسَبُوا أَنَّكُمْ آتُونَ إِذَا مِنْهَا يَرْكَبُونَ ط ﴿١٢﴾
 لَا تَرْكَبُوا وَأَنْتُمْ كَالَّذِينَ لَا تَرْكَبُوا وَأَنْتُمْ كَالَّذِينَ لَا تَرْكَبُوا
 تَسْلُونَ ﴿١٣﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كَافِرُونَ ﴿١٤﴾ فَأَزَالَتْ ثَلَاثُ
 دَعْوَاهُمْ لِحُجَّتِنَا هُمْ حَصِيدًا خَامِدِينَ ﴿١٥﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ
 وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَآئِبِينَ ﴿١٦﴾ لَوْ أَرَدْنَا أَنْ نَخْلُدَ لَكُمْ
 لَأَخَذْنَا مِنْ ذُنُوبِكُمْ فَاطِلِينَ ﴿١٧﴾ بَلْ مَقْدُوفٌ بِالْحَقِّ عَلَى
 الْبَاطِلِ فَيْدٌ مَعَهُ فَإِذَا هُمْ زَاكِرُونَ ﴿١٨﴾ وَلَكُمْ فِي السَّمَوَاتِ
 وَالْأَرْضِ وَمِنْ عِنْدِ رَبِّكَ آيَاتٌ تَسْتَكْبِرُونَ
 عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا تَسْتَخِيرُونَ ﴿١٩﴾ يُسْجِدُونَ لِلَّيْلِ وَالنَّهَارِ
 لَا يَفْتُرُونَ ﴿٢٠﴾ أَمْ آخِذُوا بِالْهَيْبَةِ مِنَ الْآرِضِ مُرْتَابُونَ ﴿٢١﴾
 لَوْ كَانُوا يَفْقَهُوا هَيْبَةَ اللَّهِ لَأَخَذْنَا مِنْهُمُ الْوَيْلَ لِمَا يَصِفُونَ
 عَمَّا يُصِفُونَ ﴿٢٢﴾ لَا يَسْتَلِعُوا عَمَّا يُفَعِّلُونَ ﴿٢٣﴾ أَمْ آخِذُوا
 مِنْ دُونِ اللَّهِ قُلُوبًا وَأَنْفُسًا تَكْفُرُونَ ﴿٢٤﴾ ذِكْرٌ مِنْ نَبِيِّ
 وَدِدِكُمْ مَنْ قَبْلُ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٥﴾

Tanrı’lar olsaydı bunların ikisi de mahv olup gitmişti. O yüce görkemin Rabbi olan Allah, onların yakıştırmalarından uzaktır.

23- O yaptığından sorumlu olmaz, onlar ise sorumludurlar.⁶

24- Yoksa O’ndan başka Tanrı’lar mı edindiler? Onlara söyle “Haydi getirin delilinizi, işte benimle beraber olanların ve benden öncekilerin hatırlatıp durdukları gerçekler.” Fakat onların çoğu gerçeği bilmiyorlar ve ondan inatla yüz çeviriyorlar.

¹ LAİB: Sözlükte [لعب] kökünden gelir. Mastarı “oyunmak, eğlenmek” demektir. Bebeğin ağzının suyu akmak (la’b); oyuncak edinmek (lai’be bih); eğlenceye dalmak, boş vakit geçirmek (lai’be fih); oynatmak (tel’ib); karşılıklı olarak oynamak,

birisini oynatmak (*mülâ'abe*); oynaşmak, oynayıp durmak, alaya almak, hafife almak (*telâ'ub*); oyuncak, kukla, biblo (*ul'ûbe*); oyuncu, sporcu (*lâ'ib*); futbolda forvet oyuncusu (*lâ'ibu'l-hucûm*); salya, tükürük, ağız suyu (*lü'âb*); oyun, eğlence, spor, angarya (*la'ib*); oyuncak, oyun (*lu'be*), çok oynayan (*lü'â'b*); oynak, kişnek, fındırdek, cilveli, edalı (*le'ûb*); oyun sahası, oyun alanı, stadyum (*mel'ab*) kelimeleri bu köktendir... Demek ki yerler, gökler ve ikisi arasındakiler oyun olsun diye, Allah (*hâsâ*) eğlensin diye yaratılmış değildir. Allah'ın böyle bir şeye ihtiyacı yoktur. Peki, o zaman neden, niçin yaratıldı? Hem bu âlem, oyun ve eğlence olsun diye yaratılmadı, hem de bunlar Allah'ın ayetleri, yerler ve gökler Allah'ın nuru... Bundan maksat nedir ve niçin yaratılmıştır? Bu soruların insanın yaratılışı bağlamındaki cevabı daha ilk inen ayette verilmişti... Bkz. "ALAK"; 96/2. ayet dipnotu.

² LEHV: Sözlükte [لَه] kökünden gelir. Mastarı "Oynamak, eğlenmek, vakit geçirmek, bir şeye meraklı olmak, hoşuna gitmek, alışmak" demektir. Terk etmek, adını anmaz olmak, gafil olmak (*luhiyyân*); sevmek, çok sevmek (*lehhân*); oyalamak, alıkoymak, meşgul etmek, eğlendirmek, avutmak, teselli etmek, unutturmak (*ilhâen*); avutmak, oyalamak, engellemek (*telhiyye*); yaklaşmak, yakın olmak (*mulâhât*); eğlendirici, oyalayıcı, teselli eden (*telhiyye*); yalancı emzik, oyalayıcı avutucu şey (*lehhâye*); eğlence, oyun, teselli (*lehv*); komedi (*melhât*); kulüp, pavyon, taverna, eğlence yeri, oyun yeri (*melhiye*) kelimeleri bu köktendir... Demek ki yerlerin, göklerin ve ikisi arasında bulunan şeylerin oyun (*lai'b*) ve eğlence (*lehv*) olsun diye değil, bir gerçeklik üzere (*haqq*) yaratıldığının söylenmesi, dünya hayatının sanıldığı gibi aksine ciddiye alınması gerektiğini göstermektedir. Oysa "Dünya hayatı bir oyun ve eğlencedir" derken: "Biz dünyayı oyun ve eğlence olsun diye değil, bir gerçeklik üzerine yarattığımız halde siz onu oyun ve eğlence olarak görüyorsunuz, oysa ciddiye almanız gerekir" denmeye getiriliyor olmalıdır. Burada oyun ve eğlence olan "yaratılan dünya" değil, yaratılan dünyanın içindeki kimi insanların onu algılayışıdır. Dikkat edilirse eleştirilen budur. Yoksa Allah, hak olarak yarattığını söylediği dünyayı neden aşağılasın? Şu halde yaratma tabii ve zorunlu olarak gerçeğin ta kendisi olan Allah'tan bir gerçeklik üzere taşıyıp çıkmakta ve bunun bizce malûm bir amacı bulunmamaktadır. Allah bir amaca mebni değil, doğası gereği yaratmaktadır. Bizim varlık ve oluş âlemi içinde niçin var olduğumuz ise "sonsuz sevgi ve merhametinin taşması" (*rahmeten*) ve "ilgi ve alâkasının gereği" (*alaq*) olarak cevaplanmakta, görünen (*ins*) ve görünmeyen (*cinn*) her şeyin ibadet için yaratıldığı yani çalışmak, ortaya çıkarmak, meydana getirmek için var olduğu açıklanması yapılmaktadır...

³ Demek ki kendini yaratılmış dünyaya "atılmış" buluveren insanoglunun, kimin tarafından ve niçin bu âleme "atılmış" olduğunu aramak ve buna bir mana bulmak dışında yapabileceği bir şey yoktur. Çünkü yaratılırken veya ortaya çıkarılırken kendisine sorulmamaktadır. Keza öldürülürken yani "atıldığı" âlemden çekilirken de kendisine sorulmuyor. Şu halde olay insanoglunu aşmaktadır. Demek ki âlemin bir esas sahibi var. Bu durumda insan gerçekçi olmalı, yaratılışı ciddiye almalı,

oyun ve eğlence yerine koymamalı, durumu olanca çıplaklığı ile kabullenmeli, aciz ve muhtaç olduğunu itiraf etmeli, gereksiz ve manasız yakıştırmalarda bulunmayı terk etmeli ve yüce yaratıcıya sığınmalı, teslimiyet göstermelidir...

⁴ Dikkat edilirse: “Biz yerleri ve gökleri oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık” ifadesinden sonra “Peki ne için yaratıldı o zaman?” sorusuna cevap vermek yerine gerçeğin ta kendisi (*hak*) olanın kalıcı, sahte olanın (*batıl*) geçici olduğu, Allah’a gereksiz ve manasız yakıştırmalarda bulunanların, O’na ortak koşanların yanlış yaptığı ifade ediliyor. Niçin yaratıldık sorusuna cevap sadedinde: “Yerlerin ve göklerin O’nun olduğu” (*lehu*), “O’nun tarafında, O’nun ile olmamız gerektiği” (*indehu*), “O’na ibadetten, O’nun için çalışmaktan kibre kapılmamız icap ettiği” (*an ibadetihî*) ifadeleri kullanılıyor. Bununla anlatılmak istenen şu olmalıdır: Allah bir iş ve oluşla her şeyi yaratıp ortaya çıkarmıştır, ortaya çıkarmaya da devam etmektedir. Allah budur, yaratıcı O’dur. Bize düşen bu yaratılışa katılıp uyum sağlamak ve O’nun ile birlikte olmaktır. Bu yaratılış yürüyüşüne katılmamız, gerisi boyumuzu aşar... “Allah ile birlikte olmak, yürümek” (*meahu, indehu*), “oluşa katılmak” (*ibadetihî ve yusebbihu*) derken kastettiğimiz mana tam da budur...

⁵ Yani: Hal böyleyken, bütün bir yaratılış tek bir bütün halinde O’nun iken, yer-yüzünde bir takım adamlar çıkıp yaratılmış şeyleri Tanrı mı ediniyorlar? Güneşi, ayı, yıldızları, yeri, göğü, insanları, putları, gücü, şehveti, parayı, zenginliği Tanrılaştırıp Allah’a ortak mı koşuyorlar? Onların kendileri yaratılmışken, sanki Tanrı gibi ölüleri mi diriltecekler? Onları birer mahlûk olduğu halde onlara yönelik bu tapınma da neyin nesi?”

⁶ Demek ki yaptıklarından sorumlu olmayan (*la yüs’el*) yegane varlık Allah’tır. Bunun dışında her şey, özellikle akıl ve irade sahibi bir varlık olarak insanoğlu yaptıklarından sorumludur. Çünkü aksini yapma yeteneği ile donatılmıştır. İnsanlar arasında bunun tek bir istisnası yoktur. Bu nedenle herkes sorgulanmaya ve hesap vermeye hazır olmalıdır. Özellikle insanların işlerini üzerine alanlar, üzerinde emanet bulunduranlar hesap vermeye hazır olmalıdırlar. Hem bu dünyada yönetim, iktidar, makam, mevki gibi emanetlerini aldıkları insanlara, hem öbür dünyada can, sağlık, gençlik, ömür gibi emanetini aldıkları Allah’a verecekleri hesaba göre yaşamalıdırlar. Öte yandan bütün bunlara rağmen Allah yine de: “Kendi üzerine iyilik, sevgi ve merhamet (*rahmet*) adına ne varsa tümünü farz kıldığını” (En’am; 6/12), “Kendisinin de sırat-ı müstakim üzere olduğunu” (Hud; 15/56, Hicr;15/41) söylemektedir. Bunun anlamı “sınırsız ve kontrolsüz güç kullanımının” mümkün olmadığını göstermek olmalıdır. Yani Allah sınırsız gücünü iyilik, sevgi ve merhamet, doğruluk ve dürüstlük adına ne varsa onunla sınırlandırmaktadır. Bunu kendi kendisine yapmaktadır. Dolayısıyla insanlar Allah’ın ahlâkıyla ahlaklanırken onun doğasından olan “la yüs’el” oluşunu değil, iradesinden olan “kendini değerler ile sınırlandırışını” örnek almalıdırlar. Pratikte bu “insan olabilen kendini sınırlandırmasını bilebilendir” anlamına gelir.

25- Biz senden önce hiç bir peygamber göndermedik ki ona şöyle vahyetmiş olmayalım: “Benden başka Tanrı yok, Bana ibadet edin.”

26- Böyleyken kalkıp: “Rahman çocuk edindi” diyorlar. Allah bundan uzaktır. Aksine onlar sadece seçkin birer kuldurlar.

27- Öyle ki onlar Allah'ın sözünün önüne geçemezler. Hep O'nun emriyle hareket ederler.

28- Allah onların önlerindeki de, ar-kalarındaki de bilir. Allah'ın zaten razı olduğu kimselerden başkasına aracılık⁷ edemezler. Çünkü kendileri bile O'nun korku ve titremesi içindedirler.

29- Eğer içlerinden biri: “O'nun yanı sıra ben de bir Tanrırım” derse cehennem-i boylar. Zulmedenlerin Bizden gö-receği karşılık budur.

30- ŞU HALDE inkâr edenler göklerin ve yerin başlangıçta bitişik⁸ olduğunu, sonra onları yarıp ayırdığımızı⁹ ve yaşayan her şeyi sudan varettiğimizi görmüyorlar mı? Bu inançsızlık neden?

31- Yeryüzünde sarsılmasınlar diye sabit dağlar yerleştirdik, kolayca yollarını bulabilsinler diye vadiler açtık.

32- Gökyüzünü güvenli bir çatı yaptık. Yine de O'nun ayetlerinden yüz çeviriyorlar.

33 - Oysa geceyi, gündüzü, güneşi ve

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِيَ إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا
فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحَانَ
بَلْعَبَا وَمَكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَيِّمٍ يَعْلَمُونَ
﴿٢٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا
لِمَنْ أَرَادَ وَهُوَ مِنْ حَشِيَّتِهِ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾ وَمَنْ يُقُلْ مِنْهُمْ
إِنِّي إِلَهٌ مِنْ دُونِهِ فَذَلِكُنَّ أَجْمَعُهُمْ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ
﴿٢٩﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَأَنَا لَسَمَوَاتُ وَالْأَرْضِ كَانَتْ نَرَقًا
فَقَفَّناهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيًّا فَلَا يُؤْمِنُونَ
﴿٣٠﴾ وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاجِحًا نَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا
فِجَاجًا سُبُلًا لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣١﴾ وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ
سَقْفًا مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ ﴿٣٢﴾ وَهُوَ
الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ
فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ
أَقْرَبَ مِنْتَ فَهُمُ الْخَالِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ رَائِقَةٌ الْوَيْتِ
وَنَبْلُوكَ بِالسَّرِّ وَالْجَهْرِ فِتْنَةً وَالنَّاسُ أَكْثَرُ جَاهِلُونَ ﴿٣٥﴾

ayı yaratan O'dur. Hepsi uzayda yüzüyorlar.

34- SENDEN önce hiç bir insana ölüm-süzlük vermedik. Sen ölürsen onlar son-suza kadar yaşacaklarını mı sanıyorlar?

35- Her canlı ölümü tadacaktır. Sizi bir imtihan olarak iyilik ve kötülükle dene-yeceğiz. Sonunda dönüp dolaşip Bize ge-leceksiniz.

⁷ ŞEFAAT: Bkz. 74/48. ayet dipnotu.

⁸ RATK: Sözlükte [رتق] kökünden gelir. Mastarı “bir şeyin bitişik olması” demektir. Bitişik olmak (*irtitâq*); kadının ferici bitişik olmak (*retqa'l-mer'at*); birbirine dikilmiş iki parça kumaş bez (*ritâq*); birleşik (*rutq*); ıslah eden, düzelten (*râtiq*) kelimeleri bu köktendir... Bugünkü astronomi bilgilerine göre de evren, başlangıçta hidrojen elementinden meydana gelen tek bir kütle halindeydi. Daha sonra birbiri-

nin içinden çıkan “yarılma” ve “patlamalarla” yıldızlar ve gezegenler meydana geldi. Fakat bu durum evrenin bütünlüğünün bozulduğu anlamına gelmemektedir. Nasıl ki insan vücudu birbirinin içinden yarılıp çıkan hücre bölünmeleri ile meydana geliyor ve insan vücudu buna rağmen uyumlu bütünlüğünü koruyorsa, evren de halen organizma halinde tek bir bütündür; fakat bitişik değildir. Yani “birlik” den ziyade “birliktelik” söz konusudur.

⁹ FETK: Sözlükte [فتن] kökünden gelir. Mastarı “sökmek, yarmak, ayırmak” demektir. Sökülmek, yarılmak (*tefettuq*); yarılma, fitik (*fitq*); çok semizlikten derisi yavaş yavaş yırtılmış deve (*el-fatîq*); yarık yeri, gömleğin yırtmacı (*el-müftaq*); ferici ayırık olan kadın (*el-fetqâu*); keskin dilli kadın (*el-mütefettega*) kelimeleri bu köktendir... Kur’an’ın hepsi de “yarma, yarılış” manası etrafında dönen *fatr*, *fâtır*, *infittâr*, *şaaq*, *inşigâg*, *secr*, *inficâr*, *felâq* kelimelerini kullanışı son derece dikkat çekicidir. Bunlarla “yarılarak ortaya çıkanlar” kastediliyor. Bu durumda *rak* varlığa çıkmadan önceki hale, *feth* de “ol” emriyle yarılarak ortaya çıkan bütün “oluş”lara deniyor. Demek ki oluş dediğimiz şey yeninin eskiden, sonranın önceden yarılıp sökülerek çıkışı demektir. Her yarılıp sökülen, sancı çekerek ortaya çıkar. Bu nedenle insanoglunun bu dünyada çektiği acıyı sürgün cezası veya gurbet acısı olarak değil, varolma, yarılıp sökülerek ortaya çıkma sancısı olarak okumak icap eder. İşte varlık ve oluş sancısı dediğimiz şey budur. Ayrıca Bkz. “FELAK”; 113/1. ayet dipnotu.

36- Kâfirler seni gördükleri zaman: “Tanrılarınızı diline dolayan bu mu?” diye alaya alıyorlar. Rahman’ın hatırlatmasını ise örtbas etmeye çalışıyorlar.

37- Zaten insanoğlu aceleci yaratılmıştır. Size ayetlerimi göstereceğim, acele etmeyin.

38- “Doğru söyledığınızı varsayarsak ne zamanmış bu söz?” diyorlar.

39- Kâfirler, yüzlerini ve sırtlarını saracak alevden kurtulamayacakları ve yardım da göremeyecekleri o zamanı ah bir bilselerdi.

40- Bakın, o zaman ansızın gelecek ve onları dehşete düşürecektir. Onu geri çevirmeye asla güçleri yetmeyecek ve onlara mühlet de verilmeyecektir.

41- Doğrusu senden önce birçok peygamberlerle de alay edildi. O alaycıları dalga geçip durdukları şey sarıverdi.

42- Onlara söyle: “Sizi gece ve gündüz O Rahman’dan kim koruyabilir?” Heyhat! Rablerinin hatırlatmasına sırtlarını dönüyorlar.

43- Yoksa kendilerini elimizden kurtaracak Tanrıları mı var? Onlar kendilerini bile kurtaracak durumda değiller. Bizden himaye de göremezler.

44- Kaldı ki Biz bunları da atalarını da

وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَخَذُوا مِنْكَ إِلَّا مُرُوءًا
 أَهَذَا الَّذِي يَذَّكَّرُ لِمَنْ تَكْفُرُ وَمَنْ يَذَّكَّرُ الرَّحْمَنُ
 مُرْكَأُونَ ﴿٣٦﴾ خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَلَسٍ رَبِّكَ آيَاتِي
 فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ ﴿٣٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ
 صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾ لَوْ بَعِثَ اللَّهُ نَبِيًّا لَوَجَدُوا جِثًا لَا يَكَفُونَ
 عَنْ وُجُوهِهِ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يَنْصَرُونَ
 ﴿٣٩﴾ بَلْ آتَيْنَاهُمْ بَقَعَةً فَلِئَلَّامُ يَسْطَلِعُونَ بِرِءَاهَا
 وَلَا هُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٤٠﴾ وَكَفَىٰ أَسْتَفْهَامًا مِمَّنْ يَنْسَوْنَ
 فِئَاقَ الْبَلَاءِ يَنْصُرُوا مِنْهُ مَا كَانُوا بِشَيْءٍ يَنْصُرُونَ ﴿٤١﴾
 قُلْ مَنْ يَحْكُمُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمَنِ ﴿٤٢﴾
 كُلُّ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٣﴾ أَمْ لَهُمْ
 مَتَنَةٌ مِنْ دُونِنَا لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنْفُسِهِمْ
 وَلَا هُمْ يَنْصُرُونَ ﴿٤٤﴾ بَلْ مَتَنًا هُوَ لَاءٌ وَأَبَاءٌ هُمْ
 حَسْبُ طَائِفَةٍ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ فَلَا يَرَوْنَ أَنَا نَاتِي الْأَرْضَ
 نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا أَفَهُمْ أَغْيَابُونَ ﴿٤٥﴾

doyasıya yaşattık. Yeryüzünü zaman zaman yokladığımızı ve kaçınılmaz sona doğru gittiklerini görmüyorlar mı? Hep böyle yaşayıp gideceklerini mi sanıyorlar?¹⁰

¹⁰ Harfi harfine: “Bilakis onları ve atalarını ömürleri uzun gelmeye başlayınca ya kadar ‘meta’landırdık. Görmüyorlar mı arza geliyoruz ve etrafından eksiltiyoruz. Galip gelenler onlar mı?” Buradaki ibare Kur’an’ın başka yerlerinde de kalıp olarak geçiyor: “Görmüyorlar mı arza geliyoruz ve etrafından eksiltiyoruz. Allah karar verdiğinde O’nun kararını engelleyecek kimse yoktur. O çok hızlı hesap görür” (13/41). Demek ki “yeryüzüne gelme ve etrafını eksiltme” tabiri yer kürenin zaman zaman deprem, volkan patlaması, kasırga, tufan, tsunami gibi doğal afetlerle “yoklanmasını” ifade ediyor. Bu tür afetleri Allah: “Yeryüzüne geliriz, etrafından eksiltiriz” diye ifade ediyor. Bu, Türkçe’de “zaman zaman yoklamak” dediğimiz şeydir. “Bugün deprem üç kez yokladı” derkenki manayı çağrıştırır. Şurası unutulmamalı ki Kur’an’ın insanoğluna seslenişi evrenin kozmik özünden gelen bir sesleniştir. Bütün bir evrenin tek bir insan gibi konuştuğu andaki üsluptur kullanılan dil. Örneğin engin bir denizin dile gelerek içindeki sualtı varlıklarına seslendiğini düşünün... Oyle bir şey... (Allahu a’lem).

45- SÖYLE ONLARA: “Ben sizi ancak vahiy ile uyanişa çağırıyorum. Ama sağırlar ne kadar uyanişa çağırılsa çağırılırsın işitmezler.

46- Onları Rabbinin azabından bir esinti yoklasa hemen: “Yazıklar olsun, biz gerçekten çok zalimmişiz” derler; bundan hiç şüphenez olmasın.

47- Biz ise, kıyamet günü hassas teraziler koyarız. Hiç kimseye zerre kadar zulmedilmez. Bir hardal tanesi ağırlığınca da olsa onu getirir koruz. Hesap gören olarak da Biz yeteriz.

48- İYİ DİNLEYİN! “Musa ile Harun’a doğruyu yanlıştan ayıran bir ölçü,¹¹ Allah bilinciyle yaşayanlar¹² için aydınlatıcı bir öğüt vermiştik.

49- Allah bilinciyle yaşayanlar, görmedikleri halde Rablerinden korkup titreyerek, kıyamet endişesi taşıyarak yaşayanlardır.

50- İşte bu da, yankısı çağlar boyu sürecek¹³ Bizim indirdiğimiz bir hatırlatmadır. Şimdi siz bunu mu yok sayıyorsunuz?

51- BAKIN, Biz İbrahim’e¹⁴ önceden vicdan ve sağduyu vermiştik. Onu harekete geçiren şeyin bu olduğunu biliyorduk.¹⁵

52- O vakit babasına ve halkına demişti ki: “Nedir başında dikilip durduğunuz şu heykeller?”

53- Dediler: “Atalarımızın taptıkları...”

قُلْ إِنَّمَا أُنذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاءَ إِذَا مَا يُنذَرُونَ ﴿٤٥﴾ وَكَذُتُّنَّهِنَّ نَفْسًا مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَمُنَّوْنَ
يَا أُولِيْنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ
الْيَوْمِ فَلَا تَطْلُمُ نَفْسٌ سَنِيًّا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ
مِّنْ خَرْدَلٍ لَا يَتَنَايَاهَا وَكَفَىٰ بِنَا حَاسِبِينَ ﴿٤٧﴾ وَكَفَدْنَا بِنَا
مُوسَىٰ وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَاءً وَذِكْرًا لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾
الَّذِينَ يَخْتَفُونَ بَيْنَ أَيْدِي رَبِّهِمْ وَالْغَيْبِ وَهُمْ مِّنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ ﴿٤٩﴾
وَهَذَا ذِكْرٌ مُّبَارَكٌ أَنْزَلْنَاهُ أَفَأَنْتُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ﴿٥٠﴾ وَكَفَدْنَا
بِنَا إِبْرَاهِيمَ إِشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهٖ عَالِمِينَ ﴿٥١﴾ إِذْ قَالَ
لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ الْقَوْمِ الثَّمَانِيَةُ الَّتِي آتَتْهُمْنَا عَاكِهُونَ ﴿٥٢﴾
قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا لَهَا عَابِدِينَ ﴿٥٣﴾ قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ
أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٥٤﴾ قَالُوا اجْعَلْنَا مِثْلَ الْآخَرِينَ
مِنَ اللَّاعِبِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
الَّذِي قَطَرَهُمْ أَثْقَالًا وَآتَا عَلَىٰ ذِكْرِهِم مِّنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٥٦﴾ وَتَاللَّهِ
لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُمْ بَعْدَ أَنْ تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ ﴿٥٧﴾

54- İbrahim: “Açıkçası siz de atalarınız da yanlış ve sapık yoldasınız” dedi.

55- “Ciddi misin, yoksa şaka mı yapıyorsun?” dediler.

56- İbrahim: “Hayır gayet ciddiyim. Sizin Rabbiniz yerlerin ve göklerin Rabbidir. Onları da O yaratmıştır. Ben de buna inananlardanım.

57- İçinden: “Allah şahittir, hele bir çıkip gidin, putlarınızı nasıl yere seriyorum” dedi.

¹¹ FURKAN: Sözlükte [فرق] kökünden gelir. Mastarı “bölmek, ayırmak, ayırt etmek, aralarındaki çelişkiyi belirtmek, açıklamak” demektir. Dağıtmak, parçalamak, ayırmak, ayırt etmek, birbirinden uzaklaşmak (tefriq); ‘parçala yut’ politikası (siyâsetu ‘ferriq tesud’); ayrılmak, uzaklaşmak (müfâreqa); dağılmak, ayrılmak, uzaklaş-

mak (*teferruq*); fark, ayrıcalık, özellik (*fâriq*); fark, ayrılık, nüans (*farq*); ayrılık, bölücülük (*tefriqa*); tümen, tim, bölük, gurup, takım (*fırqa*); takım, gurup, ekip, general (*ferîq*); kavşak, yol ayrımı (*mefriq*); ayrı, ayrılmış (*mefrûq*) kelimeleri bu köktendir... Kur'an lisanında iyiyi kötüden, doğruyu eğriden, hakkı batıldan, tevhidi şirkten ayıran ölçü anlamındadır. Zaman zaman bunların birbirine karışması halinde iyiliğin, hakkın ve doğrunun şanını kurtarmak ve onu ait olduğu yere iade için aradaki farkı gösteren bir ölçü gerekir. İşte Allah'ın sağduyuya hitabeden, vicdanın ve merhametin sesi olan vahyi gelir ve bunu sağlar. Bu nedenle ona "furqân" denir.

¹² MUTTAKİ: Bkz. 2/2. ayet dipnotu.

¹³ MÜBAREK: Bkz.6/135. ayet dipnotu.

¹⁴ İBRAHİM: Bkz. 14/35. ayet dipnotu.

¹⁵ Harfi harfine: "Muhakkak ki bundan önce İbrahim'e 'rüşd'ü verdik. Onu bilmekteydik Biz."

58- Çok geçmeden putları paramparça etti. Ancak en büyüklerini bıraktı ki belki ona sorarlar ne olduğunu!

59- Döndüklerinde: “Kim yaptı bunu Tanrılarımıza? Her kimse bu açıkça bir isyancı” dediler.

60- İçlerinden bazıları: “İbrahim adında bir delikanlının, bunlara dil uzattığını duymuştuk” dedi.

61- Berikiler: “Onu halkın önüne çıkarın, suçuna şahitlik etsinler” dediler.

62- “Sen mi yaptın bunu Tanrılarımıza ey İbrahim?” diye sordular.

63- İbrahim: “Belki onu şu en büyükleri yapmıştır. Sorun bakalım, belki söyler” dedi.

64- Bunun üzerine bir an için vicdana gelip: “Gerçekten haksızlık ediyorsunuz” dediler.

65- Fakat çok geçmeden toparlanıp: “İbrahim, bu putların konuşmadıklarını pekâlâ biliyorsun” dediler.

66- İbrahim: “O halde Allah’ı bırakıp da size hiç bir fayda ve zarar vermeyecek nesnelere mi tapıyorsunuz?”

67- Yuh size ve Allah’tan başka tapıklarınıza! Bu akıl tutulması neden?” dedi.

68- Onlar: “Yakın şunu da Tanrılarınızın öcünü alın, eğer bir şey yapacaksanız” dediler.

69- Biz de: “Ey ateş serin ol” dedik. Selam olsun İbrahim’e!¹⁶

فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا إِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾
 قَالُوا مَنْ مَعَكَ مَنَا بِالْحَتِّبَا إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٩﴾ قَالُوا
 سَمِعْنَا فَتَىٰ يَدْعُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ ﴿٦٠﴾ قَالُوا
 فَأَنؤَابِهِ عَلَىٰ آغْيَٰبِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿٦١﴾ قَالُوا
 ءَأَنتَ فَعَلْتَ هَذَا بِالْحَتِّبَا إِبْرَاهِيمُ ﴿٦٢﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ
 كَبِيرُهُمْ هَذَا فَاسْتَلُومُوا رَانَ كَانُوا يَنْطِقُونَ ﴿٦٣﴾ فَجَعَلُوا
 إِلَىٰ أَنفُسِهِمْ مَقَالُوا لَئِن كُنَّا نَشَاءُ الظَّالِمُونَ ﴿٦٤﴾ ثُمَّ
 نَكَسُوا عَلَىٰ رُءُوسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَؤُلَاءِ يَنْطِقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ
 أَفَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ
 ﴿٦٦﴾ أَوْ لَكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ
 ﴿٦٧﴾ قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِن كُنْتُمْ فَاعِلِينَ
 ﴿٦٨﴾ قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿٦٩﴾ وَأَرَادُوا
 بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْآخِثِينَ ﴿٧٠﴾ وَجِئْتَاهُ وَ لُوطًا
 إِلَىٰ الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾ وَوَهَبْنَا
 لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَاوِلَةً وَأَكْبَرًا لَّجَعَلْنَا صَالِحِينَ ﴿٧٢﴾

70- O'na bir tuzak kurmak istediler, fakat yaptıklarını boşa çıkardık.¹⁷

71- Onu Lut ile beraber kurtarıp hatıra-sı çağlar boyu yankılanacak beldeye çıkardık.

72- Ona İshak'ı bahşettik, üstüne Yakup'u lutfettik. Onların her birini iyilik, güzellik ve doğruluk timsali kimseler yaptık.

¹⁶ Kur'an'da Hz. İbrahim'in ateşten kurtarılması olayı üç yerde şu şekilde geçiyor: “Onun için bina yapın da ateşe atın dediler. Ona tuzak kurmak istediler, fakat onları küçük düşürdük” (37/97–98). “Ey ateş serin ol” dedik, selam olsun İbrahim’e! O'na bir tuzak kurmak istediler, fakat yaptıklarını boşa çıkardık” (21/69–70). “İbrahim'in sözlerine halkın cevabı sadece ‘Onu öldürün yahut yakın’ demek oldu. Allah onu ateşten kurtardı. Doğrusu bunda inanan bir halk için dersler vardır” (29/24). Yukarıdaki aye-

tin: “Ey ateş serin ol” ve “İbrahim’e selam olsun” şeklinde ikiye ayrılarak çevrilmesi **Hasan-ı Basri**’nin görüşüne dayanmaktadır (Razi). Ayetler dikkatle okunursa Hz. **İbrahim**’in “bedenen” ateşe atılmadığı görülür. Putperestler sadece: “Ateşe atın, yakın, öldürün” vs. diye bağırıp çağırırlar. “*Halkının cevabı sadece onu öldürün yahut yakın demek oldu*” (29/24) ifadesi onların bağırıp çağırmak, tuzak kurmaya kalkmak, ateşe atmaya yeltenmek dışında bir şey yapamadıklarını göstermektedir. Ayetlerdeki ifadeler Hz. **İbrahim**’in bizzat ateşe atıldığını değil; “ateşe atılmak istendiğini” göstermektedir. Anlaşılan Hz. **İbrahim** ateşe atılmaktan kıl payı kurtulmuştur. Fakat bu kurtulmanın nasıl gerçekleştiğine dair ayrıntılı bilgi verilmiyor. Yani ateşten kurtulmak, ateşe atılmaktan uzak tutulmak demek olmaktadır. Örneğin yaktıkları ateş aralıksız yağın şiddetli yağmur sonucu “serin” olmuş, **İbrahim**’i ateşe atmaya fırsat bulamadan sönmüş gitmiş olabilir. Bu esnada **İbrahim** de, **Lut**’un Sodom ve Gomerre’yi, **Salih**’in Semud’u terk edip gitmesi gibi başkent Ur’u henüz terk etmiştir. Ayetteki “kurtulmak” (*necât*) kelimesi şu ayette de aynı anlamda kullanılmaktadır: “*Ve emrimiz vaki olunca Hud’u ve beraberinde iman etmiş olanları sevgi ve merhametimizle kurtardık. Böylece onları ağır bir azaptan kurtarmış olduk*” (11/58). Yani **Hud** ve beraberindekilerin başlarına afet çöktü de içinden çekip kurtardık değil, bilakis: “Onlara hiç afet dokunmadı, bundan uzak tutuldular; çünkü afet geldiğinde onlar beldeyi terk etmişlerdi” demek isteniyor. Tıpkı **Lut**’un beraberindekilerle Sodom ve Gomerre’yi arkasında sadece karısını bırakıp “terk ederek” kurtarılması gibi. Tıpkı **Salih**’in Semud kavminden “yüz çevirerek” beldeyi terk ettikten sonraki korkunç azaptan kurtarılması gibi. Bütün bu yerlerde kullanılan kelime “kurtarmak” (*necât*) sözcüğüdür. İşte **İbrahim**’in ateşten kurtarılmasının da böyle olduğu anlaşılıyor (Allahu a’lem). Olayın diğer birçok peygamber kıssasında olduğu gibi özellikle Ortadoğu halklarının muhayyilesinde zamanla her kahramanlık edebiyatında görülen olağanüstülük vasfına büründürüldüğü anlaşılıyor. Bizdeki Hz. **Ali**’nin cenklerini, **Battal Gazi**’nin savaşlarını hatırlayın...

¹⁷ Yani: Bundan sonra zulüm diyarı Aşağı Mezopotamya’daki Babil İmparatorluğu’nun başkenti Ur’dan göç ederek Filistin’deki Kudüs’e gittiler...

73- Hepsini emrimizle yol gösteren önderler yaptık. Kendilerine erdemli işler yapmayı, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Hepsi de Bizim için çalışıp ibadet eden kimselerdi.

74- LUT'A bilgi ve bilgelik verdik. Onu çirkeflikler işleyen o beldeden kurtardık. Doğrusu onlar çok fena bir günah işleyen topluluktu.

75- Lut'u sevgi ve merhametle kuşattık. Çünkü o iyilik, güzellik ve doğruluk timsali birisiydi.

76- VE NUH... Bir zamanlar önceden dua etmişti. Biz de onun duasına karşılık vermiş; kendisini ve ailesini büyük afetten kurtarmıştık.

77- Ayetlerimize yalan diyen bir halka karşı onu korumuştuk. Gerçekten onlar da çok kötü bir halktı. Biz de hepsini boğduk.

78- VE DAVUT İLE SÜLEYMAN... Bir zamanlar ikisi de ekin hakkında hüküm veriyorlardı. Hani bir kabilenin davarları ekin içinde geceleyin yapılmıştı. Biz de verdikleri hükümlerine şahittik.

79- Olayda Süleyman'ın meseleyi daha iyi anlamasını sağladık. Bununla beraber her birine de bilgi ve bilgelik verdik.¹⁸ Dağları ve kuşları Davut'un çağırmasına uydurduk.¹⁹ Biz bunları yaparız.

وَجَعَلْنَاهُمْ آيَةً يُهْدُونَ بَأْمَرَنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ
وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَايِدِينَ
(٧٣) وَلَوْطًا أَنْبَأَهُ حَكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي
كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبَائِثَ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا سَوْفَاسِقِينَ
(٧٤) وَأَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ (٧٥) وَنُوحًا
إِذْ نَادَى مِنْ جِبْلٍ نَا سَجِّتْنَا لَهُ فَيْجِيئَاهُ وَآهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ
الْعَظِيمِ (٧٦) وَنَصْرَانَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا
إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا سَوْفٍ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ (٧٧) وَدَاوُدَ
وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَخْتَصِمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَثَتْ فِيهِ غَصْبُ الْقَوْمِ
وَكَانَا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ (٧٨) فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ وَكَلَّمَ
أَنْبِيَاءَ حَكْمًا وَعِلْمًا وَنَحْنُ نَامِعٌ دَاوُدَ الْجَبَّالِ يُسَبِّحُ وَالطَّيْرَ
وَكَانَا فَاعِلِينَ (٧٩) وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ
لِغِيصَتِكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ (٨٠)
وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِهِ إِلَى الْأَرْضِ
الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَكَانَا جِبِلَّةً مُعَالِمِينَ (٨١)

80- Bir de ona şiddetli zorluklara karşı korunmanızı sağlayacak savunma sanatını öğretmiştik. Şimdi sizdeki bu şükürsüzlük neden?

81- Süleyman'a da, hatırası çağlar boyu yankılanacak yere doğru emriyle esip giden şiddetli rüzgârı verdik. Biz her şeyi biliriz.

¹⁸ Rivayete göre Hz. Davut zamanında bir koyun sürüsü yolunu şaşırarak tarlaya girer ve ekini tahrip eder. Dava Hz. Davut'a getirilir. Hz. Davut da ihmalin sürü sahibinde olduğuna, verdiği zarara karşılık sürüsünü tarla sahibine vermesi gerektiğine hükmeder. Oğlu Süleyman ise itiraz ederek sadece verdiği zarar kadar bir tazmin gerektiğini söyler. Hz. Davut oğlu Süleyman'ı haklı bularak onun dediği şekilde davayı hükme bağlar (Razi)... Olayda Hz. Davut ve oğlu Süleyman'daki adalet

duygusunun öne çıkarılarak örnek gösterildiği anlaşılıyor.

¹⁹ Yani: Davut yerlerin ve göklerin Allah'ı tesbih ettiğine dair ilâhiler söyler, zikre çağırırdı. Çünkü yerler ve gökler ve ikisi arasında olan her şey Rabbinin sonsuz kudret ve yüceliğini tesbih etmektedir (17/14). "Göklerde ve yerde O'nu tesbih etmeyen hiç bir şey yoktur" (57/1).

82- Şeytanlardan da onun için dalgıcılık yapan ve daha başka işler için çalışanları emrine vermiştik. Bütün bunları kontrolüne veren Bizdik.²⁰

83- VE EYYÜB...²¹ Bir zamanlar: “Bana bu hastalık müptelâ oldu. Sen merhametlilerin en merhametlisisin” diye Rabbine dua etmişti.

84- Biz de duasını kabul ettik. Kendisindeki sıkıntıyı giderdik. Tarafımızdan bir sevgi ve merhamet, Allah’a ibadet edenlere ibret olmak üzere ona ailesini ve onlarla birlikte olanların bir mislini daha verdik.

85- VE İSMAIL, İdris, Zülkifl... Hepsi güçlülere göğüs gerenlendendi.

86- Bunları da sevgi ve merhametimizle kuşattık. Çünkü onlar da iyilik, güzellik, doğruluk timsali kimselerdi.

87- VE BALIK SAHİBİ...²² Bir zamanlar öfkelenerek gitmişti de Bizim kendisini asla sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Derken karanlıklar içinde: “Senden başka Tanrı yoktur, seni tenzih ederim, ben gerçekten kendime haksızlık ettim” diye seslendi.

88- Biz de duasını kabul ettik, kendisini üzüntüden kurtardık. İşte mü’minleri böyle kurtarıyoruz.

89- VE ZEKERİYYA... Bir zamanlar Rabbine: “Rabbim! Beni çocuksuz bı-

وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَن يُغْوِصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ
ذَلِكَ وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظِينَ ﴿٨٣﴾ وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ
أَنِّي مُسَوِّئٌ لِّصْرِي وَإِنِّي خَسِرٌ لِّرَحْمَتِكَ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ
فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضِرٍّ وَأَيَّتَاهُ أَهْلَهُ وَوَسَّلْنَا لَهُ
مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذَكَرَى الْعَابِدِينَ ﴿٨٤﴾
وَإِسْمَاعِيلَ إِذْ دَرَسَ وَذَلِكَ الْكَيْفَ كُلٌّ مِّنَ الصَّابِرِينَ ﴿٨٥﴾
وَإِذْ حَلَلْنَا مُوسَىٰ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿٨٦﴾
وَذَلِكَ التَّوْرَةُ إِذْ دَهَبَ مُنَاصِبًا وَقَطَّنَا إِن لَّكَ مِنَّا قَدِرٌ عَلَيْنَا
فَكَادَىٰ فِي الظُّلُمَاتِ أَن لَّا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ
إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٨٧﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَجَّعْنَا لَهُ
مِنَ الْعِظْمِ وَكَذَلِكَ نُجَيِّ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾ وَذَكَرْنَا
إِذْ نَادَى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ ﴿٨٩﴾
فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ الْيُحْيَىٰ وَاصْلَحْنَا لَهُ
رُوحَهُ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا
رَعْبًا وَرَهْبًا وَكَانُوا آتِنَا خَائِعِينَ ﴿٩٠﴾

rakma, Sen varislerin en hayırlısısın” diye yalvarmıştı.

90- Biz de duasını kabul edip kendisine Yahya’yı verdik. Onun için eşinden kısırlığı giderdik. Doğrusu bunlar erdemli işlerde yarışır, Bize korku ve umutla dua ederlerdi. Bize karşı daima bir korku ve titreme içindeydiler.

²⁰ SÜLEYMAN: Filistin’in başkenti Kudüs’te MÖ. 970–930 arası yaklaşık kırk yıl bölgenin en kudretli imparatorluğunu Kur’an Hz. Süleyman’ın devleti, dönemin süper gücü haline gelmişti. Bugünkü tüm Ortadoğu’ya hâkim olmuş ve rakiplerini dize getirerek emri altına almıştı. Rüzgârların, insanların, cinlerin, şeytanların Süleyman’ın emrine verilmesi Sami muhayyilesine hitap eden bir üslup olup dönemde rakipsiz bir bölgesel güç haline geldiği anlatılmak isteniyor. “Esip giden rüz-

gârlar” ile yelkenli gemi filoları, “dalgıçlar” ile denizci Fenike askerlerinin emrine girmesi, “Şeytanlar” ile cin ve büyü'nün anavatanı Babil'in onun emrine girmesi ve civardaki kabile ve toplulukları kendine bağlaması ile devletinin her yana yayılması anlatılmak isteniyor olmalıdır (Allahu a'lem).

²¹ EYYUB: MÖ. 4. yy'dan MS. 2. yy'a kadar başkentleri Petra olmak üzere Kuzeybatı Arabistan'da (Bugünkü Suriye civarı) aktif olarak varlık gösteren ve bir Sami kabile topluluğu olan Nebatilere ait eski bir halk destanı ona aittir. Tevrat'taki Eyyub Kitabı buradan alınmadır. Kur'an'ın genel üslubu çerçevesinde Eyyup peygamberin hangi etnik kökene mensup olduğu “bilinçli bir susuş” ile es geçilirken güçlülere göğüs germeyi ifade eden “sabır” kavramı onun üzerinden örneklendirilir. Kur'an'da buradan başka bir de Sad; 41-44 ayetlerinde kendisinden bahsedilir ve yine “sabrı” öne çıkarılır...

²² YUNUS KISSASI: Bkz. 37/139-148. ayetler tüm dipnotları.

91- VE O KADIN... Namusuyla yaşayan, kendisine ruhumuzdan üflediğimiz ve kendisiyle oğlunu insanlara ayet yaptığımız Meryem...²³

92- İŞTE BU sizin ümmetiniz tek bir ümmettir.²⁴ Rabbiniz de yalnız Benim. Yalnızca Bana ibadet edin!²⁵

93- Fakat kendi aralarında işlerini paramparça ettiler, üstelik Bize döneceklerini unutarak.

94- Kim mü'min olarak iyilik, güzellik ve doğruluk için çalışırsa karşılığını bulacaktır. Hesabına yazarız; bundan hiç şüphemiz olmasın!²⁶

95- Bu bakımdan çöküş ve yok oluş sürecine girdirdiğimiz bir halkın artık geri dönüşü yoktur.²⁷

96- Hatta Ye'cüc ve Me'cüc²⁸ başlayıp her köşeyi sarıncaya kadar.

97- Öyle ki o zaman başa gelmesi kaçınılmaz olan söz de yaklaşmış olacaktır.²⁹ İşte o zaman kâfirler belerip³⁰ kalacak; "Eyvah, nasıl da dalıp gitmişiz, kendimize çok yazık etmişiz, çok" diyecekler.

98- Siz ve Allah'tan başka taptığınız şeyler cehennemden odunu olacaksınız. Oraya girmekten kaçamayacaksınız.

99- Onlar Tanrı olsalardı oraya girmez-

وَالَّتِي أَحْصَتْ رَجْمًا فَفَجَّتْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا
وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿١١﴾ إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ
أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ ﴿١٢﴾ وَتَقَطَّعُوا
أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ كُلَّ إِلَهٍ لِيَاجِدُوا فِى الْفِتَنِ فَذُنُوبَهُمْ
وَأَنَا لَهُمُ الْكَاتِبُونَ ﴿١٣﴾ وَسَحَّرْنَا عَلَى قُرْبَىٰ أَمْهَلْنَا مَا أَنهَلَا
يَرْجِعُونَ ﴿١٤﴾ حَتَّىٰ إِذَا فُجِّتَ الْأَجْرُ وَمَا جُوعٌ وَمَمْنٌ
مِنْ كُلِّ قَلْبٍ يَنْسِلُونَ ﴿١٥﴾ وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ
فَأَوَّاها مِثْقَالَ حَبَّةٍ أَسْوَدَ الَّذِينَ كَفَرُوا يَا وَيْلَتَا
مَذَكَّنَا فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿١٦﴾ أَنْتُمْ
وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنتُمْ لَهَا
قَارِدُونَ ﴿١٧﴾ لَوْ كَانَ هُوَ لِآءِ الْإِلهَةِ مَا وُودِعَا
وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٨﴾ لَمْ يَمْ فِيهَا زَيفٌ
وَمَنْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٩﴾ إِنَّا لَذِينَ كَفَرْنَا
لَمْ نَمِثْنَا الْحَسَنَىٰ أُولَئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴿٢٠﴾

lerdi, oysa hepsi orada ebedi kalacak.

100- İnim inim inleyecekler; orada hiç bir şey işitmeyecekler.

101- Ancak Bizim o güzel insanlarımız; işte onlar cehennemden uzak tutulacak.³¹

²³ MERYEM: Bkz. 19/22. ayet dipnotu. Ayrıca Zekeriya, Meryem, İsa (İmran Ocağı) ile ilgili ayrıntılı açıklama ve yorumlar için Bkz. 3/33-57. ayetler tüm dipnotları.

²⁴ ÜMMET: Bkz. 17/71. ayet dipnotu.

²⁵ İBADET: Bkz. 109/2. ayet dipnotu.

²⁶ Demek ki bazen ümmet paramparça olabilir. Kendi arasındaki birliği bozabilir. Bu, her ne kadar Allah'ı çok kızdıran ve istenmeyen bir durumsa da, böylesi bir durumda yalnız bir mü'min olarak yaşamak, iyinin, güzelin ve doğrunun yükselmesi

için çaba sarf etmek yine de mümkündür. Ümmet paramparça diye gayreti başkalarından bekleyip durmak ve çabaları tümünden bırakıp terk etmek çözüm değildir. Bu takdirde mü'minler yalnız başlarına da kalsalar üzerlerine düşeni yapmalıdırlar. Allah bunları zayi etmeyecek, ne yapılmış ne edilmişse hepsinin tek tek karşılığını verecektir...

²⁷ Harfi harfine: "Helak ettiğimiz bir beldenin geri dönüşü mümkün değildir (haramdır)."

²⁸ YE'CÜC VE ME'CÜC: Bkz. 18/94. ayet dipnotu.

²⁹ Harfi harfine: " Hatta Ye'cüc ve Me'cüc açıldığı zaman her tepeden akarlar. Hak vaat yaklaşır."

³⁰ Belermek: Gözü şaşkınlık ve hiddetle çok açılmak (DTS).

³¹ Harfi harfine: "Bizden kendilerine güzellik geçmiş olanlar, işte onlar ondan uzaklaştırılmışlardır."

102- Onun uğultusunu duymayacaklar. Canlarının istediği gibi sonsuza dek yaşayacaklar.

103- O büyük korku onları sarmayacak. Melekler onları: “Bugün sizin gününüz, sözünü ettiğimiz gün işte buydu” diye karşılayacaklar.

104- O gün göğü, sayfaları dürer gibi düreceğiz. Yaratmaya ilk başladığımız gibi yeniden yaratacağız.³² Sözümüz söz, yapacağız bunu!

105- İYİ DİNLEYİN! Her türlü hatırlatmayı yaptıktan sonra bilgelik dolu bütün kitaplarda yazmıştık ki: “Yeryüzüne benim iyilik, güzellik ve doğruluk timsali kullarım varis olacaktır.”

106- Allah için çalışıp ibadet edecek bir halk için gayet açık bir çağrıdır bu; bundan hiç şüpheniz olmasın!

107- Biz seni insanlığa yalnızca sevgi ve merhamet için gönderdik.³³

108- Haykır dünyaya: “Tanrınız bir tek Tanrı’dır, budur bana vahyedilen! Artık Müslüman olacak mısınız?”³⁴

109- Aldıran olmazsa de ki: “Size eşit şekilde duyurdum, söz verilen şey yakın mı uzak mı orasını bilemem.

110- Allah gizlinizi saklınızı her şeyinizi biliyor; bundan hiç şüpheniz olmasın.

لَا تَسْمَعُونَ حَسِيسًا ۖ وَهُمْ فِي مَا اشْتَبَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ ﴿١٠٢﴾
 لَا يَخْرُجُ مِنْهُ الْقَرْعُ الْأَكْبَرُ ۖ وَتَلْقَاهُمْ الْمَلَائِكَةُ هُنَا
 يَوْمَئِذٍ بِمِصْرٍ ۚ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠٣﴾ يَوْمَ تَطْوِي السَّمَاءَ
 كَطَيِّ السِّجْلِ لِلْكِتَابِ كَابِدَانًا ۖ أَوَّلَ خَلْقٍ يُعِيدُهُ وَعِندَ
 عَلَيْنَا أَنَا نَكْتُبُ الْعِلْمَ ۚ وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ
 الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرْثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ ﴿١٠٤﴾
 إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاءَ لِمَا يَقُولُونَ ۚ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ
 إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٠٥﴾ قُلْ إِنَّمَا يُوحَىٰ إِلَيَّ الْمُرَادُ إِلَهُ
 وَاحِدٌ قَدْ أَتَيْتُمْ مُسْتَلُونَ ﴿١٠٦﴾ فَإِنْ يَوَلَّوْا فَعَلَّ ۚ أَذُنُكُمْ عَلَىٰ سَوَاءٍ
 وَإِن آذَىٰ قَرِيبٌ أَرْبَعًا مَّا نُوعِدُكُم ۚ إِنَّهُ يَعْلَمُ
 الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴿١٠٧﴾ وَإِن آذَىٰ لَعَلَّهُ
 فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿١٠٨﴾ قَالَ رَبِّ احْكُمْ
 يَا مُخَيَّرُ ۖ وَرَبَّنَا الرَّحْمَنُ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۚ مَا تَصِفُونَ ﴿١٠٩﴾

111- Bilemem, belki bu gecikme bir süreye kadar yiyin, için, faydalanın diyedir ve bununla imtihan oluyorsunuzdur.”

112- Ve ekle: “Rabbim, adaletle hüküm ver! Rabbimiz, iftiralarınıza karşı sığınlacak öyle Rahman’dır.”³⁵

³²HALK-I CEDİD: Bkz. 14/19. ayet dipnotu.

³³ Ayette geçen: “Biz seni âlemlere rahmet (sevgi ve merhamet) için elçi yaptık” ifadesi risaletin amacını da açıklamaktadır. Burada “âlemler” ifadesi “sana demedik mi elâlemin işine karşıma” cümlesinde geçtiği gibi “insanlar/insanlık” anlamında kullanılıyor. Dolayısıyla peygamberin esas amacı kalpsiz dünyanın kalbi olmak, vicdanı kurmuş insanlığın vicdanı olmak, sevgi ve merhameti insanlar arasında/insanlıkta yaymaktır. Şu üç ayeti yan yana okuyunuz: 1- “Sor: “Göklerde ve yerde ne varsa kimindir?” Cevap ver: “Sevgi ve merhameti kendine farz kılmış

olan Allah'ındır!" (En'am; 6/12). 2- "Rabbim isteseydi bütün insanlığı bir tek ümmet yapardı. Bu yüzden birbirlerine karşı çıkıp duracaklardır. Ancak Rabbinin sevgi ve merhameti ile bağışladığı kimseler hariç; zaten Allah onları bunun için yarattı" (Hud; 11/119). 3- "Biz seni, insanlığa yalnızca sevgi ve merhameti (yayman) için gönderdik" (Enbiya; 21/107). Bu ayetlerin birincisi yaratmanın neyi temel amaç edindiğini, ikincisi insanlığın ne amaçla yaratıldığını, üçüncüsü de insanların içinden peygamberlerin ne amaçla seçildiğini açıklıyor. Hepsinde de aynı kelime; sevgi ve merhamet (rahmeten)...

³⁴ MÜSLÜMAN: Bkz. 2/112 ve 67/35. ayet dipnotu.

³⁵ Yani: Muhammed (s.a.v) kısa zamanda mağlup olacağı, silinip gideceği veya getirdiği Kur'an'ın yalan, uydurma ve bir takım büyüleyici lâflarla dolu bir kitap olduğu vs. iftiralarına karşı: "Rabbim bu iftiralarınıza karşı bana yardım edecektir. O'na sığınırım, O'na güvenirim. Öyle Rahman'dır ki O; sevgi ve merhametini eksik etmeyecektir üzerimden" dedi... Diğer kıraatlere göre ayetin başı "De ki" (qul)dür (Razi).

22- HACC SURESİ

Mekke'nin son dönemleri ile Medine'nin ilk yılları arasında nazil olduğu sanılmaktadır. Bunun için Mekki mi Medeni mi olduğu ihtilaflıdır. 25-38 ayetler arasındaki pasajda yeryüzüne Allah'ın evi (*beyt*) ve insanlar için ayağa kalkış sembolü (*qiyâmen li'n-nâs*) olarak nitelenen ve Kabe'ye "büyük ziyaret" anlamına gelen *hacc* ile ilgili kimi meselelere değindiği için bu adı almış görünmektedir.

22- HACC SURESİ

Mekke'nin son dönemleri ile Medine'nin ilk yılları arasında nazil olduğu sanılmaktadır, 78 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ
SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

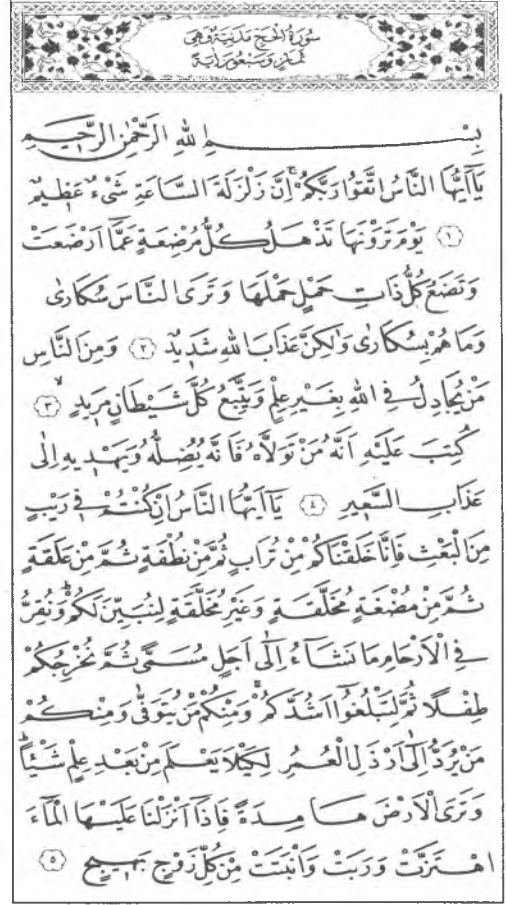
1- Ey insanlar! Rabbinizin öfkesini çekmekten sakının. Kıyamet gününün sarsıntısı müthiş bir şeydir; bundan hiç şüpheniz olmasın.

2- O gün geldiğinde emziren her kadın, emzirdiği çocuğunu unutacak. Hamile kadın çocuğunu düşürecek. İnsanları sarhoş olmadıkları halde sarhoşmuş gibi göreceksin. Allah'ın azabı çok şiddetli olacak, çok!

3- Hal böyleyken insanlardan, Allah hakkında bilgisizce tartışıp duranlar var. Bunlar, her şarlatan şeytanın ardına düşerler.

4- Oysa şeytanın alnına şöyle yazılmıştır:¹ “Kim buna dost olursa, kesinlikle onu saptırır ve doğruca cehennem azabına götürür.”

5- EY İNSANLAR! Eğer öldükten sonra dirilmekten kuşkuda iseniz; bilin ki, Biz sizi topraktan, sonra atılıp saçıldan,² sonra ilişip yapışandan,³ sonra da belli belirsiz bir çignem et parçasından yarattık ki olacak olanı ortaya çıkaralım. Böylece dilediğimizi belirli bir süreye kadar rahimlerde tutar sonra bir bebek olarak çıkarınız. Artık kiminiz

ergenlik çağma erişir, kiminize ölüm erken gelir, kiminiz de ne dediğini bilmez bunak bir ihtiyar oluncaya kadar yaşar. Yine yeryüzünü de kupkuru görürsün ama üzerine su yağdırdığımız zaman harekete geçer; kabarrır ve her güzel çiftten bitkiler bitirir.

¹ Harfi harfine: “Onun üzerine yazılmıştır.”

² NUTFE: Bkz. 16/4. ayet dipnotu.

³ [علقه] kelimesi burada biyolojik anlamda “ilişip yapışan pıhtı” anlamında kulla-

nılıyor. Bu kavram Kur'an'da altı yerde geçiyor. Beşinde (22/5, 23/14, 23/14, 40/67, 75/38) insanın rahimde oluşum aşamaları bağlamında "kan pıhtısı" anlamında ve mutlaka "toprak, nutfe, meni, cenin" kelimelerinden biriyle ve de sonda yazılan "ta" ile [علقة] geçiyor. Bir yerde de (96/2) Allah'ın insanı niçin yarattığı bağlamında ve sonda yazılan "ta"sız [علق] geçiyor. Arapça'da sonda yazılan "ta" kelimesinin aslından olmayıp müfred (tekil), müennes (dişil), mübalâğa (çokluk, abartı) kipinde ve cem'i (çoğul) ve mahzuf (düşmüş) harfe karşılık isimlerin sonuna ilâve edilir. Bu durumda [علقة] ile [علق] arasındaki fark şu olur: İnsanlarla ilgili olarak bir erkekten bir dişiye atılıp iliştirilmiş olan [علقة] tır. Ancak tek olan Allah'ın ilgi, alâka, sevgi ve merhametinden binlerce mahlûkun yaratılması, mahlûkatın yine binlerce ilgi ve alâka sayesinde yaratılıp sürmesi ise [علق] olmuş olur. Meselâ erkeğin kadına ilgi ve alâkası, tohumun toprağa ilgi ve alâkası, ağacın suya ilgi ve alâkası, ateşin oduna ilgi ve alâkası vs. bin bir çeşittir. Bunların her birinin birbirine ilgi ve alâkasından yeni yaratılışlar ortaya çıkar. Bu ilgi ve alâka yumağı sayesinde ki "oluş" her daim yenilenerek sürer gider... İşte insanın [علق]'tan yaratılması, Alak 96/2. ayette bu manada iken diğer beş yerde bildiğimiz kan pıhtısı anlamında kullanılıyor. Bu nedenle Alak suresindeki kullanımın daha genel ve bağlam gereği Hz. Muhammed (s.a.v), ilk kez hitap etmeye başlayan Allah'ın, kendini tanıtışı olarak okumak mümkündür. Demek ki Allah insanı "alak" [علق]'tan yani ilgi ve alâkadan, duyduğu sonsuz sevgi ve merhametten yaratmıştır... Ayrıca Bkz. "ALAK"; 96/2. ayet dipnotu.

6- İşte bütün bunlar gösteriyor ki Allah gerçeğin ta kendisidir. O, ölüleri kesinlikle diriltecektir! O'nun her şeye gücü yeter; bundan hiç şüphemiz olmasın.

7- Kıyamet kesinlikle kopacak! Onda hiç şüphe yok. Allah mezarlarda yatan herkesi kaldıracak; bundan asla şüphemiz olmasın.

8- İnsanlardan ne bir bilgiye, ne bir yol göstericiye, ne de aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın Allah hakkında tartışıp duranlar var.

9- Allah yolundan saptırmak için bü-yüklük taslayanlar var. Bunların dünya hayatında görüp göreceği rezilliktir. Kıyamet günü de yakıcı bir azap tattıracağız.

10- Ona: "Bu, kendi ellerinle yaptığın işlerden dolayıdır" denecek. Yoksa Allah kullarına asla haksızlık etmez.

11- İnsanlar içinde Allah'a kıyından kenardan ibadet edenler var. Bunlar için işler iyi gittiği sürece hayat ne ala ne hoş, yok eğer başlarına bir belâ gelirse 'böyle hayat mı olur' (!) Oysa böyle düşünmekle dünyayı da ahireti de kaybediyorlar. İşte apaçık hüsrân budur.

12- Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda vermeyecek şeylere yalvarıp yakarıyorlar. İşte bu, sapkınlığın ta kendisidir.

13- Zararı faydasından çok olan kişiye yalvarıp yakarıyorlar. O ne kötü bir yâr ve ne berbat bir yardımcıdır.⁴

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَيُّ وَقَاتِبُنَا بِحُجَّتِ الْمَوْتِ وَاَنَّهُ عَلَي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٦﴾ وَاِنَّ السَّاعَةَ اَتَتْهُ لَازِيْبَةٌ فِمْهَا وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُوْرِ ﴿١٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّبِيْنٍ ﴿١٨﴾ ثَانِي عَطْفِهِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَّيُذِقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَذَابَ الْحَرِيْقِ ﴿١٩﴾ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمْتْ يَدَكَ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلّٰمٍ لِّلْعَبِيْدِ ﴿٢٠﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْبِدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍ فَاِنْ اَصَابَهُ خَيْرٌ اَطْمَآنَنَ بِهِ وَاِنْ اَصَابَتْهُ فَتْنَةٌ اَنْفَلَبَ عَلٰى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَاْلآخِرَةَ ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِيْنُ ﴿٢١﴾ يَدْعُوْا مِمَّا دُوْنَ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَّمَا لَا يَنْفَعُهُمْ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الْبَعِيْدُ ﴿٢٢﴾ يَدْعُو الْمَنْضَرَةَ اَقْرَبَ مِنْ نَفْعِهِمْ لَيْسَ الْمَوْلٰى وَّلِيْسَ الْعَشِيْرُ ﴿٢٣﴾ اِنَّا اللّٰهُ يَذْخُلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ جَنَّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ اِنَّا اللّٰهُ يَفْعَلُ مَا يُرِيْدُ ﴿٢٤﴾ مَن كَانَ يَظُنُّ اَنْ لَّنْ يَضُرَّهُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَاْلآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ سَبِيْلَ السَّمٰوٰتِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذٰهَبَ مِنْ كَيْدِهِ مَا يَغِيْبُ ﴿٢٥﴾

14- ALLAH iman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanları cennetlere kesinlikle koyacaktır. Allah istediği şeyi mutlaka yapar.

15- Her kim, Allah'ın, peygambere dünyada ve ahirette asla yardım etmeyeceğini sanıyorsa, hemen göge bir ip uzatsın, onunla yukarı çıksın; bakalım başvurduğu yol sinirlerini yatıştırarak mı?⁵

⁴ Yani: Böyle, Allah'a kıyısından kenarından ibadet edenler, kendilerine güveni olmayan, tam anlamıyla Allah'ı yâr ve yardımcı olarak benimseyememiş kişisiz tiplerdir. Bunlara "yalnızca Allah'tan yardım istemek" zor gelir. Mutlaka bir lidere, bir büyüğe sınırlar. Onlar olmadan bir adım dahi atamazlar. Kur'an'ın "yalnızca Allah'a dayanma" prensibinden habersiz yaşarlar. Ne ihtiyaçları varsa sığındıkları

ölümlü kişi ve nesnelere isterler. Çünkü körü körüne onlara bağlanmışlardır. Bunlar henüz rüşdünü ispat edememiş, insan olmanın ne demek olduğunu anlayamamış tiplerdir. Onun için hep iyi gün dostu olurlar, kötü günde hemen ortalıktan kaybolurlar. Zorluğa, darlığa, kıtlığa katlanamazlar. Oluş ve varlık sancısı nedir bilmedikleri için yaşamayı hep yemek, içmek, gülmek, eğlenmek zannederler. Allah, onlar için rahat ve keyif tanrısıdır. Rahatları ve keyifleri kaçtı mı aslında hiçbir şeye inanmadıkları, hatta kendilerine bile inanmadıkları, sadece kendi heva ve hevesleri için yaşadıkları ortaya çıkarılır...

⁵ Rivayete göre Hz. Peygambere (s.a.v) haset ve düşmanlık edenler, Allah'ın ona yardım etmemesini, başarısız kılmasını, düşmanlarına üstün getirmemesini arzu ediyorlardı. Derken Allah'ın ona yardım ettiğini gördüklerinde sinirlenerek öfke kusmaya başladılar. Bu ayet, bu durum üzerini nazil oldu ve: "Güçleri yetiyorsa göğe ip uzatıp gelen yardımı kessinler bakalım" demeye getirerek bir anlamda onlarla alay etti... (Razi, Kurtubi, İbni Kesir, Zemahşeri)

16- İşte Biz Kur'an'ı böyle, söze dayalı apaçık ayetler olarak indirdik. Allah lâ-yık gördüğünü doğru yolda yürütür;⁶ bundan hiç şüphemiz olmasın.

17- İman edenler, Yahudiler, Sabîiler, Hıristiyanlar, Mecusiler ve müşrikler... Bunlar arasında son noktayı kıyamet günü Allah koyacaktır.⁷ Allah her şeyi görüyor; bundan hiç şüphemiz olmasın.

18- GÖRMÜYOR MUSUN göklerde ve yerlerde varolan her şey; güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, bütün hayvanlar ve insanlardan birçoğu hep Allah'a selâm durup secde ediyorlar. Birçoğunun üzerine de azap hak olmuştur. Allah, her kimi de zelil ederse artık onu yüceltecek yoktur. Allah lâ-yık gördüğünü yapar; bundan hiç şüphemiz olmasın.

19- Şu iki grup, Rableri hakkında bir-biriyle daima çatışma içindedir:⁸ Bunlardan kâfirlik edenlere ateşten gömlekler giydirilecek, başlarının üstünden kaynar sular dökülecek.

20- Bu suyla karınlarının içindekiler ve derileri eritilecek.

21- Bunlara demirden kamçılar vurulacak.

22- Çektikleri acıdan dolayı ne zaman

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَأَنَا اللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ
 ﴿١٦﴾ إِنَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ
 وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّا لَنَنصِلُ بَيْنَهُمْ
 يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾ أَلَمْ تَرَ
 أَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ
 وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالْدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ
 مِنَ النَّاسِ رُكُوعًا حَتَّىٰ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهْرَأَ اللَّهُ فَذَا
 لَهُ مِنْ مَكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿١٨﴾ هَذَانِ حَصَمَانٌ
 اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِعَتْ لَمْ شَابٌّ مِنْ زَادٍ
 يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُؤُوسِهِمُ الْحَمِيمُ ﴿١٩﴾ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ
 وَالْجُلُودُ ﴿٢٠﴾ وَلَهُمْ مَقَامِعٌ مِنْ حَدِيدٍ ﴿٢١﴾ كَلَّا أَرَادُوا
 أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ
 ﴿٢٢﴾ إِنَّا لَنَنصِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
 حَتَّىٰ تَخْرُجُوا مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُجَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ
 مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٢٣﴾

oradan çıkmak isteseler geri çevrilecekler. "Tadın yakıcı azabı" denecek.

23- Öte yandan Allah, iman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanları altından ırmaklar akan cennetlere koyacak. Orada altın bilezikler ve incilerle süslenecekler. Elbiseleri de ipekten olacak.

⁶ HİDAYET: Sözlükte [هدى] kökünden gelir. Mastarı "yol göstermek, doğru yola iletmek, doğru yolda yürümesini sağlamak, tanııp açıklamak, göstermek" demektir. Hediye etmek (*ihdâ*); hediye vermek, birbirine hediye vermek (*muḥādāt*); yürürken sağa sola yalpa yapmak (*tehâdiye*); doğru yolda olmak, doğru yolu bulmak, ...e doğru gitmek (*ihthedâe*); istemek, doğrunun kendisine bildirilmesini istemek (*istihdâe*); doğru yola girme (*ihthidâe*); doğru yolda yürüyen, doğru yolu bulmuş (*mehdî*); rehber, murşit, delil, doğru yolu gösteren (*hâdi*); doğru yolu bulma, doğru yolda yürüme (*hidâyet*); kesilip eti tasadduk olarak Kabe'ye bağışlanan hayvan, yürü-

yüş, gidişat, siret, metot, yol, adet (*hedy*); yol gösterme, doğru yol, doğru (*huden*) kelimeleri bu köktendir... Demek ki “yolda olmak, yol bulmak, yolda gitmek, gidişat, yürüyüş (*seyr, siret*); yol, adet” anlamlarının baskın olduğu *hidayet* kavramı, bir kişinin doğru yolda yürümesi, o yolu takip etmesi, o gidişat, yürüyüş üzere olması” anlamına gelmektedir. Nitekim çölde deveye yol göstermek için yularından tutarak önden yürüyen kişiye Arab’ın *hâdi* demesinden de anlaşılacağı gibi hidayet, bir yolu izlemek, o yolda yürüyüş halinde olmak gibi canlı ve hareketli bir manayı ifade etmektedir. Türkçe’de bir Pir Sultan Abdal deyişinde geçen “yürüyüş eyleyelim” tabiri bu manayı çağrıştırır:

“Özü öze bağlayalım
Sular gibi çağlayalım
Bir yürüyüş eyleyelim
Tevekkeltü taalallah”

⁷ Öyle anlaşılıyor ki Kur’an, hitap çevresi olan Sami/Arap dil, tarih ve kültür evreninde bilinen dinlerin adlarını vererek bunlar arasında sürüp giden tartışmaların ve anlaşmazlıkların kıyamet günü sona erdirileceğini beyan ediyor. Demek ki önceki çağlarda bu bölgede ortaya çıkmış kimi peygamberlerin yolunu sürdürdüğünü, ona bağlı olduğunu iddia eden bazı guruplara temas edilmiş, dünyanın diğer bölgelerinde ortaya çıkmış aynı mahiyetteki din ve inançlara bunlar üzerinden değinilmiş olmaktadır. Bu şu demektir: Musa’dan sonra Yahudiler, Yahya’dan sonra Sabiiler, Zerdüşten sonra Mecusiler, İsa’dan sonra Hıristiyanlar, Buddha’dan sonra Budistler, Laotse’den sonra Taoçular, Sokrat’dan sonra Sokratçılar, Aristo’dan sonra Aristocular, Eflatun’dan sonra Plâtoncular, Mani’den sonra Maniciler, Marks’tan sonra Marksistler vs... Bunlar zihinlerinde Tanrı, peygamberlik, evren, insan, ölüm, yaşam, kıyamet, din vs. hakkında olumlu veya olumsuz bir takım fikirler ileri sürüp halk kitlelerini peşlerinden sürüklemişlerdir. Allah’a ya bölünmez bütünlüğünü parçalayarak inanmışlar ya da Allah’ı inkâr etmişlerdir. Hepsi de Allah’ın gözetim ve denetiminde olup aralarındaki anlaşmazlıklarla ilgili son noktayı Allah, kıyamet günü koyacak; kimin haklı kimin haksız olduğunu ortaya çıkaracaktır...

⁸ Yani: Bir yanda Allah’ın varlığını (*vucud*); birliğini (*ehad*) ve bölünmez bütünlüğünü (*samed*) savunanlar, diğer yanda varlığını inkâr eden, birliğini ve bölünmez bütünlüğünü ise parçalayarak güneşe, aya, yıldızlara, insanlara, liderlerine, büyüklerine, önderlerine, şehvetlerine vs. pay edenler... İşte bunlar, tarih boyunca daima birbirleriyle tartışma, çekişme ve çatışma içinde olmuştur. Bu, tevhid ile şirkin, hak ile batılın ezeli savaşıdır ve kıyamet kopmadıkça da bitecek gibi görünmemektedir...

24- Çünkü onlar sözün güzeline uymuşlar ve yegâne övgüye layık Allah'ın yolunda yürümüşlerdir.

25- O KÂFİRLİK edenlere, Allah'ın yolundan, yerli ve yabancıların eşit hakka sahip olduğu bütün insanlar için yapılan o Mescid-i Haram'dan alıkoyanlara, orada zulüm ve zorbalık yaparak yanlış bir yola saptırmak isteyenlere acı bir azap tattıracağız; bundan hiç şüphemiz olmasın.⁹

26- Bir zamanlar Kâbe'nin yerini İbrahim'e açıklayarak: "Sakın O'na herhangi bir şeyi ortak koşma; tavaf edenler, kıyama duranlar, rüku ve secdeye varanlar için evimi tertemiz tut" demiştik.¹⁰

27- Şu halde, bütün insanları hacca çağır.¹¹ Gerek yaya, gerek uzak diyarlardan gelen yorgun binekler üzerinde sana gelsinler.

28- Bu ziyaretin onlara ne gibi faydalar sağlayacağını görsünler. Allah'ın rızık olarak verdiği hayvanları belirli günlerde kurban ederken Allah'ın adını anımlar. Siz de onlardan yiyin, yoksulu doyurun.

29- Sonra temizlensinler,¹² adaklarını yerine getirsinler ve yeryüzünün bu en eski anıtını tavaf etsinler."¹³

30- Emir budur! Demek ki kim Allah'ın hürmet edilmesini istediği şeylere saygı

وَمُدُّوْا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَمُدُّوْا إِلَى الصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ
 ٢٥ إِنَّا لَآلِذِينَ كَفَرُوا وَيَصِدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ
 وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ
 فِيهِ وَالْبَادِ وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ بِظُلْمٍ نَذْرَهُ مِنْ
 عَذَابِ إِلَهِهِ ٢٦ وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ
 أَن لَّا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ
 وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ٢٧ وَإِذْ نَفَخْنَا فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَا تُوكَلُّ
 رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ٢٨
 لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ
 عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا
 وَأَطِيعُوا أَمْرَ الرَّسُولِ ٢٩ ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ
 وَلِيُوفُوا نُدُورَهُمْ وَيَلْطَوُفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ٣٠
 ذَٰلِكَ وَمَنْ يُعْظَمْ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ
 رَبِّهِ وَأَحَلَّتْ لَكُمْ الْأَنْعَامَ إِلَّا مَا يُشَلِّي عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا
 الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ٣١

gösterirse bu, Rabbi katında kendi iyiliğine sonuç verecektir. Size yasaklananların dışındaki bütün hayvanların etinden yemek serbesttir. Şu halde o pis putlardan ve asılsız her sözden kaçının.

⁹ Bu pasajdaki ayetlerde (25–38) Kâbe'nin "önem ve anlamı" üzerinde duruluyor. Özellikle hac sembolleri ve orada kesilen kurbanların ne anlam ifade etmesi gerektiğine değiniliyor. Bu sure (hacc) bu bölüme yerleştirilen hac ve Kâbe ile ilgili bu ayetler sebebiyle bu adı almıştır.

¹⁰ Yani: Bir zamanlar yeryüzünden kaybolup gitmiş Kâbe'nin yerini İbrahim'e açıklayarak göstermiş ve bu Allah ve Âdem anıtının (beyta) bütün manevi anlam ve görkemi ile yeniden inşa etmesini istemiştik... Kâbe'nin insanlık tarihindeki anlam ve önemi için Bkz. "EVVELU'L-BEYT"; 3/97. ve "KÂBE"; 2/125. ayet dipnotları.

¹¹ HACC: Bkz. 2/158. ayet dipnotu.

¹² Harfi harfine: "Kırlarını atsinlar" Yani: "Bıyıklarını, turnaklarını, koltuk altlarını vs. tıraş edip temizlensinler."

¹³ BEYT-İ ATİK: Bkz. 3/97, 2/125. ayet dipnotları.

31- Sağduyudan şaşmadan ve ortak koşmadan Allah'ı birleyenler olun. Her kim Allah'a ortak koşarsa gökten düşüp de kuşların kapıldığı veya rüzgârın ücra bir yere sürükleyip attığı kimse gibi olur.

32- Bu böyledir. Her kim Allah'ın sembollerine¹⁴ saygı gösterirse, kalbinde Allah bilinci var demektir; bundan hiç şüphenez olmasın!¹⁵

33- Sizin için bu sembollerde belli bir süreye kadar faydalar vardır. Dahası onlar yeryüzünün en eski anıtının anlamını açıklarlar.¹⁶

34- Biz her ümmet için kurban kesmeyi bir ibadet olarak öngördük. Ki rızık olarak verdiğimiz hayvanları keserken Allah'ın adını ansınlar. Hepinizin Tanrısı Tek Tanrı'dır! O'nun hakkını teslim edin. Kalbi temiz olanları müjdele.

35- Onlar öyle kimselerdir ki ne zaman Allah'tan söz edilse kalpleri titrer, başlarına gelen her tür musibete göğüs gerer, câm gönülden namaz kılar ve verdiğimiz rızıkları başkalarıyla paylaşırlar.

36- Hayvanların kurban edilmesine gelince, Biz onları da Allah'ın sembollerinden saydık. Sizin için onlarda hayır vardır. Öyleyse artık sıraya dizildiklerinde onların üzerine Allah'ın adını anın. Cansız olarak yere serildiklerinde de onların etinden yiyin. Kanaatkâr olup istemeyene de, isteyene de yedin. İşte Biz bu şekilde onları sizin faydanıza sunuyoruz ki şükredesiniz.

حَفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخَلَّفَهُ الطُّيُورُ وَنَهَى بِيْرُ الرِّيحِ فِي مَكَانٍ بَحِيْقٍ ﴿٣١﴾ ذَلِكَ وَمَنْ يُعْطِ شَعْرًا رَأَى اللَّهَ فَاتَّهَا مِنْ غَمَوَى الْقُلُوبِ ﴿٣٢﴾ لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحْلُومًا إِلَىٰ آيَاتِ الْعَبَقِ ﴿٣٣﴾ وَكُلِّمْنَا مَنَافِعَ جَعَلْنَا مِنْكُمْ لِيَدِكُمْ أَسْأَلُ اللَّهَ عَلَىٰ مَا رَزَقْتَهُ مِنْ بَهِيْمَةِ الْأَنْعَامِ فَالْمُكْمِ اللَّهُ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْأَلُوا وَيُشِيرَ الْمُنِيرِ ﴿٣٤﴾ أَلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَّتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَىٰ مَا آصَابَهُمْ وَالْمُهَيِّبِينَ الصَّلَاةَ وَيَمَازُ رَزَقَاهُمْ يُفْقَهُونَ ﴿٣٥﴾ وَالَّذِينَ جَعَلْنَا لَهُمْ مِنْ شَعْرًا رَأَى اللَّهَ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَادْكُرُوا أَسْأَلُ اللَّهَ عَلَيْهَا صَوَافٍ فَاذًا وَجِبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِعُوا الْقَانِعِ وَالْمَعْرُودِ كَذَلِكَ نَحْنُ رَبُّهَا لِكُلِّ لَكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٣٦﴾ كُنْ يَأَلُ اللَّهُ لِحُومِهَا وَلَا دَمًا وَمَا لَكِنْ يَنَالُهُ الْقَوِيُّ مِنْكَ كَذَلِكَ نَحْنُ رَبُّهَا أَكْرَأُ كَبَرُوا اللَّهُ عَلَيْهِمَا مَدِكُمْ وَيُشِيرَ الْحُسَيْنِ ﴿٣٧﴾ إِنَّا اللَّهُ يُدَاغِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّا اللَّهُ لَا يَجِبُ كُلَّ خَوَافٍ كَمُورٍ ﴿٣٨﴾

37- Bakın, onların ne etleri, ne de kanları Allah'a ulaşır. İçinizdeki Allah bilincidir, O'na ulaşacak olan. Bu şekilde onları sizin yararınıza sunuyoruz ki kendisine ulaşma yol ve yordamını gösterdiği için Allah'ı ululayıp yüceltesiniz. Güzel ahlâk sahiplerini müjdele.

38- Hiç şüphenez olmasın ki Allah iman edenleri savunur ve Allah hiç bir hain ve nankörü sevmez.

¹⁴ ŞEAİR: Sözlükte [شعر] kökünden gelir. Mastarı "fark etmek, hissetmek, duyum-samak" demektir. Fark etmek, hissetmek, duymak (şu'ûr); duyuru (iş'âr); bilinç altı (tahte's-şuûr); slogan, amblem, sembol, simge (şi'âr); şiarlar, semboller, simgeler (şedâir); mani, halk ezgisi (şi'run şa'biyyu); saç, kıl, tüy (ş'ar); duygu, şuur, bilinç, sansasyon (şuûr); duygu, his (meş'ar); şiir okumak (şi'ran) kelimeleri bu kökten-

dir... Demek ki şiarlar, şuurun (bilincin) yansımalarıdır. Bunlar bir yapıya, binaya, yeryüzüne dikilmiş bir anıta nispet edilince bir şuurun, bir bilincin, bir fark ediş, hissediş ve duyuşun sembollerine dönüşürler. Bu anlamda örneğin Kâbe, Allah'ın bir şiarı, sembolüdür. İman edenlerin kalbinde bu yapının çok farklı bir anlamı ve önemi vardır. Bu yaratılış, Allah, insan ve tarih hakkında bir şuurun, bilincin, hissiyat ve hassasiyetin dışavurumudur. Aynı şekilde: Safa, Merve, Say, Tavaf, Meş'ari Haram, Mina, Müzdelife vs. bütün bunların bir anlamı ve önemi vardır. Tevhidi bilincin yansımaları olarak Allah'ın şiarlarının manasını ifade ederler. Her kim bunlara gereken saygıyı gösterir, bunların mana ve önemini kavrarsa kalbinde bir bilinç, bir şuur, bir duygu ve hissiyat taşıyor demektir. İşin şuurunda, bilincinde demektir. Başkaları için bunlar sıradan binalar, taşlar ve hareketler olarak görünebilir. Ama iman edenlerin kalplerinin derinliklerinde bir şuurun veya bilincin ifadesi olarak yaşarlar ve çok derin anlamlara gelirler...

¹⁵ Harfi harfine: "İşte bu. Her kim Allah'ın 'şeâirine' tazim ederse şüphesiz o kalplerin 'takva'sındandır."

¹⁶ MAHİLL : Sözlükte [حليل] kökünden gelir. Mastarı "çözmek, açmak, indirmek" demektir. Ayette harfi harfine: "Sonra onun 'mahilli' 'Beyt-i Atik'edir." şeklinde geçmektedir. Çözmek, açmak, analiz etmek, tahlil etmek (*tahlil*); yer tutmak, bir yere indirme yapmak, bir yeri istila etmek, işgal etmek (*ihtilâl*); meşru saymak, kendisine helal etmesini istemek (*istihlâl*); çöküntü, çözülme, dejenerasyon (*inhilâl*); formül, çözüm, çare (*hall*); çözülmüş, serbest kılınmış, meşru (*helâl*) işgal edilmiş, işgal altında (*muhtell*); yer, mekan (*muhill*); semt, bölge (*mahalle*); bölgesel, yöresel (*mahalli*) kelimeleri bu köktendir... Yukarıdaki ayette Kâbe'de kesilen kurbanlık hayvan anlamına gelen *hedy* denmeyip *şeâirillah* denmesi bunun kurbanlıktan öte daha geniş bir anlamda; haccın tüm şiar veya sembolleri manasında kullanıldığını göstermektedir. Nitekim bazı müfessirler bu manada yorumlamışlardır (Razi). Bu durumda ayette geçen *mahill* kelimesi "kurban kesme yeri" değil, "açıklama, açıklığa kavuşturma yeri" anlamına gelir. Bu durumda mana: "İman edenlerin kalplerinde apayrı bir anlam ve önemi olan Allah'ın şiarları yani Kabe, Safa, Merve, Müzdelife vb. haccın sembolik eylem ve ibadetleri, yeryüzündeki en eski beytin (*beyt-i atik*) ne anlama geldiğini, mana ve önemini açıklar" şeklinde olur. Bu evin ne amaçla yapıldığına dair mesajlar verir. "Sonuçta derin bir hissiyat ve maneviyat ile bakarsanız bütün yolların yeryüzünün en eski anıtına (*beyt-i atik*) çıktığını görürsünüz" demek ister. İnsanlık tarihinin orada başladığını, Âdem'in varoluşa orada katıldığını, insanlığın oradan türeyip yeryüzüne dağıldığını gösterir. Hac sembollerinin insanlık tarihinin bir özeti olduğunu, tevhidi dünya görüşünün ilânının yapıldığını fark ettirir. Bunun şuuruna, bilincine vardır. Bütün bu sembollerin derinliğinde bir anlamın yattığını ifade eder: "Eğer aklınız tutulmamış, vicdanınız paslanmamış, dimağınız donmamış ve yüreğiniz kararmamışsa anlarsınız bunu" demeye getirir. Kâbe'nin insanlık tarihi ve Müslüman bilinçteki anlam ve önemine dair daha geniş açıklama ve yorumlar için Bkz. 3/97, 2/125. ayet dipnotları.

39- KENDİLERİNE savaş açılan kim-
selere savaş izni verildi. Çünkü onlar
zulme uğratıldılar. Hiç şüpheniz olma-
sın; Allah onlara yardım ulaştıracak
güçtedir.¹⁷

40- Onlar “Rabbimiz Allah’tır” deme-
lerinden başka hiç bir haklı gerekçe ol-
maksızın yurtlarından çıkarıldılar. Al-
lah, insanları birbirlerine karşı savun-
masız bıraksaydı, doğrusu içinde Al-
lah’ın adı çokça anılan manastırlar, kili-
seler, havralar ve mescitler yıkılıp gi-
derdi. Elbette Allah kendine yardım
edene yardım edecektir. Allah çok güç-
lü, çok üstündür; bundan hiç şüpheniz
olmasın.

41- Eğer onlara yeryüzünde iktidar
verirsek, namazı cânı gönülde kılar,
zekâtı verir, ortak iyiyi emreder, toplu-
mu ifsat eden kötülükleri yasaklarlar.
Sonunda bütün iş ve oluşlar Allah’a va-
rır.¹⁸

42- ŞİMDİ eğer sana bütün bunlar ya-
lan diyorlarsa, bil ki, önceki çağlarda
Nuh, Ad ve Semud halkları da bütün
bunlar yalan demişti.

43- İbrahim’in halkı da, Lut’un halkı
da aynı şeyi söylemişti.

44- Medyen halkı da aynı şeyi söyle-
mişti. Musa’ya da bütün bunlar yalan
denmişti... Ben de o kâfirlere süre ver-
miştim. Sonra gün geldi, onları kısıvı-
rak yakaladım. Böylece ummadıkları

أَذِنَ لِلَّذِينَ يُبَايِعُونَ بِإِثْمِهِمْ ظُلْمًا وَأَنَا اللَّهُ عَلَىٰ تَضَرُّعِهِمْ
لَمُتَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا
أَنْ يَقُولُوا رَبَّنَا اللَّهُ ۗ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ
لَفَسَدَتِ الصَّوَامِعُ وَبِيعَ وَصَلَوَاتُكَ وَمَسْجِدُكَ كَرَفِهَا
اسْتَأْذَنَ اللَّهُ كَثِيرًا ۗ وَكَيْنُصْرَتَنَا اللَّهُ مَنْ نِصْرُهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ
لَعَلِيمٌ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾ الَّذِينَ آذَيْنَا فِي الْأَرْضِ فَأَمَّا الصَّلَاةُ
وَأَتُوا الزَّكَاةَ ۗ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ۗ وَاللَّهُ
عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٤١﴾ وَإِنْ يَكْفُرْ بِكَ فَكُذِّبَتْ قَبْلَهُمْ
قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودٌ ﴿٤٢﴾ وَقَوْمٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ
وَاصْحَابُ مَدْيَنَ ۗ وَكُذِّبَ مُوسَىٰ فَأَمَلْنَا لِلْكَافِرِينَ
شَيْئًا أَخَذْتَهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٣﴾ فَكَانَ مِنْ قَرْنِهِ
أَمَلْنَا كِنَانَهَا وَحَمِي ظَالِمَةً فَمِنْهَا وَبِئْرٍ عَلَىٰ عُوشِهَا وَبِئْرٍ
مُعَطَّلَةٍ وَفَضِيرٍ مَشِيدٍ ﴿٤٤﴾ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونُوا
قُلُوبًا يَفْقَهُونَ بِهَا ۗ أَوْ أَدَانَ سَمْعُونَ بِهَا ۗ فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى
الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴿٤٥﴾

yerden nasıl yakalarmışım görsünler.¹⁹

45- Nice ülkeler var ki Biz onları zul-
mün doruğuna çıkmışlarken helak ettik.
Şimdi çatıları uçmuş, kuyuları ıssız, sa-
raylarında fareler cirit atıyor.²⁰

46- Peki, oralarda gezip dolaşmıyorlar
mı ki olup biteni kulakları duysun da
kalpleri sızlasın. Gel gör ki gözler kör
olmaz, göğüslerdeki kalplerdir kör olan!

¹⁷ Rivayete göre bu ayetler (39–41), Hz. Peygamber (s.a.v) 'in Mekke'den Medi-
ne'ye hicretinden hemen sonra, yani hicretin birinci yılında nazil olmuştur. Müslü-
manlara savaş izni veren ilk ayet olarak tarihe geçmiştir (Razi, Kurtubi, İbni Ke-
sir). Bu üç ayet önce savaşa resmen izin verildiğini (39), sonra bu savaşın gerekçe-
sini (40) ve nihayet savaşın nihaî amacının ne olduğunu (41) açıklamaktadır.

¹⁸ Demek ki iktidar, şan, şöret, tegallüb (iktidar hırsı, üstün gelme arzusu), tekebbür (büyüklük taslama) ve tecebbür (zorbalık, dayatma) için var değildir. Bilakis “iktidar” değerlerle sınırlandırılmadığı takdirde gayr-ı meşru görülmek durumundadır. Ayette Müslümanların iktidara geldikleri takdirde ne gibi bir siyâsî felsefe takip edeceklerinin de ipuçları veriliyor. Dahası deklâre edilerek iktidarın ancak bunun için olabileceği açıklanıyor. Şu halde Müslümanlar yeryüzünde iktidara geldiklerinde: 1- Allah’a canı gönülden bağlı olacaklar; namaz bunun göstergesidir. 2- “Hep bana hep bana” demeyecekler, ellerindekini paylaşacaklar; zekât bunun göstergesidir. 3- Ortak iyiyi (*maruf*) emredebekler. 4- Zararı herkese dokunan kötülüklerle (*münker*) mücadele edeceklerdir... Dikkat edilirse “Namazı, zekâti emrederler denmiyor, bilakis kendileri bunları yaparlar, ikame ederler; ama iktidar olmanın gereği olarak “başkasına” emretmek ve yasaklamak söz konusu olunca “ortak iyiyi emrederler, toplumu ifsat eden kötülükleri yasaklarlar” deniyor. İşte bu ayırım klâsik “Din (İslam) devleti” ile “Adalet devleti” arasındaki farktır...

¹⁹ Harfi harfine: “Nasıl oldu nekir.” Bu ifade bir istifham-ı takrir (soru cümlesinde açıklanan karar) olup: “Benim onlara akıllarına hiç gelmeyecek tarzda azap etmem nasılmış görsünler” manasındadır. Yani günaha batmış inkârcı bir topluluğun gün gelip bir afete maruz kalarak yer ile yeksan olması, Allah’ın, hiç ummadıkları yerden, beklenmedik bir şekilde yakalaması olarak ifade ediliyor.

²⁰ Harfi harfine: “Çatuları ‘haviye’, kuyuları ‘muattal’, sarayları ‘meşîd’ halde.” Yani evlerinin duvarı ayakta olduğu halde damları uçmuş, kuyularında su olduğu halde ıssız, sarayları dayalı döşeli olduğu halde bomboş (Zemahşeri, Ebu Müslim).

47- Bir de senden acele azap istiyorlar. Allah sözünden elbette caymaz. Rabbinin katında bir gün, sizin sayacaklarınızdan bin sene gibidir.²¹

48- Nice ülkeler var ki zulmedip dururlarken kendilerine mühlet verdim. Sonra gün geldi, onları kısıkvırak yakaladım. Bütün yollar Bana çıkar.

49- SÖYLE ONLARA: “Ey insanlar, ben size sadece açıkça anlatan bir uyarıcıyım.”

50- İman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanları bol mağfiret ve alabildiğine cömert rızıklar bekliyor.

51- Ayetlerimizi aciz bırakmak için koşturup duranlar... İşte onlar cehennemliktir.

52- Biz senden önce hiç bir resul ve nebi göndermedik ki, o bir şey istesin de, şeytan onun isteğini saptırma girişiminde bulunmasın.²² Allah ise şeytanın saptırma girişimini derhal giderir. Sonra Allah ayetlerini güçlendirir. Allah bilendir, bilgedir.

53- Şeytanın saptırma girişimi, kalpleri hastalıklı ve kaskatı olan kimseleri sınamak içindir. Zalimler çok derin bir yanılgı içindedir.²³

54- Yine kendilerine bilgi verilmiş olanların, Kur'an'ın Rabbinden gelen gerçeğin ta kendisi olduğunu bilip ona iman etmeleri ve yürekten saygı duy-

وَلَيْسَ يَخْلُوكَ بِالْعَتَابِ وَكَانَ يُخَلِّفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَإِنَّ يَوْمًا
عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٥٧﴾ وَكَانَ مِنْ قُرْبَىٰ
أَمَلِكُمْ لَهَا وَمِنْ ظِلْمَةٍ تَأْخُذُهَا وَالْإِلَهَ الصَّيْدِ ﴿٥٨﴾
قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا آتَاكُمْ كِتَابَ تَزَكِيٍّ لَكُمْ فَالَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥٩﴾
وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُجْرِمِينَ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ
﴿٦٠﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا
تَمَنَّىٰ إِلَى الشَّيْطَانِ فِي أَمْنِيَّتِهِ فَبَدَأَ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ
فَتَرَىٰ كُفْرًا لِلَّهِ آيَةً وَاللَّهُ عَلَيْكُمْ حَكِيمٌ ﴿٦١﴾ لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي
الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِّلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ
وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَوْ شَاءَ قَائِمٌ عَلَيْهِمْ ﴿٦٢﴾ وَلَيَعْلَمَنَّ الَّذِينَ أُوتُوا
الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخَفَّضَ لَهُ قُلُوبُهُمْ
وَإِنَّ اللَّهَ لَهُ إِدَارُ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٦٣﴾
وَلَا يَرَىٰ أَلْ لَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ
السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ يَوْمَ عَقِيمٍ ﴿٦٤﴾

maları içindir. Hiç şüpheniz olmasın; Allah iman edenleri doğruluk ve dürüstlük yolunda yürütür.

55- Kâfirler ise ölüm saati ansızın çalıncaya veya bütün beklentileri boşa çıkaran kıyamet gününün azabı gelinceye kadar Kur'an'dan şüphe etmeye devam edeceklerdir.

²¹ Yani: Senden acele bir afet, felâket veya çarçabuk kıyametin kopmasını istiyorlar. Sen diyorsun ki: “Şu üç şey gelmeden önce Allah'a dönün: 1-Mevt (ölüm) 2-Afet 3- Kıyamet...” Onlar diyor ki: “Madem öyle haydi hemen şimdi getir bakalım başımıza bunları doğru söylüyorsan...” Oysa onlar bilmiyor ki sizin bin yılınız Allah katında bir güne denktir. Yani “zaman” dediğiniz şey Allah için geçersizdir. O mutlak anlamda “saf sürede” yaşar, bu size “seri süreler” şeklinde görünür. Bunun için Allah'ın acelesi yoktur. Asla sözünden dönmez. “Keser döner sap döner; bir

gün olur hesap döner.” Bakarsınız bir gün hiç beklemediğiniz yerden ölüm veya afet sizi gelip bulur. Sanıyor musunuz ki Allah yaptığınız zulümleri unutmuştur. Allah zulümlerin hiç birisini unutmaz. Mazlumun ahını aheste aheste çıkarır. Bunların hiç birisinden kurtulamazsınız. Ahiretteki yüzleşme ve hesaplaşmadan hele hiç kaçamazsınız...

²² Yani: Senden önce gönderdiğimiz bütün nebiler ve resuller de senin gibi birer insandı. Şeytan onlara da fitne fücür telkin ederek saptırmak istiyordu. Biz insanlara melekleri değil, yine içlerinden şeytanın saptırma girişimlerine (*ilga-i fucur*) açık bir insanları gönderiyoruz. Bu nedenle sen ey **Muhammed**, sadece apaçık bir uyarıcısın, bir melek değilsin. Şeytan seni de saptırmak için elinden geleni yapıyor (Ebu Müslim). Bunu başaramayınca aleyhinde dedikodu yayarak, fitne fucur çıkararak etrafında şüpheler uyandırmak istiyor. Fakat biz inen ayetlerimizle bu şüpheleri gideriyor, peş peşe gelen ayetlerimizle durumu açıklığa kavuşturuyor, gördüğün gibi seni savunuyoruz...

²³ Yani: Şeytanın peygamberlerin misyonu ve getirdikleri etrafında oluşturduğu şüpheler, aleyhlerinde yaydığı dedikodular kalplerinde hastalık bulunan tipler için sınama vesilesidir. Onlar bu tür iddialara hemen inanırlar. Zaten inkâr etmek için fırsat kollarlar. Bu tür şeytanî telkinler de onların inkârlarını artırır. Doğrusu böyle kendine yazık etmiş kimseler derin bir yanılğı içindedirler...

65- Görmüyor musun, Allah yerdeki-leri ve emriyle denizde seyredip giden gemileri sizin hizmetinize sundu. İzni olmaksızın yere düşmesin diye göğü de O tutuyor. Allah, insanlığa karşı şefkat, sevgi ve merhametle dopdoludur; bundan hiç şüphenez olmasın.

66- Size yaşam veren, sonra sizi öldüren ve en sonunda sizi yeniden diriltecek olan O'dur. Açıkçası insanoglu çok nankördür!

67- Biz her ümmet için bir ibadet tarzı belirledik. Herkes kendi tarzını sürdürür. Şu halde bu işte seninle asla tartışmaya girmesinler. Sen sadece Rabbine çağır. Kesinlikle doğru yolda olan sensin.

68- Eğer seninle tartışılırsa onlara söyle: "Allah yaptıklarınızı biliyor."

69- Tartışıp durduğunuz konular hakkında kıyamet günü Allah aranızda kararını açıklayacaktır.

70- Allah'ın gökte ve yerde olup biten her şeyi bildiğini bilmiyor musun? Bunların hepsi kesinlikle kaydediliyor.²⁵ Doğrusu bu Allah'a göre kolaydır.

71- Buna rağmen Allah'ı bırakıp, hakkında Allah'ın hiç bir delil indirmediği, kendilerinin de hakkında bir bilgileri bulunmayan şeylere tapıyorlar. Bu za-

أَلَمْ نَرَأِ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَاءَ فِي الْأَرْضِ وَالْفُلَّكَ تَجَرَى
فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ ۖ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ لَمَّا
بِإِذْنِهِ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرؤُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٦٥﴾ وَهُوَ الَّذِي
أَخْبَرَكُمْ أَنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرؤُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٦٦﴾ لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا
مِنْكُمْ رُؤُوسًا لِيُخْبِرُوا فَلَئِنْ نَارُكَ فَالْأَمْرُ وَأَدْعُ إِلَى رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَّ مَعْدِي مُتَّبِعِينَ ﴿٦٧﴾
وَإِنْ كَادَ لَوْلَا مَا عَلِمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ تَسْمُونَ ﴿٦٨﴾ اللَّهُ يَخْتَلِفُ
بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْلِفُونَ ﴿٦٩﴾ أَلَمْ تَعْلَمِ
أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابَيْنِ
ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾ وَعَبُدُوا رَبَّكُمْ مَا لَكُمْ
مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ وَمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَمَا لِلظَّالِمِينَ
مِنْ نَصِيرٍ ﴿٧١﴾ وَإِذْ أُنزِلَتْ عَلَيْهَا آيَاتِنَا فَتَوَّافٍ
وَجُودِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَتَوَّافٍ كَذِبًا دُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ
يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا قُلْ فَأَنذَرْتُكُمْ سَيِّئًا مِنَ ذَلِكُمْ النَّارُ
وَعَدَّهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيُسْرِ الْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾

limlerin asla yardım edeni olmayacak.

72- Kendilerine apaçık sözlü ayetleri-miz okunduğu zaman, o kâfirlerin yüz-lerinden inkârlarını hemen anlarsın. Ne-redeyse ayetlerimizi okuyanlara saldıra-caklar. Onlara söyle: Size bundan daha kötüsünü haber vereyim mi? Ateş! Allah onu kâfirlere söz vermiştir. O ne kötü bir sondur.

²⁵ Harfi harfine: "Şüphesiz bu kitaptadır." Yani: Sözü edilen "yerde ve gökte olan her şey" yazılıp muhafaza altına alınmaktadır... Çünkü "kitap" burada "korumak, muhafaza etmek, zabtu rabt altına almak, bağlamak" anlamında kullanılmaktadır. Nitekim Arap, deriden olan su kabını dikip böylece içindekini muhafaza ettiğinde [كتبت المزادة اكتبها] derdi. Demek ki hem bunun, hem de "kitabın" insanlar arasın-daki manası muamelelerini muhafaza edip korumaktır. (Ebu Müslim).

73- EY İNSANLAR! Bir örnek veriliyor, onu iyi dinleyin: Sizin Allah'tan başka taptıklarınız hepsi bir araya gelseler kesinlikle bir sinek dahi yaratamazlar. Sinek onlardan bir şey kapsa onu geri bile alamazlar. İsteyen de zavallı, istenen de!

74- Allah'ı gereği gibi takdir edemediler.²⁶ Oysa Allah güçlüdür, üstündür; bundan hiç şüphemiz olmasın.

75- Allah, elçilerini hem meleklerden hem insanlardan süzüp çıkarır.²⁷ Allah her şeyi işitiyor, her şeyi görüyor; kesinlikle!

76- Hepsinin önlerindeki ve arkalarındaki bilir. Bütün işler Allah'a döndürülür.

77- Ey iman edenler! Ruku edin, secde edin, Rabbinize ibadet edin. Erdemli işler yapın ki kurtuluşa eresiniz.

78- Allah için gerektiği gibi cihat edin. Sizi O seçti, üzerinize dinde hiç bir zorluk yükledi. Haydi, manevî atanız İbrahim'in yoluna! O sizi önceki çağlarda ve şimdi "Müslümanlar"²⁸ diye adlandırdı. Haydi, peygamber sizde, siz de bütün insanlığa örnek olma-

يَا أَيُّهَا النَّاسُ صُورِبَشَلِّ فَاسْمِعُوا لَهُ إِنَّا لَذِينَ تَدْعُونَ
مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ
الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَفِيدُوا مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبِ وَالطَّلُوبِ
﴿٧٣﴾ مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّا لِلَّهِ لَعَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٧٤﴾ اللَّهُ
يَصْطَلِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ
﴿٧٥﴾ يَسْمَعُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ
الْأُمُورُ ﴿٧٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا مَا نُحَدِّثُوا وَعَبُدُوا
رَبَّكُمْ وَانْفَعُوا الْحَيْرَ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٧٧﴾ وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ
حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ
مِنْ حَرَجٍ مَلَّةً أَوْ كِبْرًا إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ
وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ
عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ
هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٧٨﴾

ya! Haydi, cânı gönülden namaz kılma-
ya, zekât vermeye ve Allah'a sarılmaya!
Sizin yâriniz O'dur. O ne güzel yâr, ne
güzel yardımcıdır!

²⁶ Yani: Aslında Allah'ın sıfatları kuşatılamaz. Karakterinin ne olduğu insan havsalasına sığmaz. Bundan dolayı zihinler onu tasavvur edemez. Fikirler O'nu tam anlayamaz. Yönler O'nu tam kuşatamaz. Fakat hiç olmazsa insan havsalasının O'nu algılayabileceği kadarını yapsaydılar. O'na her hangi bir şeyi ortak koşmasaydılar. O'nun bölünmez bütünlüğünü parçalamasaydılar. Uydurma Tanrı'lar icat etmeseydiler. İnsanoğlunun kavrayacağı kadar da olsa şirk koşmadan, O'nun hakkını teslim ederek iman etseydiler. Bunu dahi yapmadılar...

²⁷ MUSTAFA: Sözlükte [صفى] kökünden gelir. Mastarı "Berrak olmak, temiz olmak, bulanıklıktan kurtulmak" demektir. Arap, sütü bolca süzülüp gelen deveye (safvetu'n-nâqatu); kadının çok cima ederek erkeğin menisini süzüp çıkarmasına

(*ısfâe'r-racul*); şairin şiir söylemekten takatinin kalmamasına (*ısfâe's-şâiru*) demektir. Nitekim arıtmak, süzmek, saflaştırmak, rafine etmek, bitirmek, sona erdirmek, elemek, feshetmek (*tasfiyetun*); seçmek, tercih etmek (*istifâe*); tasfiye, likidasyon, eleme, temizleme, bitirme, feshetme (*tasfiyeh*); seçme, seleksiyon (*el-istifâe*); net, safi, halis, temiz, (*sâfi*); saflık, temizlik, berraklık, en iyi kısım, en iyi arkadaş (*safvet*); süzgeç, süzek, filtre, rafineri (*mısfât*); süzme, süzölmüş, rafine (*masaffi*); süzölmüş, seçilmiş (*mustafâ*) kelimeleri bu köktendir...Görüldüğü gibi süzölmek ve seçilmek şeklinde iki ana anlam etrafında dönen *ıstıfa* kavramı iki yönlü bir hareketi ifade etmektedir. Bunu peygamberlik için düşündüğümüzde, bir yüzüyle süzölmeyi diğer yüzüyle seçilmeyi ifade eder. Tabiri caizse peygamber, aşağıdan yukarıya insanlar içinden süzölüp çıkar; bu süzölüp çıkarı Allah, peygamber seçer. Aynı şekilde yukarıdan aşağıya Allah peygamber seçer; bu seçilen insanlar arasından süzölüp çıkar. Bunlar ardışık değildir; yani biri bitip diğeri başlamaz, her ikisi aynı anda (hemdem, senkronik) olur. Allah seçiyorken peygamber süzölüyor, peygamber süzölüyorken Allah seçiyor demektir. Böylece peygamberlik vehbi midir kesbi midir tartışmasının bir manası kalmaz. Çünkü vehb ve kesp aynı olayın iki yüzüdür...

²⁸ MÜSLÜMAN: Bkz. 2/112 ve 67/35. ayet dipnotları.

23- MÜ'MİNUN SURESİ

Mekke'de inmiştir, 118 ayettir. Surenin giriş bölümü (1-11), iman iddiasında olanları en önemli insani ve ahlaki özellikleri ile tanıttığı için bu adı almış görünmektedir.

23- MÜ'MİNUN SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 118 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ
SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- KESİN olan şu; mü'minler kurtulacak!¹

2- Onlar, namazlarında² korku ve titreme³ içinde olanlardır.

3- Onlar, faydasız boş işlerle⁴ uğraşmayanlardır.

4- Onlar, karşılıksız arındırıcı harcamada bulunanlardır.⁵

5- Onlar iffetlerini koruyanlardır.

6- Yalnızca eşleri yani meşru şekilde sahip oldukları⁶ ile birlikte olanlardır. Çünkü bu ayplanacak bir şey değildir.

7- Kim bunun ötesini ararsa, onlar da haddi aşanlardır.

8- Yine onlar, sözü ve emaneti namus bilenlerdir.⁷

9- Onlar namazlarını asla ihmal etmeyenlerdir.

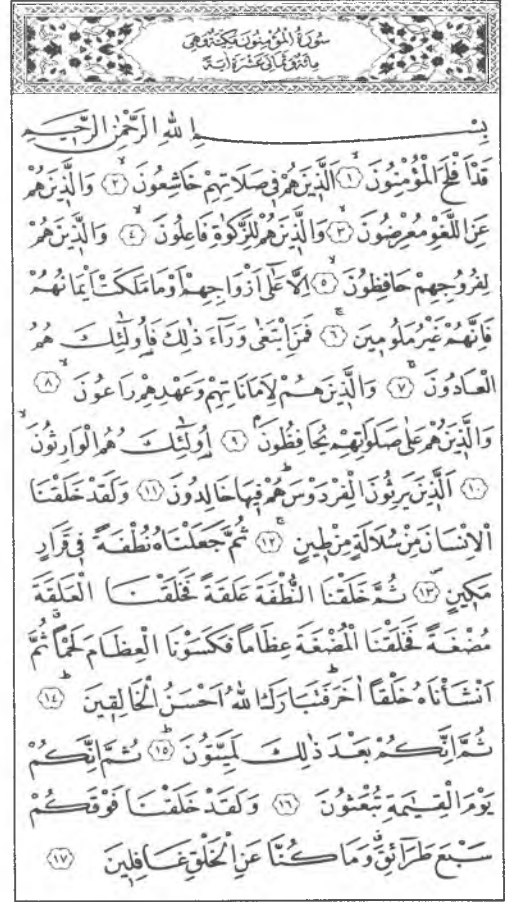
10- İşte onlardır varis olacak olanlar.

11- Onlardır ebedi Firdevs'e⁸ varis olanlar...

12- İYİ DİNLEYİN! Biz insanı süzül-müş bir çamurdan yarattık.

13- Sonra o atılıp saçılan suyu özel bir koruma altına alırız.

14- Ardından atılıp saçılan suyu ilişip yapışan bir pıhtıya dönüştürür, pıhtıyı da bir çiğnemlik ete çeviririz. Sonra çiğnemlik eti bir takım kemiklere dö-

nüştürür, ardından bu kemiklere de et giydirebiliriz. Sonuçta onu yepyeni bir yaratılışla inşa edip ortaya çıkarırız. Bakın yaratıcıların en güzeli Allah ne yücedir!⁹

15- Bütün bunlardan sonra ölürsünüz.

16- Kıyamet gününde ise yeniden dirilileceksiniz; kesinlikle!

17- AÇIN GÖZÜNÜZÜ! Tepenizde yedi kat gök yarattık ve Biz yarattığımızdan habersiz değiliz.

¹ İMAN: Bkz: 103/3. ayet dipnotu.

² SALÂT: Bkz: 17/77. ayet dipnotu.

³ HUŞU: Sözlükte [حشِي] kökünden gelir. Mastarı “korkmak, titremek, içten saygı göstermek” demektir. Kavram olarak (*huşu/haşyet*) “Korkup titremek, sesi kısmak, yere bakmak, gözünü sağa sola bakmaktan alıkoymak” anlamlarına gelir. Kur’an lisanında huşunun, içtenlikle, derûni dilden ve cânı gönülden Allah’a yönelme, korkma, titreme, irkilme, ürperme anlamında kullanıldığını görüyoruz.

⁴ LAĞV: Sözlükte [لَغِي] kökünden gelir. Mastar olarak “hata etmek, boş konuşmak, boşa gitmek, asılsız konuşmak” demektir. Geçersiz kılmak, iptal etmek, hükümsüz bırakmak, kaldırmak, indirim yapmak (*ilğâe*); şakalaşmak (*mülâğât*); konuşturup dinlemek (*istiğlâe*); boş laf, faydasız söz, çirkin söz (*lağv*); dil, lisan, konuşulan dil (*lüğah*); geçersiz, iptal edilmiş, kaldırılmış, batıl (*mülğâ*) kelimeleri bu köktendir... Demek ki *lağv* esas itibariyle konuşma ile ilgili olup Türkçede “boş laf, lüzumsuz lakırdı” dediğimiz şeydir. Davranışlar ile ilgili olduğu zaman da “boş iş, manasız uğraş” manasına gelir. Bu durumda *lağviyat* kişinin sözünün veya eyleminin boşa gitmesi durumudur. Öyle ki söylediği sözün veya yaptığı işin ne kendisine ne de çevresine hiçbir yararı dokunmaz. Demek ki bir şeyin yararı dokunuyorsa “iyi”, zararı dokunuyorsa “kötü”, ne yararı ne zararı dokunmuyor, sanki hiç söylenmemiş, sanki hiç yapılmamış gibi oluyorsa “lağv” olmaktadır. Bu cümleden olarak örneğin gezmek, spor yapmak, müzik dinlemek, şiir okumak, fıkra anlatmak, gülmek, eğlenmek vs. “görünüşte” dini gibi görünmeyen söz ve davranışlar kişiye yarar veya zarar veren şeylerden olabileceği için “lağv” sayılmazlar. Yani sanki hiç olmamış gibi olmazlar. Eğer zarar veriyorsa kaçınmak, yarar sağlıyorsa yapmak gerekir...

⁵ ZEKAT: Sözlükte [رَكِي] kökünden gelir. Mastarı “artmak, çoğalmak” demektir. Artmak, temizlemek, temize çıkarmak (*tezkiyeh*); temizlenmek, günahattan arınmak (*izkâe*); referans, temizlenme, arıtma (*et-tezkiye*); artış, bereket, dürüstlük (*zekât*); temiz, saf, suçsuz, günahsız (*zekiyyu*); zekat veren, temizleyen (*müzekki*) kelimeleri bu köktendir... Kur’an lisanında: “Kazandığı maldan başkasına Allah rızası için karşılıksız vererek kendini arındırma, temizleme” manasında kullanıldığını görüyoruz. Bu anlamda zekat İslam’ın en önemli farzlarından birisidir. Hatta öyle ki bugün için neredeyse hepten kapitalizmin tasallutu altına girdiğimiz çağımızda namaz, oruç, hac ondan sonra gelir dense yeridir. Artık zekâtu “zenginin malının kırkta birini, üzerinden bir yıl geçtikten ve borçlar düşüldükten sonra vermesinden” ziyade kökanlamına dönerek “Elinde olanı başkasıyla paylaşma” olarak anlamak icap eder. Çünkü Kur’an, “mülkün Allah’a ait olduğunu” ve bizim “emanetçi” olduğumuzu söylemektedir. Mala ve servete bu tür bir bakış, çağımızda hayli yaygınlaşan “dışı Müslüman içi kapitalist” dindarlık türü için panzehir olacaktır. Demek ki önemli olan vermek, başkasını düşünmek, “hep bana hep bana” dememek, kazandığını başkaları ile paylaşabilmektir. Malın mülkün esas sahibinin Allah olduğunu hiç unutmamaktır. Bayramda, Ramazan’da, üzerinden bir yıl geçtikten sonra, kırkta bir gibi şartlar aslında ikinci plândadır. Aslolan karşılıksız vermek yani paylaşmak, başkasına aktarmaktır. Bunun için her kazançtan sonra karşılıksız vererek tezkiye olmak, arınmak gerekir. Bunun sistemini ve fikhini yeniden inşa etmek la-

zımdır. Bu da “istif” değil, “infak” mantığı ile yani “biriktirme/yığıma” değil, “paylaşma/dağıtma” anlayışı ile mümkündür ki zekatın asıl manası da budur. Esas itibariyle bunun devlet zoruyla değil ahlaki bir yükümlülüğün, içte yaşanan korku ve titremenin (*huşu, haşyet*) ifadesi olarak yapılması gerekir. Aslında bugün devlet tarafından alınan “vergi” ile başkasına “vermek” demek olan zekat bir zamanlar bir ve aynı şeydi. Hz. Peygamber (s.a.v) zamanında bir tarafta devletin topladığı vergi, diğer tarafta da dini ibadet olarak ayrıca verilen zekât diye bir şey yoktu. Bu ikisi aynı şeydi. Fakat peygamber zamanında hayatın dinamik temposu içinde oluşarak gelişen bir “mali paylaşım sistemi” olan zekat, peygamberin getirdikleri hayattan çekildikçe, Müslümanlar onun vefatından sonra giderek tarih ve hayat akışının gerisinde kalmaya başladıkça nostaljik bir ibadete dönüştü. Artık bir devletlerin aldığı vergi var, bir de dini bayramlarda seyranlarda hatırlanan zekât. Hz. Peygamber’in Medine’de kurduğu gibi, hayatın dinamik temposu ile birlikte yürüyen gerçek bir “adalet devleti” olsa aslında bu ikisi aynı şeydir...

⁶ MELEKET EYMANÜHÜM: Bkz. 4/24. ayet dipnotu.

⁷ AHDE RIAYET: Sözlükte [عهد] kökünden gelen mastarı “söz vermek, sözünde durmak, tavsiye etmek, vasiyet etmek” demek olan *ahd* ile, [رعى] kökünden gelen mastarı “korumak, gözetmek, kollamak” demek olan *riayet* kelimelerinden oluşan bir tabirdir. Sözlük anlamı: “Sözün çobanlığını yapmak, onu koruyup, kollamak” demektir. Türkçeye de geçen *ahd*, *muahede*, *taahhüt* ile *riayet*, *reaya*, *mera*, *merî* kelimeleri bu köklere dendir... İlginçtir bu kelimeler eski Yunanca’da kullanılan *nomos* ile aynı manayı çağrıştırmaktadır. Arapça ve Türkçe’de *namus* dediğimiz şey de sözü, kuralı korumak, kollamak manasına gelmektedir. Örneğin batı dillerinde kuralsız, başıboş anlamında *anomie* ile başıboş, salınmış, riayet edeceği bir şey olmayan anlamında *mer’a* aynı manadadır. “Meralarda başıboş otlamak” dediğimiz şey bu manayı çağrıştırır. *Namus* da Arapça’da “yasa, töre, kural, onur” anlamına geliyor. Aramice’de *nmus*, *nwmus*, eski Yunanca’da *nomos* olarak geçiyor. Hepsinde de aynı anlamdadır. Batı dillerinde kullanılan *-nomie*, *-nomy* eki de buradan geliyor. Yasasızlık, sözsüzlük, töresizlik, kuralsızlık (*anomi*); ev idaresi, ev yönetme kuralı (*oikosnomia/ocnomia/ekonomi*); iş kurallarının insana göre ayarlanması (*ergonomi*); mide ve bağırsakla ilgili (yemek) kurallarını bilme (*gastronomi*); kendi kuralları ile yaşama (*otonomi*) gibi kelimeler Türkçe’ye de girmiş olup bu köktendir... Demek ki *namus* veya *nomos* sadece kadın erkek ilişkileri ile ilgili bir şey değildir. Bir konuda kanun, kural, ilke veya söz ortaya koyma işine *nomos* denmektedir. Bu durumda *nomossuz* yani *namussuz*, riayet edeceği kuralı, töresi, ilkesi, sözü olmayan demektir. Şu halde bir toplumdaki *anomie* durumu, *nomosu* olmayan, bunun ortadan kalktığı, kuralın, ilkenin, sözün hiçe sayılıp çiğnendiği, hiç bir şeye riayet edilmeme durumu yani *namussuzluk* halidir... Demek ki ayette geçen “ferci muhafaza”, cinsel organlarını koruma demek olup, bu konuda ortaya konan kurala, söze, ilkeye riayet demek olur. Bu nedenle nikah kıyarken verilen sözü, ortaya konan kuralı çiğneyen, buna riayet etmeyene *namussuz* denir. Keza aynı şekilde “emanete ve ahde riayet” mal ve söz hakkında ortaya bağlayıcı bir kural, ilke ko-

yup buna uymak, riayet etmek demektir. Demek ki iman edenlerin en temel özelliklerinden birisi de aile ilişkilerinden ekonomiye, siyasetten komşuluk ve arkadaşlık ilişkilerine kadar *nomosa* riayet etmek, yani sözü namus bilmek, namusuna (sözüne, kuralına, ilkesine) sahip çıkmak, bunun arkasında durmaktır.

⁸ Firdevs: En yüce, harika, muhteşem cennet...

⁹ Demek ki Allah “yaratıcıların içinde” en iyisidir. Bu, Arapların yaratıcı veya yaratan sıfatını her türlü sanatkar (*sani*) için kullanmalarına da uygun bir kullanımdır (Taberi, Esed). Bu kullanım geniş anlamıyla sanat eserlerinin “yaratımı” ile ilgili olarak batı dillerinde de kullanılıyor. İnsana “yaratıcı” denmesi O’nun Tanrı olduğu anlamına gelmez. Allah’ın basîr (*gören*), işiten (*habîr*) sıfatlarının insanda da bulunması gibi yaratan (*halig*) sıfatı da insanda kendi çapında bulunmaktadır. Esasında Allah’ta olup da insanda olmayan tek şey “mutlaklık”tır. Yani Allah özü gereği ıtlak olunmuştur, yani tümüyle azadedir. O’nu bağlayıp sınırlandıracak hiç bir güç bulunmamaktadır. Oysa insan bir çok sınırlamalarla kayıtlıdır. Ontolojisi gereği bağımlı ve sınırlı imkanlara sahiptir. Yaratma özeliği de işte böyle sınırlı ve bağımlı bir imkandır...

18- Bakın gökten ölçü ile su indiriyoruz ve yerde durmasını sağlıyoruz. Oysa Biz onu giderme gücüne de sahibiz.

19- Onunla o yediğiniz pek çok meyvenin yetiştiği hurma bahçelerini, üzüm bağlarını meydana getiriyoruz.

20- Yine Sina Dağı çevresindeki topraklarda yetişen, yağ elde edilen ve yiyeceklerin ekmeğini batıracakları zeytin ağacını da yetiştiriyoruz.¹⁰

21- Evcil hayvanlarda da sizin için gerçekten bir ibret vardır. Onların karnlarından size içiriyoruz. Sizin için onlarda hem bir çok yararlar vardır, hem de etlerinden yersiniz.

22- Hem onlar üzerinde, hem de gemiler üzerinde yükler taşırırsınız.

23- İYİ DİNLEYİN! Biz Nuh'u halkıma peygamber gönderdik. Nuh onlara dedi ki: "Ey halkım Allah için çalışın, O'na ibadet edin. O'ndan başka bir Tanrı'nız yoktur. Bu aldırılmazlık neden?"

24- Ama halkının kafir ileri gelenleri: "Bu adam, sizin gibi bir insandan başka bir şey değil. Bütün istediği başa geçmek. Eğer Allah isteseydi melekleri gönderirdi. Geçmiş büyüklerimizden böyle bir şey duymadık.

25- Bu adam delinin teki. Bu nedenle bir süre gözaltında tutmakta fayda var" dediler.

26- Nuh: "Ey Rabbim, bana yalancı demelerine karşı bana yardım et" dedi.

وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنْصَرْنَا فِي الْأَرْضِ وَأَنَا عَلِيٌّ
ذَهَابٍ بِمَلَائِكَةِ رُوحٍ ۝۱۸ فَأَنْشَأْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ ۝۱۹ وَجَعَلْنَا خُرْجًا
مِنْ ظُلْمٍ أَسْيَابًا نُبِتُ بِالْأَرْضِ وَصَبَّغُ لِلْأَكْلِينَ ۝۲۰ وَإِنَّ لَكُمْ
فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسَخِّبُكُمْ بِهَا فِي بُلُوتِهَا وَنُكْرِمُهَا مَنَافِعَ كَثِيرَةً
وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ۝۲۱ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ۝۲۲ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا
نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ
أَفَلَا تَتَّقُونَ ۝۲۳ فَقَالَ الْمَلَأُوا الْبَيْتَ كَقَوْمِ قَادِسِيَّةٍ وَمِنْ قَوْمِهِ مَا هَذَا
إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُرِيدُ أَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنْزَلَ
مَلَائِكَةً مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ ۝۲۴ إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ
بِهِ حِجَّةٌ قَدَرْتُمْ بِهَا حُجَّتِي ۝۲۵ قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا
كُنتَ بَدِئْتَنِي ۝۲۶ فَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنْ مَسِّحِ الْفُلَّ بِأَعْيُنِنَا
وَوَسِّحْنَا فَاذْجَأْ أَهْلَ الْاَمْرِ مِنْهَا وَفَارَ التُّورَ فَاسْلُكْ فِيهَا
مَنْ كَلَّمَ رَبِّي فِي الْوَيْلِ وَاهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ
مِنْهُمْ وَلَا تَحْطَبُنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُعْرِضُونَ ۝۲۷

27- Biz de ona şöyle vahyettik: "Gözle-
rimizin önünde ve bildirdiğimiz şekilde
bir gemi yap. Sonra sözümüzün vakti gel-
ip de dalgalar yükselmeye başlayınca
her türden iki çifti ve aleyhinde önceden
hüküm verilmiş olanların dışında aileni
gemiye bindir. Zulmedenler hakkında
bana bir şey sorma; çünkü onlar kaçınıl-
maz olarak boğulacaklar.

¹⁰ Harfi harfine: "Tur-i Sina'da bir ağaç çıkardık. Yağlı olarak biter, yiyeceğe katılır."

43- Hiç bir topluluk ecelini ne öne alabilir, ne de erteleyebilir.

44- Sonra Biz, ardi ardına peygamberlerimizi gönderdik. Ne zaman bir topluluğa peygamberi geldiyse onu yalanladılar. Biz de onları birbiri ardınca tepeledik. Hepsini birer efsane yığını haline getirdik. Olmaz olsun böyle imansız bir guruh!

45/46- SONRA bir takım ayetlerimizle ve açık bir yetki ile Musa'yı ve kardeşi Harun'u Firavun'a ve kodamanlarına gönderdik. Fakat kibirlerine yediremediler. Zaten bunlar oldum olası burundan kıl aldırmayan bir guruhu.

47- Nitekim: "Halkları bize ibadet edip dururken, bizim gibi insan olan bu iki adama inanacağız öyle mi?" dediler.

48- Böyle diyerek onları yalanladılar ve helak olup gittiler.

49- Oysa belki doğru yolda yürürler diye Musa'ya kitap vermiştik.

50- Meryem oğlunu ve annesini de bir ayet kıldık. Her ikisini de sulak ve bağlık bahçelik bir tepede barındırdık.¹¹

51- EY PEYGAMBERLER! Temiz şeylerden yiyin ve iyilik, güzellik, doğruluk için çalışın. Çünkü Ben bütün yaptıklarınızı bilmekteyim.

52- İşte bu sizin ümmetiniz tek bir ümmettir. Rabbiniz de Benim. Daima Benim bilincimde olun!

53- Gel gör ki kendi aralarında paramparça olup gruplara ayrıldılar. Her gruba kendini hak diğerini batıl görmek

مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَأَيُّهَا خِرُونَ ﴿٤٣﴾ نَزَّلْنَا رُسُلَنَا
نَزَّلْنَا كِتَابًا جَاءَ أُمَّةً رَسُولًا كَذَّبُوهُ فَأَتَيْنَا بَعْضَهُمْ
بَعْضًا وَجَعَلْنَا خَيْرَهُمْ هَادِيًا وَبَعْضًا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٤٤﴾ نَزَّلْنَا
مُوسَىٰ وَآخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٤٥﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ
وَسُلَيْمٍ فَمَا تَكْفُرُوا وَكَانُوا قَوْمًا كَاذِبِينَ ﴿٤٦﴾ قَتَلُوا أَنْتُمْ
لَيْسْتُمْ تَشِينُوا وَقَوْمُهُمْ لَنَا عَائِدُونَ ﴿٤٧﴾ فَكَذَّبُوهُمْ
مَا كَانُوا مِنَ الْهَادِكِينَ ﴿٤٨﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾
وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَىٰ رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ
وَعَمِيمٍ ﴿٥٠﴾ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا
إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٥١﴾ وَإِذْ نُنذِرُكُم بِالْآيَةِ الْوَحِيدَةِ وَأَنَّا
رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ ﴿٥٢﴾ فَلَقَطَعُوا أَرْحَامَهُمْ بَيْنَهُمْ رُؤُوسًا كُلَّ حِزْبٍ بِمَا
لَدَيْهِمْ فَرِحُوا ﴿٥٣﴾ فَذَمَّرْنَا فِيهَا بَنِي إِسْرَائِيلَ وَجَعَلْنَا
عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ آيَةً وَنَسَخْنَا عَنْهُمُ فِي ذُنُوبِهِمْ لَوْلَا أَلَّا
يَشْكُرُونَ ﴿٥٤﴾ إِذْ أَذَىٰ لَهُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفَعُونَ ﴿٥٥﴾ وَالَّذِينَ
يَعْمَلُونَ بِلَا إِلَهِ إِلَّا هُوَ يُشْرِكُونَ ﴿٥٦﴾ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ
يُؤْمِنُونَ ﴿٥٨﴾ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ لَا يَشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾

hoş göründü.¹²

54- Sen onları cehalete batmış olduklarını anlayıncaya kadar kendi hallerine bırak.

55/56- O elde ettikleri zenginlik ve gücü, hayırda yarıştırmak için kendilerine özel olarak verdiğimiz mi sanıyorlar? Hayır, anlayamıyorlar.¹³

57- Oysa Rablerine karşı korku ve titreme içinde olanlar, 58- Rablerinin ayetlerine inananlar, 59- Rablerine ortak koşmayanlar,

¹¹ Harfi harfine: "O ikisini sular akan (meın); yüksek (rubve) ve bağlık bahçelik meskun bir mahale (zati garârin) yerleştirdik." Bu yerin neresi olduğu konusunda üç görüş bulunuyor: 1- Burası Kudüs yakınlarında (Katade, Ebu Aliye), Remle'de

(Ebu Hureyre), Mısır'da (Kelbi, İbni Zeyd) veya Şam'da bağlık-bahçelik bir yerdir. Hz. Meryem, Hz. İsa'yı çarmıh olayından çok önce buralardan birisinde büyütmüş, orada on iki yıl kalmış, kralları ölünce ailesine ve yurduna dönmüştür (Razi). 2- Bu yerlerden birisi olma ihtimali doğru olmakla birlikte bu, çarmıh olayından sonra olmuştur. Hz. İsa çarmıhtan kurtulunca annesi ile birlikte buralardan birisine sığınarak bir müddet daha yaşamışlar, daha sonra vefat etmişlerdir. 3- Aslında burada anlatılan yer cennettir... Kanaatimce ilk iki görüş olayın polisiye tarafı olup Kur'an bunlarla hiç ilgilenmemekte, olayı hep yüksek derecede "metafizik bir gerilim" içinde vermektedir. Yani Yahudilerin üstüne basa basa: "Meryem oğlu Mesih İsa'yı biz öldürdük!" demelerine nazire olarak şehitlere "ölüler" denmesi uygun bulunmadığı için, "onu öldürmediler, asmadılar, öyle olduğunu sandılar" denmektedir. Bu, Türkçe'de bir şehit tabutunun arkasından yürüyen kalabalığın benzer bir metafizik gerilim içinde "şehitler ölmez!" haykırışını çağırıştırır. Halbuki ardından yürüdükleri tabutun içindeki kişi besbelli ki ölmüştür. Fakat onlar "O ölmedi, yaşıyor!" demektedirler... Bunun gibi Kur'an da Hz. İsa'ya bu manada "Onlar öyle sansınlar, o ölmedi, asılmadı, yaşıyor!" demektedir. Bu durumda yukarıdaki birinci görüşte adı anılan yerlerden birinde, çarmıhtan önce Hz. İsa'nın büyütülmesi söz konusu olabilir. İkinci görüş Hz. İsa'nın polisiye anlamda çarmıha gerilmediği kabulüne dayanmaktadır. Kur'an'ın eğer olayın polisiye tarafını vermek gibi bir niyeti olsaydı, gayet açık bir şekilde, çarmıha nerede, ne zaman, kim tarafından gerildiğini belirtirdi. Allah'ın tabiri caizse dilini tutacak yoktur. Fakat o işin hiç de burasında değildir. Üçüncü görüş ise Kur'an'ın cennet tasviri konusundaki kalıp ifadesine uymamaktadır. Çünkü Kur'an nerede cennet tasviri yapmışsa "altından ırmaklar akan cennetler" kalıp ifadesini kullanmaktadır. Buradaki ifadeden anlaşılan ise dünyadaki bağlık-bahçelik bir yerdir. Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi olayına bir de bu açıdan bakmak lâzımdır (Allahu a'lem).

¹² Harfi harfine: Kendi aralarındaki işlerde parça parça 'zebulara' ayrıldılar. Her hizip kendi yanındaki ile 'ferahlıyor.' Yani: "Ey Peygamberler! Sizden sonra peşinizden gittiğini iddia eden gruplar ortaya çıktı. Her birinizin üzerine efsaneler geliştirdiler. Kiminizi kendilerine özel olarak gönderilmiş milli peygamber sandılar, kiminizi tanrılaştırdılar. Kiminizin adını, kiminizin soyunu, kiminizin ailesini, kiminizin arkadaşlarını göklere çıkararak masum ilan ettiler. Getirdiğiniz kitapları tahrif ettiler. Öğretilerinizi bozdular. Kendi aralarında paramparça olarak birbirini boğazladılar. Her grup kendini hak, diğerini batıl ilan ederek kendinden başka kimseleri görmez oldu. Birbirlerini tekfir ettiler. Gaza namıyla kendi dindaşlarını öldürdüler. Her biri kendi grubunun dar ve katı kalıpları içinde yaşamaya başladı. Fanatizm, bağnazlık, grupçuluk, hizipçilik aldı başını gitti. Öyle ki bütün bu guruplaşmalara son verip tek ümmeti tesis etmek için gelmiş olan Hz. Muhammed'in (s.a.v) peşinden gittiğini iddia edenler bile dünyanın gözü önünde birbirine girdi. Hz. Muhammed (s.a.v) onların da 72 guruba bölünebilecekleri, kendinden önceki Yahudi ve Hıristiyanların girdiği her delikten onların da girebilecekleri, hatta onlardan daha beter olabilecekleri, kendisinin vefatından sonra birbirinin boğaz-

lamamaları gerektiği konusunda ısrarla ve defalarca uyarılarda bulunmasına rağmen yine de aldırış etmediler, hala da etmiyorlar...

¹³ Yani: Her grup elde ettiği zenginlik ve güç ile övünüyor. Bunların kendilerine hayır için verildiğini sanıyor ve birbirinin aleyhine acımasızca kullanıyor. Bunları hayır (erdem, ahlak, fazilet) yolunda değil, birbirini boğazlamak, güç ve iktidar yarışına girmek için harcıyorlar. Kendi menfaatlerine yontuyorlar, şahsi çıkar peşinde koşuyorlar. Böyle yapmakla gücün ve zenginliğin hayır getirmediğini görmüyor, göremiyorlar. Keşke ellerinde birikeni kendi çıkarları için değil, erdem için kullanabilseler, ne gezer!

60- Verdiklerini Rablerinin huzuruna çıkacaklar diye kalpleri korku ile ürpererek vererler...

61- İşte onlardır' erdemde yarışanlar ve onun öncüleri olanlar.

62- Biz hiç kimseye kapasitesinin üstünde bir yük yüklemeyiz. Gerçekleşen her amel katımızda anında kayda geçmektedir. Kimseye zerrece haksızlık yapılmaz.

63- Yine de onların kalpleri endişeli bir bekleyiş içindedir. Onların bundan başka da işleri vardır ki hep o işler için çalışıp dururlar.¹⁴

64- NİHAYET rahat ve lüks içinde yaşayanları azaba çektiğimiz zaman feryatda başlayacaklar.

65- Feryat etmeyin bugün, çünkü sizi Bizden kurtaracak yok!

66- Karşımızda ayetlerim okunurken burun kıvırıyordunuz.

67- Ayetlerime karşı büyüklük taslayarak gece boyu hezeyanlar savuruyordunuz.

68- Peki, onlar sözü anlamaya hiç çalışmadılar mı? Yoksa onlara eski atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?

69- Yoksa peygamberlerini tanımadılar da bu yüzden mi onu yok sayıyorlar?

70- Yahut "onda bir delilik var" mı diyorlar? Hayır! Peygamber onlara gerçeğin ta kendisini getirdi. Fakat gerçekler onlardan çoğununun işine gelmez.

71- Eğer gerçeklik onların keyiflerine göre oluşsaydı, gökler ve yer içindekilerle beraber yıkılır giderdi. Hayır! Biz

وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ لِي رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿٦٠﴾
 أُولَٰئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْحِزَابِ وَهُمْ قَاسِمُونَ ﴿٦١﴾ وَلَا تَحْتَلِفُ
 نَفْسٌ إِلَّا أَوْسَعَهَا وَلَا نَبَأٌ كَابٍ يَّطَّلِقُ الْخَيْبَ وَمَنْ لَا يَبْظُلُونَ ﴿٦٢﴾
 بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِنْ هَذَا وَمَا كُنْزُهَا مِنْ ذِيكُمْ هُمْ قَاسِمُونَ ﴿٦٣﴾
 حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِم بِالْعُنَابِ إِذَا مَرَّ بِجُرُودٍ ﴿٦٤﴾
 لَا تَجْتَرِعُونَهَا لِيَوْمٍ رَآكُمُنَا لَا تَضُرُّونَ ﴿٦٥﴾ قَدْ كَانَتْ آيَاتِي تُنْزَلُ
 عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلَىٰ آعْقَابِكُمْ تُنْكِرُونَ ﴿٦٦﴾ مُنْتَكِبِينَ فِي سَاطِعِ
 أَعْرُودٍ ﴿٦٧﴾ أَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُمْ مَا أَكْرَمُوا لَا أُولَٰئِكَ
 أَكْرَمُوا لَوْ رَأَوْهُمُ مُغْتَابُونَ ﴿٦٨﴾ أَمْ يَتَّبِعُونَ بِهِ
 حِجَّةً بَلَّغَاءَ هُمْ بِالْحَيَاةِ أَكْثَرُ مِمَّنْ لَقِيَ كَارِهُونَ ﴿٦٩﴾ وَكَلِمَاتٍ
 الْحَقِّ أَمْوَاءَ هُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آلِهَتِهِمْ
 تَبَدَّلُوا خَلْقًا خَيْرًا مِّنْ خَلْقِهِمْ فَهُمْ خَيْرٌ مَّا كَانُوا ﴿٧١﴾
 الرَّازِقِينَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٧٣﴾
 وَإِنَّا لَأَبْدِلُنَّ الْيَوْمِئِذِينَ الْآخِرَةَ عَنِ الْبَرِئَاتِ لِنَّا كَيُونَ ﴿٧٤﴾

onlara ders olacak unutulmaz hatırlatmalarda bulunduk. Fakat onlar bütün bu hatırlatmalardan yüz çeviriyorlar.

72- Yoksa sen onlardan maddi karşılık mı bekliyorsun?¹⁵ Rabbinin karşılığı daha hayırlıdır. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

73- Sen onları doğruluk ve dürüstlük yoluna çağırıyorsun; bundan hiç şüphelenmesin.

74- Fakat ahirete inanmayanlar o yola girmeye yanaşmıyorlar.

¹⁴ Yani: O erdem, ahlak ve fazilette yarışanlar, Allah'a karşı korku ve titreme içinde olanlar, Allah'ın bölünmez bütünlüğünü parçalayıp ortak koşmayanlar, Allah'ın ayetlerine iman edenler, Allah'a kavuşmayı düşündüklerinden yürekleri atarak, iç-

lerinden gelerek verilmesi gerekeni verenler... İşte bunlar bir insanın kapasitesinin kaldıramayacağı işler değildir. Çünkü biz insana gücünün üstünde bir şey yüklemeyiz. Her ne yapıyorsa, gerçekleşen her ne varsa katımızda onu yazanlar vardır, onların hepsi kayda geçmektedir. İşte bu erdemli işleri yapanların kalpleri, yine de yaptıklarının kabul olup olmadığı konusunda endişe ve tereddüt içindedir. Halbuki onların bundan başka, geçmişte yaptıkları ve gelecekte yapacakları çeşitli erdemli işlerden nice amelleri vardır ki "balık bilmezse hâlık bilir" der ve onları bir kenara koyarak daima yeni yeni erdemlerin peşine düşerler. Bu konuda daima en önde yürürler. "Ya kabul olmuyorsa" diye bunlardan vazgeçmezler (Ebu Müslim).

¹⁵ Harfi harfine: "Yoksa sen onlardan 'haraç' mı istiyorsun?"

75- Biz onlara acıyıp sıkıntılarını gidersek, yine de azgınlıklarında inat eder, gözleri hiç bir şey görmez olur.

76- Biz onları afetle de sınadık; ama onlar Rablerine karşı yine uslanmadılar. İçlerinde en küçük bir kıpırtı bile olmadı.

77- Ta ki üzerlerine zorlu bir azabın kapılarını açıncaya kadar. İşte o zaman bütün ümitleri boşa çıkacaktır.

78- SİZE kulaklar, gözler, gönüller veren O'dur. Şükürünüz ne kadar az.

79- Sizi yeryüzünde yaratıp yayan O'dur. Hepiniz huzurunda toplanacaksınız.

80- Yaşatan ve öldüren O'dur. Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesi O'nun eseridir. Bu akıl tutulması neden?

81- Hayır, öncekilerin dediğini diyorlar.

82- "Ölüp toz toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra yeniden diriltileceğiz, öyle mi?"

83- Doğrusu bu laflar bize de atalarımıza da bundan önce söylendi durdu. Eskilerin masallarından başka bir şey

وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرِّ الْجَوْفِ فِي طُلُغِيَانِهِمْ تَمَهُونَ ﴿٧٥﴾
 وَلَقَدْ أَخَذْنَا مِنْهُمُ الْعَذَابَ فَتَا شَانِكُوا لِزَيْبِهِمْ وَمَا
 يَتَضَرَّعُونَ ﴿٧٦﴾ حَتَّىٰ إِذَا فُجِّعْنَا عَلَيْهِمْ بَاءًا ذَا عَذَابٍ
 شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٧﴾ وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ
 لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۗ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾
 وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٩﴾ وَهُوَ الَّذِي
 يُحْيِي وَيُمِيتُ ۗ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ۗ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٨٠﴾
 بَلْ قَالُوا أَمْثَلُ مَا قَالُوا لَوْلَا قَالُوا لَوْلَا ﴿٨١﴾ قَالُوا إِنَّا مِنَّا وَكُنَّا
 رَبَّابًا وَعِظَمَاءُ إِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾ لَقَدْ وَعَدْنَا غَنَمًا وَآيَاتِنَا هَذَا
 مِنْ قَبْلُ ۗ إِن مَلَائِكَةً إِلَّا آسَاطِيرَ الْأَوَّلِينَ ﴿٨٣﴾ قُلِ لِيَ الْأَرْضُ
 وَمَنْ فِيهَا إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾
 قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾ قُلْ مَنْ يَدِينُ
 مَلَائِكَتُ كُلِّ سَمَاءٍ وَهُوَ يَجْمَعُهَا وَيُرْسِلُ فِيهَا رُسُلَهُ ۗ إِنَّ كُنْتُمْ
 تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنِّي تُشْرِكُونَ ﴿٨٩﴾

değil bunlar.”

84- Sor onlara: “Peki, yeryüzü ve orada varolanlar kimindir? Eğer biliyorsanız söyleyin.”

85- “Allah’ın” diyecekler. Cevap ver: “Peki bu hafızasızlık neden?”

86- Sor onlara: “Yedi kat göklerin Rabbi ve şu muazzam görkemli sahibi kimdir?”

87- “Allah” diyecekler. Cevap ver: “Peki bu aldırmaşlık neden?”

88- Sor onlara: “Her şeyin egemenliğini elinde tutan, koruyup kollayan ama kendisine karşı kimsenin korunup kollanmayacağı kimdir? Söyleyin biliyorsanız?”

89- “Allah” diyecekler. Cevap ver: “Peki bu aldırmaş niçin?”

90- Hayır! Biz onlara gerçeğin ta kendisini ulaştırdık. Ama onlar tam anlamıyla yalancıdır; bundan hiç şüphen olmasın.

91- Allah asla çocuk edinmedi. O'nunla beraber herhangi bir Tanrı da yoktur. Öyle olsaydı, her Tanrı kendi yaratışını tutar ve birbirlerine üstünlük yarışma girerlerdi. Allah, onların yakıştırmalarından uzaktır.

92- Allah gizliyi de aşıkarı da bilendir. O, ortak koştuklarından çok yücedir.

93- DE KI: "Rabbim, eğer onlara sözünü ettiğin azabı bana mutlaka göstereceksen.

94- Beni o zalimler güruhu arasında bulundurma!"

95- Biz onlara sözünü ettiğimiz azabı sana gösterme gücüne sahibiz; bundan hiç şüphen olmasın.

96- Fakat sen yine de kötülüğü en güzel şekilde sav. Biz onların yakıştırmalarını çok iyi biliyoruz.

97- De ki: "Ey Rabbim, şeytanların kışkırtmalarından sana sığınırım.

98- Bana musallat olmalarından sana sığınırım, ey Rabbim!"

99- VE BİR GÜN ecel kapıyı çalınca onlardan birisi: "Rabbim, ne olur geri döneyim!" diyecek

100- Ve ekleyecek: "Belki, boşa geçirdiğim dünyada iyi işler yaparım." Hayır! Bunlar içi boş laflar artık. Yeniden diriltilecekleri güne kadar geri dönüşü imkansız bir engel var artık...¹⁶

بَلْ آتَيْنَاهُم بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٩٠﴾ مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِذَاذْ هَبَّ كُلُّ الْمَاءِ عَنِ السَّمَاوَاتِ وَكَلَّهَا بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ مَبْجَانٍ اللَّهُ عَمَّا يُصِفُونَ ﴿٩١﴾ عَلِيمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾ قُلْ رَبِّ إِنَّا نُرِيحِي مَا يُوعَدُونَ ﴿٩٣﴾ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٩٤﴾ وَإِنَّا عَلَىٰ أَنْزِيلِكَ مَا قَدْ مُهْمَلْنَا وَرَدُونَ ﴿٩٥﴾ اذْفَعِ الْبَاطِلَ بِأَحْسَنِ السَّيِّئَةِ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿٩٦﴾ وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ﴿٩٧﴾ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ مَوْقَالِهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾ فَاذْفَعْ بِاللَّيْلِ فِي الصُّورِ فَالآن أَنسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿١٠١﴾ قَرْنَ شَتْلًا مَوَازِينَهُ فَأُولَٰئِكَ مَرُّوا بِالْحَمِيمِ ﴿١٠٢﴾ وَمَنْ حَقَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدِينَ ﴿١٠٣﴾ لَنَلْفَخَّ وَجُوهَهُمُ النَّارُ وَمَرْفِئُهُمُ كَالْحِجُونَ ﴿١٠٤﴾

101- Diriltici soluk estiği zaman artık o gün ne aralarında soy sop ilişkisi olacak, ne de birbirlerine soru sorma fırsatı bulabilecekler.

102- O zaman kimin tartuları ağırrsa işte onlar kurtulacak.

103- Her kimin de tartuları hafifse, işte onlar kendilerine yazık etmiş olacaklar ve cehennemi boylayacaklar.

104- Orada dışleri sırtırken ateş yüzlerini yalayacak.

¹⁶ Harfi harfine: "Ötelerinde 'baas' edilecekleri güne kadar bir 'berzah' vardır." Berzah engel, mani demektir: "O iki deniz arasında bir engel (berzah) var" (Rahman; 20) ayetindeki ile aynı manayı çağırıştırır. Ayette anlatılmak istenen, ölen bir kişinin tekrar geri dönmesinin önünde, ölüm gibi ontolojik olarak imkânsız bir engelin ol-

duğudur. Çünkü yaratılış geriye doğru işlemez. Bu cümleden olarak her varlık bir kez yaratılır. Ve o yaratılışı ile varlık âlemindeki yerini alır. İkinci kez ne geri dönebilir ne de kendisi gibi ikinci bir tekrar olabilir. Bu da her bir insanın varlık âlemindeki biricikliğini gösterir. Evet, biz varlık âleminde kendimiz olarak biricikiz, ikincimiz asla olmayacak. Varoluşumuz anında yaşadığımız dünya hayatı da biriciktir ve ikinci bir dünya hayatı da olmayacak. Ahiret hayatı ise yeni bir yaratılış düzlemi olup, yaratmanın yenilenerek sürmesi demektir... (Allahu a'lem)

أَلَمْ تَكُنْ يَا قَوْمِ لِي عَالِيَةً ۖ فَكَيْفَ مَكَرْتُمْ بِهَا فَكَيْفَ يَوْمُونَ ﴿١٠٥﴾
 قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿١٠٦﴾ رَبَّنَا
 أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِن عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ ﴿١٠٧﴾ قَالَ أَسْمِعُوا بِهِمَا وَلَا
 تَكَلِّمُونِ ﴿١٠٨﴾ إِنَّهُ كَانَ ذَرْبًا مِّنْ عِبَادِي يَمْوَلُونَ رَبَّنَا مَا غَفِرْنَا لَنَا
 وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّحِيمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ زُجْرًا حَتَّىٰ أَنْتَوُكُمُ
 ذِكْرِي وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضَعُونَ ﴿١١٠﴾ إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ
 هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿١١١﴾ قَالَ كَلِ لَيْسَةَ فِي الْأَرْضِ عَدَدُ سِنِينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا
 لَيْسَ يَا قَوْمِ إِلَّا نُبُوضٌ يَوْمَ قَسَمِ الْوَادِعِينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ نَارِي لَيْسَ إِلَّا
 فَلَيْلًا لَّوْ أَتَاكُمْ كُنْتُمْ حَمَلُونَ ﴿١١٤﴾ أَفَسِيْبَرًا إِنَّمَا عَلَّمَتْنَا مَكْرًا عَشِيًّا
 وَأَنْتُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾ فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَمِيدُ لَا إِلَهَ إِلَّا
 هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَبِيرِ ﴿١١٦﴾ وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ
 لَا يَرْهَقَنَّهُ لَهُ نَفْسٌ فَأَنْتُمْ حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُضِلُّ
 الْكَافِرُونَ ﴿١١٧﴾ وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّحِيمِينَ ﴿١١٨﴾

105- Ayetlerimiz size okunuyordu da siz onları yalanlıyordunuz değil mi?

106- “Rabbimiz, biz azgınlığımıza yenik düştük ve biz sapık bir topluluktuk.

107-Rabbimiz, çıkar bizi buradan. Döner bir daha yaparsak zalim nankörlerin ta kendisiyiz; hiç şüphelenmesin” diye yalvaracaklar.

108- Allah buyuracak: Oturun yerinize, Benimle konuşmayın!

109- Bakın, kullarımdan: “Ey Rabbimiz! İman ettik, bizi affet, bize acı. Sen merhamet edenlerin en hayırlısısın” diyenler vardı.

110- Siz onlarla alay ettiniz. Alay etmekten, Beni anmayı büsbütün unuttunuz. Onlara hep gülüp geçtiniz.

111- Ama bakın güçlülere göğüs germelerine karşılık bugün onları ödüllendirdim. İşte mutlu ve bahtiyar olanlar da onlardır!

112- Allah: “Kaç yıl kaldınız dünyada?” diye soracak.

113- “Bir gün veya bir günden daha az, sayanlara sor” diyecekler.

114- Allah: “Gerçekte ne kadar az kal-

dığınızı bilseydiniz” diyecek.

115- Yoksa sizi boş yere; oyun oynamak için yarattığımızı ve Bize dönmek zorunda olmadığımızı mı sanıyordunuz?

116- AÇIN KULAĞINIZI! Allah çok yücedir. Gerçek egemendir. O’ndan başka Tanrı yoktur. Şu alabildiğine cömert görkemli sahibidir.

117- Her kim hakkında hiç bir kanıt olmadığı halde Allah ile birlikte başka bir Tanrı olduğunu iddia ederse bunun hesabını Rabbine verecek. Hiç şüpheleniz olmasın; kafirler asla kurtulamayacak.

118- De ki: “Rabbim, beni bağışla, sevgini ve merhametini eksik etme üzerimden. Senin sevgin ve merhametin sonsuzdur...”

24- NUR SURESİ

Medine’de inmiştir, 64 ayettir. Medine’ye hicretten sonra Müslümanlar, birlikte yaşamaya dayalı yeni bir “kent kültürü” oluşturmaya başlayınca kadın-erkek ilişkileri etrafında her toplumda olduğu gibi sorunlar yaşanmaya başlandı. Örtünme, açık saçık giyinme, tahrik, zina, zina iftirası vs. tipik kadın-erkek sorunlarının toplumu rahatsız etmeye başlaması üzerine peş peşe ayetler geldi. Nur suresi daha çok bu tür ayetlerden oluşuyor ve kadın-erkek ilişkilerine “sevgi, saygı, iyilik, güzellik, esenlik, iffet, dostluk, söz, namus, güven” temel değerleri etrafında düzenlemeler getiriyor. Surenin adı, Allah’ın nurunun ışık saçan bir kandile benzetildiği 35. ayetteki nur (aydınlık, ışık) kelimesinden gelmektedir.

24- NUR SURESİ

Medine'de nazil olmuştur, 64 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ
SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- BU, söze dayalı apaçık delillerle indirip farz kıldığımız bir suredir. Umulur ki üzerinde iyice düşünüp taşımırsınız.

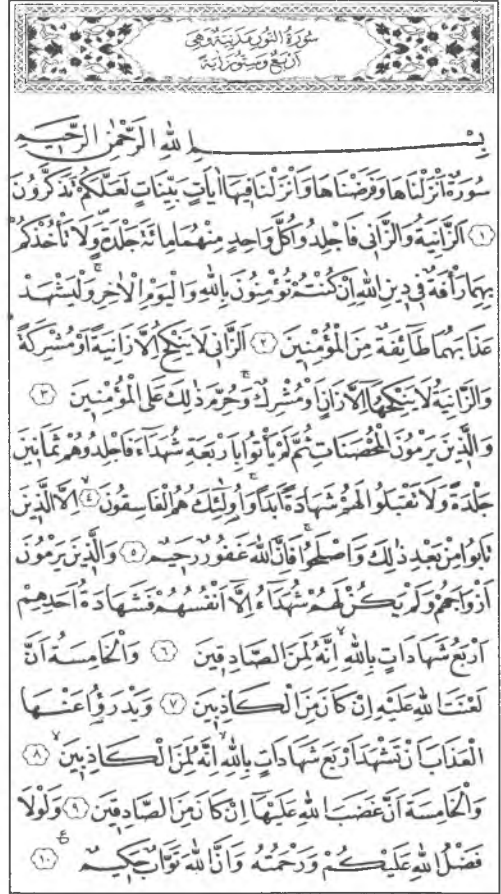
2- Zina¹ eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz değnek vurun. Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız Allah'ın dinini uygulamada bunlara acımanız tutmasın. Ayrıca iman edenlerden bir grup cezalandırılmalarına şahit olsun...

3- Zina eden bir erkek, zina eden veya müşrik bir kadından başkasıyla birlikte olmuş olmaz. Zina eden bir kadın da, zina eden veya müşrik bir erkekten başkası ile birlikte olmuş olmaz. Böyle bir şey iman edenlere yasaktır.²

4- Namusuyla yaşayan kadınlara³ zina suçu atıp bunu dört şahitle ispat edemeyenlere seksen değnek vurun. Artık şahitliklerini de hiç bir zaman kabul etmeyin. Çünkü bunlar yoldan çıkmıştır.⁴

5- Fakat suçtan sonra dönüp gelerek tövbe eder ve düzelirlerse o başka. Allah çok bağışlayandır, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüphemiz olmasın.

6- Kendi eşlerine zina suçu atıp da kendilerinden başka şahitleri bulunmayanlardan her biri ise doğru söylediklerine dair dört defa Allah'a yemin ederek şahitlik etmelidir.

7- Beşincisinde: “Eğer yalan söylüyorsam Allah'ın laneti üzerime olsun” demelidir.

8- Kadının dört defa: “Allah'a yemin ederim ki, kocam kesinlikle yalan söylüyor” diye şahitlik etmesi kendisinden cezayı kaldırır.

9- Beşincisinde ise: “Kocamın dediği doğruysa Allah'ın gazabına uğrayayım” demelidir.⁵

10- ŞİMDİ düşünün... Üzerinizde Allah'ın cömertliği, sevgisi ve merhameti olmasaydı ne yapardınız? Allah pişmanlık duymanın tövbesini kabul eder, çok bilgedir.

¹ ZİNA: Bkz. 17/32. ayet dipnotu.

² Rivayete göre Mekkeli göçmen (muhacir) Müslümanlar içinde oldukça fakir olanlar bulunuyordu. Medine’de ise tuttıkları özel evlerinde zina yapan fahişe kadınlar vardı. Bu tür kadınlar Medine’nin en zenginleri arasındaydı. Evlerinin önüne bayrak veya flama türü işaretler asarlardı. Bu tür evlere yalnızca zinakâr erkeklerle müşrikler girip çıkardı. Bu sebeple bu yolda elde edilen kazanca göçmen (muhacir) Müslümanlar heveslenerek onlarla evlenip çalıştırarak bol para kazanmayı düşündüler. Bu niyetle Hz. Peygamber’den (s.a.v.) izin istediler. Bunun üzerine işte bu ayetler nazil oldu (Razi; Mücahid, Ata İbni Ebi Rabah, Katede). Demek ki ayet “emir” değil “haber” cümlesi olarak gelmiştir ve durum tesbiti yapmaktadır. Bu durumda ayette “bu tür yerlere zinakâr erkeklerle müşrikler girip çıkıyor. Keza bu tür yerlerde çalışan kadınlar da zinakâr ve müşrike kadınlardır. Sizin böyle yerlerde ve bu tür ilişkilerde işiniz yok; bunlar size haramdır” demek istenmektedir (Ebu Müslim).

³ MUHSANAT: Bkz. 4/24. ayet dipnotu.

⁴ Rivayete göre namuslu kadınlara zina iftirası atanlar için dört şahit getirmeleri istenen bu ayet nazil olunca Medine’de kimi sahabeler bunu şaşkınlıkla karşılamıştır. Örneğin Adiy ve Sa’d bin Ubade bunlardan ikisidir. Şaşkınlıklarını şöyle dile getirmişlerdir: “Yani bizden biri evine girecek, bir adamı hanımının koynunda bulacak, buna dört şahit getirmeden bir şey yapamayacak! Bu durumda şahit bulana kadar iş bitmiş olur bu bir, o anda adamı öldürse katil sayılır bu iki, adamı hanımının koynunda yakaladım dese iftira atmış olur bu üç, sesini çıkarmasa öfkesini içine atmış olur bu da dört... Ey Allah’ın Resülü bu nasıl olacak?” İşte bunun üzerine daha sonraki ayetler (6–9) nazil olmuştur (Razi, Kurtubi, İbni Kesir).

⁵ LİAN: Sözlükte [لَعْن] kökünden gelir. Mastarı “uzaklaşmak, uzak olmak” demektir. Lian “lanetleşme” demek olup bir suçtan karşılıklı olarak “uzak oluş ilanı” gibi bir manaya gelir. Aksi halde Allah’tan uzak oluş göze alınmış olacaktır. Şöyle ki: Taraflar karşılıklı olarak dört kez adı geçen suçu işlediğine veya işlemediğine dair yemin ederek Allah’ı tanıklığa çağırırlar yani şahit tutarlar. Beşincisinde eğer iddiasında yanlış veya doğru ise Allah’ın lanetinin (uzaklaştırmasının) üzerine olmasını dilerler. Bu durumda suçlama hükümsüz, suç da ortada kalmış olur. Böylece zina, zina iftirası vs. cezalarından muaf tutulup zorunlu boşanma yolu açılmış olur... Sonraki çağlarda üretilen hukukta “lian” olarak meşhur olan uygulama, bu ayete ve Medine’de meydana gelen kimi olaylarda bunun Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından bizzat uygulanmasına dayanmaktadır. Örneğin Uveymir ve Havle adlı karı koca arasındaki böyle bir olayda Hz. Peygamber (s.a.v.), tarafları çağırarak karşılıklı lanetleşme yaptırmıştır. Uveymir karısının kendisini aldattığını, bunu gözleriyle gördüğünü, Havle de kocasının yalan söylediğini, kendisine iftira attığını ısrarla savunarak dört defa tekrar etmiş, iş ortada kalıp kimse suçunu ispat veya itiraf etmeyince Hz. Peygamber (s.a.v.) zorunlu boşanma yoluyla çifti boşamıştır (Razi; İbni Abbas).

11- O iftirayı atanlar içinizden bir guruptur. Fakat sanmayın ki bu sizin için kötü oldu, bilakis hakkınızda hayırlı olmuştur. İftiracıardan her birini kazandığı günah kadar ceza bekliyor. Günahın büyüğünü işleyeni de büyük bir azap!⁶

12- Ne olurdu mü'min erkeklerle mü'min kadınlar o iftirayı duyar duymaz iyimserliği elden bırakmayarak: "Bu düpedüz bir iftiradır" deselerdi?

13- Dört şahit getirmeleri gerekmiyor muydu? Madem ki getiremediler o halde onlar Allah katında yalancıların ta kendileridir.

14- Eğer dünyada ve ahirette Allah'ın cömertliği, sevgisi ve merhameti olmasaydı daldığınız yaygarada size büyük bir azap dokunurdu; bundan hiç şüphemiz olmasın.

15- Hani siz olayı dilinize dolayarak bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olmaya kalkmış ve çok basit bir şey sanmıştınız.⁷ Halbuki o, Allah katında büyük bir günahı.

16- Daha duyar duymaz: "Bunu söylemek bize yakışmaz, ne münasebet, bu büyük bir iftiradır" demeniz gerekmiyor muydu?

17- Bakın Allah size öğüt veriyor. Sanki bir daha böyle bir şey yapmayın, eğer imanınız varsa...

18- Allah size ayetlerini açıklıyor. Al-

إِنَّا لَذِينَ بَأْسٍ لِلْإِنسَانِ عَصِيْبَةٌ وَيَعْتَكِرُ وَشَرًّا لَكُمْ بَلْ هُوَ
خَيْرٌ لَكُمْ لِكُلِّ مِرْيَةٍ مِنْهُمَا مَا أَكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ
مِنْهُمَا لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١﴾ لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ
وَالْمُؤْمِنَاتُ بَأْسَهُمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَذَا أَفْكٌ مُبِينٌ ﴿١٢﴾ لَوْلَا جَاءُوا
عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأُولَئِكَ عِنْدَ اللَّهِ
مُؤْتَكِّبُونَ ﴿١٣﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ لَكُنْتُمْ أَفْضُتُمْ بِهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٤﴾ إِذْ تَلَقَوْهُ
بِالْبَيْتِ كَمَا تَمُوتُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ
هَيْبَةً وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا
يَكُونُ لَنَا أَنْ نَشْكُرَ بِمَا أَنْجَانَاكَ هَذَا بَيْنَنَا وَرَبِّهِمْ ﴿١٦﴾
يَعْظُمُ اللَّهُ أَنْ تَعْبُدُوا الشَّيْءَ أَيْدًا أَنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾ وَيَسِّرْ
اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٨﴾ إِنَّا لَذِينَ نُحْيِيوُنَا نَشْرَحُ
الْفَاحِشَةَ فِي الْبَيْتِ أَمْوَالَهُمْ عَذَابًا لِيْلَهُ فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ
اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٢٠﴾

lah her şeyi bilendir, çok bilgedir.

19- Mü'minler arasında çirkin söylentilerin yayılmasını arzu edenleri dünyada ve ahirette acı bir azap bekliyor. Allah onları bilir, siz bilemezsiniz.⁸

20- Şimdi düşünün... Üzerinizde Allah'ın cömertliği, sevgisi ve merhameti olmasaydı ne yapardınız? Allah çok şefkatlidir, merhameti sonsuzdur.

⁶ Rivayete göre hicretin beşinci yılında Beni Mustalik kabilesine karşı düzenlenen seferden dönerken sefere katılan Hz. Aişe kazara kafilenin ardında kaldı. Saatlerce dönmeyince Saffan adlı bir sahabe tarafından bulunarak kafileye yetiştirildi. Ancak "Neden geride kaldı? Ne yaptılar tenhada?" gibi sorular birden bire ortalığı kaplıyordu. Daha sonra gelen ayetlerle Hz. Aişe kesin bir biçimde aklandı. İşte bu pa-

sajdaki ayetler (11–20) bu olay ve olaydan çıkarılması gereken dersler üzerinde durmaktadır... Her zaman olduğu gibi Kur'an, bu tarihsel olay üzerinden evrensel mesajlar veriyor. Sonraki çağların insanlarına benzer durumlarla karşılaşıldığında ne yapılması gerektiğini, nasıl bir tavır içinde olunması gerektiğini gayet açık bir şekilde ortaya koyuyor...

⁷ Harfi harfine: “Hani siz onu dillerinizle alıveriyordunuz ve hakkında hiç bilginiz olmayan şeyi ağızlarınızla söylüyordunuz ve onu önemsiz bir iş sanıyordunuz.”

⁸ Demek ki böylesi durumlarda olayı diline dolayarak ileri geri konuşmak, bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olmak ve bir başkasının namusu ve iffeti hakkında sanki çok basit bir şeymiş gibi sorumsuzca konuşmak çok büyük bir suçtur. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.)'in konu hakkında son derece önemli uyarıları vardır: “Her türlü kötü düşünceden (su-i zan) kaçın. Çünkü su-i zan aldatıcıdır. Birbirinizi gözetlemeyin (tecessüs); başkalarının ayıbını açığa vurmaya çalışmayın.” (Buhari, Müslim, Ebu Davud, Muvatta). “Müslümanları incitmeyin, onların ayıbını araştırmayın, kim böyle yaparsa Allah da kıyamet günü onun ayıbını ortaya döker.” (Tirmizi), “Kim bir mü'minin ayıbını örterse Allah da kıyamet günü onun ayıbını örter” (Buhari).

21- EY İMAN EDENLER! Şeytanın ardınca gitmeyin. Her kim şeytanın ardınca giderse unutmazın ki şeytan her tür çirkinliği,⁹ ortak iyinin ve sağduyunun kabul edemeyeceği şeyleri emreder.¹⁰ Allah'ın size karşı cömertliği, sevgisi ve merhameti olmasaydı içinizden hiç biriniz asla temize çıkamazdı. Fakat Allah, layık gördüğünü temize çıkarır. Allah her şeyi duyuyor, her şeyi biliyor.

22- İçinizden nimet ve varlık sahibi kişiler, yakınlarına, yoksullara ve Allah yolunda hicret edenlere yardım etmede kusur etmesinler. Affetsinler, kusurlarına aldırmasınlar. Allah'ın sizi bağışlamasını arzu etmez misiniz? Allah bağışlayandır, sevgi ve merhamet sahibidir.¹¹

23- Hiç bir şeyden habersiz, kendi halinde namusuyla yaşayan mü'min kadınlara zina iftirası atanlar dünyada ve ahirette lanetlenmişlerdir. Onları büyük bir azap bekliyor.

24- Dilleri, elleri ve ayaklarının yaptıklarını dile gelip anlatacağı gün...

25- O gün Allah onlara hak ettikleri cezayı verecektir. Böylece onlar, Allah'ın her şeyi açığa çıkaran gerçeğin ta kendisi olduğunu bileceklerdir.

26- Kötü kadınlar kötü erkeklerle, kötü erkekler kötü kadınlara meyleder. Temiz kadınlar temiz erkeklerle, temiz

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَنِ شَاءَ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١١﴾ وَلَا يَأْتِلُ أُولُو الْفَضْلِ مِنكُمْ وَالسَّعَةِ أَن يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْنُوا وَيُتَصَحَّحُوا أَلَمْ تَرَ أَنَّ يُعَذِّبُ اللَّهُ لِكُلِّ فَعُولٍ عَذَابًا مُّبِينًا ﴿١٢﴾ إِذَا لَدُنَّ رُسُومًا مَّحْفُوظًا لَعَنَّا فَعِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لَعْنًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَهِنَّ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾ يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَنْفُسُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿١٤﴾ يَوْمَئِذٍ يُؤْفِكُهُ اللَّهُ ذُنُوبَهُمْ لِيَتَلَمَّحُوا أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ اللَّهُ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ ﴿١٥﴾ الْحَقِّبَاتُ لِلنَّبِيِّينَ وَالنَّبِيَّاتِ وَالصَّابِقَاتُ وَالطَّالِبَاتُ لِلظَّالِمِينَ وَالظَّالِمَاتِ وَاللَّائِبَاتُ أُولِيكَ مَثَرًا وَمَا يَعُولُونَ ﴿١٦﴾ لَمْ يَفْرَحْ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿١٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لِكَلِمَاتِكُمْ تَكْرُرًا ﴿١٨﴾

erkekler de temiz kadınlara meyleder. Bunlar, onların iftiralarından çok uzaktırlar. Kendilerini bağışlanma ve cömertçe rızıklar bekliyor.¹²

27- EY İMAN EDENLER! Kendi evlerinizden başka evlere, sahiplerinden izin almadan, onlara selam vermeden girmeyin. Eğer düşünecek olursanız bu sizin için daha hayırlıdır.¹³

⁹ FAHŞA: Bkz. 4/15. ayet dipnotu.

¹⁰ MÜNKER: Sözlükte [نكر] kökünden gelir. Mastarı "bilmemek, tanımamak, yadırgamak, zor olmak, güç olmak" demektir. Bilmemek, tanımamak, inkar etmek, ayıplayıp yasaklamak (*inkâr*); tanınmayacak şekle sokmak, değiştirip tanımaz hale getirmek (*tenkîr*); aldatmak, savaşmak, yere yıkmak (*münâkere*); düşman kesilmek, görmezlikten gelmek (*tenâkür*); kılık değiştirmek, tanınmayacak hale getir-

mek, kimliğini saklamak (*tenekkür*); beğenmemek, ayıplamak, kınamak, protesto etmek (*istinkâr*); ateizm (*inkârul-uluhiyye*); en çirkin, en sevimsiz (*enkeru*); saklamalı, gizlemeli, maskeli (*tenekkuriy*); çirkin olan, beğenilmeyen, hoşla gitmeyen, kötü şey, kötülük, tanınmayan, kabul edilmeyen (*münker*); inkarcı, inkar eden, gizleyen (*munkir*); kötü olan şey, sevimsiz ve beğenilmeyen, fena şey (*nukûr*); inkar etme, tanımama, yok sayma, kabul etmeme, caydırıcı ceza, güç, zor (*nekîr*) kelimeleri bu köktendir... Ayette geçen *münker* kavramı Kur'an'da 37 yerde geçiyor ve toplam iki anlamda kullanıldığı görülüyor: 1- Bilmemek-tanımamak, 2- Kötülük-çirkinlik. Kur'an'da "kötü" kavramını karşılamak üzere kullanılan öteki sözcükler (*fe-sat*, *seyyie*, *habis* ve *şer*) sözcükleridir. Demek ki (*münker*); ma'ruf'un zıddı olup evrensel çirkin ve kötü olan, aklın, sağduyunun ve bunlara hitabeden dinin iyi görmediği her şeyi ifade etmektedir; adam öldürmek, hırsızlık, zina, iftira, hak yemek, uyuşturucu vb. temel insani değerleri ihlal eden her tür davranış münkerdir. Kur'an'da iman edenlerin vasıfları arasında sık sık sıralanan; "namaz kılarlar, zekat verirler, oruç tutarlar, ibadet ederler, hamd ederler" vb. ifadelerden ayrıca "Münkeri nehyederler" ifadesinin kullanılmasından da anlaşılacağı gibi (*münker*) zararı başkasına da dokunan, topluma yayılan, ortak akıl, vicdan ve sağduyunun kabul edemeyeceği, tanımayacağı evrensel kötülükler olmaktadır. Bu durumda zıddı (*ma'ruf*) da herkesin faydalı gördüğü, herkesin yararına olan, ortak iyinin, vicdanın ve sağduyunun bilip tanıdığı evrensel iyilikler demek olur.

¹¹ Rivayete göre bu ayetteki "varlıklı kişi", Hz. Aişe'ye iftira olayına katılarak iftiracılarla birlikte hareket eden muhacirlerden ve teyzesinin oğlu olan Mistah adlı yetim sahabeye bir daha yardım etmeyeceğine dair yemin eden Hz. Ebubekir idi (Razi, Kurtubi, İbni Kesir). Böylece Kur'an, Hz. Ebubekir'in tavrı üzerinden şu mesajı vermiş oluyor: "Bu tür olaylarda geniş yürekli ve müsamahakar olun. Olaya adı karışanlara karşı alıcınap tutumunuzu sürdürün. Büyüklük sizde kalsın. Bu tür kişileri affedin, üzerlerine varmayın. Yarayı iyice deşmeyin. Olayı bütün sonuçları ile birlikte örtüp, aranızdaki kardeşlik ve dayanışmayı bozmayın, sürekli yapıcı olun..."

¹² Görüldüğü gibi Kur'an, Hz. Peygamber-Hz. Aişe-Saffan üçlüsü üzerinden yine evrensel mesajını veriyor. Bu üçünün iftiraya uğradıklarını açığa çıkararak olayda bir günahlarının bulunmadığını beyan ettikten sonra bu tür olayların neden vuku bulduğuna dair psikolojik bir analiz yaparak insanoglunun iç dünyasında taşıdığı *habis* (kötü) dürtülere dikkat çekiyor. Demek ki önce insanın içi temiz olmalı. İnsan, kendini tutmasını bilmeli ve şeytani dürtülere, nefisleri kıskırtan cazibelere karşı tedbiri elden bırakmamalı. Eğer kişinin içinde kötü niyet varsa o döner dolaşır kendisi gibi birisini bulur. Mıknatıs gibi bu tipler birbirini çeker. Günah günahı, sevap sevabı davet eder. Şuh bir kakhaha ancak şehvetten kabarmış bekleyen bir kulakta yankılanır. Kudurmuş bir arzu, ancak davetkâr bir edanın, cilveli bir yürüyüşün peşinden koşar. İpsiz soysuzu bulur. İnsan baykuş olursa mezarlıkta, kartal olursa göklerde, inci olursa okyanusların derinliklerinde dolandır... Nitekim Türkçe'de "Kişi kişiyi kendi gibi bilir", "Kalpten kalbe yol gider", "Para parayı çeker"

sözleri bu manayı çağrıştırır... Bu ayet aynı zamanda yukarıda geçen ayetin (Nur; 24/3) tefsiri olarak da okunabilir.

¹³ Demek ki “özel hayatın” mahremiyeti esastır. Bu anlamda “ev” kişinin en temel özel alanı olup dışarıya karşı bütünüyle koruma altındadır. Bu ayetin yukarıdaki iftira olayından sonra gelmesi, böylesi anların dedikodu ve yanlış anlamalara çokça sebebiyet vermesinden dolayı olmalıdır. Hz. Peygamber (s.a.v.) sorulan bazı sorular üzerine kişinin kendi kız kardeşi, oğlu ve kızının bile yanlarına girerken izin istenmesi gerektiğini söylemiştir (Razi). Bunlar “ev” ve “kişi” haklarının dokunulmazlığına vurgu yapan oldukça önemli nezaket ilkeleri olup Müslümanları sürekli olarak “medeni” insanlar olmaya teşvik etmektedir.

28- Eğer orada hiç kimse bulamazsanız izin verilmedikçe içeri girmeyin. Eğer size “dönün” denilirse dönün. Bu sizin için daha temizdir. Allah bütün yaptıklarınızı biliyor.

29- İçinde oturulmayan ama ortak amaçlar için kullanıma açılmış yerlere girmenizde bir sakınca yoktur.¹⁴ Allah, açığa vurduğunuzu da gizlediğini de bilir.

30- MÜ'MİN erkeklere söyle, bakışlarını sakınsınlar. Irzlarını ve namuslarını¹⁵ korusunlar. Temiz ve erdemli davranmış budur. Allah bütün yaptıklarından haberdardır; bundan hiç şüpheniz olmasın.¹⁶

31- Mü'min kadınlara da söyle, bakışlarını sakınsınlar. Irzlarını ve namuslarını korusunlar. Görünmesi zaruri olan yerler dışında cinsel cazibelerini¹⁷ sergilemek için açılıp saçılmasınlar.¹⁸ Başörtülerini¹⁹ yakalarının üzerine salsınlar. Örtünmesi gereken yerlerini²⁰ kocalarından, babalarından, kayın babalarından, oğullarından, üvey oğullarından, kardeşlerinden, kardeş oğullarından, kız kardeş oğullarından, öteki kadınlardan,²¹ yanlarına verilmiş esir kadınlardan, erkekliği kalmamış hizmet-

فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ تُؤَدَّ لَكُمْ ذِمَّتَ اللَّهِ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ رَجِعُوا فَارْجِعُوا أَمْوَازَكُمْ وَرَأَى اللَّهُ فِعْلَكُمْ فَأَكْثَرُ الصَّافِينَ ۝٢٨ عَلَيْكُمْ ۝٢٩ كَيْفَ تَكْفُرُ بِمَا كُفَرْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ ۝٣٠ قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ مِمَّا صَبَّأُوا مِنَ الْأَبْصَارِ مِنْكُمْ وَنَجَّحْتُمْ فَعُولُوا وَأَرْوَجْتُمْ ذَلِكَ آتَىٰ كُمْ مِنَ اللَّهِ حَبِيرٌ يَبَسُّ نَعْتُونَ ۝٣١ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ لَيْسَ عَلَيْنَّ مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَنَجْفَطْنَ وَأَرْوَجْتُمْ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلَا يَضْرِبْنَ بِمَخْرُجِهِنَّ مِنَ الْحُلِيِّمْ وَلَا يُدْرِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَائِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ إِخْوَانَاتِ هُنَّ أَوْ نِسَاءَهُنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ الشَّائِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْأَرْبَابِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يُضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنَ زِينَتِهِنَّ وَتَوْبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۝٣٢

çilerden ve henüz kadınların şehvet uyarıcı taraflarından habersiz çocuklardan başkasına göstermesinler. Cinsel cazibeleri fark edilsin diye tahrik edici şekilde yürümesinler.²² Hepiniz Allah'a dönüp gelin ki mutluluğu bulabilesiniz, ey mü'minler!

¹⁴ Rivayete göre “evlere izinsiz girmeyin” ayeti nazil olunca Hz. Ebubekir: “Ey Allah'ın Resülü biz ticaret yapıyoruz. Alışveriş için, dükkanlara, çarşıya girerken de izin mi alacağız?” demesi üzerine bu ayet indi (İbni Kesir). Demek ki ayet, özel hayatı koruma altına alırken toplumun ortaklaşa kullandığı mekanları bundan ayırmaktadır. Bu tip yerler bugün için “kamusal alan” diye tabir olunan genelin kullanımına açılmış, ortak amaçlar için kullanılan han, hamam, dükkan, resmi daire vb. yerlerdir...

¹⁵ FERC: Sözlükte [فرج] kökünden gelir. Mastarı “gidermek, yok etmek, iki şe-

yin arasını açmak, iki şey arasında boşluk bırakmak” demektir. Salıvermek, bırakmak (*ifrâc*); yok olmak, zail olmak (*infirâc*); vajina, kadın üreme organı, erkek veya kadının cinsel organı (*ferc*); aralık, yarık, boşluk, delik (*furceh*); salıverilerek giyilmiş (*ferâce*); aralık, boşluk (*tifrâc*); yarılarak çıkan, civciv (*ferrûc*); arasını açma, iki şeyi birbirinden uzaklaştırma (*tefrîc*); açılmış, yayılmış (*muferric*); pergel (*fircâr*); fırça (*fircûn*) kelimeleri bu köktendir... Demek ki *ferc* Arap muhayyilesinde “yarılan, açılan” bir şeye tekabül ediyor. Bunu için Arap erkek veya kadının cinsel organına *ferc* diyor. Bu durumda “*ferclerini muhafaza etsinler*” demek “cinsel organlarını korusunlar” demektir. Türkçe’deki “eline, beline, diline sahip ol” veya “harama uçkur çözme” deyişleri ile aynı manayı çağrıştırır. Bu, “ırzını namusunu korumak” dediğimiz şeydir... Keza [عرض] kökü de mastar olarak “belirmek, ortaya çıkmak, görünmek” manasına geliyor. Türkçe’ye de geçen *arzetmek*, *arız olmak*, *muâriz*, *maruz bırakmak*, *tarizde bulunmak*, *itiraz*, *tearuz*, *taarruz*, *arıza*, *araz* gibi kelimeler bu köktendir... Beden, namus, şahsiyet, şeref manasına gelen *ırz*, kişinin topluma gösterdiği, deklare ettiği, açıklayıp gösterdiği söz, kural ve ilkelerine sahip çıkması, onları koruması manasına gelmektedir. Bu manada namus ile yaklaşık aynı anlamdadır. Namus da Yunanca “*nomos*”dan gelmekte olup söz, ilke, kural, kanun demektir. Şu halde “ırzını, namusunu korumak”, kendini topluma arz ettiği bedensel ve ilkesel kişiliğinin arkasında durmak demektir. Kişi nikah kıymak suretiyle bir söz vermekte, topluma sadece sözleştiği kişi ile cinsel ilişki kuracağına, cinsel hayatını onunla paylaşacağına dair deklarasyon yayınlamış olmaktadır. İşte verdiği bu sözü tutmasına, topluma ilan ettiği şeye (*arz*) sahip çıkmasına, verdiği *nomosa* aykırı hareket etmemesine, bunun arkasında durmasına “ırzını ve namusunu korumak” demektedir. Ayrıca Bkz. “NAMUS”; 23/4. ayet dipnotu.

¹⁶ Yani: İman iddiasında bulunan erkeklere söyle gözlerini bakılması yasak olandan sakınsınlar. Irz ve namuslarını korusunlar.

¹⁷ ZINET: Sözlükte [ز.ن.] kökünden gelir. Mastarı “süslenmek” demektir. Süslenmek (*izdiyân*); süslenmek, bezenmek (*tezeyyün*); güzellik (*zeyn*); süs (*zînet*); süs eşyası, aksesuar, kozmetik (*edevâtu’z-zîyneh*); süslenme (*tezyînât*); süsleyici, berber, kuaför (*müzeyyin*); üniforma, elbise, kılık kıyafet, moda, biçim, görüntü (*ziyyu*) kelimeleri bu köktendir... *Zinet* tabirinin ne manaya geldiği konusunda iki görüş bulunuyor: 1- Kadının vücut güzelliği, cinselliği 2- Kadının süs takıları. Ayette geçen “*zinetlerini açığa vurmaları*” ifadesinin “vücut güzelliklerini sergilemesinler, cinselliklerini ön palana çıkarmak için açılıp saçılmaları, açık saçık dekolte giyinmesinler” manasında olduğu anlaşılıyor. Zira kadının görünmesi zaruri olan el ve yüzündeki süsleri saklayabilmesi pratikte imkansızdır (Razi). Öte yandan doğrudan “süslenmeyin” değil de “süslerinizi açığa vurmayın” denmesi, görünmesi zaruri olan el, yüz ve dış elbiselerde süsün olabileceğine işaret olarak görülebilir. Örneğin tertipli, düzenli, bakımlı olmak, güzel koku sürünmek, kendine yakışanı seçmek vs. bu cümleden olarak görülebilir. Ancak bunun temizlik ve şıklık gibi gayet insani ve iyi amaçlar için olması gerekir. Dekolte elbiseler, yırtmaçlı etekler, dar pantolonlar vs. giyerek ne kadar güzel bir vücuda sahip olduğunu sergilemek için

“cinselliğini ön plana çıkarmak” diye ifade edilen tarzda olmaması gerekir. Öyle anlaşılıyor ki ayette geçen *zinetten* maksat “açılıp saçılma, açık saçık giyinme, dekolte kıyafetler” dediğimiz şeydir.

¹⁸ Harfi harfine: “Açıkta kalanlar hariç ‘ziynetlerini’ göstermesinler.”

¹⁹ HAMR: Sözlükte [*خمر*] kökünden gelir. Mastarı “örtmek, kapamak, mayalamak” demektir. Örtünmek, örtmek, kapanmak (*ihimâr*); karışmak, alışmak (*muhâmere*); mayalamak, örtmek (*tahmîr*); mayalanmak, örtünmek, kapanmak (*tahammûr*); başı döndürüp karıştıran, akli örtün, şarap, içki (*hamr*); baş döndüreni satan, şarapçı (*hammâr*); başı döndürme, akli örtme yeri, şaraphane (*hammâre*); şarap rengi, koyu kırmızı (*hamriyyun*); hamurun içine örtülüp karışan, maya (*hamîra*); mayalı, örtülü, kapalı (*mahammer*); örtülmüş, mayalı, mayhoş, sarhoş (*mahmûr*); içkinin verdiği baş ağrısı (*humâr*); başı beyaz koyun (*muhammera mine’ş-şiyâh*); başörtüsü, yemeni, eşarp (*himâr*) kelimeleri bu köktendir... Görüldüğü gibi ayette geçen başörtüsü (*humâr*) kelimesinin en önemli özelliği “baş” ile ilgili olmasıdır. Nitekim bu ayetler başı açıklığın yaygın olduğu bir topluma inmiş değildir. Kadınların çoğunun zaten başlarını yarım yamalak da olsa örttükleri bir toplumda işi sıkı tutmalarının tembihlendiği anlaşılıyor. Çünkü “başörtüsü takın, başınızı örtün” denmiyor da “başınıza aldığınız o örtüleri boyunlarınıza, omuzlarınızdan aşağıya da salın” deniyor. Bunun sebebi, o dönem kadınlarının başörtülerini arkadan bağlayarak, omuzlarını ve göğüslerine kadar boyunlarını açıkta bırakmalarıydı (Razi, İbni Kesir, Kurtubi). İlginçtir, kadınların o günkü giyim tarzı bugün Fransızca’dan Türkçe’ye geçen “dekolte” kelimesi ile aynı manayı çağrıştırmaktadır. Çünkü dekolte Fransızca’da boynu açıkta bırakan giysi (*decollete*) demek. Bu sözcüğün kökü Latince’de boyun (*col, collum*) kelimesinden geliyor. Türkçe’ye de geçen boyunda taşınan (*koli*); boyna sarılan (*kaşkol*); boyuna takılan (*kolye*) kelimeleri de bu kökten... Anlaşılan o günkü kadınlar saçlarını arkadan bağlayacak şekilde başörtüsü ile örtüyorlar, omuzlarını, göğüslerine kadar boyun kısımlarını gayet “dekolte” bir kıyafetle açıkta bırakıyorlardı. Bugünün tabirleri ile “derin göğüs ve sırt dekoltesi” ile dolaşıyorlardı. İşte ayette bu tarz örtünmenin bir anlamının olmadığı beyan ediliyor. “Örtünecekseniz doğru dürüst örtünün. O başlarınıza taktığınız başörtüsünü sırt ve göğüs dekoltenizi tamamlayan bir aksesuar olarak değil, örtünmenin mantiki sonucu olarak iyice aşağıya salın, boynunuzu, göğsünüzü, sırtınızı örtecek şekilde yakalarınızın üzerinden salın ki örtünmüş olasınız...” demek isteniyor. “Böyle yaparsanız cinsel cazibeniz, vücut güzelliğiniz kendi özelinizde kalır, bir insan olarak kişiliğiniz, karakteriniz, mesleğiniz, kültürünüz, sanatınız, beceriniz ön plana çıkar. Toplumda kendinizi gösterecekseniz bu şekilde gösterin, cinselliğinizi sergileyerek değil (*la yubdîne*) demeye getiriliyor...”

²⁰ Harfi harfine: “Ziynetlerini.”

²¹ Ayette geçen: “Onların kadınları” (*nisâihinne*) ifadesinden neyin kastedildiğine dair iki görüş var: 1- Bundan maksat gayr-i müslim kadınlardır (İbni Abbas) 2- Bütün kadınlardır (Razi). Kanaatimce tercihe şayan olan ikinci görüştür.

²² Harfi harfine: “Gizledikleri ziynetleri bilinsin diye ayaklarını vurmasınlar.”

32- İÇİNİZDEN bekârları ve köleleri-nizden, esir kadınlarınızdan dürüst olanları evlendirin. Eğer yoksul iseler Allah onlara cömertliğinden zenginlik verir. Allah'ın nimeti boldur, her şeyi bilendir.

33- Evlenme imkanı bulamayanlar, Allah kendilerine cömertliğinden bu imkanı verinceye kadar iffetli davran-sınlar. Elinize düşmüş esirlerden, öz-gürlüklerine kavuşmak için sözleşme yapmak isteyen olursa, kendilerinde iyi niyet görüyorsanız yazılı sözleşme yap-pın. Allah'ın size verdiği zenginlikten onlara verin. Dünya hayatının geçici zenginliğini kazanacaksınız diye, sakın namusuyla yaşamak istediği halde eli-nize düşmüş esir kadınları fuhuş yap-maya zorlamayın. Her kim onları fuhuş yapmaya zorlarsa Allah, kendilerine zorla yaptırılan bu işten dolayı onları bağışlayacak, sevgi ve merhametine ala-caktır; bundan hiç şüphenez olmasın.²³

34- AÇIN KULAĞINIZI! Size söze da-yalı apaçık deliller, sizden önceki çağ-lardan örnekler ve Allah bilinciyle yaşa-mak isteyenler için öğüt indirdik.

35- Allah, göklerin ve yerin aydınlığı-dır.²⁴ O'nun aydınlığı, içinde kandil bu-lunan bir oyuktan yayılan ışığa benzer. Kandil, bir fanus içindedir. Bu fanus, inciden bir yıldız gibi parıldar. Ne doğ-uya, ne de batıya nisbet edilemeyen

وَأَنْكحُوا الْأَيَامَىٰ مِنكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِيْمَانِكُمْ أَنْ يَبْتَاعُوا غَيْرَ
يُنْفُسِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٢﴾ وَلَيْسَتِ تَعْتَفِفِ
الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ كَيْفًا حَتَّىٰ يُؤْتِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۗ وَالَّذِينَ
يَبْتَاعُونَ الْكُفَّاءَ بِمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَكَفَّ أُولَٰئِكَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ خَيْرًا
وَأُولَٰئِكَ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَيْنَاكُمْ وَلَا تَكْفُرُوا فَبِئْسَ عَلَى الْبِعَاءِ
إِنْ أَرَادْتُمْ أَنْ تُخَفَّفُوا لِتَتَّعَفُوا عَرْضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يَكْفُرْ
فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ الْإِكْرَامِ هُمْ غَنُورٌ رَجِيمٌ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا
إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُبِينَاتٍ وَمَثَلًا مِنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً
لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٤﴾ اللَّهُ نُورٌ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ
كَوَسْوَكَوَيْهَا فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمُنِيرُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا
كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا
غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَى نُورٍ
يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ
وَاللَّهُ جَلِيلٌ شَعْبٌ عَلَيْهِ ﴿٣٥﴾ فِي بُيُوتٍ أُذِنَ لِلَّهِ أَنْ يَرْفَعَهُ
وَيُذَكِّرَ فِيهَا اسْمَهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴿٣٦﴾

mübarek bir zeytin ağacından tutuşturulur. Onun yağı hemen hemen ateş do-kunmasa bile ışık verir; nur üstüne nur! Allah, layık gördüğünü kendi aydınlığın-da yürütür. Allah insanlara böyle örnek-ler veriyor. Allah her şeyi biliyor.

36- O aydınlık, Allah'ın yüceltilmesine ve içlerinde adının anılmasına izin verdi-ği evlerden yayılır. Oralarda sabah ve akşam O'nun yüceltiğini anarlar.²⁵

²³ Rivayete göre bu ayet, eline düşen esir kadınları fuhuş sektöründe çalıştırarak para kazanan Abdullah bin Ubeyy'in "köle ve carie" pazarını kapattırmak için nazil olmuştur. (Razi, İbni Kesir, Kurtubi)

²⁴ NUR: Sözlükte [نور] kökünden gelir. Mastarı "ateşin ışık çıkarması" demektir. Aydınlatmak, ışık vermek, ışıklandırmak (inâr); sabah olup gün doğmak, gün ışığı

belirmek (*tenvîra's-subha*); aydınlanmak, ışıklanmak (*tenevvür*); sövmek, kötü söz söylemek (*munâvere*); aydınlanmak, ışığa kavuşmak, ışık istemek, ışığından faydalanmak, aydın ve kültürlü olmak (*istinâre*); aydınlatma, ışık verme, bilgilendirme (*tenvîr*); ışık kaynağı, ışık kulesi, fener, sınır taşı, sınır işareti (*menâr*); tepesinde mum olan kandil, minare (*menâreh*); manevra, tatbikat (*munâvereh*); ışık deliği, ışık penceresi (*menver*); projektör, ışıldak, ışık saçan cihaz (*minvâr*); ışıklanmış, aydınlanmış (*münevver*); ışık saçan, ışık veren, aydınlık, aydınlatıcı, parlak, parlayan, açık, belirgin (*munîr*); ateş barut (*nâr*); kızgın ateş (*nârun hamiyeh*); yanardağ, volkan (*cebelu'n-nâr*); ateşli konuşma, çoşkulu hutbe (*hutbetu'n-nariyeh*); çiçek (*nevr*); ışık, aydınlık (*nûr*); ay ve güneş (*neyyirân*); parlak görüşler (*ârâu'n-neyyirah*) kelimeleri bu köktendir... Görüldüğü gibi (*nûr*) Arap muhayyilesinde aydınlığın güneş, ay, ateş gibi ışık saçan şeylerden fıskırıp yere, duvara vs. düşmesi durumunu ifade eden bir kelime olarak kullanılıyor. Kur'an, bu muhayyileye hitap ederek yerlerin ve göklerin Allah'ın nuru olduğunu, Allah'ın nurunun ise bir oyuktan yayılan ışığın etrafı aydınlatması gibi olduğunu söylüyor. Böyle bir metaforun (bir örnek gösterip ötesini kavratmaya çalışma) Allah ile âlem arasındaki ilişkinin nasıl bir şey olduğuna dair bir fikir verebileceği umuluyor olmalı... Buna göre aydınlık (*nûr*) metaforu "görünme, belirme, ortaya çıkma" temasını vurgulamak için seçilmiş bir örnek olmaktadır. Zira aydınlık olmadan bir şeyin görünmesi, belirmesi, ortaya çıkması mümkün değildir. Demek ki Allah varlık veren, ortaya çıkarandır (*mubdi*). Varlık âlemi O'nun yaydığı varlık ışığı olmadan görünemez, ortaya çıkamaz, karanlıklarda kalır. Şu halde varlık "görünmek" yokluk da "görünmemek" demek olur. Bir şey kendini gösteriyorsa var, göstermiyorsa yok demektir. Böylece yokluk karanlıklarının denizi "yarılarak ortaya çıkanın Rabbi" (*Rabbi'l-felaq*) tarafından ortaya çıkarılmakta, var edilmektedir. O'nun varlık bahşetmesi olmasa hepimiz ve her şey karanlıklarda kalacak, görünmeyecek ve yokluk denizlerine garkolacak. Demek Allah'ın aydınlığı ile biz varlık âlemine çıkıyoruz. Milyonlarca spermin içinden bir rahime yapışıp ilişerek sonra da yarılıp yırtılarak "oluşa" çıkıyor, "olmaya" başlıyoruz. İşte bu Allah'ın bize vücut vermesi, varoluşa katması, yokluk denizinden (karanlıklardan) varlık âlemine çıkarması dediğimiz şeydir. Bunun için aydınlık (*nûr*) benzetmesi, varlığa getirme, görünür kılma, söz konusu bu yarararak ortaya çıkarma (*felaq*) hakkında insan aklımıza bir nebze olsun fikir vermesi için seçilmiş bir metafordur yani bir örnek getirilerek ötesini anlatmadır. Eski Yunanca "sonra" anlamına gelen *meta* ile "taşımak, getirmek, doğurmak" anlamına gelen (*pherein, phor*) İngilizce (*to bear, born*) Farsça (-*ber*) eklerinden oluşan kelimeye (*meta-phor*) deniyor. Farsça haber getiren (*peyam-ber*) kelimesindeki (-*ber*) eki de bu kökten-dir... Demek ki ayette aydınlık (*nûr*) metaforu getirilerek daha ötesine dair bilinç oluşturulmak istenmektedir.

²⁵ Yani: Nasıl ki yukarıdan aşağıya yerler ve gökler Allah'ın varlık ve vücut vermesi ile görünür hale geliyor, ortaya çıkıyorsa, aynı şekilde aşağıdan yukarıya da bu tür Allah'ın adının anıldığı evlerde de inanmış gönüllerin kalplerinde, vicdanlarının derinliklerinde "Allah" vücut buluyor, kalpler O'nu arıyor ve O'ndan

yayılan aydınlığı bulup (*vecd*) yakalıyor. Allah aydınlığı ile varlık âlemini ortaya çıkarıp görünür kıldığı gibi, bu tür evlerden yayılan aydınlanma ile de insanların bulma yerlerinde (*vicdan*) “Allah” görünür, hissedilir, duyulur, sezilir, yaşanır hale geliyor. Allah’tan insana, insandan Allah’a yol gidiyor. Allah aydınlattıkça insanlar varoluyor, insanlar varoldukça vicdanlarında Allah’ı buluyorlar. Allah’ın nuru ile varlık sahnesine çıkan, görünür hale gelen insanlar, buna aynı şekilde cevap vererek, kendi vicdanlarında Allah’ı bularak, vicdanlarından taşıp toplumsal yaşamda O’nun değer ve ilkelerini görünür hale getirerek, Allah’ı insanlık âlemi içinde, insanlar arası ilişkilerde var kılıyorlar. İşte bu hal Allah’tan insana, insandan Allah’a yol bularak taşıyor, akıyor. Böylece varoluşun dinamik temposu, kalp gibi ata ata yoluna devam ediyor...

37- Onlar öyle kimselerdir ki ne ticaret, ne de alışveriş kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymaz. Onlar yüreklerin ağza geleceği, gözlerin fal taşı gibi açılacağı günden korkarlar.

38- Allah onları yaptıkları işlerin güzeli ile karşılayacak, onlara engin cömertliğinden daha fazlasını da bahşedecektir. Allah, layık gördüğüne umulmadık yerlerden rızık verir.²⁶

39- Kafirlik edenlerin yaptıkları ise engin çölde serap gibidir. Susayan onu su sanır. Fakat yanına vardığı zaman hiç bir şey bulamaz; Allah'ı bulur vicdanında ve O da onun hesabını görür. Allah, hesabı çok süratli olandır.

40- Veya engin bir denizin karanlıkları gibidir. Denizde dev dalgalar, gökte kara bulutlar ve kat kat zifiri karanlıklar... Elini çıkardığında onu görme ihtimali bile yoktur. Allah'ın aydınlığından yoksun olan asla aydınlığa çıkamaz.

41- GÖKLERDE ve yerde var olan bütün varlıkların, dizi dizi uçan kuşların, hepsinin Allah'ın yüceliğini dile getirdiklerini görmüyor musun? Doğrusu Allah'a nasıl yönelip niyaz edeceklerini, O'nun yüceliğini nasıl dile getireceklerini çok iyi biliyorlar. Allah da onların bütün yaptıklarını biliyor.

42- Göklerin ve yerin egemenliği Al-

رِجَالٌ لَا لِيَهُمْ بِنِعْمَةِ رَبِّهِمْ إِلَّا نِعْمَةٌ وَالرَّزْقُ وَنَحْمًا فَوَيْلٌ لِّلْمُتَكَلِّفِينَ فِيهِ الْعُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ ﴿٣٧﴾
لِيَجْزِيََهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَرِبِّدْهُمْ مِّنْ قَبْلِهِ ۗ وَاللَّهُ يَرُدُّ
مِّنْ نِّسَاءٍ يُبْعَثُ حِسَابًا ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ
بِئْسَ عَذَابٌ يُحِبُّهُ الظَّالِمُونَ مَاءٌ حَمِيمٌ وَإِن جَاءَهُ لَوْجِحٌ مِّنْ شَيْءٍ وَجَعَدَ
اللَّهُ عِندَهُ قُوَّةٌ حِسَابُهُ وَاللَّهُ يَسْرِعُ الْحِسَابَ ﴿٣٩﴾ أَوْ كَلِمَاتٍ
فِي جَهَنَّمَ يَنْشِئُهُ مَوْجٌ مِّنْ قُوَّةٍ مِّنْ قُوَّةٍ مِّنْ قُوَّةٍ حِسَابٌ ظَلَمَاتٍ
بَعْضُهَا قَوْفٌ لِّبَعْضٍ إِذَا أَمْرَجَ يَدُهُ لَمْ يَكْتُمِبْهَا ۗ وَمَنْ يَجْعَلِ اللَّهُ
لَهُ نُورًا فَآلَهُ يُنُورُهُ ﴿٤٠﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَن فِي
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرِ صَافَاتٍ كُلٌّ مُدْعٍ لِّصَلَاتِهِ وَسَبِّحُهُ
وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٤١﴾ وَاللَّهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَاللَّهُ الْمُبْدِي ﴿٤٢﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُرْسِلُ حَبَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ
ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَسْرَى أَلُودٌ فَتُخْرَجُ مِّنْ خِلَالِهِ وَيُنَزَّلُ
مِنَ السَّمَاءِ مِزَابًا مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَن يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ
عَن مَّن يَشَاءُ ۗ لِيُكَاذِبَ سَاقِرُهُ يَذُوبُ بِالْأَبْصَارِ ﴿٤٣﴾

lah'ındır. Bütün yollar Allah'a çıkar.

43- Baksana şu gerçeğe; Allah bulutları sürüyor, sonra bir araya getirip üst üste yığıyor. Bağırlarından yağmurun çıktığını görüyorsun. Gökten, içinde dolu bulunan dağ gibi bulut kümeleri getiriyor. Şimşek çaktıkça gözlerinizi alıyor. Kiminize yıldırım isabet ettiriyor, kiminizden uzaklaştırıyor.²⁷

²⁶ Yani: Allah ile insan arasındaki dinamik tempo, dondurulmuş kurallar bütünü içinde işlememektedir. Allah'ın varlık verışı bir defada olup bitmiş bir olay değildir. O bir daimi fışkırıp yayılma (feyz, feyazan), taşıp saçılma (sudur) ve görünüp vücut bulma (buruz) halidir. İçe çekilme (batın) ve dışa vurma (zuhur) halinde devam eden bir parıldamadır. Kendi içinde nice potansiyel imkanları barındırmaktadır. İn-

sanoglu bunlari arayıp bulmasını bilmelidir. İnsan bunlara yöneldikçe O kendini açacak, zuhur edecektir. En olmadık yerde, en umulmadık zamanda ışığını yayarak, bu ışık uyanık bir vicdanda bulunarak (*vecd*) yepyeni yaratmalar meydana gelecektir. Toprak gibi bağırını deşseniz de, yüzünü tırmalasanız da o yine sizi gül ile karşılayacaktır. Verdikçe verecek, yöneldikçe açılıp parıldayacaktır. Böylece insan kendi benini baykuş haline getirirse mezarlarda, kurbağa haline getirirse kuyu dibinde ötecek, kartal olursa yükseklerde uçacak, yılan olursa yerlerde sürünecektir. Kim neye yönelirse, kim ne olursa o şekilde oluşa katılacaktır. Bu, bir karşılıklı dinamik tempo, uyku ve uyuklama tutmayan sürekli varoluştur. Bu nedenle ey insanlar, hayyu kayyum olan Allah, size umulmadık yerlerden rızık verir, bolluk ve bereket yağdırır. Yeter ki siz O'nun bilincinde olun, imkanlara yönelin, O'ndan istemesini bilin. İmkanlar ve nice potansiyeller bütün evrene ve hayatın içine boyuna saçılmaktadır. Çevrenize bakmasını ve onları görmesini bilin. Siz kendinizi elektlikle yükleyin, birer paratoner olun, sıkıştığınızda O'nun nuru (yardımı, dilemesi) üzerinizde şimşek gibi çakacaktır... (Bkz. birkaç ayet sonraki 46. ayetten ilhamla).

²⁷ Ayetteki şahıs zamirleri ve zaman kipleri Türkçe cümle dizilişine uygun olarak "siz" ve "yor" şeklinde ifade edilmiştir.

44- Allah gece ile gündüzü birbirinin yerine geçiriyor. Vicdanının sesini dinleyebilenler²⁸ için bunlarda ibret vardır; bundan hiç şüphemiz olmasın.

45- Allah kımlıdayan her canlıyı sudan yarattı. Onların kimi karnı üzerinde, kimi iki ayak üstünde, kimi de dört ayak üstünde yürüyor. Allah dilediğini yaratır. Allah'ın her şey gücü yeter; bundan hiç şüphemiz olmasın.

46- İYİ DİNLEYİN! Biz apaçık sözlü deliller indirdik. Allah layık gördüğünü doğruluk ve dürüstlük yolunda yürütür.

47- Kimileri "Allah'a ve peygamberine inandık ve itaat ettik" diyorlar. Sonra bazıları yan çiziyorlar. Bunlar inanmış değillerdir.

48- Onlardan kimileri aralarında karar vermesi için Allah'a ve Resulüne çağrılınca burun kıvrıyorlar.

49- Durum kendi lehlerine ise kabul ediyorlar.

50- Kalplerinde hastalık mı var bunların? Yoksa kuşkuya mı kapıldılar? Yahut Allah ve peygamberinin kendilerine haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır, bunlar zalimlerin ta kendileridir...

51- Aralarında karar vermesi için Allah'a ve peygamberine çağrıldıkları zaman iman edenlerin sözü ancak "işittik ve itaat ettik." demeleridir. İşte bunlardır kurtuluşa erenler.

52- Kim Allah'a ve peygamberine itaat

مَقِيلًا اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٤٤﴾
 وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ
 مَنْ يَمْشِي عَلَى سَاقَيْنِ وَبَعْضُهُمْ أَرْبَعُ سَاقٍ اللَّهُ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ
 عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٥﴾ لَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ مُبِينَاتٍ وَاللَّهُ سَاهِي
 مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٦﴾ وَيَقُولُونَ مَا نَايَا اللَّهُ
 وَإِلَّا رَسُولٌ وَأَطَعْنَا مُرِيئُونَ قُلُوبِهِمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا
 أُولَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ
 بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ آلِي اللَّهِ
 مُذْعَبِينَ ﴿٤٩﴾ أَفَتُؤَلِّهُوا مِنْهَا آيَاتِنَا بَلْ أَمْرٌ يُخْفَى فَوْقَ أَنْ يَخْفَى
 اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ بَلْ أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّمَا كَانَ
 قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا
 سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٥١﴾ وَمَنْ يَطِيعِ اللَّهَ
 وَرَسُولَهُ وَخَشِيَ اللَّهَ وَتَقَى اللَّهَ فَوَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٥٢﴾
 وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ قُلُوبُهُمْ
 طَاعَةً مَعْرُوفَةً إِنَّ اللَّهَ يَخْبِرُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾

eder, Allah'a karşı korku ve titreme içinde olur ve O'nun bilinciyle yaşarsa zafer işte onların olacaktır!

53- O münafıklar, emrettiğin takdirde hiç tereddüt etmeden savaşa çıkacaklarına dair var güçleriyle Allah'a yemin ettiler. Onlara söyle: "Yemin edip durmayın. İtaatinizin ne olduğu herkesin malumu. Allah bütün yaptıklarınızdan kesinlikle haberdardır."

²⁸ ULU'L-EBSAR: 12/18. ayet dipnotu.

54- Söyle onlara: “Allah’a itaat edin, peygambere itaat edin.” Eğer itaat etmezseniz ona düşen kendi sorumluluğunu yerine getirmek, size düşen de kendi sorumluluğunuzun gereğini yapmaktır. Eğer ona itaat ederseniz doğru yolda yürümüş olursunuz. Peygambere görevi açıkça duyurup iletmekten²⁹ başka bir şey değildir.

55- Allah söz veriyor; iman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanlar önceki çağlarda örneği görüldüğü gibi yeryüzünün egemenliğine gelecek! Onlar için razı olunan din güçlenecek; korku, yerini güvene bırakacak! Çünkü onlar, bana ortak koşmayanlar, yalnızca benim için çalışıp bana ibadet edenlerdir. Artık bundan sonra kim kafirlik ederse işte onlar, yoldan çıkmışların ta kendileridir.

56- Öyleyse namazı canı gönülden kılin, zekâtı karşılıksız verin ve peygambere itaat edin ki üzerinize sevgi ve merhamet yağsın.

57- Sakın o kafirlerin yeryüzünde karşı konulmaz bir güce sahip olduklarını sanma. Onların varacakları yer ateştir. Ne berbat bir yerdir orası!

58- EY İMAN EDENLER! Ellerinizi altında bulunanlar³⁰ ve henüz ergenlik çağına girmemiş olan çocuklarınızı şu üç vakitte yanınıza izin isteyerek gir-

قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ
وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَإِن تُطِيعُوا نَهَيْدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا
الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥٤﴾ وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَيَسْخَلَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخَلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ
وَلَيُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ دِيْنَهُمُ الَّذِي رَضِيَ لَهُمْ وَلَيَنْدَلَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ
أَمْنًا يُعْبُدُونَ وَتَجَلَّى يُسْرَكُونَ فِي شَيْءٍ مِّنْكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ
فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾ وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ
وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا مُعْتَدِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا أُولَئِكَ النَّارُ وَلَيْسَ الْمَصِيدُ
﴿٥٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنَكُمْ الَّذِينَ تَمَلَّكُوا بَأْمَانِكُمْ
وَالَّذِينَ لَمْ يَلْبَعُوا الْحِلْمَ مِنكُمْ أَتَىٰ مَن يَتَّبِعُ الْأَقْلَامَ الْفَجْرَ
وَمِن مَّن مَّعْمُونَ ثَلَاثًا أُولَئِكَ عَلَىٰ صِلْوَةٍ مِّنْ بَعْدِ صَلَاةِ
الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَّكُم عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ
جُنَاحٌ بَعْدَ مِنْ طَلَاؤُنَّ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ
كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾

sinler; sabah namazından önce, öğle sıcağında elbisenizi çıkardığınız sırada ve yatsı namazından sonra. Bunlar uygun-
suz vaziyette olabileceğiniz vakitlerdir. Bunların dışında birbirinizin yanına gi-
rip çıkmanızda sizin için de onlar için de bir sakınca yoktur. Allah size ayetlerini
işte böyle açıklıyor. Allah her şeyi bilir, çok bilgedir.

²⁹ TEBLİĞ: Sözlükte [بلغ] kökünden gelir. Mastarı “erişmek, ulaşmak, varmak, etkilemek, ermek, olgunlaşmak, şiddetlenmek, artmak” demektir. Amacın en yükseğine erişmek ve en sonuna varmak kastedilir. Bu bir yer olabilir, bir zaman olabilir ya da belirlenmiş işlerden biri olabilir. Bu kelime bazen tam varılmasa da yaklaşmayı ve görülecek noktaya kadar gelmeyi ifade eder (Rağıp). Meyve olgunlaştı (be-

leğâs-semer); amacına ulaştı (*beleşa'l-gâye*); belâgat sahibi olmak, edebi bir şekilde konuşmak (*belâgat*); bildirmek, ulaştırmak, iletmek, jurnal etmek, ihbar etmek (*ib-lâğ*); abartmak, aşırı gitmek (*mübâlağa*); tebliğ etmek, bildirmek, iletmek, ulaştırmak (*tebliğ*); bir şeyi haber almak, bir şeyin bildirilmesi (*tebelluğ*); ergenliğe ulaşmak (*bulûğ*); bildirge (*tebliğ, tebliğât*); olmuş, yetişmiş (*bâliğ*); retorik, belâgat (*el-belâğatu*); mesaj, ultimatom (*belâğ*); bildirici, duyurucu, dedektif (*mubelliğ*) kelimeleri bu köktendir... Görüldüğü bu kavram Arap muhayyilesinde bir şeyi "bildirmek, iletmek, duyurmak" manaları etrafında dönmektedir. Bu açıdan bakıldığında Kur'an'da peygamberlerin görevleri arasında sayılan kendisine geleni insanlara duyurup iletmek (*tebliğ*); her insanın başına gelebilecek ölüm, afet ve kıyameti hatırlatıp uyarma (*inzar*); insanları yetiştirip eğitime (*irşad*); onları bekleyen mutlulukları müjdeleme (*tebşir*); insanları aydınlatma, ışık tutma (*tenvir*); konuları açıklama, açık açık izah etme (*tebyin*) vb. kavramlar arasındaki nüans farklılıklarına dikkat etmek gerekmektedir.

³⁰ MELEKET EYMANUKÜM: Bkz. 4/24.ayet dipnotu.

59- Aranızdaki çocuklar ergenlik çağına girdiği zaman öteki yetişkinlerin yaptığı gibi izin istesinler. Allah size ayetlerini işte böyle açıklıyor. Allah her şeyi bilir, çok bilgedir.

60- Evlenme arzusu kalmamış yaşlı kadınların, açılıp saçılarak dikkat çekme³¹ niyetleri olmamak şartıyla örtünmeden dışarı çıkmalarında bir sakınca yoktur. Ama sakınmaları kendileri için daha hayırlı olur. Allah her şeyi duyuyor, her şeyi biliyor.

61- Köre sakınca yoktur, topala sakınca yoktur, hastaya sakınca yoktur.³² Aynı şekilde kendi evlerinizde, babalarınızın, analarınızın, erkek kardeşlerinizin, kız kardeşlerinizin, amcalarınızın, halalarınızın, dayılarınızın, teyzelerinizin evlerinde, size emanet edilen evlerde veya dost ve arkadaşlarınızın evinde gerek topluca, gerekse ayrı ayrı yemek yemenizde de bir sakınca yoktur. Şu halde evlere Allah'tan bolluk, sağlık, güzellik, esenlik dileyerek girin.³³ Allah

وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا
اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ
وَاللَّهُ عَلَيْهِ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾ وَالنِّسَاءُ الَّذِينَ
لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ
شِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَّبِعَاتٍ بِرِزْقٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ
خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٦٠﴾ لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى
حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرْجٌ
وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
أَبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
أَخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ
مَفَاتِحُهَا أَوْ صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا
جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَى
أَنْفُسِكُمْ هَئِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مَبَارَكَةٌ عَلَيْهِمْ
كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦١﴾

size ayetlerini işte böyle açıklıyor ki aklınızı iyi kullanasınız.

³¹ TEBERRUC: Sözlükte [تبرج] kökünden gelir. Mastarı “Yükselmek, ortaya çıkmak, yukarı çıkmak” demektir. Yukarıdaki ayette yaşlı kadınların dışarı çıkarken dış elbiselerini üzerlerine almamalarında bir sakıncanın olmadığı beyan edilirken “Ziynetlerini teberruc ettirme dışında” ifadesinde kullanıldığı gibi buradaki *teberruc* saklı ve gizli tutulup gösterilmemesi gerekli olan şeyi ortaya çıkarmaya çalışma anlamındadır. Bu, Arapların söyledikleri “Üzerinde örtüsü bulunmayan apaçık gemi” (*sefinetun bâricun*) deyiminden alınmadır (Razi). Yine Araplar, üzerine saray resimleri yapılmış elbise ve onun güzelliğini ifade için *sevibun muberrac*, kendi güzelliklerini göstermesi açısından kadının saraya benzemesini ifade için *teberreceti'l-mer'etu* derlerdi. Kişinin sarayından çıkmasını ifade için de *zeheret min burcuhâ* ifadesi kullanılırdı (Rağıb). Demek ki *teberruc*, süslü ve ihtişamlı bir şekilde kendini gösteren saray gibi kadının süslenip püslenerek, açılıp saçılarak kendini göstermesi, cinselliğini fark ettirmek istemesi manasındadır. Türkçede kadınlar için “açılıp saçılmak, açık saçık giyinmek, dekolte kıyafetlerle dolaşmak” dediğimiz şeyi çağrıştırır. “Dekolte” kelimesinin “başörtüsünü (*himâr*) yakanın üzerine salmak” ile ilişkisi için Bkz. “HAMR” 24/31 ayet dipnotu. Keza “teber-

ruc” kelimesinin kök analizi için Bkz. “BURUC” 85/1. ayet dipnotu.

³² Rivayete göre bu ayetlerin indiği sırada toplumda özürlü olanlara (kör, topal, hasta vb.) kimi ayrıcalıklı muameleler oluyordu. Örneğin bazı kimseler bu tür özürlü kişilerle aynı sofraya oturmuyor, onlardan kaçınıyordu. Özürlüler de, kendilerini eksik hissetmelerinden dolayı olacak, sağlıklı olanların sofralarına oturmaktan çekiniyorlardı (Razi, İbni Kesir, Kurtubi). Bu durum toplumda sağlığı yerinde olanların iyi, özürlü olanların eksik ve kötü olduğu şeklinde bir anlayışın yaygınlaşmasına neden oluyordu. İşte bu ayet, sağlıklı-özürlü diye bir ayrımcılığın söz konusu olamayacağını, bütün Müslümanların kardeş olduğunu, özürlülere yarım insan muamelesi yapmanın doğru olmadığını beyan ederek “köre sakınca yoktur, topala sakınca yoktur, hastaya sakınca yoktur” diyor. Ayetteki sakınca (*harac*) kelimesi bu bağlamda “ayrıcalıklı muamele yoktur” anlamında kullanılmaktadır. Çünkü ayet, söz konusu ayrıcalıklı muameleleri ortadan kaldırmak için inmiştir. Öte yandan bu ayet Kur’an’ın bir toplumda “ezilenler ve hor görülenlerden” yana tavrını açıkça ortaya koymaktadır; köleler, özürlüler, evlatlıklar, yoksullar, düşkünler, esirler, kimsesizler, yersiz yurtsuzlar hatta çocuklar ve kadınlar vs. Bir toplumda bunlar var ve itilip kakılıyorsa tereddütsüz Kur’an’ın tavrının bunlardan yana olacağına hükmedebilir ve bu yönde yorum yapabilirsiniz. Tüm Kur’an boyunca bunun hiç şaşmadığını görüyoruz...

³³ Rivayete göre o dönemde çeşitli sebeplerden dolayı toplumda ayette sıralanan hususları yapmaktan çekinmeler oluyordu. Örneğin kimisi tek başına yemek yemeyi, kimisi topluca yemek yemeyi, kimisi annesinin, babasının, kardeşinin, oğlunun, kızının, amcasının, halasının vs. evinde, kimisi anahtarları kendisine emanet edilmiş evlerde, kimisi de arkadaşının veya yakın bir dostunun evinde yemek yemekten, oralara bir iş için bile olsa girip çıkmaktan çekiniyor, bunda bir sakınca veya günah olduğunu sanıyordu. (Razi, İbni Kesir, Kurtubi). Bu tip olayların çoğalmaya başlamasıyla bu ayetlerin de nazil olmaya başladığı anlaşılıyor. Görüldüğü gibi ayetlerde özellikle aileler arası ilişkilerde son derece insancıl, akla, vicdana ve sağduyuya hitabeden ilişki biçimleri öneriliyor. Bir anlamda şöyle denmek isteniyor: “Sizler artık bir aile gibisiniz. Bir ailede karşılıklı güven, dostluk, samimiyet olmazsa hiç bir şey yapamazsınız. Savaşa gidenler, geride bıraktıkları ailelerinden emin olmalıdırlar. Savaşa gitmeyenler, savaşa çıkan kardeşlerinin ailelerini kendi aileleri gibi koruyup kollamalıdırlar. Sevgi, dostluk, kardeşlik, güven, samimiyet, dürüstlük her şeyin temelidir. Birbirinizle ilişkileriniz bu değerler üzerine yükselmelidir. Aksi halde birbirine güvenmeyen, en yakın dost bildiğinin bile kendisine ihanet etmesinden korkarak yaşayan güvensiz bir toplum olursunuz. Bu ise bir toplumu içten içe yiyip bitirir. Böyle hiç bir yere varamazsınız. Siz artık can ciğer iman kardeşleri oldunuz. Bunun gereğini birbirinize göstermek zorundasınız...” Demek ki ayet herkesin bir köşeye çekilip sadece kendini düşündüğü aşırı bireyciliği de, kimin elinin kimin cebinde belli olmadığı karmakarışık yaşamı da mahkum etmektedir. Bir taraftan bireye kızının, oğlunun bile yanına girerken izin istemesi gerektiğini söyleyecek kadar önem verilmekte, diğer taraftan yakın akraba ve dost çevresiyle evini, ekmeğini, aşını paylaşma gibi cemaatçi, toplumcu bir ilişki vazedilmektedir. Birey, hep kendisini düşünen, bencil bir yaratık olmaktan çıkarılmakta fakat tümüyle cemaat (toplum) içinde yok da edilmemektedir. Dikkat edilirse bu ilişki biçimleri vazedilirken temele iyilik, güzellik, güven gibi insan hayatını ayakta tutan temel değerler konulmaktadır. Bunlar olmadıktan sonra ister akraba evinde, ister dost ve arkadaşlarla birlikte, ister topluca, ister tek başına yemek yensin bir anlamı olmaz demeye getirilmektedir...

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ
 جَامِعٍ لَمُؤْمِنُونَ أَحَدٌ يَسْتَأْذِنُ مِنْهُ إِنَّا الَّذِينَ نَسْتَأْذِنُ مِنْهُ لَوَلِيُّكَ
 الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ
 فَأَذِنَ لِمَنْ شَاءَ مِنْهُمْ وَاسْتَعْفِفَ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ عَفُورٌ رَحِيمٌ
 ٥٦ لَا يَجْعَلُوا دَعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدَعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا
 قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَسْتَلُونَ مِنْكُمْ لَوْ آذَا فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ
 عَنْ أَمْرِهُ أَنْ يَضْرِبَهُمُ اللَّهُ فِي عَذَابٍ لَيْسَ لَهُ ٥٧ إِلَّا اللَّهُ
 مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ
 يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ٥٨

62- Gerçek mü'minler, ancak Allah'a ve peygamberine câni gönülden iman edenlerdir. Onlar, ortak karardan çıkan bir işi peygamberden izin almadan ortada bırakıp gitmezler. Senden izin isteyenler Allah'a ve peygamberine inananlardır. Şu halde, bazı özel işleri sebebiyle senden izin istediklerinde onlardan uygun gördüğüne izin ver ve Allah'tan bağışlanmalarını dile. Allah çok bağışlayıcıdır, sevgi ve merhametle dopdoludur; bundan hiç şüphemiz olmasın. ³⁴

63- Peygamberin sizi bir işe çağırmasını birbirinize yaptığımız çağrı gibi algılamayın. İçinizden birbirinin arkasına saklanarak kaytarmaya çalışanları Allah

biliyor. Artık peygamberin emrine aykırı davranışlar başlarına bir belanın veya acı bir azabın gelmesinden çekinsinler.

64- Dikkat edin! Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. O, her şeyinizi biliyor. Allah'a döndüğünüz gün, her şey bir bir ortaya dökülecek. Allah, iliklerimize kadar her şeyi bilmektedir.

³⁴ Rivayete göre Hz. Ömer Tebuk seferinde bir özel işi sebebiyle izin istedi. Bunu duyan münafıklar "Muhammed biz izin isteyince vermiyor, kendi yakın arkadaşta isteyince veriyor, haksızlık, adaletsizlik bu!" şeklinde yaygara koparmaya başladılar. Ayet, bu duruma açıklık getirmek için nazil oldu. (Razi, İbni Kesir, Kurtubi). Demek ki savaşın ortasında bile geçerli bir mazeretle izin istenebilir. Ancak bunun "ne niyetle" yapıldığı önemlidir. Ameller niyetlere göredir. Bazen kişinin "ne yaptığı" değil, "ne için yaptığı" önemli hale gelir...

25- FURKAN SURESİ

Mekke'de inmiştir, 77 ayettir. İlk ayetin-deki “doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden, hakkı batıldan, zulmü adaletten ayıran ölçü, kriter” anlamına gelen *furkan* kelimesinden dolayı bu ismi almıştır. Ana konusu Allah'ın birliği (*tevhid*), bölünmez bütünlüğü (*samed*), insanlıkla dinamik ilişkisi (*risalet*) ve yeniden diriliş (*kıyamet*) temaları etrafında döner.

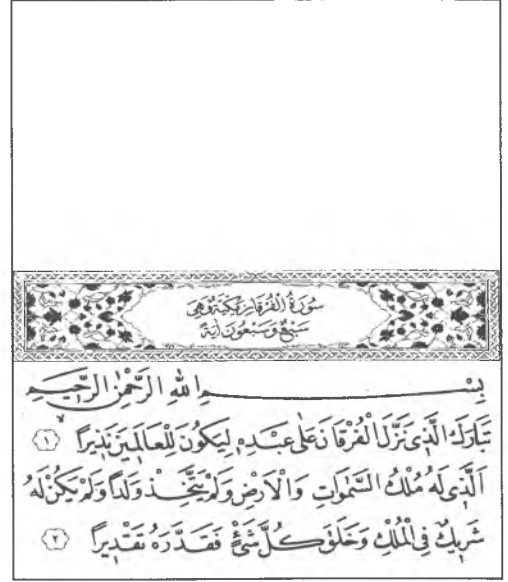
25- FURKAN SURESI

Mekke'de nazil olmuştur, 77 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ
SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- İNSANLIK için uyanışa¹ vesile olsun diye doğruyu yanlıştan ayıran ölçüyü² kuluna indiren ne kutlu, ne yücedir!

2- Göklerin ve yerin egemenliği O'na aittir. Çocuk edinmemiştir. Egemenliğinde ortağı yoktur.³ Her şeyi yaratmış⁴ ve yarattığı her şeyin doğasını ve kapasitesini belirlemiştir.⁵

¹ İNZAR: Sözlükte [نذر] kökünden gelir. Mastarı “Adamak, kendine gerekli kılmak” demektir. Uyarmak, ikaz etmek, bir şeyi haber verip korkutmak, ultimatom vermek (inzâren); birbirini uyarmak (tenâzur); uyarı, uyarma, alarm, ikaz, ihtar (inzâr); uyarıcı, uyarıcı (munzir); uyarıcı, korkutucu, ikaz, uyarı, alarm (nezir); yangın alarmı (inzâru'l-harîq) kelimeleri bu köktendir... Inzar kelimesi orta harfi “dat” ile [نضر] okunduğunda “bakmak, beklemek” anlamı kazanır. Dolayısıyla inzâr “İle ride şu fenalık var, ona bakar olun, ondan sakının!” diye uyardır. “Uyarmak” kelimesi de eski Türkçe’de (11. yy) “uyandırmak, uykudan kaldırmak” anlamına gelen odhunmak sözcüğünden geliyor. Yeni Türkçe’de (1974) uyarı, uyarmak şeklinde yeniden türetilmiş. Kur’an lisanında inzar üç şeyi: 1- Mevt (ölüm) 2- Afet (deprem, sel, tufan, çöl fırtınası, volkanik patlama, yıldırım vs.) 3- Kıyameti haber verip “ileride bunlardan birisine maruz kalabilirsiniz, o gün gelmeden evvel gaflet uykularından uyanın, kendinize gelin, aksi halde tövbe etmeye vakit bile olmayabilir” diye uyarıda bulunmak anlamındadır. Arap muhayyilesinin yangın alarmına (inzâru'l-harîq) demesinden de anlaşılabilir gibi inzar, Türkçe’de “alarm durumu”, “alarm vermek”, “alarm zilleri çalmak” deyimlerindeki manayı çağırıştır; “kuraklık, kıtlık alarmı veriyor.” vb.

² FURKAN: Sözlükte [فرق] kökünden gelir. Mastarı “bölmek, ayırmak, ayırt etmek, aralarındaki çelişkiyi belirtmek, açıklamak” demektir. Dağıtmak, parçalamak, ayırmak, ayırt etmek, aralarındaki farkı belirtmek, birbirinden uzaklaştırmak (tefriq); parçala yut politikası (siyâsetu ferriq tesud); ayrılmak, uzaklaşmak (müfâreqa);

dağılmak, ayrılmak, uzaklaşmak (*iftirâq*); fark, ayrıcalık, özellik (*fâriq*); fark, ayrılık, nüans (*farq*); yaş farkı (*farquş-sinni*); ayrılık, tefrika, bölücülük (*tefriqa*); tümen, tim, fırka, bölük, gurup, takım (*fırqa*); takım, gurup, general (*feriq*); çelişki, tenakuz (*müfâreqa*); yol ayrımı, kavşak (*müfteriq*); ayrı, ayrılmış (*mefrûq*) kelimeleri bu köktendir... Kur'an lisanında Furkan, doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden, haklı batıldan, zulmü adaletten, küfrü imandan ayıran ölçü/kriter anlamında kullanılmaktadır... Kriter kelimesinin geldiği *kriz* sözcüğü Hint-Avrupa dilindeki *krei* kelimesine dayanıyor. *Krei* iyiyi kötüden ayırmak anlamına geliyor. Buradan diğer batı dillerine çeşitlenerek yayılmış; *kritik*, *kriter*, *otokritik*, *sekreter*, *sekrosyon*, *konçerto*, *konser*, *kriminal* vb. kelimelerin hepsi Hint-Avrupa kökünden batı dillerine, oradan da Türkçe'ye geçmiş. Eski Yunanca'da hüküm vermek, yargılamak (*krinein*); yargılama ölçütü, test (*kriterion*); Fransızcada ölçüt (*critere*); Latince'de ayırt etmek, yargılamak (*cernere*); İngilizcede suçlama (*crime*); Fransızcada eleştiri (*critique*) Eski Yunancada yargılama (*kritike*); karar, hüküm, hastalığın dönüm noktası (*krisis*) şeklinde kullanılıyor. Şu halde *kriz* iyiyi kötüden ayırt etme kabiliyetini kaybetme, ölçüyü şaşırma, yönünü yitirme, ölçütsüzlük bunalımı anlamına gelmektedir. Bu durumda *kriter* iyiyi kötüyü anlayacak ölçütler; "kritik etmek" ise iyikötü analizi yapmak, yani bir şeyin iyi mi kötü mü olduğunu bu ölçütlere göre yargılamak, eleştirmek manasındadır. Demek ki Müslümanların "krizi" dediğimizde iyiyi kötüden ayırt edecek ölçütlerin (kriterlerin) kaybedilmesini, içinin başka kriterlerle doldurulmasını, anlamının değişmesini, ölçüt olmaktan çıkarılmasını, böylece ölçütsüz, kritersiz kalmayı veya başka kriterleri kendi ölçütleri zannederek onlara göre düşünmeyi ve davranmayı kastetmiş oluyoruz. İşte *furkan* buralarda kullanılan ayırıcı "ölçüt, kriter" manasındadır.

³ ŞİRK/SAMED: Bkz. 112/1-4 ayetler dipnotları.

⁴ HALK: Bkz. 14/19. ayet dipnotu.

⁵ KADER: Bkz. 97/1. ayet dipnotu.

3- Hal böyleyken hiç bir şey yaratamayan, bilakis kendileri yaratılıp duran, kendilerine bile zararı ve faydası dokunmayan, ne öldürmeye, ne yaşatmaya, ne de öldükten sonra diriltmeye güçleri yetmeyen O'ndan başka bir takım Tanrılar ediniyorlar.

4- Üstelik inkâr edenler: “Bu, yalnızca kendisinin uydurup düzdüğü bir yalandır. Bu konuda başkalarından yardım da alıyor” diyorlar.⁶ Bunların yaptığı apaçık haksızlık ve yalancılıktır.

5- Yine diyorlar ki: “Bunlar eskilerin masalları, onları yazdırtmış, sabah akşam kendisine okunup duruyor.”

6- Söyle onlara: “Onu, göklerin ve yerin bütün sırrını bilen indirdi. O bağışlayandır, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüphenez olmasın.”

7- Yine: “Bu nasıl peygamber ki yemek yiyor, çarşı pazar dolaşıyor? Onunla beraber uyarıcı olarak bir melek indirilmeli değil miydi? 8-Veya ona bir hazine verilseydi yahut bağı bahçesi olsa da bol keseden yeseydi.” diyorlar. Yine o nankörler: “Siz yalnız büyülenmiş bir adamın peşinden gidiyorsunuz” demekten geri durmuyorlar.

9- Senden istedikleri şeye bak. Bunlar sapıtmış bir kere, yola gelecekleri de yok.

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ
وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ
مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا حَيَوَةً وَلَا نُشُورًا ﴿٦﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا
إِن هَذَا إِلَّا آفَاقٌ يُفْتَرِيهِ وَآعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ
فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٧﴾ وَقَالُوا اسْتَطِيرَ آلَاؤُنَا مِنَّا
فَإِنَّمَا عَلَىٰ عِلَّتِكُمْ بَكَرَةٌ وَأَمْسِيلًا ﴿٨﴾ قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَسْمُكُ السَّمَاءَ
فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٩﴾ وَقَالُوا
مَا لَ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ
لَسَوْلا أَنْزَلَ إِلَهُكَ فَإِذَا كُنَّ مَعَهُ تَنذِيرًا ﴿١٠﴾ أَوْ يُنذِرُ
بِأَيْدِيهِمْ تَنذِيرًا يُكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ
الظَّالِمُونَ إِنَّا تَبِعُونَا إِلَّا رَجُلًا مَسْجُورًا ﴿١١﴾ أَنْظِرْ كَيْفَ
ضَرَبُوا لَنَا الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿١٢﴾
تَبَارَكَ الَّذِي مَنَّا بِحَمَلِكَ خَيْرًا مِنْ ذَٰلِكَ جَنَاتٍ يَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ فُضُورًا ﴿١٣﴾ بَلْ كَذَّبُوا
بِالتَّعَاثُرِ وَاعْتَدْنَا لِلزَّكَاتِ بِالتَّعَاثُرِ ﴿١٤﴾

10- Öyle yüce, öyle cömerttir ki O, isterse sana onların istediklerinden daha hayırlısını verir. Altından ırmaklar akan bağlar bahçeler de verir, sana köşkler de yapar.

11- Fakat onlar kıyameti inkâr ediyorlar. Biz de o kıyamete yalan diyenlere alev alev yanan bir ateş hazırladık.

⁶ Yani: Bu kâfirler: “Muhammed kendi kafasından uydurduğu sözleri ‘Allah’tan bana vahiy geliyor’ diye bize yutturmaya çalışıyor. Hâlbuki bunları hem kendisi uyduruyor, hem de Tevrat’tan, İncil’den alıntılar yaparak Kur’an diye bir kitap yazıyor. Ona Yahudi ve Hıristiyan bilginleri veya bu konuda uzman birileri yardım ediyor. Söylediklerinin Allah’ın sözleri olması mümkün değil. Buna inanmamız olacak iş değil” deyip duruyorlar...

12- O ateş uzaktan karşılarına çıkınca yükselen alevlerin hisirtisini duyacak ve onları sabırsızlıkla beklediğini görecekler.⁷

13- Zincire vurulup daracak bir yerden alevlerin içine atıldıkları zaman: “Yetiş ey ölüm!” diye bas bas bağıracaklar.

14- Bugün bir ölüm yetmez, defalarca ölmek için yalvarın bakalım!

15- Söyle onlara: “Bu mu daha hayırlı, yoksa Allah bilinciyle yaşayanlara bir mükâfat ve yerleşme yeri olarak söz verilen o ebedi yurt cennet mi?”

16- Öyle ki o cennette her istedikleri olacak. Orada sonsuza dek yaşayacaklar. Bu, Rabbinin üzerine sorumluk alarak verdiği sözüdür.

17- Rabbinin, Allah’tan başka taptıkları şeyleri bir araya toplayıp: “Siz mi yoldan çıkardınız kullarımı, yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?” diye soracağı gün gelecek elbet!

18-O zaman onlar: “Se’ni tenzih’ ederiz, Senden başka dostlar edinmemiz bize yakışmazdı. Fakat onları ve atalarını zevku sefaya daldırdın. Böylece hatırlamayı unuttular. Çünkü bunlar iyilikten nasibi olmayan kimselerdi” diyecekler.

19- İşte söylediklerinizin yalan olduğu ortaya çıktı. Artık azaptan kurtula-

اِنَّا رَاٰهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيْدٍ سَمِعُوْا لَهَا تَغِيْظًا وَزَفِيْرًا ۝۱۲
 وَاِذَا الْاَلْمَوَاتِيْهَا مَكَانًا صَبِيْحًا مَمْرُؤِيْنَ دَعَوْا هُنَا لَكَ
 بُوْرًا ۝۱۳ لَا تَدْعُوْا الْيَوْمَ بُوْرًا وَّاجِدًا وَّادْعُوْا بُوْرًا
 كَثِيْرًا ۝۱۴ قُلْ اٰذِكْ خَيْرًا مِّنْ جَنَّةِ الْخُلْدِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَمَوِّنُوْنَ
 كَانَتْ لَهَا جِبْرًا وَّمَصِيْرًا ۝۱۵ لَمْ يَسْأَلْهَا مَا يَشَاؤُنْ
 خَالِدِيْنَ كَانَ عَلٰى رَبِّكَ وَعَدًا مَّسْئُوْلًا ۝۱۶ وَيَوْمَ يُحْشَرُ مِنْهُمْ
 وَّمَا يَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ فَيَقُوْلُ اَنْتُمْ اَصْنَلْتُمْ عِبَادِيْ
 هُمْ اَوْلٰٓءُ اَمْرُهُمْ ضَلُّوا السَّبِيْلَ ۝۱۷ قَالُوْا سُبْحٰنَكَ مَا كَانَ
 يُشْبِعُنَا اَنْ نَّخْتَدِ مِنْ دُوْنِكَ مِنْ اَوْلِيَاءٍ وَّلٰكِنْ
 مَّتَعْتَهُمْ وَاٰبَاءَهُمْ حَتّٰى نَسُوْا الذِّكْرَ وَكَانُوْا قَوْمًا بُوْرًا ۝۱۸
 فَبَدَّلْ كَذٰبُوْكُمْ اِيْمًا تَقُوْلُوْنَ فَمَا اسْتَطٰيعُوْنَ صَرَخًا وَّلَا
 نَصْرًا وَّمَنْ يَّظَلْ مِنْكُمْ نِدْفَةً عَلٰٓءًا كَثِيْرًا ۝۱۹ وَمَا
 اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِيْنَ اِلَّا اَنَّهُمْ لِيَا كُوْنُ الطَّعَامِ
 وَيَشْتَوْنَ فِي الْاَسْوَابِ وَّجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ
 فِتْنَةً اَتَصْبِرُوْنَ وَّكَانَ رَبُّكَ بَصِيْرًا ۝۲۰

mazsınız, yardım edecek kimse de yok. İçinizden her kim zulmetmişse ona büyük bir azap tattıracağız.⁸

20- SENDEN ÖNCE de yiyip içen, çarşıda pazarda dolaşan peygamberlerden başkasını göndermiş değiliz. Kimin ne olduğu ortaya çıkıp iyice belli olsun diye sizi imtihan ediyoruz. Yoksa Rabbin

⁷ Harfi harfine: “O (ateş) kendilerine uzak bir mekândan görüldüğü zaman onlar, bunun bu müthiş öfkesini (*tagayyuz*) ve uğultusunu (*zefîr*) duyacaklar.” Ayette cehennem ateşi çarpıcı bir retorik (*belâgat*) ile resmedilmektedir. Bu, Kur’an’ın sık sık başvurduğu mecazî anlatım yollarından (*ala sebîlil-mecaz*) birisidir (Zemahşeri). Bu benzetme, Türkçe’de yırtıcı bir hayvan için “ağzını açmış sabırsızlıkla bekliyor” ifadesindeki manayı çağırıştırır. Bu durumda tabir “Bir an önce gelseler, nerede kaldılar” diyerek bekleyen cehennem’in öfke dolu sabırsızlığını ifade eder.

⁸ Yani: Siz bunların Tanrı olduğunu söylüyordunuz. Bunlar bizi yoldan çıkardı, bizim suçumuz yok, diyordunuz. Yoldan çıkmanıza Tanrılaştırdığınız bu kişi ve nesnelere sebep olduğunu söylüyordunuz. Oysa görüyorsunuz ki onlar bu iddiaları kabul etmiyorlar. Şimdi yapayalnız ortada kaldınız. Artık azaptan kurtulamazsınız. Can yakıcı azabı hak ettiniz ve onu size söz verdiğimiz şekilde tattıracağız... Demek ki her koyun kendi bacağından asılacak. Hiç kimse “Onun yüzünden böyle oldum” mazeretine sığınamayacak. Herkese: “Senin aklın fikrin yok muydu? Allah sana eller, kulaklar, kalpler vermedi mi, onlar ne güne duruyordu, neden çalıştırmadın onları” denecek...

⁹ Demek ki bu ayet inkârcıların: “Bu ne biçim peygamber, yiyip içiyor, çarşıda pazarda dolaşüyor” itirazlarına cevap olarak: “Evet böyle, zaten bütün mesele de bu. Sizi inanmak zorunda bırakacak olağanüstü bir mucize ile değil, inanıp inanmamakta eşit derecede tercih hakkına sahip olduğunuz “söz” ile uyarıyor. Allah’ın söze dayalı apaçık delillerini (*ayâtun beyyinât*) ortaya koyuyor. Artık inanıp inanmamak size kalmış. Böylece kimin gerçekten inanıp inanmadığı ortaya çıkmış olacak. Aksi halde inanmak zorunda kalacağınız olağanüstü bir mucize ile gelseydi siz inanmış olmayacaktınız, inanmak zorunda bırakılmış olacaktınız. Bunun da imtihan mantığı açısından bir anlamı yok” demeye getirilmiş oluyor. Öte yandan ayette, eski dünya dinlerinin muhayyilesinde oldukça derin izleri bulan ve uçan kağan, okuyup üfören “olağanüstü peygamber” imajının “yiyen içen, çarşılarda dolaşan peygamber” vurgusuyla iyiden iyiye “yere” indirildiğini görüyoruz.

21- Bizimle karşılaşacaklarını ummayanlar: “Bize niçin melekler gönderilmedi?” veya “Neden Rabbimizi görmüyoruz” diye sorup duruyorlar. Açıkçası onlar küstahça büyüklendiler ve azdıkça azdılar.

22- Günaha batmış olanlar, melekleri görecekları gün hiç de sevinemeyecekler: “Biz bittik, mahvolduk” diye dövünüp duracaklar.

23- Yaptıkları her işi darmadağın edip boşa çıkaracağız.

24- O gün, cennetlikler en iyi yerde kalacak, en güzel yerde dinlenecekler.

25- O gün, gök bulutlarıyla yarılacak ve melekler peş peşe incek.

26- O gün, gerçek egemenliğin Rahman’a ait olduğu ortaya çıkacak. Kâfirler için çok zorlu bir gün olacak.

27- O gün, zalim dizlerini dövecek ve “Eyvah! Keşke peygamberin gösterdiği yolda yürüseydim. 28-Eyvah! Keşke falancayı dost edinmeseydim.

29- Bana hatırlatıcı gelmişti, ama şeytan beni saptırdı. İşte böyle yapayalnız, yarıdım bırakır şeytan adamı!” diyecek.

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا أَوْلَىٰ أُنزِلَ عَلَيْكَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ
 أَوْتَرَىٰ رَبَّنَا الْغَدَاةَ نَكْبَرُ وَإِنَّا نَفْسُهُمْ وَعَوْنُهُمْ كَبِيرًا ﴿٣١﴾
 وَيَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِلْمُؤْمِنِينَ وَيَقُولُونَ
 حِجْرًا مَّحْجُورًا ﴿٣٢﴾ وَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ أَخْرَجَهُمْ مِنَ
 سُوءِ مَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٣٣﴾ وَأَنْتُمْ عَلَىٰ أَعْيُنِنَا وَأَنْتُمْ
 مَعْبُودُونَ ﴿٣٤﴾ وَيَوْمَ نَسْفَعُ السَّمَاءَ إِبْرَاقًا أُنزِلَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ نَزِيلًا
 ﴿٣٥﴾ الْمَلَكُ يَوْمَئِذٍ الْحَمْدُ لِلرَّحْمَنِ وَكَانَ يَوْمَ عَلَىٰ الْكَافِرِينَ
 عَسِيرًا ﴿٣٦﴾ وَيَوْمَ يَعْصُرُ عَلَىٰ الْعُرْسِ عَلَىٰ بَدْرٍ يُتَوَلَّىٰ ظَنَنِي أَخَذْتُ
 مَعَ الرَّسُولِ سَيْلًا ﴿٣٧﴾ يَا وَيْلَتَىٰ لَيْتَ بِنَا أَخَذْنَا مَا جَاءَنَا
 ﴿٣٨﴾ لَعَنَّا صَاحِبِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِجْمَاعِنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ
 لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا ﴿٣٩﴾ وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي
 أَخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴿٤٠﴾ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا
 لِكُلِّ قَبِيْلَةٍ عَذَابًا مِنْ أَلْوَنٍ وَكُنْ مِنْكُمْ حَادِيًا وَيَنْصُرِيكُمْ
 وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلَىٰ أُنزِلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ مِنْ جَنَّةٍ
 وَاحِدَةٍ كَذَلِكَ لِنُنذِرَ بِهِ عُودًا كَذَلِكَ وَرَكَّلْنَاهُ تَرْجِيمًا ﴿٤١﴾

30- Peygamber de diyecek ki: “Ey Rab-
 bim, benim halkım bu Kur’an’ı bir kenara
 attı.”

31- İşte böyle Biz her peygambere gün-
 naha batmış kimseler içinden düşmanlar
 çıkardık. Fakat yol gösterici ve yardımcı
 olarak Rabbin yeter.

32- Yine kâfirler diyor ki: “Kur’an pey-
 gambere bir defada toptan indirilmeli
 değil miydi?” Oysa Biz Kur’an’ı olaylar
 oldukça safha safha indirdik ki kalbine
 iyice yerleşsin.¹⁰

¹⁰ Harfi harfine: “Kalbini ‘sabitleştirmek’ için böyle yaptık ve onu safha safha ‘tertil’ ettik.”

33- Sordukları her soruya, sana gerçekleri en güzel şekilde açıklayarak cevap veririz.

34- Yüzükoyun cehennemini boylayacak olanları, işte o yoldan çıkmışları, çok berbat bir yer bekliyor.

35- İYİ DİNLEYİN! Musa'ya kitabı verdik. Kardeşi Harun'u da yardımcısı yaptık.

36- "Ayetlerimizi yalanlayan o topluluğa gidin" dedik. Sonunda o topluluğu yerle bir ederek helâk ettik.

37- Nuh halkını da peygamberlerine kâfirlik ettiklerinde suda boğduk ve kendilerini insanlara bir ibret yaptık. Zalimlere de acı bir azap hazırladık.

38- Ad, Semud, Ress halkı ve bunlar arasında gelip geçen nice nesiller...¹¹

39- Bunların her birine örneklerle nice öğütler verdik. Sonunda hepsini yerle bir ettik.

40- Açın gözünüzü! O afet yağmuruna tutulan memleketin yanından geçtiler. Orada neler olduğunu görmediler mi? Hayır, bunların dirilip hesap vermeye dair hiçbir endişeleri yok.¹²

41- Seni görünce: "Allah peygamber olarak bunu mu göndermiş? 42- Eğer direnmeseydik ciddi ciddi bizi Tanrıları-

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ قَبَسِيرًا ﴿٣٣﴾
 الَّذِينَ يُحْسِنُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ لِيُحِثِّمُوا وَلَهُكَ سِتْرٌ مِّمَّا تَا
 وَأَصْلٌ سَبِيلًا ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا
 مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيرًا ﴿٣٥﴾ فَقُلْنَا إِذْ هَبَا إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ
 كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَذَمَّانَاهُمْ نَذِيرًا ﴿٣٦﴾ وَقَوْمٌ نُوْحٌ لَّمَّا كَذَّبُوا
 الرُّسُلَ أَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَا هُمَ لِكُلِّ سَائِرٍ وَاعْتَدْنَا
 لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَ وَأَصْحَابَ الرَّس
 وَفُرُوقًا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا ﴿٣٨﴾ وَكُلًّا صَبَرْنَا لَهُ
 الْأَمْثَالَ وَكُلًّا نَبْرَأُ تَجْبِيرًا ﴿٣٩﴾ وَكَلَّمْنَا تَوَاعَىٰ
 الْقَصْرِيبَ النَّجْمَاطِرَ مَطَرُ السُّوْعِ أَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَا
 بَلْ كَانُوا لَا يَتَنَبَّهُونَ شَيْئًا ﴿٤٠﴾ وَإِذَا رَأَوْكَ إِذْ يَتَخَذُونَكَ
 إِلَّا هُرُوعًا أَمْ هَذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾ إِنْ كَادَ
 لَيُضِلَّنَا عَنْ الْهَيْبَةِ لَوْلَا أَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ
 حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾ أَرَأَيْتَ مَنْ أَخَذَ
 إِلَهُهُ هَوًىٰ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ﴿٤٣﴾

mızdan saptıracaktı" diye alay ediyorlar. Fakat kendilerini bekleyen azabı görünce kimin sapıtması olduğunu görecekler.

43- Heva ve hevesini¹³ Tanrılaştıran bak? Böyle birinden sen mi sorumlu olacaksın?

¹¹ Öyle anlaşılıyor ki Ad, Semud ve Ress diye anılan topluluklar Arabistanın eski halklarıydılar. Bunlar orta, güney ve kuzey Arabistan'da yaşayan ve ansızın gelen bir afet sonucu yurtları yerle bir olan kimi topluluklardı. Kur'an bu tür eskiçağlarda yaşamış ve hatıraları hala Sami/Arap muhayyilesinde yaşayan ibretlik hâdiselere gönderme yaparak uyarı ve hatırlatmalarda bulunuyor. "Bir gün sizin de başınıza böyle olaylar meydana gelebilir, aklınızı başınıza toplayın" demek istiyor. Demek ki bu tür olaylar eskiçağlarda kalmış değildir. Bugün hala devam eden deprem, volkanik patlama, sel, tsunami, fırtına, tipi, çığ düşmesi, çekirge istilâsı, heyelan vb. olay-

lar bu cümledendir. Yeryüzü kısa aralıklarla “yoklanarak” kaçınılmaz sona doğru gidiyor. Bu açıdan bakıldığında Allah’ın birliği (*ehad*) ve bütünlüğü (*samed*), tabiat ve tarih olayları için de söz konusudur. Yani tarih bütün yelpazesıyla birlikte bir ve bütündür. Şimdi ne oluyorsa önceden de o oluyordu, önceden ne oluyorsa şimdi de o oluyor. Bu, tarihin tekrarı değil yenilenerek sürmesi anlamına geliyor. Bu yenilenme, bizim katımızdaki bin yıl ilâhî hayatta bir yıl gibi olduğu için çok uzun sürelere yayılıyor. Biz bu süreyi seri süreler şeklinde algılıyoruz...

¹² Yani: Sodom ve Gomorr’e yöresinden ticaret kervanları ile gelip geçiyorsunuz. Dönüp bir bakmıyor musunuz buralar nasıl yerle bir olmuş? Bir zamanlar burada kimler yaşamış? Ve yeryüzünün diğer afet bölgelerinin yanlarından geçenler! Oralara turistik ziyaretlerde bulunarak şöyle bir bakıp geçenler! Sizler de görmüyor musunuz oralarda neler olmuş? Böyle afetler dünya durdukça devam edecek. Bir gün sizin de kapınızı çalabilir ya bir ölüm, ya bir afet ya da nihayet kıyamet! Düşünün, günaha batmış bir halde yakalanırsanız ne yapacaksınız?

¹³ HEVA: Sözlükte [هوي] kökü “düşmek, yukarıdan aşağıya doğru inmek, sevmek, hoşlanmak, canı istemek” demektir. Düşmek, aşağıya inmek (*ihvâen*); hızlı yürümek, peş peşe dökülmek, peş peşe yığılıp düşmek (*tehâviye*); hoşuna gitmek, beğenmek, eğlenmek, etkisi altına almak (*istihvâen*); vantilatör, havalandırma cihazı (*mihvât*); amatör, hevesli, meraklı (*hâvi*); amatör bayan, cehennem (*hâviye*); hava (*hevâun*); havaî, tasasız, anten (*hevâî*); hobi, heves, merak (*hivâye*); nefis, aşk, heva, meyil, eğilim, şehvet, istek, arzu, keyif (*heva*); keyfine göre (*ala hevâu*); nefisine uydu (*ittebea hevâhu*); hayat kadınları, fahişeler (*benâtu'l-heva*) kelimeleri bu köktendir... Anlaşılan “heva” sözcüğü burada batı dillerinde “hedonizm” kavramındaki manayı çağrıştırmaktadır. Hind-Avrupa kökünde tatlı, hoş (*swad-ona*) sözcüğü, eski Yunanca’ya zevk, keyif (*h-edone*) olarak geçmiş. Oradan zevk ve safa içinde yaşamak (İng. *Hedonizm*, Fr. *hedonisme*) anlamında kavramsallaşmış. İng. *sweet*, Lat. *Suavis* kelimeleri de bu kökten. Eski Yunanlı Epikurous’un savunduğu hedonizm/hazcılık ile felsefî mahiyet kazanmıştır. Demek ki insanın sırf kendi arzu ve isteklerini hayat felsefesi haline getirmesi özgürlük olmamaktadır. Kur’an buna “hevasını ilah edinme” (*ilâhehu hevâhu*) diyor. “İçinden geldiği gibi yaşamak”, “canı ne isterse onu yapmak” özgürlük değil, bilakis canının istediğine köle olmaktır. Keyif, şehvet, kadın, erkek, havyan figürü, put, heykel, tanrı kültü, güneş, doğa, din adamı, kilise, devlet vb. iç ve dış dünyamızda somut karşılığı olan olay ve varlıklara bağlanmakla insan özgür olamaz. Bilakis özgürlük ancak ve sadece görünmeyen, iç ve dış dünyamızda “somut” karşılığı olmayan, soyut bir varlığa yönelmekle gerçekleşir ki işte bu, “Allah” kelimesi ile ifade ettiğimiz şekilsiz, enlemsiz, boylamsız metafizik derinliktir...

44- Yoksa sen onların çoğunun sözden anladıklarını veya akıllarını kullandıklarını mı sanıyorsun? Hayvan gibidir onlar, hatta daha da aşağılık bir yoldalar...

45- EY İNSANOĞLU! Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmüyor musun? İsteseydi onu durdururdu. Sonra güneşi ona nasıl yol gösterici yapmışız.

46- Sonra da onu kendimize doğru yavaş yavaş nasıl çekmişiz.¹⁴

47- Sizin için geceyi örtü, uykuyu dinlenme, gündüzü de yeniden hayata başlama vakti yapan O'dur.

48- Rüzgârları sevgi ve merhametinin muştulayıcısı olarak gönderip, ardından gökten tertemiz su yağdıran O'dur.

49- Böylece ölü bir beldeyi canlandırıyor, yarattığımız nice hayvanları ve insanları suya kavuşturuyoruz.

50- Doğrusu böyle yapmakla Biz bütün bunları gözler önüne seriyoruz. Belki ibret alıp üzerinde düşünürler diye. Ne var ki insanların çoğu inat etmekte ve nankörlükten başkasına yaşımamaktadır.

51- Eğer lâıyk görseydik elbette her köyden bir uyarıcı çıkarırdık. 52- Şu halde kâfirlere uyma ve ayetlerimizle onların karşısına çıkarak var gücünle çalış.¹⁵

53- İKİ DENİZİ birbirine salveren O'dur. Bunlardan biri tatlı ve susuzluğu giderici diğeri tuzlu ve acıdır. Aralarına

أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ
بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٤﴾ الرَّزْزَاقِ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ
لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسُ عَلَيْهِ دَلِيلًا ﴿٤٥﴾ ثُمَّ بَدَّلْنَا
إِلَيْنَا مَقْبُضًا سِيرًا ﴿٤٦﴾ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ
سُبَّانًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿٤٧﴾ وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا
بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا ﴿٤٨﴾
لِيُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيِّتًا وَنُسَخِّهِهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَن آيًا
كَثِيرًا ﴿٤٩﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِيهِنَّ لِيَذَّكَّرُوا فَأَبَى
آكْفَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ﴿٥٠﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا
فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا ﴿٥١﴾ فَلَا تَطَّعِ الْكَافِرِينَ وَجَاءَ هُدًى
بِهِمْ جَاءَ دَاكِبَرًا ﴿٥٢﴾ وَهُوَ الَّذِي سَرَّحَ الْغُدْرَيْنِ
هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أجاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا
بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٥٣﴾ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا
جَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿٥٤﴾ وَيَعْبُدُونَ
مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَى رَبِّهِ ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾

karışmayı önleyen bir engel koyan da O'dur.¹⁶

54- İnsanı sudan yaratıp ona soy-sop¹⁷ duygusu veren O'dur.¹⁸ Rabbinin her şeye gücü yeter.

55- Durum buyken kimileri Allah'ı bırakıp kendilerine ne faydası, ne zararı dokunmayacak şeylere tapınıp duruyor. Zaten kâfir de Rabbine sırtını dönen kişidir.

¹⁴ Yani: "Güneş yükseldikçe gölge de yavaş yavaş nasıl küçülüp kayboluyor." Ayette gölgenin güneş yükseldikçe yavaş yavaş kaybolması "yavaş yavaş bize doğru çekilme" ifadesi ile ele alınıyor. Burada bütün tabiat ve tarih olaylarını "Biz" [إِنَّا] diye ele alan Kur'an'ın "varlığın diliyle konuşan" üslubunun farklı bir örneği ile daha karşı karşıyayız...

¹⁵ Yani: Eğer lâıyk görseydik her köyden, her kasabadan, hatta her mezradan bir peygamber çıkarırdık. Fakat peygamberlik herkesin yapabileceği bir iş değildir. Biz seni lâıyk gördük. Madem seni seçip çıkardık (baas) o halde bunun bilincinde ol ve var gücünle çalış. Çünkü böylece sen bütün köyler, kasabalar, kentler adına da hareket etmiş oluyorsun. Bu nedenle sorumluluğun çok büyük. Bunun için yaptığın çalışma öyle sıradan bir çalışma olmamalı. Çok büyük bir gayret içine girmelisin. Artık bütün gözler senin üzerinde ey öksüz **Muhammed!**

¹⁶ Bu ayetle ne kastedildiği hakkında birkaç görüş var: 1- Bundan maksat Dicle gibi denize karışan nehir sularıdır. Denizi yarıp gittiği halde tadı bozulmamaktadır. 2- Bundan maksat Nil gibi büyük ırmak ve büyük denizdir ki aralarına bir kara parçası girmektedir. 3- Bundan maksat mü'minlerle kâfirlerdir. Tatlı su mü'minleri, acı su kâfirleri sembolize eder. Dünyada yan yana fakat birbirlerine karışmadan yaşadıklarına işaretler. (Razi, Kurtubi).

¹⁷ NESEB VE SIHR: Sözlükte [نَسَب] kökü mastar olarak "nispet etmek, ait kılmak, iyiliklerini ve soyunu anlatmak" demektir. Uygun olmak, yaraşmak, yakışmak, uymak, mensup olmak, reva görmek (*münâsebet*); birbirine benzemek, birbirine uygun düşmek (*tenâsüb*); bağlanmak, mensup olmak (*intisâb*); uygun, reva (*münâsib*); mensup, mensup olan (*muntesib*); soy, nesep (*neseb*); nisap, oran (*nisbet*); oransal, nisbi, rolatif (*nisbî*); izafiyet (*nisbiyye*); soy bilimci (*nessâb*); kayınbirader, bacanak, hısım, akraba (*nesib*); baldız (*nesib*) kelimeleri bu köktendir... Yine ayette geçen [صِهْر] kökü de mastar olarak "evlilik yoluyla meydana gelen akrabalık" demektir. Yaklaşmak, birine damat olmak (*ışhâr*); evlilik yoluyla meydana gelen akrabalık, damat, enişte, güveyi, hısım (*sıhr*); hısımlık, evlilik akrabalığı, hısım (*sıhriyyet, musâhara*) kelimeleri de bu köktendir... Demek ki insan iki yolla diğer insanlarla bağ kuruyor; kan bağı, sülb (*nesebiyet*) ve evlilik (*sıhriyyet*). Her ikisi birden Türkçe'de soy-sop dediğimiz şeydir. Türkçe'de soy-sop: 1- Geçmişte, halen ve gelecekte kan bağı ile bağlı kişilerin tamamı, sülale, silsile 2- Asıl, nesep 3- Aile 4- Ecdat, atalar 5- Irk 6- Zürriyet nesil 7- Cins, nevi tür, anlamlarına geliyor. Şu halde "insanın sudan ve soy-sop duygusu olan varlık" olarak yaratılması onu diğer canlı türlerinden ayıran en önemli özelliklerinden birisi olmaktadır. Çünkü insan odur ki kimin oğlu, kimin kızı, kiminle evli, kiminle akraba bilir ve kendini bunlara nispet eder. Hayvanlarda ise böyle bir özellik yoktur. Kimi kimin kardeşi, kimin kiminle evli olduğu belli değildir. Ormanlarda ve sualtı yaratıklarında böyle bir mensubiyet oluşmaz. Fakat insan su ve orman âleminde ayrılarak kendine şehir kurmuş ve orada bu özellikleri geliştirmiştir. Bunu için insanoğlunun dünyası sualtı ve orman yaratıklarının dünyasından ayrılır. Bunlar geliştikçe insanî özellikleri de gelişir. "Sıla-i rahim" bunun için özendiriliyor olmalıdır. Ancak bunun kör bir kabileciliğe de dönüşmemesi gerekmemektedir. Demek ki insanın kendi mensubiyet çevresi onun varoluşunun gelişmesi ve inkişaf etmesi için gereklidir. Aksi halde insanî özellikleri gelişme gösteremeyecek demektir...

¹⁸ İnsanın sudan yaratılması konusunda üç görüş bulunmaktadır: 1- Bu kendisin-

den bütün canlıların yaratıldığı “su”dur; “Allah her canlıyı sudan yarattı (Nur; 45). 2- Bununla nutfe (meni, sperm) kastedilmiştir; “İnsan atılıp saçılan bir sudan yaratılmıştır” (Tarık; 6), “Basit bir sudan yaratılmıştır” (Mürselat; 20). 3- Bununla insanın denizlerden ilkel bir sualtı yaratığı olarak çıkıp evrim geçirerek insan haline gelmesi süreci kastedilmiştir... Görüldüğü gibi ayet, her üç görüşe göre yorumlanmaya müsaittir. Burada önemli olan ister sperm ister denizden karaya çıkma kastedilsin hepsinin birer “yaratma” olduğu ve bunu yapanın “Allah” olduğu bilincidir. Gerisi antropoloji ve biyolojinin konusu olup zamanla yanlışlanabilir de, doğrulanabilir de... Burada Kur’an esas itibarıyla yaratma ile ilgili bilimsel “bilgi” vermiyor, bilakis “bilinç” aşılamaaya çalışıyor; Allah bilinci...

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٦﴾ قُلْ مَا آتَاكُم مِّنْ رَبِّهِ
 عَلَيْهِ مِن آخِرٍ إِلَّا مَن شَاءَ أَنْ يَخْذِلْ يَرْبِهٖ سَبِيلًا ﴿٥٧﴾
 وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَى بِهِ
 يَذُنُوبَ عِبَادٍ خَيْرًا ﴿٥٨﴾ الَّذِي تَخَلَّوْا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
 وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمَنُ فَسَبِّحْ لَهُ
 خَيْرًا ﴿٥٩﴾ وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ
 أَنَسْجُدُ لِمَا نَأْمُرُ بِأَوْدَاهُمُ نُفُورًا ﴿٦٠﴾ تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ
 فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَابًا وَمَرَاتِبَ ﴿٦١﴾
 وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَن أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَرَادَ
 شُكُورًا ﴿٦٢﴾ وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ
 هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿٦٣﴾ وَالَّذِينَ
 يَبْتَغُونَ رِزْقَهُم مِّنْ جَدِّكَ وَقِيَامًا ﴿٦٤﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ
 عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾
 إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾ وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَعُوا
 لِرِيسِ فَوَاطِرَ أَوْ لَمُ يُفْتَرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾

56- Biz seni ancak bir müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdik.

57- Söyle onlara: “Ben, buna karşı sizden bir ücret değil, Rabbinizin yolunda yürüyen kimseler olmanızı istiyorum.”

58- Sen ölümsüz yaşam kaynağına dayan, O'nun yüceliğini övgüyle an. Kimse kullarının günahlarından O'nun kadar haberdar değildir.

59- Gökleri, yeri ve bu ikisi arasında olan her şeyi altı günde yaratan, sonra görkemi ile gökleri kaplayan Rahman O'dur. Haydi, ne isteyeceksen O her şeyi bilenden iste!

60- Ne var ki “Rahman'a secde edin” denildiği zaman, “Rahman da neymiş? Bize emrediyorsun diye secde mi edeceğiz?” diyorlar. Bu nefretlerini daha da artırıyor.

61- GÖĞÜ yıldızlarla donatan, oraya ışık saçan güneşi ve parıldayan ayı asan ne kutlu, ne yücedir!

62- Düşünmek veya şükretmek isteyenler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren O'dur.

63- Rahman'ın kulları öyle kimselerdir ki yeryüzünde tevazu ile yürürler ve cahiller kendilerine laf attıkları zaman “Selâm” der geçerler.

64- Onlar, gece yarılarında ayakta durarak, yerlere kapanarak Rablerini anarlar.

65- Onlar: “Ey Rabbimiz, cehennem azabını bizden uzak tut. Onun azabı çok korkunç bir şey.

66- Gerçekten orası ne berbat, ne kötü bir yer” derler.

67- Onlar, harcamalarında israfa kaçmazlar, cimrilik de yapmazlar; ikisi arasında dengeli giderler.

68- Onlar, Allah ile beraber asla bir takım düzmece Tanrı'lara yalvarıp yalvarmazlar. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Kim bunları yaparsa ağır bir cezaya çarpılır.

69- Kıyamet günü azabı katlanır ve aşağılanmış bir şekilde o azabın içinde kalacaktır.

70- Ancak tövbe ederek iman eden, iyilik, güzellik ve doğruluk için çaba sarf edenler başka. Çünkü bunların kötülüklerini Allah iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır, sevgi ve merhamet kaynağıdır.

71- Zaten kim tövbe edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışırsa, makbul bir kimse olarak Allah'a dönmüş olur; bundan hiç şüphenez olmasın.

72- Onlar, yalana dolana kulak asmazlar. Boş konuşulan yerden vakar içinde geçip giderler.

73- Onlar, Rablerinin ayetleri hatırlatılınca kör ve sağır kesilmezler.¹⁹

74- Onlar: "Ey Rabbimiz, eşlerimizi ve çocuklarımızı bizim için gözümüzün nuru, gönlümüzün neşe kaynağı yap. Bizleri Allah bilinciyle yaşamada önde gelenlerden eyle" derler.

75- İşte bunlar güçlülere göğüs germelerinden ötürü sıhhat, sağlık ve esenlik dilekleri arasında cennetin baş-

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقُولُونَ النُّسْرَةَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الْإِلَهِيِّ وَالَّذِينَ لَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهَا مُتَمَرًّا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٠﴾ وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾ وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا سَأرُوا بِاللَّغْوِ مَرُوا بِكْرَامًا ﴿٧٢﴾ وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْسَانًا ﴿٧٣﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا مَبِّ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِنْسْتَبِيزَ إِيْمَانِنَا ﴿٧٤﴾ أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَأُولَئِكَ فِيهَا تُحَيُّوْنَ وَسَلَامًا ﴿٧٥﴾ خَالِدِينَ فِيهَا حَسْبُكَ مِنْ مَسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾ قُلْ مَا يَعْجِبُكُمْ رَبِّي لَوْلَا دَعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

köşesine buyur edileceklerdir.

76- Orada sonsuza kadar yaşayacaklar. Ne güzel bir yer, ne hoş bir makam!

77- Sonuç olarak de ki: "Dua ve ibadetlerinizle karşılık vermeniz olmasa Rabbinizi ne yapısın? Siz ise bunları yalan saydınız. Bunun da karşılığını yakında göreceksiniz..."

¹⁹ Yani: Rablerinin ayetlerini körlerin ve sağırın dinlediği gibi dinlemezler. Kör ve sağır olduğu halde sanki anlıyormuş gibi yapıp körü körüne ayetler üzerine üşüşmezler. Taklitçi bir kafayla ilâhî mesaja sadece üstünkörü kulak vermezler. Dışarıdan bakıldığında heyecanla dinliyor görünüp gerçekte hiç bir şey anlamadan dinleyip durmazlar. Kur'an'ın "ne dediğine" pür dikkat kesilirler, deruni dilden ve cânı gönülden anlamaya çalışırlar (Razi, Zemahşeri).

26- ŞUARA SURESİ

Mekke'de inmiştir, 227 ayettir. Mekke d6neminin ortalarında nazil olan bu uzun sure, ismini vahye d6şman olan kahin ve şairlerin anlatıldığı (224.) ayetten almaktadır. Son ayeti (227) vahyin yanında yer alan "makbul" şairlerin 6zellikleri ile biter. Surenin b6y6k6e b6l6m6nde Sami hafızasına hitap edilerek b6lgede eski6ağlarda yaşamış Arami, İbrani, Arap, Nebati, Keldani vs. halklarının tarihlerinden ibret dolu sahneler anlatılır. Bunlar 6zerinden evrensel mesajlar verilir.

26- ŞUARA SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 227 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ
SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

- 1- Ta, Sin, Mim.
- 2- BUNLAR açıklayıcı kitabın ayetleridir.
- 3- İnanmıyorlar diye üzüntüden kendini adeta yiyip bitireceksin.
- 4- İstesek üzerlerine gökten öyle bir mucize indiririz ki inandıktan başka çareleri kalmaz.
- 5- Rahman'dan kendilerine her yeni öğüt geldiğinde yüz çeviriyorlar.
- 6- Nitekim bunu da yalanladılar. Fakat alay edip durdukları şey yakında bütün açıklığı ile karşlarına çıkacak.
- 7- Yeryüzüne bakmıyorlar mı? Biz orada her güzel çiftten nice bitkiler bitirmişiz.
- 8- Doğrusu bunda ibret alınacak büyük dersler vardır, ama çoğu iman etmez.
- 9- Rabbin üstündür, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüpheli olmasın.

10- BİR ZAMANLAR Rabbin Musa'ya şöyle seslenmişti: "Git o zalim topluluğa 11- Şu aldırmaçlık içindeki Firavun ve adamlarına..."¹

12- Musa: "Ey Rabbim, korkarım ki beni reddederler. 13- Göğsüm daralır, dilim açılmaz, onun için Harun'a da peygamberlik ver. 14- Üstelik ortada aleyhimde ciddi bir suçlama da var. Bu yüzden korkarım ki beni öldürürler" dedi.

15- Allah "hayır" dedi. Haydi, ikiniz ayetlerimizle gidin. Biz sizinle beraberiz, olup bitenleri dinliyoruz; bundan hiç şüpheleniz olmasın. 16- Haydi gidin ve Firavun'a deyin ki: "İnan ki biz âlemlerin Rabbinin elçisiyiz. 17- İsrail oğullarını bizimle beraber bırak."

18- Firavun dedi ki: "Bak şu dünkü çocuğa! Seni daha düne kadar elimizde büyütmedik mi? 19- Sonunda yapacağını yaptın, meğer nankörün biriymişsin!"²

¹ Rivayete göre Musa ve Harun Firavun'a gidince iki yıl (Taberi) veya bir yıl (Razi) görüşemediler. Kendilerine saraydan randevu verilmedi. Nihayet saray görevli-

leri Firavun'a: "Efendim, kendisinin "Âlemlerin Rabbi" diye birisinin elçisi olduğunu iddia eden birisi var, sizinle görüşmek istiyor" deyince Firavun, "Alın içeri, belki biraz eğleniriz" dedi. Firavun Musa ve yanındaki Harun'u tanıdı ve onlarla görüştü. (Taberi, Razi). Yukarıdaki ayetler, işte bu görüşmeden bölümler aktarıyor.

² Harfi harfine: "Biz seni içimizde bir çocuk olarak yetiştirmedik mi? Ömründen nice yıllar aramızda kalmadın mı? Ve sonunda o yaptığını da yaptın. Sen nankörlerdensin."

20- Musa: “O işi o zaman yaptım, evet, ama yanlışlıkla oldu.³ 21- Sizden korkunca da aranızdan kaçtım. Derken Rabbim bana doğruyu yanlıştan ayırabilme gücü bahsetti ve beni peygamberlerden birisi yaptı 22- O başıma kakıtığın nimet de İsrailoğullarını kendine kul köle yapmış olmanın bir sonucudur” dedi.⁴

23- Firavun: “Bu Âlemlerin Rabbi de kim oluyor?” diye sordu.

24- Musa: “Eğer gerçekten öğrenmeye ve inanmaya niyetiniz varsa söyleyeyim; göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin Rabbidir O.”

25- Firavun etrafındakilere: “Hele bakın neler söylüyor?” dedi.

26- Musa: “O, sizin de geçmiş atalarınızın da Rabbidir” diye devam etti.

27- Firavun: “Bakın, size elçi diye gelen bu adam iyiden iyiye delirmiş” dedi.

28- Musa: “O, doğunun, batının ve bunların arasındaki her şeyin Rabbidir, eğer biraz düşünürseniz anlarsınız” dedi.

29- Firavun: “Açıkça söylüyorum, eğer benden başka bir Tanrı edinirsen, seni kesinlikle zindana atarım?” dedi.

30- Musa: “Sana apaçık bir şey getirsem de mi?” deyince

31- Firavun: “Haydi getir bakalım, doğru söylüyorsan” dedi.

32- Bunun üzerine Musa asasını bıraktı. Apaçık bir ejderha oldu. 33- Bir de elini koyduğundan çekip çıkardı, o da

قَالَ مَعَلَيْهَا إِذَا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ ۗ فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خَشَفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ ۗ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ مِّنْهُمَا عَلَىٰ أَنْ عَبَّدتَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ ۗ قَالَ فَرَّعُونَ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ ۗ قَالَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا أَنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ۗ قَالَ لَنْ حَوْلَ إِلَّا نَسْتَعِينُونَ ۗ قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ۗ قَالَ لَنْ رَسُولُكُمُ الَّذِي أَرْسَلَ إِلَيْكُمْ لِيَحْمِلُونَ ۗ قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا أَنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ۗ قَالَ لَنْ اتَّخَذتَّ إِلَهًا غَيْرِي لِأَجْفَلَكَ أَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُورِينَ ۗ قَالَ أَوْلَوْجُنَاكِ بَشَرٌ مُّبِينٌ ۗ قَالَ فَا رَبِّ إِيَّاكَ مِنَ الصَّادِقِينَ ۗ قَالَ لِي عَصَاءُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ۗ وَنَزَعْنَاكَ فَاذَاهُ بِيضَاءُ لِلنَّاسِ لَنَلْبِظَنَّكَ ۗ قَالَ لَنْ لَّأَحْوَلُهُ ۗ إِنَّ هَذَا السَّاحِرُ عَلِيمٌ ۗ يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ فَاذَاهُ أَمْرُونَ ۗ قَالُوا رَجِهْ وَآخَاهُ وَابْعَثْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ ۗ يَا تَوْكَلْ عَلَىٰ سِحْرِكَ عَلَيْهِ ۗ فَمَجَّ السَّحَرَةُ لِيَقَاتِ بِيَوْمٍ مَّعْلُومٍ ۗ وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ نَجَّعُونَ ۗ

bakanlara bembeyaz oluverdi.

34- Firavun etrafındaki topluluğa: “Bu gerçekten usta bir sihirbaz. 35- Sizi sihirle yerinizden etmek istiyor. Ne diyorsunuz?” dedi.

36- Dediler ki: “Bunu ve kardeşini alıkoy. Şehirlere tellallar sal. 37- Bütün usta sihirbazları getirsinler.”

38- Böylece tespit edilen bir günün belli bir vaktinde sihirbazlar toplandılar.

39- Halka da “Herkes toplansın?” diye haber gönderildi.

³ Harfi harfine: “Dedi; Onu yaptım, o zaman ben şaşırımlardanandım (mine'd-dâlin).” Yani: “Benim adam öldürdüğümü ileri sürerek size nankörlük ettiğimi iddia

ediyorsunuz. Ama benim o zaman öldürmek gibi bir niyetim yoktu. Bir anda oluverdi, yanlışlıkla öldü o adam. Ben de öleceğini hiç tahmin etmemiştim. Adamın ölmesine gerçekten ben de çok şaşırdım.”

⁴ Yani: Onları köle yapıp erkek çocuklarını kesmeseydin ben de dönüp dolaşıp senin eline düşmezdim. Bu yaptığın nimet filan değil...”

40- Ahali: “Üstün gelirlerse sihirbazların ne denli güçlü olduklarını gözlerimizle görmüş olacağız” diyordu.⁵

41- Sihirbazlar Firavun’a geldiklerinde: “Şayet biz galip gelirsek, bize ödül var değil mi?” dediler.

42- Firavun: “Evet, en iyi makamları size vereceğim” dedi.

43- Musa onlara: “Ne atacaksanız atın” dedi.

44- Hemen iplerini ve sopalarını ortaya attılar. “Yüce Firavun adına zafer bizim olacak!” dediler.

45- Musa da esasını attı. Birden o onların uydurduklarını yutmaya başladı.

46- Sihirbazlar derhâl secdeye kapandılar. 47- “İman ettik âlemlerin Rabbine... 48- Musa ve Harun’un Rabbine.” dediler.

49- Firavun dedi ki: “Ben size izin vermeden O’na iman ettiniz ha! Anlaşıldı, sizin hocanız buymuş demek. Görürsünüz siz, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama kestireceğim, hepinizi çarımha gerdireceğim!”

50- Onlar da: “Zararı yok, nasıl olsa Rabbimize döneceğiz. 51- İman edenlerin ilki olduğumuzdan dolayı Rabbimizin bize mağfiret buyuracağını ümit ederiz”⁶ dediler.

52- NİHAYET Musa’ya: “Kullarımı geleceyin yürüt, çünkü takip edileceksiniz” diye vahyettik.

53- Firavun da şehirlere askerler saldı.

لَمَّا تَبِعَ السَّحَرَةُ إِنْ كَانُوا مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٤٠﴾ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا
لِرَبِّعُونَ آيَاتِنَا لَا جُرْمَ لَكُمْ فِي الْعَالَمِينَ ﴿٤١﴾ قَالُوا وَمَا آيَاتُكُمْ
إِلَّا كَلْفُ الْفَرَسِ ﴿٤٢﴾ قَالُوا لِمُوسَى الْقَوْمَ أَنَّهُمْ مَلْعُونٌ ﴿٤٣﴾ قَالُوا
جَاهِلْمُ وَعَصِيْمُهُمْ وَقَالُوا بَعْضُ فِرْعَوْنًا لِكُنَّا لِلْعَالَمِينَ ﴿٤٤﴾ قَالُوا
مُوسَى عَصَاهُ مَاذَا هِيَ الْفُتُ مَا يَأْكُلُونَ ﴿٤٥﴾ قَالُوا السَّحَرَةُ سَاحِدِينَ ﴿٤٦﴾
قَالُوا أَمَّا رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٧﴾ رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ ﴿٤٨﴾ قَالُوا أَلَمْ نَسْتَمْ
لَهُ قَبْلَ أَنْ آذِنَ لَكُمْ أَنَّهُ لَكُمُ الْكِبْرُ الَّذِي تَعْبُدُونَ السَّحَرَةُ قَالُوا
تَعْلَمُونَ لَا نَقْطَعُ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَا صَلْبَيْكُمْ
أَجْمَعِينَ ﴿٤٩﴾ قَالُوا لَا صَبْرَ لَنَا إِلَّا لِمَا يُرِيدُ اللَّهُ إِنَّا نَأْتِيهِ بِخَبْرٍ
كُنَّا نَكْتُبُ خَطَايَا نَا أَنْ كَانُوا لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٠﴾ وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى
أَنَّا سِرِّيْنَا بِدِيَارِكُمْ مُبْعُونٌ ﴿٥١﴾ فَادْرَسَلْ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَائِنِ
حَاشِرِينَ ﴿٥٢﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا لِيَسْزِمَنَّ فَالِيُونَ ﴿٥٣﴾ وَإِنَّهُمْ لَنَا
لَعَاظِمُونَ ﴿٥٤﴾ وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَادِرُونَ ﴿٥٥﴾ فَأَخْرَجْنَاهُمْ
مِنْ جَنَاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٦﴾ وَكُونُوا مَقَامِرَ كَبِيرٍ ﴿٥٧﴾ كَذَلِكَ
وَأَوْرَثْنَاهَا بِحَاجِ إِسْرَائِيلَ ﴿٥٨﴾ فَاتَّبَعُوهُمْ مُشْرِقِينَ ﴿٥٩﴾

54- “Topu topu bir avuçlar. 55- Fakat bize karşı kin ve nefretle dolular. 56- Biz ise onların üstesinden rahatlıkla gelecek gücteyiz. 57- Onları bahçelerden, pınarlardan... 58- Hazinelelerden ve en iyi makamlardan uzaklaştırdığımız için böyleler” diyordu.⁷

59- Fakat bakın bütün bunları Biz İsrail oğullarına tekrar verdik.⁸

60- Ve sonunda Firavun ve askerleri gün doğarken onlara yetiştiler.

⁵ Harfi harfine: “Umarız ki büyücüler üstün gelirse biz de onlara uyarız.”

⁶ Firavun, sihirbazlar ve Musa arasında geçen bu sahnenin yorumu için Bkz. 18/60. ayet dipnotu.

⁷ Yani: Bunlar yani "İsrailoğulları" şahsında Mısır'ın ezilen kitleleri, bir zamanlar Mısır'da iyi yerlere gelmişlerdi. Bir avuç çapulcu, devleti ele geçirmişti. Fakat biz onlara gerekeni yaptık ve bütün devlet makamlarından, Mısır'da elde ettikleri üstünlüklerden onları mahrum bıraktık. Zayıf ve sefil bir topluluk olarak kullarımız, kölelerimiz yaptık. Onun için bize karşı kin ve nefretle dopdolular. Ama topu topu bir avuçlar. Bunları bir kaşık suda boğar, isyanı rahatlıkla bastırırız. Bu nedenle büyük Mısır uygarlığının, yüce Firavun'un şanlı askerleri yürüyün, yakalayıp getirin hepsini!

⁸ Yani: Her ne kadar Mısır'da bunları kaybettilerse de Allah onları Filistin diyarından tekrar yükseltti ve bütün bunları onlara yeniden bahşetti, onlara tekrar varis oldular...

61- İki topluluk birbirini görecekle hale gelince Musa'nın taraftarları: "İşte şimdi yandık" dediler.

62- Musa: "Hayır, asla! Rabbim benimledir, bana bir çıkış yolu gösterecektir" dedi.

63- Musa'ya: "Asan ile denizi göster" diye vahyettik. Deniz yarılmıştı, öyle ki açılan yolun her iki yanında sular koca dağlar gibi yükselmışti.

64- Kovalayanları da oraya yaklaştırmıştık.

65- Sonunda Musa'yı ve beraberindekilerin hepsini kurtardık.

66- Sonra da kovalayanları boğduk.

67- Bu olayda büyük ibretler vardır; bundan hiç şüphemiz olmasın. Gel gör ki çoğu iman etmez.

68- Ve Rabbin çok güçlüdür, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüphemiz olmasın.⁹

69- ONLARA İbrahim olayını da anlat.

70- Bir zamanlar babasına ve halkına: "Siz neye tapınıp duruyorsunuz?" demişti.

71- "Putlara tapıyoruz, onların başından hiç de ayrılmayacağız" dediler.

72- İbrahim: "Dua ettiğiniz vakit onlar iştirler mi? 73- Veya size bir fayda yahut zarar verirler mi?" dedi.

74- "Ama atalarımızdan hep böyle gördük" dediler.

75/76- İbrahim: "Peki" dedi, "bu tapıtığınız şeylere siz ve atalarınız başını kaldırmayı hiç bakmadı mı?"

فَلَمَّا رَأَتْهُ الْبَحَارُ مَا كَانَتْ تَحْتَابُ مُوسَىٰ إِنَّا لَمَذْكُورُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ كَلَّا إِنَّا
مَعُودُونَ سَاهِدِينَ ﴿٦٢﴾ فَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ إِذَا ضَرَبْتَ يَعْصَاكَ
الْبَحْرُ فَانْقَلَبْ فَكَانَ كُلُّ نَزْوٍ كَالْظَلْوِ الْعَظِيمِ ﴿٦٣﴾ وَأَزَلْنَا
تَرَا الْأَخْرِينَ ﴿٦٤﴾ وَأَنجَيْنَا مُوسَىٰ وَمَنْ مَعَهُ أَجْمَعِينَ ﴿٦٥﴾ وَأَعْرَفْنَا
الْأَخْرِينَ ﴿٦٦﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٦٧﴾
وَأَنَّ رَبَّكَ لَمَوْلَى الْعَبِيدِ الرَّجْسِ ﴿٦٨﴾ وَأَثَلْ عَلَيْكَ بِبَنِي إِزْرِيمَ
﴿٦٩﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا نَعْبُدُ آبَاءَنَا مَا
فَعَلْنَا لِمَنَّا عَادُونَ ﴿٧١﴾ قَالَهُمْ لَسْمِعُونَ كَمَا لَسْمِعُونَ ﴿٧٢﴾
أَوْ تَعْبُدُونَ مَا تَدْعُونَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَلِكَ
يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾ قَالُوا وَإِنَّكُمْ لَفِي شَكٍّ مِمَّا كَفَرْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٧٥﴾ أَنْتُمْ
وَأَبَاؤُكُمْ لَفِي غَمٍّ ﴿٧٦﴾ وَإِنَّهُمْ لَعَدُوٌّ إِلَىٰ آلِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ ﴿٧٧﴾ الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ رَبِّي ﴿٧٨﴾ وَالَّذِي يُؤْتِي
طَلْمِئِي وَيَتَّبِعُنِي ﴿٧٩﴾ وَإِذَا مَرَضْتُ مَبُوءٌ مُّبِينٌ ﴿٨٠﴾ وَالَّذِي
يُبَشِّرُنِي بِالْإِحْسَانِ ﴿٨١﴾ وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ
الْبَيْتِ ﴿٨٢﴾ رَبِّ مَن لِّحُكْمِكَ وَالْخَفِيِّ بِالصَّاحِبِينَ ﴿٨٣﴾

77- Bakın "Âlemlerin Rabbi hariç bu Tanrıların hepsi benim düşmanımdır. 78- Çünkü beni yaratan, sonra da beni doğru yolda yürüten O'dur. 79- Beni yediren, içiren O'dur. 80- Hastalandığım zaman bana şifa veren O'dur. 81- Beni öldürecek olan, sonra yeniden diriltecek olan O'dur. 82- Ve hesap gününde günahlarımı bağışlamasını umduğum O'dur."

83- Ey Rabbim, bana doğruyu yanlıştan ayıracak bilgelik bahşet. Beni iyi, güzel, doğru işler yapan insanlardan eyle.

⁹ Musa kıssasında denizin yarılması olayına dair yorum için Bkz. 20/77. ayet dipnotu.

84- Gelecek kuşaklar beni sözü namus bilenlerin dile gelen sesi olarak an-sın.¹⁰ 85- Beni nimetlerle dolu cennetin varislerinden eyle. 86- Babamı af-fet, çünkü o yanlış adamların arasında. 87- Herkesin yeniden dirileceği gün be-ni utandırma. 88- O gün, ne mal mülk ne de oğullar fayda verir. 89- O günden ancak saf bir yürek temizliği ile Allah'a gelen kurtulabilir.”

90- Açın kulağınızı! Cennet, Allah bi-linciyle yaşayanlara yakınlaştırılacak. 91- Azgınlara içinse cehennem hortlatılacak. 92- Onlara: “Hani nerede o taptuklarınız? 93- Allah'tan başka size yardım edecek var mı? Kendilerini dahi kurtarabilecekler mi?” denilecek. 94- Ardından taptuk-larıyla birlikte cehennem dibini boyla-yacaklar 95- Bütün o İblis orduları... 96- Cehennem dibinde birbirleriyle çeki-şirlerken şöyle diyecekler: 97- “Allah şahit, biz apaçık bir sapıklık içindeydik. 98- Çünkü sizi âlemlerin Rabbi ile bir tutuyorduk. 99- Bizi hep o günaha bat-mış olanlar yoldan çıkardı. 100- Şimdi ne arka çıkıyoruz var. 101- Ne de candan bir dostumuz. 102- Ne olurdu dünyaya bir defacık daha dönseydik de iman edenlerden olsaydık.”

103- Bu anlatılanlarda ibret alınacak büyük dersler vardır; bundan hiç şüphe-niz olmasın. Gel gör ki çoğu iman etmez.

104- Rabbin çok güçlüdür, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüp-heniz olmasın.

105- NUH HALKI da gönderilen pey-gamberlerini yalandı.

106- Bir zamanlar kardeşleri Nuh on-

وَأَجْمَلُ لِسَانٍ عَاقِدُونَ فِي الْأَخْبِرِينَ ﴿٨٤﴾ وَأَجْمَلُونَ مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ
التَّهْمِيمِ ﴿٨٥﴾ وَأَعْرَابًا يَلْمِزُكَ مِنْ الصَّالِينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا تُخْزِي بَوَدَّ
يُبْعَثُونَ ﴿٨٧﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا مَنْ قَىٰ اللَّهُ بِقَلْبٍ
سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَأَنْزَلْنَا الْجَنَّةَ لِقَائِ الَّذِينَ هُمْ وَبُرُزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ ﴿٩٠﴾
﴿٩١﴾ وَقِيلَ لَهُمْ إِنَّمَا كُنْتُمْ تَقْسُدُونَ ﴿٩٢﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ هُمْ لَيَبْصُرُونَكُمْ
أَنْ يَنْصَرُوا ﴿٩٣﴾ فَكَيْ يَكْفُرُوا بِهَا هُمْ وَالْعَاوِينَ ﴿٩٤﴾ وَجُودُ
إِبْلِيسَ جَمْعُونَ ﴿٩٥﴾ قَالُوا وَمَنْ مَعَهَا يَنْصَرِفُونَ ﴿٩٦﴾ تَاللَّهِ إِنْ كُنَّا لِنَظُنُّ
صَلَاحِيهِمْ ﴿٩٧﴾ إِذْ نَسُوا كَرِيمًا الْعَالِينَ ﴿٩٨﴾ وَمَا أَسَلْنَا إِلَّا الْمُجْرِمِينَ ﴿٩٩﴾
﴿١٠٠﴾ قَالُوا لِمَنْ شَافِعِينَ ﴿١٠١﴾ وَلَا صِدْقَ فِيهِمْ ﴿١٠٢﴾ قَالُوا لَنْ نَسْأَلَكَ
فَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ إِنَّهُمْ فِي ذَلِكَ لَازِيغُونَ وَمَا كَانُوا عَمَّ
مُؤْمِنِينَ ﴿١٠٤﴾ وَإِنْ ذَاكَ لَهَوًّا عَنِ الرَّحِيمِ ﴿١٠٥﴾ كَذَبْتَ قَوْمًا يُنَادُونَ
الْمُرْسَلِينَ ﴿١٠٦﴾ إِذْ قَالُوا لَمْ نَحْمُرُوهُمْ إِلَّا أَنْ يَتَأَتُواكُم مِّنَ الْأَرْضِ
أَعْيُنًا ﴿١٠٧﴾ فَأَمَّا تَعَالَى اللَّهُ وَالطَّيْعُونَ ﴿١٠٨﴾ وَمَا أَسْأَلُكَ عَلَيْهِ
مِنَ الْجِرَانِ أَجْرًا إِلَّا عَطَا رَبِّي الْمَالِئِينَ ﴿١٠٩﴾ فَأَسْمُوا لِلَّهِ
وَاطِيعُونَ ﴿١١٠﴾ قَالُوا أَنْتُمْ مِرَالِكٌ وَأَبِيعْتُمْ الْآزْدُونَ ﴿١١١﴾

lara: “Allah’ın öfkesini çekmekten sakın-maz mısınız? 107- Ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim. 108- Gelin Allah’ın öfkesini çekmekten sakının, bana itaat edin. 109- Buna karşılık sizden maddi bir karşılık da beklemiyorum. Benim mükafatım ancak âlemlerin Rabbine aittir. 110- Gelin Allah’ın öfkesini çekmekten sakının, bana itaat edin” diye çağrıda bulundu.

111- “Ne münasebet! Toplumun en aşağı tabakasının sana uyduğunu göre göre sana inanmamızı mı bekliyorsun?” dediler.

¹⁰ (Meryem; 19/50); “Biz bunlara sonsuz sevgimizden lütuflar ve nimetler bağış-lamış, hepsini de sözü namus bilenlerin dile gelen soylu sesi haline getirmiştik. Harfi harfine; “Onlara yüce sıdk lisanı verdik” (Meryem; 19/50)

112- Nuh: “Onların ne niyetle bana uyduklarını ben bilemem? 113-Biraz düşünseniz onların hesabının ancak Rabbime ait olduğunu bilirdiniz. 114-Hem ben iman edenleri kovmaya memur değilim.

115- Ben ancak apaçık bir uyarıcıyım” dedi.

116- Dediler ki: “Ey Nuh, eğer vazgeçmezsen kesinlikle seni taşaya tutacağız.”

117- Nuh: “Ey Rabbim, öyle anlaşılıyor ki halkım beni benimsemeyecek, 118- Artık benimle onlar arasında kararını ver. Beni ve beraberimdeki mü'minleri kurtar” dedi.

119- Bunun üzerine Biz de onu ve beraberindekileri, o dolu gemide taşıyarak kurtardık.

120- Sonra da arkasında kalanları boğuverdik.

121- Bu olayda ibret alınacak büyük dersler vardır; bundan hiç şüphemiz olmasın. Gel gör ki çoğu iman etmez. 122- Rabbin çok güçlüdür, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüphemiz olmasın.

123- AD HALKI da gönderilen peygamberlerini yalanladı.

124- Bir zamanlar kardeşleri Hud onlara: “Allah bilinciyle yaşamayacak mısınız?125- Ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim. 126- Gelin Allah bilinciyle yaşayın ve bana itaat edin. 127- Buna karşı sizden maddi bir karşılık da beklemiyorum. Benim mükafatım ancak âlemlerin Rabbine aittir” diye çağrıda bulundu.

128- Ve devam etti: “Ne kadar güçlü

قَالَ وَمَا عَلَيَّ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾ إِنِّي سَأحْسِبُهُمُ لَآءِى رَبِّى
لَآئِى شَعْرُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٤﴾ إِن أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ
مُّبِينٌ ﴿١١٥﴾ قَالُوا لَئِن لَّمْ نَنفَخْ بِرُوحِنَا نَحْنُ مِنَ الْمُزْجَمِينَ ﴿١١٦﴾
قَالَ رَبِّ إِنِّي كَذَّبْتُكُمْ فَخُذْ بِعِقَابِى وَجِئْتُكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٧﴾ فَانفَخْ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُمْ فَخُذْ بِعِقَابِى
وَمَنْ جِئْتُكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾ فَانفَخْ بَيْنَهُ وَمَنْ مَعَهُ فِى النَّارِ الْكَاذِبِينَ ﴿١١٩﴾
فَوَاعِظْنَا بَعْدُ لِلْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ
أَعْيُنُهُمْ فِى الْآيَاتِ ﴿١٢١﴾ وَإِنَّ ذَٰلِكَ لَمَّا لَعْنَةُ الرَّجُلِ الَّذِى
كَذَّبَ عَادِلِينَ ﴿١٢٢﴾ إِذْ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ أَلَا تَعْلَمُونَ ﴿١٢٣﴾
إِنَّ لِكُمْ رَسُولًا أَمِينًا ﴿١٢٤﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا أَمْرًا
أَنزَلَكُمْ عَلَيْهِ مِنْ آجْرَانِ آجْرًا لِّأَعْلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢٥﴾ آتَيْنَا
بِجِبْرِيلَ آيَةً تَقْبُورُونَ ﴿١٢٦﴾ وَتَخَذْنَا مِمَّا سَخَّرْنَا لَكُمْ خَلْقَهُمْ سَفِيحًا
وَإِذَا بَطِشْتُمْ بَطِشْتُمْ جَبَّارِينَ ﴿١٢٧﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا أَمْرًا
وَأَتَّقُوا الَّذِى أَمَرَكُمْ بِتَقْوَاهُ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٢٨﴾ أَمْ ذَكَرْنَا عَلِيمًا وَبِينًا
﴿١٢٩﴾ وَجَنَاتٍ وَعِجُونٍ ﴿١٣٠﴾ آتَيْنَاكَ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ عِطْفٍ ﴿١٣١﴾
قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَظْتَ أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ ﴿١٣٢﴾

ve zengin olduğunuz görünsün diye dağa taşaya binalar yaparak gönül mü eğleniyorunuz? 129- İçinde ebedi kalacakmışsınız gibi villalar, kâşaneler dikiyorunuz. 130- Önünüze gelene merhametsiz zorbalara saldırıyorunuz.¹¹ 131- Artık Allah bilinciyle yaşayın ve bana itaat edin. 132- Size bildiğiniz nimetleri bol bol veren Allah’a saygılı olun. 133-134- Size davarlar, oğullar, cennet gibi bağlar, bahçeler, pınarlar verdi. 135- Açıkçası büyük bir azaba uğrayacağınızdan korkuyorum.”

136- Dediler ki: “Sen ha öğüt vermişsin, ha vermemişsin, bizce birdir.

¹¹ Harfi harfine: “Yakalayınca zorbalara gibi yakalıyorunuz.”

137- Bunlar bizim geleneklerimizdir.

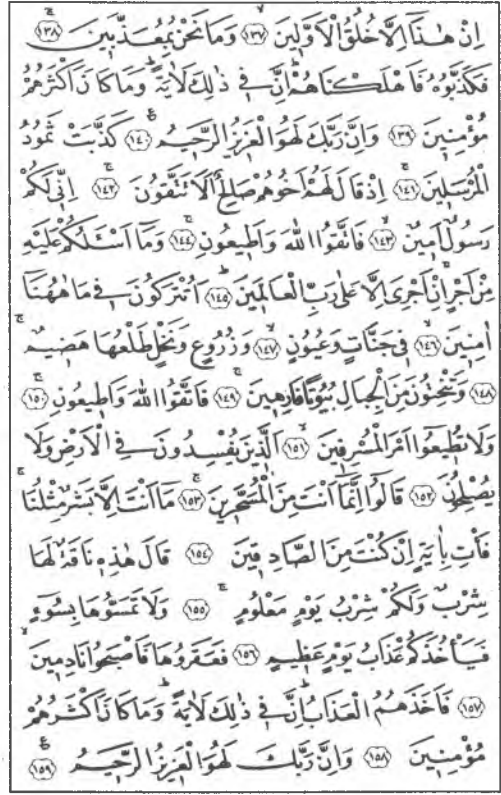
138- Azaba uğrayacak da değiliz.”

139- O'na yalan dediler. Biz de kendilerini helak ettik. Bunda ibret alınacak büyük dersler vardır; bundan hiç şüpheniz olmasın. Gel gör ki çoğu iman etmez. 140- Rabbin çok güçlüdür, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

141- SEMUD HALKI da gönderilen peygamberlerini yalanladı.

142- Bir zamanlar kardeşleri Salih onlara: “Allah bilinciyle yaşamayacak mısınız? 143- Ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim. 144- Gelin Allah bilinciyle yaşayın ve bana itaat edin. 145- Buna karşı sizden maddi bir karşılık da beklemiyorum. Benim mükafatım ancak âlemlerin Rabbine aittir” diye çağrıda bulundu. 146- Ve devam etti: “Siz burada hep böyle rahat ve lüks içinde yaşayacağınızı mı sanıyorsunuz? 147- Cennetler, pınarlar... 148- Salkım salkım hurmalar, ekinler içinde? 149- Dağları oyup saray yavrusu evler yapıyorsunuz? 150- Gelin Allah bilinciyle yaşayın ve bana itaat edin. 151/152- Yeryüzünde yapıcı olmayan, hep yıkıcı olanların peşinden gitmeyin.” 153- Cevapları şu oldu: “Sen iyice büyülenmişlerden birisisin. 154- Sen de bizim gibi bir beşerden başka bir şey değilsin. Madem öyle bize mucize getir, eğer söylediklerin doğruysa.”

155- Salih: “İşte size şu dişi deve... Bir gün o bir gün sizin develerinizi sulanacak. 156-Sakın ona bir kötülük yapmayın, yoksa büyük bir azaba uğrarsınız” dedi. 157- Onu küstahça boğazladılar, fakat sonra çok pişman oldular. 158- Çünkü kendilerini azap yakalayiverdi. Bu olayda ibret alınacak büyük dersler vardır; bundan hiç şüpheniz olmasın. Gel gör ki çoğu iman etmez.¹² 159- Rabbin çok güçlüdür, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

¹² SEMUD KISSASI: Bkz. 7/73. ayet dipnotu.

160- LUT HALKI da gönderilen peygamberlerini yalanladı.

161- Bir zamanlar kardeşleri Lut onlara: “Allah bilinciyle yaşamayacak mısınız? 162- Ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim. 163- Gelin Allah bilinciyle yaşayın ve bana itaat edin. 164- Buna karşı ben sizden maddi bir karşılık da beklemiyorum. Benim mükafatım ancak âlemlerin Rabbine aittir” diye çağrıda bulundu.

165-166- Ve devam etti: “Sizin için yarattığı eşleri bırakıyorsunuz da insanlar içinden erkeklere mi gidiyorsunuz? Açıkçası siz yoldan çıkmışsınız.”

167- Onlar: “Ey Lut, eğer bu laflara bir son vermezsen seni buralardan kovarız” dediler.

168- Lut: “Bakın, yaptığınız bu iş bana tiksinti veriyor, eleştirmekten asla vazgeçmem.”¹³ dedi ve ekledi: 169- “Ey Rabbim, beni ve benimle birlikte olanları bunların yaptıkları kötülüklerden kurtar.”

170- Biz de onu ve onunla birlikte olanların hepsini kurtardık. 171- Ancak geride bir yaşlı karısı kaldı. 172- Sonra geride kalanların hepsini yerle bir ettik. 173- Ve başlarına lav yağdırdık. Uyarılara kulak asmayanların başlarına yağın o lavlar ne korkunç bir şeydi.¹⁴

174- Bu olayda ibret alınacak büyük dersler vardır; bundan hiç şüphemiz olmasın. Gel gör ki çoğu iman etmez.

175- Rabbin çok güçlüdür, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüphemiz olmasın. 176- EYKE HALKI da peygamberlerini yalanladı.

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٦٠﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطُ
أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٦١﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٦٢﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا أَمْرِي
وَمَا اسْكُرْتُمْ عَلَيْكُمْ عَلَيْهِ مِنْ جُرْمٍ إِنِّي عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٣﴾ أَنَا نُورُ
الذِّكْرَانِ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٤﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَفَإِنَّكُمْ
تَقْتُلُونَ قَوْمَ مَا دُونَ ﴿١٦٥﴾ قَالُوا لَنْ نَرْضَىكَ يَا لُوطُ لَتَكُونَ مِنَ الْخٰسِرِينَ
﴿١٦٦﴾ قَالَ إِنِّي لِعَلَيْكُمْ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٧﴾ رَبِّي خَيْرٌ وَأَهْلِي مِنِّي
يَعْمَلُونَ ﴿١٦٨﴾ فَخَيَّتَهُمْ وَوَأْتَاهُمُ الْجَمْعَ مِنْ لَدُنْهُمْ وَأَنبَجَوزَ فِي الْعَاقِبِينَ
﴿١٦٩﴾ ثُمَّ دَخَرْنَا الْأَخْرِينَ ﴿١٧٠﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا نِسَاءً مِثْلُ
الْمُنذَرِينَ ﴿١٧١﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ
﴿١٧٢﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٧٣﴾ كَذَّبَ أَصْحَابُ لَيْكَةِ
الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧٤﴾ إِذْ قَالَ لَهُمُ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٧٥﴾ إِنِّي لَكُمْ
رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٧٦﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا أَمْرِي ﴿١٧٧﴾ وَمَا اسْكُرْتُمْ عَلَيْكُمْ
مِنْ جُرْمٍ إِنِّي عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٧٨﴾ أَفَوَأْتَاكُمْ كَيْدًا وَلَا
تَكُونُوا مِنَ الْخٰسِرِينَ ﴿١٧٩﴾ وَزُودُوا بِالْقِسْطِ مِنَ الْمُنْقَبِحِ ﴿١٨٠﴾
وَلَا تَحْسَبُوا النَّاسَ شَيْئًا هُمْ وَلَا تَعْتَوُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿١٨١﴾

177- Bir zamanlar Şuayb onlara: “Allah bilinciyle yaşamayacak mısınız? 178- Ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim. 179- Gelin Allah bilinciyle yaşayın ve bana itaat edin. 180- Buna karşı sizden maddi bir karşılık da beklemiyorum. Benim mükafatım âlemlerin Rabbine aittir” diye çağrıda bulundu.

181- Ve devam etti: “Ölçeği tam ölçün, hak yiyenlerden olmayın. 182- Doğru terazi ile tartın. 183- İnsanların malına mülküne göz dikmeyin. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak sağa sola saldırmayın.

¹³ Harfi harfine: “Ben sizin bu işinize kin duyanlardanım.”

¹⁴ LUT (SODOM VE GOMORRE) KISSASI: Bkz. 15/77. ayet dipnotu.

184-Sizi ve sizden önceki nesilleri yaratanın öfkesini çekmekten sakının.”

185- Şöyle cevap verdiler: “Sen kesinlikle büyülenmişlersin. 186- Sen de bizim gibi bir beşerden başka nesin? Açıkçası senin yalancının teki olduğunu sanıyoruz. 187- Madem öyle üzerimize gökten bir parça düşür bakalım, eğer söylediklerin doğruysa.”

188- Şuayb: “Rabbim yaptıklarınızı çok iyi biliyor” dedi.

189- Ona da yalan dediler. Onları da kopkoyu gölgelerle kaplı günün azabı yakalayiverdi. Gerçekten o, büyük bir günün azabı idi.”¹⁵

190- Bu olayda da ibret alınacak büyük dersler vardır; bundan hiç şüphenez olmasın. Gel gör ki çoğu iman etmez.

191- Rabbin çok güçlüdür, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüphenez olmasın.

192- AÇIN KULAĞINIZI! Bu Kur'an âlemlerin Rabbinden gelmektedir. 193- Onu senin kalbine güvenilir ruh¹⁶ indirdi ki onunla insanları uyanışa çağırasın. 195- Sade bir Arapça ile...

196- Doğrusu önceki çağlarda da böyle kitaplar indirilmişti.

197- İsrailoğulları bilginlerinin onu bilmesi, onlar için bir delil değil mi?

198- Eğer onu Arapça bilmeyen bir yabancıya indirseydik de

199- O yabancı onlara okusaydı, yine iman etmeyeceklerdi.¹⁷

200- Biz onu, günaha batmış olanların

وَأَمْوَالٍ الَّتِي خَلَقَكُمْ وَإِلَيْهَا الْأَوْلَايُنَ ﴿١٨٤﴾
 قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمَحْبُورِينَ ﴿١٨٥﴾ وَمَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا
 وَإِنْ نَطَّقْنَاكَ لَكِنَّا لَكَاذِبِينَ ﴿١٨٦﴾ فَأَيُّ عِظَاتِنَا كُفِّرْنَا مِنَ السَّمَاءِ
 لَأَنْتَ مِنَ الْعَادِينَ ﴿١٨٧﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي نَادَيْتُكَ بِمَا تَسْمَعُونَ ﴿١٨٨﴾
 فَكَلِّبْنِيهِ فَاخَذَهُمْ عَذَابٌ يَوْمَ الظُّلَّةِ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ
 عَظِيمٍ ﴿١٨٩﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ نَاكِرًا لِّمَنْ يُؤْمِنِينَ ﴿١٩٠﴾
 وَإِنَّ رَبَّكَ لَمَوْعِظٌ عَظِيمٌ ﴿١٩١﴾ وَإِنَّهُ لَلَّذِي يُرْسِلُ الرِّسَالِ
 بِإِسْرَارٍ ﴿١٩٢﴾ تَزِيلُ الرُّوحِ الْأَمِينِ ﴿١٩٣﴾ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿١٩٤﴾
 بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ ﴿١٩٥﴾ وَإِنَّهُ لَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ الْاَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾ أَوَلَمْ يَكُنْ لَكُمْ
 آيَةٌ أَنزَلْنَا الرُّوحَ الْأَوَّلَ إِسْرَائِيلَ ﴿١٩٧﴾ وَلَوْ رَدُّنَا عَنْهُ بَعْضَ الْأَعْجِينَ
 ﴿١٩٨﴾ فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٩٩﴾ كَذَلِكَ سَلَكْنَاهُ
 فِي قُلُوبِ النَّجْمِينَ ﴿٢٠٠﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتَّى يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ
 ﴿٢٠١﴾ فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٠٢﴾ فَيَقُولُوا مَتَى
 نَحْنُ مُنْظَرُونَ ﴿٢٠٣﴾ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾ آيَاتٍ
 أَنْزَلْنَاهُمْ سِنِينَ ﴿٢٠٥﴾ ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٢٠٦﴾

bir kulağından girip diğerinden öyle çıkardık ki¹⁸ 201- Acı bir azabı görmedikçe imana gelmeyecekler.

202- O azap kendilerine hiç beklemedikleri bir anda ansızın gelecektir. 203- O zaman “Acaba biraz ertelenemez mi?” diyecekler.

204- Yoksa azabımızın hemen şimdi gelmesini mi istiyorlar?

205- Şu halde düşün; onları yıllarca bolluk ve refah içinde yaşatmışsak

206- Sonra kendilerine söz verilen azap gelip çatmışsa...

¹⁵ “Gölgelerle kaplı günün azabı” (Azābu yevmi'z-zulleti) ile muhtemelen bir volkanik patlama veya deprem sarsıntısı anında gökyüzünün simsiyah bulutlarla kap-

lanması ve böylece boğucu bir havanın oluşması ima ediliyor olmalı...

¹⁶ RUHU'L-EMİN: Bkz. "RUHU'L-KUDS" 16-102. ayet ve "LEHV-İ MAHFUZ": 85/22. ayet dipnotları.

¹⁷ Yani: Biz bu Kur'an'ı içinde yaşadığın toplumun konuştuğu dil ile indirdik. Buna rağmen iman etmiyorlar. Eğer yabancı bir dilde indirseydik yine iman etmeyeceklerdi. Bu nedenle dili Arapça olmayanlar: "Neden bizim konuştuğumuz dilde indirilmiyor" deyip durmasınlar. Kendi dillerinde gelse bile yine bir kulaklarından girecek öbüründen çıkacaktı... Demek ki Allah, insanlığa hitabını yeryüzünde konuşulan herhangi bir dille yapıyor. Buradan evrensel mesajların çıkarılmasını istiyor. Demek ki Kur'an'ın "hitabı" tarihsel, "mesajı" evrenseldir.

¹⁸ Yani: Bu günaha batmış olanlar, kendi öz dillerinde indirmiş olmamıza rağmen ayetlerimiz karşısında hiç oralı olmuyorlar. Ne dendiğini çok iyi anladıkları halde bir kulaklarından girip diğerinden çıkıyor. Adeta kulakları yolgeçen hanı olmuş gibi... Ayetler sadece girip çıkıyor...

207- O bolluk ve refahın kendilerine hiç bir faydası olmaz.

208- Kaldı ki Biz, hiç bir toplumu önceden uyanışa çağırmadan helak etmemişizdir.

209- Uyanışa çağırın mesajlar göndermeden hiç bir topluma zulmedecek değiliz.

210- İyi dinleyin! Bu Kur'an'ı şeytanlar indirmedir. 211- Çünkü bu, onların harcı değildir. Zaten bunlara güçleri de yetmez. 212- Ayrıca onların inen vahyi dinlemeleri diye bir şey de asla söz konusu değildir.

213- EY İNSANOĞLU! Sakın Allah ile beraber başka bir Tanrıya yalvarma ki kendini azap edilenler arasında bulmayasın.

214- En yakınlarından başlayarak herkesi uyanışa çağır.

215- Çağırına kulak verenlere kol katan ger.

216- Tepkiyle karşılırsan: "Ben sizin yaptıklarınızdan uzağım" de.

217- Hep O gücü, sevgisi ve merhameti sonsuz olana güvenip dayan.

218- O seni kıyama kalktığın zaman görüyor.

219- Secde edenler arasında yer aldığını görüyor.

220- Çünkü her şeyi işiten, her şeyi bilen O'dur.

221- Sana o şeytanların kime indiğini haber vereyim mi?

222- Günaha kendini kaptırmış her sahtekarın üzerine inerler.

223- Onlar, şeytanlara kulak verirler

ve çoğu da yalan söylerler.

224- Şairlere gelince bunların arkasına da sapkınlar düşer.

225- Görmüyor musun, bunlar her vadede şaşkın şaşkın dolaşırlar.

226- Hem de yapmayacakları şeyleri söylerler.¹⁹

227- Ancak iman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanlar, Allah'ı çokça ananlar ve zulme uğradıktan sonra kendilerini savunanlar başka... O zulmedenler, nasıl bir devrimle yıkılıp gittiklerini çok yakında öğrenecekler!²⁰

¹⁹ Demek ki bu şuara (şairler) suresi, o günkü Mekke toplumunda örneğine sıkça rastlanan "kâhin" ve "şair" denilen tiplerle peygamberin, "şiiir" ve "kehanet" ile

de vahyin arasındaki fark ortaya konarak sona eriyor. Buna göre kâhin, cin ve şeytan adını verdiği bir takım güçlerle konuştuğunu, onlardan haber aldığını, geleceğe dair bilgilerin kendisine onlar tarafından getirildiğini iddia eden kimsedir. Hâlbuki bu, tümüyle yalandır. Böyle bir şey asla söz konusu değildir. Cinlerin ve şeytanların göğe uzanmaları, gelen vahyi dinlemeleri diye bir şey kesinlikle söz konusu değildir. Keza şair de kelime ve hayal vadilerinde dolanarak dış dünyada gerçekliği olmayan şeylerle insanları aldatan, olmadık şeyleri sanki varmış gibi gösteren kimsedir. Bunlar da kelimelerin büyüsünü kullanarak insan hayalinin sınırsız vadilerinde dolanmakta, umut ve hayal hırsızlığı yapmaktadırlar. Demek ki kahin ve şairin ortak özelliği “yalan söylemeleridir.” Peki, peygamberi kahin ve şairden, vahyi de kehanet ve şiirden ayıran bu özelliklere rağmen, görünüşte onlara benzemesini ne ile açıklayacağız? Çünkü kahin görünmeyen cin ve şeytanlardan haber aldığını söylerken peygamber de görünmeyen bir Allah’tan vahiy aldığını söylemektedir. Yine şair, ilham sonucu parlak kelimelerle insanları etkilerken, vahiy karşı konulmaz bir söylemle şairleri aciz bırakmakta, onların hayal bile edemeyecekleri yüksek perdeden bir edebi hitapla gelmektedir. Dışarıdan bakıldığında bunlar da “Muhammed’in şiirleri” gibi görünmektedir. İşte şairler suresinin son ayeti (227) bu farkı göstererek sureyi bitiriyor...

²⁰ Yani: Bir takım kahinlerin, şairlerin Allah’ın dinini bastırmak için uğraşıp durmaları boşunadır. Muhammed’in (s.a.v) kahin veya şair, vahyin de kehanet veya şiir olduğunu söyleyerek etkisini kırmaya çalışmalarının bir manası yoktur. Güneşi balçıkla sıvayamayacaklar. Mekke’nin ileri gelenleri, kahinler, şairler, tefeci bezirganlar, zorba ve despot zalimlerin bütün çabaları Mekke’de kurulmuş bu düzeni kurtaramayacak! Kabe etrafında tesis edilmiş bu pis din ve Tanrı istismarı kesinlikle yıkılacak! Tevhid ve adalete dayalı yepyeni bir düzen kurulacak. İşte bunun için, iyilik, güzellik, doğruluk yücelsin, Allah’ı ananlar abâd olsun, zulme uğradıktan sonra kendini savunanlar yalnız kalmasın diye kelimeleri, sözleri, nefesleri ve deyişleri ile dile gelip konuşanlar, Allah ile yürüyen şairler, edebiyatçılar işte o büyük devrimin sesi olacaklar. Zorba zalimler ise çok yakında nasıl bir devrimle tarihten silinip gittiklerini göreceklerdir...

27- NEML SURESİ

Mekke'de inmiştir, 93 ayettir. Surenin büyükçe bir bölümünde Musa, Süleyman ve Lut kıssalarından örnekler verilir ve onlar üzerinden insanlığa evrensel mesajlar iletilir. Adını eskiçağ güney Arabistan devletlerinden "Sebe Krallığının" devlet sembolü veya krallık arması olduğu anlaşılan "karınca" (naml) kelimesinin geçtiği 18. ayetinden alır.

27- NEML SÜRESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 93 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ
SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- Ta, Sin. Bunlar Kur'an'ın ve açıklayıcı kitabın ayetleridir.

2- İman edenlere yol gösterici ve müjdedir.

3- Onlar cânı gönülden namaz kılarlar, zekât verirler ve ahirete sanki gidip gelmişçesine inanırlar.

4- Ahirete inananmayanların yaptıklarını kendilerine güzel göstermişizdir. Bu yüzden kalpleri körelmiş bocalayıp durmaktalar.

5- Azabın en berbatı onları bekliyor. Ahirette en çok kaybeden yine onlar olacak.

6- Bu Kur'an sana bilginin ve bilgeliğin yüce katından ulaştırılıyor.

7- Hani bir zamanlar Musa, ailesine; "Durun, bir ateş gördüm. Gidip bir bakayım, belki size bir haber getiririm veya ondan bir parça alırım, ısıtırız" dedi.

8- Ateşin yanına gelince şöyle seslendi: "Ateşin içinde olan da, onun çevresindekiler de mübarek kılındı. Yüceler yücesi O, âlemlerin Rabbi Allah!

9- Ey Musa! Benim O daima güçlü ve bilge olan Allah!

10- Bırak aşamı! "O da ne! Musa asanın çevik bir yılan gibi kıvrıldığını görünce dönüp kaçtı, arkasına bile bakmadı. "Ey Musa, korkma çünkü peygamberler benim huzurumda korkmaz."

11- Ancak kim zalimlik yapar, sonra da yaptığı kötülüğü iyiliğe çevirirse Beni bağışlayıcı, sevgi ve merhamet kaynağı olarak bulur.

12- Şimdi de elini koynuna sok; bembeyaz, kusursuz çıksın. Firavun ve adamlarına şu dokuz ayeti ilet.¹ Çünkü onlar iyice yoldan çıktılar...

13- Gerçeği bütün açıklığı ile ortaya koyan ayetlerimiz gelince: "Bunlar apaçık büyüleyici laflar" dediler.

¹ Bu ayeti şu hadis çok açık bir şekilde tefsir ediyor: "Saffan bin Assal'dan, o şöyle demiştir; "Bir Yahudi arkadaşına 'bizi şu peygambere götür de apaçık do-

kuz ayet hakkında soru soralım' dedi. Bunun üzerine biz hep beraber Hz. Peygamber'in yanına gittik. O ikisi soruyu sordular. Hz. Peygamber şöyle buyurdu; 'Bu dokuz ayet; 1- Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamanız 2- Hırsızlık etmemeniz 3- Zina yapmamanız 4- Adam öldürmemeniz 5- Sihir yapmamanız 6- Faiz yememeniz 7- Evli kadına zina iftirasında bulunmamanız 8- Savaşta kaçmamanız 9- Cumartesi yaşağına riayet etmenizdir.' Bunun üzerine o iki Yahudi ayağı kalktı ve Hz. Peygamber'in ellerini ayaklarını öperek şöyle dediler: 'Şahadet ederiz ki sen peygambersin. Eğer kavmimiz tarafından öldürölmekten korkmasıydık, hiç şüphesiz sana tabi olurduk.' (Razi, Kurtubi, İbn Kesir).

14- Vicdanları bunların doğruluğuna kesin kanaat getirdiği halde sırf zalimliklerinden ve kibirlenmelerinden dolayı inkâr ettiler. Fakat hele bak bozguncuların sonu ne oldu...

15- İYİ DİNLEYİN!² Davut'a ve Süleyman'a bilgi verdik. İkisi de: "Bizi mü'min kullarının bir çoğundan üstün kılan Allah'a hamdolsun" dediler.

16- Süleyman Davut'un yerine geçti:³ "Ey insanlar, bize kuşdili öğretildi ve bize her şeyden verildi. Bu apaçık lütuftur; bundan hiç şüpheniz olmasın" dedi.

17- Cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan orduları Süleyman'ın huzurunda toplandı. Hepsi düzenli birlikler halinde ilerliyordu.⁴

18- Öyle ki karınca vadisine gelince bir karınca: "Ey karıncalar" dedi, "evlerinize girin, Süleyman ve ordusu farkında olmayarak sizi ezmesin."⁵

19- O da, onun bu sözünden dolayı gülercesine tebessüm etti ve: "Ey Rab-bim, beni nefsim hâkim kıl ki bana ve anama-babama verdiğin nimetlere şükredeyim ve hoşnut olacağın iyi, güzel, doğru işler yapayım. Üzerimden sevgi ve merhametini eksik etme. Beni iyilik, güzellik, doğruluk için çalışan kulların arasına kat" dedi.⁶

20- Derken kuşları denetlerken:

وَسَجِّدُوا بِهَا وَاسْتَعِينَهَا أَنْتُمْ ظُلُمًا وَعُلُومًا فَانظُرْ كَيْفَ
كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٥﴾ وَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ عَلِيمًا
وَقَالَ اللَّهُ الَّذِي قَضَيْنَا عَلَىٰ كَثِيرٍ مِنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ
﴿١٦﴾ وَوَرِثَ سُلَيْمَانُ دَاوُدَ وَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ ارْجِعُوا مَنَاطِقَ
الطَّيْرِ وَأُوتِينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ
﴿١٧﴾ وَحَسْرَتًا لِمَنْ جُنُودَهُ مِنَ الْجِنَّ وَالِإِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ
يُودَعُونَ ﴿١٨﴾ حَتَّىٰ إِذَا أَنزَلْنَا عَلَىٰ وَادٍ الْتَمَّ قَوْمٌ مِنْهَا تَائِبًا
الْتَمَّ ادْخُلُوا مَسَاكِينًا فَلا يُخِيلُكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ
لا يَشْعُرُونَ ﴿١٩﴾ فَتَبَسَّ ضَاحِكًا مِنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ
أَوْرِئْنَا نَاشِرًا فَنَحْنُ نَكْفِيكَ الْغِيَّاتِ أَنْتَ عَلَىٰ وَعْلَىٰ وَاللَّهُ وَاتَّ
أَعْمَلُ صَالِحًا رَضِيئًا وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ
﴿٢٠﴾ وَتَفَقَّهَ الطَّيْرُ فَقَالَ مَا لِيَ لَأَدَىٰ الْمُدَّ هَذَا أَكَانَ
مِنَ الْقَائِمِينَ ﴿٢١﴾ لَأَعَذِّبُنَّ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْلَادًا بِحَثَّةٍ
أُولِيَاءِ بَنِي سُلَيْمَانَ يُبِينُ ﴿٢٢﴾ فَكَفَّ غَيْرَ مُبِيدٍ فَقَالَ أَحَطَّتْ
بِمَا لَمْ تَحْطُ بِهِ وَخَشَّكَ مِنْ كِبَرِ بَنِي يُبِينِ ﴿٢٣﴾

"Hüdhüd'ü göremiyorum, yoksa kayıplara mı karıştı? 21- Eğer böyleyse karşıma inandırıcı bir mazeretle çıkmadığı takdirde, onu şiddetle cezalandıracağım veya boynunu vuracağım" dedi.⁷

22- Derken çok geçmeden Hüdhüd geldi ve: "Senin bilmediğin nice şeyler öğrendim. Hele gel, Sebe'den⁸ doğru haberlerim var" dedi.⁹

² Bu pasaj (15-44.) eski dünya dinlerindeki "Tanrıların sembolleri" hakkında bu dipnotta aktaracağımız bilgiler ışığında okunmalıdır. Aksi halde hiç bir şey anlaşılabilir veya kuşlarla, karıncalarla, cinlerle doğrudan konuştuğu sanılan bir peygamber portresi ortaya çıkabilir. Şöyle ki: Sümer, Akkad, Babil, Asur, Hitit, Mısır vb. devlet ve imparatorluklar eski dünya dinlerinin merkezi Mezopotamya/Akdeniz

havzasının birer Tanrı-devletleri idiler. Kur'an'da anlatılan eski çağlara ait peygamberler bu devletler zamanında yaşamışlardı. Bu devletlerin Tanrı anlayışlarında "Tanrıların arabaları, sembolleri, hayvanları, meclisleri, soyları, oğulları, kızları, nesiller, temsilcileri" vs. olurdu; yıldız, güneş diski, yedi nokta, şimşek, haç, kanatlı disk, boynuzlu başlık, kama, lamp, vazo, hilal, omega işareti, dörtgen, gamalı haç, kürek, saban, arpa sapı, ziggurat, ağaç, kova ve kozalak gibi işaretler; boğa, aslan, at, köpek, inek, buzağı, oğlak, kaplumbağa, yılan, akrep, karınca, fare, balık, sinek, kuş gibi hayvanlar; çift aslan başlıklı asa, tek aslan başlıklı asa, kartal başlı asa, koç başlı asa, ejderha başlı asa, keçi başlı asa, balık başlı asa, ımdugud başlıklı asa, kancalı asa, topuzlu asa, ok şeklinde asa vs. de Tanrıların sembol ve armaları olarak kullanılırdı. Kral daima bu asalar ile dolaşırdı. Ordu birliklerinin bayrak ve flâmaları bu simge ve işaretlerle süslenirdi. Örneğin yılan ejderha Babil'deki Marduk ve Nabu ile Asur'daki Aşşur'un simgesiydi. Aslan ejderha Asur tanrısı İşkur'un, boğa (inek) gök tanrısının, aslan Ningursu, Ninlil, İnana, Damgulguna adlı tanrıların, at güneş tanrısı Şamaş'ın, kablumbağa ve keçi-balık su tanrısı Enki/Ea'nın sembolüydü vs. Bunlara "Tanrıların hayvanları" deniyordu. Keza koç başlı asa tanrı Ea'nın, kartal başlı asa Kassit tanrısı Zababa'nın, aslan başlı asa yer altı tanrısı Nergal'in vb. simgesiydi. Keza çeşitli şekillerde, oturan, yürüyen, tünemiş, başı arkaya dönük, yüksek bir yere konmuş kuş, uzun ayaklı kuş, devekuşu vs. tüm dönemler boyunca Mezopotamya/Ortadoğu mitolojilerinde Tanrı sembolleri olarak kullanılmışlardır. Bu şekilde Tanrıların hayvanları, sembolleri, arabaları, tekneleri, nesilleri, soyları, meclisleri vs. vardı. Bütün bunlar bölgede yaşamış eski devlet ve imparatorluklarca "sembol, arma, flama" olarak yüzyıllar boyunca kullanılmışlardı (Eliade, Black, Green). Bu kültür dünyada zayıflamış olarak da olsa halen devam etmektedir. Fakat anlamlarında tabii büyük kaymalar olmuştur. Kimi devletlerin bayraklarında aslan, güneş, haç, gamalı haç, hilal vs. hep buralardan gelmektedir. Keza ayı deyince Ruslar, horoz deyince Fransızlar, bozkurt (bir görüşe göre) deyince Türkler, çekirge deyince Çin vs. akla gelir. Keza Türkiye'de yaşayan hayattan örnek verecek olursak meselâ "kara kartallar" deyince Beşiktaş, "sarı kanaryalar" deyince Fenerbahçe futbol takımları anlaşılır... Bütün bu eski dünya devletlerine ait işaretleri, bugünkü BM önündeki ülke bayrakları gibi dönemin dünya egemenliğinin Mısır'da olduğunu ifade için dikildiği anlaşılan ve Bizans zamanında Mısır'dan İstanbul'a getirilen Sultanahmet meydanındaki "Dikilitaş" da görmek mümkündür... İşte Süleyman döneminde (MÖ. 800-900'ler) cin deyince Babil, kuş deyince Hitit, boğa deyince Mısır, karınca deyince Sebeliler, yelkenli gemi diyence Fenikeliler, balık deyince Asurlular akla gelirdi. Bunlar o devlet ve imparatorlukların sembol ve armalarıydılar. Dahası şimdiki gibi zayıflamış ve hayatın devlet ve siyaset gibi merkezi konumundan spor, kültür gibi daha yan taraflarına kaymış değildiler. Tamı tamına bütün bir din, devlet ve krallık bunlarla kendini ifade ederdi. Güçlü bir dinitolojik anlamı vardı ve her biri adı geçen krallığın söz konusu sembolle ifade edilen Tanrıya hizmet için varolduğu manasına geliyordu...

³ Ayette geçen "Süleyman'ın Davut'a varis olması" bir oğul olarak malına mülkü-

ne varis olması anlamındadır (Hasan-ı Basri). Yoksa yönetimin veya peygamberliğin babadan oğla veraset yoluyla geçmesi demek değildir. Öyle anlaşılıyor ki Süleyman liyakat ve ehliyeti sebebiyle babasından boşalan yere geçmiştir. Nitekim Hz. Peygamber bir hadisinde şöyle buyurur: “ Biz, peygamberler topluluğu varis olunmayız” (Buhari; Humus, Müslim; Cihad).

⁴ Bu ayetler, Mezopotamya-Akdeniz havzası eski din ve mitolojilerini bünyesinde barındıran Kitab-ı Mukaddes geleneğinin etkisinde kalarak okununca, kuşlarla, balıklarla, karıncalarla, cinlerle konuşan olağanüstü güçlere sahip sihirbaz-peygamber karışımı bir Süleyman portresi ortaya çıkmaktadır. Üstelik bölge halklarının muhayyilesinde “jeopolitik” içeriğinden soyutlanarak birer efsane ve mit haline gelmesi de işin cabası. Kur’an işte bu tarihsel muhayyileden giderek evrensel mesajlar veriyor. Gerçekte “Süleyman Krallığı” olayını kendi etkin jeopolitik tarihi içinde anlarsak sonraki çağlara yönelik “yaşayan” mesajlarla dolu olduğunu görürüz. Şöyle ki: Hz. Davut ve Hz. Süleyman, Filistin’e gelen Hz. Musa bağlılarının ardılı olan toplumun önderleriydiler. Kurdukları devlet, zamanın en kritik ticaret yolunun tam ortasında, Kudüs-Lübnan hattındaydı ve Mezopotamya ile Akdeniz (Mısır) arasındaki barışı temsil ediyordu (M.Ö. 1000–800 arası). Davut ve Süleyman, Hz. İbrahim ile Musa’nın mesajını en iyi algılamış ve devlet siyasetine dönüştürmüş iki isimdi. Süleyman devleti, o dönemin en önemli çatışma noktası olan, yani ticaret yollarının denetim merkezindeki, Akdeniz, Kızıldeniz ve Fırat havzasının kavşak noktası olan Kudüs’te, Mısır-Babil ve Hitit arasında denge oluşturmuştu. Süleyman’ın ihtişamı, yani karıncalar ve kuşlardan cinlere kadar her şeyi yönetmesi, esasen dönemin birbirine yabancı ve düşman devletleri arasında oynadığı barışçı rolü ifade etmektedir. Yani “Kuş, karınca, atmaca, balık, kartal, cin” vs. ile dönemin bölgesel kabile, aşiret, devlet ve imparatorluklarının arma ve sembolleri kastedilmektedir. Bu anlamda yelkenli gemi ve rüzgârlar tersaneleriyle ünlü denizci Fenikelileri; cinler büyü, sihir ve yıldız fallarıyla ünlü Babilileri; karıncalar çalışkanlıkları, yaptıkları baraj, bent ve suyolları ile ünlü Sebelileri; kuşlar Hitit’i (sembolü kartal) ve boğa/inek; Mısır’ı; balık Asurluları temsil ediyordu. Şu halde bu bakış açısına göre Süleyman’a “kuş dili” (*mantıku’t-tayr*) öğretilmesi bu sembollerin temsil ettiği devlet ve imparatorlukları adaletle yönetme, birliği sağlama, çatışmayı önleme, onların esas amaçlarını derinlemesine anlamaya yönelik diplomatik dil ve başarılı siyasi ilişkilerle bütün bölgeyi yani Mezopotamya-Akdeniz havzasını bir “Daru’s-Selam” (Adalet ve barış yurdu) haline getirmeyi ifade etmektedir...

⁵ Yani: Sembolleri karınca olan (Sebeli) bir insan topluluğunun yanına gelince içlerinden birisi: “Evlerinize çekilin, bu kadar güçlü bir ordu hepimizi ezip geçer. Sakın karşı gelmeyin” dedi. Burada Hz. Süleyman’ın ordusunun ne kadar büyük ve ihtişamlı olduğu anlatılmak isteniyor. Bu, Türkçe’de örneğin “bozkurt”u kendilerinin sembolü olarak kabul eden bir topluluğun “Maraş ovası bozkurtlar yuvası” demesine benzer. Veya Fenerbahçe futbol takımına “sarı kanaryalar” Beşiktaş’a “kara kartallar” denmesine benzer. “Sarı kanaryalar kara kartalları yendi” deriz. Hâlbuki ortada ne sarı sarı kanaryalar ötmekte ne kara kara kartallar uçmakta ne de Maraş’ta

sahiden kurtlar ulumaktadır. Ortada olan bunları sembol olarak kabul eden bir takım insanlardan başkası değildir...

⁶ Demek ki görkemli ordulara sahip olmak, ihtişamlı makam ve mevkilere gelmek insanı şımartmamalı. İnsan Allah'ın lütfuyla sahip olduğu bu tür imkânları iyilik, güzellik, doğruluk için kullanılmalı (amel-i salih). Nefsine hâkim olmalı, gücün ve iktidarın baştan çıkarıcı cazibesine kendini kaptırmamalı. Anasını, babasını bile unutan bir sonradan görme olup çıkmamalı. Vefa, dostluk, tevazu daima rehberi olmalı, ey iktidar sahipleri iyi dinleyin!

⁷ Demek ki Hz. Süleyman ordu içinde sembolleri kuş, kartal, atmaca veya horoz vs. olan kuvvetle muhtemel Hitit ve Mısır'dan katılan bölükleri denetlediği bir sırada kendine "Hüdhüd" lâkabı takan önemli bir subayın ortalıkta görünmediğini fark etti. Onun ordudan kaçmış, düşmanla işbirliği yapmış, onların hesabına çalışmış olabileceğini vs. sanarak cezalandıracağını söyledi. Fakat daha sonra durumun böyle olmadığını ortaya çıkı. Eskidünya kültüründe böyle kuşları, kimi hayvanları vs. sembol olarak benimseyen ordularda kendine "atmaca, çakal, oturan boğa, hüdhüd, kaplan" vs. diyen insanlar daima olmuştur. Hatta bugün bile bu isim ve semboller kullanılmaktadır; arı, ceylân, balina, çekirge, kangal, leopar, atena, bozkurt, panter veya Anadolu kaplanları, Japon samurayları vb.

⁸ SEBE KRALLIĞI: Güneybatı Arabistan'da (bugünkü Yemen) en parlak dönemlerini MÖ. ilk bin yılda yaşayan ve kurucu kraliçeleri Belkıs adında bir kadın olan devlettir. Toprakları sadece Yemen'i değil Hadramevt'in geniş bir bölümünü, Mahrah topraklarını ve bugünkü Habesistan'ın büyük bir bölümünü içine almaktaydı. Yani Arabistan yarımadasının güneydeki aşağı kısmına bütünüyle yayılmıştı. Sebeliler, kalıntıları günümüze kadar gelen olağanüstü barajlar, bentler ve suyolu şebekeleri inşa etmişlerdi. Ülkenin zenginleşmesi ve halkının ticarî faaliyetlere yoğun ilgisi başkent Marib'den kuzeyde Mekke, Medine ve Suriye'ye, doğuda Arap denizi kıyılarına doğru ilerleyen ve böylece Hindistan ve Çin'e bağlanan deniz yolları ile birleşen "baharat yolunu" kontrol etmelerinden ileri geliyordu. Sebe kraliçesi Belkıs Hz. Süleyman'ın davetine karşılık vererek Müslüman olmuş ve Süleyman devletinin bugünkü tabirle milletler topluluğuna (*commonwealth*) katılmıştır.

⁹ Demek ki Hüdhüd lakaplı subay Süleyman'ın aleyhine çalışan bir hain veya ajan değil, onun menfaatleri doğrultusunda krallığın daha da genişlemesi için yollar arayan sadık birisiymiş...

23- Ve devam etti: “Orayı bir kraliçenin yönettiğini gördüm. Hemen her şeyi var, çok güçlü bir devlet kurmuş. 24- Ancak o ve halkı, Allah’a değil Güneşe tapıyor. Şeytan onlara yaptıklarını güzel göstermiş. Onları yoldan çıkarmış, bu yüzden doğru yolu bulamıyorlar. 25- Göklerde ve yerde gizli olan her şeyi ortaya çıkaran, gizli açık her şeylerini bilen Allah’a secde etmeye yanaşmıyorlar. 26- Oysa Allah’tan başka Tanrı yoktur. Şu yüce görkemin sahibi O’dur.”

27- Süleyman: “Söylediklerin doğru mu yanlış mı göreceğiz. 28- Şu mektubumu onlara götür. Sonra bak ne yapacaklar.”

29- Ve kadın dedi ki: “Ey ileri gelenler bana çok önemli bir mektup gönderildi. 30-Süleyman’dan geliyor ve sevgi ve merhameti sonsuz Allah’ın adıyla yazılmış...”

31- Şunlar yazıyor: “Bana karşı büyülenmeyi bırakın. Bana Müslümanlar olarak gelin.”¹⁰

32- Kraliçe: “Ey yardımcılarım, müsteşarlarım! Ne yapmamı tavsiye edersiniz? Biliyorsunuz sizden habersiz bir iş yapmam” dedi.

33- “Biz güçlüyüz, iyi savaşırız, ama yine de sen bilirsin, karar senin” diye

إِنِّي وَجَدْتُ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ ﴿٣٣﴾ وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَزَيْنُ الْمَرءِ الشَّيْطَانِ إِنَّمَا هُمْ فَصْدَةٌ مِنَ السَّبِيلِ هُمَ لَا يَمْتَدُونَ ﴿٣٤﴾
 أَلَّا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْكَبَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَيَأْتِلُونَ ﴿٣٥﴾ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٣٦﴾ قَالَتْ نُنظِرُ لَكَ قِوَامًا مِمَّنْ كَذَبُوا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ إِذْ هَبْتَ بِيكُلِّ مَنَّا فَأَلْفَتْهُ الْيَهُودُ ثُمَّ قَوْلًا مِّنْهُمُ مَا نُنظِرُ مَا ذَا بَرِّجَعُونَ ﴿٣٧﴾
 قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُؤَى الَّذِي اتَّكَبُ بِكُرْبِيِّي ۗ إِنَّهُ مِنْ صِغَارِؤِ بَنِي اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿٣٨﴾ أَلَا تَقُولُوا لِمَا كُفِرْنَا بِهِ مُشْرِكِينَ ﴿٣٩﴾ قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُؤَى قَوْمِي فَمَا كُنتُمْ قَائِلِينَ ﴿٤٠﴾
 أَمْ آخِذِينَ بَشَهَادَتِهِمْ قَالَوا تَنْهَوْنَهُمْ أَنْ يَخْبَرُوا وَأُولَئِكَ هُمُ السَّادِقُونَ ﴿٤١﴾ قَالَتْ إِذْ أَتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوا حَتَّىٰ تَأْتِيَكُمُ الْبُرُودُ وَأُولَئِكَ هُمُ السَّادِقُونَ ﴿٤٢﴾ قَالَتْ إِذْ أَتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوا حَتَّىٰ تَأْتِيَكُمُ الْبُرُودُ وَأُولَئِكَ هُمُ السَّادِقُونَ ﴿٤٣﴾ قَالَتْ إِذْ أَتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوا حَتَّىٰ تَأْتِيَكُمُ الْبُرُودُ وَأُولَئِكَ هُمُ السَّادِقُونَ ﴿٤٤﴾

karşılık verdiler.

34- Kraliçe: “Doğrusu krallar bir ülkeye girdiler mi orayı tarumar ederler. Halkın sevdiği kişileri aşağılarlar. Evet, işgalciler hep böyledir” diye hayıflandı.

35- Ardından: “Onlara hediyeler eşliğinde bir heyet göndereyim, bakalım sonuç ne olacak?” dedi.

¹⁰ Yani: Sevgi ve merhameti sonsuz olan “Allah’ın” şöyle dediği yazıyor: “Bana karşı büyülenmeyin. Sizi Bana çağırıyorum, günahlarınızdan arınarak tövbe edin. Müslüman olun, Benden başka Tanrı yok, Bana gelin...”

36- Ve elçi gelince Süleyman: “Siz servetime servet mi katmaya geldiniz? Bakın Allah’ın bana bahşettiği şey size verdiği her şeyden daha hayırlıdır. Siz hediyelerle oyalanıp duruyorsunuz.”¹¹

37- Varın kraliçenize söyleyin: “Karşı gelemeyecekleri ordularla oraya gelirim, aşağılanmış olarak onları yurtlarından çıkarırım.”¹²

38- Süleyman: “Ey yardımcılarım, müsteşarlarım! Bana Müslümanlar olarak gelmeden önce o kadının tahtını bana kim getirir?” dedi.¹³

39- Cinlerden bir ifrit: “Sen makamından kalkmadan önce onu sana getirebilirim. Bunu yapmaya gücüm var, kendime güveniyorum” dedi.

40- Yanında bu işlerden daha iyi anlayan birisi ise¹⁴ “Ben onu sana göz açıp kapayıncaya kadar getiririm” dedi. Nihayet görkemli taht çok kısa sürede yapıp bitince Süleyman şunları söyledi:¹⁵ “Bu, Rabbimin bir lütfudur. Şükür ile nankörlük arasında beni imtihan ediyor. Esasında kim şükrederse ancak kendisi için şükreder. Her kim de nankörlük ederse, unutmasın ki, Rabbimin bizim şükürümüze ihtiyacı yoktur, O alabildiğine cömerttir.”

41- Daha sonra: “Tahtını tanınmaz hale getirin, bakalım tanıyacak mı, tanımayacak mı?” dedi.

42- Ve kraliçe geldiğinde: “Senin tahtın böyle miydi?” denildi. Kraliçe: “Sanki bunun gibiydi” diye cevap vererek: “Zaten bize daha önce bilgi verildi,

فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَانَ قَالَ أَتُمِدُّونَ بِمَالِ آلِ فِرْعَوْنَ إِنِّي لَأَخَذْتُمُوهَا وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُنُوبَكُمْ أَلَيْسَ لَنَا بِمَنْعَةٍ مِّنْ قِبَلِ اللَّهِ وَكَرِهُوا إِعْتِبَارَهَا وَلَيَكُنَّ مِنَّا آيَةٌ لِّمَنْ يَشَاءُ اللَّهُ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ الْأَيْكُورُ يَا بَعْضُ بَعْضِنَا قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَنَا مُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾ قَالَ عِفْرِيتٌ مِّنَ الْجِنِّ يَا أَيُّهَا ابْنُ آدَمَ إِنِّي أَخَذْتُكَ بِالْغَدْرِ وَبَدَّلْتُكَ بِالْغَدْرِ بِمَنْعَةٍ مِّنْ قِبَلِ اللَّهِ وَكَرِهُوا إِعْتِبَارَهَا وَلَيَكُنَّ مِنَّا آيَةٌ لِّمَنْ يَشَاءُ اللَّهُ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ الْأَيْكُورُ يَا بَعْضُ بَعْضِنَا قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَنَا مُسْلِمِينَ ﴿٣٧﴾ قَالَ عِفْرِيتٌ مِّنَ الْجِنِّ يَا أَيُّهَا ابْنُ آدَمَ إِنِّي أَخَذْتُكَ بِالْغَدْرِ وَبَدَّلْتُكَ بِالْغَدْرِ بِمَنْعَةٍ مِّنْ قِبَلِ اللَّهِ وَكَرِهُوا إِعْتِبَارَهَا وَلَيَكُنَّ مِنَّا آيَةٌ لِّمَنْ يَشَاءُ اللَّهُ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ الْأَيْكُورُ يَا بَعْضُ بَعْضِنَا قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَنَا مُسْلِمِينَ ﴿٣٨﴾ قَالَ عِفْرِيتٌ مِّنَ الْجِنِّ يَا أَيُّهَا ابْنُ آدَمَ إِنِّي أَخَذْتُكَ بِالْغَدْرِ وَبَدَّلْتُكَ بِالْغَدْرِ بِمَنْعَةٍ مِّنْ قِبَلِ اللَّهِ وَكَرِهُوا إِعْتِبَارَهَا وَلَيَكُنَّ مِنَّا آيَةٌ لِّمَنْ يَشَاءُ اللَّهُ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ الْأَيْكُورُ يَا بَعْضُ بَعْضِنَا قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَنَا مُسْلِمِينَ ﴿٣٩﴾ قَالَ عِفْرِيتٌ مِّنَ الْجِنِّ يَا أَيُّهَا ابْنُ آدَمَ إِنِّي أَخَذْتُكَ بِالْغَدْرِ وَبَدَّلْتُكَ بِالْغَدْرِ بِمَنْعَةٍ مِّنْ قِبَلِ اللَّهِ وَكَرِهُوا إِعْتِبَارَهَا وَلَيَكُنَّ مِنَّا آيَةٌ لِّمَنْ يَشَاءُ اللَّهُ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ الْأَيْكُورُ يَا بَعْضُ بَعْضِنَا قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَنَا مُسْلِمِينَ ﴿٤٠﴾ قَالَ عِفْرِيتٌ مِّنَ الْجِنِّ يَا أَيُّهَا ابْنُ آدَمَ إِنِّي أَخَذْتُكَ بِالْغَدْرِ وَبَدَّلْتُكَ بِالْغَدْرِ بِمَنْعَةٍ مِّنْ قِبَلِ اللَّهِ وَكَرِهُوا إِعْتِبَارَهَا وَلَيَكُنَّ مِنَّا آيَةٌ لِّمَنْ يَشَاءُ اللَّهُ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ الْأَيْكُورُ يَا بَعْضُ بَعْضِنَا قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَنَا مُسْلِمِينَ ﴿٤١﴾ قَالَ عِفْرِيتٌ مِّنَ الْجِنِّ يَا أَيُّهَا ابْنُ آدَمَ إِنِّي أَخَذْتُكَ بِالْغَدْرِ وَبَدَّلْتُكَ بِالْغَدْرِ بِمَنْعَةٍ مِّنْ قِبَلِ اللَّهِ وَكَرِهُوا إِعْتِبَارَهَا وَلَيَكُنَّ مِنَّا آيَةٌ لِّمَنْ يَشَاءُ اللَّهُ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ الْأَيْكُورُ يَا بَعْضُ بَعْضِنَا قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَنَا مُسْلِمِينَ ﴿٤٢﴾

artık Müslüman oluyoruz.” dedi. 43- Daha önce Allah’tan başka taptığı şeyler ona engel olmuştu. Çünkü kâfirlerle birlikteydi.

44- Kraliçe’ye “saraya gir” denildi. Kraliçe sarayın zemininde su var sandı ve eteğini yukarı çekti. Süleyman: “Bu, zemini camla döşenmiş bir saraydır” dedi.¹⁶ Kraliçe “Ey Rabbim, gerçekten ben önce nefsimi zulmetmişim. Artık Süleyman’la beraber âlemlerin Rabbi Allah için Müslüman oluyorum” dedi...¹⁷

¹¹ Harfi harfine: “Bilakis, siz hediyelerinizle sevinip duruyorsunuz.”

¹² Harfi harfine: “Onlara dön. Kendilerinin asla karşı koyamayacakları ordularla onlara gelirim ve aşağılanmış olarak oradan onları çıkarırım.” Öyle anlaşılıyor ki

bağlamın akışı içinde bu sözü Süleyman Allah'tan aktararak söylemektedir. Çünkü Hz. Süleyman'ın Müslüman olmadılar diye bir ülkeyi tarumar etmesi düşünülemez. Burada Sebe halkının Güneş'e tapmasına, Allah'ı hiçe saymasına ilâhî uyarı üslubu içinde içerlenilmektedir. Sebe ülkesinin üzerlerine yürünerek perişan edilmesi ile de maruz kalabilecekleri olası bir doğal afet ima ediliyor. Zira bu tür doğal afet uyarısı sürekli yapılmakta ve insanlar böyle bir şey başlarına gelmeden tövbe etmeye çağrılmaktadır. Zaten ilâhî uyarı (inzar) da bu demektir...

¹³ Demek ki Hz. Süleyman elçilerin geri dönmesinden sonra Belkis'in kendisini ziyarete geleceğini öğrenmiştir. Bunun için görkemli bir karşılama yapmak istediği anlaşılıyor. "O kadının tahtımı kim bana getirebilir" ifadesi "Onun benzeri bir taht, onun benzeri görkemli bir teşrifatı kim çok kısa sürede hazırlayabilir" anlamındadır. Çünkü Hz. Süleyman bütün görkemin kendisinde olduğu halde bunun "iman" nimeti karşısında bir hiç olduğunu göstermek istemektedir. Sanki Hz. Süleyman "Dünyanın başına dünyada hiç gözü olmayan birisi geçmeli" sözünü göstermek istemektedir. "Göz açıp kapayıncaya kadar", "sen oradan kalkmadan önce" ifadeleri "hızlı ve çabucak yaparım, o gelmeden önce yetiştiririm" manasında birer deyimdir.

¹⁴ Harfi harfine: "Yanında kitaptan bir ilim bulunan zat ise."

¹⁵ Harfi harfine: "Derken onu yanında kurulmuş (müsteqar) görünce şöyle dedi."

¹⁶ Rivayete göre Hz. Süleyman, Belkis gelmeden önce saray salonun zeminine havuz yaptırmış, içine balıklar salmış, üstünü beyaz kristalle kaplatmış, tahtı da bu salonun ortasına kurdurtmuştu (Razi, İbn Kesir, Kurtubi).

¹⁷ Öyle anlaşılıyor ki Süleyman ile Belkis kıssası Sami toplumlarının muhayyilesinde yaşayan bir menkıbeydi. Bu yönüyle Avrupa toplumlarının muhayyilesinde yaşayan Sezar ile Cleopatra veya Hind alt kıtası muhayyilesinde derin izleri olan Şah Cihan'ın Taç Mahal anlatılarını çağrıştırıyor. Böylesi Kral-Kraliçe menkıbeleri dünyanın başka toplumlarında da sıkça görülür. Kur'an, hitap çevresi olan Arap dil, tarih ve kültür evreninden seçtiği örnek üzerinden evrensel mesajlar veriyor. Olayı efsanelerinden ayıklayarak itikadî, ahlakî ve toplumsal mesajlarıyla yeniden ele alıyor. Şüphesiz Hz. Süleyman tarihte yaşamış gerçek kişilik, kurduğu devlet de gerçek bir sosyo-politik olaydır. Fakat bunlar özellikle İbranî ve Arap muhayyilesinde mitolojik bir hal almıştı. Bizdeki Hz. Ali üzerin üretilen "Hz. Ali'nin cenkleri" edebiyatı gibi... Kur'an bu mitolojik tortularla dolu bir muhayyileye hitap etmektedir. Zihni Hz. Ali'nin cenkleri anlatılarıyla dolu birisine on cümleyle hakikî Hz. Ali'den bahsedildiğini düşünün... İlk bakışta böyle bir şey Kur'an'ın kıssaları anlatırken Arap mitolojilerini onayladığı veya mesaj vermek için onları kullandığı izlenimi verebilir, ama dikkatli bir bakış bunun böyle olmadığını görür. Öyle anlaşılıyor ki Kur'an gerçeği anlatmakta fakat onu dinleyen Arap kafasındaki mitolojikleşmiş versiyonu çerçevesinde onu anlamaktadır. Hemen hemen bütün kıssalar için durumun böyle olduğunu söylemek mümkündür... Sonuç olarak, Süleyman kıssasının vermek istediği te-

mel mesaj; dünya hayatının geçiciliği, iktidarın her şey olmadığı, Allah'ın bir lütfu olup paylaşılması gerektiği, bütün mülkün gerçek sahibinin Allah olduğu, bir gün ona hesap verileceği, dünyanın başına dünyada gözü olmayanların geçmesi gerektiği, bu dünyanın kimseye kalmayacağı vs.dir. Bu mesajların Türk dil, tarih ve kültür evreninde şu mısralardaki manaları çağrıştırdığını söyleyebiliriz;

“Sultan Süleyman'a da kalmaz bu dünya.” /Atasözü

“Sultanım ol gel mekânıma

Gözünü toprak doyursun”/Türkü sözü

“Karnı büyük, obur dünya.

Keder dolu, acı dünya

Ne gül koydun, ne de gonca,

Yedin gene doymadın mı?”/Cem Karaca.

45- SEMUD'A da: "Allah için çalışın, O'na ibadet edin" diye kardeşleri Salih'i göndermiştik. Çok geçmeden birbirleriyle çekişip ikiye bölündüler.

46- Salih demişti ki: "Ey benim hal-kım, iyilikten önce niçin kötülüğü istiyorsunuz? Ne olur Allah'tan af dileseniz, bakarsınız üzerinize sevgi ve merhamet yağar."

47- Onlar: "Biz, senin ve beraberindekilerin yüzünden uğursuzluğa uğradık" dediler. Salih: "Uğurumuz veya uğursuzluğumuz Allah'ın elindedir" dedi. "Açıkçası siz imtilan ediliyorsunuz."

48- Şehirde yapıcı hiç bir işe yanaşmayan, boyuna yıkıcı davranıp fesat çıkararak dokuz çete vardı.

49- Allah'ın adını anarak kendi aralarında: "Bir gece evini basarak onu ailecek katledeyim. Sonra yakınlarına biz olay anında orada değildik, inanın hiç bir şeyden haberimiz yok deriz" diye anlaşılabilirler.

50- Onlar böylece bir tuzak kurdular, fakat hiç fark edemeyecekleri şekilde Biz de bir tuzak kurduk.

51- Şimdi bir bak, kurduğu tuzakların sonu ne oldu? Kendilerini ve avenesini toptan yerle bir ettik.

52- İşte onların yaşadığı yerler ve zulümleriyle birlikte viran olmuş ıssız evleri! Bu olayda bilen bir toplum için ibret alınacak nice dersler vardır; bundan hiç şüpheleniz olmasın.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُ صَالِحًا أَنِ
 اعْبُدُوا اللَّهَ فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ لِيَسْبَحُوا بِحَمَلِكُمْ
 رَبُّهُمْ ﴿٤٦﴾ قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ قَالَ طَائِرُكُمْ عِندَ اللَّهِ
 بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾ وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ بَيْعَةٌ تَسَعُّرُ رَهْطًا
 يُنِيدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يَصِلُونَ ﴿٤٨﴾ قَالُوا تَسَاءَلُوا بِاللَّهِ
 لِنَبِيِّنَا وَأَهْلِ شَيْءٍ لَّنَقُولَنَّ لَوْ لَمْ يَكُنْ آيَاتُنَا سَاحِلًا أَهْلِهِ
 وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَمَكْرُومًا مَّكْرًا وَمَكْرًا مَّكْرًا وَهُمْ
 لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْرِمِينَ ﴿٥١﴾ تَادِرْتُمْ أَنَا
 وَقَوْمُهُ جَمْعِينَ ﴿٥٢﴾ فَبِئْسَ الظَّالِمِينَ
 فِي ذَلِكَ لَأَيُّهُ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٣﴾ وَأَنْجِحْنَا الَّذِينَ آمَنُوا
 وَكَانُوا يُشْفِقُونَ ﴿٥٤﴾ وَلَوْ طَآءُ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّا أَنَا تُونَ
 الْفَاحِشَةَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٥﴾ إِنِّي نَكَّرْتُ لَكُمْ تُونَ الرِّجَالَ
 شَعْرَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّجْتَهَلُونَ ﴿٥٦﴾

53- Öte yandan iman edip Allah bilinciy-le yaşayanları ise tabi ki kurtarmıştık.¹⁸

54- LUT'A da peygamberlik verdik. Bir zamanlar halkına şöyle demişti: "Siz, göz göre göre bu iğrençliği nasıl işliyorsunuz?"

55- Kadınları bırakıp şehvetle erkekle-re mi yanaşıyorsunuz? Açıkçası siz ne yaptığınızı bilmiyorsunuz."

¹⁸ SEMUD: Bkz. 7/73. ayet dipnotu.

64- Yaratılışı başlatıp sonra yenileyerek sürdüren,²¹ size sürekli gökten ve yerden rızıklar veren kimdir? Allah'la birlikte başka bir Tanrı ha? De ki: "Getirin delilinizi eğer doğru söylüyorsanız!"

65- Söyle onlara: "Göklerde ve yerde Allah'tan başka kimse gaybı bilemez. Ne zaman yeniden diriltileceklerini de bilmezler.

66- Oysa ahiret hakkında kendilerine devamlı bilgi veriliyor. Fakat onlar kuşku içinde kıvranıp duruyorlar. Açıkçası kalp gözleri körelmiş, göremiyorlar.

67- Kâfirler: "Nasıl yani, biz ve atalarımız toprak olduktan sonra yeniden mi diriltileceğiz? 68- Geçin bunları, bu lafları çok duyduk.²² Bunlar eskilerin masallarından başka bir şey değil" diyorlar.

69- Söyle onlara: "Yeryüzünde dolaşın da bir bakın, böyle diye diye günah küpü haline gelmişlerin sonu ne olmuş?"

70- Fakat sen üzülme, bu saçma sapan laflar yüzünden canını sıkma.

71- "Eğer söylediğiniz doğruysa ne zamanmış bu yeniden diriliş?" diye sorduklarında.

72- De ki: "Çarçabuk gelmesini istediğiniz o azabın soluğu belkide ense-nizde..."

73- Senin Rabbin insanlara karşı çok cömerttir, fakat onların çoğu şükretmeyi bilmiyor.

أَمْ يَدُؤُنَا أَلْمَافِ الْمَخْلُوقِ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَمَنْ يَرْؤُكَ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ
 ءَالِهَافِ مَعَ اللَّهِ قُلْ هَا تَأْتِيهِمْ آيَاتُكَ أَنْ كُنْتُمْ مُصَادِقِينَ ﴿٤٤﴾
 قُلْ لَا يَسْمَعُونَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْعِلْمَ إِلَّا اللَّهُ وَمَا يَشْعُرُونَ
 أَبَانَ يُبْعَثُونَ ﴿٤٥﴾ بَلْ أَدَارِكُهُمُ فِي الْآخِرَةِ بَلْ هُمْ فِي شَكِّ
 مِنْهَا بَلْ هُمُ مَنكُفَرُونَ ﴿٤٦﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِذَا نُكِّلَتْ آيَاتُ
 وَأَبَاؤُنَا إِنَّا نَحْنُ الْحَرْجُونَ ﴿٤٧﴾ لَقَدْ وَعَدْنَا هَذَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا
 مِنْ قَبْلُ إِنَّ هَذَا إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٤٨﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ
 فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْجَائِمِينَ ﴿٤٩﴾ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا
 تَكُنْ فِي سَبِيلِ مَيْمُونٍ ﴿٥٠﴾ وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ
 إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٥١﴾ قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ رَدِفٌ لَكُمْ بَعْضُ
 الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥٢﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ
 وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٥٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ
 صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٥٤﴾ وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ
 وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٥٥﴾ إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يُقْرَأُ
 عَلَى سُنَنِ إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٥٦﴾

74- Oysa Rabbin onlar içlerinde ne gizliyor ve ne açıklıyorlarsa hepsini biliyor; bundan hiç şüphenez olmasın.

75- Merak etme, gökte ve yerde olan gizli her şey onları bir bir açıklayacak bir kitapta toplanıyor...

76- BU Kur'an İsrail oğullarının anlaşmazlığa düştükleri pek çok meseleyi açıklığa kavuşturuyor; bundan hiç şüphenez olmasın.²³

²¹ HALK-I CEDİD: Bkz. 14/19. ayet dipnotu.

²² Harfi harfine; "Doğrusu bu uyarı bize de önceden atalarımıza da yapılmıştı."

²³ Yani: Bu Kur'an'ın, lakabı İsrail (Tanrı ile yürüyen) olan Hz. Yakup'un takipçisi olduğunu iddia eden ve kendilerine ona nispetle "İsrail oğulları" diyen Ya-

hudilerin, hatta bir açıdan da Hıristiyanların yani tümüyle Kitab-ı Mukaddes kültürünün tahrifatları konusunda gerçekleri açıkladığı, onların yalan yanlış uydurup düzdükleri önceki çağların peygamber kıssalarını, dini ve ahlaki öğütleri yeniden ele aldığı, yorumladığı, saptırmaları ve yanlış anlamaları giderdiği apaçık ortadadır. Doğrusu böyle bir şeye ihtiyaç var çünkü bu Kitab-ı Mukaddes kültürü denem Pers (Yahudi) ve Bizans (Hıristiyan) güdümlü dini gelenek insanlığın büyük bir bölümünü etkisi altına almış ve İbrahim'in tevhid ve adalete dayalı sağduyulu yolunu ciddî şekilde bulandırmış bulunuyor...

77- Çünkü o doğru yolun ne olduğunu gösteriyor ve iman edenler için sevgi ve merhamet kaynağı oluyor; bundan hiç şüpheniz olmasın.

78- Rabbin onlar hakkında kararını açıklayacaktır; bundan hiç şüpheniz olmasın. O güçlüdür, her şeyi bilendir.

79- O halde Allah'a güven. Sen gerçeğin ta kendisi olan apaçık bir yoldasın; bundan hiç şüphene olmasın.

80- Sen ölümlere duyuramazsın. Aldırış etmeyen sağırlara da bu çağırışı işittiremezsin; bundan hiç şüphene olmasın.

81- Sen kalp gözleri körelmiş olanları sapıklıklarından kurtarıp doğru yolda yürütemezsin. Sadece ayetlerimize inanmaya istekli olanlara duyurabilirsin, ancak onlar Müslüman olurlar.

82- O söz gerçekleştiği zaman, onlara yeryüzünü canlandırıp dile getireceğiz.²⁴ İnsanların ayetlerimize kesin olarak inanmadıklarını bir bir yüzlerine vuracak!²⁵

83- O gün her milletten ayetlerimizi yalanlayanları ayrı bir grup olarak toplayacağız. Böylece topluca huzurumuza çıkarılacaklar.

84- Huzura çıktıkları zaman Allah; "Demek siz Benim ayetlerimi anlamadan dinlemeden yalanlıyordunuz? Değilse ne yapıyordunuz?" diyecek.

85- Zulmetmeleri yüzünden söylenen başlarına gelecek ve nutukları tutulacak.

86- Öyle ya dinginliğe ersinler diye geceyi, olup biteni görsünler diye gündüzü yarattığımızın farkında değiller miydi? Bunda iman edecek bir topluluk

وَأَن لَّمْ يَدْعُوا لِرُحْمَةِ رَبِّهِمْ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾ إِنْ يَدَّبْحَكَ بَيْنَهُمْ مَخِرَّكَهُ وَهُوَ
الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿٧٨﴾ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ ﴿٧٩﴾ إِنَّكَ
لَأَسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تَسْمِعُ الْقَوْمَ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٨٠﴾
وَمَا أَنْتَ بِهَادِي الْعُمْرَىٰ صَلَاتُهُمْ أَنْ تُصِغِيَ إِلَّا مَنْ يُوْمِنُ بِآيَاتِنَا هُمْ
سُئِلُونَ ﴿٨١﴾ وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا آلَهُمْ مِمَّا لَبِئُوا مِنَ الْأَرْضِ
نَجَّيْنَاهُمْ أَنَا لِلنَّاسِ لَسَّاكَ فَوَايَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾ وَيَوْمَ
نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِّنْ فَجَاءٍ يَكْفُرُونَ ﴿٨٣﴾ وَإِنَّمَا
يُؤْذِعُونَ ﴿٨٤﴾ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوا قَالَ أَكَذَّبْتُم بِآيَاتِي وَلَمْ تُحِطُوا بِهَا
عَلَىٰ أَمَاذَا أَنتُم تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾ وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا
فَهُمْ لَا يُطِيعُونَ ﴿٨٦﴾ أَلَمْ تَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا آلِيلَ لِنَكُونُ فِيهِ
وَالنَّهَارُ مُبْصِرًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٧﴾
وَيَوْمَ نُنْفِخُ فِي الصُّورِ فَتَنفِخُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي
الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ وَكُلُّ أُنُوفٍ دَائِرِينَ ﴿٨٨﴾ وَتَرَى
الْجِبَالَ كَحِبَابٍ بَازِلَةٍ وَهِيَ كَالْمِرْمَارِ الْمُسْتَقَابِ ﴿٨٩﴾ صُغَّ اللَّهُ
الَّذِي أَنْزَلَ كُلَّ شَيْءٍ حَبًّا إِنَّهُ حَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾

için nice ibretler vardır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

87- Diriltici soluk estiği gün, Allah'ın diledikleri dışında göklerde ve yerde kim varsa hepsini korku ve titreme yakalayacak, çaresizlik içinde O'na gelecekler.

88- O donup kalmış sandığın dağların bulut gibi yürüyüp gittiğini göreceksin. Her şeyi sapa sağlam yaratmış olan Allah'ın işidir bu! O bütün yaptıklarınızdan haberdardır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

²⁴ DABBETU'L-ARZ: Ayette geçtiği şekliyle [دَابَّةٌ مِنَ الْأَرْضِ] tabirinin "yeryüzünün canlanışı" anlamında bir deyim olduğu anlaşılıyor. Sözlükte [دَبَب] kökü "ya-

avaş yavaş yürümek, yumuşak yürümek, emeklemek” anlamına geliyor. Hastalık yavaş yavaş sirayet etti (*dabbe'l-maraz*); nehir yavaş yavaş aktı (*dabbe'l-nehr*); yavaşça yürütmek (*idbâb*); yerde kimıldayan hayvan (*dâbbe*); ayı (*debbu*); tank (*debâbe*); emekleme, yavaş yürüyen, sürünen hayvan (*debîb*); kadın satıcısı, nemam (*deyyûb*) kelimeleri bu köktendir... Demek ki ayette geçen “Yeryüzünden onlar için bir ‘dâbbe’ çıkarırız, onlara insanların ayetlerimize kesin olarak inanmadığını ‘kelam’ eder” ifadesi bağlam içinde “Yeryüzünü canlı bir varlık gibi dile getirip konuştururuz” anlamında kullanılmaktadır. Kur’an’ın yeri, göğü, dağı, taşı, tabiatı, tarihi, güneşi, yıldızları, geceyi, gündüzü, tanyerini, elleri, gözleri, kulakları vs. dile gelip konuşturan veya konuşmaya çağırın üslûbuna aşına olanlar için burada ne demek istendiği gayet açıktır. Ayette geçen [دبب] kelime kökünde yer alan “yavaş yavaş yürümek” ile [كلم] kökünde yer alan “kelâm etmek, yaralamak, yara açmak” anlamları ifadeye “yeryüzü dile gelip konuşacak, onlara üzerinde yaşadıkları sürece ne yaptıklarını bir bir haber verecek, günahlarını yüzlerine vuracak” manası verir. Bu yorumu “varlığın dili ile konuşan Kur’an’ın” metafizik gerilim içinde gelen üslûbundan çıkarıyoruz... Öte yandan bununla kıyametten önce “Dabbetu’l-arz” diye bir yaratığın ortaya çıkacağı, onun kıyamet âlâmetlerinden olduğu da ileri sürülmüştür. Bu konudaki rivayetleri sıralayan Razi bu ayetin tefsirinde Allah’ın kitabında bunlara delâlet eden hiçbir delilin bulunmadığını söyler. Bu yorum “dabbe” kelimesine “bir yaratık” manası verilmesinden kaynaklanmaktadır. Burada bir isimden değil bir olaydan, bir fiilden bahsedildiğini düşünürsek, peri masallarına yatkın doğu kültürümüzde algılandığı şekliyle “ağzından alevler saçan yedi başlı bir ejderhadan” değil, bir “dile gelmeden”, bir “tanık olmadan” bahsedildiğini anlarız. Olay “yeryüzünden canlı bir varlık çıkarmak” değil, mecazî olarak “yeryüzünün canlı bir varlık gibi dile getirilişi”dir. Şüphesiz bu Kur’an’ın tarihi olayları ve doğal çevreyi metafizik gerilim içinde konuşturan, hepsini tek bir canlı organizma gibi kavrayan bakış açısının yansıtılmasıdır. Bu bakış açısına göre bütün oluş ve akış tek bir organizma olup bölünmez bir bütündür. Hepsi birbiriyle etkileşim ve iletişim halindedir. Örneğin yeryüzü üzerinde yaşayan tüm canlıların ne yaptığını bir gün dile gelip ortaya dökenecektir. İçine gömülü cesetlere “haydi çıkın hesap vermeye” diyecektir. Güneş, ay, yıldızlar vs. hepsi dile gelerek kendilerini Tanrılaştıranları ifşa edecektir. Gece dile gelip bağrında ne günahlar işlendiğini bir bir haber verecektir. Dahası insanın bizzat kendi eli, ayağı, gözü, kulağı vs. dile gelip ne günahlar işlendiğini haber verecektir. Bu nedenle insanoglu bizzat kendi organları başta olmak üzere bastığı toprağın, içinde yaşadığı tabiatın ve yaşadığı tarihin tanıklığından kaçamayacaktır. Çünkü hepsi tek bir canlı organizma olup, “Mutlak Oluş” un karakterini ve davranışı yansıtmaktadırlar. Nitekim Türkçe’de çok bilinen ‘Bastığın yerleri toprak diyerek geçme tanı/Düşün altında binlerce kefansız yatani” (M. Akif) mısraı bu manayı çağırır. İşte Dabbetu’l-arz tabiri ile de âdeta buna benzer bir şekil-

de “Üzerinde yaşadığın yeryüzünü toprak diyerek geçme tanı/Düşün bir gün dile gelip her şeyi anlatacağımı” demek istenmektedir... Keza burada böylesi bir durumun olduğuna dair şu tür ayetler apaçık delildir: “Yeryüzü o müthiş sarsıntı ile sarsıldığı zaman... Ağırıklarını çıkarıp attığı zaman... İnsan “Ona neler oluyor?” dediği zaman... İşte o gün dile gelip haber verecek her şeyi. Çünkü Rabbin ona vahyetmiştir” (Zilzal; 1-5). “Cehenneme yaklaştıklarında kulakları, gözleri ve derileri dile gelip yaptıklarını bir bir anlatacak. Derilerine: “Niçin yaptıklarımızı bir bir anlattınız?” diyecekler. Onlar da: “Bizi her şeyi söyleten Allah dile getirdi. Sizi de ilk defa O yarattı, yine O’na götürülüyorsunuz” diyecekler. Pervasızca günah işlerken kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin bir gün dile gelip aleyhinize tanıklık edeceğini hiç düşünmüyordunuz. Yaptıklarınızdan çoğunu Allah’ın bilmeyeceğini sanıyordunuz” (Fussilet; 41/20–22). “Sonra duman halindeki göğe yöneldi. Ona ve yeryüzüne “İsteyerek veya istemeyerek gelin” dedi. İkisi de “İsteyerek geldik” dediler. (Fussilet; 41/11).

Ayrıca Bkz. “DİLE GELME” 77/giriş dipnotu.

²⁵ Harfi harfine: “Söz üzerlerine vaki olduğu zaman onlar için yeryüzünden bir ‘dâbbe’ çıkarınız, onlara insanların ayetlerimize kesin olarak inanmadığını ‘kelâm’ eder.”

مَرْجَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ حَبْرٌ مِثْمَا وَهُم مِّنْ قَوْمٍ يَوْمَئِذٍ يَمُنُونَ ﴿٨٨﴾
 وَمَرْجَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكَبَّتْ رُجُومُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ يُخْرَجُونَ إِلَّا
 مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٩﴾ إِنَّمَا أَمْرُهُ أَنَا بَدَرْتُ مِنْ بَلَدِهِ وَاللَّيْلُ
 حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ وَأَمْرُهُ أَنَا كُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾ وَإِنْ
 أَنْوَا الصُّرَانَ فَمَنْ أَمَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ
 فَقَدْ آتَمَّا أَنَا مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿٩١﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمْ
 آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٢﴾

89- Her kim güzelliklerle gelirse kendisine ondan daha hayırlısı vardır. Onlar o günün korkusundan emin olacaktardır.

90- Her kim de kötülüklerle gelirse yüzükoyun ateşe atılacak. Başkasını değil; sırf kendi yaptıklarınızın karşılığını bulacaksınız.

91- ÖYLEYSE HAYKIR! “Ben yalnızca saygın kıldığı bu şehrin ve varolan her şeyin Rabbi için çalışmakla, O’na ibadetle²⁶ emrolundum. Ve bana Müslümanlardan²⁷ olmam emredildi.”

92- Yine Kur’an okumakla emrolundum. Her kim doğru yolda yürürse,

yalnızca kendi yararına yürümüş olur. Kim de yoldan çıkarsa de ki: “Ben, sadece uyanışa çağıranlardan birisiyim.”

93- Söyle onlara: “Bütün övgüler Allah’adır. O size ayetlerini gösterecek, onları çok yakından tanıyacaksınız. Rabbin yaptıklarınızı asla unutmayacak...”

²⁶ İBADET: Bkz. 109/2. ayet dipnotu.

²⁷ MÜSLÜMAN: Bkz. 2/112 ve 67/35. ayet dipnotu.

28- KASAS SURESİ

Mekke'de inmiştir, 88 ayettir. Baştan sona Hz. Musa'nın, Mısır'dan "çıkış" öncesi yaşam öyküsüne ve bunun üzerinden verilen evrensel mesajlara ayrılmıştır. Bu yönüyle aynı şekilde baştan sona Hz. Yusuf'un yaşam öyküsünün anlatıldığı Yusuf suresine benzer. Her ikisinde de tek bir kelime ile de olsa "İsrailoğulları" tabirinin geçmemesi son derece dikkat çekicidir...

28-KASAS SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 88 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ
SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- Ta, Sin, Mim.

2- BUNLAR açıklayıcı kitabın ayetleridir.

3- Sana Firavun ile Musa'nın yaşam öykülerinden bazı bölümleri iman edecek bir halk için bütün gerçeği ile anlatacağız.

4- O ülkede Firavun büyüklük taslamış ve halkını sınıflara ayırmıştı. Onlardan bir grubu ezmek istiyordu. Oğullarına kurbanlık muamelesi yapıyor, kadınlarını hayâsızlığa zorluyordu.

Sürekli terör estirip duruyordu.¹

5- Biz ise o ülkede ezilenlere lütufta bulunmak, onları önderler yapmak ve Firavun'un yerine geçirmek istiyorduk.

¹Rivayete göre Firavun kâhinlerin haber vermesi üzerine gelecekte tahtını yıkacağına varsaydığı erkek çocukları öldürtüyordu. Bu, Mezopotamya-Akdeniz havzası tanrı krallarının başvurduğu kadim bir yöntemdi. Bu uygulamanın benzeri Sümer, Akkad, Babil, Asur tanrı-krallarının yaşamöykülerinde de görülür. Öyle ki binlerce çocuk saray kâhinlerinin ihbarı üzerine bir gecede öldürülmüştür. Bu nedenle anneler çocuklarını kurtarmak için ya başka bir yerlere göndermiş veya Dicle, Fırat, Nil vb. nehirlerle atmışlardır. Musa'nın başına gelenler bunlardan sadece birisidir. Akkad karalı I. Sargon'un hayatını ve krallığı sırasında yaptığı işleri anlatan metinlerde şu ifadeler rastlanmaktadır; "Sargon... Akad'ın kudretli kralı ben, annem aşağı tabakadandı, babamı bilmedim. Babamın erkek kardeşi dağlarda yaşadı... Annem bana hamile kaldı ve beni gizli-

ce doğurdu. Beni kamıştan örülü ziftle sıvalı bir sepete koyup ırmağa saldı... Beni sulayıcı Akki bulup yetiştirdi. Tanrıça İştâr bana âşık oldu. Krallığım sırasında birçok başarılar elde ettim. Tanrı Enlil'in desteği ile ülkenin krallığı bana verildi. Sedir ormanı ve gümüş dağlarına kadar 34 sefer yaptım. Önümde her gün 54 bin asker yemek yiyordu..." (Şenel). Bu ayet aynı zamanda Firavun'un Mısır halkının erkeklerini kurbanlık koyunlar, kadınlarını da alınıp satılarak hayâsızca işlerde çalıştırılan orta malı olarak kullandığını da gösterir. Çünkü "yüzebbihi" kelimesi "Onu boğazlıyor, öldürüyor (du)" manasına geldiği gibi kendi süflî amaçları için "Ona kurbanlık muamelesi yapıyor (du)" manasına da gelir. Keza "yestehi" kelimesi de "Onu hayatta bırakıyor (du)" manasına geldiği gibi "Ona hayâsızca işler yaptırıyor (du)" yani namuslarıyla oynuyordu manalarına da gelir. Her iki halden de despotik bir tiranla karşı karşıya olduğumuz anlaşılıyor...

6- Onları yeryüzünde işbaşına getirmek suretiyle, Firavun, Haman ve ordularına korktuklarının başlarına geleceğini gösterelim istiyorduk.

7- Bu amaçla Musa'nın annesine "Onu emzir, ona zarar gelmesinden korkarsan kendisini denize bırak ve artık korkup üzülme. Merak etme onu sana geri getireceğiz ve kendisini peygamberlerden biri yapacağız" diye vahyettik.

8- Nihayet Firavun hanedanından biri onu kaybolmuş bir halde bulup aldı. Zira o ileride başlarına dert açacak, onlara düşman kesilecekti. Doğrusu böyle yapmakla Firavun da, Haman da, askerleri de kendi kuyularını kazacak bir iş yapmış oluyorlardı.

9- Karısı Firavun'a: "Bu bebek gözümüzün nuru gönlümüzün neşesi olabilir. Ne olur bunu öldürmeyin. Belki bize faydası dokunur veya evlât ediniz" dedi. Olacakların farkında bile değillerdi.

10- Bu arada Musa'nın annesi evlât acısıyla sabahlara kadar uyuyamadı. Öyle ki verdiğimiz söze inanması için kalbine kuvvet vermeseydik, az kalsın Musa'yı kendisinin denize bıraktığını söyleyivercekti.

11- Annesi Musa'nın ablasına: "Onun izini bırakma" demişti. O da saraydakilere fark ettirmeden uzaktan uzağa gözetledi.

12- Musa'nın daha ilk günden itibaren

وَتَعْنِكُمْ لَمْ يَكُنْ فِي الْأَرْضِ وَرَبِّي فِرْعَوْنُ وَمَا آمانُ وَجُودِ هَٰمَانَ
 مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ
 أَنَأَرْضِعِيهِ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْبِسِيهِ فِي الْأَسْبَةِ وَلَا
 تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا آدَاوُهُ إِلَيْكَ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
 ﴿٧﴾ فَالْقَلْبَةُ أَلْ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُ عَدُوًّا وَحَرَمَنَا
 إِنْ فِرْعَوْنَ وَمَا آمانُ وَجُودِ هَٰمَانَ وَأَخَاطِيبِينَ ﴿٨﴾
 وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتْ عَيْنِي بِهٖ وَكَأَنِّي لَأَفْتُلُوهُ
 عَلَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ يَخْشَىٰ وَلَئِمَّا مُمِرَّتْ يُشْرُونَ ﴿٩﴾
 وَأَصْحِبُ فُؤَادٍ مُّؤْمِنًا وَإِن كَادَتْ لَتُبْدِي بِهٖ لَوْلَا أَن رَّبَّنَا
 عَلَّمَهَا لَئِن كَانَتْ مِنَ الْغَافِلِينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَتِ لِأَخْتِي
 تُهْبِ بِهٖ بَصُرَتِ بِهٖ عَنْ جُنُبٍ وَهَمٌّ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١١﴾
 وَحَرَمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ
 عَلَىٰ أُمَّةٍ لَّيْسَ يَكْفُلُوهُنَّ لَكُمْ وَهَمَلَةٌ نَّاصِحُونَ ﴿١٢﴾
 فَرَدَدْنَاهَا إِلَىٰ آلِ هَٰمَانَ كَيْتَرَّ عَنِهَا وَلَا تَحْزَنِي وَلِنَعْلَمَ أَنَّ
 وَعَدَا اللَّهُ حَقًّا وَلَكِنَّ زَاكِرًا لَّمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

başkasında süt emmesini engellemiştik. Ablası gidip: "Sizin adınıza bu bebeğin bakımını üstlenecek ve ona iyi davranacak bir bakıcı aile bulayım mı?" dedi.

13- Böylece Musa'yı annesine geri verdik ki annesinin gözü aydın olsun, üzülmesin. Allah'ın sözünün kesinlikle gerçek olduğunu bilsin. Fakat çoğu kimse bunu böyle olduğunun bilincinde değildir...²

² Kur'an'ın Musa'nın çocukluk yıllarını anlatışı "varlığın ve oluşun diliyle konuşan Kur'an" üslubunun tipik örneklerinden bir diğeridir. Bu üslubu tüm Kur'an boyunca görürüz. İnsan, tabiat ve tarih yani tümüyle oluş "Biz" [إِنَّا] kipiyle (siğa) anlatılır. Yapan, eden, eyleyen hep o "Biz" [إِنَّا] dir. Öyle ki denizdeki balıkların yüzmesinden, gökteki kuşların uçmasına, yağmurun yağmasından yıldırımın düşmesi-

ne, bir annenin evlât acısından bir bebeğin memeyi geri itmesine, Firavun'un karısının bebek hasretinden, Meryem'e rüyasında genç bir erkek şeklinde görünen elçiye, Bedir'de peygamberin düşmanın üzerine toprak saçmasından, kâfirlerin kalplerinin mühürlenmesine, bir halkın Babil'e sürgün edilmesinden başka bir halkın Kudüs'ü işgal etmesine, Asurluların (balığın) eline esir düşen Yunus'tan Sebelilerle (karınca) konuşan Süleyman'a, hendek kazan inkârcılardan (Ashab-ı Uhdud) dağlara çekilen muvahhidlere (Ashab-ı KeHF) kadar bütün her şey, ama her şey bu "Biz" [بِئْسَ] 'nın içindedir. Bu, Allah'ın olayların bizzat ve bilfiil, ta içinde, özünde olduğunu, şah damarlardan daha yakında bulunduğunu ve fakat buna rağmen işlenen fillerin sahiplerin de yine kendilerinden başkası olmadığı gerçeğini değiştirmez. Allah engin bir deniz gibi ise, O'ndan gayrısının denizin içindeki sualtı varlıkları "gibi" olduğu düşünün... Her ikisi iç içedir. Ayetin sonunda geçtiği gibi insanların çoğu bunun bilincinde değildir... (Allahu a'lem).

14- BÖYLECE Musa ergenlik çağına gelince ona bilgi ve bilgelik verdik. İşte Biz güzel ahlak sahiplerine böyle karşılık veririz.³

15- Bir gün Musa, halkı işiyle gücüyle uğraştığı bir sırada şehre indi. Orada dövüşmekte olan iki adam gördü. Biri kendi taraftarlarından, diğeri düşmanlarından. Kendi taraftarlarından olan düşmanlarından olana karşı kendisinden yardım istedi. Musa bir yumruk atınca adam oracıkta ölüverdi. Bunun üzerine: “Hay aksi, bu şeytan gerçekten yoldan çıkarır, insanın apaçık düşmanıdır” dedi.⁴

16- Musa: “Ey Rabbim, doğrusu ben kendime yazık ettim, beni affet” dedi. Rabbi de onu bağışladı. O çok bağışlayıcıdır, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüphenez olmasın.⁵

17- “Ey Rabbim, bana lütufta bulunduğun şeyler hakkı için, günaha batmış olanlara asla destek vermeyeceğim” dedi.⁶

18- Böylece ertesi sabah şehirde endişe içinde etrafı kolaçan ederek dolaşıyordu ki birden dün kendisinden yardım isteyen adam yine yardıma çağırmasın mı? Musa ona: “Başımı belâyâ soktun” dedi.⁷

19- Her ikisinin de düşmanı olan bir adamı yakalamak isteyince adam “Ey Musa, daha dün bir adam öldürdüğün gibi şimdi de beni mi öldürmek istiyorsun? Sen ülkeyi zorbalıkla ele ge-

وَمَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَىٰ آيَاتُهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَٰلِكَ يُخَوِّرُ
الْمُجْرِمِينَ ﴿١٤﴾ وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينِ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ
فِيهَا رَجُلَيْنِ يَتَصَفَّحَانِ هَذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهَذَا مِنْ عَدُوِّهِ
فَاسْتَعَاذَ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ فَوَكَرَهُ مُوسَىٰ
فَقَضَىٰ عَلَيْهِ قَالُ مَٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾
قَالَ رَبِّ إِنِّي مَلَكَتْ نَفْسِي فَأَغْرِبْ لِي فَنَفَرَا لَهُ إِنَّهُ هُوَ الْعَفْوَ
الرَّحِيمُ ﴿١٦﴾ قَالَ رَبِّ إِنَّمَا أَتَمَّتْ عَلَيَّ الْكُلُوبُ أَنْ تَطَّيَّرَ لِلْجِبْرِ
﴿١٧﴾ فَأَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ فَإِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ
بِالْأَمْسِ يَتَصَرَّعُ قَالَ لَهُ مُوسَىٰ إِنَّكَ لَعَوِيُّ مَبِينٌ ﴿١٨﴾
فَلَمَّا آتَا رَادَّانَ بَطِشَ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا فَالْأَمْرُ لِي أَرِيدُ
أَنْ تُفْسِدَنِي كَمَا فُسِدْتَ فَأَمْسَا لِي أَرِيدُ أَنْ تَكُونَ
جِبَارًا فِي الْأَرْضِ وَمَا تَرِيدُ أَنْ تَكُونَ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٩﴾ وَجَاءَ رَجُلٌ
مِّنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ يَسْعَىٰ قَالَ يَا مُوسَىٰ إِنَّ الْمَثَلَةَ لِيَأْتِيَنَّكَ
لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ إِلَىٰ ذَٰلِكَ مِنَ اللَّيْلِ نَحْنُ نَمُوتُ وَنَحْنُ نَسْمُو
تَخَافُ يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٠﴾

çirmek istiyorsun? Niyetin hiç de iyi değil” dedi.⁸

20- Şehrin öte başından bir adam koşarak geldi ve: “Ey Musa, haberin olsun, saray meclisi seni öldürmek için hakkında görüşme yapıyor. Çek git buralardan, senin iyiliğin için söylüyorum” dedi.

21- Bunun üzerine Musa endişe içinde etrafı kolaçan etti. “Ey Rabbim, beni bu zalimlere karşı koru” diyerek şehri terk etti.

³ Krş. “Yusuf ergenlik çağını gelince ona bilgi ve bilgelik verdik. İşte Biz güzel ahlak sahiplerine böyle karşılık veririz” (12/22).

⁴ Öyle anlaşılıyor ki Musa'nın şehirde dolaşırken kavga ederken gördüğü iki kişi

saray çevresinden bir inzibat görevlisi, asker veya polis diğeri de halktan birisiydi. Görevlinin halka eziyet eden bir muamelede bulunduğu, Musa'nın bunu görünce dayanamayarak olaya müdahil olmak istediği, çıkan arbede de attığı yumruğun adamın ölmesine neden olduğu anlaşılıyor. Ayette geçen “*Biri onun ‘şia’sından diğeri düşmanlarındandı (aduvvihi)*” ifadesi bunun bir “Kıptî-İbranî” çekişmesi değil “saraylı-halk” çekişmesi olduğunu gösterir. Çünkü ‘şia’ etnik kökenin değil, bir inancın, bir tavır alış tarzının ifadesidir. Nitekim surenin başında Firavun’un halkı ‘şialara” (sınıflara, guruplara) böldüğü ifade edilmişti. Bu ise “sonradan oluşu” ifade eder. Demek ki ortada Hz. Musa'nın bir İbranî olduğunu söylememizi gerektirecek bir şey yoktur. Çünkü o bir Mısır'lıydı. Kıptî veya İbranî olup olmadığının hiçbir önemi bulunmamaktadır. Bu anlamda Hz. Musa, tıpkı Babil uygarlık çağının zirveye çıktığı bir anda başkent Ur'da ortaya çıkan İbrahim gibi, Mısır uygarlık çağının zirveye çıktığı bir anda başkent Menfis'de (Kahire) ortaya çıkmış, “ulu'l-azm” (büyük çığır açan, dünya çapında ses getiren, insanlığın büyük kırılma anlarında ortaya çıkan) peygamber olup sadece “İsrailoğulları” diye bir derdi hiç bir zaman olmamıştır. Gerçekte Musa'nın hareketi Firavun yönetimine karşı Mısır'lı ezilen halkları savunan geniş çaplı bir başkaldırı hareketidir. “İsrail oğulları” denilen oymak bunun içinde küçük bir gruptur. Sonraki çağlarda bunun üzerine insanlığı etkileyecek tarzda büyük bir mitoloji üretilince, bu mitolojiyi üretenlerin deşifre edilmesi için doğurdan onların isminin anıldığı anlaşılıyor. Oysa Hz. Musa'nın çocukluk ve gençlik yıllarının ayrıntılarıyla anlatıldığı bu 88 ayetlik “Kasas” suresinin hiç bir yerinde, evet hiç bir yerinde “İsrailoğulları” tabiri geçmez. Keza baştan sona Hz. Yusuf'un yaşamöyküsünün anlatıldığı 111 ayetlik “Yusuf” suresinin hiçbir yerinde de “İsrailoğulları” tabiri geçmez. Bu tabir daha çok hahamların kendilerini Musa'nın Mısır'dan çıktıktan sonraki yıllarına dayandırıp kendi kavmi silsilelerini oradan uydurup “bina” ettikleri için (*Benu-İsrail*) Mısır sonrası çöl yılları anlatılırken geçer. Yani bölgede (Ortadoğu) ortaya çıkmış her peygamberin İsrailoğullarına nispeti sonradan bir Pers kodifikasyonu (düzmececi, doktrine edilmesi) olan Yahudiliğin hahamlarınca uydurulmuştur. Yahudi hahamları bu anlamda bölgede çıkmış her peygamberi, Sümerlerin, Aramilerin, Babillilerin, Perslerin, Keldanilerin, Asurluların, Nebatilerin vs. tüm Mezopotamya-Ortadoğu halklarının tarihlerinden uygun gördükleri bölümlerle birlikte Tevrat'ın içine almışlar ve sanki kendi soyları onlara dayanyormuş gibi silsile düzmüşlerdir. Zira Yahudiliğin doğuş yıllarının süper gücü Pers İmparatorluğu'nun tüm bölgeye hâkim olmak için böyle bir güdümlü dini kodifikasyona ihtiyacı vardı. Tıpkı Roma lehine İsa'nın öğretisinin kodifikeye edildiği gibi. Şu halde İbrahim, Musa ve İsa'nın yolunu sürdüren Tevhidçi damar, bu güdümlerle etkisiyle yüzyıllarca geri planda kalmış ancak Hz. Muhammed (s.a.v) ile şaha kalkabilmiştir. Açıkçası Yahudilik Musa'yı Perslere, Hıristiyanlık da İsa'yı Roma'ya satmıştır! Hâlbuki bunların hepsi ilk doğuş yıllarında Tevhid çizgisindeydiler. Onların yolunu sürdürenler bu topraklarda ta Hz. Muhammed'e (s.a.v) kadar hep cılız bir damar olarak kaldılar. Mecusilik Zerdüştileri, Yahudilik Musevileri, Hıristiyanlık İsevileri daima bölgenin işgalci büyük güçlerin

güdümünü sundu, dahası onların üzerinden geçindi... Demek ki Firavun dönemi Mısır'ında halktan her ezilene "İsrailoğullarından" denmesi sonradan üretilmiş bir kültürdür. Belki Kur'an'ın bu yerleşik kültür üzerinden konuştuğu söylenebilir. Hz. Musa'nın başka surelerde geçen "İsrailoğullarını benimle bırak" tarzındaki ifadesi ise "Halkı ezme, kendini onlar üzerinde Tanrı olarak görmekten vazgeç, köleliği kaldır" manasında erdemli bir muhalefet liderinin ve halk önderinin tüm ezilenleri sahiplenen sözleridir. Yoksa sadece İsrailoğullarından olanı benimle bırak gerisine karışmam" demek değildir...

⁵ Yani: "Ey Rabbim! Yapılan bir haksızlığa razı olmayarak olaya müdahale etmek istedim. Fakat yanlışlıkla elimden bir kaza çıktı ve vurduğum adam öldü. Böyle olmasını istemezdim, ama oldu. Bundan dolayı iyiliğe neden olayım derken kötü bir iş yaptımsa beni affet!"

⁶ Yani: "Her ne kadar istenmeyen bir kaza ile sonuçlanmışsa da ben bu zalim adamlarla mücadeleye devam edeceğim. Firavun sarayının Mısır halkı üzerindeki baskılarına, orada yetişmiş olmama rağmen asla arka çıkmayacak, yaptıklarını onaylamayacağım. Çocukluk ve gençlik yılları sarayda geçmiş birisi olarak, günaha batmış sarayın değil ezilen halkın yanında olacağım..."

⁷ Harfi harfine: "Musa onun için belli ki sen açık bir 'iğva'cısın dedi." Yani: "Dün senin yüzünden başım belâya girdi. Senin yüzünden yumruk attım ve şeytan adamı öldürttü. Senin yüzünden başımı belâya soktum. Yanına gelen yanıyor. Besbelli ki şeytan senin arkanda dolanıyor ve yanına yaklaşanını elini kana buluyor" (!) Anlaşılan Hz. Musa burada yardım ettiği adamın "azgın, suçlu, günahkâr" vs. olduğunu söylemiyor bilakis "Şeytan senin arkanda dolanıyor, senin yüzünden elimi kana buladım, başımı belâya soktum" anlamında içerlenip sitayişte bulunuyor.

⁸ Yani: "Yardım isteyen dünkü adamlar birlikte, şüphelendiği sarayın adamlarından birisinin üzerine yürüdü. Çünkü sarayın adamı her ikisinin de düşmanıydı. Adam Musa'ya: "Dün bir adam öldürdün şimdi de beni öldürmek istiyorsun. Bir de çıkmış iyilikten, güzellikten, doğruluktan dem vuruyorsun. Demek ki sen Firavun'un yerine geçip zorbalık yapmak istiyorsun, niyetin hiç de iyi görünmüyor..." demek istedi. Anlaşılan burada konuşan sarayın başka bir adamıdır. Halktan yardım isteyen birisi ertesi gün karşısına çıkıp yardım istediğinde tam da, "Senin yüzünden başım belâya girdi" dediği bir sırada başka bir saray görevlisi Musa'ya musallat olmuş bu kez o saray görevlisi bu sözleri söylemiştir. Demek ki Hz. Musa'nın sarayla başı iyice derttedir. Çünkü bu olayların böylece anlatılması gösteriyor ki Musa saraya karşı öfke doludur. Eline geçen her fırsatta halkın yanında yer almakta ve Firavun ve adamlarının zulmüne hınç dolu bir muhalefet sergilemektedir. Fakat bu haklı hınç bazen istenmeyen olaylara da neden olmaktadır... Demek ki zulme karşı mücadelede "zorbalık" görüntüsü verecek davranışlardan uzak durulmalıdır. Çünkü bu konuda atılacak en küçük hatalı adım bile zalimler tarafından hiç kaçırılmaz hak ve adalet mücadelesinin aleyhine işte böyle delil olarak kullanılabilir...

22- MEDYEN⁹ tarafına yöneldiğinde: “Umarım Rabbim bana uygun bir çıkış yolu gösterir” dedi.

23- Medyen su kuyularına vardığında, suyun üstünde hayvanlarını sulayan bir grup insan gördü. Daha ötede ise hayvanlarını onlardan uzak tutan iki kız gördü. Onlara: “Neden orada bekliyorsunuz?” diye sordu. Onlar: “Biz, çobanlar gitmedikçe hayvanlarımızı sulayamıyoruz ve babamız da pek yaşlı” dediler.

24- Musa bunun üzerine kızların hayvanlarını suvardı. Sonra bir gölgede yorgunluk atarken: “Ah Rabbim, bana indireceğin her hayra öyle ihtiyacım var ki” diye niyaz etti.

25- Derken o iki kızdan birisi utana sıkıla yürüyerek ona gelip: “Babam, kuyudan su çekmenin ücretini ödemek için sizi çağırıyor” dedi. Bunun üzerine varıp ona başından geçeni anlatınca o: “Korkma, kurtuldun o zalim güruhtan” dedi.

26- O iki kızdan biri: “Babacığım, onu ücretle yanında tut. Çünkü yanında çalıştırabileceğin en hayırlı kişi bu adamdır, güçlü ve güvenilir birisi” dedi.

27- O: “Seni sekiz yıl yanımda çalışmana karşılık bu iki kızımdan biri ile evlendirmek istiyorum. Bu süreyi on yıla tamamlarsan artık bu senin bilece-

وَلَمَّا تَوَجَّهَ بِلِقَاءِ مَدْيَنَ قَالَ عَسَىٰ رَبِّي أَن يَهْدِيَنِي سُبُلَ السَّبِيلِ ۗ
 ۳۳ وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَ
 وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا
 لَا نَسْقِي حَتَّىٰ يَصُدَّ الرَّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ ۚ ۳۴
 فَسَقَىٰ لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّىٰ إِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لَأَنْتَ الْكَافِي ۙ
 ۳۵ مِنْ خَيْرِ قَرِيبٍ ۚ ۳۶ جَاءَهُ نَهْلًا مِنْهُمَا تَمَثَّىٰ عَلَىٰ شَجَرَةٍ
 قَالَتَا إِنَّا آتَاكِ بِدَعْوَتِكَ لِيخْرِبَاكُمْ وَاسْقَيْنَا كُنَّا فَاكْتَا
 ۳۷ جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَبَوْتُ
 مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ۚ ۳۸ قَالَتَا خذِهُمَا يَا ابْنَ آدَمَ بِرَهْ
 ۳۹ أَنْ خَيْرَ مِمَّا سَأَلْتَنَا بِرَهْ تَوَعَّدَاكَ لَمَنْ لَمْ يَأْتِ
 أَنَا نَحْنُ أَحَدٌ مِنْ بَنِي عَادٍ نَأْتِيكَ مِنْ تَمَانٍ
 ۴۰ حَيْثُ قَاتَلْتَنَا عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ
 ۴۱ عَلَيْكَ سَجْدَةً إِذْ سَأَلْنَا اللَّهَ مِنْ الصَّالِحِينَ ۚ ۴۲
 قَالَ ذَلِكَ يَنْبَغِي وَيَنْبَغِي لَكُمْ أَيُّهَا الَّذِينَ قَضَيْتُمْ فَلَا
 ۴۳ عُدْوَانَ عَلَيَّ وَاللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ۚ ۴۴

ğin bir iş. Sana fazla yük yüklemek istemem. İnşallah benden hep iyilik ve güzellik göreceksin” dedi.

28- Musa: “Tamam, her ikimizde buna uyalım. Bu iki süreden hangisini seçeceğim konusunda herhangi bir husumet olmasın. Sözleşmemize Allah şahittir” dedi.

⁹ MEDYEN: Sözlükte “çok borç alıp verenler (*deyn*); parayla ve ticaretle çok uğraşanlar” anlamını çağrıştıran bir kelimedir. Nitekim Kur’an’da bu özellikleriyle sebebiyle olsa gerek “ölçü ve tartıyı iyi tutmaları” konusunda onları uyararak Hz. Şuayb’ın onların içinden çıktığından bahsedilir. Yaşadıkları yöre “Eyke” olarak da geçer. Bugünkü Akabe körfezinin kuzeyinden Sina yarımadasının içlerine ve Ölü Deniz’in doğusunda Moab dağına kadar olan bölgeyi kapsar. Mısır’a komşu olması sebebiyle Hz. Musa’nın buraya sığındığı anlaşılıyor. Medyenliler Arapların Amorit kolundan gelen bir halktı...

29- VE MUSA belirlenen süreyi doldurup ailesiyle yola çıktığı zaman, dağın yamacında bir ateş farketti. Ailesine: “Durun, ben bir ateş gördüm. Gidip bir bakayım, ne olduğunu anlar veya bir tutam kor getiririm de ısınırız” dedi.

30- Ateşin yanına gelince o kutlu bölgedeki vadinin sağ yamacındaki ağaç tarafından ona şöyle seslenildi: “Ey Musa, Benim, Ben, Allah, Alemlerin Rabbi!

31- Bırak asanı! Musa, onun çevik bir yılan gibi hareket ettiğini görünce öyle bir dönüp kaçtı ki arkasına bile bakmadı. “Ey Musa, geri dön, korkma çünkü sen güvenlik içinde olanlardansın.

32- Elini koynuna sok, lekesiz olarak bembeyaz çıksın. Telâşlanma, toparla kendini. İşte bu iki şey, Rabbinden Firavun’a ve ileri gelen adamlarına karşı sana iki kesin delil. Çünkü onlar iyice yoldan çıktılar.”¹⁰

33- Musa: “Ey Rabbim, ben onlardan bir adam öldürmüştüm, korkarım beni hemen öldürürler.

34- Kardeşim Harun tarz olarak benden daha düzgün konuşur. Beni destekleyen bir yardımcı olarak maiyetimde ona da peygamberlik ver. Açıkça

فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَىٰ الْأَجَلَ وَسَاءَ لَهُ عَذَابًا أَنشَرْنَا مِنْ جَانِبٍ
الطُّورِ نَارًا قَالَ لَأَمْثِلَنَّكَ أَنَا لَعَلِّي أَتِيكَ
مِنْهَا خَيْرًا أَوْ جِدَّ وَهُوَ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَلَمَّا
آتَاهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ
مِنَ الشَّجَرَةِ أَن يَا مُوسَىٰ إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٠﴾ وَأَنَّ
الْعَصَاكَ فِي يَمِينِكَ قَاتِلْنَا أَمَا تَتَذَكَّرُ أَن نَحْنُ جَانِبٌ وَإِلَىٰ مُدِيرٍ وَلَا
يُعِيبُكَ يَا مُوسَىٰ قَوْلُ وَلَا تَخَفْنَا إِنَّكَ مِنَ الْآمِنِينَ ﴿٣١﴾
أَسْأَلُكَ يَدَكَ فِي بَيْتِكَ تَخْرُجُ بِعِصَا مِنْ تَحْتِ يَمِينِكَ وَأَضْمُ
إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّغْبِ فَذُلَّكَ بَرْمَهَانٍ مِنْ رَبِّكَ
إِلَىٰ عُرْوَةٍ وَمَلَائِكَةُ لَهُمْ كَأَن نُّوَا قَوْمًا فَاسْتَعِينِ ﴿٣٢﴾ قَالَ
رَبِّ إِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَاتَّقِفْنَا أَن يَمْتَلُونِ ﴿٣٣﴾
وَأَخِي مُدْرُورٌ هُوَ أَفْضَعُ مِنِّي لِيَأْتِيَنَا فَارْسِلْهُ مَعِيَ
رَدًّا يَصِدِّقُنِي إِنِّي أَخَافُ أَن يُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾ قَالَ سَنُنْذِرُ
عَصَاكَ بِأَخِيكَ وَتَجْعَلُ لَكُمْ سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ
إِلَيْكُمْ يَا أَيُّهَا أَنسَا وَمِنَّا يَتَّبِعُكُمُ الْقَالُونَ ﴿٣٥﴾

şiddetli bir tepkiyle karşılaşmaktan korkmaktayım” dedi.

35- Allah: “Pazunu kardeşinle güçlendireceğiz ve size öyle bir güç vereceğiz ki size dokunamayacaklar. Ayetlerimiz sayesinde zafer sizin ve size uyanların olacak” dedi.

¹⁰ Dikkat edilirse burada Hz. Musa'nın ıssız bir dağ başında kendi kendine yaptıklarını anlatılıyor. Dışarıdan bakıldığında ortada kendisinden başka kimse yoktur. Asayı atıyor, yılan gibi kıvrıldığını görüyor. Sonra tekrar alınca eski haline geliyor. Elini koynuna sokuyor, çıkarınca bembeyaz görünüyor. Sonra tekrar atıyor, tekrar alıyor, tekrar elini sokuyor, tekrar çıkarıyor... Böyle böyle bu işin nasıl yapıldığına dair kendi kendine temrin (alıştırma) yapıyor. İşte bu durum yıllar sonra gelen ayetlerde bize Allah tarafından Musa ile arasında geçen bir diyalog şeklinde anlatılıyor. Tıpkı Hz. Peygamber'in savaşta düşmanın üzerine ok veya kum atıp da daha sonra gelen ayetlerde “Atıttığında atan sen değildin Bizdik” denmesi gibi. Ayrıca Bkz. 18/60. ayet dipnotu.

36- FAKAT MUSA apaçık ayetleri-
mizle onlara varınca: “Bu yaptıkların
sahte bir sihir, bu söylediklerini ise
öteden beri atalarımızdan hiç duyma-
dık” dediler.

37- Musa da: “Kimin doğru yolu gös-
termek için geldiğini ve bu ülkenin so-
nunda kime kalacağını en iyi bilen Rab-
bim'dir. Açıkçası zalimler kurtuluşa
eremezler” dedi.

38- Firavun ise şöyle dedi: “Ben, sizin
için benden başka bir Tanrı bilmiyo-
rum. Ey Haman, haydi bana tuğlardan
dan bir kule yap. Belki Musa'nın Tanrı-
sına çıkarım. Fakat bence bu adam ke-
sinlikle yalancının biri.”

39- Böylece Firavun ve askerleri
yeryüzünde haksız yere büyüklük
tasladılar ve sandılar ki Bize döndü-
rilmeyecekler.

40- Biz de onu ve ordularını kısıvrak
yakalayıp denize gömdük. Bak ki za-
limlerin sonu nasıl oldu?

41- Onları ateşe çağırın çete elebaşla-
rı yaptık. Kıyamet gününde asla yardım
göremeyecekler.

42- Bu dünyada arkalarından nefretle
anılacak bir damga vurduk. Kıya-
met gününde de kendilerinden nefret
edilecek.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسَى بِآيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا
سِحْرٌ مُّضْمَرٌ وَمَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ ﴿٣٦﴾
وَقَالَ مُوسَى رَبِّي أَعْلَمُ بِمَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ مِنْ عِنْدِ رَبِّهِ وَمَنْ
تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٣٧﴾
وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِي
قَاوُفِدَلِي بِهَا مَا نَزَّلَ الطِّينَ فَاجْعَلْ لِي صَرْعًا لَعَلِّي أَطَّلِعُ إِلَى
إِلَهِ مُوسَىٰ وَإِنِّي لَا أَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٣٨﴾ وَأَسْكَبَرُ
مُؤَدِّجُودُهُ فَا لَأَرْضُ يَسِيرٌ الْحَقُّ وَطَلَعْنَا أَنَّهُمْ إِلَيْنَا
لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣٩﴾ فَأَخَذْنَا مِنْهُ جُودُهُ فَتَبَدَّدْنَا فِي النَّيْرِ
فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴿٤٠﴾
وَجَعَلْنَا هُمُومَهُ يَدْعُونَ إِلَى التَّوَابِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ
لَا يَنْصُرُونَ ﴿٤١﴾ وَأَتَّبَعْنَا هُمْ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً
وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ ﴿٤٢﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى
الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَمْلَكْنَا التُّرُوقَ الْأُولَىٰ
بَصَاةً لِلنَّاسِ وَمُدَىٰ وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٣﴾

43- Açın kulağımızı! Biz Musa'ya o kita-
bı, ilk nesilleri helâk ettikten sonra, in-
sanların vicdanlarını harekete geçirsın,
doğru yolu göstereceğin, sevgi ve merhame-
ti yaysın diye vermiştik. Belki düşünür,
ibret alırlar.¹¹

¹¹ Demek ki insanların vicdanını harekete geçirmek veya kalp gözlerini açmak (*basâir li'n'nâs*); doğru yolu göstermek (*huden*); sevgi ve merhametin kaynağı, men-
bağı olmak (*rahmeten*) sözleri, Musa'ya verilenin olduğu gibi Hz. Muhammed'e ve-
rilen ve “insanlıkta sevgiyi ve merhameti yaymak” (*rahmeten li'l-âlemin*) diye ifade
edilen misyonun temel gerekçesini oluşturuyor. Bu misyon Türk dil, tarih ve kül-
tür evreninde şu sözlerdeki manayı çağırıştırır;

Düşmanımız kindir bizim

Biz kimseye kin tutmayız

Kamu âlem birdir bizde/ Y. Emre

44- ŞİMDİ, Musa'ya emri vahyettiği-
miz sırada sen o kutlu vadinin sağ ya-
macında yoktun. Onun devrinde olup
bitenlerin hiç birisini görmedin.

45- Fakat onlardan sonra daha nice ne-
siller yarattık, çağlar geldi geçti. Sen ayet-
lerimizi okuyup öğrenmek için Medyen
halkının içinde de yaşamadın. Fakat o
peygamberleri gönderen hep Bizdik, Biz.

46- Evet, seslendiğimiz zaman Sina
Dağı'nın yamacında da yoktun. Fakat
Rabbin seni uyuyan bir halkı uyandıra-
sın, sevgi ve merhameti yayasın diye
gönderdi. Belki düşünüp ibret alırlar.

47- Kendi günahları ile birlikte bir
afet onları yakaladığında: "Ey Rabbi-
miz, bize bir peygamber gönderseydin
de ayetlerine uyup iman etseydik" de-
mesinler artık.

48- Fakat şimdi onlara katımızdan
gerçeğin ta kendisi geldiği zaman: "Ni-
çin Musa'ya verilenin aynısı verilme-
di?" dediler. Oysa bundan önce Mu-
sa'ya verileni de inkâr etmemişler mi-
ydi? Onlar: "Al birini vur ötekine, ikisi
de aldatmaca" ve "Biz hiç birine inan-
mıyoruz" dediler.¹²

49- Söyle onlara: "Eğer doğru söylü-
yorsanız Allah katından doğru yolu bu
ikisinden daha iyi gösteren bir kitap ge-
tirin, ben de ona uyayım."

50- Eğer yine çağırına uymazlarsa, artık

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْعَرَبِ إِذْ قَضَيْتَ إِلَى الْمُوسَى الْأَمْرَ وَمَا
كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٤٤﴾ وَلَئِكَ آتَيْنَاكَ فُرْقَانًا فَتَقَطَّأَ وَدَّ
عَلَيْهِمُ الْعُرُومَ وَمَا كُنْتَ تَأْوِي إِلَى أَهْلِ مَدْيَنَ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ
آيَاتِنَا وَلَئِكَ كُنَّا مَرْسَلِينَ ﴿٤٥﴾ وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ
الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَٰكِنْ رَحِمْنَا مِنْ بَيْنِكَ لِيُنذِرَ قَوْمًا
مَّا أَلَيْهِمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٦﴾ وَأَلَوَّا
أَنْصِبِيَهُمْ مُصِيبَةً بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيَهُمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا
لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا قَدْ جَاءَهُ مِنَ الْغَيْبِ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَا
إِيؤُنِي مِثْلَ مَا آيؤُنِي مُوسَىٰ أَوْ لَمْ يَكُنْ رُؤْيَاؤُنِي
مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ قَالُوا لَوْ سِخْرَانِ ظَاهِرًا أَوْ قَالُوا إِنَّا بَعْجَلٌ
كَافِرُونَ ﴿٤٧﴾ قُلْ فَأَنؤُا جِجَابِينَ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ أَمْدَىٰ مِنْهُمَا
أَتَّبَعُهُ أَنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ فَإِنْ لَمْ يَسْجِبُوا لَكَ فَاعْلَمْ
أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَ هُمْ وَمَنْ ضَلَّ مِنْ بَيْنِ أَسْعِ هُوَ يُغَيِّرُ
هُدًى مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٤٩﴾

bil ki, onlar sadece kendi heva ve hevesle-
rinin peşinden gidiyorlar. Allah'ın göster-
diği doğru yolda yürümeypı sırf kendi he-
va ve heveslerinin peşinden giden kimse-
lerden daha şaşkın kim olabilir? Allah za-
limler güruhunu doğru yolda yürütmez;
bundan hiç şüphemiz olmasın.

¹² Yani: "Şu Mekkeki kâfirler Kur'an ile muhatap olunca 'Bu Kur'an Tevrat'tan niye farklı, neden ondakilerin aynısı gibi değil. Madem aynı Allah gönderiyor neden farklı farklı hükümler var. Onda öyle bunda böyle olur mu?" diye itiraz ettiler. Oysa Musa devrinin kâfirleri de böyle inkâr etmişlerdi. Bunların niyetleri başka... Onun için onlar "Zaten Kur'an ve Tevrat birbirinin devamı olan iki aldatmacadan başka bir şey değildir. Her ikisi de Allah'ın sözü adı altında insanları aldatmadır. İnsanları bir serabın peşine düşürmedir. Fakir ve çaresiz insanları cennette huriler vaat ederek büyülemek, Allah'ın sözüdür diye onları afsunlamak, boşu boşuna ahiret, cennet vs. diye bir hül-yanın peşinden koşturmadır. Bu peygamberler Musa olsun, Muhammed olsun yok-sullar ve çaresizler için umut hırsızlarından başka bir şey değildir. Al birini vur öteki-ne, ikisi de aldatmaca, hepsini de inkâr ediyoruz" dediler...

mana; “Biz tarih boyunca hep insana yakışan bir şey ile söz ile hitabettik. Durmadan hep sözü birbirine bağlayıp peş peşe gönderdik. Söze güvenerek, insandır bu, söz onun en iyi anlayacağı şey, ona bu yaraşır dedik ve boyuna söz gönderdik. Fakat insan yine de inanmadı. Bizden olağanüstü mucizeler, garip olaylar, ezoterik sırlar, tılsımlar, inanmaya mecbur kalacağı doğaüstü güç gösterileri istedi. Oysa Biz Musa’ya da, İsa’ya da hep söz indirmiştik. O sözleri tarihin akışı içinde getirip şu öksüz Muhammed’e indirdiğimiz söze vasıl eyleyip bağladık. Ancak Musa’ya indirdiğimiz “söz” onun ardından mucize dinine (Yahudilik), İsa’ya indirdiğimiz “söz” de onun ardından kehanet dinine (Hıristiyanlık) dönüştürüldü. Bu nedenle Allah’ın aynı zamanda insanlık vicdanından fıskırıp gelen sözü olan hitabı “söz dini” olmuştur. Demek ki inanacaksanız söze inanacaksanız, inkâr edecekseniz yine sözü inkâr edecekseniz...” şeklinde olur. Buradaki “söz” Türk dil, tarih ve kültür evreninde Yunus Emre’nin şu mısralarındaki manayı çağrıştırır ki Türkçe vahiy inseydi sanki bu tarz bir şey olurdu; (Allahu alem).

Söz ola kese savaşı

Söz ola kestire başı

Söz ola ağulu aşı

Bal ile yağ ide bir söz

¹⁴ Yani: “Ey Muhammed! Sana uyararak yerimizden yurdumuzdan olur, dışlanır, terk edilir, çevresiz kalırız. Biz “yeni” olanın riskine katlanamaz, eskiden beri edindiğimiz makamları, mevkileri, konumları terk edip ne olacağı belirsiz bir maceranın peşinden gidemeyiz. Dostlarımız, mütteliklerimiz, kurulu düzenimiz, töremiz, geleneklerimiz var. Biz bunları bir daha nereden bulacağız. Evet, iyi şeyler söylüyorsun, söylediklerinde haklısın, ama bunlar tehlikeli sözler...” diyen şu mübarek Kâbe’nin çevresini kendilerine yurt edindirdiğimiz Mekke’nin ileri gelenleri, kendilerine boyuna nimet, ürün, hediye gelip durduğunu görmüyorlar mı? O kene gibi yapıştıkları statükolarını ne sayesinde elde ettiklerini sanıyorlar? Allah’ın evi olmasa kim gelir bu Allah’ın çölüne!”

¹⁵ Harfi harfine: “İşte meskenleri. Onlardan sonra oralarda çok az oturuldu.”

¹⁶ Demek ki tarihte ortaya çıkmış her uygarlığın ana merkezlerine peygamberler gönderilmiştir. Örneğin Mezopotamya’da Babil uygarlık merkezinin başkenti Ur şehrinde İbrahim, Mısır uygarlık merkezinin başkenti Menfis’de Hz. Musa, Asur uygarlık merkezinin başkenti Ninova’da Yunus, Roma uygarlık merkezinin en önemli şehirlerinden Kudüs’te İsa ortaya çıkmış ve o çağın “idrakine” doğrudan doğruya Allah’tan alarak ilhamı ayetlerini okumuşlardır. Bu anlamda peygamberler ana uygarlık merkezlerine gönderilmişler ve yaşadıkları çağın idrakine seslenmişlerdir. Bunun için bu tür ana uygarlık merkezlerine gönderilen peygamberlere “ulu’l-azm” yani büyük çığır açan, ana uygarlık merkezlerine gönderilen, tarihin büyük kırılma anlarında ortaya çıkan peygamberler denmiştir...

60-Size verilen şeyler dünya hayatının geçici zevki ve süsüdür. Allah katında, kazanılanlar ise hem daha hayırlı hem de kalıcıdır. Bu akıl tutulması neden?

61- Kendisine, yerine getirildiğini göreceği güzel bir söz verdiğimiz kimse, dünya hayatının geçici zevkini yaşatıp kıyamet gününde huzurumuza çıkaracağımız kimse gibi olur mu?

62- Hele onları çağırıp da: “Nerede Bana yakıştırdığınız ortaklarım?” diyeceği gün. 63- Söz üzerlerine hak olanlar: “Ey Rabbimiz, işte azdırdığımız kimseler. Biz onları kendi azdığımız gibi azdırdık. Fakat biz masumuz, onlar bize değil kendi heva ve heveslerine tapıyorlardı” diyecekler.

64- Onlara: “Haydi, yalvarın koştuğunuz o ortaklara” denecek. Yalvaracaklar, fakat onlar kendilerine cevap vermeyecek. Bilakis azaptan alacaklar cevabı; vaktiyle doğru yolda yürüselerdi ya!

65- Hele onlara haykırıp da: “Gönderilen peygamberlere ne cevap verdiniz?” diyeceği gün.

66- Artık onlar için bütün kapılar kapanmış olacak. Birbirilerine soru bile soramayacaklar.

67- Ancak tövbe ederek iman eden, iyiye, güzele, doğruya kendini adanmış olan kimse, işte o kurtulmayı umabilir.

68- RABBİN dilediğini yaratır ve onlar

وَمَا أُوْتِيْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَسَاعِدُوا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا وَمَا
عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَأَبْقُوا فَلَا تَغْفُلُوا ﴿٦٠﴾ آمَنُوا وَعَدَانَاهُ وَعَدَا
حَسَنًا فَمَهْلَا بِهِ كَمَنْ مَتَعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ
هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْخٰضِرِينَ ﴿٦١﴾ وَيَوْمَ نَادِيهِمْ فَيَقُولُ لِمَ
اَلْبَدْرُ كُنْتُمْ تَرْعَوْنَ ﴿٦٢﴾ قَالَ الَّذِيْنَ حَقَّ عَلَيْهِ الْقَوْلُ رَبَّنَا
هُؤُلَاءِ الَّذِيْنَ اَعْوَيْنَا كَمَا اَعْوَيْنَاهُمْ كَا عَوَيْنَا لِنَبِّئَا اَنَّكَ مَا كَانَا
اِيَّاكَ نَعْبُدُونَ ﴿٦٣﴾ وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلَمَّ
يَسْتَجِيبُوْلَهُمْ وَاوَالُوا الْعَذَابَ لَوْ اَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ ﴿٦٤﴾
وَيَوْمَ نَادِيهِمْ فَيَقُولُ لِمَاذَا اَجْبَدْتُمُ الْمَلٰٓئِكَةَ ﴿٦٥﴾ فَعِيَّتْ عَلَيْهِمْ
الْاَبْنَاءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَاءَلُوْنَ ﴿٦٦﴾ فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ
وَعَمِلَ صٰلِحًا فَمَنْ لِيْ اَنْ يَكُوْنَ مِنَ الْمُقْبِلِيْنَ ﴿٦٧﴾ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ
مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَكُمْ الْخِيَرَةُ سُبْحٰنَ اللّٰهِ وَتَعَالٰى
عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿٦٨﴾ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُوْرُهُمْ وَمَا
يُعْلِنُوْنَ ﴿٦٩﴾ وَهُوَ اللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْاَوَّلِيْنَ
وَالْاٰخِرَةِ وَكَانَ الْمُسْتَعْتَبُ وَالْبَدِيْعُ ﴿٧٠﴾

için en hayırlı olanı seçer.¹⁷ Allah, onların ortak koşmalarından uzaktır; yüceler yücesidir!

69- Rabbin onlar içlerinde neyi saklıyor ve neyi açığa vuruyorlar hepsini biliyor.

70- O Allah'tır; O'ndan başka Tanrı yoktur. Her işin başında ve sonunda övgüler O'nadır. Karar O'nundur. Sonunda dönüp dolaşıp O'na geleceksiniz.

¹⁷ Rivayete göre bu ayet Mekkeli müşriklerin Velid bin Muğire veya Ebu Mes'ud es-Sakafi'yi kastederek: “Bu Kur'an iki memleketin birindeki büyük bir adama indirilmeli değil miydi?” (Zuhruf; 31) şeklindeki itirazlarına cevap olarak gelmiştir (Razi, İbn Kesir, Kurtubi). Ayrıca ayete “mâ” takısını olumsuzluk edatı (nefy için olan mâ) olarak okuyup “Onlar için seçme hakkı (hıyareh) yoktur” yerine, ilgi zamiri (şey için olan mâ) olarak okuyup “Onlar için iyi olanı (hayr) seçer” şeklinde mana verilmesi tercihe şayan görünmektedir (Taberi, Zemahşeri).

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ الْآيَةَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ
 مِثْلَهُ غَيْرِ اللَّهِ بِآيَاتِكُمْ بَيِّنَاتٍ أَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ
 إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مِثْلَهُ
 غَيْرِ اللَّهِ بِآيَاتِكُمْ بَيِّنَاتٍ تَشْكُرُونَ فِيهِ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾ وَمِنْ
 رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ الْآيَةَ وَالنَّهَارَ لِتَشْكُرُوا فِيهِ وَلِيَتَّبِعُوا
 مِنْ فَضْلِهِ وَأَلَسَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ
 قِيصُولُ بْنُ سُورَكَاهُ الَّذِي كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٤﴾ وَزَعَمْنَا
 مِنْكُمْ لَمِئَةً شَاهِدًا فَجَعَلْنَا مَا تَوَابَعْتُمْ فَعَلِمُوا
 أَنَّ الْحَقَّ لِلَّهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾ إِنَّ
 قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُوفُرِ
 مَا آتَى مَفَايِجَهُ لِنُفُوهِ بِالْعَصْبَةِ أُولَى الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ
 لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِذْنَا اللَّهُ لَا يَجِبُ الْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾
 وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ
 مِنَ الدُّنْيَا وَأَخْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ
 الْفُسَادَ فَإِذَا رِضْنَا اللَّهُ لَا يَجِبُ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾

71- Söyle onlara: “Hiç düşündünüz mü, eğer Allah geceyi üzerinizden kıyamet gününe kadar kaldırmasa, ışıl ışıl parlayan gündüzü geri getirecek Allah’tan başka Tanrı var mı? Bu vurdumduymazlık neden?”

72- Söyle onlara: “Hiç düşündünüz mü, eğer Allah gündüzü üzerinizden kıyamet gününe kadar kaldırmasa, içinde mışıl mışıl uyuduğunuz geceyi geri getirecek Allah’tan başka Tanrı var mı? Bu kör kütük gidiş nereye?”

73- Sevgi ve merhametinin bir yansıması olarak geceyi ve gündüzü sizin için yaptı. Hem içinde dinlenesiniz hem de çalışıp cömertliğinden isteyesiniz diye. Belki böylece teşekkür etmeyi öğrenirsiniz.

74- O GÜN onlara seslenerek: “Ortaklarım olduğunuzu sandığınız şeyler nerede?” diyecek.

75- Ve her ümmetten bir şahit çıkarıp

“Haydi, kesin delilinizi getirin” dediğimizde artık Allah’ın gerçeğin ta kendisi olduğunu anlamış olacaklar. Uydurup düzdükleri şeyler ise ortalıktan kaybolup gidecek!

76- BAKIN Karun Musa’nın halkından- dı. Büyüklük kompleksine kapılıp onlara azgınlık ediyordu. Ona öyle hazineler vermiştik ki sadece anahtarlarını bir bölük zor taşıyordu. O zaman halkı ona şöyle demişti: “Şımarma, Allah şımaranları sevmez.”

77- Allah’ın sana verdiği bu nimetler içinde ahireti düşün ve dünyadan nasibini de unutma. Allah’ın sana bolca verdiği gibi sen de iyilik için bolca harca. Bunları yeryüzünde fesat çıkarmak için kullanma; çünkü Allah fesat çıkarları sevmez.”

قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي وَإِنَّكَ لَكَاذِبٌ مُّكْتَبٌ
 مِنْ قَبْلِهِ مِمَّا لَعْنُوا مِنْهُ وَمَا شَدِيدُ قُوَّةٍ وَأَكْثَرُ جُمُعًا
 وَلَا يَسْتَلْ عَزْدُ تَوْبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِ فِي ذُنُوبِهِ
 قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ
 قَارُونًا إِنَّهُ لَذُو حِطِّ عَظِيمٍ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْعِلْمَ
 وَتِلْكَ نَوَابِغُ اللَّهِ خَيْرٌ لِّمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُلْقِيهَا
 إِلَّا الصَّابِرُونَ ﴿٨٠﴾ فَخَشَعْنَا فِيهِمْ أَرْوَاحَهُمْ فَمَا كَانَ لَهُ
 مِنْ قُوَّةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْصَرِينَ ﴿٨١﴾
 وَأَصْحَابُ الَّذِينَ كَفَرُوا مَكَانَهُمْ لَا يَأْمُرُ بِعُقُوبَةٍ وَيَنْهَىٰ
 تَبْسُطِ الرِّزْقِ وَإِنْ شَاءَ مِنْ عِبَادِهِمْ وَيَقْدِرُ لَوْ لَا أَنْزَلَ
 اللَّهُ عَلَيْنَا لَتَسَفَّيْنَا وَتِكَانَهُ لَا يَفْعَلُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٢﴾
 تِلْكَ لَمَّا رَأَى الْأَخْرَجُ نَجْمًا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي
 الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾ مِنْ جَاءَ
 بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَمِنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى
 الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾

78- Karun: “Bu serveti üstün deham sayesinde kazandım” dedi. Allah’ın önceki çağlarda ondan daha güçlü ve ondan daha çok kazanmış kimseleri helâk ettiğini sanki bilmiyor muydu? Gel gör ki günaha batmış olanlara artık soru da fayda vermiyor.

79- Karun işte böyle ihtişam içinde halkının karşısına çıktı. Dünya hayatını arzu edenler: “Ah ne olurdu, Karun gibi bize de zenginlik verilseydi, ne nasıplı adammış” dediler.

80- Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise: “Yazıklar olsun size! Allah’ın sevabı, iman edip iyiliğe, güzelliğe, doğruluğa kendini adayanlar için daha hayırlıdır. Ona ise sadece güçlülere göğüs gerenler kavuşturulur” dediler.

81- Sonunda Karun’u, hem de sarayı ile birlikte yerin dibine geçirdik. O zaman Allah’a karşı yardımına koşacak hiç kimseleri bulamadı. Kendini kurtaracak durumda da değildi.

82- Daha dün onun yerinde olmaya can atanlar: “Demek ki Allah kullarındañ kimine verdikçe veriyor; kimine de kısıtıkça kısıyor. Eğer Allah’ın lütfu olmasaydı bizi de yerin dibine geçirmişti. Yok yok kâfirler felâh bulmuyor; bunda hiç şüphemiz kalmadı” demeye başladılar.

83- Ahiret yurduna gelince, Biz onu yeryüzünde büyüklük kompleksine kapılmayan ve fesat çıkarmayanlara hazırlanmış bulunuyoruz. Gelecek Allah bilinciyle yaşayanların olacaktır!

84- Her kim bir güzellikle gelirse ona ondan daha hayırlısı vardır. Her kim de bir kötülükle gelirse, bilsin ki, kötülük yapanlar sadece yaptıklarının karşılığı kadar cezalandırılacaklar.

85- Kur'an'da sana uyman gerekenleri bildiren, hayatında yeni bir safhayı önüne mutlaka açacaktır. O halde de ki: "Kimin doğru yolda yürüdüğünü, kimin de yoldan açıkça saptığını en iyi bilen Allah'tır."

86- Sen bu kitabın sana verileceğini ummuyordun. Bu sana Rabbinin sevgi ve merhametini indirmesidir. O halde sakın kâfirlere arka çıkma.

87- Artık Allah'ın ayetleri sana indirildiğine göre seni durdurmak isteyenlere aldırış etme. Rabbine çağır ve sakın O'na ortak koşanlardan olma.

88- Allah'la birlikte başka bir Tanrıya yalvarıp yakarma. O'ndan başka Tanrı yoktur. O'nun zatından başka her şey yok olacaktır. Karar O'nundur ve dönüp dolaşıp O'na gelecekseniz...¹⁸

¹⁸.Kasas suresinin sonundaki bu pasajda sanki Hz. Peygamberin şahsına hitap edilmiş gibi bir üslûp kullanılsa da, bu tür yerleri, genel olarak Kur'an okuyan herkeşe hitap olarak anlamak gerekir. Çünkü pasajın sonunda "Sakın O'na ortak koşma" ifadesi Hz. Peygamber için düşünülemez. Kaldı ki aslında tüm Kur'an'ın doğrudan onu okuyana hitap ettiği unutulmamalıdır. Zira artık Kur'an elimizde olmasına rağmen, kendi "etkin tarihi" içinde bir zamanlar varolan Mekke, Medine şehirleri, develer, ağullar, Kureys, Muhammed, Ömer, Aişe, Zeyd vs. toz toprak olmuş, ebediyete intikal etmiştir. Yaşayan Kur'an ve daima dipdiri yaşam kaynağı ve yarattıkları üzerine titreyenin (Hayyu Qayyum) zatı dışında her şey yok olup gitmektedir. Artık bu kitabı bizler "yaşayan bir metin" gibi üzerimize alınarak okumak ve yorumlamak zorundayız. Zira artık Kur'an, "tarihsel" hitabından "evrensel" mesajlar çıkarılması gereken, her çağı kendi idraki içinde yeniden "inşa eden" kurucu bir metin işlevi görmek durumundadır. Dikkat edilirse her yüzyılda bir insan kuşakları yılanın kabuk değiştirdiği gibi yenileniyor. Bu demektir ki bugün yeryüzünde yaşayan hiç kimse yüz yıl sonra olmayacak. Ama Hayyu Qayyum olan Allah hep varolacak! Demek ki her nesil kendi idraki ile geliyor ve "yaşayan Kur'an" onların zihin dünyasında bir şekilde yankılanıyor. Bu yankılanmalardan korkmamak gerekir...

29- ANKEBUT SURESİ

Mekke'de inmiştir, 69 ayettir. Mekke döneminde inen surelerin sonuncularındandır. Bazı ayetleri Medine döneminde nazil olmuştur. Bu nedenle surede Mekke'den Medine'ye geçişin izleri görülür. Münafık terimi ilk olarak bu surede geçer. Adını inkârcıların inançlarının örümcek yuvasına benzetildiği 41. ayetteki örümcek (ankebut) kelimesinden almış görünmektedir.

29-ANKEBUT SURESI

Mekke'de nazil olmuştur, 69 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- Elif, Lâm, Mim.

2- İnsanlar sadece “İman ettik” demeleriyle bırakılacaklarını ve sınavdan geçmeyeceklerini mi sanıyorlar?

3- İYİ DİNLEYİN! Biz onlardan öncekileri de sınavdan geçirdik. Böylece Allah, kim sözün namusu ile yaşıyor kim de hayatını yalan üzerine kurmuş bilip ortaya çıkarmış olacak; bundan hiç şüphenez olmasın.¹

4- Yoksa kötülük yapanlar bizden kaçıp kurtulacaklarını mı sanıyorlar? Ne kötü bir anlayış bu!

5- Her kim Allah'a kavuşmayı arzu ederse Allah'ın belirlediği ecel gelip çatacaktır; bundan hiç şüphenez olmasın. O her şeyi işitiyor, her şeyi biliyor.

6- Kim çalışıp çabalarsa yalnızca kendisi için çalışıp çabalamış olur.² Al-

lah'ın hiç bir şeye ihtiyacı yoktur; bundan hiç şüphenez olmasın.

¹ Harfi harfine: “Şüphesiz Biz onlardan öncekileri de ‘fitne’ye uğrattık. Allah sadıkları kesinlikle bilecek ve yalancıları da kesinlikle bilecek.” Bu tür ayetler tarih boyunca İslâm düşüncesinin iki ana ekolünü (Mutezile/Eş’ari) hep karşı karşıya getirmiştir. “Allah’ın “ilim” sıfatı veya felsefi tabirle “Tanrı’nın bilgisi” olarak ünlü tartışma “bilmenin” ne manaya geldiğini etrafında döner. Dahası bu iki ekol tefsir tarihinde neredeyse her ayette karşı karşıya gelerek “Tanrı-insan” ikilemi içinde, biri daha çok “insana” diğeri daha çok “Tanrı’ya” vurguyla öne çıkar. Razi’nin *Mefatihü’l-Gayb* adlı dev tefsiri baştan sonra neredeyse her ayette bu karşı karşıya gelmeyi yansıtır. Bir örnekle açıklayacak olursak Allah engin bir deniz ise bizler O’nun içindeki sualtı varlıkları gibiyizdir. Burada klâsik ekollerden örneğin Eş’arilik sürekli olarak denize, Mutezile ise sürekli olarak balıklara vurgu yapar... Oysa her ikisi iç içedir. Deniz hareket ettikçe balık, balık hareket ettikçe de deniz hareket etmiş olur. Şu halde Allah’ın “bilmesi” denizin içindeki balıkların ne yaptığını bilmesi gibidir. Bu metafor “Allah-insan ilişkisi” hakkında belki bir fikir verebilir...

² CİHAD: 2/218. ayet dipnotu.

7- İman edip iyi, güzel ve doğru işler yapanların kötülüklerini örteriz. Yaptıklarının daha güzeli ile karşılık veririz; bundan hiç şüphemiz olmasın.

8- Biz insana anne-babasına güzellikle davranmasını tavsiye ettik. Ancak onlar tutar da hakkında hiç bir bilgiye sahip olmadığın bir şeyi Bana ortak koşman için zorlarlarsa onları dinleme.³ Bana gelecekseniz ve Ben o zaman yaptığınız her şeyi gözünüzün önüne sereceğim.

9- İman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanları ise iyi, güzel ve doğru olanların arasına katacağız.

10- BAZI İNSANLAR “Allah’a iman ettik” der dururlar. Fakat Allah yolunda en küçük bir sıkıntıya gelemeyen, bir eziyete uğradıklarında insanlardan gelen eziyetleri Allah’ın azabı gibi tutarlar. Böylesi tiplerin Rabbinden bir yardım gelince hemen “Kesinlikle Biz sizinle beraberdik” diyeceklerinden hiç kuşkun olmasın. İyi de, Allah’ın insanların içlerinden ne geçirdiğini en ince ayrıntısına kadar bildiğinden haberleri yok mu bunların?

11- Allah iman edenlerin de münafıkların⁴ da kimler olduğunu gösterecek; bundan hiç şüphemiz olmasın.

12- Kâfirler iman edenlere: “Bizim gibi yaşayın, günahınız boynumuza” derler. Oysa günah üstlenmek kim onlar kim? Dikkat edin, düpedüz yalancı bunlar.⁵

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ
وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرًا حَسَنًا الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٧﴾ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ
بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرَكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا
تُطِعْهُمَا إِلَّاءَ مِمَّا جُمِعَ لَكَ فِي الْكِتَابِ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾ وَالَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ﴿٩﴾ وَمَنْ
النَّاسُ مِنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ
فِتْنَةَ النَّاسِ كَسَدَابِ اللَّهِ وَلَئِنْ جَاءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ
لَيَعْلَمَنْ أَنَا كُنْتُمْ مَعَكُمْ أَوْ لَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ
الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾ وَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ
﴿١١﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَالَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا
وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ وَمَا نَحْمِلُ مِنْهَا مِنْ شَيْءٍ
إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٢﴾ وَاتَّبِعْنَا لِنَأْتِلَنَّهُمْ وَانْمَازِعَ
أَنْفُسَهُمْ وَلَيَسْتَنْبِؤُنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿١٣﴾
وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا
خَمْسِينَ عَامًا فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٤﴾

13- Hâlbuki onlar sadece kendi günahlarından değil, boyunlarındaki onca ve balden de kaçamayacaklar. Kıyamet günü, sorumsuzca yaptıklarından dolayı kesinlikle hesaba çekilecekler; bundan hiç şüphemiz olmasın.

14- İYİ DİNLEYİN! Nuh’u halkına gönderdik. İçlerinde ellisi eksik bin yıl kaldı.⁶ Derken onları tufan yakalayverdi. Zulmedip duruyordular.⁷

³ Demek ki anne-babaya güzellikle muamele onların doğrudan “isimlerine” değil “anne-baba” oluşlarmadır. Bu annelik ve babalık kurumuna yönelik bir saygıdır. Eğer onlar Allah’tan başkasına tapınmaya, O’nun bölünmez bütünlüğünü parçalamaya yönelik bir ortak koşma (şirk) içindeyseler, onların bu konudaki isteklerine itaat edilmez. Buradan hareketle bunu diğer tüm toplumsal kurumlar için de genel-

leyebiliriz. Bir Müslüman için asla körü körüne itaat diye bir şey olamaz. İtaat şahsa değil, “ilke ve değere”dir. O ilke veya değer ortadan kalkarsa şahsın da itaat edilmeye lâyık bir tarafı kalmaz. Bu durum Müslüman bilinçte şu sözlerle yankısını bulmuştur; “Merhamet etmeyene merhamet edilmez”, “Yaratıcıya isyanda yaratılmışa itaat yoktur...”

⁴ MÜNAFIK: Sözlükte [نفاق] kökü mastar olarak “tükenmek, bitmek, kalmamak” demektir. Harcamak, sarf etmek, tüketmek (*infâq*); çok harcayan, çok tüketen (*min-fâq*); tünel (*enfâq*); masraf, harcama, gider (*nafaqa*); Arap tavşanı (*jerboa*) veya tarlafaresinin yuvasına girip çıkması (*münâfega*); iki yüzlülük, bir öyle bir böyle görünen (*münâfıq*) kelimeleri bu köktendir... Bu ayet Kur’an’da *münafık* teriminin iniş sırasına göre ilk geçtiği yerdir. Kur’an bu terimle ele aldığı karakteri Arapların *jerboa* dedikleri tavşana veya tarlafaresine benzetiyor. Bu tarlafaresi kendine iki yuva yapar, birinde tehlikeli bir durum olursa hemen diğerine geçerdi. İşte tarlafaresinin bu davranışını iman konusunda da kimi insanlar yapınca onlara *münafık* dendi. Bunların da biri içte diğeri de dışta iki yuvaları vardır. Bakarlar durum hangisinde iyi ise ona girerler. İman yuvası tehlikeye maruz kalır, sıkıntılı olmaya başlarsa hemen orayı terk ederek küfür yuvasına geçiverirler. Duruma göre işlerine hangisi geliyorsa ona giriverirler. Sabit bir yuvada sebat göstermezler. Daima yedekte yuvaları bulunur... Keza “tükenmek” anlamına gelen *infâq* ile *nifâq* aynı kökten olduğu için biri iki diğeri tek yuvası olanların karakterini betimler. İki yuvası olanlar içten tükenmiş, bitmiş, kof veya zayıf inançlı oldukları için sıkıntıyla karşılaşınca hemen yuvayı terk ederler, onların bu davranışına *nifâq* denir. Tek yuvası olanlar ise içten güçlü, kavi, sağlam inanca sahip oldukları için yuva değiştirmezler. Buldukları yuvalarında sebat eder, güçlülere göğüs gererler. Böylece güçlü imanları onların direnmelerini, yuvayı terk etmemelerini sağlar. İçten içe tükenmiş olmadıkları için buna gerek duymazlar. Bilakis ellerindekini başkasına yardım yolunda harcayarak tüketirler, buna da *infâq* denir. Bu harcama aslında maddî veya manevî olarak tükenmiş olanları güçlendireceği için görünüşte malın tükenmesi (*infâq*) gibi görünen, gerçekte ise tükenmişliğin (*nifâq*) ortadan kaldırılmasına dönüşür...

⁵ Harfi harfine: “Şüphesiz küfreden kimseler iman eden kimselere ‘yolumuza tabi olun, günahlarınızı yükleniriz’ dediler. Oysa onlar onların günahlarından bir şey yüklenecek değildirler. Onlar kesinlikle yalancılardır.”

⁶ Ayette geçen “ellisi eksik bin yıl” ifadesi Arapça’da çokluktan kinayedir. “Çok uzun süre aralarında kaldı. Çok uğraştı, çok didindi” demek istenmektedir (Zemahşeri). Türkçe’de Pir Sultan Abdal’a ait şu deyişte geçen “kırk yıl” tabiri bu manayı çağırıştırır;

“Haberin duyarsın peyikler ile
Yaramı sarsınlar şehidler ile
Kırk yıl dağda gezdim geyikler ile
Dost senin derdinden ben yana yana”

⁷ Demek ki Nuh’un kavmi “zulmettikleri için” değil “zulmedip duruyorlarken”

afete maruz kalmıştır. Bu ikisinin arasındaki fark şudur; Allah hiçbir halkı işledikleri günah sebebiyle helâk etmez. Bilakis günah işleyip duruyorlarken günlerden bir gün afete maruz kalırlar. Aksi halde her günah işleyenin, her zulmedenin oracıkta helâk edilmesi icap ederdi ve halen de helâk edilmesi gerekir. Çünkü dünyada nice zulümler işlendiği halde hemencecik helâk edilmemektedirler. Fakat günlerden bir gün hiç beklemedikleri bir anda afete maruz kalmakta veya hiçbir afete maruz kalmadan onca günah, zulüm ve inkârla kuştüyü yataklarında ölüp gidenler olmaktadır. Bütün bunlar yeryüzünde meydana gelen doğal afetlerin kulların zulmü nedeniyle değil kendi tabii akışları çerçevesinde meydana geldiğini, insanların zaman zaman bunlara maruz kaldığını, böylesi maruz kalmalara karşı ise sürekli olarak uyarıldığımızı gösterir. Zira afetten bir daha çıkamamız söz konusu olabilir ve o zaman da tövbe etmek için vakit çok geç olabilir... Ayrıca Bkz. 11/110 ve 117. ayet dipnotları.

24- İbrahim'e dönersek... Halkının ona cevabı sadece "Onu öldürün veya ateşe atın" demekten başka bir şey olmadı. Fakat Allah onu ateşten korudu. Bu olayda inanacak bir topluluk için dersler vardır; bundan hiç şüpheleniz olmasın.⁸

25- İbrahim: "Siz, sadece dünya hayatında aranızdaki sevgi ve dostluk yüzünden Allah'ı bırakıp bir takım putlara tutulmuşsunuz. Fakat kıyamet gününde birbirinizi tanımazdan gelecek ve birbirinize lânetler yağdıracaksınız. Varacağınız yer ateştir ve orada yardım edecek bir kimse de bulamayacaksınız."

26- Böylece İbrahim'e bir tek Lut iman etti. İbrahim: "Rabbime hicret edeceğim. O güçlüdür, çok bilgedir; bundan hiç şüphem yok" dedi.

27- Biz ona İshak ile Yakup'u da ihsan ettik. Peygamberliği ve kitabı onun ocağından sürdürdük. Kendisine dünyada hak ettiği karşılığı verdik. Ahirette de iyi, güzel ve doğrulardan olacak; bundan hiç şüpheleniz olmasın.

28- LUT bir zamanlar halkına: "Siz gerçekten çok iğrenç bir iş yapıyorsunuz. Sizden önce hiç bir halk böyle bir halt işlemedi" diye seslendi.

29- Devamla: "Siz hep böyle erkeklerle eşcinsel ilişkilere girecek, kadınlardan

فَتَاكَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اسْأَلُوهُ
أَوْ حَرِّقُوهُ فَأَنْجَاهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ
لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٤﴾ وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِثْلًا لِقَوْمِ اللَّهِ
أَوْثَانًا مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمُ بِبَعْضٍ لِيَلْعَنَ بَعْضُكُمُ
بَعْضًا وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمُ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٥﴾
فَأَمَّا لَهَ لُوطُ وَقَالَ إِنِّي مُهَيَّجٌ إِلَى رَبِّي أُنذِرُ
مُؤْمِنِي الْمَكِّيَّةِ ﴿٢٦﴾ وَمِمَّنْ لَهَ الْخِطَابُ فِي الْغَوَابِ
وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَأَيَّاهُ أَجْرًا فِي الدُّنْيَا
وَإِنَّ فِي الْآخِرَةِ لِمَنْ الصَّالِحِينَ ﴿٢٧﴾ وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ
إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ
مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٢٨﴾ أَتَيْتُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقَاطِعُونَ السَّبِيلَ
وَأَنْتُمْ فِي نَادِيكُمُ الْمُنَكَّرِ فَأَكَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا
أَنْ قَالُوا إِنَّا بِعَذَابِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٩﴾
قَالَ رَبِّ انصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ ﴿٣٠﴾

yüz çevirecek ve toplantılarınızda edepsizlik yapıp duracak mısınız?" dediği zaman halkının cevabı: "Eğer söylediklerin doğruysa getir bize şu Allah'ın azabını da görelim" demekten başka bir şey olmadı.

30- Lut: "Ey Rabbim! Yozlaşmış ve kokuşmuş şu güruha karşı bana yardım et" dedi.

⁸ Bkz. 21/69. ayet dipnotu.

31- Elçilerimiz İbrahim'e müjde ile vardıklarında: "Haberin olsun, biz bu memleketin halkını helâk edeceğiz, zulümleri ayyuka⁹ çıktı" dediler.¹⁰

32- İbrahim: "Orada Lut var ama" dedi. Onlar: "Orada kimin bulunduğunu pekâlâ biliriz. Merak etme, onu ve ailesini kurtaracağız. Ancak karısı kurtulamayacak" dediler.

33- Elçilerimiz Lut'a gelince onlar adına üzüldü ve eli ayağı birbirine dolaştı. Onlar da: "Korkma ve üzülmene seni ve aileni kurtaracağız ancak karını kurtulamayacak" dediler.

34- "Haberin olsun, biz bu yöre halkının yaptıkları iğrençliklerin karşılığı olarak gökten korkunç bir azap indireceğiz" dediler.

35- Dikkat edin! Biz aklını kullanacak bir topluluk için orada bir ibret tablosu bıraktık.¹¹

36- MEDYEN'e de kardeşleri Şu'ayb dedi ki: "Ey halkım, Allah'a ibadet edin de ahiret gününü bekleyin. Yeryüzünde sağa sola saldıracak fesat çıkarmayın."

37- Fakat ona bütün bunlar yalan dediler. Derken bir gün şiddetli bir depreme maruz kaldılar ve yurtlarında dizle-

وَمَا جَاءَتْ رُسُلَنَا مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ قَالُوا مَا مَلَكَوا
أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إِنْ كُنَّا لَمَلِكِينَ ﴿٣١﴾ قَالُوا
فِيهَا لَطُوطٌ قَالُوا لَنْ نَعْلَمَ بِمَنْ فِيهَا النَّجِيَّةُ وَأَمَّا
إِلَّا أَمْرَانَهُ كُنْتُمْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٢﴾ وَوَلَّى أَنْ جَاءَتْ
رُسُلَنَا لُوطًا سَئِئًا بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالُوا
لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ إِنَّا مُنْجِيُونَ وَأَمَّا لَكَ إِلا أَمْرَانِكَ
كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٣﴾ إِنَّا مَنَّلْنَاهُ عَلَىٰ أَهْلِ
هَذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْرًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ
﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ دَرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِقَوْمٍ
يَعْقِلُونَ ﴿٣٥﴾ وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَا قَوْمِ
اعْبُدُوا اللَّهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْآخِرَ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ
مُفْسِدِينَ ﴿٣٦﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذْنَاهُم بِالرَّجْفَةِ فَأَصْبَحُوا
فِي دَارِهِمْ جَائِعِينَ ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودًا وَقَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ
مِنْ مَآكِنِهِمْ دَرَجَاتٍ لَعَلَّ الشَّيْطَانَ أَعْمَاهُمْ
فَصَدَّ هُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ ﴿٣٨﴾

ri üstü çöke kaldılar.¹²

38- AD VE SEMUD'un kalıntıları da ortadadır... Şeytan onlara yaptıklarını güzel göstermiş ve kendilerini yoldan çıkarmıştı. Oysa çok uyanık geçinirlerdi.¹³

⁹ Ayyuk: 1- Süreyya yıldızına yakın keçi yıldızı de denen parlak yıldız. 2- Gökyüzünün en yüksek kısmı; "Ayyuka çıkardım nâle vü dâdı" /Âşık Ömer. Ayette geçen "Onun ehli zalimler oldular" ifadesi, işledikleri günahın çokça sürüp gittiğini gösterir. Bu, "işlediği günah boyunu aştı, suçu ayyuka çıktı" dediğimiz şeydir. Yani çok günah işlediler, iyice azdılar, iş sandığımızdan daha öteydi manasında...

¹⁰ Harfi harfine: "Onun ehli zalimler oldular; hiç kuşku yok."

¹¹ Lut Gölü'nde (Ölü deniz) bir zamanlar Sodom ve Gomorre diye bilinen iki şehir bulunuyordu. Büyük bir yer sarsıntısı ve volkanik patlamalar neticesinde şehir bir taraftan dibe çökerken diğer taraftan lâv püskürmesine maruz kaldı. Her iki şe-

hirde tarihten silindi. Buldukları yerde derin bir çukur açıldı. İçinde her hangi bir balık ve bitkinin yaşamasına imkân vermeyen sülfür ve potasyum bulunuyordu. Bunun için oraya “Ölü Deniz” dendi. Bugünkü Kudüs’ün doğu tarafındadır. Buralar eski haritalarda Kenan ülkesi olarak da geçer...

¹² Medyenliler, bugünkü Mısır ile Filistin arasındaki Sina yarımadasının Moab dağları diye bilinen Filistin tarafına yakın yerlerinde yaşamaktaydı. Ticaretteki yolsuzlukları ve soygunculukları ile tanınırlardı. Günlerden bir gün şiddetli bir deprem bölgenin altını üstüne getirdi ve taş üstünde taş bırakmadı... Görülüyor ki Kur’an hitap çevresi olan Sami/Arap dil, tarih ve kültür evreninde meydana gelen unutulmaz afetlerden örnekler vermeye devam ediyor...

¹³ Bkz. 7/73 ve 11/60. ayet dipnotları.

39- VE YİNE Karun, Firavun ve Haman...¹⁴ Bunlara da Musa söze dayalı apaçık ayetlerle geldi. Fakat onlar yeryüzünde büyüklük kompleksine kapıldılar. Oysa elimizden kaçıp kurtulacak değillerdi.

40- Özetle her birini günahı ile yakaladık. Kiminin başına taş yağdırdık, kimini korkunç bir ses yakaladı, kimini yerin dibine geçirdik, kimini de suda boğduk. Allah onlara haksızlık etmiyordu. Fakat onlar kendi kendilerine haksızlık ediyorlardı.

41- ALLAH'TAN başkasını yâr edininin durumu, kendisine ağ öreerek ev yapan örümceğe benzer. Hâlbuki iyice bilseler evlerin en çürüğü örümcek evidir.

42- Allah onların kendisini bırakıp da hangi şeylere yalvardıklarını biliyor; bundan hiç şüpheniz olmasın. Allah çok güçlü, çok bilgedir.

43- İşte Biz insanlar için böyle örnekler veriyoruz. Fakat onlara bilgili olanlardan başkasının aklı ermiyor.

44- Allah gökleri ve yeri gerçeğin ta kendisi olarak yarattı. Bunda iman edecekler için büyük dersler vardır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

45- SANA vahyedilen bu kitabı baş-

وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مُوسَى
بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ
﴿٣٩﴾ فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذُنُوبِهِمْ فَنَسْفَعُ مِنْهُم مَّنْ أَرْسَلْنَا
عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُمْ مَّنْ أَخَذْنَا الصُّبْحَةَ وَمِنْهُمْ
مَّنْ حَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ وَمِنْهُمْ مَّنْ أَعْرَفْنَا وَمَا كَانُوا
اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾
مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ
الْعَنْكَبُوتِ إِذَا أَخَذَتْ بُيُوتًا وَإِنَّا أَوْهَنُ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ
الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ إِنَّا اللَّهُ نَعْلَمُ مَا يُدْعَوْنَ
مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤٢﴾ وَتِلْكَ
الْأَمْثَالُ لِنَصْرِيفٍ أَلَّا تَعْقِلُوا إِلَّا الْعَالَمُونَ
﴿٤٣﴾ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَالْحَوَارِ فِي ذَلِكَ
لَايَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾ أَنزَلْنَا أُورُوجًا إِلَيْكَ مِنَ الْكُتَابِ
وَاقْرَأِ الصَّلَاةَ إِذَا صَلَوَةٌ سَبَقَتْ عَنِ الْفَجْرِ وَالْمَسَاءِ
وَكَرِهْتَ وَاللَّهُ كَبِيرٌ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾

kalarına da ilet ve câmı gönülden namaz kıl. Namaz insanı kötülük yapmaktan, sağduyuya aykırı davranmaktan alıkoyar; bundan hiç şüpheniz olmasın. Allah'ı daima hatırdan tutmak çok büyük bir iştir. Allah bütün yaptıklarınızı biliyor.

¹⁴ Karun, Firavun ve Haman... Bu üçlünün yan yana zikredilmesi aynı zamanda önemli bir mesaj da vermektedir. Şöyle ki Firavun eski Mısır hükümdarlarına verilen genel addır. "Ra" Mısır'ın güneş tanrısı olup Fi-Ra-Vun "Tanrı'nın oğlu" veya "Tanrı'nın cisimleşmiş hali" demektir. Bu anlamıyla Firavun bir Tanrı-Kral'dır. Haman da Tanrı Amon-Ra'nın hizmetkârı anlamında Ha-Amon'un Arapçalaşmış hali oluyor. Firavun'un hemen yanı başındaki din adamı veya rahip demektir. Hindulardaki Brahman, eski Türklerdeki Şaman veya Kam, Yahudilerdeki Haham, Perslerdeki Moğ (Molla) veya Mobed, Hıristiyanlardaki Papaz,

Nebatilerde Afkallu vs. Haman ile aynı manayı çağrıştırır. Karun ise üçlüyü tamamlayan zenginlik figürüdür. Bunlar bir toplumda birbirini besleyen üçlü saccayağıdırlar. Tarih boyunca devam eden ve bugünde etkisini sürdüren siyasî-askeri (Firavun), dini (Haman) ve ekonomik (Karun) güç odaklarının kurdukları büyüklük kompleksine (istikbar) dayalı düzen ve sistemleri ifade ederler. Bunlar kendi başlarına veya hak ettikleri için o makamlara gelmiş degillerdir. Firavun halkların güvenlik korkusundan, Haman Tanrı, din, sihir, büyü, tılsım ve kehanet inancından, Karun da zenginlik umudundan beslenir. Bunları besleyen halklardaki bu korku, inanç ve umutlardır. Bütün bunlar Kur'an'dan önceki eski dünya dinlerinin sembolleri olup Kur'an tarafından reforma uğratılarak ortadan kaldırılmıştır. Kur'an'ın son suresinde insanların rabbinin, melikin ve ilâhının "Allah" olduğu söylenerek her tür siyasî, dini ve ekonomik Tanrılaşma eğilimleri mahkum edilmiş ve "insanoğlu" o tek kişilik varoluşu ile ön plana çıkarılmıştır... Esasında Allah "Tanrı" olmadığı gibi insan da "kul" değildir. Zira bunlar eski Mısır, Sümer, Babil, Pers, Roma vs. dünyasına ait kavramlardır. Allah-insan ilişkisini Tanrı-kul şeklinde kurgulayıp efendi-köle ilişkisi olarak anlayan eski dünya dinlerinin bu kavramlarını "geçiş amacıyla" kullanan Kur'an, dini muhayyileye yepyeni boyutlar getirmiştir. Dikkatle okunduğunda artık bunların eski anlamlarını kaybettiği görülür. En başta din adamları sınıfını kaldırıp, Tanrı'nın oğlu, temsilcisi, gölgesi, cisimleşmiş hali şeklindeki Tanrı-Kral anlayışını yok ederek bütün mülkün Allah'a ait olduğunu (*lehu'l-mülk*) ilan etmiştir. Böylece kralların, din adamlarının, heykellerin, kült merkezlerinin önünde yerlerde sürünen insanoğluna kralı, din adamı, temsilcisi, oğlu, heykeli, kült merkezi vs. olmayan, görünmeyen, hiçbir şeye benzemeyen, soyut bir Allah inancı getirerek onu her tür somut bağımlılıklardan kurtarmış, özgürleştirmiştir. Ancak yedinci yüzyılda Kur'an'ın başlattığı dini dünyadaki bu devrimci reform çığırının Müslümanlarca yeterince sürdürüldüğü söylenemez. Bu konuda eski dünya dinlerinin alışkanlık ve geleneklerine tekrar dönülmüş, binlerce yıllık eski dini törelerin ve alışkanlıkların bünyeye sızmasına mani olunamamıştır. Bu nedenle Kur'an'ın yedinci yüzyılda başlattığı reform çığırını olanca hızıyla sürdürmek ve mantıki sonuçlarına dek götürmek gerekmektedir...

46- Önceki çağlarda indirilen kitapları izlediklerini iddia edenlerle haksızlık yapmadıkça en iyi bir şekilde mücadele edin. Deyin ki: “Bize indirilene de size indirilene de iman ettik. Bizim Tanrımız ile sizin Tanrınız birdir. Biz O’na adanmış Müslümanlarız.”

47- İşte sana böyle bir kitap indirdik. O’nun için kendilerine kitap ulaştırdıklarımız ona iman ederler. Önceki çağlarda indirilen kitapları izlediklerini iddia edenler arasında da ona iman edenler vardır. Bizim ayetlerimizi ancak kâfirler inkâr eder.

48- Sen bundan önce ne bir kitap okumuş ne de elinle yazmıştın. Öyle olsaydı gerçeği çürütmeye çalışanlar bunu kaçırmaz, hemen kullanmaya kalkarlardı.¹⁵

49- Fakat bu Kur’an, kendilerine bilgi verilenlerin içlerine işleyen, söze dayalı apaçık ayetlerdir. Bizim ayetlerimizi ancak zalimler inkâr eder.

50- Buna rağmen hâlâ: “Ona Rabbin den güce dayalı olağanüstü mucizeler indirilmeli değil miydi” diyorlar. Söyle onlara: “O güce dayalı olağanüstü mucizeler Allah’ın kudretindedir. Ben sadece açıkça uyanışa çağırıyorum.”¹⁶

51- Karşılarında okunup duran, sevgi ve merhamet kaynağı kitabı sana indirmemiz yetmedi mi onlara? Bu kitap iman

وَلَا تَجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ۚ
الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ ۚ وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنزِلَ إِلَيْنَا
وَأُنزِلَ إِلَيْكُمْ ۚ وَاللَّهُ وَاحِدٌ ۚ وَنَحْنُ لَهُ
مُسْلِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ ۚ فَالَّذِينَ
آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ۚ وَمِنْ هَؤُلَاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ
وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الْكَافِرُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا كُنْتَ
تَتْلُو مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذًا لَا تَرَاهُ
الْمُبْطِلُونَ ﴿٤٨﴾ بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا
الْعِلْمَ ۚ وَمَا يُجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ ﴿٤٩﴾ وَقَالُوا
لَوْلَا أَنْزَلَتْ عَلَيْنَا آيَاتٌ مِنْ رَبِّنَا ۙ فَلَا لَكُنَّا آيَاتٌ عِنْدَ
اللَّهِ ۚ وَإِنَّمَا آيَاتُنَا نُنزِلُ بِمَنْ نَشَاءُ ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا
عَلَيْكَ الْكِتَابُ ۚ تَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ فِي ذَٰلِكَ لَرْحَمَةٌ
وَذِكْرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ
شَهِيدًا ۚ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَالَّذِينَ آمَنُوا
بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٥١﴾

edecek bir halka özünü hatırlatan bir öğüttür; bundan hiç şüphemiz olmasın.

52- Söyle onlara: “Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. O göklerde ve yerde ne varsa bilir. İçi boş kof inançlara kapılıp Allah gerçeğini örtbas etmeye kalkanları, işte onları büyük bir hüsrana bekliyor.

¹⁵ Yani: Ey Muhammed! Sen bu Kur’an gelmezden önce, ne daha önce gönderilmiş kitaplardan birisini okumuş, ne de bu konularla ilgili bir kitap yazmıştın. İlahî kitaplarla ilgili birisi değildin. Peygamber olmayı da hiç beklemiyordun. Ticaret ve hesap tutma gibi okuma ve yazma ile ilgili işler yapıyorsan da bu ilâhî kitaplarla ilgili değildi. Bunlardan habersizdin. Eğer böyle olsaydı “Bu adam zaten bu tür kitaplarla ilgilenip duruyor. Daha önce Tevrat’ı ve İncil’i okumuş.

Söyledikleri onlardan iktibas etmekten başka bir şey değil” derlerdi. Halbuki sen hayatın boyunca ne Tevrat’ı ne İncil’i okumuş veya onlar üzerine yazılar yazmış, araştırmalar yapmış birisi değilsin... Demek ki bu ayet Hz. Peygamber’in hiç okuma yazma bilmediğini değil önceki ilâhî kitaplarla ilgili bir okuması ve yazması olmadığını söylemektedir. Çünkü bağlam “önceki çağlarda inen kitaplar ve onları izlediklerini iddia edenlerle” ilgilidir. Yukarıdan beri bunlara karşı nasıl davranılması gerektiği anlatılıyor ve sözün geldiği yerde “işte bu önceki çağlarda inen kitaplardan senin haberin yoktu, onlardan birisini okumuş veya onlarla ilgili her hangi bir şey yazmış değildin” demek isteniyor...

¹⁶ Yani: Benim işim size 1- Mevt (ölüm) 2- Afet 3- Kıyamet gerçeğini haber vermekten, bunlardan birisi gelip çatmadan önce sizi aklınızı başınıza toplamaya çağdırmaktan ibarettir. Aksi halde tövbe etmeye bile vaktiniz kalmayabilir. Çünkü bunlar geldi mi ansızın gelir. Bunun için size “söze dayalı apaçık deliller” (*ayâtun beyyinât*) ile uyarılarda bulunuyorum. Benden, boyumu aşan, Allah’ın elinde olan “güce dayalı olağanüstü mucizeler” istemeyin...

53- Senden hemen şimdi azap istiyorlar. Eğer belirlenmiş bir süre olmasaydı azap onlara çoktan gelmişti. Merak etmesinler, istedikleri o azap hiç farkında olmadıkları bir zamanda ansızın gelive-recek; bundan hiç şüpheleri olmasın.

54- Senden hemen şimdi azap istiyorlar. Bekleyin hele, cehennem kâfirleri öyle bir kuşatacak ki...

55- O gün azap onları dört bir yandan saracak da: "Tadın bakalım neler yapı-yordunuz" denecek...

56- EY BENİM iman eden kullarım! Benim yeryüzüm alabildiğine geniştir. Yalnızca Bana ibadet edin, Bana!

57- Her can ölümü tadacaktır. Dönüp dolaşıp Bize geleceksiniz.

58- İman edip iyilik, güzellik, doğru-luk için çalışanları cennetin altlarından ırmaklar akan köşklerine yerleştirece-giz. Oradan bir daha çıkmayacaklar; bundan hiç şüphemiz olmasın. Çalışan-lar için ne güzel, ne hoş bir karşılık!

59- Zira onlar güçlülere göğüs ger-mişler ve yalnızca Rablerine dayan-mışlardır.

60- Nice hayvanlar var ki hiç de ge-çim endişesi taşımadan bal gibi yaşa-yıp giderler.¹⁷ Allah onlara da rızık veriyor, size de. O her şeyi işitiyor, her şeyi biliyor.

61- Onlara: "Gökleri ve yeri yaratıp, güneşi ve ayı emri altında tutan kim-dir?" diye sorsan kesinlikle "Allah" di-yecekler. İyi de, nasıl oluyor da aldırış

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا إِجْرٌ مِّنْ سِوَاكَ لَمُرُّوا بِالْعَذَابِ
وَلَيْتَأْتِيَهُمُ غِيظَةٌ مِّمَّنْ لَّا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾ يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ
وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٥٤﴾ يَوْمَ يُنْفِثُهُمُ الْعَذَابُ
مِنْ قُوقُبِهِمْ وَمِنْ حَيْثُ أَرَجَلُهُمْ وَيَقُولُونَ ذُو قُورًا كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾
يَا عِبَادِ إِنِّي لَذِينَ آمَنُوا أَنَا رَاضٍ وَإِلَيْكُمْ أَعْبُدُونَ ﴿٥٦﴾ كُلُّ
نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّا لَآتِيَنَّ السَّجُودَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ إِنَّا نَسْفَعُهُمْ مِنْ حَيْثُ نَشَاءُ نَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارَ
خَالِدِينَ فِيهَا نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٥٨﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ
يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾ وَكَانَ مِنْ دُونِهَا لَا يَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا
وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾ وَلَيْتَأَسَّأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَقَوْلُوا اللَّهُ مَا نَافَعُ
يُؤْمِنُونَ ﴿٦١﴾ اللَّهُ يُنْزِلُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ
وَيَقْدِرُ لَهُ إِنَّا اللَّهُ يَجْعَلُ شَيْءٌ عَلَيْهِ ﴿٦٢﴾ وَلَيْتَأَسَّأَلْتَهُمْ تَزَلَّ
مِنْ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْبَسَ بِهِ الْأَرْضُ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَقَوْلُوا
اللَّهُ قُلْ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾

etmiyorsunuz o zaman?

62- Allah dilediğine rızık genişletir, dilediğine de kısıtıkça kısar. Allah kesinlikle her şeyi biliyor.

63- Yine onlara: "Gökten azar azar su indirip ölü toprağa hayat veren kimdir?" diye sorsan kesinlikle "Allah" diyecekler. Madem öyle de ki: "Bütün övgüler Allah'a mahsustur." Gel gör ki onların çoğunun akli tutulmuş...

¹⁷ Harfi harfine: "Nice hayvan var ki rızıkını taşıyamaz. Onlara da size de rızıkını Allah veriyor."

64- Şunu iyi bilin ki bu dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden ibarettir. Oysa ahiret yurdu, işte asıl hayat budur! Keşke bunun böyle olduğunun bilincinde olsalardı.

65- Baksana gemiye bindiklerinde dini Allah'a has kılarak O'na canı gönülden nasıl da yalvarıp yakarırlar. Fakat kendilerini karaya çıkardık mı hemen onu bunu Tanrılaştırıp ortak koşmaya başladılar.

66- Verdiğimiz nimetlere nankörlük etsinler ve hayattan zevk alsınlar diye! Fakat çok yakında öğrenecekler!

67- Görmezler mi çevresindeki herkes paniğe kapılmışken sapa sağlam duranı? Artık içi boş kof inançlara kapılıyorlar da Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?¹⁸

68- Kendi uydurduğu yalanları Allah'a yakıştıran veya gelen, gerçeğin ta kendisi olduğu halde ona yalan diyen kim-seden daha zalim kim olabilir? Demek ki cehennem kâfirler için boşuna değil?

69- Uğrumuzda canla başla cihat

وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ
لَكُلِّ الْحَيَوَانِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾ فَاذْكُرُوا فِي الْفَلَاحِ دَعْوَةَ اللَّهِ
مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّيْنَاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ
﴿٦٥﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ وَيَتَّخِعُوا نُفُسَهُمْ فَيَسْقُوتَ
أُودُنُهُمُ الْوَادِعَانَا جَحِيمًا إِنَّهَا وَأَخِطَفُ النَّاسِ مِنْ حَوْلِهِمْ
أَعْيَابًا لِبَاطِلٍ يُؤْمِنُونَ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَكْفُورُونَ ﴿٦٦﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ
مِمَّنْ أَفْرَأَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ أَلَيْسَ
فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿٦٧﴾ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا
لَنَنْدِيَنَّهُمْ سُبْحَاتًا وَإِنَّا لَنَلْعَبُ الْفَاسِقِينَ ﴿٦٨﴾

edenlere yollarımızı gösteririz; bundan hiç şüpheniz olmasın. Allah güzel ahlak sahipleri ile beraberdir; hiç kuşku yok!

¹⁸ Yani: Gemiye binip denizde fırtına çıktığında Allah'a sığınan, karaya çıkıp emniyete kavuşunca da hemen Allah'a ortaklar koşup onu bunu Tanrılaştırmaya kalkışana karşılık, kavi imana sahip olanı, denizde, karada, iyi günde kötü günde hep Allah'a dayanan, O'na tevekkül edeni görmüyorlar mı? Böyle imana sahip olanlar çevresindeki insanlar Allah'ın varlığı hakkında şüphe içinde kıvranıp, evrende kendilerini yalnız hissettikleri için ontolojik kriz içinde değildirler. Sağlam bir inanca sahip oldukları için ölümden sonra ne olacakları konusunda tedirginlik yaşamazlar... Demek ki insanoğlu bu evrenin bir sahibi olduğunu, Allah'ın geçmişi ve geleceği kuşattığını, evrende yalnız olmadığını düşünür ve böyle inanırsa açlık, gelecek ve ölüm korkusunu yener. Huzursuz, tedirgin ve bunalım içinde olmaz. Bu tür ruhî bunalımların ilacı şu muazzam görkemin bir yüce sahibinin olduğu ve O'nun kendisi ile birlikte olduğu hissidir...

30- RUM SURESİ

Mekke'de inmiştir, 60 ayettir. Eski dünyanın kadim rekabeti Roma-Pers çekişmesi ve bunların ürettiği Yahudi-Hıristiyan teolojilerinin aşılması yönünde hedef gösterme ve yönlendirme yapıldığı için dönemin çatışan iki süper gücünden birinin adı (Roma) sureye isim olmuş görünmektedir.

30-RUM SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 60 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ
SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1-Elif, Lâm, Mim.

2/4- ROMALILAR sımıra yakın bir yerde yenildi. Fakat yenilgilerinin ardından birkaç yıl içinde tekrar galip gelecekler.¹ Geçmişiyile geleceğiyle bütün iş ve oluş Allah'ındır. Bir gün mü'minler de Allah'ın yardımıyla sevinecek.²

5-Allah yardımıyla kimi lâyük görürse onu destekler. O güçlüdür, sevgi ve merhamet sahibidir.

¹ RUM suresi görüldüğü gibi o tarihlerde dünyanın iki süper gücü olan ve yüz-yıllardır hâkimiyet mücadelesi veren Roma-Pers rekabetine dikkat çekerek başlıyor. Bu ayetlerin Kur'an'ın ehl-i kitap oldukları için Roma'nın yenildiğine üzülp, o yıllarda Mekke'de topu topu bir avuç olan Müslüman sevindirmek için nazil olduğunu sanmak yanıltıcı olabilir. Bilakis ayette sureye isim olacak kadar öne çıkarılan "Romalılar" ve onların ezeli rakibi "Persler" dışında, bu çatışmaya son verecek, bölgeyi bir adalet ve barış yurdu (Daru's-Selâm) yapacak, çölün ortasında yavaş yavaş kendini geleceğe hazırlayan Hz. Peygamber ve arkadaşlarına hedef gösterildiği anlaşılıyor. Yani Roma-Pers çelişki ve çatışmasından bölgenin kurtarılarak "büyük bütün" oluşturma yolunda yönlendirme yapılıyor. Klâsik müfessirlerimiz olaya hiç bu yönüyle bakmadıklarını görüyoruz. Şöyle ki: Kur'an'ın hitap çevresi olan Sami/Arap dil, tarih ve kültür evreni, jeopolitik adıyla Mezopotamya-Akdeniz havzası tarih boyunca birçok gücün rekabetine ve bölgeyi ele geçirme mücadelelerine tanıklık etmişti. En eski tarihlerden itibaren Akad-Sümer, Asur-Babil ve Hitit-Mısır rekabetleri ve bağlantılı diğer küçük devletler ve savaşlar –ki toplam üç bin yıl sürmüştür- Pers ve Roma'nın sahneye çıkışı ile de sürüp gelmekteydi. Bu savaşlar binlerce yıldır bölgeyi yiyip bitirmişti. Bütün bu dönemler boyunca Hz. Süleyman'ın başşehri Kudüs olan devleti hariç Tevhidçi damar daima cılız kalmış, hep diğerlerinin gölgesinde kalarak kendini ifade imkanı bulamamıştı. Etrafı Mısır (boğa), Babil (cin, peri), Asur (balık), Sebe (karınca), Hitit (kuş) kara gücü ile Fenike (yel-

ken/rüzgâr) vb. deniz güçleri ile çevrili Mezopotamya-Akdeniz havzası sadece Süleyman döneminde Tevhidçi damarın geçici bir süre egemenliği altına girmiş, bunun dışında daima diğerleri için bir rekabet havzasına dönüşmüştü. Bunlardan en sonuncusu da işte bu Pers-Roma rekabetiydi. Yıllar süren savaşlarda bir o taraf bir bu taraf galip geliyor, bölge işgallerden bir türlü nefes almıyordu. Üstelik bu kadim jeopolitik rekabet kendine uygun teolojiler de üretmişti. Yahudiler Perslerin sunduğu imkânlar sayesinde dört yüz yıl içinde bir din ve millet inşa etmiş, Tevrat MÖ. 600- 100 yılları arasında parça parça yazılmıştı. Bu, tam da Perslerin bölge üzerinde hâkimiyet kurduğu dönemdir. Hıristiyanlık ise aynı şeyin Bizans lehine kurgulanmasından ibarettir. Yani bölgenin iki büyük jeopolitiği, kendine uygun iki büyük teoloji üretmişti. Perslerle Yahudiler, Bizanslarla Hıristiyanlık birbirinden kopmaz bağlarla bağlı iki tarihsel fenomendi. İşte Kur'an'ın "Roma" suresindeki mesajları sanki bölgenin kaderine dönüşen bu iki jeopolitiğe (Pers-Roma) ve ürettikleri iki teolojiye (Yahudilik-Hıristiyanlık) çölün ortasından yükselen yerli ve bağımsızlıkçı isyan sesi olarak okumak gerekir. Bölge halklarının bağımsızlık ve özgürlük arayışının ifadesi olarak anlamak icap eder. Çünkü bu arayış eski dünyaya (Pers-Roma; putperestlik, düalizm, çelişki, çatışma, rekabet) karşı yenedünya (İslâm; barış, adalet, tevhid, birlik, bütünlük) arayışıdır. Zaman içinde her iki jeopolitik teolojileriyle birlikte çözülerek, hem ürettikleri iki din geriletilmiş, hem de ürettikleri iki imparatorluk (Sasani-Bizans) tarihe gömülmüştür. Ancak ne var ki bölgenin kadim çelişkisi ve çatışmasının bu kez İslâm'ın iç savaşı şeklinde (Şii-Sünnî, Osmanlı-İran) yeniden sızmasına da mani olunamamıştır. Yani yine eskiye dönüş olmuştur. Geçen bin yılda buna mani olunamadığı gibi halen de aşılabilmiş değildir. Modern batıya karşı eski Pers ve Roma etkisindeki tarihsellik sanki bütünüyle kendimizdenmiş gibi savunulmaya kalkışılmakta ve farkında olmadan Pers ve Roma gelenekleri sahiplenilmektedir. Bu yanıştan bir an önce dönülerek Roma suresinin verdiği mesajları bu derinlik üzerinden okuyup günümüze getirmek ve oradan devam ettirmek gerekmektedir...

² Rivayete göre kuzey sınırlarındaki Suriye civarında bir kaç yıl içinde Romalıların galip geleceğinden bahsedilen olay hicretin ikinci yılındaki Bedir savaşı ile aynı yıla denk geldi (Razi). Bir taraftan eski dünya Roma-Pers savaşlarıyla son demlerini yaşarken diğer taraftan Bedir'de yenedünyanın doğum sancıları çekiliyordu. Ayet her ikisine birden değinerek bir yandan çökmekte olan bir dünyayı haber veriyor, diğer yandan doğmakta olan bir dünyayı da müjdeliyor. Demek istiyor ki: " İşte bu kadim Roma-Pers rekabeti böyle böyle çökecek ve onları tarihe gömecek olan İbrahimî çizgi Bedir'de aynı gün kazandığı zaferle böyle böyle yükselecek. Davanızda sebat eder, güçlülere göğüs gererseniz, bunu ayan beyan göreceksiniz. Ey Bedir'de vuruşanlar! Dünyayı esir alan şu pis rekabeti sona erdirmek görevi size verildi. İnsanlığı kurtarın bu köhnemiş çekişmeden..."

6- Bu Allah'ın verdiği sözdür. Allah verdiği sözden caymaz.³ Fakat insanların çoğu bunun bilincinde değildir.

7- ONLAR bu dünya hayatının dış yüzünü bilirler, ahireti ise unutup gitmişlerdir.⁴

8- Vicdana gelip düşünmediler mi? Allah gökleri yeri ve ikisi arasındaki şeyleri gerçeğin ta kendisi olarak ve belirli bir süre için yaratmıştır. Durum buyken insanlardan çoğu Rablerine kavuşmayı inkâr etmektedir.

9- Yeryüzünde gezip bir baksınlar kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş? Onlar kendilerinden çok daha güçlüydüler. Dünyada derin izler bırakmışlar ve bunların imar ettiklerinden daha çok imar etmişlerdi. Peygamberleri de onlara söze dayalı apaçık deliller ile gelmişlerdi. Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar kendi kendilerine zulmettiler.

10- Allah'ın ayetlerini yalanlayıp alay ederek kötülük işleyenler çok pişman olacak!

11- ALLAH yaratmayı başlatır sonra yenileyerek sürdürür. Dönüp dolaşıp O'na geleceksiniz.

12- Kıyamet koptuğu gün günaha batmış olanlar hayal kırıklığına uğrayacaklar.

13- Koştukları ortaklardan onları ka-

وَعَدَّ اللَّهُ لَا يَخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾
يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَغُورًا مِّنَ الْآخِرَةِ مُمْغِبُونَ ﴿٧﴾
أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَمْدِ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَائِي
رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ﴿٨﴾ أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً
وَأَنَارُوا الْأَرْضَ وَجَعَلُوا لَهَا مَدَائِجَ حَمْرُومًا وَجَاءَتْهُمْ
رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُظِلَّيَهُمْ وَلَكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ
يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾ ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ آسَأُوا السُّؤَالَ
أَن كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا اللَّهُ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١٠﴾
اللَّهُ سَيِّدُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَن يَشَاءُ وَيَوْمَ
تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١١﴾ وَلَمْ يَكُن لَّهُم مِّن
شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءُ وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَاذِبِينَ ﴿١٢﴾
وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُؤْمِنُونَ بِمَا نَسُوا أَن يُؤْمِنُوا بِالَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مَهْمًا فِي رَوْحَةٍ يُنْفَخُونَ ﴿١٣﴾

yıran çıkmayacak. Onlar kendilerine ortak koşulmuş olunmasını da inkâr edecekler.

14- Kıyamet koptuğu gün herkesin ne olduğu ayan beyan ortaya çıkacak.

15- İman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanlar bağlar, bahçeler içinde sevinç içinde ağırLANacaklar.

³ Yani: İşte bu Allah'ın size verdiği sözdür. Ne doğunun, ne batının putperestlerine yaslanmayın. Sadece Allah'a dayanın; kendi halkınızdan, kendi toprağınızdan güç alın, kendi ahlâkî enerjinizle yükselin. Böyle yaparsanız Roma'yı da Pers'i de tarihe gömerseniz. İbrahim'in ne doğu (Babil) ne batı (Mısır) diyen kadim çizgisini sürdürün. Bölgeyi doğunun ve batının haramilerinden, işgalcilerinden temizleyin. Tarih yeni bir doğuş için sizi bekliyor...

⁴ Yani: Bu eski dünya dinleri gerçeklik hakkında yanlıya düşmüştür. Doğu din-

leri görünen dünyayı gerçek saymayıp inkâr ederken, batı dünyası dünyayı yegâne gerçeklik olarak görmüş ve ezeli ve ebedi sanmıştır. Oysa dünya bir yandan gerçeğin ta kendisi (*hak*) iken öte yandan süresi de bellidir (*ecelin müsemma*)...

"Dünyanın aslı yoktur, çünkü geçicidir diyen sersem,
Ne dersin "öyleyse yaratılışı abes bir şeydir dersem
Nedir dünyaya gelmekten maksat, gitmek midir ancak
Velev bir anlamak hırsıyla olsun yok mu uğraşmak
Bu âlem imtihan meydanıdır madem ruhlar için
Demek çalışıp çabalamak gerek insan olmak için
Çalış dünyada insan ol, elindeyken henüz dünya
Öbür dünyada insanlık değilmiş yağma, gördün ya
Bu âlem şöyle bir rüya imiş, yahut geçiciymiş
Evet, yarın anlarsın ne müthiş bir hakikatmiş"/ M.Akif
"Batıda hayatın mahareti akıldır.

Doğuda ise kâinatın sırrı aşktır.

Akıl ile aşk elele verirse yepyeni bir âlem yaratabilir.

Ey Müslüman! Kalk, akıl ile aşkı mezcedip yepyeni bir âlem vücuda getir" /M. İkbâl.

16- Ayetlerimize ve ahiret buluşması-na kâfirlik edip bütün bunlar yalan di-yenler kendilerini azabın içinde bula-caklar.

17- ŞU HALDE gün doğarken ve ba-tarken Allah'ı anıp yüceltin.

18- Göklerde ve yerde övüp yüceltil-mesi gereken yegâne varlık O'dur. Gün ortasında ve günün sonuna doğru da O'nu anıp yüceltin.

19- O ölüden diri diriden de ölü çıkarır. Ölü toprağa hayat verir. Sizler de iş-te öyle diriltileceksiniz.

20- Sizi topraktan yaratması O'nun ayetlerindendir. Sonra dağılıp yayılan insan oldunuz.⁵

21- Sizin için nefislerinizden kendilerine ısınasınız diye eşler yaratması ve aranızda sevgi ve şefkat var etmesi de O'nun ayetlerindendir. Bunda fikir yürütmesini bilen bir toplum için bü-yük ibretler vardır; bundan hiç şüphemiz olmasın.

22- Göklerin ve yerin yaratılışı ile dil-lerinizin ve renklerinizin farklı oluşu da O'nun ayetlerindendir. Bunda bilgi sahibi olanlar için büyük ibretler var-dır; bundan hiç şüphemiz olmasın.⁶

23- Hem gece hem gündüz uyumanız ve engin cömertliğinden nasip arama-nız da O'nun ayetlerindendir. Bunda dinlemesini bilen bir toplum için bü-

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ
فَأُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُخْتَصِرُونَ ﴿١٦﴾ فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ
تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾ وَلَهُ الْمَجْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَعِشَاءً وَحِينَ يُظَاهِرُونَ ﴿١٨﴾ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ
الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾
وَمِنَ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ
تُنْتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾ وَمِنَ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ
أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً
إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢١﴾ وَمِنَ آيَاتِهِ
خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْخِلَافَ السِّنِّيَّ وَالْوَالِدِيَّ
إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِلْعَاكِفِينَ ﴿٢٢﴾ وَمِنَ آيَاتِهِ
مَسَامِكُ الْأَيْدِي وَالْأَنْفِ وَأَبْغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَمِنَ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ
خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُخْرِجُ بِهِ الْأَرْضَ
بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾

yük ibretler vardır; bundan hiç şüphemiz olmasın.

24- Size şimşekler çaktırarak korku, gökten yağmurlar yağdırıp bununla ölü toprakları canlandırarak umut vermesi de O'nun ayetlerindendir. Bunda aklını kullanabilen bir toplum için büyük ibretler vardır; bundan hiç şüphemiz olmasın.

⁵ Yani sonra yeryüzüne dağılıp insanlık âlemini oluşturduunuz. Ortak atanız Âdem'in yurdundan (Kâbe) güneye, kuzeye, doğuya, batıya göç ederek insan topluluklarını, ırkları, milletleri, halkları oluşturduunuz. Böyle Allah sizi akıp gelen tarih içinde kavimler, milletler, uluslar şeklinde varetti. Yeryüzünde büyük göç dalgaları sonrası büyük uygarlıklar kurdunuz. İşte ilk yaratıldığı andan itibaren yeryüzüne yayılışı ve şu ana kadar ortaya çıkan şekliyle insanlık tarihinin tümü de Al-

lah'ın ayetlerindedir. Allah tarih boyunca insanlıkla beraber yürümüştür ve halen de yürüyor...

⁶ Demek ki Adem'den sonra insan soyunun çoğalarak merkezden (Kabe) çevreye doğru yayılması, büyük göç yollarının oluşumu, tersine göçlerin başlaması, ırkların, dillerin ortaya çıkışı, yeryüzünün farklı bölgelerindeki coğrafi/genetik yoğunlaşma sonucu kavimlerin ve milletlerin oluşması, tarih boyunca birbirleriyle mücadeleleri, devletlerin, imparatorlukların kurulup yıkılması, bu doğal akış içerisinde Adem'in çocuklarının hikayesi olup dünyanın siyasi, sosyal, ekonomik tarihi birikimini meydana getirmektedir. İşte bunlar da Allah'ın ayetlerindedir. Gökler ve yerler (tabiat) nasıl Allah'ın ayeti ise geçmişte tezahür ettiği şekilde insanlıkta olup biten her şey (tarih) de Allah'ın ayetidir. Tarih, tabiat ve hayat Allah'ın karakteri ve davranışdır (M. İkbâl).

25- Gögün ve yerin O'nun emriyle durması da O'nun ayetlerindedir. Bir de bakmışsınız ki tek bir seslenişle yerden çıkarılıyorsunuz.

26- Göklerde ve yerde kim varsa hepsi O'nundur. Hepsî O'na divan durmaktadır.

27- Yaratmayı başlatan O'dur. Sonra sürekli yeniden yaratan O'dur.⁷ Bu O'na çok kolaydır. Göklerin ve yerin bütün görkemi O'na aittir. O çok güçlü, çok bilgedir.

28- Kendi hayatınızdan bir örnekle açıklarsak: Hiç size bahsettiğimiz zenginlikleri elinizin altındaki kölelerle ortak ve eşit bir şekilde paylaşmayı kabul eder misiniz? Aranızda birbirinizi saydığınız gibi, onları da sayar mısınız? Bakın, aklını kullanmayı bilen bir toplum için ayetleri işte böyle açıklıyoruz.⁸

29- Fakat zulmedenler bilinçsizce heva ve heveslerine uydular. Artık Allah'ın şaşırttığını kim yola getirebilir? Bu işte onlara kim yardım edebilir?

30- ŞU HALDE bütün benliğinizle sağduyudan şaşmadan dine yönel; Allah'ın fitratına... İnsanlık o fitrat üzerinedir.⁹ Allah'ın fitratında bir değişme göremezsin.¹⁰ İşte gerçek hayat dini budur. Fakat insanların çoğu bunun bilincinde değildir.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكَ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتَ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾ وَكَهْتُمْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَهٍ قَانُونَ ﴿٢٦﴾ وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ هُوَ عَلَيْهِ وَكَه الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٢٧﴾ صَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَهْلَ لَكُمْ مِنْ مَالِكِنَا إِنَّمَا نَحْنُ مِنْ شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ فَمَا قُونَهُمْ كَيْفَ تَتَكَبَّرُونَ ﴿٢٨﴾ كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ آيَاتِ الْقَوْمِ الْعَيْبِلُونَ ﴿٢٩﴾ بَلَىٰ أَتَّبَعَ الَّذِينَ تَطَلَّوْا أَهْوَاءَ مَنْ يَعْبُرُ عِلْمَ مَنْ يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٠﴾ فَأَقْرُبُوا وَجْهَكُمْ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣١﴾ مُبِينٍ إِلَيْهِ وَاقْتَوَهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٣٢﴾ مِنَ الَّذِينَ قَرَّوْا بَيْنَهُمْ وَكَانُوا شِيْعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٣﴾

31- Başkasını bırakın; yürekten O'na yönelin, O'nun bilinciyle yaşayın. Camı gönülden namaz kılın. O'na ortak koşanlardan olmayın.

32- Onlar dinlerini parça parça edip guruplara ayrıldılar. Her biri kendi gurubuyla böbürlenip duruyor.

⁷ HALK-I CEDİD: Bkz. 14/19. ayet dipnotu.

⁸ Kur'an "size kendinizden örnek veriyoruz" derken "hitabının tarihsel mesajının evrensel" olduğunu göstermektedir. Yani yedinci yüzyılda efendi-köle ilişkilerinin yoğun ve yaygın olduğu bir topluma efendi-köle ilişkisi örnek gösterilmekte ve "kendi elinizdeki köleleri kendinize eşit kabul etmiyorken, nasıl oluyor da Allah'ın mülkünde tutup O'nun bölünmez bütünlüğünü parçalayarak kimi insanları, putla-

rı, atalarınızı, güneşi, ayı, yıldızları vs. tanrı yerini koyuyor, O'na ortak koşuyorsunuz. Siz daha kendi mülkünüzü elinizin altındaki kölelerle paylaşmaya yanaşmazken kalkıp Allah'ın mülkünü uydurma Tanrılara pay ediyorsunuz, olacak iş mi bu?" demek isteniyor. Demek ki bir "tarihsel" örnek çekirdek olarak kullanılıyor ve onun üzerinden "evrensel" mesajlar veriliyor. "Yedinci yüz yıl Arap dil, tarih, kültür evreni sana söylüyorum, insanlığın tümü siz anlayın" demeye getiriliyor...

⁹ "AHD-İ MİSAK" Bkz. 7/172 ayet dipnotu.

¹⁰ Yani: Allah'ın insanoğlunun yaratılıştan özüne yerleştirdiği temel insanlık melekelerinde (fitrat) bir değişme göremezsin. Nereye gidersen git, hangi insanı araştırırsan araştır; siyah, beyaz, sarı, kızıl derili, doğulu, batılı, Asyalı, Afrikalı, Avrupalı, Amerikalı, Antartikalı; eskiçağlarda yeniçağlarda fark etmez "insanoğlu" bu fitrat üzere yaratılmıştır. Her doğan çocuk bu fitrat üzere doğar sonra onu çevresi fitratından uzaklaştırır. Tekrar bu fitratın yoluna dönene kadar böyle yaşar gider. Unutma ki, insanları ayrı ayrı Tanrılar değil tek bir Allah yaratmıştır. Allah'ın yaratışı bölünmez bir bütündür. Fakat insanların çoğu bunun böyle olduğunu bilmezler. Sanırlar ki ayrı ayrı dünyaların insanları olarak varlar. Hâlbuki neredeyse hepsi tek bir insan gibidir. Aralarındaki gen farkı sadece % 2'dir. % 98 birbirlerinin aynıdırlar. Aranızdaki bütün kavgalar bu % 2 farklılıktan dolayıdır. Ancak tartıştıkları her konuda son noktayı kıyamet günü Allah koyacaktır... Sen işte bu vicdanın ve fitratın yolunda yürü; sağduyudan, insanlığın diri kalmış, ölmemiş, her akıl ve vicdan sahibinin kendine döndüğünde duyacağı o vicdanın sesine kulak ver. Uyanları derin uykularından uyandır. Unutma ki her insanda bir gün bu fitrat uyanabilir, bu vicdan harekete geçebilir...

33- MALÛM insanlara bir sıkıntı dokunduğu zaman her şeyi unutarak Rablerine yalvarır, yakarırlar. Sonra merhamet edip de bir iyilik tattırdığımız zaman, kimileri tutar Rablerine ortak koşar.

34- Kendilerine verdiğimiz nimetlere nankörlüklerini göstermek istercesine! Hele biraz daha tadını çıkarın bakalım, az kaldı...

35- Yoksa onlara ortak koşmalarını söyleyen bir buyruk mu indirmişiz?

36- Malûm genelde insanlar merhamet edip bir iyilik tattırdığımız zaman sevinirler. Fakat kendi elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir belâ gelse hemen umutsuzluğa kapılırlar.

37- Allah'ın, kendi iradesiyle kiminin rızkını alabildiğine genişlettiğini, kiminin de sıklıkça sıklığını görmüyorlar mı? Bunda iman edecek bir toplum için nice ibretler vardır; bundan hiç şüphemiz olmasın.

38- O halde yakınlarla, yoksula, düşmüşçe hakkını verin. Allah'ın rızasını kazanmak isteyenler için en hayırlısı budur. Sevinecek olanlar da işte onlardır.

39- Bakın, insanların malları sayesinde verdiğiniz faiz¹¹ Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını umarak verdiğiniz zekât ise kat kat artar.¹²

40- Allah sizi yaratıp rızık verdi sonra

وَإِنَّمَسَّ النَّاسُ مِنْ دَعْوَارِهِمْ مُبِينِينَ إِذْ آذَانَهُمْ
 مِنْهُ رَحْمَةٌ إِذْ أَفْرَقْنَا مِنْهُمْ رَبَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٣﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَا
 آتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا بِمَنَافِعِهِمْ يَسْمَعُونَ ﴿٣٤﴾ أَمَا نَزَّلْنَا عَلَيْهِ سُلْطَانًا مِّنْ
 رَبِّكَ لِيَكْفُرُوا بِمَا كَانُوا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾ وَإِذْ آذَنَّا النَّاسَ رَحْمَةً
 فَرِحُوا بِهَا وَإِن تُصِيبَهُمْ سَيِّئَةٌ مَّا قَدَّمْتُمَا أَبْدِيهِمْ إِذَا هُمْ
 يَفْتِنُونَ ﴿٣٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا لَنَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن نَّشَاءُ وَنَقْدِرُ
 إِنَّا فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّعَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾ قَاتِ ذَا الْعَرْسِ حَفَظَهُ
 وَالْمَسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ ذَلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ
 وَجْهَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا آتَيْتُم مِّن رِّبَا
 لِّيَرْبُو فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُم مِّن زَكَاةٍ
 يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الصَّاعِقُونَ ﴿٣٩﴾ اللَّهُ الَّذِي
 خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يَرْجِعْكُمْ فِيكُمْ ثُمَّ يُخَيِّدُكُمْ مِّن
 شَرِّ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٠﴾ فَلَمَّا نَسُوا مَا آلَيْنَاهُمْ أَن
 يُشْكُرُوا ﴿٤١﴾ فَلَمَّا نَسُوا مَا آلَيْنَاهُمْ أَن يُشْكُرُوا ﴿٤٢﴾

öldürüp yeniden diriltecek. Ortak koştuklarınız arasında bunlardan birini yapacak var mı? O ortak koştuklarınızdan uzaktır; çok yücedir.

41- İnsanlar kendi yaptıklarıyla karada ve denizde tahribata yol açıyorlar. Belki akılları başlarına gelir diye Allah yaptıklarının kötü sonuçlarını kendilerine tattıracaktır.

¹¹ RİBA: Sözlükte [ربو] kökü mastar olarak "büyüme, artmak, çoğalmak, gelişmek" demektir. Aşmak, geçmek (*irbâ*); tepe, tümsek (*râbiye*); faiz, tefecilik (*ribâ*); tümen, on bin (*ribve*); tefecilik, faizcilik (*murâbât*); tefeci, faizci (*murâbî*) kelimeleri bu köktendir... Görüldüğü gibi [ربو] kökünden gelen *ribâ* ile [ريب] kökünden gelen *rab* yakın anlamlıdır. *Riba* başkasının imkânıyla kendini geliştirmek, büyütme, *rab* kendi imkânıyla başkasını geliştirmek, büyütme demektir. Bu durumda Türkçe'de faiz dediğimiz *riba* bir şeyin artması, gelişmesi, çoğalması demek olup "malın karşılığı olma-

dan artışı” manasına gelmektedir. Öyle ki “bu mal neden dolayı arttı?” diye sorulsa mal veya hizmet cinsinden bir karşılığı bulunmaz. Bu nedenle faizin haram kılınması haksız kazanç olmasından dolayıdır. Eldeki mal veya para ne bir ticarî mübadeleye sokulmakta, ne bir değer, ne de bir emeğin karşılığı olmaktadır. Bütün bunlar olmadığı halde parada veya malda artış olmaktadır. İşte bu faizdir... Bu ayetlerin indiği ortama baktığımızda o günkü Mekke şehri tarıma elverişsiz bir vadide kurulmuştu. Şehir ekonomisi esas itibarıyla ticarete dayanıyordu. Geçen yıllarla birlikte şehrin bütün sosyal ilişkileri ticaret tarafından belirlenir hale gelmişti. Şehrin manevî, dinî, kültürel yapısı da alış-veriş ve kâr ilkeleri üzerine düzenlenmeyi başlanmıştı. Büyük tacirler, şehrin tartışmasız yöneticileri konumuna yükselmişti. Şehirde sonsöz her zaman onlara aitti. Ticarî ilişkilerdeki çıkarlarını koruyacak kurallar onlar tarafından topluma dayatılırdı. 8-10 tefeci bezirgân bütün Mekke'nin kaderine el koymuştu. Âdeta Mekkeliler onlara çalışıyordu. Kur'an'ın ilk inen ayetlerinde sarsıcı eleştirilerin daha çok bu tefeci bezirgân takımına yöneltildiğini görüyoruz. Özellikle ilk surelerde başta Ebu Cehil, Ebu Leheb, Velid bin Muğire, Umeyye bin Halef olmak üzere Mekke'nin tefeci bezirgânları yerden yere vurulmaktadır... Durum öyle bir hal almıştı ki yabancı tacirlerden biri Mekke'de ölürse, onun varisi Mekkeliler bu tacirler olurdu. Büyük tacirin ölmeden önce hangi yabancıyla ilişkisi varsa, yabancı tacir ölünce varisi de o olurdu. Malın sahibi de onlardı, varisleri de. Faizle borç isteyen kişi, kendisi için değerli bir şeyi tefeciye “rehin” olarak vermek zorundaydı. Kimi zavallılar borç alabilmek için çocuklarını, eşlerini, hatta kendilerini rehin gösterirlerdi. Borcu geri ödeme zamanı gelince üç dört misli faiz alınır. Borçlu, borcunu ödemeyince rehin bıraktığı, tefecinin mülkiyetine geçer ve tefeci dilediği gibi tasarrufta bulunabilirdi. Borcunu ödeyemeyenin tefeciye köle olması, oğlunu, kızını, gelinini, karısını rehin olarak vermesi çok alışlagelmiş bir durumdu. Öyle ki borç karşılığı köle yapılan kadın ve kızlar üzerine âdeta bir eğlence ve fuhuş sektörü kurulmuştu. Tefeci borca karşılık aldığı bu kadın veya kız, sırf kendisi yararlanmak için almazdı. Aksine onunla önce kendisi yattıktan sonra kapılarına belli bayraklar asılı olan genelevlerden birinde çalıştırabilirdi. Gayet lüks döşenmiş, ter türlü içkinin bulunduğu, çeşitli kokularla şuh kahkahaların yükseldiği Kâbe'nin arka sokaklarındaki bu fuhuş hanelerde, borçluların kadınları dünyanın değişik bölgelerinden getirilmiş esmer, beyaz, zenci kadınlarla birlikte yabancı tacirlerle zengin Kureyşlilere “hizmet” verirdi. Tefeci verdiği borcu, borçlunun karısı veya kızını fuhuşta çalıştırıp kat be kat fazlasıyla tahsil ettikten sonra onu ailesine teslim ederdi. Kureyşliler içinde bu zillete boyun eğmek zorunda kalmış insanların sayısı hayli fazlaydı. Çoğu Mekkeliler bir gün böyle bir duruma düşme korkusuyla kız çocuklarını daha doğar doğmaz diri diri toprağa gömmekten çekinmemekteydi. Öyle ki bu insanlar Mekke sokaklarında; “Bu kız çocukları hangi suçundan dolayı öldürüldü?” diye bir sesin yankılandığını duyduklarında buna destek vermede hiç tereddüt etmediler... İşte yukarıdaki ayet Kurban'da ilk kez “faiz” (*ribâ*) kavramının geçtiği yer olup, bu tefeci bezirgân düzenine sarsıcı eleştiriler yöneliyor. Ancak kesin yasaklama Medine döneminin sonuna bırakılıyor...

¹² Bu ayette adı geçen faiz (*riba*) terimi ilk olarak burada geçmektedir. Daha sonra Medine'de 2/275. ayette kesin bir dille yasaklanmıştır.

42- Söyle onlara: “Yeryüzünde gezin de önceki çağlarda yaşayanların sonu ne olmuş bir bakın.” Onların da çoğu ortak koşanlardan idi.

43- Öyleyse Allah’ın kaçınılmaz günü gelmezden önce yüzünü o gerçek hayat dinine çevir. O gün kimin ne olduğu ayan beyan ortaya çıkacak.

44- Her kim kâfirlik ederse sonucuna katlanır. Kim de iyiliğe, güzelliğe, doğruluğa kendini adarsa iyi bir hazırlık yapmış olur.

45- İman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanların karşılığını engin cömertliğinden bol bol verecektir. Allah kâfirleri asla sevmez; bundan hiç şüphenez olmasın.

46- Emriyle yağmuru müjdeleyen rüzgârlar göndermesi, yelkenli gemileri onunla yüzdürmesi, böylece siz karada ve denizde O’nun lütfunu ararken üzerinize sevgi ve merhametini yağdırmış olması O’nun ayetlerindedir. Artık şükür diye bir şey aklınıza gelir halhalde!

47- SENDEN önceki çağların halklarına kendi içlerinden birçok peygamber gönderdik. Onlara söze dayalı apaçık deliller

تَلَّسَبُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ
 كَانْ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾ مَا مِنْ وَجْهٍ لِلَّذِينَ اتَّعَمُوا مِنْ قَبْلِ
 أَنْ يَأْتِيَهُمْ يَوْمَ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يُصَدِّعُونَ ﴿٤٣﴾ مَنْ كَفَرَ
 فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَهُوَ يُعْمَلُ صَالِحًا فَلَا نُفْسُهُ مِنْهُدُونَ ﴿٤٤﴾ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ
 آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٤٥﴾
 وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيَذيقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ
 وَيُخْرِجَ إِلَيْكُمْ بَارِقَهُمْ وَلِيَذيقُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٤٦﴾
 وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَى قَوْمِهِمْ فَأَخَذُوا
 بِالْبَيِّنَاتِ فَأَنقَضْنَا مِنَ الَّذِينَ جَرَمُوا وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ
 الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ فَتُحْمَلُ بِهَا قَابِ قَوْسِطُهُ
 فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُ لَكُمْ سَفَاةً فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ
 فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مِنْ يَسَاءٍ مِنْ يَسَاءٍ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَبْشُرُونَ ﴿٤٨﴾
 وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُزَلَّ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهِ كِبَاسِينَ ﴿٤٩﴾
 فَانظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُخْرِجُ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
 إِنَّ ذَلِكَ لِحُجْيِ الْوَعْدِ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾

getirdiler. Günaha batıp gitmiş olanlardan intikam alırken, iman edenlere yardım etmek üzerimizde bir hak oldu.

48- Bulutları yükseklere kaldırsın diye rüzgârları estiren O’dur. Öyle ki bulutları göklerde dolaştırıp dizi dizi yarar. Derken içlerinden yağmurların boşaldığını görürsün. Nihayet istediği kullarının üzerine yağdırarak onları sevince boğar.

49- Oysa daha önce hasretle bekledikleri yağmurdan artık ümitlerini kesmişlerdi.

50- Allah’ın sevgi ve merhametinin yansımalarına bir bakın; ölü toprağa nasıl hayat veriyor. Ölüler de işte böyle canlanacak; kesinlikle! O’nun her şeye gücü yeter.

51- Böyleyken gönderdiğimiz rüzgârın, bitkilerine zarar verdiğini görünce insanoglu hemen nankörlük etmeye başlar.

52- Demek ki sen ölülere duyuramazsın. Çağrına sırtını dönmüş giden sağırlara da duyuramazsın.

53- Körleri de sapıklıktan vazgeçirip doğru yolda yürütemezsin. Sen ancak ayetlerimize iman etmeye meyyal olanlara duyurabilirsin. Ancak onlar Müslüman olurlar.

54- SİZİ biçare bir halde yaratan, sonra güç kuvvet veren, sonra tekrar yaşlı bir biçareye çeviren O'dur. O neyi uygun görürse onu yaratıyor. O her şeyi biliyor, O'nun her şeye gücü yeter.

55- Kıyamet gelip çıktığında, günah küpü haline gelmiş olanlar dünyada bir saatten fazla kalmadıklarına yemin edecekler. Zaten böyle kendilerini kandırıp durmuşlardı.

56- Oysa bilgi ve imanla donanmış olanlar: "Açıkçası siz, Allah'ın kitabı hakkında kıyamete kadar bekleyip durdunuz. İşte o kitapta sözü edilen kıyamet günü bu! Fakat sizin gözünüz hiç bir şey görmüyordu" diyecekler.

57- Ne var ki zalimlerin mazeret beyan edip yola gelmeleri için o gün artık çok geç!

58- VELHÂSİL bu Kur'an'da vermediğimiz örnek neredeyse kalmadı. Fakat

وَلَمَّا أَرْسَلْنَا بِجَا فِرَاقَهُ مُصَفَّرًا لَقَلَّوْا مِنْ جَدِّكَ يَكْفُرُونَ
 ﴿٥١﴾ فَإِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْكَلِمَةَ وَلَا تَسْمَعُ الدُّعَاءَ إِذَا
 وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٢﴾ وَمَا أَنْتَ بِأَلْعَنِي عَنْ صِنْدَلَتِهِمْ
 إِذْ تَسْمَعُ إِلَّا مِنْ بُرْمٍ بِأَيْدِنَا فَهُمْ مُسْمِلُونَ ﴿٥٣﴾ اللَّهُ الَّذِي
 خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعِيفٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ مِنْ بَعْدِ ضَعِيفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ
 مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشِبْهَةً تُلْجَأُونَ بَيْنَهَا وَالْعَالِمُ الْقَدِيرُ
 ﴿٥٤﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُنْفِخُ الْمُحْجَمُونَ ﴿٥٥﴾ مَا لَيْسَ أُوغَيْرَ
 سَاعَةٍ كَذَلِكَ كَانُوا يُوقَفُونَ ﴿٥٦﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ
 وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ فَمَا أَغْنَى
 الْبَعْثُ وَلَكُمْ تَكْوِينُكُمْ لَعَلَّكُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ فَيَوْمَئِذٍ
 لَا يُنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا عَمْدًا رَبُّهُمْ وَلَا أَمْرًا يُبْتَغَىوْنَ ﴿٥٨﴾
 وَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ مَثَلٍ وَلَنْ نُنسِئَهُمْ
 أَيُّهَ كَيْفَ نُولَى الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنْشَأُوا شَيْئًا وَلَا مِطْلُونَ ﴿٥٩﴾
 كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦٠﴾ قَاصِرِينَ
 وَعَدَا اللَّهُ حَقُّوْا وَلَا تَسْخَفَنَّآ أَنْتَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦١﴾

yine de ne söylersen söyle o kâfirler: "Hikâye, boş laflar bunlar" diyorlar.¹³

59- Bilginin kadrini bilmeyenlerin kalplerini Allah işte böyle mühürler.

60- Sen bunlara aldırma. Allah'ın vaadi haktır; bundan hiç şüphelen olmasın. Şüphe kurdu içlerini kemirip duranların, senin de zihnine şüphe tohumları ekmelerine izin verme!

¹³ Harfi harfine: Doğrusu bu Kur'an'da insanlar için her şeyden örnek verdik. Onlara herhangi bir ayet getirdiğin zaman kâfirler: "Siz iptalcilerden (*mubtilûn*) başka bir şey değilsiniz" diyorlar.

31- LOKMAN SURESİ

Mekke'de inmiştir, 34 ayettir. Ana teması, Kur'an'ın hitap çevresi olan Sami/Arap dil, tarih ve kültür evreninin efsanevî bilgisi Lokman'ın oğluna öğütleri üzerinden verilen evrensel mesajlara dayandığı için bu bilgenin adı sureye isim olmuş görünmektedir.

31-LOKMAN SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 34 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ
SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- Elif, Lâm, Mim.

2- BUNLAR sana inen bilgelik¹ dolu kitabın ayetleridir.

3- Güzel ahlâk sahipleri² için bir yol gösterme,³ sevgi ve merhamet⁴ kaynağıdır.

4- Onlar câni gönülden namaz kılar, karşılıksız zekât verir, ahirete de sanki gidip gelmişçesine iman ederler.

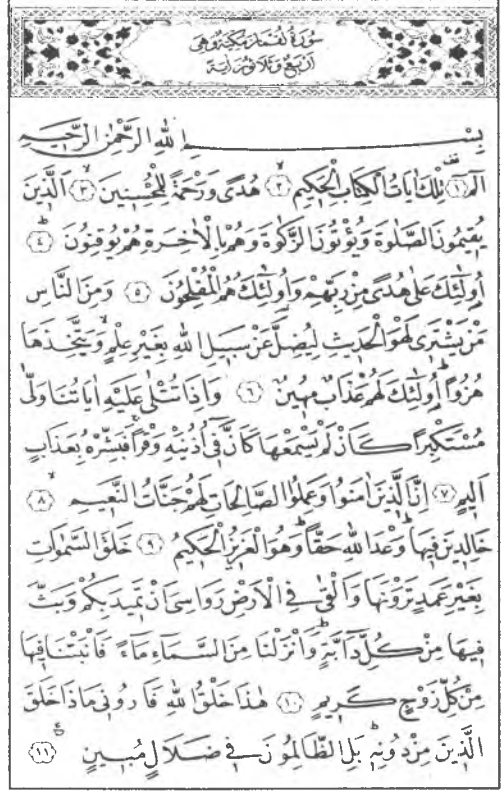
5- İşte bunlar Rablerinin gösterdiği yolda yürüyenlerdir. Kurtuluşa erenler işte bunlardır.

6- Kimi insanlar vardır ki herhangi bir bilgiye dayanmaksızın boş boş konuşurlar.⁵ Böylece Allah yolundan saptırarak ve onunla dalga geçmek isterler. Böylelerini aşağılık bir azap bekliyor.

7- Böyle birisine ayetlerimiz okunduğu zaman hiç oralı olmaz. Sanki kulağında sağırılık varmış gibi küstahça sırtını döner. Haber ver ona; acı bir azap onu bekliyor.

8- Fakat iman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanları cennet nimetleri bekliyor; bundan hiç şüphenez olmasın.

9- Allah'ın gerçeğin ta kendisi olan sözüne uygun olarak orada ebediyen kalacaklar.

caklar. Üstün güç ve bilgelik O'na aittir.

10- Gökyüzünü görebildiğimiz herhangi bir destek olmadan yarattı. Sarsılıp durmayasınız diye yeryüzünü sabit dağlar ile donattı. Orada bin bir çeşit canlı varlıklar türetti. Biz gökten su indirdik, yeryüzünde her hoş çeşitten bitirdik.

11- İşte bu Allah'ın yaratışıdır. Haydi, gösterin bana O'ndan başkaları ne yaratmış? Fakat o zalimler, apaçık şaşkınlık içindedirler.

¹ HIKMET: Bkz. 17/39. ayet dipnotları.

² MUHSİN: Sözlükte [حسن] kökü mastar olarak "güzel olmak, iyi olmak" demektir. Hoşuna gitmek (husnâ); güzellik, iyilik yapmak (ihsân); güzelleştirmek, güzel göstermek (tahsîn); güzelleşmek (tehasun); güzel bulmak, beğenmek (istishân); en

güzel, daha güzel (*ahsen*); güzellik (*husn*); iyi, güzel, hoş (*hasen*); iyilik, güzellik (*hasene*) kelimeleri bu köktendir... Görüldüğü gibi Kur'an'da *muhsinîn* şeklinde sık sık geçen ifade bir insan davranışı olarak Türkçe'de "güzel ahlâk sahipleri" dediğimiz şeyi çağrıştırır. Bunun, güzel ahlâkın ne olduğunun ele alındığı ve kendisi de "bilgelik" ve "güzel ahlâk" sahibi olmaya tarihten bir örnek olarak anlatılan Lokman suresinin girişinde vurgulanması oldukça manidardır. Kur'an'da *husn* kavramında iyilikten ziyade güzellik vurgusu daha baskındır. Orta harfi "sad" olarak okunduğunda [حصن] sağlam, korunmuş olmak anlamı kazanır. iyilik (*birr*); güzellik (*husn*) ve sözde doğruluk (*sıdk*) da içine alacak şekilde [صلح] olur ve her üçünü de kapsayacak şekilde iyilik, güzellik, doğruluk için çalışmak [العَمَلُ الصَّالِحَاتِ] *amelu's-sâlihât* şeklinde terimleşir.

³ HİDAYET: Bkz. 22/6. ayet dipnotu.

⁴ RAHMET: Bkz. 1/2. ve 14/35. ayet dipnotları.

⁵ LEHVE'L-HADİS: Sözlükte [لَهُو الْحَدِيثِ] deymi "oyun ve eğlence olsun diye söylenmiş söz" demektir. Kur'an'ın ilm (bilgi) kelimesine yaptığı olağanüstü vurgu burada da karşımıza çıkıyor. "Bilgiye dayanmadan, bilgi dışında, bilgisizce" anlamına gelen *gayr-ı ilm* "lehv" in karşısına konuluyor. Demek ki boş boş konuşmak herhangi bir bilgiye dayanmadan konuşmaktır. Gerçeklikte karşılığı olmayan, gerçekliğin bir yönüne yaslanmayan, uçup giden, içi boş, kof sözler (*lehve'l-hadis*) olmaktadır. Bir şeyin *lehve'l-hadis* olmadığını ispat edilmesi için gerçeklikte bir karşılığı olduğunun, bir gerçekliğe tekabül ettiğinin gösterilmesi gerekir. Örneğin aynı kökten gelen *lehhâye* kelimesine Araplar avutucu şey veya çocuk emziği diyor. Ancak malûmdur ki emzik çocukta bir gerçekliğe tekabül ediyor. Bu anlamda çocuklara oyun oynatmak yararlı bir şeydir, yani gerçeklik dünyasında bir karşılığı vardır. Oyunun çocukların zihinsel ve bedensel gelişimi için faydalı bir şey olduğu "ilmen" sabittir. Yani bu bir bilgiye dayanmaktadır. Fakat 40-50 yaşındaki bir adamın emzik emdiğini düşünün. İşte bu *lehve'l-hadistir*. Hiç bir gerçekliğe tekabül etmemektedir. İşte kâfirler hiçbir gerçekliğe tekabül etmeyen boş lâflarla Allah'ın ayetlerini alaya alırlar, temelsiz, çürük, içi boş lâflarla insanları Allah'ın ayetlerinden soğutmaya çalışırlar. Onlar bu haliyle 40-50 yaşlarında sağlıklı bir adamın emzik emmesine benzerler... Ayrıca Bkz. "LEHV" ve "LAİB" 21/16-17 ve "LAĞV" 23/3. ayet dipnotu.

12- İYİ DİNLEYİN! Biz Lokman'a⁶ bilgelik verdik. "Allah'a şükret" dedik. Kim şükrederse kendi iyiliğine eder. Kim de nankörlük ederse Allah'ın keşinlikle hiç bir şeye ihtiyacı yoktur, övülmeye lâyık olandır.

13- Bir zamanlar Lokman oğluna öğüt verirken şöyle demişti: "Dinle ey oğul! Sakın Allah'a ortak koşma çünkü ortak koşmak büyük bir zulümdür.

14- Yüce Allah der ki: "Annene babana iyi davran. Annen seni nice acılara katlanarak karnında taşıdı. İki yıl boyunca emzirip büyüttü. Öyleyse Bana ve annene babana şükret. Dönüp dolaşıp Bana gelecekseniz"

15- Yine der ki yüce Allah: "Fakat annen ve baban cahillik edip Bana ortak koşmaya zorlarsa dinlemeyesin. Onlara bu dünyada saygıda kusur etmeyesin. Bana yönelenin yolundan gidesin. Dönüp dolaşıp Bana geleceksiniz. Ben de size yaptıklarınızı bir bir haber vereceğim."

16- Dinle ey oğul! Bilesin ki hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. Hardal tanesi kadar bir iş yapsan, ister göğe, ister yerin dibine, istersen kayanın içine sakla Allah onu bulup ortaya çıkarır. Allah sırların sırrını bilir, her şeyden haberdardır; bundan hiç şüphelenmesin.

17- Namazını canı gönülden kılasın. İyilerin yanında kötülerin karşısında olasın. Başına gelene sabretmeyi bile-

وَلَمَّا آتَيْنَا لُكْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنَا شَكَرْتُ لِلَّهِ وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّا نَبْشُرُكَ
لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّا اللَّهُ عَنِّي حَمِيدٌ ﴿١٢﴾ وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ
وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ
﴿١٣﴾ وَوَصَّيْتُ الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهِيَ عَلَى
وَفِر وَفِصَالِهِ فِي عَامَيْنِ أَنَا شَكَرْتُ لِرَبِّ لَوْلَا ذَلِكَ لَفِي
الْعَصِيرِ ﴿١٤﴾ وَإِذْ جَاءَكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِمَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ
فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبَهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ
مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ مِنْ أَلْسِنَةٍ أُمَّمٍ فَإِنِّي مَعَكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ
﴿١٥﴾ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَنزَلْتُكَ مِن سَمْوَاتٍ مِّن خَزَائِدٍ فَتُكْرِمُ فِي صَهْرَةٍ
أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ وَفِي الْأَرْضِ بَابُ رَبِّهَا اللَّهُ أَنَا اللَّهُ كَلِيمٌ
حَبِيرٌ ﴿١٦﴾ يَا بُنَيَّ اقْرَأْ الصَّلَاةَ وَآمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَنْهَ عَنِ النَّكَرِ
وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزَمِ الْأُمُورِ ﴿١٧﴾ وَلَا
تَصْغُرْ عَلَيْكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمَسَّ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ
لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾ وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاعْضُضْ
مِنْ صَوْتِكَ إِذَا أَنْكَرَ الْأَصْوَاتَ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ﴿١٩﴾

sin, doğrusu bu güçlü bir irade ile başarılabilecek işlerdendir.⁷

18- İnsanlara hor bakmayasın. Burnun havada yürümeyesin. Unutma ki Allah kendini beğenmiş tipleri sevmez.

19- İşlerinde ölçüyü kaçırmayasın. Sesini yükselterek bağırıp çağırmayasın. Unutma ki seslerin en çirkinini merkepelerin sesidir..."

⁶ LOKMAN: Kur'an'ın hitap çevresi olan Sami/Arap dünyasında bilgeliğiyle dilden dile dolaşan bir sima olduğu anlaşılmaktadır. Eski Ortadoğu halklarından birine mensup olduğu söylenebilir. Ancak bunun hiç bir önemi bulunmuyor. Yahudilerin tüm peygamber ve bilge kişileri kendilerindenmiş gibi göstermeleri ve Lokman'a da sahip çıkmış olmaları doğal olup herhangi bir değeri yoktur. Burada önemli olan

Kur'an'ın Lokman üzerinden ne mesaj verdiğidir. Bu mesajın temelini Türkçe'de "bilgelik" dediğimiz hikmet kavramı oluşturur. Hikmet "ata gem vurmak" anlamına gelen [حکم] kökünden geldiği için insanı kötü işler yapmaktan önleyen kurallar (gemler) manasındadır. Nitekim Lokman'ın oğluna verdiği öğütlere baktığımızda her birinin insanı kötü işler yapmaktan alıkoyan kurallar (gemler) olduğunu görürüz. İşte hikmet (bilgelik) budur. İnsan böyle böyle "bilge" olur. Öte yandan Lokman'ın nübüvvet verilmeden bu doğrulara ulaşmış olması da insandaki ahlâkî enerjinin yaratılıştan (fıtraten) içinde varolduğunu gösterir. Vahiy sadece bunu açığa çıkarmakta, harekete geçirmektedir... Keza "Lokman" figürü Türk dil, tarih ve kültür evreninde "Dede Korkut" hikâyelerindeki öğütleri veya "Şeyh Edebali"nin Osman Bey'e bilgelik dolu vasiyetlerini çağrıştırır... Ayrıca Bkz. "HİKMET" 17/39. ayet dipnotu.

⁷ Harfi harfine: "Doğrusu bu azim gerektiren işlerdendir."

20- ALLAH'IN göklerde ve yerde ne varsa hepsini sizin emanetinize verdiğini,⁸ açık ve gizli olarak nimetlerini üzerinize yağdırdıkça yağdırdığını görmüyor musunuz? Buna rağmen kimileri ellerinde ne bir bilgi, ne bir yol gösterici, ne de aydınlatıcı bir kitap olmadığı halde Allah hakkında mücadele edip duruyor.

21- Onlara “Allah'ın indirdiğine uyun” denildiği zaman: “Ne münasebet, biz atalarımızın geleneğinde ne varsa ona uyarız” diyorlar. Ya şeytan onları alev alev ateşin azabına çağırıyorsa, yine de mi?

22- Oysa her kim güzel ahlâkla donanıp bütün benliği ile Allah'a adanmış bir Müslüman⁹ olursa sağlam kulpa yapışmış olur. Bütün işler dönüp dolaşıp Allah'a varır.

23- Kim de kâfirlik ederse artık onun küfrü seni üzmesin. Onlar dönüp dolaşıp Bize gelecekler. O zaman onlara bütün yaptıklarını haber vereceğiz. Allah sinelerin özünde neler saklandığını bilir; bundan hiç şüphenez olmasın.

24- Onlara kısa bir süre hayatın zevkini tattırır sonra korkunç bir azaba sürükleriz.

25- ONLARA “Gökleri ve yeri kim yarattı?” diye sorsan hiç şüphenez olmasın “Allah” diyecekler. De ki: “Bütün övgüler Allah'a aittir.” Fakat çoğu bunun ne demek olduğunu bilmez.

26- Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Allah'ın hiç bir şeye ihtiya-

آلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مِمَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ
فِي اللَّهِ بغيرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ
اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَنبَغُ مَا وَعَدَنَا آبَاءُنَا أَوْ لَوْ
كَانَ الشَّيْطَانُ بِدُعْوَتِهِمْ إِلَى الْعَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾ وَمَنْ يُضِلِ
وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى
وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٢٢﴾ وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزِنُهُ أَكْثَرُ
مِمَّا يَحْتَمِلُ مِنْ حِمْلٍ مَّا عَمِلُوا إِنْ لَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾
تُخَفَّفُهُمْ عَلَيْهِ لَأَ تَرْتَضَوْا إِلَى عَذَابٍ لَّا يَنْفَكُ عَنْ أَقْبَانِهِمْ ﴿٢٤﴾ وَلَكِنَّ
سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ
بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
إِنَّا لِلَّهِ هَوَالِي الْعَمِيدِ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ أَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِن شَجَرَةٍ
أَوْ لَآلِمٍ أَوْ جَبَلٍ مِّن جَبَلٍ مِّن بَعْدِهِ سَبْعَةُ آبْحٍ مَا نُفِذَتْ
كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّا لَنَّا اللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾ مَا خَلَقَكُمْ وَلَا
بَعَثَكُمْ إِلَّا كَفَّيْسًا وَاحِدًا وَإِنَّا لِلَّهِ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٢٨﴾

cı yoktur. Yegane övülmeye layık olan O'dur; bundan hiç şüphenez olmasın.

27- Eğer yeryüzündeki bütün ağaçlar kalem olsa, deniz de mürekkep, sonra buna yedi deniz daha eklense Allah'ın sözleri tükenmez. Allah çok güçlüdür, bilgedir; bundan hiç şüphenez olmasın.

28- Sizin yaratılmanız da, tekrar diriltilmeniz de ancak bir tek kişinin yaratılması ve diriltilmesi gibidir. Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir; bundan hiç şüphenez olmasın.

⁸ TESHİR: Bkz. 16/2. ayet dipnotu.

⁹ MÜSLÜMAN: Bkz. 2/112 ve 67/35. ayetlerin dipnotları.

29- Allah'ın geceyi gündüze, gündüzü de geceye çevirdiğini görmüyor musun? Güneş ile ayı da emrine amade kılmış. Her biri belirli süreye doğru akıp gidiyor. Allah yaptıklarımızdan haberdardır; bundan hiç şüphemiz olmasın.

30- Bu şundan: Allah gerçeğin ta kendisidir. O'ndan başka çağırdıklarımız hepsi sahtedir. Ulu ve büyük olan yalnızca Allah'tır; hiç kuşku yok!

31- Allah'ın lütfuyla gemilerin denizde nasıl akıp gittiklerini görmüyor musun? Böylece Allah size varlığına dair işaretleri gösteriyor. Bunda güçlülere göğüs germesini bilen ve şükürünü eda etmek isteyenler için büyük dersler vardır; hiç kuşku yok!

32- Bakın, denizde kimilerini dağ gibi dalgalar sardığında, hemen dine sarılıp Allah'a yalvarıp yakarırlar. Tehlike geçip de sağ salim kıyıya ulaştırdığında ise içlerinden kimileri hala kararsızdır. Zaten hiç kimse haince bir nankörlüğe kapılmadıkça ayetlerimizi bile bile inkâr etmez.¹⁰

33- EY İNSANLAR! Rabbinizin öfkesini çekmekten sakının. Babanın çocuğuna, çocuğun babasına bir faydasının dokunmayacağı güne karşı korku ve titreme içinde olun. Allah'ın sözü kesinlikle gerçekleşecek. O halde sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَوْمَ تُبْلَغُ إِلَيْكَ فِي النَّهَارِ وَيَوْمَ يُرْجَعُ فِي اللَّيْلِ وَصَحَّ
الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ كُلٌّ يَجْرِي إِلَىٰ آجِلٍ مُّسَمًّى وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٣٠﴾
ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَيُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ
هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٣١﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ نَبْتًا اللَّهُ
يُرِيكُمْ مِنْ آيَاتِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣٢﴾ وَإِذَا
غَشِيَهُمْ مَوْجٌ كَالظُّلُمِ اللَّيْلِ دَعَا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا
بَلَغَهُمُ الْبَرْقُنْهُمْ مُّقْتَصِدًا وَمَا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّادٍ
كَفُورٍ ﴿٣٣﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ وَأَخْشَوْا يَوْمًا
لَّا تَجْعَلُونَ الْوَدْعَ وَالدَّعْوَةَ وَلَا مَوْلُودَ هُوجًا زَعْرًا وَلَا دِينَ شَيْعًا
إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ
بِاللَّهِ الْعُرُودُ ﴿٣٤﴾ إِنْ اللَّهُ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُرِيدُ أَنْ يَنْزِلَ
وَيَعْلَمَ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْتُمُ عَدَا
وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَعُورُ ﴿٣٥﴾ إِنْ اللَّهُ عَلَيْهِمْ خَبِيرٌ ﴿٣٥﴾

sakın o mağrur şeytan sizi Allah'ın affına güvendirerek aldatıp cehenneme sürüklemesin.

34- Kıyametin ne zaman kopacağını Allah bilir. Yağmuru yağdıran O'dur. Rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın başına ne geleceğini bilemez.¹¹ Hiç kimse hangi yerde öleceğini de bilemez. Oysa Allah her şeyi bilir, her şeyden haberdardır; bundan hiç şüphemiz olmasın...

¹⁰ Rivayete göre bu ayet Ebu Cehil'in oğlu İkrime hakkında nazil olmuştur. İkrime, Mekke'nin fethinden sonra denizyoluyla kaçmaya çalışmış fakat yolda şiddetli bir fırtınaya tutulmuş ve bu esnada yaptıklarından pişmanlık duyarak, kurtulduğu takdirde Hz. Peygamber'in yanına varıp af dileyeceğine dair söz vermişti. Karaya çı-

kınca yanındakilerden kimisi eski haline dönmüş kimisi de Hz. Peygamber'e gelerek Müslüman olmuştu. İkrime bunlar arasındaydı. (Razi, Kurtubi, İbni Kesir). Kur'an'da buradaki duruma açıklık getirecek benzer başka ayetler de vardır; "Baksana gemiye bindiklerinde dini Allah'a has kılarak O'na canı gönülden nasıl da yalvarıp yakarırılar. Fakat kendilerini karaya çıkardı mı hemen onu bunu Tanrılaştırıp ortak koşmaya başlarlar. Verdiğimiz nimetlere nankörlük etsinler ve hayattan zevk alsınlar diye! Fakat çok yakında öğrenecekler." (29/65-66) "Karaya çıktığımızda orada sizi yerin dibine geçirmeyeceğinden veya üzerinize taş yağın bir kasırga göndermeyeceğinden çok mu eminsiniz? O zaman sığınacak bir kimse de bulamazsınız." (17/68)... Öyle anlaşılıyor ki burada verilmek istenen mesaj insanoglunun darda kalınca Allah'a sığınıp, rahata ulaştığında "şükürsüzlük, nankörlük, unutkanlık, vefasızlık" şeklinde ortaya çıkan tabiatının olduğunun hatırlatılmasıdır...

¹¹ Harfi harfine: "Hiç kimse yarın ne "kesb" edeceğini bilemez."

32- SECDE SURESİ

Mekke'de inmiştir, 30 ayettir. Adını 15. ayetinde iman edenlerin özellikleri anlatılırken geçen "Ayetlerimiz hatırlatıldığı zaman saygıyla yere kapanırlar" ifadesindeki "secde" kelimesinden almış görünmektedir.

32-SECDE SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 30 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ
SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- Elif, Lâm, Mim.

2- ASLA şüphe duyulmaması gereken bu kitabın indirilişi âlemlerin Rabbi tarafından.

3- “Onu uydurdu” mu diyorlar? Asla! Bu kitap Rabbi'nden gelen gerçeğin ta kendisidir. Doğru yolda yürüsünler diye senden önce herhangi bir uyarıcı ile karşılaşmamış olan bir halkı uyanışa çağırman için indiriliyor.

4- Allah gökleri, yeri ve ikisi arasında-kileri altı günde yarattı. Sonra görkemi-ni göklere yansıttı.¹ Sizin O'ndan başka ne bir dostunuz, ne de şefaatiniz yoktur. Bu zihin tutulması neden?²

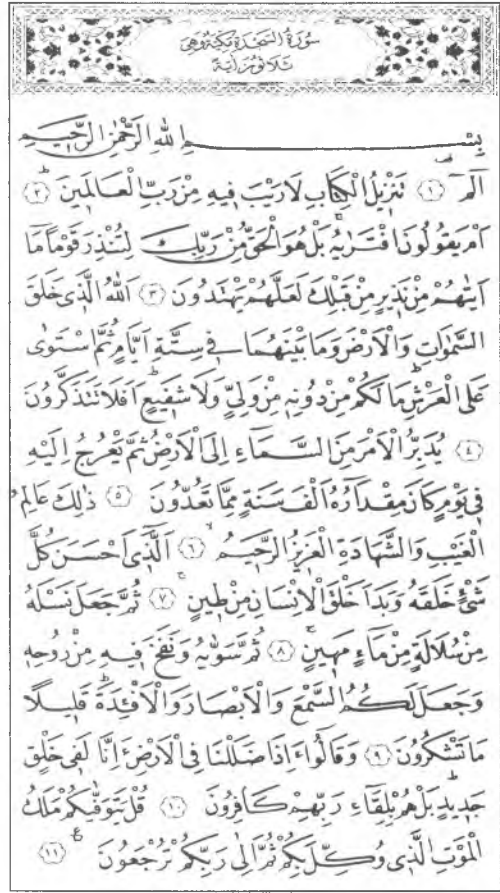
5- Gökten yere kadar bütün iş ve oluşu düzenleyip yöneten O'dur. Bir iş ve oluş sizin hesabınızla bin yıl kadar olan bir günde O'na ulaşır.

6- Görülme-yeni de görüleni de bilen, her şeye gücü yeten, sevgi ve merhamet kaynağı olan O'dur.

7- Yarattığı her şeyi güzel yaratan O'dur. İnsanı yaratmaya bir çamurdan başladı.

8- Sonra soyunu sürdürmeyi basit bir suya bağladı.

9- Sonra düzenli bir şekilde sokup, ken-

di ruhundan üflendi. Size kulaklar, gözler, gönüller verdi. Ne kadar az şükrediyorsunuz.

10- Kimileri “Toz toprak olup gittikten sonra yeniden mi yaratılacağız?” diyor. Bunlar Rablerine kavuşmayı inkâr eden kâfirlerdir.

11- Söyle onlara: “Size tayin edilmiş olan ölüm meleği canınızı alacak, sonunda dönüp Rabbinize geleceksiniz.”

¹ Harfi harfine: “Sonra ‘arş’ üzerine ‘istiva’ etti.”

² Harfi harfine: ‘Tezekkür’ etmiyor musunuz?”

12- Rablerin huzuruna çıkınca, günaha batmış olanları, utanç içinde: “Ey Rab-bimiz, gözlerimizle gördük, kulaklarımızla dinledik. Ne olur geri dönüp kendimizi düzeltmemize izin ver. Artık kesin inanıyoruz” derken keşke bir görseydin.

13- Eğer lâıyk görseydik herkesi doğru yolda yürütürdük. Fakat verdiğim söz şudur: “Cehennemi tıka basa insanlar ve cinlerle dolduracağım.”³

14- O halde hesap gününü unuttuğunuz için tadın azabı. İşte şimdi Biz de sizi unuttuk. Kendi ellerinizle yaptıklarınızın karşılığı olarak tadın sonsuz azabı!

15- BİZİM ayetlerimize iman edenlere gelince, onlar kendilerine ayetlerimiz hatırlatıldığı zaman saygıdan yerlere kapanırlar. Rablerini överek yüceltirler ve asla büyüklük taslamazlar.

16- Yataklarından kalkarak korku ve ümit içinde Rablerine dua ederler ve kendilerine verdiğimiz rızıkları başkaları ile paylaşırlar.

17- Yaptıklarının karşılığı olarak onları ahirette ne gibi mutlulukların beklediğini kimse hayal edemez.

18- Kaldı ki iman eden bir kimse hiç yoldan çıkan gibi olur mu? Onlar elbette aynı kefeye konamazlar.

19- Evet, iman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanları yaptıklarının

وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا
 أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾
 وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدًىٰ وَلَٰكِن حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي
 لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾ فَذُوقُوا
 نَبِيئَهُ لَعْنَةً لِّعَادٍ يَوْمِكُمْ هَٰذَا إِنَّا نَسِينَاكُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ
 الْعُلْدِ إِنَّمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾ إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا
 ذُكِرُوا بِهَا آخَرُوا وَتَبَعُوا لَهَا وَكُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٥﴾ فَذُوقُوا
 لَعْنَةَ كُفْرِكُمْ لَكُمْ فِيهَا نَذَارٌ لِّمَا كُنْتُمْ كُفِرُونَ ﴿١٦﴾
 رَبِّهِمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿١٧﴾ فَلَا تَعْلَمُ
 نَفْسٌ مَّا أُخْتُ لَهُمْ مِنْ قَرَّةٍ أَعْيُنٌ مِّمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾
 أَفَن كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَّا يَسْتَوُونَ ﴿١٩﴾ إِنَّمَا
 الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ لَمَّا ذُكِرُوا بِهَا
 كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾ وَإِنَّا لَنَرَاهُمْ فِي صُورِهِمْ لَنَادٍ
 كُلَّمَا آرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ
 ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٢١﴾

karşılığı olarak cennette görkemli bir karşılama bekliyor.

20- Ama yoldan çıkmış olanların yeri ateştir. Oradan her çıkmak istediklerinde oraya geri çevrilirler ve kendilerine “Haydi tadın yalanlayıp durduğunuz o ateşin azabını” denir.

³ Yani: Biz isteseydik herkesi doğru yolda yürütürdük. Fakat böyle olsun istemedik. İnsanları serbest bıraktık. Özgür irade verdik. Fakat öyle görünüyor ki bu gi-dişle cehennemde yer kalmayacak. Çünkü görünen (*ins*) ve görünmeyen (*cinn*) varlıkların çoğu verdiğimiz bu özgür iradeyi amacı dışında kullanıyor. Gerekeni yapmıyor, her biri günaha batmış vaziyette huzurumuza geliyor. Bu durumda verdiğimiz nimetlere nankörlük edip, her türlü günahı işledikten sonra toprağa gömülüp giderek kendilerini unutturacağını sananlar haklı çıkacak değildi. Bu dünyanın sonunda bir hesabın olduğuna dair verdiğimiz söz gerçekleşmeden kimse bir yere kaçamaz. Bunu böyle bilin ve kendinizi o büyük hesap gününe hazırlayın...

21- Onlara en büyük azaptan önce ya-
kın azaptan da tattıracağız, belki böyle-
ce dönerler.⁴

22- Rabbinin ayetleri hatırlatıldığında
sırtını dönen kimseden daha zalim kim
olabilir? Böyle günah küpü haline gel-
miş olanlardan öcümüzü alacağız; bun-
dan hiç şüpheniz olmasın.

23- İYİ DİNLEYİN! Bir zamanlar Mu-
sa'ya kitap vermiştik. Onunla aynı yo-
lun yolcusu olduğundan kuşkulana-
mayasın.⁵ Onu Israiloğulları için yol gös-
terici yapmıştık.

24- Güçlülere göğüs gerdikleri ve
ayetlerimize sınıksız sarıldıkları takdir-
de, içlerinden emrimizle yol gösteren
böyle halk önderleri çıkarmıştık.⁶

25- TARTIŞIP durduğunuz konularda
kıyamet günü Rabbin son noktayı ko-
yacaktır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

26- Demek, kendilerinden önce kalın-
tıları üzerinde gezip dolaştıkları nice
kuşakları helâk etmiş olmamız bile
doğru yola gelmelerine yetmiyor? Oysa
bunda çıkarılacak nice dersler vardır.
Bu vurdumduymazlık neden?

27- Susuzluktan çatlamış toprağa yağ-
mur indirip kendilerinin ve hayvanları-
nın yiyeceği bitkileri Bizim yeşerttiği-
mizi görmüyorlar mı? Bu körü körüne
inat neden?

وَلَنْدَبِيَّتَهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَذَى دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ﴿١٧﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ آيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا
إِنَّمَا يَرْجِعُ مِنَ الْمُنْتَهَى ﴿١٨﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ
فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَائِهِ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٩﴾ وَجَعَلْنَا لَهُمْ
آيَةً يَتَّبِعُونَ يَا مِرْيَا لِمَا صَبَرُوا وَكَا تَوَابًا لِمَنْ يُؤْمِنُ ﴿٢٠﴾ إِنَّ
رَبَّكَ هُوَ بِفِعْلِهِمْ بِنْتَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ
﴿٢١﴾ أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَرَاهِمَ كُنَّا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ
يَسْتَوُونَ فِي مَسَاكِينِهِمْ وَإِنَّ ذَلِكَ لَآيَاتٍ أَفَلَا يَسْمَعُونَ
﴿٢٢﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا سَوَّوْنَا لَهُمُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ
بِهِ زُرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ فَلَا يُبْصِرُونَ
﴿٢٣﴾ وَيَقُولُونَ سُبْحٰنَ مَا فِي هٰذَا النَّعْجِ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٤﴾
قُلْ يَوْمَ النَّعْجِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ
يُنظَرُونَ ﴿٢٥﴾ فَأَعْرَضَ عَنْهُمْ وَانظُرْ إِلَيْهِمْ مَنْظَرُونَ ﴿٢٦﴾

28- Soruyorlar: “Ne zamanmış fetih gü-
nü, doğru söylüyorsanız gününü verin
bakalım?”⁷

29- Cevap ver: “Kâfirlerin o fetih gü-
nünde iman etmeleri fayda vermez. Hiç
bekletilmeyecekseniz, merak etmeyin.”⁸

30- Artık onları kendi hallerine bırak
ve bekle, onlar da beklesinler bakalım...

⁴ Kur'an insanların yaptıklarının karşılığı olarak ahiret azabına büyük azap (azâbu'l-ekber); yine yaptıklarının karşılığı olarak dünya azabına da yakındaki azap (azâbu'l-ednâ) demektedir. Ahiret hatırlatılırken sürekli olarak “yaptıklarınızın karşılığı olarak” (bimâ kânu ta'melûn) hatırlatılmasından da anlaşılacağı gibi cennet ve-
ya cehennem bu dünyada yaptıklarımızın tabii bir sonucu olarak kendi eylemleri-
mizin bir karşılığıdır. Yani cennetimizi veya cehennemimizi biz kendimiz şimdiden

hazırıyoruz. Böyle olunca bu dünyada başımıza gelen veya gelecek olan azaplar da yine kendi yaptıklarımızın karşılığı oluyor. Yoksa Allah kimseye azap etmekten zevk alıyor olamaz. Öte yandan Kur'an dünyada meydana gelen kimi doğal afetleri de günaha batıp gitmişlerin hazin sonu anlamında "azap" olarak anmaktadır. Bu tür tabiat olaylarını insanoglunun aklını başına toplaması için bir vesile saymakta ve sürekli olarak "Böyle bir olaya maruz kalmadan kendinize çekidüzen verin" uyarısında bulunmaktadır...

⁵ Harfi harfine: "Sakın onun kavuşması hakkında şüpheye düşme."

⁶ Demek ki bir halkın içinden dirençli, azimli, kararlı oldukları takdirde halk önderlerinin çıkması mümkündür. Halka yol gösterenlerin, kendi halkının makûs talihini yenmek için meydana atılanların, her şeyden önce üstün derecede bir sabır ve azme sahip olması gerekir. Keza bu halk önderleri Allah'ın ayetlerine sımsıkı sarılmalı ve en küçük bir şüphe içinde bile olmamalıdır. Bir türedi değil çağlar boyu sürüp gelen kadim bir çizginin takipçisi olduğuna dair derin bir tarih bilince sahip olmalıdır. Tarihsel derinliği olan bir misyon ifade ettiğine en başta kendisi inanmalıdır. Bunları yaparsa arkası gelecektir...

⁷ Harfi harfine: "Diyorlar ki fetih günü ne zaman eğer doğru sözlü iseniz."

⁸ Harfi harfine: "De ki fetih günü kafirlerin iman etmesinin faydası yoktur. Ve onlar bekletilmeyecekler." Buradaki fetih gününden ne kastedildiği hakkında iki görüş var: 1- Mekke'nin fethi kastedilmektedir 2- Kıyamet günü kastedilmektedir... İkinci görüş bağlama daha uygun görünüyor.

33- AHZAB SURESİ

Medine’de inmiştir, 73 ayettir: Medine döneminin 3–7 yılları boyunca inen ayet gruplarından oluşur. Bu dönemde en önemli olay Hendek savaşı olarak da bilinen müttefik kabile birliklerinin Medine kuşatmasına karşı gerçekleştirilen direnişti. Surede bu olayla ilgili ayetlerden başka Medine’de kurulmaya başlanan yeni şehir hayatı ile birlikte ortaya çıkan kadın-erkek ilişkileriyle ilgili sorunlar ele alınır. Özellikle Hz. Peygamber’in (s.a.v) eşleri ile ilgili çok önemli düzenlemeler getirilir. Hz. Peygamber ve ailesi etrafında ileride oluşması muhtemel hanedanlık girişimlerine karşı önlem olduğu anlaşılan bazı hükümler son derece dikkat çekicidir. Surenin 9–27 ayetleri arasında sık sık geçen “düşman birlikleri” anlamında “hizipler/gruplar” demek olan *ahzâb* kelimesinden dolayı bu adı almış görünmektedir.

33-AHZAB SURESİ

Medine'de nazil olmuştur, 73 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ
SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

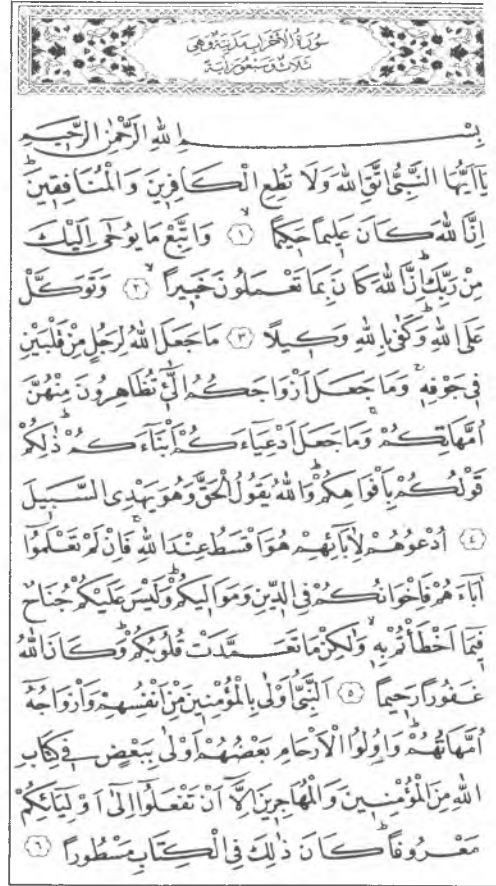
1- EY PEYGAMBER! Allah'ın öfkesini çekmekten sakın,¹ kâfirlere² ve münafıklara uyma.³ Allah her şeyi bilendir, bilgedir; bundan hiç şüphlen olmasın.

2- Rabbinden sana ne vahyolunuyorsa ona uy. Allah ne yapıyorsanız kesinlikle haberdardır.

3- Allah'a güvenip yaslan,⁴ güvenip yaslanmak için Allah yeter.

4- ALLAH bir adamın içinde iki kalp yaratmamıştır. "Sen bana annemin sırtı gibisin" diyerek boşanmaya kalkıştığınız eşlerinizi anneleriniz yerine koymamıştır.⁵ Evlatlıklarınızı da oğullarınız yerine koymamıştır. Bunlar sizin ağzınızda geveleyip durduğunuz bir takım laflardır.⁶ Allah ise gerçeği söylüyor ve doğru yolu gösteriyor.

5- Evlatlıklarınızı öz babalarının ismiyle çağırın. Allah katında adalete uygun olan budur. Eğer öz babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız dinde kardeşleriniz ve dostlarınız olarak görün. Bu konuda yanıldığınız olursa bundan dolayı günah işlemiş olmazsınız.⁷ Fakat bilerek tasarladıklarınızdan dolayı günaha girersiniz. Allah günahları örtendir, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüpheleniz olmasın.⁸

6- Peygamber iman edenler nazarında kendi canlarından daha önce gelir, eşleri de annelerinizdir. Bu şekilde sevgi ve merhamet yumağı haline gelenler Allah'ın kitabına göre diğer iman etmiş ve hicret etmiş olanlara nazaran birbirlerinin can yoldaşı olmuşlardır. Ancak diğer dostlarınıza da en güzel şekilde davranmalısınız, kitapta bu da yazılıdır.⁹

¹ TAKVA: Bkz. 2/2. ayet dipnotu.

² KAFİR: Bkz. 109/1. ayet dipnotu.

³ MÜNAFIK: Bkz. 29/11. ayet dipnotu.

⁴ TEVEKKÜL: Bkz. 14/152. ayet dipnotu.

⁵ ZIHAR: Bkz. 58/2. ayet dipnotu.

⁶ Yani: Birkaç yıl önceki Mücadele suresinde bu ziharla ilgili açıklamalar yapılmışken hala eski alışkanlıklarınızı terk edemeyerek yer yer böyle şeyler yapıyorsunuz. Artık terk edin bu işi...

⁷ Yani: Evlâlık aldığımız bir çocuğun babasının kim olduğu konusunda yanılırsanız veya çok sevdiğinizden dolayı “kızım, oğlum” vs. dersiniz bundan dolayı günaha girmiş olmazsınız. Asıl bilerek düşünüp tasarladığınız (taammüden) işlediğiniz amellerden dolayı günaha girmiş olursunuz.

⁸ Bu iki ayette (4-5) o günkü Araplar arasında geçerli üç tür aile ve akraba ilişkisinin önü kesilerek medenî hukuk oluşturma yolunda önemli adımlar atılıyor: 1- “Artık bana anam gibisin” diyerek yapılan ve adına zihar dedikleri, boşanan kadını toplumda yapayalnız ortada bırakan, kimseyle bir daha evlendirtmeyen ve tamamen erkek bencilliğini yansıtan boşanma türü tekraren yasaklanıyor. 2- Araplar “akıllı, güçlü ve erkek” adamın iki kalbi olduğuna inanırlar ve bununla birçok kadını, evlâtlığı vs. birden idare edebileceğini düşünürlerdi. Kadınları, çocukları, evlâtlıkları vs. çok olmayan birisini adam yerine koymazlardı. Bu anlayış Türkçe’deki “Erkek adamın erkek çocuğu olur” sözünü çağırır. Ayette bu ataerkil kafanın içi boş tafralanması “Allah bir insana iki kalp vermemiştir” diye saçma bulunarak dışlanıyor. 3- Araplar gözüne kestirdikleri çocukları evlât edinir ve kendi öz çocukları gibi görürlerdi. Kendi öz çocukları için geçerli evlenme ve boşanma yasaklarını onlar için de geçerli sayarlardı. Ayette “Allah katında adaletli olan budur” denilerek evlâtlıkların kendi öz babalarının ismi ile çağrılmasının istenmesi “hakkı sahibine vermek” demek olan adaletin gereği olarak gerekçelendiriliyor. Çünkü herkesin kendi öz babasını/anasını bilme ve ona nispet edilme hakkı vardır ve bu “Artık sen benim oğlumsun, kızımsın” denilerek iptal edilemez. Yine bu, temeli din, can, mal, akıl, nesil güvenliğine dayanan beş temel insan hakkının sağlanması için şarttır. Çünkü şeriat (hukuk) çağlar boyu hep bu hakları korumaya yönelik hükümlerden oluşmuştur. Bundan sonrası için de geçerli olan budur. Aksi halde “insanlık” durumunun varlığı ve birliği tehlikeye düşecektir. Demek ki evlâtlık kurumuna Kur’an’ın getirdiği yaklaşım “din kardeşliği ve dostluk” temelinde şekillenmektedir. Yani bir insan evlâtlık alabilir, fakat bunu kardeşlik, dostluk, dayanışma, yardımlaşma, paylaşma olarak görmek durumundadır. Bununla beraber babalar, analar, oğullar, kızlar birbirine karıştırılmamalıdır. Kimin kimden geldiği belli olmalıdır. Hatta bunun kaydı kuyudatı (nüfus) tutulmalıdır. Aksi halde şehir hayatı orman hayatına döner. Bu her şeyden önce bu medeni olmanın gereğidir. Kur’an’ın Yesrip’i Medine’ye dönüştürme yolunda attığı reformcu adımların nasıl bir medenî toplum öngördüğü çok iyi anlaşılıyor olmalı...

⁹ Bu ayeti fıkıh/hukuk bakış açısıyla mirasla ilgili yorumlamak yerine, ahlâk bakış açısından sevgi ve kardeşlikle ilgili yorumlamak Kur’an’ın peygamber ve iman

edenler arasındaki ilişkiye getirdiği ruh açısından daha uygundur. Nitekim Enfal suresinin sonundaki benzer bir ayet buradaki durumu tüm iman edenlere teşmil eder: “Bundan sonra iman edecek, zulmün hâkim olduğu yerlerden hicret edecek ve sizinle beraber canla başla cihat edecek herkes sizdendir. Bu şekilde sevgi ve merhamet yumağı haline gelenler artık Allah’ın kitabında birbirlerinin can yoldaşlarıdır! Allah her şeyi biliyor; bundan hiç şüpheniz olmasın” (8/75). Demek ki ayette geçen *ulu’l-erham* tabirini “akraba olanlar” değil “sevgi ve merhamet yumağı haline gelenler”, *ba’zuhum evlâ ba’z* tabirini de “birbirlerinin can yoldaşı olanlar” şeklinde anlamak gerekmektedir. Çünkü dikkat edilirse bağlam evlâtlık kurumu ile ilgili olup o günkü Araplar arasında toplumsal bir yara haline gelen ilkel kabile asabiyetleri çözülüyor ve yerine sevgi ve şefkat (*merhamet*), kardeşlik (*uhuvvet*) ve dostluk/can yoldaşlığı (*velâyet*) kavramları üzerine Medine’de yeni bir toplum kuruluyor. Peygamberin iman edenlerce kendi canlarından daha yakın görülmesi gerektiği ve onun eşlerinin mü’minlerin anneleri olduğunun ifade edilmesini de bu çerçevede anlamak gerekir. Yani “Kimse peygamber öldükten sonra eşlerinden birisiyle evlenerek onun “zürriyetine” girme, onunla kan bağı oluşturup bir tür “peygamber hanedanlığı” oluşturma sevdasına kapılmamalıdır. Onunla ve eşleriyle ilişkiniz sevgi ve şefkat yumağı haline gelmek (*merhamet*), dostluk (*velâyet*) ve kardeşlik (*uhuvvet*) ilişkisidir. Böyle olanlar diğerlerine nazaran birbirine daha yakındır ama diğer dostlarınıza da güzel davranmanız gerekir. Toplumsal ilişkileri eski ilkel kabile bağları üzerine kurmayın” demek isteniyor...

7- BİR ZAMANLAR peygamberlerden sağlam sözler almıştık. Senden, Nuh, İbrahim, Musa ve Meryem oğlu İsa'dan; hepsinden sağlam sözler almıştık.

8- Bunu sözü namus bilenlerden, sözün namusunu koruyup koruyamadıklarına¹⁰ dair hesap sormak için yaptık. Kâfirler için ise acı bir azap hazırladık.¹¹

9- EY İMAN EDENLER! Allah'ın üzerinizdeki nimetini anın. Hani üzerinize ordular yürümüşü de onlara kasırgayı ve sizin görmediğiniz orduları musallat etmiştik. Allah ne yaptığımızı görüyordu.¹²

10- Hani yukarıdan ve aşağıdan saldırıya geçmişlerdi.¹³ O vakit gözler kaymış, yürekler ağza gelmişti. Allah'a türlü türlü zanlarda bulunuyordunuz.

11- İşte burada iman edenler sınanmış ve çok bir sarsıntı ile sarsılmışlardı.

12- Hani münafıklar ve kalpleri hastalıklı tipler "Allah ve peygamberi bize aslı astarı olmayan vaatlerde bulunmuş" diyorlardı.

13- Yine o zaman bunlardan başka bir grup "Ey Yesripliler! Boşuna uğraşmayın, hemen evlerinize dönün" derken kimileri de evlerinin savunmasız olduğunu ileri sürerek peygamberden izin istiyordu. Hâlbuki evleri savunmasız olduğundan değil sırf kaytarmak isti-

وَأَذَانًا مِّنَ النَّبِيِّينَ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٧﴾ إِذْ جَاءُواكَ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَنَظُنُّونَ يَا لَللظُنُونِ ﴿٨﴾ هُنَالِكَ بَعَثَ اللَّهُ الْطُوفَانَ وَالرَّيْطَانَ وَالشَّيْقَةَ وَالْمُتَمَرِّقِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضًا وَعَدْنَا اللَّهُ وَرَسُولَهُ أَلَّا تُرِيدُوا ۖ وَإِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِّنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِن يُرِيدُ وَإِذْ لَمَّا تَرَاكَ الْوَالِدَ الَّذِي يُؤْتِي السُّبْحَانَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَطْرٍ رَّهًا تَوَسَّلُوا الْفِتْنَةَ لَأَنزَلْنَاهَا وَمَا تَلْبَثُوا فِيهَا إِلَّا سَبْعًا ۖ وَلَقَدْ كَانُوا عَاكِفًا عَلَى الْوَاقِعِ ۖ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٩﴾

yorlardı.

14- Eğer düşman her yandan şehre girip kendileriyle işbirliği yapmak isteseydi, rahatlıkla kabul edip yağmaya katılmaktan bir an bile çekinmeyeceklerdi.

15- Hâlbuki bundan önce Allah'a söz vermişlerdi, arkalarını dönmeyeceklerdi. Allah'a verilen söz namustur; hesabı mutlaka sorulur!

¹⁰ SIDK/AHD/NAMUS: Bkz. 10/2 ayet ve 23/8. ayet dipnotu.

¹¹ Harfi harfine: "Sadıklardan 'sıdk'larını sormak için."

¹² Bu pasajdaki (9–27) ayetler İslâm tarihine "Hendek savaşı" olarak geçen olayı anlatmaktadır. Şöyle ki: Hicretin 5. yılında bütün düşman kabileler birleşerek Medine'de kendileri için tehdit olarak gördükleri Hz. Peygamber (s.a.v) önderliğinde-

ki oluşumu ortadan kaldırmak istediler. Başta Kureyş ve Gatafan kabileleri olmak üzere tüm düşman kabileler birleşerek 12 bin kişilik bir orduyla Medine'yi kuşattılar. Kuşatma yaklaşık bir ay sürdü. Hz. Peygamber (s.a.v) Medine'nin etrafına hendek kazılmasını ve şehrin bu şekilde savunulmasını emretti. Tüm girişimlere rağmen hendekleri geçip şehre giremediler. Derken destanlaşan direnişe çıkan korkunç bir kasırga da destek verince kabileler koalisyonu perişan oldu. Soğuk ve kum kasırgasına daha fazla dayanamayıp gerisingeri çekildiler. (İbn Hişam, İbni İshak, Taberi). İşte bu pasaj (9-27) bu olayla ilgili ayetlerden oluşmaktadır...

¹³ Yani: Hani Gatafanlılar yüksek tepelerin olduğu Necid tarafından, Kureyşliler de sahil tarafındaki Tihame tarafından üzerinize gelmişlerdi.

16- Söyle onlara: “Eğer normal olarak ölmekten veya vurulup öldürülmekten kaçırırsınız, kaçmanın size bir faydası yok. Diyelim ki kaçıp kurtuldunuz; şurada az bir süre daha hayatın tadını çıkarırsınız, hepsi bu!”¹⁴

17- Söyle onlara: “Allah size zarar vermek istese sizi ondan kim koruyabilir? Veya üzerinize sevgi ve merhamet yağdırsa ona kim mani olabilir?” Allah’tan başka asla yâr ve yardımcı bulamazlar.

18- Allah içinizden o savsaklayanları ve kardeşlerine “Bize gelin” diyenleri biliyor. Bunlar zora gelemeyen tiplerdir.

19- Bunlar size karşı aç gözlüdür. Tehlike anlarında ölümle burun buruna gelmiş biri gibi gözleri dönmüş vaziyette bakakalırlar. Tehlike geçince iyiliğinizi çekemeyip sivri dilleriyle incitici konuşmalar yaparlar. Bunların imanı yoktur. Allah onların amellerine değer biçmez. Allah bunu kolaylıkla yapar.

20- Düşman birliklerinin geri çekilmeyeceğini sanıyorlardı. Eğer o birlikler bir daha gelecek olsa, bu kez çöl içlerindeki bedevî Araplar içine gidip sizden gelecek haberleri oradan takip etmeyi tercih ederlerdi. İçinizde kalacak

مَلَأْنَ بَيْتَكُمْ الْغَرَارَانَ فَرَبُّهُ مِنَ الْمَوْتِ أَوِ الْعَتَلِ وَإِنَّا لَأَعْتَبُوكُمْ
 إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٦﴾ قُلْ مَن ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِّنَ اللَّهِ إِنِ ارْتَادَ كُفْرُكُمْ
 أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ وِلِيًّا
 وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧﴾ قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ
 لِإِخْوَانِهِمْ هُمُ السَّيِّئُونَ وَلَا يَأْتُونَ الْبَأْسَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٨﴾ أَسْمِعْ عَلَىٰ
 فَإِنَّمَا هِيَ الْخُوفُ رَأَيْتَهُمْ يُنظَرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي
 يُغْشَىٰ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَإِذَا ذُحِبَ الْحُوفُ سَلَفُكُمْ بِالسِّتَةِ حِدَادِ
 أَسْمِعْ عَلَىٰ الْخَيْرِ أُولَئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَأَحْبَطَ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ وَكَانَ
 ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ سَبِيرًا ﴿١٩﴾ يَخْشَوْنَ الْأَحْرَابَ لَمْ يَذْمَبُوا
 وَإِن يَأْتِ الْأَحْرَابُ بِرُودٍ وَأَلْوَانِهِمْ بَادُونَ فِي الْأَعْرَابِ
 يَسْتَلُونُ عَنْ أَنْبَاءِكُمْ وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا قَالُوا إِلَّا تَكْلَافًا ﴿٢٠﴾
 لَمَّا كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسُوءَةٌ فَخَسِبَ لِمَن كَانَ يَرْجُوا
 اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهُ كَثِيرًا ﴿٢١﴾ وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ
 الْأَحْرَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ
 وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ﴿٢٢﴾

olsalar dahi savaşa pek asılmazlardı.

21- Açın kulağınızı! Allah ve ahiret gününü umuduyla yaşayanlar ve Allah’ı çokça ananlar için Allah’ın peygamberinde güzel örnek vardır.

22- İman edenler düşman birliklerinin üzerlerine yürüdüğünü görünce: “İşte bu, Allah’ın ve peygamberinin bize vadettiği şeydir. Allah ve peygamberi doğru söyler” derler. Böyle durumlar onların sadece imanını ve teslimiyetini artırır.

¹⁴ Harfi harfine: “Öyle olsa bile çok az faydalanırsınız.”

23- Mü'minlerden Allah'a verdikleri sözün arkasında durarak ölüme gidenler veya sırasını bekleyenler vardır. Onlar sözü namus bilip hiç bir şekilde değiştirmeyenlerdir.

24- Çünkü Allah sözü namus bilenleri, sözlerinin arkasında durdukları için mükâfatlandırarak, münafıkları da eğer müstahak görmüşse cezalandıracak veya tövbelerini kabul edecektir. Allah çok bağışlayıcıdır, sevgi ve merhamet kaynağıdır.

25- Sonuçta Allah o kâfirleri hiç bir kâr elde edemeden kinleriyle baş başa bıraktı. Allah savaşta mü'minlere yetti. Allah çok güçlüdür, çok üstündür.

26- Dahası kitap ehlinde saldırganlarla işbirliği yapanların kalplerine de korku düşürerek kalelerinden çıkardı. Onların kimini öldürdünüz kimini de esir aldınız.¹⁵

27- Onların yerlerine, yurtlarına ve mallarına sizi varis kıldı. Ayak basmadığımız daha nice yerlere... Allah'ın her şeye gücü yeter.¹⁶

28- EY PEYGAMBER! Eşlerine söyle: "Eğer dünya hayatını ve süsünü istiyorsanız, gelin sizi donatayım ve güzellikle bırakıp salıvereyim."¹⁷

29- Yok eğer Allah'ı, peygamberini ve

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رَجَالَ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَن
قَتَلَ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَن نَّبَطَ رُؤُوسَهُمَا بِدُرِّ الرَّاتِبِ ۚ بَلَا ۙ لِيُعْزِمَ اللَّهُ
الصَّادِقِينَ بِعِدَّتِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِن نَّشَاءَ أَوْ يَتُوبَ
عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ۙ وَرَدَّ اللَّهُ
الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَغِيظُهُمُ اللَّهُ لِيُؤْتِيَهُمُ الْوَيْحَ ۚ وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ
الْفِتْنَةَ ۗ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيمًا ۙ وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُم
مِّنْ أَهْلِ الْيَمِينِ سَيَاقِيَهُمْ ۚ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ
فَرِيحًا تَفْلُتُونَ وَأَنْتُمْ مُرْتَدِّينَ ۚ وَأَرْكَرَ أَرْضَهُمُ وَيُدَارُهُمْ
وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضَهُمْ لَتَطْلُوهُنَّ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيرًا ۙ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكِ إِن كُنَّ يَرُونَّ
الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعِكُنَّ وَأُسْرِعِكُنَّ
سَرَاحًا جَمِيلًا ۙ وَإِن كُنَّ يَرُونَّ أَنَّهُنَّ وَرَسُولُهُمُ
الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْغَافِلِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ۙ
يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَن بَاتَ مِتَّكُمْ فَمَا حَسَنَةٌ مِّبْتَنَةٌ بِضَاعَفَ
لَهُنَّ الْعَذَابَ ضِعْفَيْنِ ۚ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ۙ

ahiret yurdunu istiyorsanız, unutmayın ki, Allah içinizden güzel ahlâk sahiplerini büyük bir mükâfat hazırlamıştır.”

30- Ey peygamberin eşleri! Sizden her kim açık bir hayâsızlık yaparsa, onun azabı ikiye katlanır. Bu Allah'a göre kolaydır.

¹⁵ Yani: Düşman birlikleri (ahzâb) ile fırsat doğduğunu sanarak işbirliği yapıp Medine'yi arkadan vurmaktan hiç çekinmeyen Beni Kurayza Yahudilerinin kalbine korku salarak, önce kalelerine çekilmelerini, ardından Beni Kurayza kuşatması ile tümünden Medine havalisinden sürülüp çıkarmalarını ve sonuçta bütün malvarlıklarının size kalmasını sağladı.

¹⁶ Demek ki bu pasajdaki ayetler (9–27) artık şu an bizim için “tarih” olan bir olaydan bahsediyor. Ancak bu tarihsel olay üzerinden evrensel mesajlar veriyor. Düşman birliklerinin henüz yeni tomurcuklanmaya başlayan Medine'deki “adalet

ve barış yurdu” (Daru’s-Selam) kurma girişimini henüz oluşum aşamasındayken boğmaya çalışmasının ve buna direnmenin, olayın üzerinden 14 asır geçtikten sonra bile hala bizlere okutulmasının manası ve mesajı ne olabilir? Sureye isim kaynağı da olan bu bölümün sonraki tüm çağlar için verdiği mesajlar öyle görünüyor ki şunlardır: 1- Allah’ın iman edenlere yüklediği dünyevî görev yeryüzünü bir adalet ve barış yurdu (*Daru’s-Selam*) yapmaktır. Yani Allah’ın (ve insanlığın) birliğine (*tevhid*); bütün zulümlerin ortadan kaldırılmasına (*adalet*); ebedi barışa (*silm*); sözün namus bilinip yüceltilmesine (*ahd* ve *sadakat*) dayanan bir dünya düzeni kurmaktır. 2- Bunun için canla başla çalışanların (*cihat*) Allah yâr (*veli*) ve yardımcısı (*nasır*) olacaktır. 3- Şu bir gerçek ki yeryüzünün bir bölgesinde böylesi bir çaba içine girip yerel veya bölgesel bir başarı kazanır kazanmaz dünya sistemi bundan rahatsız olacak ve oluşturdukları koalisyon güçleri (*ahzap*) ile saldırıya geçeceklerdir. Bunlar havadan ve karadan, gizliden ve açıktan, içerden ve dışardan, yerel ve evrensel güçleriyle saldıracaklardır. Fakat “Bizi yaşatmazlar, buna asla izin vermezler, bu macera olur” vs. diyerek bundan vazgeçilemez. 5- Bu durumda içerden onlarla işbirliği yapmaya hazır ve nazır, bir an önce böylesi bir “maceraperestliğin” sona ermesini ve dünya sisteminin tehditlerinden kurtulmayı uman korkakları, işbirlikçileri, satılmışları, ikiyüzlüleri hemen burnunuzun dibinde göreceksiniz. Bunlara asla aldırış edilmemeli ve Allah’a ve millete (ümmete) dayanarak yola devam edilmelidir. Gerekirse tüm halk seferber olarak - etrafa hendekler kazmak gibi- her türlü yolla saldırganlara direnmelidir. 6- Böylece insanlığın ölmediği, tarihin sona ermediği, başka bir dünyanın mümkün olduğu, insanlık vicdanının “sözün namusu”, “adalet” ve “ebedi barış” için tarihin her döneminde patlayabileceği, insanlığı geçmişte Firavunların, Nemrutların, Karunların teslim alamadığı gibi şimdi de dünya lordlarının ve küresel baronların teslim alamayacağı, insanlığın iman, onur ve vicdanının daima bunları dışına atacağı gösterilmelidir. 7- Kim veya kimler buna talip olursa Allah onun yanındadır. Allah onlarla birlikte yürüyecek, güneşi, ayı, yıldızları, rüzgârı, fırtınası, kasırgası, yıldırımı, yağmuru, seli vs. tüm tabiat güçleri (*melaike*) ile birlikte ve daha görünen görünmeyen (*ins-u cinn*) nice güçleri ile birlikte onlarla olacaktır. Onların gören gözleri, işiten kulakları ve yürüyen ayakları olacaktır. Sözün yüceltilmesi adına Allah’ın çağlar boyu olagalen davranış tarzında (*sünnetullah*) bir değişiklik olmamış ve olmayacaktır. Allah sözünden asla dönmedi, dönmez!

¹⁷ Rivayete göre bu pasajdaki ayetler (28–34) Medine’ye hicretten sonra fetihler ve arkasından gelen ganimetlerle birlikte yavaş yavaş zenginleşmeye başlayan sahabe evlerine nazaran yoksul denecek kadar mütevazı yaşamaya devam eden Hz. Peygamber’in (s.a.v) evindeki sorunları ele almaktadır. Şöyle ki: Ganimetlerden gelen paylarla hayatlarında gözle görülür bir zenginlik oluşmaya başlayan sahabe hanımlarının birçoğunun malları, servetleri, iyi evleri ve hizmetçileri olmaya başlamıştı. Buna karşın Hz. Peygamber (s.a.v) Medine’ye geldiği gibi yaşamaya devam ediyor, bu zenginleşmeler onun evini etkilemiyordu. Hz. Peygamber’in (s.a.v) eşleri bu durum üzerine şikayetlenmeye ve bir anlamda zenginleşenlere özenmeye başladılar. İşte Allah bu durumu vesile kılarak Hz. Peygamber’in (s.a.v) eşlerinin İslâm toplumundaki kendine has durumunu ele alıyor ve haklarında hem onurlandırıcı hem de taşıdıkları “çok özel” misyonu hatırlatıcı ayetler indiriyor...

31- Yine sizden her kim Allah ve peygamberine içtenlikle itaat eder, iyilik, güzellik, doğruluk için çalışırsa onun da mükafatı ikiye katlanır. Ve daha nice bitmez rızıklar...

32- Ey peygamber eşleri! Siz kadınlardan her hangi biri gibi değilsiniz. Eğer Allah'a saygınız varsa hafifmeşrep edalara bürünerek konuşmayın ki kalbinde hastalık bulunanlar kötü bir ümide kapılmasın. Ağırbaşlı olun, yerli yerinde konuşun.

33- Vakarımla evlerinizde oturun. Eski cahiliye devri kadınları gibi açılıp saçılarak ortalıkta salınmayın.¹⁸ Câm gönülden namaz kılın, zekât verin. Allah'a ve peygamberine itaat edin. Ey peygamber ailesi!¹⁹ Allah sizden kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.²⁰

34- Evlerinizde okunan Allah'ın ayetleri ve onun bilgelik dolu hükümleri üzerinde iyi düşünün. Allah her şeyi en ince ayrıntısına kadar bilir, her şeyden haberdardır; bundan asla şüphenez olmasın.

35- Müslüman²¹ erkekler ile Müslüman kadınlar, inanmış erkekler ile inanmış kadınlar, câm gönülden Allah'a yönelen erkekler ile câm gönülden Allah'a yönelen kadınlar, sözün namusuyla yaşayan²² erkekler ile sözün namusuyla yaşayan kadınlar, güçlülere göğüs geren²³ erkekler ile güçlülere göğüs geren kadınlar, korku ve titreme-

وَمَنْ قِيَتْ مِنْكُمْ لِبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ
 وَأَجْرًا مَرْتَبِينَ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ جَزَاءً كَثِيرًا
 مِمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ٣١
 الَّذِينَ لَيْسَ مِنْكُمْ فَالْمَرْءُ لِنِسَاءٍ إِذَا تَقَفْنَ فَلَا تَحْضَعْنَ
 بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعُ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا
 ٣٢
 وَفَرْنَ فِي بُيُوتِكُمْ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ
 الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ
 وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ
 الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ٣٣
 وَأَذْكُرْنَا تِلْكَ فِي بُيُوتِكُمْ
 مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا
 ٣٤
 إِنَّا أَسْلَبْنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ
 وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ
 وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ
 وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّالِحِينَ وَالصَّالِحَاتِ
 وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمُ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا
 وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ٣٥

si olan²⁴ erkekler ile korku ve titremesi olan kadınlar, karşılıksız harcayan erkekler ile karşılıksız harcayan kadınlar, kendini tutmasını bilen²⁵ erkekler ile kendini tutmasını bilen kadınlar, iffetlerini koruyan²⁶ erkekler ile iffetlerini koruyan kadınlar, Allah'ı hiç aklından çıkarmayan erkekler ile Allah'ı hiç aklından çıkarmayan kadınlar... İşte bunlara Allah bağışlanma ve büyük bir karşılama hazırlamıştır.²⁷

¹⁸ TEBERRÜC: 24/60. ayet dipnotu.

¹⁹ EHL-İ BEYT: Sözlükte [اهل البيت] tabiri "ev halkı, ailesi" demektir. Burada konu Hz. Peygamber'in (s.a.v) eşleri olduğu için ehl-i beyt ile doğrudan doğruya "Hz. Peygamber'in (s.a.v) eşleri" kastediliyor. Bu şu demektir: Aslında ehl-i beyt Hz.

Peygamber'in (s.a.v) eşleridir. İkinci dereceden ise onlardan doğan çocuklar, o çocuklarla evlenenler ve bu evliliklerden doğan çocuklar da "aile" den sayılırlar. Fakat bu "sayılmanın" doğuracağı dinî, hukukî ve özellikle de siyasî sonuçları bakımından bir anlamı yoktur. Herkesin eşi (veya eşleri), çocukları, damatları, torunları olabileceği gibi Hz. Peygamber'in de olmuştur. Çünkü İslâm'da üstünlük peygamberin kızı, damadı, torunu da olsa "takva" ile, akrabalık bağına göre değil. Nitekim bir hadiste "Ebu Fulan ailesi benim dostlarım değildir. Benim dostum ancak Allah ve mü'minlerin salihleridir. Ancak Ebu Fulan ailesine benim akrabalığım vardır ki bu akrabalık nedeniyle ben onlarla ilişkiyi sürdürüyorum" (Buhari; Edep, 13) buyrulur. Fakat İslâm tarihinde ehl-i beytin kim olduğu ve ümmet içindeki konumlarının ne olması gerektiği konusunda derin tartışmalar ve bölünmeler ortaya çıkmıştır. Bütün mezhebi varoluşunu bu kavram üzerine bina eden Şiîliğin, bu kavrama çok özel bir anlam yükleyerek Kur'an'da ele alınan anlamından çok ötelere taşıdığı söylenebilir. Meselâ Hz. Peygamber (s.a.v), Hz. Ömer'e damat, Hz. Osman da damadı olmasına rağmen bu konuda Hz. Ali gibi görülmemişlerdir. Şiîliğin bu konudaki yoğun söyleminin Sünniliği de etkisi altına almasıyla bugün artık ehl-i beyt denince Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin ve onların soyu (oniki imam) akla gelmektedir. Oysa bunların Hz. Peygamber'in (s.a.v) sırf "soyundan" geliyor olmalarının Kur'an'ın mantığı açısından herhangi bir önemi yoktur. Tam tersi ahzap suresinde evlâtlık kurumundan başlayıp eşleri ile devam eden bu ayetlerin, Hz. Peygamber'in (s.a.v) yakın aile çevresi etrafında bir tür patriarchy yani ataerkil, pederşahî, babadan gelen, soydan devirli, irsi saltanat oluşturma girişimlerinin önüne geçmeyi amaçladığını söylememiz mümkün görünmektedir. Çünkü bir taraftan evlâtlık kurumunun tabii mecrasına sokulmasına yönelik reformlar, diğer taraftan Hz. Peygamber'in (s.a.v) eşlerine yönelik ikazlar yani onların "mü'minlerin annesi" olarak görülmesi gerektiği, peygamberin artık onları boşayamayacağı, değiştiremeyeceği, ölümünden sonra da diğer mü'minlerin onlarla evlenemeyeceği ve de bizzat Hz. Peygamber (s.a.v) için "O sizin adamlarınızdan birisinin "babası" değildir. Bilakis Allah'ın elçisi (ve netice itibariyle, sonuç olarak) peygamberlerin sonuncusudur" ifadeleri, vefatından sonra muhtemel bir "peygamber hanedanlığı" oluşturma girişiminin önüne geçmeyi amaçlıyor görünmektedir. Açıkçası Hz. Peygamber (s.a.v) ve ailesi bu hususta tabiri caizse "kendini feda ederek" ümmet ve insanlık adına büyük bir hizmet yapmışlardır. Meselâ Hz. Aişe peygamberden sonra ölünceye kadar - 40 yılı aşkın bir süre- hiç kimseyle evlenmemiştir. Peki neden? Neden onlara evlenme yasağı konmuştur? Bunun üzerinde iyi düşünmeliyiz... Şu halde bunlar ortadayken ehl-i beyt kavramını tam tersi bir okumaya tabi tutarak bundan bir "peygamber hanedanlığı" çıkarmak Sasani ve Roma hanedan ve saltanat anlayışlarının etkisine girmek değilse nedir? Bu konuda İslâm tarihinde ortaya çıkan iki büyük dini/siyasî anlayış yani "Şifî imamet mitolojisi" ve onu tersinden tekrarı olan "Sünnî saltanat ideolojisi" aşılmadıkça İslâm dünyasının önünde yeni ufukların açılması mümkün görünmemektedir. Çünkü Şiîliliğin Sasani devlet ve imparatorluk geleneğinin, Sünniliğin de Bizans devlet ve imparatorluk geleneğinin etkisinde kaldığı apaçık ortadadır. Oysa

“kutsal aile-hanedan” ve “kutsal Tanrı-kral” anlayışını esas alan bu imparatorluklar eski dünya dinlerinin bir devamı olup Kur’an’ın devrimci hamlesiyle aşılmıştı. Demek ki Ahzap suresindeki Hz. Peygamber’in (s.a.v) şahsına ve ailesine yönelik bütün ayetleri bu devrimci hamlenin yansıması olarak okumak gerekmektedir. Sonuç olarak bugün için ehl-i beyt iki anlama gelir. Aksi halde Hz. Peygamber ve tüm aile efradı toprak olalı 14 asır olduğu için ayetler boşlukta kalmış olur:

1- Her bir Müslümanın ev halkı, ailesi. Bu durumda “*Ey ehl-i beyt, Allah sizi kirlerinden arındırmak ve tertemiz yapmak istiyor*” demek, “Allah tertemiz bir Müslüman aile ve ev halkı görmek istiyor” demek olur. Ayeti böylece üzerimize almada hiçbir sakınca yoktur.

2- Beyt (Kabe) halkı, ehl-i kible. Yani yeryüzünde beyt-i atike (Adem’in evine, insanlığın merkezine), evvel’ül beyte (ilk eve, insanlığın ilk çıkış yerine) ve aynı zamanda Allah’ın kendi evi olarak üzerine aldığı Kabe’ye yönelen, onu kible bilen tüm insanlar. Bu durumda da ayet “Allah yeryüzünde böylesi kirlerinden arınmış, tertemiz bir ehl-i kible/ümme görmek istiyor” demek olur...

²⁰ Demek ki Hz. Peygamberin (s.a.v) eşleri üzerinden tüm Müslüman hanımlara hitap olarak anlaşılması gereken bu ayetler özellikle iki konuda kadınların dikkatini çekiyor: 1- Konuşurken hafifmeşrep kadınları andırır tarzda, çekici ve davetkâr bir edayla değil, ağırbaşlı, yerli yerinde, uygun bir şekilde konuşun. 2- Dışarı çıkmak gerektiğinde cahiliye kadınları gibi cinsel cazibesini sergilemek için açık saçık, dekolte kıyafetlerle değil, kendinize yaraşır tarzda örtünerek çıkın. Ayette “*Vakarınızla evlerinizde oturun*” ifadesini kadınları eve hapsedmek olarak anlamamak gerekir. Çünkü ayette “Konuşmayın, hep susun” denmiyor “Maruf ile (ağırbaşlı, yerli yerince) konuşun” deniyor. “Dışarı çıkmayın, hep evde oturun” denmiyor “Cahiliye kadınları gibi çıkmayın” deniyor...

²¹ MÜSLÜMAN: Bkz. 68/35. ayet dipnotu.

²² SADAKAT: Bkz. 10/2. ayet ve 23/8. ayet dipnotu.

²³ SABİR: Bkz. 2/45. ayet dipnotu.

²⁴ HUŞU: Bkz. 2/45. ayet dipnotu.

²⁵ SAVM: Sözlükte [صوم] kökü mastar olarak “tutmak, susmak, durgunlaşmak” demektir. Birine oruç tutturmak (*tasvîm*); oruçlu, oruç tutan (*sâim*); suyu olmayan kuru yer, çok oruç tutan (*savvâm*); kendini tutma, sukut (*savm*); atın duracağı yer (*mesâm*) kelimeleri bu köktendir... Türkçe’ye Farsça üzerinden “oruç” olarak geçen savm, terim olarak “bir gün boyunca yemeden içmeden ve cinsel ilişkiden uzak durmak, kendini bunlara karşı tutmak” demektir. Farsça’dan geçen “oruç” kelimesinin aslı ise “ruz” (gün) sözcüğüdür. Aveste dilinde (*raoçah*); eski Farsça’da (*raoça*) olarak geçiyor. Yeni gün (*nevruz*); günlük (*ruzname*); gün/gök rengi süs taşı (*firuze*) kelimeleri de bu köktendir. Demek ki oruç “günlük kendini tutuş” olmaktadır. Gün rengi ortalığı kaplamaya başladıktan yerini gecenin rengine bıraktığı zamana kadar bir insanın yeme, içme ve cinsel arzularına gem vurması, kendini bu konuda durdurup tutması oruç demek olmaktadır. Şu halde oruç insana kendini

tutmayı öğreten bir talimdir. Çünkü insanların buna olan ihtiyacı sanıldığından çok daha fazladır. Kabaran arzuların başıboş bırakılması, içten geldiği gibi, canı ne isterse onun peşinden gidilerek yaşanan bir hayat insanı perişan edebilir. Bu durumda insanın kendini tutmayı öğrenmesi lazımdır. Aksi halde insanoğlunun ormandaki hayvanlardan farkı kalmaz. Çünkü hayvanlarda “kendini tutma” diye bir şey yoktur. Aç kalan bir hayvan son derece yırtıcı olabilir. Gözü hiç bir şey görmez ve diğer hayvanlardan gücünün yettiğini yakalayıp hiç bir sorumluluk hissi taşımadan yiyebilir. Bu onun karakteridir. Fakat insan kendini tutmak, içindeki saldırganlık dürtülerini denetim altına almak zorundadır. Aksi halde hayat hem kendisi hem başkaları için çekilmez hale gelir. Dikkat edilirse toplumsal suç ve günahların temelinde açlık ve cinsellik dürtüsü vardır. Dünyanın bütün cezaevlerinde yatan suçluların çoğunluğunun genellikle cana, mala ve ırza tecavüz suçundan yatıyor olması bir fikir verebilir. İşte oruçla insan açlığa ve cinsellik dürtüsüne karşı kendini tutmasını öğrenerek insanlaşma yolunda büyük adımlar atmaktadır. Öyle görünüyor ki insanı hayvandan ayıran en önemli fark her tür açlık ve cinsellik dürtüsünün denetim altına alınabilmesinde yatmaktadır...

²⁶ HIFZU'L-FERC: Bkz. 24/30. ayet dipnotu.

²⁷ Demek ki bir taraftan evlatlık, baba, oğul, aile, sülale, hanedan, kabile vs. asabiyetlerinin derin etkisinin olduğu, toplumsal düzenin neredeyse bütünüyle bunlar üzerine kurulduğu bir toplumun sorunları ele alınırken, diğer taraftan bunlara hiç pirim vermeyip tümüyle ahlaki/manevi değerleri öne çıkaran bu çarpıcı ayet boşuna buraya konulmamıştır. Eğer bu mesaj üzerinde iyice düşünersek ataerkil/pederşahî aile asabiyetlerinin ve bu tür kabile bağlarının bir bir aşılıp insanî/ahlâkî değerleri yegâne ölçü olarak getiren bu ayetlerin surenin tam ortasında hem de erkekleri ve kadınları tek tek zikrederek uzunca sergilenmesinin nedenini daha iyi anlarız...

36- Allah ve peygamberi bir işe karar verdiği zaman, gerek inanmış bir erkeğin gerekse inanmış bir kadının kendi görüşlerini tercih hakkı olamaz. Her kim Allah'a ve peygamberine karşı bu hakkı kendinde görürse apaçık bir sapkınlığa düşmüş olur.

37- HANI bir zamanlar kendisine hem Allah'ın nimet verdiği hem de senin iyilik ettiğin kişiye: "Eşinden ayrılma, Allah'ın öfkesini çekmekten sakın" diyordun da Allah'ın açığa çıkaracağı şeyi içinde gizleyip insanların söz etmesinden korkuyordun. Oysa korkman gereken yalnız Allah olmalıydı. Sonuç olarak Zeyd o kadından boşandığında Biz onu seninle evlendirdik ki ileride evlatlıklarının boşadığı bir kadın ile evlenme durumu söz konusu olursa mü'minler sıkıntıya düşmesin. Böylece Allah'ın emri pratiğe çıkarılmış bulunuyor.²⁸

38- Allah'ın uygun gördüğü şeyi yaptığı için peygamber suçlanamaz. Önceki çağlarda da bütün peygamberler hakkında Allah'ın davranış tarzı buydu. Unutma ki Allah'ın takdiri mutlaka yerini bulur.

39- O peygamberler ki Allah'ın mesajlarını insanlığa ulaştırır, O'nun korku ve titremesi içinde yaşar, Allah'tan başka kimseden korkup titremezlerdi. He sap sorucu olarak Allah yeter.

40- Muhammed adamlarınızdan biri-

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ صِلًا مَبِينًا ﴿٣٦﴾ وَإِذْ يَقُولُ الَّذِي نَعُوذُ بِاللَّهِ عَلَيْهِ وَانْتَمَتْ عَلَيْهِ أَمْسِكَ عَلَيْكَ رَوْحُكَ وَأَنزَلَ اللَّهُ وَنَحْنُ فِي تَفْنِينٍ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحْسَنُ أَنْ تَخْشَاهُ فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرَ زَوْجَهَا لَوْ كَانَ إِلَيْكَ لَأَكْفَى لَكُنَّ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فَإِنْ أَوَّاجٍ أَدْعِيَانِهِ إِذَا افْتَضُوا مِنْهُنَّ وَطَرَ وَكَانَ أَمْرًا لِلَّهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾ مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فَمَا أَفْرَأَ اللَّهُ لَهُ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَكَانَ أَمْرًا لِلَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ﴿٣٨﴾ الَّذِينَ يَبْلُغُونَ رَسُولَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَحْتَسِبُونَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ وَكُنِيَ بِاللَّهِ حَبِيبًا ﴿٣٩﴾ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ جَلَلِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَدْرِكُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾ وَسَيُحْيِيكُمْ بِنُورِهِ وَأَصْبَحَ اللَّهُ يَوْمَ الَّذِي بَصَلَى عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ تُخْرِجُكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ﴿٤٢﴾

nin babası değildir²⁹ fakat Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur.³⁰ Allah'tır her şeyi hakkıyla bilen.

41- EY İMAN EDENLER! Allah'ı hiç aklınızdan çıkarmayın!

42- O'nu sabah akşam yüceltin!

43- O sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için melekleri ile destekler. O, iman edenlere karşı sevgi ve merhametle dopdoludur.

²⁸ Demek ki "Hz. Zeynep olayı" olarak meşhur olan bu meselenin Kur'an'a alınıp ayetleştirilmesinden ve böylece çağlar boyu gündemde kalmasının sağlanmasından günümüze yönelik mesajlar çıkarmamız gerekmektedir. Şu an için Muhammed, Zeyd, Zeynep vs. hepsi toprak olup gitmiştir. Peki, aslında aile mahremiyetine gi-

rip bizi pek ilgilendirmeyen bu olay ne maksatla Kur'an'a alınarak ümmetin ve dolayısıyla da insanlığın gündeminde kalması sağlanmıştı? Bu tarihsel olay üzerinden verilmek istenen evrensel mesajlar nedir? Öyle görünüyor ki bu olay üzerinden Kur'an sonraki çağlar için şu mesajları vermektedir: 1- Evlâtlıklar öz oğul yerine konamaz. İnsanlığın zürriyeti birbirine karışmamalıdır. Ormandaki hayvanlar gibi kimin kime ait olduğunun, kimin kimden geldiğinin belli olmadığı bir toplumsal hayat insanlığın soyunu tehdit eden bir durum olup nesil emniyeti açısından kabul edilebilir değildir. Bu nedenle herkesi öz anne/babası ile çağırın. Belli değilse belli edin, gerekirse nüfus kütükleri hazırlayın. 2- Öksüzlere, kayıplara, sahipsizlere, sokak çocuklarına vs. sahip çıkın. Hatta daha da genişleterek sahipsiz, mahrum ve mağdur ailelere de sahip çıkın. Koruyucu kardeş aileler, ağabeyler, bacılar edin. İmkâmı olanlarınız evlâtlık edinebilir, fakat evlâtlıklarınızı kendi öz çocuklarınız yerine koymayın. Anne ve babaları bilinmiyorsa tespit edin, onlara kendi anne ve babalarının ismi ile çağırın. Onlara anne/babalarının ayrı olduğunu ancak yanlarında bir kardeş ve dost olarak kaldıklarını söyleyin. Sevgi ve merhametle insanlara kucak açın; imkânlarınızı paylaşın, bölüşün. 3- Yanınızda evlatlık olarak büyüyen çocuklar sonuçta kendi öz çocuğunuz olmadığı için, öz çocuklarınız için geçerli hukuki sonuçlar onlar için geçerli değildir. Örneğin kendi öz çocuklarınızın eşleri ile evlenemezken onların (boşadığı) eşleri ile evlenebilirsiniz. Bu tür konularda kimi toplumlarda varolan yanlış önyargılarla mücadele etmekten çekinmeyin. 4- Başkasının yanında evlâtlık olarak büyümüş birisi, eskiden köle dahi olsa, böyle olmayan birisi ile evlenebilir. Toplumda evlatlık olarak büyüyenlere ayrımcılık yaparak "üvey evlat muamelesi" yapmayın. Onları kimsesiz, öksüz ve garip bulup zengin, aristokrat ve varlıklı ailelerden farklı muameleye tabi tutmayın. Onların diğerlerinden tek farkı "kendi öz anne babalarının yanında yetişmemiş" olmalarıdır. 5- İster öz ister üvey bütün evliliklerde tarafların birbirini sevmesi, istemesi ve duygusal yakınlık aranmalıdır. Sonuçta iki kişi arasında çok özel bir ilişki olan evlilikler kim olursa olsun "başkasının hatırı için" yapılmamalıdır...

²⁹ Demek ki "Benim soyum peygambere dayanıyor, benim ata babam O'dur, onun kanını taşıyorum" diyerek toplumda ayrıcalıklı bir yer edinmeye çalışanlar boşuna uğraşmaktadırlar. Yahudilerin İbrahim, İshak, Yakup, Musa ve Harun gibi peygamberleri "ata-baba" yerine koyup bundan bir peygamber hanedanlığı (Nebim, Kohenler) silsilesi türetmesi gibi Hz. Muhammed'i "baba" yerine koyup ondan bir "seyyidlik" silsilesi türetmeye çalışmak aynı şey olup batıl bir davadır. Çünkü Hz. Muhammed içimizden hiçbir "adamın/erkeğin" babası değildir. Misyonu sadece "Allah'ın elçisi" olmaktır. Hz. Muhammed'in bundan başka bir anlamı olsa bile bu yalnızca erdemli ve dürüst (*el-emin*) bir insan olmasıdır. Bu nedenle ondan erkek/baba sulbünü kutsayan bir patriarchy (baba sulbüne dayalı, babadan gelen) bir hanedanlık çıkarılamaz ve hele sosyo-politik düzen bunun üzerine kurulamaz. Keza kızı ve damadı yoluyla gelen bir hanedanlık da geçersizdir. Bunlar Sasani ve Roma eski dünyalarının, babacı, hanedancı, kutsal soycu cahili gelenekleri olup feshedilmiştir...

³⁰ HATEMU'L-ENBIYA; Sözlükte “haber getirenlerin (peyâm-ber) sonuncusu” manasına gelir. Arapça’da [ختم] kökü mastar olarak “mühürlemek, kapatmak, bitirmek, sonuna varmak, damga basmak” anlamındadır. Bitirmek, sona erdirmek, kapatmak (*ihimâm*); mühür, yüzük, kaşe (*hâtem*); nikah yüzüğü (*hâtemu’z-zevvâc*); netice, son (*hâtîme*); son, netice, mühür mumu (*hitâm*); son alarak, neticede (*hitâmen*); son alarak, sonunda (*fi’l-hitâm*) kelimeleri bu köktendir... Ayette geçen *hâtemu’l-enbiya* kavramı üç şekilde yorumlanabilir:

1- Hz. Muhammed (s.a.v) peygamberlerin sonuncusudur. Artık ondan sonra peygamber gelmeyecektir. Bu mesele onunla bitmiş, sona ermiştir.

2- Hz. Muhammed (s.a.v) peygamberlerin o ana kadar gelenlerinin sonuncusudur. Bu mesele kendisinden sonra da Allah’ın iradesi ve takdiri ile devam edebilir.

3- Hz. Muhammed (s.a.v) içimizden birisinin “babası” değildir. Bilakis Allah’ın elçisi ve “sonuçta” (netice itibarıyla) peygamberlerden bir peygamberdir. Peygamberlik mührü (hatem) şu an ondadır. Bu üç görüşü mantıkî sonuçları bakımından yorumlarsak:

1- Hz. Muhammed (s.a.v) peygamberlerin sonuncusu olmakla insanlık tarihinde bir dönemi kapatmıştır. Bu eski çağlardan beri insanlığın muhayyilesinde derin izler bırakmış “intizar” felsefesinin sona ermesi demektir. Yani sürekli bir kurtarıcı veya kahraman bekleme ve onun gelmesiyle ancak insanlığın kurtulacağı beklentisine dayalı devirler sona ermiştir. İnsanoğlunu kendi aklı ve vicdanı ile baş başa bırakan yeni bir dönem başlamıştır. Bundan böyle bir kurtarıcı, kahraman, peygamber, mehdi vs. beklemeye gerek yoktur. Onunla birlikte başlayan bu yeni dönem insanlık tarihinde yeni bir devir olup insanoğlunun sorunlarını kendi aklı, vicdanı, bilgisi ve becerisi ile çözmeye çağlarıdır. Öte yandan Hz. Muhammed (s.a.v) bu anlamda Allah’tan getirdikleri ve kendi yapıp ettikleri ile (Kur’an ve Sünnet) bizzat kendisinin başlattığı bu devire çağlar boyu ışık tutmaya devam edecektir...

2- Hz. Muhammed (s.a.v) akıp giden tarih içinde her çağda görülmüş peygamberler zincirinin kendi çağındaki son halkasıdır. Bu zincir kıyamete kadar hiç bir zaman kopmayacaktır. Ancak peygamberlerin ortaya çıkış şartları vardır. Şöyle ki: Eğer önümüzdeki çağlarda, yeryüzünde Allah’ın aramızda dolaşan sözü *Kur’an* önceki *Tevrat*, *Zebur* ve *İncil* gibi tahrif olur, orijinalitesini kaybederse... **Muhammed**’in (s.a.v.) tarihsel kişiliği, **Musa** (a.s) ve **İsa** (a.s.) gibi tarihin karanlıkları içinde kaybolup giderse... *Kâbe* gibi bir merkez dünyadan, *Hacc* gibi dini ibadetleri bütünüyle bünyesinde toplayan yaşayan gelenek yeryüzünden silinip giderse... Şu anki ümmetin ardından *Namazı* tümünden unutan nesiller zuhur ederse... İşte böylesi bir durumda yedinci yüzyıl şartları yeniden oluşmuş demektir. Bu durumda vahiy kanunu gereğince, saf bir yürek temizliği içinde vicdanî arayışlara giren bir “*el-emin*”in şuurunda nübüvvet çiçeği yeniden açar. Hayatın büyük kriz anlarında kendi yolunu bulma kabiliyeti ve insanlığın iyilik ve adalet arayan damarı kendi yolunu yine kendisi bulur. Zira kıyamet kopana kadar Allah insanoğlunun daima yanı başındadır. Yeryüzünde son hak dinin şiarlarının kaybolması karşısında, tabiri caizse ne Allah’ın lutuf damarı ne de insanoğlunun iyilik ve adalet arayan damarı ku-

rumuş değildir. *Hira'da*, *Tur-i Sina'da* veya dünyanın herhangi bir köşesinde “büyük buluşma” yeniden gerçekleşir. İnsanlığın donmuş dimağını parçalayan bir “*el-emin*” muhakkak... çıkar. Onun lekesiz ömrü ve vicdani arayışı üzerinden Allah insanlığa hitabını yeniler. Bir dalgalanma ve yenilenme âlemi olan hayatın oluş ve akışı içinde bu tür “büyük buluşmaların” noktası konulmuş olamaz. Eğer noktası konulmuşsa bu iki anlama gelir: a- İnsanlık bir daha yeni bir metafizik dalgalanma, yani yeni bir peygamber çıkarma şartları yaşamayacaktır b- Dalgalanma durulmuş, artık tarihin sonuna gelinmiştir...

3- Ayette peygamberliğin ne son bulmasından ne de devam edeceğinden bahsedilmemektedir. Çünkü dikkat edilirse konu bu değildir. Bu ayetlerin indiği dönemde “**Muhammed** son peygamber mi değil mi?” diye bir tartışma yoktur. Çünkü dönem hicri 6. yıl civarları olup bırakalım peygamberliğin son bulup bulmadığı tartışmasını, daha Mekke bile fethedilmemiş, Hz. Muhammed'in peygamberliği ona inananlar dışında Arap yarımadası çapında henüz genel kabul bile görmemiştir. Dolayısıyla *hatemü'l-enbiya* kavramının daha çok onun sağlığında değil ölümünden sonra, özellikle de yalancı peygamberlerin ortaya çıkışı ile bugünkü tabirle popöler olmaya başladığı anlaşılıyor. Yoksa bu ayetin indiği dönemde “**Zeyd, Muhammed**'in, evladı mı, evlâtlığı mı? Eski bir köle seçkin bir Arap kızı ile (**Zeynep binti Cahş**) nasıl evlenebilir? Diyelim ki evlendi onu nasıl boşamaya kalkar? Diyelim ki boşadı bir peygamber onun boşadığı ile nasıl evlenebilir? **Muhammed** onun ve de bizim neyiz olmaktadır?” türünden “sınıf ve köken farkı gözeterek ayrımcılık” kokan tartışmalar olmaktadır. İşte bu ayetler bunlara cevap olarak geliyor. Dikkat edilirse ayetlerde savunulan kişinin **Zeynep** veya Hz. **Peygamber**'den ziyade adının bizzat anılmasından da anlaşılacağı gibi **Zeyd** olduğu görülür. Hz. **Peygamber**'in onu **Zeynep** ile evlenmeye teşviki ile başlattığı reformcu girişim, Allah'ın onun boşadığı kadınla bu kez Hz. **Peygamberi** evlenmeye teşviki ile hitama erdiriliyor. Bunun o günkü toplumda geçerli olan “sosyal statü” anlayışı açısından anlamı sanıldığından çok daha büyüktür. Şöyle ki: **Zeyd** eski bir köle ve evlâtlıktır, dahası kabilesizdir. O günkü geçerli sosyal statü anlayışına göre kendini koruyacak bir kabilesi bile yoktur. Yani kimsesiz ve gariban birisidir. Böyleleri toplumda yalnız kalmaya mahkûm olmakta, hor ve hakir görülmektedir. Anne ve babalarının adı ile bile çağırılmamakta, aristokrat Arap kabilesine mensup bir kızla evlenmesi çok görülmekte, evlenmiş olsa boşama hakkı başına kakılmakta, boşandığında da onun boşadığı ile evlenmeyi “kabile gururu” kendine yedirememektedir. Bir nevi devşirme muamelesine tabi tutularak geçmişleri ve aile bağları tümünden silinmek, yok edilme istenmektedir... İşte bu durumda olan birisini, garipleri, yoksulları, mazlumları, mağdurları, mahrumları, âmâyı, körü, sağırı, özürlüyü, evlâtlıkları, toprağa gömülen kızları, alınıp satılan kadınları, köleleri vs. toplumda ne kadar garip ve kimsesiz, hakkı yenen, ekmeği elinden alınan varsa onu koruma ve kollamayı misyon edinmiş “kimsesizlerin kimsesi” Allah'ın kitabı ona sahip çıkmakta ve bizzat **Zeyd** diye adını vererek “**Peygamberini**” onun boşadığı kadınla evlendirmektedir! İşte esas mesele budur... Bu mesele üzerinden evlâtlık kurumunu cahiliye Araplarının

anladığı şekilden çıkarmakta, yeni bir düzenlemeye tabi tutmakta ve bu bağlamında Hz. Muhammed'in (s.a.v) içlerinden kimi adamlardan/erkeklerden birisinin babası olmadığı, (zımnem) onun üzerinden bir hanedanlık türetilmeyeceği, bir patriarchy (babaya dayalı, soydan devirli saltanat) kurulamayacağını anlatmak istenmektedir. Böyle bir şeyin önüne geçmek için de etrafında hanedanlık oluşturma ihtimali bulunan ev halkının (ehl-i beyt) konumu ile Hz. Muhammed'in (s.a.v) tarihi misyonunun ne olduğunu, nasıl anlaşılması gerektiğini ele almakta ve bu cümleden olarak "Muhammed içinizdeki adamlardan/erkeklerden birisinin babası değildir, bilakis "Allah'ın elçisi" ve sonuçta (netice itibarıyla, hitamen/hatemen) peygamberlerden birisidir, hepsi bu! Başka yönler çekip ondan bir hanedanlık çıkarmaya, baba kültü türetmeye, kendisini ve ailesini kutsamaya kalkışmayın" mesajı vermektedir... Öte yandan bu ayetin peygamberlik misyonunu teyid etmek için nazil olduğunu anlıyoruz. Peygamberlik mührünün şu an onda olduğu, onun ayırıcı özelliğinin bu olduğu vurgulanıyor. Nitekim bir hadiste şöyle buyrulur: "Resulullah gümüşten bir mühür (hatem) yaptırmıştı üzerinde 'Muhammedun Resulullah' yazdırmıştı. 'Hiç kimse ben hayattayken bu yazıyı yüzüğüne yazdırtmasın' buyurdu" (Buhari; Kitabu'l-libas, No: 1953). Ayette kastedilen yüzüğün/mührün bu olması da muhtemeldir. (Allahu a'lem)... Görüldüğü gibi hatemu'l-enbiya kavramı ile ilgili yukarıdaki her üç yorum da mümkün görünüyor. Şahsî kanaatim üçüncü görüş doğrudur...

44- O'na kavuşacakları gün onlara ebedi barış temenni edilecek. Onları çok büyük bir karşılama bekliyor.

45- Ey peygamber! Biz seni şahit, müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdik.

46- Kendi izni ile Allah'a çağırın ve aydınlık saçan bir ışık olarak gönderdik.

47- O halde iman edenlere Allah'ın büyük bir nimet hazırladığı müjdesini ver.

48- Kâfirlere ve münafıklara da itaat etme. Onların eziyetlerine aldırış etme ve Allah'a dayan. Dayandığın Allah olunca hepsine yeter!

49- EY İMAN EDENLER! Mü'min kadınları nikâhlayıp da kendileriyle ilişkiye girmeden boşanırsanız onları üç ay hali bekletme hakkınız yoktur. Hemen ihtiyaçlarını karşılayın ve güzelce yol verin.³¹

50- EY PEYGAMBER! Biz sana mehirlerini verdiğin eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği elinin altındaki esir kadınları, amcanın kızlarından, halalarının kızlarından, dayının kızlarından, teyzelerinin kızlarından seninle birlikte hicret etmiş olanları,³² bir de mü'min bir kadın eğer kendisini peygambere teklif eder de peygamber de onunla evlenmek isterse diğer mü'min-

يَحْتَمِلُهُمْ يَوْمَ يَقُومَةُ سَلَامًا وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ﴿٤٤﴾ يَا أَيُّهَا
التَّيْحَانَا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾ وَدَاعِمًا إِلَى
اللَّهِ بِأَذْنِهِ وَبِرَاجَا مُبِيرًا ﴿٤٦﴾ وَبَشِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُمْ
عِنْدَ اللَّهِ فَضْلًا كَرِيمًا ﴿٤٧﴾ وَلَا تَطْعَمُ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ
وَدَعَّ أَدْبُهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَوْنِ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿٤٨﴾ يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ
أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا أَكْرَهْتُمْ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُ وَهِيَ أَهْتُمْ
وَسِرَّوهُنَّ فَتَرَا جَمِيلًا ﴿٤٩﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَخْلَقْنَا لَكَ
أَزْوَاجًا لِيُتَمِّتَ أَجْرُهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا
آفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتٍ عَمَّكَ وَبَنَاتٍ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتٍ
خَالَكَ وَبَنَاتٍ خَالَاتِكَ اللَّيْمَاتِ الَّتِي جَرْنَ مَعَكَ وَأُمَّرَاءَ
مُؤْمِنَةً إِنْ وَعَيْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَنْسِكَهَا
خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا تَرْضَا
عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِيُكَلِّمَ
عَلَيْكَ مَخْرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٠﴾

lere değil sırf sana mahsus olmak üzere onu helâl kıldık.³³ Zaten onlara eşleri ve ellerinin altındaki savaş esiri kadınlar hakkında yapmaları gerekeni bildirmiştik. Artık endişelenmene gerek yok. Allah çok bağışlayandır, sevgi ve merhamet kaynağıdır.

³¹ TALAK: Bkz. 65/4. ayet dipnotu.

³² Görüldüğü gibi burada Hz. Peygamber'e (s.a.v) diğer mü'minlerden farklı olarak getirilen ayrıcalık sanıldığı gibi aksine "daha fazla hak verme" değil "daha fazla haktan mahrum etme" yönündedir. Çünkü diğer mü'minler bütün amca, dayı, teyze, hala kızlarıyla evlenebilirken Hz. Peygambere (s.a.v) sadece kendisiyle Medine'ye hicret etmiş olanlar helâl kılmıyor. Burada Hz. Peygamber'in (s.a.v) aile du-

rumunu titizlikle ele alınarak onunla Medine'ye gelenler hariç Kureyş'in diğer kadınları ona yasaklanıyor. Hâlbuki diğer mü'minler için böylesi bir yasaklama söz konusu değildir.

³³ Yani: Kendini peygambere bağışlayan bir kadın eğer sen istersen seninle evlenebilir. Fakat bir daha başkasıyla evliliği unutmaması gerekir. Eğer başka birisine böyle bir şey yapsaydı ondan sonra başkasıyla evlenebilirdi, ama senden sonra böyle yapamaz... Ayette geçen “*Sırf sana mahsus, diğer mü'minlere değil*” ifadesini **Ebu Hanife** böyle yorumlamıştır (Razi). Bu yorum **Hz. Peygamber**'in (s.a.v) eşlerinin mü'minlerin anneleri olduğu ve artık ondan sonra başkalarıyla evlenemeyecekleri hükmünün hikmetini derinden kavrayan bir yaklaşımdır. Çünkü Kureyş'ten olan peygamberin evlilikleri bir önceki cümlede “hicret eden amca, dayı, hala, teyze kızları” ile sınırlandıktan sonra, evlendikleri kadınlar da kendisinden sonra başkasıyla evlenememekle sınırlandırılıyor. Bununla ne yapılmak istendiği gayet açıktır; **Hz. Peygamber** (s.a.v) ve eşlerinden ümmet ve insanlık namına fedakârlık isteniyor! Baba ve aşiret kültürüne dayalı kabile yapısı aşılmaya çalışılıyor. Böylesi bir kabile yapısı içinden çıkmış peygamberi gelecek kuşaklar için ancak ve sadece “elçisi” (*resul*) ve bir “peygamber” (*nebi*) olarak konumlandırmaya çalışıyor. Kendisinin ve evlendiği kadınların evliliklerine tabiri caizse “stratejik müdahalelerde” bulunuyor. Bunun ne manaya geldiğini **Hz. Peygamberin** (s.a.v) “kızının” soyu üzerine üretilen “mitolojinin” İslâm toplumunu ne hale getirdiğini ve hala sökülüp atılmadığını, ümmetin kanayan yarası olarak bitmek tükenmek bilmeyen Şii-Sünnî savaşlarına kaynaklık ettiğini ve etmeye devam ettiğini düşürsek daha iyi anlarız. Buradan **Hz. Aişe**'nin neden kırk yıl evlendirilmediğini, kendini peygambere bağışlayan bir kadının neden artık başkalarıyla evlenemeyeceğinin bir manası olduğu ortaya çıkar. Bu ayetlerin, **Hz. Peygamber**'in (s.a.v) kadın konusundaki bütün ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik, bu konuda hiç bir ayetten kaçınılmayarak âdeta onun nefsinin başka bir kadına dönüp bakmayacak hale getirmek için indirilmiş özel ayetler olarak anlayan kimi müfessirler yanılmaktadır. Çünkü peygamberden ve evlendiği kadınlardan istenenler, tipik bir Arap toplumu içinde yetişip gelen birisinden istenebilecek fedakârlıklardan başka bir şey değildir. Doğrusu onlar da bunu fazlasıyla yapmışlardır. Fakat onlardan sonra gelenler Kur'an'ın bu ayetlerle ortaya koyduğu devrimci ruhu görmezden gelerek etrafında yine hanedanlık oluşturmuşlardır. Yukarıdaki ayette (50) Yine **Hz. Peygambere** kadınlarla evlenme konusunda ayrıcalık tanındığını söylemek de mümkün görünmüyor. Çünkü ayette geçen kadınların benzerleriyle diğer mü'minler de evlenebilir. Mesela bir kadın kendini sevdiği bir erkeğe bağışlayarak, örneğin “*şu kitap mehrimiz olsun*” diyerek evlenme teklif edebilir. Erkek de onu kabul edebilir. Fark şurada; aynı kadın evlendiği adamdan sağken boşanarak veya öldükten sonra başkasıyla da evlenebilir. Ama peygamberle böylesi bir evlilik yapan için artık geri dönüş yoktur. **Hz. Peygamberin** kendisinden ve ehl-i beytinden yani

eşlerinden ne büyük fedakârlıklar istendiğini görmüyor muyuz? Peki, Allah'ın "ileride şu tür gelişmelere neden olabilir" diye hüküm indirmesi veya indirmemesi nasıl olabilir?" denirse benzeri durumların Kur'an'da örneği vardır. Meselâ Allah: "Eğer insanların tek bir inkârcı toplum haline gelme ihtimali olmasaydı kâfirleri lükse gark ederdik..." (Zuhruf; 43/35-36) demektedir. Yine "Allah sizden bütün her şeyinizi feda etmenizi istemiyor. Eğer sizden her şeyinizi feda etmenizi isteyerek zorlasaydı onlara cimrice sarılırdınız ve böylece zaaflarınızı ortaya çıkarmış olurdu" (Muhammed; 47/36-37) ayeti de buna örnektir. Buradaki durum da aynen böyledir...

51- Onlardan istediğinin sırasını öne alır istediğini sonraya bırakırsın. Sonraya bıraktıklarını yeniden istemende bir sakınca yoktur.³⁴ Onların gözlerinin aydın olması, üzülmemeleri ve kendilerine verdiğiyle hepsinin memnun olmaları için en uygun olan budur. Allah kalplerinizdekini bilir. Allah her şeyi bilir, incelik sahibidir.

52- Bundan böyle artık başka kadınlar sana helal olmaz. Bunları, güzellikleri çok hoşuna gitse bile başka eşlerle değiştirmek de olmaz. Artık sadece sahibi oldukların ile yetinmelisin.³⁵ Allah her şeyi görüp gözetiyor.

53- EY İMAN EDENLER! Peygamberin evlerine vaktine dikkat etmeksizin ve yemek için izin verilmedikçe girmeyin, ancak çağrıldığınız zaman girin. Yemeği yediğinizde de hemen dağılın; lâfa dalarak oturup durmayın. Bu durum peygamberi üzüyor ama size söylemekten çekiniyor. Fakat Allah gerçeği söylemekten çekinmez. Yine eşlerine gerekli bir şey soracağınız zaman perde arkasından sorun. Böyle yapmanız hem sizin kalpleriniz hem de onların kalpleri için daha temizdir. Allah'ın peygamberini incitmeye hakkınız yoktur.

رُجِي مَرْثَاةٌ مِنْهُمْ وَرُجِي إِلَيْكَ مَرْثَاةٌ مِنْهُمْ وَمِنْ أَيْتَانِ
 مِنْ عَزْلِكَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَلِكَ إِنْ أَدْرَأْتُمْ أَعْيُنَهُمْ
 وَلَا تَحِزْنَ وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْتَهُنَّ كُلَّهُنَّ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي
 قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴿٥١﴾ لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ
 مِنْ بَعْدِ وَلَا أَنْ يُبَدِّلَ بَيْتَهُمْ مِنْ أَرْوَاحِكُمْ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ
 إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا ﴿٥٢﴾
 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ
 إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاطِئٍ رَأْسِهَا وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا إِذَا
 طُعِمْتُمْ فَاثْبَثُوا وَلَا مَكْرَهَ فِي حَدِيثِكُمْ أَنْ تَذْكُرُوا
 كَأَنْ يُؤْذَى النَّبِيَّ فَيَسْخَرَ مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْخَرُ
 مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسَأَلْتُمُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ
 ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ
 أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ
 أَبَا أَنْ تَذْكُرُوا نَعْمَانَ اللَّهُ عَظِيمًا ﴿٥٣﴾ إِنْ يُدْوَ شَيْئًا
 أَوْ تُخْفَعُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٥٤﴾

Onun arkasından eşleri ile de ebediyen evlenemezsiniz. Bu Allah katında çok büyük bir şey olur; bundan hiç şüpheleniz olmasın.³⁶

54- Siz bir şeyi açıklasınız da gizleseniz de hiç kuşkusuz Allah her şeyi biliyor.

³⁴ Hz. Aişe'den gelen bir rivayete göre "Hz. Peygamber (s.a.v) sevgisini eşleri arasında eşit şekilde dağıtır ve şöyle derdi: "Ey Allah'ım ben elimden geleni yapıyorum. Elimde olmayan ve senin kudretinde olan şeyden dolayı beni sorumlu tutma" (İbni Hanbel, Müsned). Demek ki bu ayetle "Hz. Peygamberin (s.a.v) eşlerine karşı sıra gözetmek zorunda olmadığı, canının istediği ile istediği kadar kalıp diğerini "askıda" bırakması, sonra askıda bıraktığına istediği zaman tekrar dönmesinin ona serbest olduğu" şeklindeki yorum isabetli görünmemektedir. Klasik bazı müfessirler ve onlara bu noktada katılan M. Esed'in bu yöllü görüşleri hiç de

isabetli görünmüyor. Böyle bir davranışın birine meyledip diğerini askıda bırakmak demek olacağı, bunun ise adaletsizlik olduğu açıkça beyan edilmişken (4/129), Hz. Aişe'nin "O hepimize eşit davranırdı" beyanı ortadayken Hz. Peygamber'e böyle "adaletsizlik yapma ayrıcalığının" tanındığı nasıl düşünülebilir? Tanınsa bile o yapmaz ayrı ama böyle bir şeyi Allah başka yerde kınamışken (4/29) peygamberine nasıl uygun görebilir? Kur'an'ın bu tür konularda Hz. Peygamber'e özel "lehine" ayrıcalıklar tanıdığını temellendirmek mümkün değildir. Bilakis eğer buna ayrıcalık denecekse, hicret edenler dışında diğer Kureyş kadınlarıyla, ölümünden sonra da hanımlarının diğer mü'minlerle evlenememesi ve onun evliliklerine sınır konarak "artık bunlardan başkasıyla evlenemezsin" denmesinin neresi "lehine" ayrıcalık olabilir? Tam tersi diğer mü'minler için serbest olan bu şeylerin onun için yasaklanması söz konusudur. Bunun muhtemel sebeplerini ise bir kaç ayet önce açıklamıştık. Kaldı ki bütün bu ayetlerden bizim çıkarmamız gereken sonuç da bu yasaklamanın sebepleri ve sonuçları olmalıdır...

³⁵ Demek ki Hz. Peygamber'e halen evlenmiş oldukları hariç bir daha evlenmek veya evlendiklerini değiştirmek yasaklanıyor. Ayete geçen *meleket eymanukum* tabiri 4/24. ayette geçtiği anlamda yani "şu an meşru nikah sahibi oldukların" anlamında kullanılıyor ve öyle görünüyor ki "cariyeler hariç" manasına gelmiyor. Yani peygambere "kadın" kapısı kapatılıyor. Eşlerine de o öldükten sonra "erkek" kapısı kapatılıyor. Surenin tam ortasında da uzunca bir ayetle erkek ve kadınların adları tek tek anılarak özendirici manevî/ahlâkî teşvikler sıralanıyor (35). Şimdi bunun ne demeye geldiğini düşünelim artık...

³⁶ Demek ki ayette geçen hususlardan sadece vefatından sonra eşleri ile evlenme yasağı, o da lehine değil aleyhine olarak Hz. Peygamber'e mahsustur. O da zaten kendisi vefat ettikten sonra eşleri ile ilgilidir. Ancak şu an eşleri de toprak olalı yüzyıllar olmuştur. Peki, bu ayetlerin bizim için anlamı nedir? Öyle görünüyor ki ayet şu mesajları vermektedir: 1- Birbirinizin özel hayatına saygılı olun. Yerli yersiz birbirinizin evine, işyerine vs. giderek meşgul etmeyin. Vaktinde gelin, vaktinde gidin. Hatta müsait olup olmadığını sorun öyle gidin ve işiniz bitince de lafa dalmayın. 2- Birbirinizin evine gelip giderken aile mahremiyetlerini göz önünde bulundurun ve özellikle kadınlara çok saygılı olun. Ağırbaşlı, ciddi ve mesafeli konuşun. Saygıyı ve güveni hiç bir zaman zedelemeyin. Ziyaret ettiğiniz evde kadınlarla karşılaşsanız, ev hali olması sebebiyle hemen örtünemeyeceklerinden dikkatli olun. Kadınları evde, işyerlerinde, çarşı ve pazarlarda göz hapsine alıp rahatsız edecek şekilde süzmeyin... Ayette geçen "perde arkasından" (*verâ'il-hicap*) tabirinin ev hali için geçerli olduğu anlaşılıyor. Çünkü hemen sonraki ayetlerde "dışarı çıkarken örtünsünler" deniyor. Demek ki ev içinde misafir geldiğinde "dışarıdaki gibi örtünen" bir kadının dışarı elbisesini giymiş olacağından perde gerisinden konuşmasına gerek kalmaz. Evdeki "perde", dışarıdaki "örtünün" yerine kullanılıyor. Demek ki ör-

tülü değilken birisi gelirse karşısına ya perde gibi bir şeyin ardından veya biraz bekletip üzerine örtü aldıktan sonra çıkması gerekir. Öyle anlaşılıyor ki burada “haremlik-selâmlık” diye bilinen uygulama öngörülüyor. Kadınlarla erkeklerin birbirlerini hiç görmemeleri değil, birbirleriyle karşılaştıklarında tarif edilen ölçüler içinde “örtülü” olmaları isteniyor. Dışarıda “örtü” evde “perde” ile... Dışarıdaki örtünün yerine perdeyi geçirmek mümkün değil, hatta imkânsız. Fakat içerideki perdenin yerine örtü geçince maksat yine hâsıl olmuş olur. Demek ki örtünme kadınlar erkeklerin içine çıkacağından dolayı vardır. Çünkü örtünme “bir arada” olandan istenir. Aksi halde örtünmenin manası kalmaz. Şu halde kadınların örtünmeleri isteniyor çünkü birarada olacak, dışarıya çıkacak, erkeklerle karışılacak, yürüyecek, gidecek gelecek, eğilecek kalkacak, otobüse binecek, alışveriş yapacak ve böylece toplumda yer alacaklar. Aksi halde zaten hiç bir zaman birbirlerini görmemeleri, birbirleriyle karşılaşmamaları istenseydi örtünmelerine de gerek kalmazdı...

55- O hanımların babaları, oğulları, kardeşleri, kardeş oğulları, kız kardeş oğulları, kadınları ve sahip oldukları esir kadınların yanına çıkmalarında bir sakınca yoktur.³⁷ Daima Allah bilinciyle yaşayın, çünkü Allah her şeyi görüyor.

56- Allah ve melekleri peygamberi destekliyor; hiç kuşku yok. Ey iman edenler! Siz de onu destekleyin³⁸ ve câ-nı gönülden barış ve esenlik dileyin.

57- Çünkü Allah ve peygamberini incitenleri, Allah dünyada ve ahirette dışlamış ve onlara kesinlikle aşağılık bir azap hazırlamıştır.

58- İman eden erkeklere ve iman eden kadınlara hak etmedikleri bir şekilde eziyet edenler iftira atmış ve açık bir günahın vebali altına girmişlerdir.

59- Ey peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına söyle; dışarı çıkarken üzerlerine örtülerini alsınlar.³⁹ Tanınıp da eziyet edilmemeleri için en uygun olan budur. Allah çok bağışlayıcıdır, sevgi ve merhamet kaynağıdır.

60- DOĞRUSU eğer o münafıklar, kalplerinde hastalık bulunanlar ve şehirden yalan haberler yayıp tahrikte bulunanlar bu işten vazgeçmezlerse, hiç şüphelenmesin Biz seni kendilerine

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي آبَائِهِمْ وَلَا أَسْبَابِهِمْ وَلَا إِخْوَانِهِمْ وَلَا
 أَبْنَاءَ إِخْوَانِهِمْ وَلَا أَبْنَاءَ أَخْوَانِهِمْ وَلَا نِسَاءَهُمْ وَلَا
 مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ وَأَقْبِرُوا لِقَابِ اللَّهِ إِنْ كَانَتْ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ
 شَهِيدًا ﴿٥٥﴾ إِنْ لَمْ يَكُنْ مِنْكُمْ رَجُلٌ يَعْلَمُ عَلَى النَّبِيِّ مَا يَنْبَغُ
 لِذِي الْقُرْبَىٰ مِنْكُمْ وَلَا لِلْيَتَامَىٰ وَالْأَوْلِيَاءِ فِى الدِّينِ وَالْأَخْيَارِ
 وَاعْتَدُوا لَكُمْ نِسَاءً مِمَّنْ يَسْتَأْذِنُ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ
 أَنْ يُقْرَبُوا وَأُولَئِكَ يَتَذَكَّرُ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ وَالَّذِينَ
 يَتَذَكَّرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٥٦﴾ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ
 وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغْيًا وَسُوءًا فَأُولَئِكَ يُلَاقُونَ اللَّهَ بِغَيْرِ
 ِإِيمَانٍ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ
 الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغْيًا وَسُوءًا فَأُولَئِكَ يُلَاقُونَ اللَّهَ
 بِغَيْرِ إِيمَانٍ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٥٨﴾ وَالَّذِينَ
 يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغْيًا وَسُوءًا فَأُولَئِكَ
 يُلَاقُونَ اللَّهَ بِغَيْرِ إِيمَانٍ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٥٩﴾
 وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغْيًا وَسُوءًا
 فَأُولَئِكَ يُلَاقُونَ اللَّهَ بِغَيْرِ إِيمَانٍ أُولَئِكَ لَهُمْ
 عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٠﴾ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
 بَغْيًا وَسُوءًا فَأُولَئِكَ يُلَاقُونَ اللَّهَ بِغَيْرِ إِيمَانٍ
 أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦١﴾ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ
 الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغْيًا وَسُوءًا فَأُولَئِكَ يُلَاقُونَ
 اللَّهَ بِغَيْرِ إِيمَانٍ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٢﴾

üstün kılarız. Sonuçta orada seninle pek az bir arada kalırlar.

61- Dışlanmış olarak nerede ele geçirilirlerse yakalamp bir bir öldürülürler.

62- Allah'ın geçmiş çağlardan beri olagelen davranış tarzı budur. Allah'ın olagelen davranış tarzında bir değişiklik bulamazsın.

³⁷ Yani perde arkasından konuşma durumuna bu sayılanlar dâhil değildirler. Bunların yanına ev hali ile yani dışarıya çıkarken üzerlerine aldıkları elbiseleri olmadan, meselâ başları, yakaları açık, kısa kol, yelek, buluz, etek vs. ile çıkabilirler. Bunlarda bir sakınca yoktur... Ayette geçen "kadınları" (nisâihinne) tabiri ile: 1- Hizmetçi kadınlar 2- Güvenilir kadın arkadaşlar 3- Müslüman kadınlar 4- Hemcinsleri olan tüm kadınlar kastedilmiş olabilir. Artık bu adı geçen şahsın

kendisine kalmıştır. Öyle olur ki yanına gelen kadın Müslüman olabilir fakat güvenemez ve örtünmek durumunda kalabilir. Öyle olur ki yanına gelen herhangi bir kadındır veya gayr-i müslim bir kadın da olabilir fakat örtünmesine gerek olmayabilir. Bu durum daha çok şahsın icabı haline göre bu dört durumdan birisi arasında gidip gelebilir. Bu tür özel durumlarda muhatap olmadan boşluğa fetva vermemek gerekir...

³⁸ SALAVAT: Sözlükte [صلى] kökünden “birine dua etmek, sevgilerini göndermek, üzerine merhamet yağdırmak” demektir. Hamile devenin doğumu yaklaştığında kuyruk altı sarkmak (*sallati'n-nāgati*); namaz yeri, seccade (*musallî*); atın yarışta kazananın ardınca gitmesi (*tasliyete'l-feres*); dua etmek (*tasliye*); hayvanın kuyruk altı veya sırtının ortası (*es-selâ*); ateşte yanmak, ateşe maruz kalmak (*sallâ*); bir şeyi yakmak için ateşte bırakmak (*tasliyah*); ateşte ısınmak (*ıstılâ*); ateşte yanma, ateşte kalma (*es-sillî*) kelimeleri bu köktendir... Görüldüğü gibi *salavat* “birinin sevdiği ve desteklediği birisine sevgisini bildirmesi, iletmesi” manasında kullanılmaktadır. Zamanla Allah'ın sevdiği kullarına sevgi ve merhamet yağdırmasından mülhem olarak Müslümanların İbrahim ve Muhammed (s.a.v) gibi peygamberlere sevgilerini göndermesi, onları desteklediklerini, yollarında yürüdüklerini ifade için kullanılır olmuştur. Namaz anlamına gelen *salat* ile aynı köktendir. Bu manada *salâvat* getirmek diye meşhur olan *Allahumme sallî âlâ Muhammedin ve âlâ âl-i Muhammed* duası “Allah'ım Muhammed ve arkadaşlarını sevgi ve merhametinle destekle, bizim sevgi ve desteğimizi, onların yolunda olduğumuzu da onlara ulaştır” manasındadır...

³⁹ CİLBAB: Sözlükte [حلب] kökü mastar olarak “getirmek, kazanmak, celbetmek” demektir. Getirmek, celbetmek (*isticlâb*); çekici, büyüleyici, albenisi olan (*cellâb*); ithal edilmiş, yabancı mal (*celeb*); dürtü, münasebet, sebep olan şey (*mecelebe*); entari, uzun gömlek, genişçe başörtüsü (*cilbâb*); kendine doğru çekmek (*celb ilâ nefsihi*); atı teşvik için haykırmak (*celb âlâ fersihi*) kelimeleri bu köktendir... Görüldüğü gibi *cilbâb* bir kadının erkekleri kendine çekmesi, celb etmesi, kışkırtması, vücut güzelliği ve cinsel cazibesi ile büyülemesine mani olan üzerine aldığı genişçe örtü demektir. Böylece bir kadın erkekleri cinsel cazibesi veya dişiliği ile “kendine doğru çeken” veya onları “kışkırtması ile tanıyan” birisi olmaktan çıkacaktır. İlginçtir bugünkü İngiltere'de kadın sanatçıları için kullanılan “ünlü, şöhret, meşhur” anlamındaki *celebrity* kelimesi de hem anlam hem yazılış bakımından aynı şeyi çağrıştırmaktadır. Demek ki Müslüman kadınlara dışarı çıkarken tanınıp eziyet edilmelerine, kendilerine laf atılmasına, peşlerine düşülmesine karşı üzerlerine örtü (*cilbab*) almaları emrediliyor. Cinselliklerini ve vücut özelliklerini ön plana çıkarmamaları isteniyor. Açıkçası bilgelik dolu kitap (*kitabun hakîm*) olarak kendisini tanıtan Kur'an ve onun gönderen bilgi/bilgelik kaynağı (*alîm/ hakîm*) olan Allah ne kadar muhteşem öğütler ve

riyor! İyice düşünecek olursak insan ruhunu derinlemesine bilen yüce bir bilgelik kaynağı ile karşı karşıya olduğumuzu apaçık görürüz... Erkek karakterinde varolan “bakmak, seyretmek, istemek, sahip olmak” karşısında ona kendini tutmayı öğütleyerek “bakma, olanla yetinmesini bil” diyor. Kadın karakterinde varolan “istenilmek, beğenilmek, ilgi çekmek, arzulanmak, kendine celbetmek” karşısında da, ona bütün bunlara karşı kendini tutması (imsak), dışarıya çıktığında (kamusal alanlarda) çekici, kışkırtıcı, celb edici davranışlarda bulunmaması, toplumsal yaşamda kendi meslekleri, kültürleri ve ahlâkî meziyetleriyle yer almaları gerektiği hatırlatılıyor. Yani ilâhî hitap erkeğe ve kadına en zayıf oldukları yerden sesleniyor... Ayrıca bkz. “ZINET” ve “HAMR” 24/31. ayet dipnotu.

63- İNSANLAR sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. Cevap ver: "Onu ancak Allah bilir. Kim bilir, o saat belki yarından da yakın!

64- Allah kâfirleri dışlamış ve onlara alev alev bir ateş hazırlanmıştır.

65- Orada ebedi kalacaklar; ne bir yâr bulabilecekler, ne de bir yardımcı.

66- O gün yüzleri ateşte çevrilirken; "Ah ne olurdu bizler Allah'a itaat etseydik, peygambere itaat etseydik" diyecekler.

67- Yine diyecekler ki: "Ey Rabbimiz, doğrusu biz liderlerimiz ve büyüklerimiz itaat ettik de bizi yanlış yola sürüklediler

68- Ey Rabbimiz, onların azabını ikiye katla ve tümüyle dışlayıp uzaklaştır."

69- EY İMAN EDENLER! Sizler Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın. Allah Musa'ya onların can sıkıcı iddialarından temize çıkardı. Çünkü Musa Allah katında itibarı yüksek birisiydi.

70- Ey iman edenler! Allah bilinciyle yaşayın ve sözün namusunu koruyun.⁴⁰

71- Böyle yaparsanız işlerinizi iyileştirip güzelleştirir ve günahlarınızı bağışlar. Her kim Allah'a ve peygamberine itaat ederse gerçekten o büyük bir zafer elde etmiştir.

72- Biz emaneti göklere, yere ve dağlara sunduk da onlar onu üstlenmeye ya-

يَسْئَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُدْرِيكَ
 لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿٦٣﴾ إِنَّ اللَّهَ لَمَنَّ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ
 سَعِيرًا ﴿٦٤﴾ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَا يَخْرُجُونَ فِيهَا وَلَا يَصْبِرُونَ ﴿٦٥﴾
 يَوْمَ تُغْلَبُ وَجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ
 وَأَطَعْنَا الرَّسُولَ ﴿٦٦﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكِبَرَاءَنَا
 فَأَصَلَّوْنَا السَّبِيلَ ﴿٦٧﴾ رَبَّنَا إِنهٖمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنِيَّةُ
 لَنَا كَبِيرًا ﴿٦٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى
 قَبْرًا ۗ إِنَّ اللَّهَ يُمَآءًا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجْهًا ﴿٦٩﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
 آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُضْحِكُونَ كَرَاهَاتِ الْكُفْرِ
 وَيَغْنَمُونَ كَرَاهَاتِ الْكُفْرِ وَمَنْ يَطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ قَدْ فَازَ فَوْزًا
 عَظِيمًا ﴿٧١﴾ إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
 وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ
 إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٧٢﴾ لِيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ
 وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ اللَّهُ عَلَى
 الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٣﴾

naşmadılar. Ondan korktuklar da emaneti insan üstlendi. Çünkü insan çok nankör, çok cahildir, kesinlikle!

73- Sonuç olarak Allah münafık erkekler ve kadınlarla, ortak koşan erkekler ve kadınlara azap edecek. İman eden erkeklerle kadınların ise tövbelerini kabul edecek. Çünkü Allah çok bağışlayıcıdır, sevgi ve merhamet kaynağıdır...

⁴⁰ KAVLEN SEDİDA: Sözlükte "set çekilmiş söz" demektir. Arapça'da [سدد] kökü "tıkamak, kapatmak, karşılamak, set çekmek" demektir. Düzgün olmak, isabetli olmak (*sedād*); kapatmak, ödemek, borcu kapatmak (*tesdid*); tıkanmak (*insidād*); doğru söz (*sidd*); set, baraj, bent (*sedd*); kör tıpa, tıpaç (*sedāde*); kapı, eşik, seki, divan (*sudde*) kelimeleri bu köktendir... Görüldüğü gibi *qavlen*

sedidâ, sözün etrafına set çekerek onu korumak, kollamak manasında “sözü yalnızca söz olarak, söylendiği şekilde, yalan, dolan, iftira, uydurma, saptırma gibi hallerden korumak, sözün etrafında set örerek, bu gibi zararlı şeylerin sözün içine girmesine mani olmak” demektir. “Sözün namusunu korumak” dediğimiz şey budur. Çünkü her sözün bir namusu vardır. Yani söylediğinde doğru söylenmek. aktarıldığında olduğu gibi aktarılmak, çarpıtılmamak, eğip bükülmemek onun namusu (nomosu/ilkesi/kuralıdır). İşte bu çığnenmemeli, sözün etrafına set çekilerek özenle korunmalıdır...

34- SEBE SURESİ

Mekke'de inmiştir, 54 ayettir. Surenin ana temasında Davud ve Süleyman peygamberlerin Filistin'de kurdukları devlet ile eskiçağ güney Arabistan halklarından Sebelilerin yükseliş ve çöküş öyküleri ele alınır. Bu tarihsel durum üzerinden, devlet, saltanat, dünya hayatı, dünyevi ihtişam, siyasi kudret, ölüm, kıyamet, ahiret, peygamberlik, tevhid ve adalete dair evrensel mesajlar verilir...

34-SEBE SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 54 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- BÜTÜN övgüler göklerde ve yerde ne varsa hepsinin sahibi olan Allah'adır. Ahirette de bütün övgüler O'na aittir. O, her şeyden haberdardır, çok bilgedir.

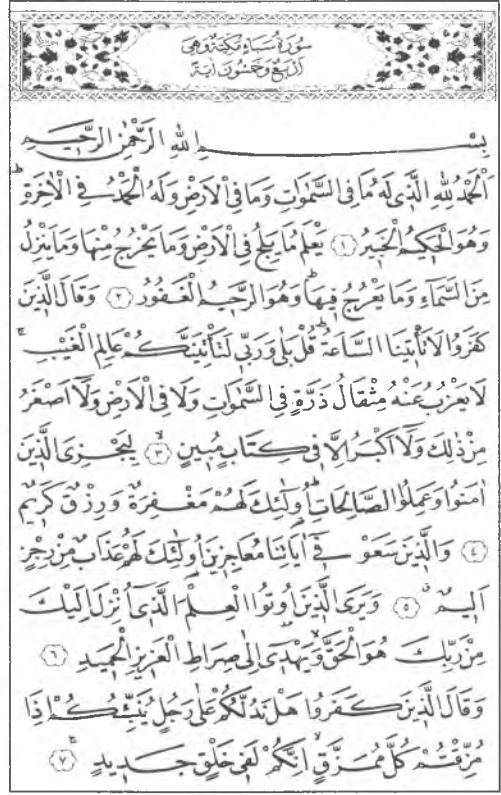
2- Yeryüzüne ne girip çıkıyor, gökten ne inip yükseliyorsa hepsini bilir.¹ O, sevgi ve merhamet kaynağıdır, çok bağışlayıcıdır.

3- Kâfirler: “Kıyamet diye bir şey yoktur” diyorlar.² Söyle onlara: “Hayır, bilinmezleri bilen, görünmezleri gören Rabbim hakkı için kıyamet kesinlikle kopacaktır! O'nun bilgisinden göklerde ve yerde zerre kadar bir şey kaçmaz. Ondan daha küçüğü de, daha büyüğü de hep apaçık bir kitaptadır.

4- İman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanlara karşılıkları mutlaka verilecektir. Onlar için bir bağışlama ve bol rızık vardır.

5- Ayetlerimizi geçersiz kılma yarısına girenleri acı veren kötü bir azap bekliyor.

6- Bilgi ile donatılmış olanlar ise, sana Rabbinden indirilenin gerçeğin ta ken-

disi olduğunu ve sonsuz yüceliğe sahip, her türlü övgüye lâyık olanın yolunu gösterdiğini görüyorlar.

7- Böyleyken kâfirler: “Size, cesetlerimiz lime lime ayrılıp toza toprağa karışıp gittikten sonra yeniden yaratılacağımızı haber verip duran bir adam görmeye ne dersiniz?” diyorlar.

¹ Demek ki Kur'an'ın “yarılarak ortaya çıkan” (*felaq*) olarak tanımladığı (113/1) oluş ve bozuluşlar (*kevenu fesat*) girip çıkmalar ve inip yükselmelerden ibarettir. Ayette geçtiği şekliyle yeryüzüne giriş (*ilcâ*) ile çıkış (*ihrâc*) ve gökten iniş (*inzâl*) ile yükseliş (*u'ruc*) “oluşun” dinamik ritmini ifade ediyorlar. Bütün bir tarih ve tabiat bu ritimle yaratılışın temposunu oluşturuyor... Su, toprağa girerek tohumları suluyor, tohum toprağı yararak yeryüzüne bitki olarak çıkıyor. Zamanla bitkiler ve

madenler kuruyup fosilleşerek toprağın altına giriyor, oradan kömür, petrol, doğal-gaz vs. olarak yeniden yeryüzüne çıkıyor. Tarihte kaybolup gitmiş nice uygarlıklar, sonraki kuşakların bilincinde yeniden canlanarak tarih sahnesine çıkıyor. Yeryüzünden buharlar göğe yükseliyor, oradan yağmur olup tekrar yeryüzüne iniyor. İnsanların hırsları göklere yükseliyor, buna karşın üzerilerine vahiy iniyor. Keza insanlardan kimileri arayışlara giriyor, vicdanî arayışlar dağlara tepelere, Tur-i Sina'ya, Hira vs. mağarasına çıkıyor, oradan üzerlerine Allah'ın sevgisi ve merhameti vahiy olarak iniyor. Böylece varlık ve oluş dinamik bir tempo içinde birbirini etkileyerek, birbirinin içinden yarılıp çıkıyor. Kur'an işte bu sürüp giden hareketliliğe yeniden yaratma (halk-ı cedid) diyor...

² Harfi harfine: "Kafirler ise "bize saat gelmez" dediler."

8- Ve ekliyorlar: “Bu adam acaba Allah adına yalan mı söylüyor, yoksa kendisinde bir delilik falan mı var?” Hayır! Asıl o ahirete inanmayanlar sapıklığa gömülüp gitmişler, acı bir azap bekliyor onları.

9- Tepelerindeki göğe ve altlarındaki yere hiç mi bakmıyorlar? İstesek hepsini yerin dibine batırır, göğü da başlarına yıkardık. Birazcık vicdanı olan her kul bundan ibret alır; hiç kuşkusuz.

10- İYİ DİNLEYİN! Davud’a fazilet verdik. “Ey dağlar, yürüyün onunla beraber, siz de ey kuşlar!” dedik³ ve onun için demiri⁴ yumuşatarak⁵ 11- “İşinizi tam yapın ve daima ölçülü olun. İyilik, güzellik, doğruluk için çalışın. Çünkü Ben yaptığınız her şeyi görüyorum” dedik.

12- Süleyman’ın emrine de rüzgârı verdik. Onların sabah gidişi bir aylık, akşam dönüşü bir aylık yol idi. Erimiş bakır kaynağını da ona sel gibi akıttık. Rabbinin izniyle elinin altında cinlerden de çalışan vardı. Onlardan da her kim emrimizden sapsarsa, ona ateş azabını tattırırız.⁶

13- Onlar ona yüksek binalar, nakış ve süslemeler, içine tekne alacak kadar geniş havuzlar ve yerinden oynatılmaz büyük kazanlarından her ne isterse yaparlardı. Çalışın ey Davud ile beraber

أَفَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ
فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ﴿٨﴾ أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا بَيْنَ
أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَنْ تَنسِفَ
بِهِمُ الْأَرْضَ وَأَنْ يُسِطِّعَ عَلَيْهِمْ كِفَاً مِنَ السَّمَاءِ إِنْ فِي ذَلِكَ
لَآيَةٌ لِّكُلِّ عَمْدٍ مُّبِينٍ ﴿٩﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ
فَضْلًا يَا حِبَا آلُؤُوبِ وَمَعَهُ وَالطَّبَرِ وَالنَّالَةَ الْحَدِيدَ ﴿١٠﴾ أَنْ أَعْمَلَ
سَابِغَاتٍ وَقَدَّرَ فِي السَّرْدِ وَعَامَلُوا صَالِحًا إِنْ يَأْتِعْمَلُونَ
بِصِيرٍ ﴿١١﴾ وَلِيُكَلِّمَنَّ الرَّبُّ عُدَّ وَمَا شَهَرُ وُورَ وَاحِهَا شَهَرُ
وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ
رَبِّهِ وَمَنْ يَرِغْ مِنْهُ عَنْ آثَرْنَا نَذِقَهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿١٢﴾
يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِبٍ وَمَا يُشِيرُ وَجْهَانِ كَالْجَوَابِ
وَقَدُورٍ لَيْسِيَاتٍ أَعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ
الشُّكْرُ ﴿١٣﴾ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّمُهُ عَلَى مَوْتِهِ
إِلَّا دَابَّةٌ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْ سَائِهِ فَلَمَّا حَزَّ رَبِّيْنَا الْجِنِّ
أَنْ لَوْكَانُوا يَعْمَلُونَ النَّيْبَ مَا لِيَشُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿١٤﴾

olanlar, şükür için çalışın! Kullarım arasında şükreden azdır.⁷

14- Nihayet Süleyman’ın ölümüne karar verdiğimizde esasını kemiren bir güve olmasaydı kimse öldüğünü anlamayacaktı. Süleyman yere yıkılınca anlaşıldı ki ölmüş. Eğer cinler bundan haberdar olsalardı kendilerine işkence gibi gelen o işlerde çalışıp durmazlardı.⁸

³ Yani: Maddi ve manevi bütün imkanları davud için seferber ettik. Onun inanç ve davranışlarından razı olarak onu destekledik. İşte Biz böyle kullarımızı destekleriz. Siz de onun gibi olun sizi de destekleyelim... Ayette geçen (evb/meab) kökünün “yürümek” anlamında kullanılması hakkında Bkz. “MEAB” 78/39 ve Kur’an’da dağ, taş, ay, güneş, yıldızlar vb. cansız varlıkların dile gelmeye çağırılması hakkında Bkz. “DİLE GELME” 77/giriş dipnotları

⁴ HADİD: Sözlükte [حد] kökü mastar olarak “bilemek, sivriltmek, keskinleştirmek” demektir. Sivrilme, keskinleşme (*hiddet*); yas tutmak, mateme bürünmek (*hidâd*); bilemek, keskinleşmek (*ihdâd*); saptamak, sınırlamak, tesbit etmek, limit koymak, kısıtlamak, kısmak (*tahdîd*); kenar, uç, sınır, suçluya uygulanan ceza, limit (*hadd*); haddizatında, kendi içinde, (*fi haddi zâtihi*); demirci (*haddâd*); demircilik (*hidâde*); demir (*hadîd*); sınırı belli, kısıtlı, limited (*mahdud*) kelimeleri bu köktendir.. Ayette geçen “Ona ‘hadidi’ yumuşattık” ifadesi biri sözlük anlamında manevi, diğeri terimsel anlamda maddi olmak üzere iki anlama gelmektedir: 1- Ona manevi bakımdan sert, katı, hiddetli değil yumuşak, duygulu, hassas bir karakter verdik. 2- Ona maddî bakımdan demiri eritip sağlam zırhlar yapacak kadar güç ve iktidar verdik. Kur’an’ın tarzı gereği daha çok manevi/ahlaki olanı ön plana çıkardığına bakılarak birinci, maddî gücün ve iktidar kudretin ne amaçla kullanılması gerektiğine dair tarihsel bir durum üzerinden evrensel mesajlar verdiğine bakılarak ikinci yorum tercih edilebilir. Birinci yorum bağlama daha uygun düşmektedir.

⁵ “Demiri yumuşattık” (*elennâ el-hadîd*) tabiri Türkçe’de “kadife eldiven içinde demir yumruk” tabirini çağrıştırır. Burada Hz. Davud tarihsel durumu üzerinden bütün çağlar için geçerli evrensel mesajlar verilmektedir. Şöyle ki: “Demir” güç, kudret göstergesi olan “devlet ve iktidar” aygıtını, “yumuşamak” tabiri ise bunu elinde bulunduranların edinmesi gereken ahlâk ve karakteri ifade etmektedirler. Demek ki devlet “kadife eldiven içinde demir yumruk” gibi olmalıdır. Haklıyı, zayıfı, mazlumu, mağduru, ezileni ve genel olarak halkı kadife yüzüyle okşamalı, koruyup kollamalı, öte yandan düşmana, güçlüye, zalime, haksıza, suçluya, hırsıza, yolsuza karşı da gerektiğinde demir yüzüyle hadlerini bildirmelidir. Şu halde “Davud’a demiri yumuşattık” demek “Ona kadife eldiven içinde demir yumruk verdik” demek olur. Doğrusu tarihte ve günümüzde dünyanın tüm iktidarlarının ihtiyaç duyduğu şey de bundan başkası değildir. İktidar denen ateşten gömlek ancak bu şekilde tam ve mükemmel (i’*mâl sâbiğât*) ve daima ölçülü (*qadr fiş-serd*) hale gelir... Demek ki surenin girişinde Allah’ın “yüce bilgelik kaynağı” (hakîm) olarak anılması hiç de boşuna değilmiş. Anlayana sivrisinek saz anlamayana davul zurna az...

⁶ Yani: Süleyman’ın Kudüs’te kurduğu devlet (MÖ. 1000–800 arası), o günkü dünyanın merkezinde kurulmuş adalet ve barış yurdunun (*Daru’s-Selam*) başkentiydi. Tüm bölgeyi “büyük bütün” halinde birleştirmişti. Batıda boğaları (Mısırlılar), doğuda cinleri (Babilliler), güneyde karıncaları (Sebebiler), kuzeyde kuşları (Hititler) ve Akdeniz’in sularında rüzgârlı yelkenli gemileri (Fenikeliler) hâkimiyeti altına almıştı. Denizcilikleriyle ünlü Fenikeliler onun egemenliğini kabul etmişti. Akdeniz’in bir ucundan bir ucuna geliş ve gidişleri bir ay süren seyahatleri olurdu. Süleyman devleti adına tüm denizleri kontrol ederlerdi. Keza cin, peri, büyü ve sihirlileriyle ünlü Babilliler de onun hâkimiyetini kabul etmişti. Başkent Kudüs’te binlerce Babilli (cin) çeşitli işlerde çalışırdı. Öyle ki ünlü Süleyman mabedinin yapımında bunlar çalışmıştı. Erimiş demir madenleri dökerek mabedin yapımını sağlamlaştırmışlardı... Süleyman işte böyle tüm Mezopotamya-Akdeniz havzasını bir

adalet ve barış yurdu (*Daru's-Selam*) haline gelmişti... Görülüyor ki karınca, kuş, cin, peri vs. bu ülkelerin bugünkü devlet ve imparatorluk armaları gibi sembolleriydi.. Dünya kamuoyunda bunlarla anılırlardı. Bugün Rusların ayı, Almanların panzer, Fransızların horozla anılmaları, eski Türklerin (bir görüşe göre) sembolünün bozkurt, eski İran bayrağında sağ elinde kılıçlı aslanın bulunması gibi... Dahası bugün hala bu kültürün örneğin günümüz Türkiyesinde Fenerbahçe futbol takımının "sarı kanaryalar", Beşiktaş futbol takımının "kara kartallar" ile sembolleştirilip yaşıyor olması gibi...

⁷ Yani: Başta mabedin inşası olmak üzere başkent Kudüs'ün imarı sırasında Babil (*cin*); Sebe (*karınca*); Hitit (*kuş*); Mısır (*inek*) ve Fenike (*rüzgarlı gemi*) ülkelerinden gelen işçiler yoğun bir şekilde çalışarak yüksek binalar (*mehârib*); nakış ve süslemeler (*temâsil*); içine bir tekne alacak kadar büyük havuzlar (*cifânin ke'l-cevâbi*) ve yerinden oynatılmaz büyük yemek kazanları (*qudurin râsiyât*) yaparlardı...

⁸ Yani: Süleyman'ın dayandığı asa onun devlet ve saltanatıydı. Asayı kemiren kurtta oğlunun idaresizliği ve zaafıydı. Cinler de Süleyman'ın egemenliği altına aldığı isyancı kabilelerdi (Ömer Rıza Doğrul). Süleyman'ın ölümünden sonra oğlu zevke ve sefahate dalarak imparatorluğu içten içe kemirdi, çürüttü. Sonunda egemenlik altına alınan Babil (*cin*); Sebe (*karınca*); Mısır (*inek*); Hitit (*kuş*) ve Fenikeliler (*rüzgâr*) bir bir isyan etti. İmparatorluk böylece dağılıp gitti... Demek ki bir devlet veya uygarlık kendisi "içerden" çökmedikçe, dışarıdan çökertilemez. Dış darbe sadece içten çürümüş bastona dokunur, içten içe çürüdüğü dıştan bir dokunuşla anlaşılır: "*Bir de gökten gelmez bela bütün yerden taşar/Kendi ahlakı ile bir millet ölür yahut yaşar* (M. Akif)... Dikkat edilirse burada Kur'an hitap çevresi olan Sami/Arap muhayyilesinde mitleşmiş şekliyle Süleyman kıssasını ele alıyor. Bir olay halk muhayyilesinde mitleşmesi, onun gerçek olmadığı anlamına gelmez. Asılsız bilgilerle doldurulduğu anlamına da gelmez. Olayın kendisi tarihe karıştıktan sonra suretinin halk muhayyilesinde yaşamaya devam etmesi anlamına gelir. Kıssada geçen asa (saltanat, iktidar), kuş (Hititler), rüzgâr (Fenikeliler), karınca (Sebeliler) vs. hepsi olaydan geriye kalan tarihi ve sosyal suretlerdir ve bunlar bir zamanların gerçekleridir. Fakat sonraki nesiller bundan bir şey anlamamaya ve mucizevi temalar yüklemeye başlarlar... Bu, Türkçe'de bundan bin yıl sonra sarı kanaryalar (Fenerbahçe), kara kartallar (Beşiktaş) ve Bozkurtlar (MHP)'den bahseden birinin durumuna benzer. Olay gitmiş suretleri, sembolleri, armaları kalmıştır. Bunun üzerinden konuşmak sanki bir mucizeden bahsetmek gibi olur. İnsanlar etrafta, kanarya, kartal, kurt vs. olduğunu sanırlar... Veya bu tür anlatımlar örneğin Türkçe konuşan birisine "göle maya çalmayın" demeye benzer. Türk dil, tarih ve kültür evreninde yaşamamış birisi bundan hiçbir şey anlamaz. Anlaması için bu dil, tarih ve kültür evreninde yaşaması veya ona hâkim olması gerekir. Nasreddin Hoca diye birisinden, onun fıkralarından ve Türklerin gündelik hayat içinde birçok meseleyi artık onun atasözü haline gelmiş fıkraları üzerinden konuştuğunu bilmesi gerekir...

15- Sebelilerin ülkesinden de çıkarılacak büyük dersler vardır. Sağlı sollu uzayıp giden yemyeşil bahçeler sanki dile gelerek: “Rabbimizin rızkindan yiyin, O’na şükredin, ne güzel, ne hoş bir ülke ve bağışlayan bir Rab” diyorlardı.⁹

16- Fakat onlar aldırış etmediler. Biz de üzerlerine Arim selini¹⁰ saldı. O güzelim yemyeşil bahçeleri çalı, diken ve ota dolu virane bir tarlaya çevirdik.

17- Nankörlüklerine böyle karşılık verdik. Biz nankörlere hep böyle karşılık veririz.

18- Sebe ülkesi ile çağlar boyu nice mücadelelerin hatıralarıyla dolu kentler arasında sırt sırta şehirler meydana getirmiş, onlara da düzenli gidiş geliş imkânı sağlamış ve “gezin oralarda, geceleri ve gündüzleri güven içinde” demiştik.¹¹

19- Buna karşın onlar: “Ey Rabbimiz, daha çok, daha uzak yerler isteriz” diyerek kendilerine yazık ettiler. Biz de onları darmadağın ederek masal ülkesine çevirdik. Bu olayda şükretmesini bilen her kanaatkâr için nice dersler vardır;¹² bundan hiç şüpheniz olmasın.

20- Açıkçası İblis’in onlar hakkındaki tahmini doğru çıktı. İçlerinden bir avuç iman eden dışında hepsi ona uydu.¹³

21- Hâlbuki İblis’in insanlar üzerinde hiç bir yaptırım gücü yoktu. Fakat Biz kim ahirete iman ediyor kim şüphe

لَقَدْ كَانُوا لَآئِمًا فِي مَكَانِهِمْ إِذْ جَعَلْنَا عَنِ غَيْبِ وَشِمَالِ كُلِّ مَرْزُقٍ رَزْقًا وَنَحْنُ بِمَا كُفَرُوا بِآلِهَتِهِمْ عَلِيمُونَ ﴿١٥﴾
فَاعْرَضُوا فَاذَلَّوْنَا عَلَيْهِمْ سَبِيلَ الْعَرَبِ وَبَدَّلْنَا لَهُمْ جَنَّاتِهِمْ
جَنَّةً يَزْدَوْنَ فِيهَا كُفْرًا وَخَطِيئَةً وَأَثْمًا وَنَضْمًا مِنْ سِدْرٍ لَبِيبٍ ﴿١٦﴾
ذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَأَصْلَحُوا قَلِيلًا مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿١٧﴾ وَجَعَلْنَا
بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَقَدَرْنَا
بِهَا السَّيْرَ سَبْرًا وَفِيهَا آيَاتٌ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾ فَقَالُوا
رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَا مِنْهَا حُدُودًا
وَمَنْ قَاتَاهُمْ كِلْمًا مَزِيدًا فِي ذَلِكَ آيَاتٌ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿١٩﴾
وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا قَلِيلًا
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا لَنْعَلٍ
مَنْ يُوْثِقُ الْآخِرَةَ وَمَنْ هُوَ مِنْهَا فِي ضَلَالٍ وَرَبُّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
حَفِيفٌ ﴿٢١﴾ قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ رَزَقْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ
لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا قَدَرًا فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ
وَمَا لَهُمْ فِيهَا مِنْ شِرْكٍَ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ ﴿٢٢﴾

içinde bunu bilelim istiyorduk. Yoksa Rabbin her şeyi koruyup gözetendir.

22- SÖYLE ONLARA: “Allah’tan başka Tanrı saydığınız Tanrılarınıza istediğiniz kadar yalvarın. Onların ne gökte ne de yerde zerre miktarı güçleri yoktur. Bu ikisinde bir ortaklıkları yoktur. Allah da onlardan birisini kendisine yardımcı seçmiş değildir.¹⁴

⁹ DİLE GELMEK: Bkz. 77/giriş dipnotu.

¹⁰ Rivayete göre Arim seli (seylu'l-Arim) güney Arabistan’da tahminen MS. 2. yüzyılda meydana gelen büyük sel felâketidir. Bu baskında Sebelilerin yaptığı o görkemli barajlar yıkıldı, bağlar, bahçeler sel suları altında kaldı. Bu olaydan sonra Sebe Krallığı bir daha belini doğrultamadı. Arabistan’ın güneyinden kuzeyine doğru

büyük göçler başladı. İslâm'ın zuhurundan 20–30 yıl kadar önce ise büyük baraj (*Ma'rib Barajı*) tümünden çöktü... Kur'an hitap çevresi olan Sami/Arap tarihsel hafızasından bir örnekle evrensel mesajlar veriyor. Diğer milletlerin tarihinde görülen ve halen de devam eden doğal afetlerin bir gün onları da vurabileceği, böyle felâkete maruz kalmadan akıllarını başlarına toplamaları gerektiği hatırlatılıyor...

¹¹ Yani: Güney Arabistan'daki Sebelerin ülkesi ile çağlar boyu nice peygamber mücadelesinin hatıraları ile dopdolu (*mübarek*) şehirler; Adem'in ve İbrahim'in inşa ettiği Kabe'nin bulunduğu Mekke, İbrahim'in içinden çıktığı Babil'in başkendi Ur, Musa'nın içinden çıktığı Mısır'ın başkenti Menfis (Kahire), Yunus'un tutsak edildiği balık ülkesi Asur'un başşehri Ninova, Eyyub'un yaşadığı Nebatilerin başkenti Şam (Suriye) vb. arasında sırt sırta dizilmiş kasabalar, kentler meydana getirmiş, bunlar arasına kervan yolları döşemiş ve Sebelilere gezin burarlarda güven içinde demiştik...

¹² Yani: Ellerindeki nimetlere şükretmeyi bir kenara bırakıp daha fazlasını istedikler. Bencillik, hırs, ele geçirme, hep daha çok yerlere gitme, daha uzak hazineleri ele geçirme gibi doymak bilmez bir hırsa kapıldılar. Böylece kendilerine yazık ettiler. Öyle ki gün oldu ellerindekini bile arar oldular. Sel, çöl fırtınası, deprem vs. ile yer ile yeksan oldular. Bu dünyada ebediyen kalacaklarını, hiç yıkılmayacaklarını, tarihten hiç silinmeyecekleri sandılar. Zenginlik, refah, lüks ve daha çok kazanma ile her işin biteceğini sandılar. Fakat yanıldılar, gerçeği göremediler... İmdi, Ey Sebeliler gibi olmaya özenen dünyanın diğer milletleri! Bu olayda şükretmesini bilmek, kanaatkârlık, kendini tutmak, hakkına razı olmak, başkasının malına mülküne göz dikmemek, hırs, tamah, ele geçirme sevdasına kapılmamak gibi nice güzel hasletlerin dersi verilmektedir. Düşünün de ibret alın!

¹³ Yani: "İblis'in 'Görürsün, yemin ederim ki, ben de onları yoldan çıkarmak için elimden geleni yapacağım, senin o doğruluk ve dürüstlük yolunun üstünde pusuya yatacağım akla hayale gelmedik yollarla onlara sokulacağım. Çoğunun yoldan çıktığını göreceksin.' (7/17) şeklindeki iddiasını doğru çıkardılar. İçlerinde bir avuç iman eden hariç hepsi saptı gitti..."

¹⁴ ŞİRK/SAMED: Bkz. 112/1-4. ayet dipnotları.

23- Allah katında izin verdiği kimse-lerden başkasının arabuluculuk yapmaya kalkışması¹⁵ faydasızdır. Nihayet kalplerindeki korkular dindirilip de “Rabbimiz hakkımızda ne diyor” diye sorduklarında “Gerçek, yalnızca gerçek!” denecek. Allah öyle yüce, öyle büyüktür.

24- Sor onlara: “Size göklerden ve yerden kim rızık veriyor? Cevap ver: “Allah! Şu halde birimiz doğru yolda, diğeri yoldan çıkmış durumda.”

25- Söyle onlara: “Siz, bizim suçlarımızdan sorumlu tutulmazsınız, biz de sizin yaptıklarınızdan sorumlu olmayız. 26-Rabbimiz, hepimizi bir araya toplayıp aramızda adaletle hüküm verecektir. O, gerçeği apaçık ortaya koyan ve her şeyi en ince ayrıntısına kadar bilendir. 27- O’na koştüğünüz ortaklarınızı hele bir gösterin. Hayır! Yok böyle bir şey! Allah çok güçlü, çok bilgedir.

28- SANA GELİNCE Biz seni insanlığın tümüne sadece kötülerini uyarasın iyilere müjde veresin diye gönderdik, başka bir şey için değil. Fakat insanların çoğu bunun bilincinde değil.

29- Bu sebeple: “Ne zamanmış bu söz, eğer doğru söylüyorsanız gününü söyleyin” diyorlar.

30- Cevap ver: “Size söz verilen öyle bir gündür ki vakti zamanı geldiğinde bir dakika bile ne gecikir, ne de

وَلَا نَنْفَعُ الشَّفَاعَةَ عِنْدَ رَبِّكَ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ حَتَّىٰ إِذَا فُزِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ
 قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ
 ﴿٣١﴾ قُلْ مَنْ رَزَقُكُمْ مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ اللَّهُ وَإِنَّا
 أَوْيَاكُمْ لَعَلَىٰ هُدًىٰ وَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٣٢﴾ قُلْ لَا تَسْأَلُونَنَا
 عَمَّا اجْرَمْنَا وَلَا تَسْأَلُنَا عَمَّا كَفَرْنَا قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا
 ثُمَّ يَقْدِرُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ ﴿٣٣﴾ قُلْ رُوِيَ
 الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَّيْسَ لَهُمْ شِرْكٌ ۗ كَلَّا بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ
 الْحَكِيمُ ﴿٣٤﴾ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا
 وَنَذِيرًا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٥﴾ وَقُولُوا
 مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٦﴾ قُلْ لَكُمْ مِيعَادُ
 يَوْمٍ لَا تَسْأَلُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٧﴾
 وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ
 يَدَيْهِ وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْجُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يَرْجِعُ
 بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ الْقَوْلَ يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا
 لَلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَا أَنَّهُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ ﴿٣٨﴾

öne alınır.”

31- Kâfirler: “Biz ne bu Kur’an’a inanıyoruz, ne de öncekilere” diyorlar. Fakat bu zalimlerin yakalanıp da Rablerinin huzurunda gelince birbirlerine nasıl lâf yetiştirdiklerini bir görsen! Bir taraftan güçsüzleri kodamanlarına: “Siz olmasaydınız kesinlikle biz mü’min olurduk” diyecekler.

¹⁵ ŞEFAAT: Bkz. 74/48. ayet dipnotu.

32- Diğer taraftan kodamanları güçsüzlerine: “Ne münasebet! Doğru yolda yürüdünüz de sizi ondan biz mi çevirdik? Hayır, asıl suçlu sizsiniz” diyecekler.

33- Güçsüzleri kodamanlarına: “Hayır işiniz gücünüz gece gündüz dolap çevirmekti. Çünkü sizler bizlere hep Allah’ı tanımamamızı ve ortak koşmamızı emredip durdunuz” diyecekler. Böyle atışıp dururlarken azabın kaçınılmaz olduğunu görecekler ama artık son pişmanlık fayda vermeyecek. Kâfirlerin boyunlarına halkalar geçireceğiz. Kendi yaptıklarından başka bir şey mi karşılaştıkları?

34- Nitekim hangi ülkeye uyanışa çağıran bir peygamber gönderdiysek, oranın lüks ve refahtan şımartılmış kodamanları “Peygamberlik iddianızı tanımyoruz” dediler.

35- Ve eklediler: “Mal, mülk, kalabalık hepsi bizde. Bize azap mazap sökmeyiz.”¹⁶

36- Söyle onlara: “Rabbim, rızık istediğine bolca verir, istediğini de sıklıkça sıkır. Fakat insanların çoğu bunun böyle olduğunu bilmezler.”¹⁷

37- Oysa sizi Bize yaklaştıracak olan ne malınız mülkünüz ne de kalabalıklarınızdır.¹⁸ Ancak iman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanları yaptıklarına karşılık kat kat mükâfatlar ve cennet köşklerinde mutlu bir hayat bekliyor.

قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا الَّذِينَ اسْتَضَعُوا آتَيْنَاهُمْ مَالًا
عِزًّا لِمَدَىٰ جَاءَتْكُمْ بِمَنْجَرٍ مِّنَ اللَّهِ ۗ وَقَالَ الَّذِينَ
اسْتَضَعُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا لَنَنصِرُ الْغَالِبِينَ ۗ وَالشَّامِرُ
إِذْ نَادَىٰ مِنَّا أَنْ تَحْكُمُوا لِي اللَّهِ وَنَجْعَلْ لَّهُ آيَةً وَأَسْرُوا النَّبَاةَ
لَمَّا دَاوُوا الْعَذَابَ ۗ وَجَعَلْنَا الْأَغْلَالَ فِي أَعْيُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا
مَلْجَأً مِّنْ نَّوَالِنَا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۗ وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَوْمٍ مِّنْ نَّبِيٍّ
إِلَّا قَالَ مَثَرُومًا بِأَمْثَلِهَا مَا تَحْكُمُونَ ۗ كَافِرُونَ ۗ وَقَالُوا لَوْ كُنَّا
أَكْثَرَ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا وَمَا نَحْنُ بِعَبِيدٍ ۗ قُلْ إِنِّي بَرِيءٌ
مِّنْ رِّزْقِ الْمَيْتَاتِ ۗ وَبِقُدْرٍ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ۗ
وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالْهَيْئَةِ بِيَدِنَا عِندَ نَزْلِ
إِلَّا مَنَّا مَنٌّ وَعَسَل مِمَّا قَرَأْتُمْ لَمَسَ جِزَاءُ الْيَتِيمِ
بِمَا عَمِلُوا وَمُزْمَرٍ فِي الْفُرْقَانِ ۗ وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي
آيَاتِنَا مَعَارِجِنَا وَإِلَيْكَ فِي الْعَذَابِ مُخْتَصِرُونَ ۗ قُلْ إِنِّي رَجِيءٌ
بِئْسَ لِرِزْقِ الْمَيْتَاتِ مِن سَبَابٍ ۗ وَبِقُدْرِهِ ۗ وَمَا أَنْفَعْتُهُ
مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ ۗ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ۗ

38- Ayetlerimizi boş çıkarma yarışına girenlere gelince, onları karşılayan azap olacak.

39- Söyle onlara: “Gerçekten Rabbim, rızık kullarından istediği kimseye hem bolca verir, hem kıstıkça kısır. İyilik için her ne harcansanız yerini doldurur. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

¹⁶ Harfi harfine: “Biz malca ve evlâta daha çoğuz, biz azaba uğratılacak değiliz.”

¹⁷ Demek ki mal, mülk zenginliği kimsenin tapulu malı değildir. Bunlar birer emanettir. Toplumsal ilişkilerin belirlenmesinde değer ölçüsü olamazlar. Parası olanın daha değerli olduğu gibi bir ölçü geçersizdir. Bunun için hiç kimse, insanoğlunun mezarda çürüyüp ağzında gözünde kurtlar, böcekler dolaşırken malının mülkünün kalanlar arasında pay edildiğini, bir kefenden başka mezara hiçbir şey götüremediğini göre göre dünyada kazandıklarının kendisine ait olduğunu sanma aptallığına düşmemelidir. Mal, mülk dediğimiz şey geçici olarak kimimize çok kimimize az emanet ediliyor. Mülkün gerçek sahibi Allah’tır (lehu’l-mulk).

40- Allah bir gün hepsini mahşere toplayacak ve meleklerle: “Şunlar size mi tapıyorlardı?” diyecek.

41- “Seni tenzih ederiz. Sensin onlara karşı bizim sahibimiz. Bilakis onlar cinlere tapıyorlardı, çoğu onlara inanmıştı” diyecekler.¹⁹

42- İşte o gün kimse kimseye fayda ve zarar verecek gücü kendinde bulamayacak. O gün zulmedenlere: “Tadın bakalım, o yalan deyip durduğunuz ateşin azabını” diyeceğiz.

43- Karşılarında söze dayalı apaçık deliller halinde ayetlerimiz okunduğu zaman o zalimler: “Bu, yalnızca sizi atalarınızın taptığı Tanrılardan vazgeçirmek isteyen bir adam. Şu Kur’an dediği de kendi uydurduğu safsatadan başka bir şey değil” diyorlar. Gerçeğin ta kendisi kendilerine geldiği halde bu kâfirler: “Bunlar kimilerine çok büyüleyici gelen bir takım lâflar, başka bir anlamı yok” demekten geri durmuyorlar.²⁰

44- Hâlbuki Biz bu kâfirlere öyle ders alacakları kitaplar vermedik ve kendilerine senden önce bir uyarıcı da göndermedik.

45- Bunlardan önceki çağların kâfirleri de bütün bunlar yalan demişti. Hem de bunlara, önceki çağların kâfirlerine verdiklerimizin onda birini bile vermiş değiliz.²¹ Buna rağmen peygamberlerimi yok saydılar. Benim de onları yok sayışım nasıl olurmuş bir bak!

46- Söyle onlara: “Size sadece bir tek öğüt vereceğim; ister ikişer, üçer ister

وَيَوْمَ يُنْفَخُ سُرُّهُمْ جَمِيعًا فَيَقُولُ لِمَ تَدْعُونَ آلِهَاءَ آيَاتِكُمْ
كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيْنَا مَرْدُودِنَاهُمْ بَلْ كَانُوا
يَعْبُدُونَ الْحُجُرَ كَمَا يُعْبُدُونَ مُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ قَالُوا لَوْلَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ
لِبَعْضٍ نَعْمًا وَلَا ضَرًّا وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَنَا إِنَّا نَالِي
كُنْتُمْ بِهَا تَكْذِبُونَ ﴿٤٢﴾ وَإِذَا نُفِثْنَا عَلَيْهِمُ آيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا
مَا هَذَا إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَبْغِيَ كَرَاهِيَةً لَنَا لَوْلَا أَنَّا نَكْفُرُ
وَقَالُوا مَا هَذَا إِلَّا إِفْكٌ مُفْتَرٍ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُنَزَّلُ
آيَاتُ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٤٣﴾ وَمَا آيَاتُنَا مَرَكَبٌ يَدْرُسُونَهَا
وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَهًا قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ ﴿٤٤﴾ وَكَذَّبَ الَّذِينَ زُرُّوا بِهِيَ
وَمَا يَلْمَعُوا مِعْشَارًا مِمَّا آتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رَسُولَنَا فَكَيفَ كَانَ
نَكِيرًا ﴿٤٥﴾ قُلْ إِنَّمَا أَعْظَمُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَشْئِي وَفَوَادِي
تُؤْتِنَعَكُمُ مَا يَبْصُرُ مِنْ حَيْثُ أَنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ
لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٤٦﴾ قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَوَيْ
لَكُمْ أَنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ
﴿٤٧﴾ قُلْ إِنْ رَبِّي يَشَاءُ بِأَحْسَنِ عِلْمٍ مِنَ الْعُيُوبِ ﴿٤٨﴾

yalnız olun daima Allah'ın huzurundasınız. İyice düşünürseniz arkadaşınızda delilikten eser olmadığını anlarsınız. O sizi 'ileride şiddetli bir azap var' diye uyardıktan başka bir şey yapmıyor.

47- Söyle onlara: “Ben, sizden her hangi bir maddi karşılık bekliyorsam, o sizin olsun. Benim mükâfatım ancak Allah'a aittir. Allah her şeyi görüyor. 48- Benim Rabbim gerçeğin ta kendisini eninde sonunda ortaya çıkarır. O, sırların sırrını en ince ayrıntısına kadar biliyor.

¹⁹ Demek ki “cinlere tapmak” (ya'budune'l-cinne) ve onlara inanmak, Allah'tan başka bir takım görünmez gizemli güçlerden korkarak onlara sığınmak, onlardan medet ummak, onları tanrısal güçlere sahip olduğunu sanmak şirkidir. Allah'ın bir-

liğini (*ehad*) ve bölünmez bütünlüğünü (*samed*) parçalayarak görünür (*ins*) görünmez (*cinn*) bir takım varlıklar arasında pay etmek, onlara tanrılıktan paylar ayırmak, bölünmez bütünlüğe onları ortak kılmak Kur'an'ın dünyasında "şirk" olarak tanımlanmaktadır... Cin ve perinin eski dünya dinlerindeki yeri ve Kur'an'ın bu konuya getirdiği esaslı reform ve zihniyet devriminin temel esasları için Bkz. 72/1-15 ayetler ve dipnotları.

²⁰ Yani: "Muhammed'in Kur'an dediği bu sözler aramızda zayıfları, güçsüzleri, yoksulları kandırarak, onlara cennet adı altında vaatlerde bulunarak, kendisine inanırlarsa zengin olacaklarını, kölelikten, ezilmişlikten kurtulacaklarını söyleyerek akıllarını başlarından aldığı, çaresizlere bir serap, bir umut gibi gelen, bol keseden öbür dünyada cennet, huri, köşk, lüks hayat vs. dağıtan, aramızdan ayaktakımını parlak vaatlerle büyüleyen bir afsundan başka bir şey değil. Bunların hepsi züğürt tesellisi, fakir fukara için umut kapısı..."

²¹ Bu ayet iki manada anlaşılabilir: 1- Önceki çağların kâfirleri şimdikilerden çok daha güçlü kuvvetli idi. Şimdikilerde onların gücünün onda biri bile yok. Buna rağmen onları helâk ettiğimize göre bunlar neyine güveniyor? 2- Önceki çağların kâfirlerine şimdikilere indirdiğimizin ayetlerin onda biri bile verilmemişti. Buna rağmen onları helâk ettiğimize göre bunlar nasıl böyle inatla inkâr ediyorlar. Nelerine güveniyorlar (Razi).

49- Bakın, gelen gerçeğin ta kendisi- dir. Artık sahtelik ne yeni bir şey ortaya koyabilir ne eskiyi geri getirebilir. 50- Eğer yanılsam bu bendendir. Fakat eğer doğru yolu bulmuşsam, bilin ki, bu Rabbimin bana vahyi sayesinde. O, çok yakınınızdadır, her şeyi işitir; bundan hiç şüphenez olmasın.

51- PANİK içinde kaçacak bir delik aradıkları zaman onların halini bir görsen! Can damarlarından yakalanacaklar.

52- “Tamam, ahirete inanıyoruz” diye yalvarıp duracaklar. Ama artık çok geç, dünya çok uzaklarda kalmadı mı? ²²

53- Oysa daha önce ahireti inkâr etmişlerdi. Dünyada buralar hakkında atıp tutuyorlardı. ²³

54- Artık canları ne istiyorsa onu yapamayacaklar. Tıpkı onlardan önce ölümü tadan herkesin yapamadığı gibi. Çünkü onlar da ömür boyu bir türlü inanamamış, şüpheler içinde kıvranıp durmuşlardı. ²⁴

قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِيهِ الْبَاطِلُ إِلَّا ظُلْمًا وَمَا يُعِيدُ ۝٤٩ قُلْ إِنَّمَا أَنزَلْتُ عَلَى الْقُرْآنِ وَإِنَّمَا هَدَيْتُمْ بِمَا رِجَاؤُكُمْ رَبِّكُمْ فَسَمِعْتُمْ قَوْلَهُ ۝٥٠ وَكَوْزَىٰ ۝٥١ إِذْ قَرَعُوا قُلُوبَهُمْ وَأَخَذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ ۝٥٢ وَقَالُوا لَئِن لَّمْ يَكُنِ الْإِنشَاءُ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ۝٥٣ وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ وَيَقْدِرُونَ ۝٥٤ بِالْعَنَسِ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ۝٥٥ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ ۝٥٦ كَمَا فُجِّرُوا بَيْنَهُمْ مِنْ قَبْلُ فَكُلُّهُمْ عَاثِرٌ ۝٥٧

²² Harfi harfine: “Ona inandık dediler. Ama uzak yerden almak nasıl mümkün olsun.”

²³ Harfi harfine: “Halbuki daha önce onu inkar etmişlerdi. Uzak yerden gaybı taşıyorlardı.”

²⁴ Harfi harfine: “Artık kendileriyle canlarının istedikleri şey arasına perde çekilmiş- tir. Tıpkı bundan önce benzerlerine yapıldığı gibi. Çünkü onlar endişeye düşüren bir şüphe içindeydiler.” Yani: Ahireti inkâr ederek dünyada atıp tutanlar, canlarının iste- diği gibi yaşayanlar, ölünce bir daha geri dönemeyecekler. Geri dönmek isteyecekler ama buna izin verilmeyecek. Ne canları ne isterse onu yapabilecekler, ne de geri dön- melerine izin verilecek. Çaresiz gerçeğin ta kendisi ile yüz yüze geldiklerini anlayacaklar ve son pişmanlık fayda vermeyecek. Tıpkı kendilerinden önce ölüp giden herkese yapıldığı gibi bunlara da asla izin verilmeyecek. Oysa onlar da “Allah ve ahiret günü var mı yok mu” diye şüpheler içinde yaşamışlar, ölenlerden hiç ders çıkarmamışlardı. Bir gün olsun “Bu gidenler neden geri gelmiyor? Öldükten sonra nereye gidiyoruz? Bunca insan, bunca hayat, bunca ölümler boşu boşuna mı yaşıyor? Bunun anlamı nedir? Kimdir bu evreni çekip çeviren, yaşamı, ölümü var eden? Ben kimim, bu hal neyin nesi?” diye varlık ve oluşa dair hiç soru sormamış, düşünmemişlerdi. Ölümünden sonra sormak artık neye yarar? Yaşarken aklını ve vicdanını kullanmak varken bu vur- dumduymazlık, bu akıl tutulması, bu zihin körelmesi, bu vicdan paslanması neden? Çok mu zor bunları yaşarken yapmamak ey insanoglu?

35- FATİR SURESİ

Mekke'de inmiştir, 45 ayettir. Sure boyunca o günkü Arapların etkisi altında oldukları eski dünya dinlerinin Tanrı ve din anlayışları bir bir çürütülür. Allah'ın birliği (*tevhid*), bölünmez bütünlüğü (*samed*), insanlıkla dinamik ilişkisi (*risalet*) ve insanlık tarihinin sonundaki yeniden yaratma (*ahiret*) ve nihai yargılama (*hesap günü*) inancı ana temadır. Sure, Allah'ı yarıp ortaya çıkarılanın (oluş) Rabbi olarak tanıtan (*Rabbu'l-felaq*) deyimiyle aynı anlamda kullanılan ilk ayetindeki "yararak ortaya çıkarıcı" (*fâtır*) kelimesi nedeniyle bu ismi almış görünmektedir...

35-FATİR SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 45 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- BÜTÜN ÖVGÜLER gökleri ve yeri yararak ortaya çıkararak¹ ve melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a mahsustur.² O, uygun gördüğü şekilde sürekli yaratma halindedir. Allah'ın her şeye gücü yeter; bundan hiç şüphenez olmasın.

2- Allah'ın insanlar için açacağı sevgi ve merhamet kapısını kimse kapatamaz ve O'nun kapattığını da kimse açamaz. Güçlü ve bilge olan O'dur.

3- Ey insanlar! Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın! Allah'tan başka bir yaratıcı mı var? O size gökten ve yerden rızık verir. Başka Tanrı yok, sadece O var! O halde nasıl aldırış etmezsiniz?³

¹ FATİR/FELAK: Bkz. 113/1. ayet dipnotu.

² Sami/Arap muhayyilesini derinden etkileyen eski dünya dinlerinde (Sümer, Akkad, Babil, Hitit, Mısır) ifritler, canavarlar ve küçük koruyucu ilâhlar vardı. Babil'deki 12 burçla (aslan, koç, balık, akrep, boğa vs.) temsil edilen 12 Tanrı anlayışı Yunan'ın olimpos dağında oturan 12 Tanrısı dâhil tüm eski dünya dinlerinin vazgeçilmez simgeleri idi. Ifritler, canavarlar ve küçük koruyucu ilâhlar da bu Tanrı simgelerinin kanatlı şekilleri olarak resmediliyordu. Kanatlı aslan, boğa-adam, deniz kızı, iki kanatlı kuş (imgadud), dört kanatlı uçan adam kılığındaki cinler, insan başlı akrep, insan başlı ejderha vs. Tanrıların işlerini gören yer altı ve yerüstü güçleriydiler (*melaike*). Doğal olarak Sami/Arap muhayyilesi bu Mezopotamya/Akdeniz havzası mitolojilerinin derin etkisi altındaydı. İşte Kur'an bu tarihsel muhayyileye hitap ediyor ve "Melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı kılan Allah'tır" diyor. Bu "Güneşin Rabbi de O'dur. Şi'ra yıldızının Rabbi de O'dur. O'ndan başka Tanrı yoktur" demek gibidir. Yani o günkü dünyada insanların Tanrılaştırdıkları ne kadar olay ve nesne varsa hepsine de sırası geldikçe "O'nun da Rabbi Allah, bunun da Rabbi Allah, Allah'tan başka Tanrı yok, onlar hep mahlûk" deniliyor. "Böyle şeyler yok" demiyor da "Onların hepsini yaratan Allah'tır, en üstte Allah var, Tanrı sadece ve sa-

dece Allah'tır!" diyor. Ayrıntıya girerek ne resmediyor, ne de şekil çiziyor. Sadece insanların dini muhayyilesine hitap ederek orada bulunan ilgileri harekete geçirmede veri olarak kullanıyor. Bu örneğin Türkçe bir vahiyde "göle maya çalmayın" demeye benzer. Türk dil, tarih ve kültür evreninde Nasreddin Hoca ve göle maya çalma fıkrasını bilmeyenler buna bir mana veremeyebilirler. Veya bir velinin, azizin, kutbu'l-aktabın türbesi önünde yalvarıp yakaran, doğrudan onun mezarından talepte bulunan insanlara "Türbelerin, yatırların Rabbi, filan veliyi, filan azizi yaratan ve öldüren, sonra onları yeniden diriltecek olan, dualara doğrudan kendisi icabet eden, kullarının konuştuklarını doğrudan kendisi duyan, onlara şahdamarından daha yakın olan, ölü yatırlarına, toprak olmuş türbelere rağmen kendisi daima yaşayan, dipdiri olan yüce Allah" demeye benzer. İşte "ikişer, üçer, dörder kanatlı melekler" de Arap dil, tarih ve kültür evreninde muhtemelen böyle bir manayı çağrıştırıyordu. Öte yandan "kanat" eski dünya dilerinde genellikle "sürat ve hız"ın sembolüdür. Rüzgâr, fırtına, yıldırım veya şimşek Tanrıları ve onların ifritleri ve cinleri genellikle kanatlı adam veya ikişer, üçer, dörder kanatlı hayvan resimleri şeklinde resmedilirdi. Bunların etkisiyle olacak Yahudiler gök gürültüsüne (*Ra'd*) "Yüce Tanrı Yahve'nin haykırışı" diyorlardı. Hz. Peygamber yıldırımın bir "melek" olduğunu söylemekle bu muhayyileye hitap ediyor ve fakat onu reforma uğratarak Tanrılaştırmaktan çıkarıyordu. Demek ki Kur'an'ın bir yandan eski dünyanın derin bir şekilde etkisi altında olan yedinci yüzyıl Sami/Arap dini muhayyilesine hitap ettiğini, diğer yandan da buradan esaslı reformlarla ayrılarak evrensel mesajlara yöneldiğini, insanlığın tümüne seslenerek bütün bunları: 1- Her tür Tanrılaştırmalardan arındırdığını 2- Din adamları sınıfının tekelinden çıkarak sokaktaki adamın işine yarar bir yorumla alabildiğine akla ve vicdana hitabeder tarza getirdiğini görmek gerekmektedir. Örneğin eski dünya dinlerinde din adamlarının tekelinde olan "göğe çıkıp Tanrı ile konuşma" (*miraç*) hakkında "*Mü'minin miracı namazdır*" ve "Tanrının seçilmiş kulları olma, çalışmadan tapınakta kendini Tanrıya adama (ruhbanlık) hakkında "*Bizim ruhbanlığımız cihattır*" demesi üzerinde birazcık düşünmek dünya dinleri arasında Hz. Muhammed'in (s.a.v) getirdiğinin ne olduğu hakkında bir fikir verebilir... Ayrıca Bkz. "CEBRAİL" 2/74. ayet dipnotu.

³ Yani: Ey bu bilgelik dolu kitabın gelmesinden önceki eski dünyanın insanları! Güneşi, ayı, yıldızları nasıl Tanrılaştırırsınız? Onların ifritleri, cinleri, koruyucu bir takım küçük yarı-tanrıları olduğuna nasıl inanıyorsunuz? Bütün bunlar Allah'ın yarattığı bir takım mahlûklardır. Tanrı sadece Allah'tır, O'ndan başka Tanrı yoktur! Allah varlığı ve birliği ile bölünmez bir bütündür! Tanrılık, ilâhlık, Rablik sadece O'na mahsustur. Bir takım tabiat güçlerini hizmetinize verdi diye onları neden tanrılaştırıyorsunuz? Ve ey bilgelik dolu bu kitabın gelişinden sonraki yenedünyanın insanları! İnsanı, aklı, bilimi, teknolojiyi, şans, talihi, parayı, doları nasıl Tanrılaştırırsınız? Eski dünyanın verimlilik, bereket ve başarı tanrılarını yeniden mi diriltiyorsunuz? Bunlar Allah'ın sizler için yarattığı bir takım araçlar, âlet ve edevattır. Tanrı sadece Allah'tır, O'ndan başka Tanrı yoktur! Allah varlığı ve birliği ile yarattığı evren ve doğa ile insanoglunun evrensel akıl ve yaratıcı eylemleriyle bölünmez

bir bütündür. Tanrılık, yaratıcılık, karşı konulmaz güç ve evrendeki muazzam kozmik teknoloji mutlak manada O'na mahsustur. Size akıl ve düşünme, yaratıcılık ve icat yeteneği verdi diye kendinizin tanrılaştığını mı sanıyorsunuz? Bölünmez bütünlük içindeki yerinizi az mı buluyorsunuz? Bütün evreni ele geçirmeyi mi düşünüyorsunuz. Eğer öyleyse deneyin bakalım, bütün yollara başvurarak göklere gelin, Tanrı'yı devirerek evrenin yönetimini ele geçirin, bakalım bu işten kim zararlı çıkacak? Size tavsiyem yerinizde oturun ve bölünmez bütünlük içindeki yerinize razı olun, uyum içinde evren, doğa, tabiat, hayat ve bütün bunların yaratıcısı ve esas mucidi Allah ile yürüyün...

4- Eğer sana bütün bunlar yalan diyorlarsa unutm ki önceki çağlarda da birçok peygambere bütün bunlar yalan demişlerdi. Bütün işler dönüp dolaşıp Allah'a varır.

5- EY İNSANLAR! Allah'ın sözü gerçekleşecektir; bundan hiç şüpheniz olmasın. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve o aldatıcı da sizi Allah ile kandırmasın.⁴

6- Unutmayın ki şeytan sizin düşmanınızdır, siz de ona düşman olun. Çünkü şeytan etrafına toplanan yandaşlarını cehennemden alevlerinden başkasına yâr etmez. Sizi götüreceği yer de buradan başkası değildir.

7- Kâfirlik edenleri şiddetli bir azap bekliyor. İman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanları ise bağışlama ve muhteşem bir karşılama!

8- Kötülük yapıp yaptığı kendisine güzel görünmek? Bakın, Allah müstahak gördüğünü şaşırtır lâıyk gördüğünü de doğru yolda yürütür; bundan hiç şüpheniz olmasın. O halde onlar için kendini harap etmeye değmez. Allah onların bütün yaptıklarını biliyor.

9- Rüzgârları gönderen, bulutları harekete geçiren, sonra kurak beldelere sürüp yağmurla ölü toprağa hayat veren O'dur. İşte öldükten sonra dirilme de böyledir.

10- Her kim izzet arıyorsa, bilsin ki, izzet tamamıyla Allah'ındır. Bütün güzel sözler O'na yükselir. Onu da iyilik,

وَأَنْ يَكذَّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ وَاللَّهُ رُجِحَ لِأُمُورِهِ
يَأْتِيهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا
يُغُرَّنَّكُمْ بِاللَّهِ الْعُرُورُ ۝ إِنَّا لَشَيْطَانٌ لَكَوَدُّوهُ فَاتَّخَذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا
يَدْعُوا حِزْبًا لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ۝ الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ
شَدِيدٌ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ
كَبِيرٌ ۝ آمَنَ زَيْنُ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ قَرَأَهُ حَسَنًا فَإِنَّا لَنُصِلُّ
مَنْ نَشَاءُ وَنَهْدِي مَنْ نَشَاءُ فَلَا تَدَّ مَبَ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسْرَاتٍ
إِنَّا لَنَاطِقِينَ مَا نُصْنَعُونَ ۝ وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ فَتُشْدُّ
سَحَابًا مَسْفُورًا إِلَى بَلَدٍ يَشَاءُ فَآخِذِينَ بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ
النُّشُورُ ۝ مَنْ كَانَ يَرْجِدِ لِقَاءَ اللَّهِ فَإِلَيْهِ يَرْجِعُ
الْكَلِمَ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ وَالَّذِينَ يَكُونُونَ الشَّيَاطِ
لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُولَئِكَ هُوَ يُبْورُ ۝ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ
مِنْ رَابِئٍ ثُمَّ مِنْ نطفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ
مِنْ أُنثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَمَا يَعْتَرِضُ مِنْ عَمْرٍو لَا يُقْصِرُ
مِنْ عَمْرٍو إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ۝

güzellik, doğruluk için çalışma yükseltir. Sinsi sinsi kötülük plânlayanlara gelince, onları şiddetli bir azap bekliyor ve sinsi planları da darmadağın olmaya mahkumdur.

11- Allah sizi topraktan, sonra bir damla sudan yarattı, sonra çiftler olarak varetti. O'nun bilgisi dışında ne bir dişi hamile kalabilir, ne de doğum yapabilir. Bir ömrün uzatılması da kısaltılması da O'nun elindedir. Bu Allah'a göre çok kolaydır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

⁴ Yani: Ey insanlar! Dünya hayatının cazibesi sakın sizi aldatmasın. O aldatıcı şeytana da sakın kanmayın.

12- Bakın, iki deniz bir olmuyor; biri gayet tatlı, kolayca içilip susuzluğu giderirken diğeri oldukça tuzlu, yakıp kavuruyor. Her birinden taze et yiyorsunuz ve süs eşyaları çıkarıp takınıyorsunuz. Allah'ın engin cömertliğinden nasibinizi arayasınız diye gemilerin dalgaları yarararak ilerlediğini görüyorsunuz. Bütün bunlara bakarak belki şükredersiniz.

13- Geceyi gündüze, gündüzü de geceye sarıp sarmalıyor. Güneşi ve ayı emrine amade kılmış, her birine bir yönüne tayin etmiş, belirlenmiş bir vakte doğru akıp gidiyor. İşte bu gördüklerinizi yapan Allah Rabbinizdir, egemenlik O'nundur. O'ndan başka yalvardıklarımız ise bir çekirdek zarını bile idare etmekten acizdirler.

14- Kendilerine dua ederseniz, duanızı işitmezler. İşitseler bile size cevap veremezler. Kıyamet günü de Allah'a ortak koştuğunuzu inkâr ederler. Sana her şeyden haberdar olan Allah gibi haber verebilen olmaz.

15- Ey insanlar! Allah'a muhtaç olan sizsiniz. Allah ise hiçbir şeye muhtaç değildir, bütün övgüler O'nadır.

16- İsterse sizi götürür ve yerinize yeni bir halk getirir.⁵

17- Bu Allah'a göre hiç de zor bir şey değildir.

18- KİMSE kimsenin yükünü çekecek

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذْبٌ فُورٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ
وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَمَنْ كَلَّ أَنْ يَكُونَ لَهَا طَيِّبًا وَسْتَخْرِجُونَ
حَيْلَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَازِيرَ تَبْتَغُوا
مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٦﴾ يُوَجِّعُ الْإِثْلَ فِي النَّهَارِ
وَيُوجِّعُ النَّهَارَ فِي الْإِثْلِ وَتَحْتِ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ كُلُّ يَجْرٍ لِأَجْلِ
مُسْمًى ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ
مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ ﴿١٧﴾ إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دَعْوَكُمْ
وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ
بِشْرِكِكُمْ وَلَا يَبْنِيكَ وَمِثْلَ خَبِيرٍ ﴿١٨﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ
أَنْتُمْ أَلْفُسَاءٌ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْعَلِيُّ الْغَيْبُ ﴿١٩﴾
إِنْ يَشَاءُ يُدْهِمِكُمْ وَيَأْتِ بِحِلْقِ جَدِيدٍ ﴿٢٠﴾ وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ
بِعَزِيزٍ ﴿٢١﴾ وَلَا تَزِدُوا زُرَّةً وَرِزْرًا خَرَى وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ
إِلَى جِثْلِهَا لَا يَجْلِئُ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ إِنَّمَا تُنذِرُ
الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَمَنْ
تُرَىٰ فَإِنَّمَا يَتَرَكِ لَيْفِهِمُ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿٢٢﴾

değildir. Yüğü çok olan, onu başkasına yüklemek istese de yakını bile olsa sorumluluğu başkasına yüklenmeyecektir.⁶ Şu halde sen ancak görmedikleri halde Rablerine karşı içlerinde korku ve titremesi olanları ve namazı cânı gönülden kılanları uyandırabilirsin. Arınıp temizlenen sadece kendisi için arınıp temizlenmiş olur. Dönüş Allah'a dır.

⁵ Harfi harfine: İsterse sizi götürür 'halk-ı cedid' getirir.

⁶ Demek ki Hz. Âdem'in cennette işlediği suç yüzünden yeryüzüne sürgüne gönderildiği, bütün insanlığın bu ilk günahın cezasını çektiği, Hz. İsa'nın tüm insanlığın günahına kefarete olsun diye kendini feda ettiği vs. inançları birer hurafedir. Kur'an ısrarla suç ve günahın bireyselliğini vurguluyor. Kimse kimsenin yükünü çekmeye-

cek, herkes kendi yükünün hesabını verecek diyor. Sadece bu ilke bile, Kur'an'm, kimileri tarafından tarih boyunca din adamlarının, azizlerin, velilerin ve hatta peygamberlerin bile karizması altında ezdirilen o "tek kişilik insanı" öne çıkaran, bütün görkemi ile "insanoğlunu" sorumluluğun merkezine oturtan yaklaşımını göstermeye yeter. Artık bu ayetten sonra insana dair söylenecek her söz zaittir...

19- Ne kör ile gören,
20- Ne karanlıklar ile aydınlık,
21- Ne gölge ile sıcaklık,
22- Ne de ölmüşlerle yaşayanlar bir
olmaz.⁷ Allah lâıyk gördüğüne işittirir;
bundan hiç şüphlen olmasın. Yoksa sen
mezardakilere duyuramazsın.

23- Sen sadece bir uyanmaya çağıransın!⁸

24- Biz seni hem müjdeliler veresin,
hem de uyanmaya çağıransın diye gerçeğin ta kendisi ile gönderdik. Hiç bir toplum yoktur ki içlerinden kendilerini uyanmaya çağıransın gelip geçmemiş olsun.⁹

25- Seni yalanlıyorlarsa, önceki çağlarda yaşayanları da yalanlamışlardı. Onlara da peygamberleri, apaçık beyanlar, sayfalar ve aydınlatıcı kitapla gelmişlerdi.

26- Sonunda kâfirlik edip Beni dışlayanları kısı kıvrak yakaladım. Benim onları dışlamam nasıl olurmuş gördüler?

27- ALLAH'IN yukarıdan su indirip onunla rengârenk meyveler bitirdiğini, dağları beyaz, kırmızı, siyah ve rengârenk desenlerle bezediğini görmüyor musunuz?

28- İnsanların, sürüngenlerin ve hayvanların da aynı şekilde rengârenk olduğunu görmüyor musunuz? Kulları arasında ancak bilgi sahipleri¹⁰ Allah'ın korku ve titremesini içlerinde duyarlar. Allah güçlüdür, bağışlayıcıdır; bundan hiç şüpheleniz olmasın.

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ ﴿١٩﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ
﴿٢٠﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ﴿٢١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا
الْأَمْوَاتُ إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ وَمَا أَنتَ بِمُسْمِعٍ مَن فِي
الْغُيُوبِ ﴿٢٢﴾ إِنْ أَنتَ إِلَّا نَذِيرٌ ﴿٢٣﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا
وَنَذِيرًا وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٤﴾ وَإِن يَكْفُرُوا
فَمَا كُذِّبَ الَّذِينَ مَن قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ
وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ أَخَذْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا
مَكِيدَتَهُمْ كَانِ كَيْدِهِمْ ﴿٢٦﴾ كَذَرْنَا أَنَّا لَهَّاتِلِينَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ شَجَرًا مَّخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِن تَحْتِهَا يَجْرُدُ
بِحُورٍ وَحُمْرٍ مُّخْتَلِفٍ أَلْوَانُهَا وَعَرَاءِيبٍ سُودَ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ
وَالدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُمْ كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى
اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾ إِنَّا الَّذِينَ
يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَعُوا مَالَهُمْ
رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّنْ يَبُورَ ﴿٢٩﴾ لِيُؤْتِيَهُمُ
الْجُورُ هُمْ وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾

29- Allah'ın kitabını okuyup ardınca gidenler, namazı cânı gönülden kılıp kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden gizli ve açık verenler, asla zarar etmeyecek bir alışveriş yaptıklarını umabilirler.

30- Çünkü Allah, mükâfatlarını kendilerine tamamen ödedikten başka, engin cömertliğinden onlara daha fazlasını verecektir. Çünkü O hem bağışlayan, hem de şükürün karşılığını bolca verendir.

⁷ Dikkat edilirse bir önceki "bireysel sorumluluk" anlayışından hemen sonra görme-ye, aydınlığa, sıcaklığa ve yaşayana vurgu yapılıyor. Bunların körlükle, karanlıkla, gölgeyle, ölmüşlerle bir olmayacağını altı çiziliyor. Bu ne demektir? Öyle görüyor ki bu Allah'ın "Hayy" sıfatının tecelli ettiği varlık mertebelerinin esas alınması çağırısıdır. Çünkü "yaşayan canlılık" ve "sürekli yeniden yaratma" oralarda tecelli etmekte-

dir. Demek ki Müslüman o tek kişilik varlığı ile öne çıkmalıdır. Sorumluluğunu kuşanmalı ve kişisel aydınlanmasını gerçekleştirerek körü körüne taklitten bir an önce kurtulmalıdır. Ay gibi başkasının gölgesinde yaşayıp duracağına güneş gibi parlamalı, etrafını aydınlatmalıdır. Kimsenin ömür boyu gölgesinde yaşayıp durmamalıdır. Zamanı geldiğinde kendisi de bir güneş olmalı ve sorumluluğuna kuşanarak kendi ayakları üzerinde yürümesini bilmelidir. Bütün eğitim ocaklarının, bütün cemaat oluşumlarının, bütün toplumsal yaşamların nihai amacı böylesi insanlar yetiştirmek olmalıdır. Demek ki kendi gözünü, kendi kulağını, kendi kalbini bizzat kendisi kullanan, bunları başkasına kiraya vermeyen, aydınlık yüzlü, güneş karakterli, hayat dolu insanlar Kur'an'ın öngördüğü insan tipi olmaktadır. Görmek için yaratılmış gözü körelmiş, duymak için yaratılmış kulağı sağırlaşmış, sızlamak için yaratılmış vicdanı kurumuş, sevmek için yaratılmış kalbi bomboş, hep başkasının gölgesine sığınan, karanlıkta el yordamıyla yolunu bulmaya çalışan, yaşayandan değil ölmüşten medet uman insanlar Kur'an'ın görmek bile istemediği tipler olmaktadır... Şu bir gerçek ki nicedir İslâm dünyası yaşayanları bırakmış ölmüşlerden medet umuyor. Bin yıldır neden yeni bir Ebu Hanife, Gazali, İbni Rüşd çıkmıyor? Beş yüz yıldır neden yeni bir Süleyman Çelebi çıkıp mevlid yazmıyor da hep onun yazdığı okunup duruyor? Onlar kendi zamanlarında sorumluluklarını kuşanmışlar ve çağlarına tanıklık etmişler. Yaşayan, diri bir performans ortaya koymuşlar. Kur'an "yaşayanla ölmüş bir olmaz" diyor. Biz, ölmüşü yaşayanla bırakın bir tutmayı üstün görüyoruz. Bin sene önce ölmüş olanlara fetva soruyoruz. Hâlbuki ölen ölmüştür. Onlar öldükten sonra yaptıklarıyla, yazdıklarıyla artık sonrakiler için sadece birer zenginliklerdir. Eğer bugün bir Ebu Hanife, bir Gazali, bir İbn Rüşd yaşacaksa, bugünün, bu çağın âliminin zihninde yeniden yorumlanarak ancak yaşayabilir. Ölmüşe değil yaşayana soru sorulur. Ölmüşten değil yaşayandan fetva istenir. Bu nedenle ölmüş âlim taklit edilemez. Ya yaşayan bir âlime sorulur, ya da yoksa yetiştirilir. Yaşayan, daima yaşayan önemlidir. Çünkü Allah'ın "Hayy" sıfatı yaşayan da tecelli eder...

⁸ NEZİR: Bkz. 25/1. ayet dipnotu.

⁹ Demek ki bütün ümmetlere/milletlere/toplumlara/halklara/uygarlıklara/çağlara içlerinden uyarıcı/uyanmaya çağırان birisi gelmiştir. Bu nedenle peygamberliği Yahudi kültüründeki gibi sadece bir ırka, bir sınıfa, bir bölgeye, bir çağa ait görmemek gerekir. Çin'den Kızılderyalılara, Afrika'dan Asya'ya, Rusya'dan Hindistan'a dünya uyarıcılarla, uyanışa çağırانlarla doludur. Bunların hepsi en geniş anlamıyla "risalet" kavramının içine girer ve bir yerinde durur. Çünkü Allah yaratmadan yorulmadığı gibi peygamber göndermekten, uyanış başlatmaktan da yorulmuş, emekliye ayrılmış değildir. Allah insanlıkla dinamik bir ilişki içindedir ve insanlarla tarih boyunca kıyamete kadar "yürür". Hz. Peygamber'in "Benden önce 124 bin peygamber geldi geçti" ve "Ümmetimin alimleri Tanrı ile yürüyenin torunları olduklarını iddia edenlerin (İsrailoğulları) peygamberleri gibidir" sözleri ne demek istediğimize dair belki bir fikir verebilir...

¹⁰ ULEMA: Sözlükte "âlimler, bilginler, bilgili olanlar" demektir. Arapça'da [علم] kökü "damgalamak, işaretlemek, işaret koymak, bilmek, öğrenmek" anlamlarına geliyor. Bildirmek, öğretmek, haber vermek (i'lâm); öğretmek, bildirmek (ta'lim); öğrenmek, bilgi edinmek, tahsil görmek, ders almak (te'allum); bilgiçlik taslamak, bilir görünmek, bilgin olduğunu iddia etmek (te'âlum); bilgi edinmek, istihbaratta

bulunmak, bilgi edinmek istemek (*isti'lâm*); bilgin, bilgili (*âlim*); gökbilimci (*âlimu'l-feleki*); biyolog (*âlimu'l-ahyâ*); jeolog (*âlimu't-tabakâtu'l-arz*); dilbilimci (*âlimu'l-luğa*); evren, dünya, kainat, cihan (*âlem*); cihanşumul, uluslararası (*âlemi*); bayrak, meşhur, tanınmış, özel isim, dağ, işaret, marka (*alem*); bilim, bilgi (*ilm*); sosyoloji (*ilmu'l-ictimâi*); mitoloji (*ilmu'l-esâtir*); patoloji (*ilmu'l-emrâz*); antropoloji (*ilmu'l-insân*); kozmoloji (*ilmu'l-kevn*); felsefe (*ilmu'l-hikme*); belirti, iz, işaret, gösterge, nişan, damga, şiar, simge (*a'lâmet*); derin alim, çok bilgili (*allâme*); laik (*almâni*); laiklik (*almâniyye*); danışma, enformasyon (*isti'lamât*) kelimeleri bu köktendir... Doğrusu Kur'an'ın "ilm" (bilgi) kelimesine yaptığı olağanüstü vurgu son derece dikkat çekicidir. Allah söz konusu olduğunda "korku ve titremenin" ancak bilgili olanlarda, bilginlerde, âlimlerde, bilim adamlarında (*ulema*) olacağını söylenmesinden de anlaşılacağı gibi "bilgi" Kur'an'ın ortaya koyduğu dünya görüşünün en temel kavramıdır. Hatta öyle ki halk arasında "Hızır" olarak bilinen ve bilgidен ziyade his, sezgi, tılsım, büyü, gizem kavramlarının geçerli olduğunun sanıldığı yirm iki ayetlik kıssa (18/60–82) "*katımızdan bilgi ile donattığımız kişi*" diye başlar ve Hz. Musa ondan "bilgi" edinmek istediğini, kendisine "öğrenci" olmak istediğini söyler. Yine Hz. Süleyman "*kim Belkıs'ın tahtını bana göz açıp kapayıncaya kadar getirecek?*" dediğinde içlerinde "en bilgili olanı" öne çıkar. Yine gerek Hz. Peygamber'e gerekse önceki çağlarda yaşamış peygamberlere gelen vahiy "*tarafımızdan indirilen bilgi*" diye anılır. Kur'an'da bilgi kelimesinin böyle kullanıldığı yerler sayılamayacak kadar çoktur. Aynı şekilde bilgi ile bağlantılı olarak Kur'an'da "kalp, göz, kulak, akıl, vicdan, düşünce, gözlem, duyu" vb. aslında insanı insan yapan melekelerle olağanüstü derecede bir vurgu vardır. Fakat özellikle akıl, bilgi, bilim, bilim adamı, bilim çağı vs. kavramlarını dillerine dolayan modernler yüzünden, şu son modern çağın Müslümanları bu kavramlardan iyiden iyiye soğumuş görünmektedir. Hatta neredeyse bu kavramların modernizme ve batıya ait olduğu zehabına kapılarak terk etmek noktasına bile geldiğini söylesek fazla abartmış olmayız. Şimdi "ulema" kavramı her hangi bir ayırım yapılmadan "bilgi sahipleri, bilginler, âlimler, bilim adamları" demektir. Fakat "ulema" ile "bilim adamı" kavramlarının insanların zihninde çağrıştırdıkları birbirinden çok farklıdır. Oysa ayette sırf "dini ilimlerle uğraşanlar" kastedilmediği gibi "pozitif bilimlerde uzman olanlar" da kastedilmiyor. Aslında ayet insan, tabiat, tarih, evren, ahlâk, felsefe, din vs. herhangi bir konuda bilgili olanlara alttan alta sitem ediyor. "Asıl bilgi sahipleri Allah'a çokça yaklaşmışken Allah ve din konusu nasıl oluyor da cahillerin uğraştığı bir iş olarak görülebiliyor" demeye getiriyor. Nasıl olup da "bilim geliştikçe din geriler" fikrine varıldığı âdeta hayretle ve esfle karşılanıyor. Aslında Yahudi-Hristiyan ikliminin bir ürünü olan "imana yer açmak için bilgiyi dışlama" eğilimi batı tecrübesinden İslâm dünyasına sirayet etmiş görünmektedir. Bu görüşe göre "bilgi adamı bozar." Saf imamı korumak için bilgisiz kalmak en iyisidir. Zira öğrendikçe inanılacak, iman edilecek bir şey kalmayacağı için bu dinin de giderek gerilemesi demek olacaktır. Hâlbuki bilgiye bu tür bir bakış açısı nerede, Allah'tan en çok bilgi sahibi olanların korkup titreyeceği, imanın ancak böyle böyle artacağını söyleyen Kur'an'ın bakış açısı nerede? Nereden nerelere gelinmiş? İşte "tabiatsız bir Tanrı" ve "Tanrısız bir tabiat" tahayyül etmenin hazin sonu?

31- Unutmayın ki elinizdeki vahyolunmuş bu kitap,¹¹ önceki çağlardan doğru namına ne kalmışsa hepsini sürdüren gerçeğin ta kendisidir. Allah kullarından haberdardır, her şeyi görüp gözetendir; bundan hiç şüphemiz olmasın.

32- Biz bu kitaba kullarımızdan süzüp seçtiklerimizi varis kıldık. Onlardan da kendilerine zulmedenler, dengeli ve tutarlı hareket edenler ve Allah'ın izniyle iyiliklerde en ön safta olanlar vardı; asıl büyüklük ve erdem de işte budur.¹²

33- Onlar cennetlerin orta yerine girecekler, orada altın bilezik ve incilerle süslenip ipekten elbiseler giyecekler.

34- Şöyle diyecekler: "Bizden o endişeli bekleyişi gideren Allah'ı ne kadar övsek azdır. Rabbimiz çok bağışlayan ve şükrün karşılığını bolca verendir; bundan hiç şüphemiz yok.

35- O engin cömertliğiyle bize buraları yurt yaptı. Burada hiç yorulmadan, hiç usanmadan yaşacağız."

36- Kâfirlik edenlere gelince cehennem ateşi onları bekliyor. Orada ölmelerine izin verilmeyecek. Çektikleri azap da hafifletilmeyecek. İşte her nankör kâfirin Bizden göreceği karşılık budur.

37- Bu nankör kâfirler orada şöyle feriyat edecekler: "Ey Rabbimiz, ne olur bizi buradan çıkar, artık hiç bir şey eskisi gibi olmayacak. Kendimizi iyiliğe, gü-

وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا
بَيْنَ يَدَيْهِ إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٣١﴾ ثُمَّ أَوْرَثْنَا
الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ
وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ إِذِذَا لِلَّهِ
ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٣٢﴾ بَجَاءِ عَذْرَافٍ خَلُوتَ مَا
يُخْلَوْنَ فِيهَا مِنْ نَسَاءٍ وَرِزْقٍ غَنِيٍّ وُلُوفٍ ذَلِيَّةٍ وَبِئْسَ سُمَةٌ
فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٣٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ
إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٤﴾ الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُعْتَمِدِ
مِنْ فَضْلِهِ لِيَمْتَكِنَ فِيهَا نَتَّصِبُ وَلَا نَمْتَنُ فِيهَا لُغُوبٌ ﴿٣٥﴾
وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ حَرِيمٍ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُحْيَفُ
عَنَّهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذَلِكَ نُجْزِي كُلَّ كَاذِبٍ ﴿٣٦﴾ وَهُمْ
يَصْطَرِّحُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذَا عَالِمًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا
نَعْمَلُ وَلَا تَمْسِرْ كُرْهُنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٣٧﴾ مَنْ نَذَرَ
مَدْرُوفًا فَسَاءَ لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿٣٨﴾ إِنَّ اللَّهَ عَالِمُ الْغَيْبِ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ عَلَيْهِ يُدْنَىٰ الصُّدُورِ ﴿٣٩﴾

zelliğe, doğruluğa adayacağız." Onlara: "Madem bu kadar düşünceliydiniz size dünyada düşünmeye yetecek kadar ömür vermedik mi ki? Üstelik sizi düşünmeye çağıran da gelmişti. Artık çok geç, tadın azabı, zalimleri kurtaracak yoktur" denilecek.

38- ALLAH göklerin ve yerin sırrını bilendir. O bütün sinelerin özünü bilir; bundan hiç şüphemiz olmasın.

¹¹ Harfi harfine: "O ki kitaptan sana vahyettik."

¹² Bu ayet son derece dikkat çekici olup iki manada yorumlanabilir: 1- Biz geçmiş çağlarda yaşamış halklar içinden peygamberler seçtik. Onlara kitap verdik. Ancak onların halkları içinden nefislerine zulmedenler, dengeli ve tutarlı hareket edip orta yolu tutanlar ve Allah'ın izniyle bununla yetinmeyip iyilik ve hayır söz olunca

öne atılan, öncü olan, daima en ön saflarda yer alanlar vardı. Ki asıl büyüklük ve erdem, en erdemli davranış bu sonuncuların yaptığıydı. 2- Biz geçmiş çağlarda yaşamış halklar içinden peygamberler seçtik. Onlara kitap verdik. Ancak bu peygamber, içinde nefislerine zulmeden yani yanlış ve hata yapabilenler olduğu gibi, dengeli ve tutarlı hareket edenler, sağduyudan şaşmayanlar, orta yolda gidenler de vardı. Bir de Allah'ın izniyle iyilik ve hayır söz konusu olunca öne atılan, bu işin bilfiil öncülüğünü yapan, dengeleri gözetmek gibi bir kaygıları olmaksızın iyilik ve hayır namına ne yapılması gerekiyorsa onu yapmaktan çekinmeyen, bu konuda gözünü daldan, budaktan sakınmayanlar vardı. Ki yapılması gereken asıl büyüklük ve erdem de işte budur... Görüldüğü gibi birinci yorum "içlerinden peygamber çıkmış önceki çağların kullarının", ikinci yorum da "önceki çağlarda yaşamış kulların içinden çıkmış peygamberlerin" kastedildiği anlamına dayanmaktadır. Burada ayetin öncesi ve sonrasına baktığımızda, Kur'an'ın genel üslubuna ve özellikle adı A'raf (sağduyu sahipleri) olan surede geçen ahiretteki diyaloga (7/40-53) uygun bir üçlü tasnif yapıldığını söyleyebiliriz. Buna göre insanlar iyilik ve erdem (*hayr*) karşısında üçe ayrılır: 1- İyilikten ve hayırdan nasibi olmayan, ömrünü suç ve günah işlemekle geçirmiş, hayatları hatalar ve yanlışlarla dolu olanlar yani kendilerine yazık edenler (*zâlimun li'nefsihi*). 2- Bunların tam tersi hayatlarını iyilik ve hayıra adanmış, aktif bir şekilde bu iş için öne atılanlar yani erdemde öne çıkanlar (*sâbikun bi'l-hayrât*), 3- İkisi arası bir yol izleyenler, genellikle dengeleri gözetmeyi ve tutarlı kalmayı yeğleyenler, ağır suçlar ve günahlar işlememekle beraber iyilik ve erdemde fazlaca öne de çıkmayanlar. İşte Kur'an bu ortada, arada olanlara "A'raf" (sağduyu sahipleri, genel ortalamada duranlar, bilinen, tanınan, herkesin kabul ettiği genele ait olanlarda (*urf*) tutarlılık gösterenler) demektedir. Bunları 7/46. ayetteki diyalogta birincilerle ikinciler arasında hakem yapıp konuşurmakta sonuçta onlara da "girin cennete" demektedir. Demek ki ayeti Hz. **Peygamber** üzerinden önceki/sonraki çağlarda yaşamış ve yaşayacak bütün insanlara hitaben yorumlamak gerekir...

39- Sizi yeryüzünde halifeler¹³ yapan O'dur. Şu halde kim kâfirlik ederse kendi aleyhine kâfirlik etmiş olur. Kâfirlik¹⁴ edip durmak Rablerinin öfkesini daha fazla çekmekten başka bir işe yaramaz. Kâfirlik hüsrandan başka bir şey getirmez.

40- Haykır yüzlerine: "Söyler misiniz, Allah'tan başka yalvarıp durduğunuz ortaklarınız yeryüzünün hangi parçasını yaratmışlar? Yoksa onlar göklerden hisse mi aldılar? Yahut kendilerine yazılı bir senet vermişiz de delil olarak o mu var ellerinde? Hayır! O zalimler kendi aralarında kurmuşlar bir düzen¹⁵ birbirlerini aldatmaktan başka bir şey yapmıyorlar.

41- Gökleri ve yeri yıkılmasınlar diye Allah tutuyor; bundan hiç şüphenez olmasın. Eğer yıkılmaya başlasalar onları O'ndan başka kimse tutamaz. Allah gerçekten çok hoşgörülü,¹⁶ çok bağışlayandır.

42- Onlar kendilerine eğer uyarıcı gelirse kesinlikle eski çağlardakilerden çok daha fazla onunla birlikte olacaklarına dair en şerefli yeminleriyle Allah'a yemin etmişlerdi. Fakat uyarıcı gelince içlerinde kin büyütmekten başka bir şey yapmadılar.

43- Bu kin onlara kendi ülkelerinde kibir ve küstahlık yaptırmaya başladı. Böylece haince plânlar kurup kuyu kazdılar. Oysa kuyu kazan sonunda kazdığı kuyuya kendisi düşer. Çağlar boyu olagelenden başka bir şey mi bekliyorlar? Sen Allah'ın olagelen davranış tarzında¹⁷ bir değişiklik bulamazsın. Allah'ın olagelen davranış tarzında asla bir sapma da bulamazsın.

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ قَوْمًا كَثِيرًا وَلَا يَزِيدُ
الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا وَلَا يَزِيدُ
الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا ﴿٣٩﴾ قُلْ آتَيْتُمُ شُرَكَاءَ كُمُ الَّذِينَ
نَدَعُونَ مَرَدُّوْنَا لِلَّهِ أَرْوِي مَاذَا تَقْتُلُوا مِن الْأَرْضِ لَهُمْ شِرْكُ
فِي السَّمَوَاتِ مَا آتَيْنَاهُمْ كِتَابًا فَهُمْ عَلَىٰ نَبِيٍّ مِنْهُ بِلَانٍ يَعِدُ
الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا الْآخِرُونَ ﴿٤٠﴾ إِنْ لَمْ يُؤْمِسْكَ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ أَنْ تَزُولَا وَلَئِن زَالَا لَإِنَّا أَنزَلْنَاهُنَّ مِن آخِذٍ مِّنْ بَعْدِ
آيَةٍ كَانَتْ جَلِيمًا غَمُورًا ﴿٤١﴾ وَاسْتَمِعُوا لِلَّهِ حَيْثُ مَا نَاهِيهِ لِكَيْ
تُجَاءَ مَعْرَبِينَ لِيَكُونَ لَكُم مِّنْ آخِذٍ لَّا مِرْفَاقَ جَاءَ مَعْرَبِينَ
مَا زَادُهُمْ إِلَّا غَمُورًا ﴿٤٢﴾ اسْتَجِبْكَارًا فِي الْأَرْضِ وَمَكْرُ السُّجَّجِ وَلَا
يَجْحَدُوا لِكُرْبِ اللَّهِ إِلَّا بِالْحَقِّ فَهَلْ نَبْطِرُونَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِحَيْدِ لِسْتِنَا اللَّهُ تَبْدِيلًا وَلَنْ نَّجِدَ لِسْتِنَا اللَّهُ تَحْوِيلًا ﴿٤٣﴾
أَوَلَمْ يَسْبِرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِن قَبْلِهِمْ وَكَانُوا أَشَدَّ قُوَّةً وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُخْزِنَهُمْ مِنْ شَيْءٍ
فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٤٤﴾
وَلَوْ تَوَاضَعْنَا لِلَّهِ النَّاسَ رَآكُم سَاجِدًا مَا تَرَكَ عَلَىٰ ظُهُرِهِمْ زَانِيَةً وَلَكِنَّ
يُؤْتِرُهُمُ إِلَىٰ آخِرٍ مِّمَّنْ قَدْ جَاءَ أَجْلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ نَبِيًّا بَصِيرًا ﴿٤٥﴾

44- Bunlar yeryüzünde gezip önceki çağlarda yaşayanların sonu ne olmuş hiç bakmıyorlar mı? Oysa onlar kendilerinden çok daha güçlüydüler. Demek ki Allah'ı ne göklerde ve ne de yerde hiç bir şeyin aciz bırakma imkânı ve ihtimali yoktur. O her şeyi bilendir, her şeye gücü yetendir; bundan hiç şüphenez olmasın.

45- Eğer Allah insanları yaptıkları yüzünden cezalandıracak olsaydı yeryüzünde kıvılcıktan tek bir canlı bırakmazdı. Fakat belirlenmiş bir vakte kadar onlara süre tanıyor. Nihayet bir zaman gelecek o süre de dolacak. Allah kullarını görüyor; bundan hiç şüphenez olmasın.

¹³ HALİFE: Bkz. 2/30. ayet dipnotu.

¹⁴ KAFİR: Bkz. 109/1. ayet dipnotu.

¹⁵ Harfi harfine: “Hayır, o zalimlerin bazıları bazılarına ‘gurur’ dan başka bir şey vaat etmiyor.” Yani Mekke’nin bu tefeci bezirgân takımı, Allah’ın evi Kâbe etrafında birbirlerini aldatmaktan, kendilerini kandırmaktan başka hiç bir manaya gelmeyen bir takım lâflar, sözler edip duruyorlar. Kendi aralarında “putların onları Allah’a yaklaştıracığı, meleklerin Allah’ın kızları olduğu, eğer bu putlara hediyeler getirilir, önlere kurbanlar, altınlar, gümüşler sunulursa ve bu hediyelerde tefeci bezirgânların cebine giderse, insanların Allah’ın affına mahzar olacağı” vb. birçok lâfi kendi aralarında dönen bir Tanrı, din ve Kâbe istismarına dönüştürmüşler. Böyle yapmakla bu zalimler sadece kendilerini aldatıyor, ancak midelerine ateş dolduruyorlar...

¹⁶ HALİM: Bkz. 11/75. ayet dipnotu.

¹⁷ SÜNNETULLAH: Bkz. 17/77. ayet dipnotu.

36- YASİN SURESİ

Mekke'de inmiştir, 83 ayettir. Kur'an'ın hitap çevresi olan yedinci yüzyıl Arap lehçesinde (Tayy kabilesi) "Ey İnsan" anlamına gelen ilk ayeti (Ya Sin!)'den dolayı bu adı almış görünmektedir. Sure boyunca ele alınan konular ölümden sonra diriliş ve hesap günü etrafında döner.Tarihi süreç içinde genellikle Müslüman ölümlerinin arkasından okunmasıyla tanınan Yasin suresinin bizzat içinde (70. ayet) "Dirileri uyandırmak için" ifadesinin geçmesi son derece dikkat çekicidir...

36-YASIN SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 83 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ
SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- EY İNSAN!

2- Dile gelsin bilgelik dolu Kur'an!

3- "Hiç şüphelen olmasın ki sen peygamberlerden birisin 4- Doğruluk ve dürüstlük yolundasın

5/6- Görevin yüce sevgi ve merhamet kaynağının indirdiğiyle, ataları uyarılmadığı için derin uykulara dalmış bir halkı uyanışa çağırılmaktadır."

7- Unutma ki onların çoğu üzerine söz hak olmuştur, artık ne yaparsan yap imana gelmezler.

8- Çünkü Biz onların boyunlarına, çenelerine kadar uzanan demir halkalar taktık. Bu yüzden burunları yukarıda gözleri aşağıda somurtur dururlar.

9- Önlerine ve arkalarına set çektik. Bütünü karanlıkta bıraktık; artık baksalar da göremezler.

10- Onları uyanışa çağırırsan da çağırmasında fark etmez, inanmazlar.¹

11- Sen ancak Kur'an'ı can kulağı ile dinleyen, görmediği halde Rahman'a karşı korku ve titreme içinde olanı uyandırabilirsin. İşte böylelerine bağışlanma ile birlikte en güzel karşılığın ve-

rileceğini müjdele!

12- Ölülerini dirilteceğiz! Bunu yapacak olan Biziz, Biz; bundan hiç şüpheleniz olmasın. Gelecek için ne yapıyorlarsa ve geride ne bırakıyorlarsa hepsini kayda geçiyoruz. Her şeyin apaçık önlerine konacak şekilde tek tek hesabını tutuyoruz.²

¹ Bu ifadeler "onların kalplerini mühürledik, gözlerine ve kulaklarına perde çektik, uyarsan da uyarmasan da fark etmez" (2/6-7) ayetleriyle aynı anlamdadır. "Varlın diliyle konuşan Kur'an" adını verdiğimiz ilâhî hitabın tabiatına ilişkin tipik bir örnek... Öyle ki Kur'an kâfirlerin kâfir oluşlarına bile "Biz yaptık, Biz ettik" demektedir. Sanki kâfirler, Allah onların kalplerini mühürlediği, kulaklarına perde çektiği için kâfir oluyorlar. (!) Demek ki "kalbi mühürlemek, göze kulağa perde çek-

mek, boynuna çeneye kadar uzanan demir halka takmak, burunları havada gözleri aşağıda somurtmalarını sağlamak ve onları büsbütün kuşatıp karanlıkta bırakmak” tabirleri, insanın kâfirlik etmesine düşüncesizlik, dar kafalılık, olaylara at gözlüğü ile bakma, katı önyargı, günaha dalıp kalbin taşlaşması, kibir, küstahlık vb. tutumların neden olduğu anlatılmak isteniyor...

² Harfi harfine: “Her şeyi ‘imam-ı mubin’ de sayıyoruz.”

13- ONLARA peygamberler gelen o şehir halkını örnek olarak anlat.

14- Bir zamanlar onlara iki peygamber gönderdik. İkisini de yalanlayıp karşı çıktılar. Biz de bir üçüncüsüyle onları destekledik. “Bakın, biz sizlere gönderilmiş peygamberleriz” dediler.

15- Onlar: “Siz bizim gibi insandan başka bir şey değilsiniz. Hem Rahman hiç bir şey indirmedi. Bütün bunlar yalan” dediler.

16- Peygamberler: “Rabbimiz biliyor, biz size gönderilmiş peygamberleriz; bundan hiç şüpheniz olmasın. 17- Açıkça tebliğden³ ötesi bizim üstümüze vazife değildir” dediler.

18- Onlar: “Siz bizim bahtımızı kararttınız.⁴ Bakın, eğer bu işe bir son vermezseniz sizi taş a tutarız ve çok fena yaparız, kesinlikle!” dediler.

19- Peygamberler: “Bahtınız kendi elinizdedir.⁵ Aklınızı başınıza toplamanız istense de, öyle mi? Tam tersi siz kendi kendinizi bitiriyorsunuz” dediler.

20- O esnada şehrin uzak taraflarından bir adam koşarak geldi ve “Ey halkım, o peygamberlere uyun 21- Onlar doğru yoldalar, sizden maddî bir karşılık da beklemiyorlar, uyun onlara.

22- Neden dersenez; Beni yaratana niçin ibadet etmeyeyim, zaten dönüp dolaşıp O'na gitmeyecek miyiz? 23- O'ndan başka Tanrılara neden tapayım? Eğer O Rahman, beni bir sıkıntı-

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿١٣﴾
 إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ الْمُرْسَلِينَ كَذَّبُواهُمْ كَمَا كَذَّبُوا بِآلِ نَارٍ فَقَالُوا أَنَا
 إِلَهُكُمْ مُرْسَلُونَ ﴿١٤﴾ قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَا
 أَنزَلَ الرَّحْمَنُ مِن شَيْءٍ إِنَّا نَنسِفُ الْآيَاتِ كَيْفَ نَشَاءُ ﴿١٥﴾ قَالُوا رَبَّنَا عَلِّمْنَا
 إِلَهُكُمْ مُرْسَلُونَ ﴿١٦﴾ وَمَا عَلَّمْنَا إِلَّا الْبِلَاطِ الْمُبِينِ ﴿١٧﴾ قَالُوا
 إِنَّا نَطِّينُكَ يَا كَرِيمٌ لِّئِن لَّمْ نَرَوْكَ إِلَّا كَذِبًا لَّعَنَّا لَوْلَا نِعْمَتُكَ
 مِنَّا عَدَابْنَا لَيْسَ ﴿١٨﴾ قَالُوا طَائِفَةٌ مِّنْكُمْ مَّبْعُوثَةٌ لِّبَيِّنَاتٍ
 لِّمَن لَّمْ يَأْتِهِ قَوْمٌ مَّرْسُوفُونَ ﴿١٩﴾ وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدْيَنَةِ
 رَجُلٌ سَيِّئٌ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي بَشِيرٌ لِّكُم مِّنْ رَبِّكُمْ ﴿٢٠﴾ إِنِّي
 أَنزَلْتُ إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ وَأَلَّا تَعْبُدُوا
 الَّذِي يَخْتَرِعُ فِي أَلْبَابِكُمْ وَاللَّهُ يَرْجِعُكُمْ ﴿٢١﴾ أَمْ تَتَّخِذُونَ مِنِّي
 إِن يَرِدُنَا الرَّحْمَنُ بِخَبْرٍ لَّا نَفْنَعُ غِيًّا شَيْعًا وَلَا نَفْعًا
 وَلَا نَفْعًا وَنِ ﴿٢٢﴾ إِنِّي إِذًا لَّبِئْسَ لَكُم مِّسْبِغٌ ﴿٢٣﴾ إِنِّي أَنسِفُ
 بِرَبِّكُمْ مَا نَسْمَعُونَ ﴿٢٤﴾ قِيلَ دَخِلُ الْجَنَّةَ قَالِ تَالِيتَ قَوْمِي
 يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ بِمَا عَفَفَ رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٦﴾

ya düşürürse, onların aracı olmaya kal-kışmaları⁶ hiç bir işe yaramaz ve beni asla kurtaramazlar. 24-Doğrusu böylesi bir durumda açıkça sapıtmış olurum. 25- Ben Rabbinize iman ettim, gelin dinleyin beni!”⁷

26- “Gir cennete” denildi. O “Ah, keşke halkım bilseydi. 27- Rabbimin beni bağışladığını ve beni saygın bir yere koyacağını...”

³ TEBLİĞ: Bkz. 24/54. ayet dipnotu.

⁴ Harfi harfine: “Dediler; bize uğursuzluk kuşu (tâir) getirdiğiniz.” Yani: Siz bizim kaderimizi değiştirmeye, bahtımızı karartmaya, talihimizi geri çevirmeye çalışıyorsunuz. Sizin yüzünüzden kader, baht ve talih Tanrıları gazaba geldi. Üzerimize taş

yağacak. Söyledikleriniz ölüm, doğum, baht, talih, bereket, verimlilik Tanrılarını çok kızdıracak şeyler... Görülüyor ki “O şehir halkı” hiçbir isim, yer, zaman, tarih adı verilmeksizin anlatıldığına göre bu ayetler çağlar üstü mesajlar vermeyi amaçlıyor. Ne mesaj verilmek istendiğini anlamak için “tâir” (kader, baht, talih kuşu) tabirinin Sami/Arap muhayyilesinde ne anlama geldiğini bilmek gerekir. Öyle görünüyor ki bu eski dünya dinlerince öngörülen “Tanrısal yazgı” düzeninin sarsılması endişesini yansıtmaktadır. Çünkü “tek Allah” inancını getiren peygamberler o günkü dünyada kurulu “Tanrılar düzenini” tehdit ediyorlardı. Çünkü yer, gök, kader, baht, ölüm, doğum, rüzgâr, su, ay, güneş vs. hepsi bir takım Tanrılar ve onların temsilcisi, oğlu, kızı, karısı, ailesi, hanedanı, ruhbanı olduğunu iddia eden kişilerce aralarında pay edilmişti. Sadece paylaştırılmakla kalmamış bunların kurumları kurulmuş, arkasına ordu ve donanmalar almıştı. Bir toplumsal düzen ve imparatorluk şekline bürünmüştü. Şimdi düşünelim, böylesi bir dünyada kimi peygamberlerin çıkıp “tek bir Allah”tan bahsetmesi ve onun temsilcisinin, vekilinin, oğlunun, kızının, hanedanının, ruhbanının vs. olmadığını, sadece “elçilerinin” olduğunu, onların da “hiç bir şey talep etmeden, sadece uyanışa çağrı için” bu elçiliği yaptıklarının söylenmesi pratikte ne anlama gelir? Bu, bugünkü tabirle o günkü “dünya sistemine” başkaldırmak, onu tanımamak demektir. Bunun sonucu ise dünya lordlarının (Tanrılarının) gazaba gelmesi ve “borsayı çökertip dövizi fırlatarak” ekonomiyi altüst etmesi, halkı aç bırakması, ülkeleri çökertmesi, geleceklerini mahvetmesi demektir. Yani “bahtımızı karartması, dolar lordlarınca (verimlilik, başarı ve güç tanrılarınca) kurulan ve değiştirilmesi mümkün olmayan uluslararası düzeni (Tanrılarca tayin edilen kaderi) başımıza yıkması, geleceğimizle oynaması, durmuş oturmuş düzenimizi bozması” demektir... İşte “bize uğursuzluk (tâir) getirdiniz” sözünün manasını bir de bu açıdan düşünölmelidir... Ayrıca “tâir” kelimesi için Bkz. “ETVAR/TUR/TAİR” 71/16. ayet dipnotu.

⁵ Harfi harfine: “Dediler; uğursuzluğunuz (tâirikum) sizinle beraberdir.” Yani: Bu uğursuzluk, bahtın kapanması vs. dediniz şey kendi yaptıklarınızla ortaya çıkan bir şeydir. Siz o sahte Tanrılara (lordlara) inanır, onların gerçek Tanrı gibi güçlü ve yıkılmaz olduğuna dair içinizde kölece bir itaat taşırsanız, dünya size o Tanrıların dünyasıymış gibi görünür. Hâlbuki kendi eylemlerinizle kendi bahtınızı ve geleceğinizi oluşturursunuz. Kaderiniz elinize verilmiş olup kendi kaderinizi kendiniz yazarsınız. Çünkü “Herkesin geleceği ve ne olacağı (kaderi/bahtı/tâiri) kendi boynuna dolanmıştır.” (17/13)

⁶ ŞEFAAT: Bkz. 74/78. ayet dipnotu.

⁷ Görüldüğü gibi Hz. Peygamber’e: “Kendilerine peygamberler gelen o şehir halkını örnek olarak anlat” denerek başlayan bölüm, “şehrin uzak taraflarından koşarak gelen bir adam”ın bu kısa ve veciz konuşmasıyla asıl mesaj verilerek sona eriyor. Bu kısa ve veciz konuşmanın kıssa ile bağlantısı, anlamı ve bugün için yorumu için Bkz. az önceki 18–19 ayetler dipnotları.

28- Bundan sonra halkının üzerine gökten bir ordu indirmedik, indirecek de değildik. 29- Olan sadece korkunç bir gürlemeydi, oldukları yere yığılıp kaldılar.⁸

30- KENDİLERİNE gelen her peygamberi alaya alan kullara yazıklar olsun!

31- Geçmiş çağlardan beri helâk ettiğimiz nice nesillere dönüp bir bakmazlar mı? Giden gelmiyor, görmüyorlar mı?

32- Onların hepsi toplanıp huzuru muza gelecek.

33- Hem bakın ölü toprak onlar için bir ayettir. Biz ölü toprağa hayat vererek ürünler çıkardık, ondan yiyip duruyorlar.

34- Orada hurma bahçeleri ve üzüm bağları yetiştirdik, içinden pınarlar fişkırttık.

35- Bütün bunları kendi elleriyle işleyip ürün elde ederek yesinler diye... Bu şükürsüzlük neden?

36- Yücedir, eşsizdir O. Her şeyden çiftler meydana getiriyor; yerin bitirdiklerinden, kendilerinden ve daha bil-meyecekleri neler, nelerden.

37- Gece de onlar için bir ayettir. On-dan gündüzü çekip çıkarırız, bir de ba-karlar ki karanlıkta kalıvermişler.

38- Güneş de onlar için bir ayettir.

وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا
مُنزِلِينَ ﴿٢٨﴾ إِنَّ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ
﴿٢٩﴾ يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ
يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٠﴾ أَلَمْ يَرَوْا كَمَا فَتَنَّا قَبْلَهُمْ مِنَ الْعُرُونِ أَنْتُمْ
إِنهْمٌ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾ وَإِنْ كُلٌّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٣٢﴾
وَآيَةٌ لَهُمُ الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ أَحْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا
بِهَا حَبًّا فِيهَا عِصْيَانًا ﴿٣٣﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ
مِنْ نَجِيلٍ وَأَعْنَابٍ وَجُرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ ﴿٣٤﴾ لِيَأْكُلُوا
مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾ سُبْحَانَ الَّذِي
خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا
لَا يَأْتِكُمْ ﴿٣٦﴾ وَآيَةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ
مُظْلَمُونَ ﴿٣٧﴾ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرًّا مِمَّا ذُكِّرَ
تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَالْقَمَرَ قَدْ رَأَى مَنَازِلَ حَتَّى
عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيرِ ﴿٣٩﴾ لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ
الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾

Kendi yörüngesinde akıp gidiyor. İşte bu güçlü ve her şeyi bilen belirdiği doğadır.⁹

39- Ay da onlar için bir ayettir. Ona da bir takım menziller tayin etmişiz, döner dolaşır eğri bir hurma dalı şeklini alır.

40- Ne güneş aya yetişebilir ne de gündüz geceyi geçebilir, hepsi de uzayın içinde yüzer dururlar.

⁸ Bu ayet 28. ve 29. ayet birlikte dikkatle okunursa “doğa olayları Allah’ın bir cezası mıdır” sorusunun cevabına ışık tutabilir. Demek ki Allah “bunca tuğyan ve bunca isyana” rağmen gökten bir ordu indirmez, indirecek de değildir. Onları kendi hallerine bırakır. Belirlenmiş sürenin (ecelin musemma) dolmasını bekler. Eğer “cezanın ahirette olacağına” dair sözü olmasaydı anında yok ederdi onları. Eğer insanları yaptıklarından dolayı bu dünyada cezalandıracak olsaydı yeryüzünde kimil-

dayan tek bir canlı kalmazdı (35/45). Bunlara gerek yoktur. Çünkü bugüne kadar “olan” ve bundan sonra da “olacak olan” şu üç şeyden başkası değildir: 1- Ölüm 2- Afet 3- Kıyamet... Her üçüne de her hangi bir insan veya halk her an muhatap olabilir. Uyarı için bunlar yeterlidir. Peygamberlerin: “Bekleyin, gözleyin, gelmeden önce uyanın” (*inzar*) dedikleri şeyler tam da bunlardır. Bu üç şey insanların yaptıklarından dolayı oluyor değildir. İnsanlar bir şey yapsa da yapmasa da bunlar olmaya devam edecektir. Fakat insanların tedbirsizliği “olanı veya olacak olanı” felâkete dönüştürmektedir. Bunların neden olduğuna, neden böyle bir dünya yaratıldığına ve neden bizlerin bu çingarin içine “atılmış” olduğumuza gelince, galiba bazen susmasını bilmek gerekiyor...

“Akışa kulak ver sus ve dinle

Bir mağaradan yıldızları seyret”

⁹ TAKDİR: Bkz. 97/1. ayet dipnotu.

41- Yüklü gemilerin insanları taşıyıp durmaları da onlar için bir ayettir.

42- Ve böyle daha nice binekler yaratmamız da onlar için bir ayettir.

43- Müstahak görürsek onları denizde boğabiliriz, bu takdirde imdat seslerine ne gelen olur, ne de kurtaran.

44- Ancak sevgi ve merhametimizle kurtulup yaşamlarını biraz daha uzatabilirler.

45- Hal böyleyken onlara: “Geçmişte olanlardan ibret alıp gelecek için hazırlanarak Allah bilinciyle yaşayın ki üzerinize sevgi ve merhamet yağsın” denildiği zaman aldırış etmediler.

46- Zaten Rablerinin ayetlerinden hiç birine aldırış etmediler, hep yüz çevirip durdular.

47- Onlara: “Allah’ın size rızık olarak verdiği şeylerden başkaları için harcayın” denildiği zaman, o kâfirler, iman edenler için şöyle dediler: “Allah isterse onları doyurur, biz mi doyuracağız onları? Siz düpedüz sapıtmışsınız, başka bir şey değil?”¹⁰

48- “Ne zamanmış şu sözünü edip durduğunuz kıyamet?” diyorlar.

49- Onlar böyle lâflarla oyalanıp dururken tek bir çılgılık işlerini bitirmeye yetecek.

50- O zaman aileleriyle ne vedalaşmaya ne de bir tembihte bulunmaya fırsatları bile olmayacak.

51- Diriltici soluk esecek! Bir de bakacaklar ki mezarlarından kalkıp Rableri-

وَأَيُّ لُحْمٍ أُنَاجِلْنَا دَرِيَّتَهُمْ فِي الْعَالَمِ السُّحُورِ ۝٤١ وَخَلَقْنَا
لَهُمْ مِنْ شِئْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ۝٤٢ وَإِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيحَ لَهُمْ
وَلَا هُمْ يُنقَدُونَ ۝٤٣ إِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا لِّالْحَيِّينَ ۝٤٤ وَإِذَا
قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ
۝٤٥ وَمَا نُنَاجِيهِمْ مِنْ آيَاتٍ رَبِّهِمْ إِلَّا كَمَا نُوَاعِنُهَا
مُعْضِينَ ۝٤٦ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اتَّقُوا اللَّهَ قَالَ الَّذِينَ
كَفَرُوا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْطَلِعُ مِنْ لُونِ شَيْءٍ اللَّهُ أَطْعَمَهُ إِنْ أُنْسَتْ
إِلَّا فِي سُلُوكِ مَبِينٍ ۝٤٧ وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ۝٤٨ مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ
يَخِصِّمُونَ ۝٤٩ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ
يَرْجِعُونَ ۝٥٠ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمُ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ
رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ ۝٥١ قَالُوا يَا أَوْلِيَانَا مَنْ مَعَنَا مِنْ مَنِ قَدِينَا
هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ۝٥٢ إِنْ كُنْتُمْ إِلَّا
صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُخْضَرُونَ ۝٥٣ فَايَوْمَ
لَا نُنظَّمُ نَفْسًا شَيْئًا وَلَا نُجْرَدُونَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۝٥٤

ne doğru akın ediyorlar.

52- “Eyvah” diyecekler, “bizi uyuduğumuz¹¹ yerden kim kaldırdı? Demek O Rahman’ın söz ettiği şey işte buymuş. Gönderilen peygamberler doğru söylemişler” diyecekler.

53- Başka değil sadece bir çılgılık derhâl hepsini toplayıp huzurumuza getirmeye yetecek.

54- Artık bugün hiç kimseye zerrece haksızlık edilmeyecek. Sadece yaptıklarımızın karşılığını göreceksiniz.

¹⁰ Yani: “Eğer bir adam fakir kalmışsa, para kazanamıyorsa besbelli ki akıllı birisi değil. Eğer isterse o da bizim gibi zengin olabilirdi. Demek ki başarılı birisi değil. İşin yolunu, yordamını bilmiyor. Böyle birisini biz mi doyuracağız? Neden benim

kazandığım malda onun hakkı olsun ki? Neden ona vereyim ki? Bu açıkça enayilikten başka bir şey değildir” vs. derler... Demek ki ayet özellikle çağımızda çok yaygın alan “kapitalist bencilliğe” panzehir olacak öneriler getiriyor. Bu, “istif” mantığı ile “infak” mantığının karşı karşıya geldiği yerdir. İstif mantığına göre esas olan “Ben” iken infak mantığına göre esas olan “öteki”dir. Aynı zamanda bu yaklaşım biçimleri daha derinlerde yatan evrene ve dünyaya bakışın da bir yansıması olmaktadır. Oluş benim etrafımda mı dönüyor, yoksa ben oluşun bir parçası mıyım?

¹¹ MERGAD: Sözlükte “uyuma yeri” demektir. Arapçada [رقد] kökü mastar olarak “yatmak, uyumak” manasına geliyor. Yatırmak, uyutmak (*ırgâd*), yatan, uyuyan (*râgîd*); çocuğu yatırdı (*ırgade'l-velede*); büyükçe küp (*râgûd*) kelimeleri bu kökten-dir... Demek ki mezar azap görme yeri (*me'zap*) değil “uyuma, yatma yeri”dir (*mergad*). Şu halde özellikle hadislerde görülen “kabir azabı” rivayetlerine ne diyeceğiz? Öyle görünüyor ki bu tür rivayetlerde cehennem ateşi mezar ile özdeşleştirilerek anlatılmaktadır. Mezar, görünür somut bir şey olduğu için insanlara cehennem ateşi yakınlaştırılmakta, ötesi kastedilerek “İşte buraya girdiğiniz zaman azap göreceksiniz, bunun için günah işlemekten sakının” denmektedir. Hz. Peygamber’in: “Bugün bir mezara uğradım, bir kadını yanıyor gördüm” diye başlayan sözleri bu manada düşünülmelidir...

55- Cenneti hak edenler bugün çok mutlu olacaklar; bundan hiç şüpheniz olmasın.

56- Eşleriyle birlikte gölgelikler içinde koltuklar üzerine kurulacaklar.

57- Onlar orada sevinç ve mutluluk içinde istedikleri her şeyi yapacaklar.

58- Sevgi ve merhametle dopdolu Rabbinin ebedi barış sözü yankılanacak.

59- Ey günaha batmışlar, siz bugün şöyle ayrılıml!

60- Ey Âdem'in çocukları! Ben sizinle "Şeytana kulluk etmeyin, o size açık bir düşmandır.

61- Bana ibadet edin, doğruluk ve dürüstlük yolu budur" diye sözleşme¹² yapmadım mı?

62- Bakın, şeytan içinizden birçok nesilleri yoldan çıkardı. O zaman sizin akıllarımız yok muydu?

63- İşte sözü edilip durulan cehennem bu!

64- Bugün girin bakalım O'na ettiğiniz kâfirlik için,

65- Bugün ağızlar mühürlenecek; eller dile gelecek, ayaklar tanıklık edecek, yaptıklarınızı bize onlar anlatacak.

66- Hem isteseydik gözpnarlarını kuruttuk da bir yol bulamazlardı. Fakat o zaman nasıl vicdan sahibi olacaklardı?¹³

67- Yine istesek kendilerini oldukları yerde tabiatlarını değiştirdik de ne ile ri gidebilirlerdi, ne de dönebilirlerdi.¹⁴

68- Kimin de ömrünü uzatıyorsa

إِنَّا ضَعَبْنَا الْجِنَّةَ الْيَوْمَ فِي شُغْلٍ فَأَكْمُونُونَ ﴿٥٥﴾ هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ
فِي ظِلٍّ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَكِينُونَ ﴿٥٦﴾ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَهَمٌّ
مَا يَدْعُونَ ﴿٥٧﴾ سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ ﴿٥٨﴾ وَأَمَّا زَوْا
الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٩﴾ أَلَمْ نَعْهَدْ إِلَيْكُمْ بِآجِدٍ آدَمَ آذَانَ
تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٠﴾ وَإِنَّا عَبْدُؤُنِي
هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ أَضَلْنَا نِكَرًا جَبَلًا كَثِيرًا
أَفَمُتَّكُمْ أَنْ تَقُولُونَ ﴿٦٢﴾ هَلْجِجَ كَلِمَةٍ أَلَّنِي لِمَنْ شَاءَ فَوْعَدُونَ
﴿٦٣﴾ إِصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٦٤﴾ الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَى
أَفْوَاهِهِمْ وَنُكَلِّمُنَا أَيْدِيَهُمْ وَنَشْهَدُ أَرْجُلَهُمْ بِمَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَى أَعْيُنِهِمْ
فَأَنْتَبَهُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّى يُبْصِرُونَ ﴿٦٦﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ
عَلَى مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ
تَبِعْتَهُ يُتَّبِعْهُ فِي الْخَلْقِ فَلَا يَسْقِطُونَ ﴿٦٨﴾ وَمَا عَلَّمْنَاهُ
الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ ﴿٦٩﴾
لِيُنذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحْيِيَ الْقَوْلَ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧٠﴾

yaşlandıkça güçten düşürüyoruz. Bu akıl tutulması neden?¹⁵

69- BAKIN Biz ona şiir öğretmedik, gerekmez de. Bu, sadece bir titreyip kendine gelme çağrısı ve apaçık bir Kur'an' dır.¹⁶

70- Yaşamakta olanı uyandırısın¹⁷ ve kâfirlerin karşısına sözü gerçeğin ta kendisi olarak diksin diye...

¹² AHD-İ MİSAK: Bkz. 7/172. ayet dipnotu.

¹³ Harfi harfine: "Dileseydik gözlerini (ayn) silerdik de yola dökülürlerdi. Böyle olunca nasıl göreceklerdi (basiret)?" Yani: Eğer istesek insanları vicdansız, merhametsiz, duygusuz bir yaratık olarak yaratabilirdik. Bakar görmez, işitir duymaz bir varlık olabilirlerdi. İstesek onların gözlerini kör edebilirdik, gözpnarlarını kurutarak "gözyaşı" ile bir işi olmayan vicdansız, kalpsiz, duygusuz taş-

lar gibi olabilirlerdi. Basiret gözleri bağlanmış, iç görüşü olmayan idraksiz yaratıklar şeklinde de yaratılabilirlerdi. Ama biz bunları yapmadık. İnsanoğluna boyunca su fışkırtarak doğaya hayat veren pınarlar (ayn) gibi gözyaşı denen bir pınar verdik. Vicdanından, kalbinden, ruhunun derinliklerinden boyunca kendine hayat verecek sular fışkırsın, gözünden boşalsın diye. Varlığın hüznünü yaşasın, yaşamanın melâlini tatsın diye. Eğer böyle olmasıydı nereden görecekti? Nereden hissedecekti hüznün nedir, melâl nedir, varlık nedir, oluş nedir, Allah kimdir, nedir yaşamak dediğin? Bunları nasıl anlayacaktı? Nasıl idrak edecekti? Bir dağda ot olsaydı bütün bunları nasıl hissedecekti? Fakat o ne yaptı? Derya içinde der-yadan habersiz yaşadı. İçindeki gücü göremedi. Vicdanını dondurdu, yüreğini kararttı, gözpınarlarını kuruttu. Bunlar sanki hiç yokmuş gibi, dağda bir otmuş gibi yaşadı. Görmek için göz verdik dönüp bir kez bakmadı. Aksın diye gözpınarları verdik bir damla yaş akmadı. Konuşsun diye diller verdik bir çift güzel söz söylemedi. Dinlesin diye kulak verdik bir tek doğru söz dinlemedi. Sevsin diye kalpler verdik bomboş bıraktı. Şimdi sen neden yaşadın ey insanoğlu? Böyle çıkıp huzuruma geldin, sen insan mısın nesin dön de bir bak kendine?

¹⁴ Yani: İstesek sizi dağda yabani bir ot, köyde bir kavak, çölde bir kaktüs, ormanda bir meşe ağacı olarak da yaratabilirdik. İstesek sizi bulunduğunuz yerde anında bunlara çevirebilirdik. Fakat böyle istemedik. Varlık içinde “insan” olarak yarattık. Sizi insan olarak oluşa kattık. Sözden çok şey bekledik. Fakat birçoğunuz insanlığını unuttu. İnsanken kavak oldu, kaktüs oldu, meşe oldu. Eh artık onların da yanması gerekir. Çünkü Allah “insanı” yakmaz.

¹⁵ Yani: İçinizden yaşlananların giderek güçten düştüğünü, “yaratılışının tersine çevrildiğini”, sonbahar yaprağı gibi sararıp solduğunu ve nihayet “demir alma zamanı gelince limandan sonsuza giden bir gemi gibi” birer birer göçüp gittiğini görmüyor musunuz? Doğup büyüüp öldüğünüzü, hepinize teker teker sıranın geldiğini, gidenin de bir daha geri gelmediğini görmüyor musunuz? Şu halde ebedi yaşayacakmışsınız gibi dünyaya demir atıp bağlanmanın mantığı nedir? Belirlenmiş bir sona doğru gittiğinizi ne zaman anlayacaksınız? O akıl ne güne duruyor? Bu akıl tutulması neden ey insanoğlu?

¹⁶ Demek ki peygamber bir şair, vahiy de bir şiir değil. Peki, ne o zaman? Kur’an’ın genelde doğu, özelde de Arap dil, tarih ve kültür evreni içindeki edebiyat geleneğine uyarak, genellikle (Mekki surelerde) sonu kafiyeli biten ikili mısralar (mesnevi) tarzını andırmasını ne ile izah edeceğiz? Bu da bir tür şiir değil midir? Demek ki burada başka bir şey anlatılıyor. Şiir ve şairlik temelden dışlanıp kötülenmiyor. Eğer öyle olsaydı Kur’an’ın kendisi buna benzer tarzda gelmezdi. Burada mahkûm edilen müşriklerin “Muhammed bayağı iyi şairmiş, fena değil yazdığı beyitler” türünden “kaynağa yönelik” inkârcı tutumdur. Yani Kur’an’ın Muhammed tarafından yazılan Arapların şiirlerinden bir şiir olduğu iddiasına itiraz ediliyor. “Bu” deniyor, “Muhammed’in yazdığı bir şiir değil, Biz ona şiir öğretmedik. Biz ona şiir yeteneği vermişiz de o da böylesi bir şiir döktürüyor değil. Biz ona vahy ediyoruz, şiir gösterisi yapmıyoruz. Kelimelerle nasıl ustalıkla oynanabileceğinin yüksek seviyede ör-

neğini vermiyoruz. Arap edebiyatına katkı sağlamak için, Arapların nasıl edebi yeteneği olduğunu dünyaya göstermek için indirmiyoruz bu kitabı. Bu dinlediğiniz bir hatırlatma, öğüt, insanlık için apaçık bir “okuma”dır. Hayatın, insanlığın, evrenin, varlığın, iyiliğin, güzelliğin, vicdanın, merhametin okuması. Şair hülyaları değil gerçeğin ta kendisi. Fildişi kulelerinde kurulan şiir meclislerinin entelektüel eğlencesi değil hayatın, yaşamın, sokağın sesi...

¹⁷ Demek ki Kur’an “yaşayanları uyarmak, uyanışa çağırarak, derin uykularından uyandırmak için gelmiştir. “Yaşamakta olanı uyarmak/uyandırmak için” (*liyunzira men kane hayyen*) ifadesi “Yaşayan Kur’an” espirisinin de temelini oluşturmaktadır. Yani bu Kur’an ölümler için değil diriler için, yaşayanlar için gelmiş bir kitaptır. Her çağda yaşayanlar, diri olanlar için yeniden anlaşılıp yorumlanması gerekir. Kur’an’ın indiği çağdaki dirilerin anlayışında dondurmak, sonraki çağlarda yaşayanları ölü yerine koyarak hesaba katmamak da bir tür ölümlere hitaptır. Yani Kur’an kendisini anlamayan insanlara hitap ettiği zaman da ölümlere hitabetmiş gibi olur. Bu nedenle Kur’an’ın mezarlıktaki bir ölüye okunmasıyla, şehirde onu anlamayana, anlamayacağı bir dilde, anlamayacağı bir idrakle okunması aynı şeydir. Bu nedenle M. Akif’in dediği gibi “*Doğrudan doğruya Kur’an’dan alarak ilhamı çağın idrakine söyletmeliyiz İslâm’ı*” Yani Kur’an her çağın algılamalarına hitap edecek tarzda yeniden yorumlanmalıdır. Örneğin “gebe develer salıverildiği zaman” ifadesini “dilden dile” değil “çağdan çağa” tercüme etmek gerekir. Hayatında deve görmemiş bir adama “gebe develerin salıverileceği bir günden” bahsetmek diriye değil ölüye hitaptır. Keza çöl fırtınası afetini “Katerina veya Tsunami”, Kur’an’da geçen Rum (Roma) adını “Amerika” şeklinde yorumlamak, izah etmek, güncellemek, aktüel okumaya tabi tutmak gerekir. Hayatında çöl görmemiş bir adamı “çöl fırtınası” afetiyle uyarmak diriye değil ölüye hitaptır. Bunun adı “orada öylece duran” Kur’an metnini değil “burada boyuna değişen idraki” yenilemektir. Dini değil kendi kafamızı reforma uğratmaktır. Yeni bir din değil yeni bir din anlayışı geliştirmektir. Merhum M. Akif’in “*Çağın idrakine söyletmeliyiz İslam’ı*” sözünden kastettiği kanaatimizce budur ve çok doğru bir sözdür. Nitekim “*Bu kitap dirilere geldi*” ayetinin geçtiği adı “*Ey yaşayan insan! (Yâ Sin!) olan şu sureyi boyuna ölümlerinin arkasından okuyan “yurdum insanının” idrakinde Akif’in sözleri yeryüzünde Türkçe diye bir dil yaşadıkça yankılanıp duracaktır:*

*“Ya açar bakarız Nazm-ı Celil’in yaprağına,
Ya üfler geçeriz bir ölünün toprağına,
İnmemiştir hele Kur’an, bunu hakkıyla bilin;
Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal bakmak için.”*

71- Onlar için kendi ellerimizle yarattığımız evcil hayvanlara sahip olduklarını görmüyorlar mı?

72- Onları kendilerinin hizmetine vermişiz, kimini binmek için kullanıyorlar, kiminin de etinden yiyorlar.

73- Onlardan daha birçok şekilde yararlanıyorlar, kiminin de sütünden içiyorlar. Bu şükürsüzlük neden?

74- Bunlar yetmiyormuş gibi tuttular bir de Allah'tan başka bir takım Tanrılar edindiler. Güya yardımlarını görecekler.

75- Bu Tanrıların onlara yardıma güçleri yetmez. Tam tersi sahte Tanrılara askerlik yapmış olurlar.

76- Şu halde onların lâkırdıları seni üzmesin. Biz onların içlerini de biliriz dışlarını da.

77- İNSAN kendisini bir damla sudan yarattığımızı görmüyor mu? Fakat o zamanla içinde kin ve düşmanlık yeşertiyor.

78- Yarattılışını unutarak bir de Bize lâf dokunduruyor: “Çürümüşken o kemikleri kim diriltecekti?” diyor.

79- De ki, duysun herkes: “Onları ilk defa yaratan diriltecek ve o yaratmanın her türlüünü bilir.”

80- Tutuşturup yaktığınız o ateşi yeşil ağaçtan çıkaran O'dur.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مَا عَمِلُوا أَيْدِيهَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ ﴿٧١﴾
 وَذَلَّلْنَا لَهُم مَّا مِنْهَا رُكُوبًا وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَسَارِبٌ فَلا يُشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَأَتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ
 آلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنصَرُونَ ﴿٧٤﴾ لا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ
 مُّحْضَرُونَ ﴿٧٥﴾ فَلا تَحْزَنْكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ تَعْلَمُ مَا لَيْسَ رُؤًى وَمَا يَعلَمُونَ ﴿٧٦﴾
 أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نَظْمٍ فَإِذَا هُوَ حَصِيمٌ ﴿٧٧﴾
 مُبِينٌ ﴿٧٨﴾ وَصَرَبٌ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ
 وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٩﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ نَافِثَةٍ وَهُوَ يَجْعَلُ
 خَلْقَ عِلْمٍ ﴿٨٠﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنشَأْتُم
 مِنْهُ نَفْسًا قَدُونَ ﴿٨١﴾ أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ
 عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨٢﴾ إِنَّ سَاءَ
 أَمْرَهُ إِذًا أَزَادَ مَسِيئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٣﴾ فَسُبْحَانَ
 الَّذِي يَبْدِئُ مَلَكُوتَ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرجعون ﴿٨٤﴾

81- Gökleri ve yeri yaratan onlar gibisini yaratmaya kadir değil midir? Elbette kadiridir. Yaratan O, her şeyi bilen O!

82- İş ve oluşla¹⁸ ilgili bir şey isteyince ona sadece “Ol” der, O da oluverir.¹⁹

83- Her şeyin egemenliği elinde olan Allah yüceler yücesidir! Dönüp dolaşip O'na geleceksiniz...

¹⁸ EMR: Bkz. 17/16. ayet dipnotu.

¹⁹ KEVN: Sözlükte [كَان] kökü mastar olarak “olmak, meydana gelmek” demektir. Meydana getirmek, oluşturmak, yapmak, kurmak (*tekvün*), oluşturmak, meydana gelmek, eğitim görmek (*tekevvün*); olanlar âlemi, mevcutlar (*kâinât*); oluş, kozmoz, varlık, dünya, âlem, evren (*kevn*); yüce varlık, mutlak oluş (*el-kevvu'l-a'la*); kozmik, cihanşumul, evrensel (*kevnî*); varlık, mevcudiyet, oluşum (*kıyân*); varlık, varolma (*keynûne*), olma yeri, mekan, mahal, rütbe, prestij (*mekân*) kelimeleri bu

köktendir... Demek ki bütün yaratma bir oluştur. Bu nedenle kâinata “olanlar âlemi, ol denince olanlar evreni” denmiştir. Demek ki Kur’an’dan felsefi bir dünya görüşü, bir tür evrene bakış açısı çıkarılacaksa bu olsa olsa “oluş (*kevn*) felsefesi” olabilir. Çünkü tarihten tabiata, kozmolojiden jeolojiye bütün bir hareketlilik, şu etrafta gördüğümüz canlılık, tek bir organizma ve eylem olan “oluş”tur. Bu anlamda oluş bir ve bütündür. Boyuna yaratılma ve devinim halindedir ve bunun sonu da yoktur. Biz varlık âlemine çıkmakla “oluşa” katılırız, yani ol denildiği için oluruz. “Ol” demekle “olmak” arasında fasıla yoktur. Yani Allah’ın bilgisi, yaratması ve kudreti cümlede söylenirken kelimelerin yan yana dizilişi gibi ardarda değil bir ve aynı şeydir; aynı andadır. Böylece biz ömrümüz boyunca olmaya devam ederiz. Allah’ın bilgisi oluşun gerisinde veya ilerisinde değil, bizzat içinde, oluş anındadır. Çünkü O’nun için ileri-geri, üst-alt diye bir şey yoktur. Keza biz ölünce oluştan çekilmeyiz, oluşun bir yüzünden diğerine geçmiş oluruz. Bu anlamda Allah “Mutlak Oluş”tur (*el-Kevnu’l-Mutlak*) Yani O’nun olması her hangi bir şeyle kayıtlanmış değildir. Eksiklikten tamlığa doğru seyretmez, tamlığın tekrarı olmayan sonsuz devinimidir. Bu bize yaratma (*halk*), yenilenme (*cedid*), oluş (*kevn*), ortaya çıkma (*zuhur*), fışkırıp taşma (*sudur*), yayılma (*fuyuz*), görünür hale gelme (*buruz*), gizlenip kaybolma (*batn*), geçmiş (*evvel*), gelecek (*ahir*) şeklinde görünür. (Allahu a’lem). Ayrıca Bkz. “DEHR” 76/1. ayet dipnotu.

37- SAFFAT SURESİ

Mekke'de inmiştir, 182 ayettir. Mekke döneminin ortalarında nazil olan bu sure, yedinci yüzyıl Mekke şartları üzerinden tüm bölgenin tarihi derinliğine inen bir söylemle, Mezopotamya/Akdeniz havzasını ve Sami/Arap muhayyilesini etkilemiş eski dünya dinlerinin köklerine kadar inerek âdetâ bir arazi temizliği yapar. Bunun üzerine Allah'ın birliği (*tevhid*) ve bölünmez bütünlüğü (*samed*) inancını yeniden inşa eder. Bir taraftan Mekke'de yaşanan putperestlik ile Nuh, İbrahim, İsmail, İshak, Lut, Musa, Harun, İlyas ve Yunus peygamberlerin yaşadığı çağlar arasında köprüler kurarak şirkin tarihi köklerini söküp savururken, diğer taraftan aynı bölgede tarih boyunca yalnız kalmış peygamberleri öne çıkarır. Hepsini birbirinin devamcısı tevhid ve adalet peygamberleri olarak tanıtır. Onlar üzerinden bundan sonraki çağlar için evrensel mesajlar verir. Adını, ilk ayetin de geçen ve gelen vahiyleri veya onları getiren melekleri "dalga dalga, sıra sıra" olarak anan *saffât* kelimesinden almış görünmektedir...

37-SAFFAT SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 182 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ
SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

- 1- DALGA DALGA inenler dile gelsin!¹
- 2- Yankılanıp yayılanlar dile gelsin!²
- 3- Titretip hatırlatanlar dile gelsin ki;³
- 4- "Tanrınız tekdir sizin. 5-Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin ve bütün doğuşların Rabbidir O."⁴

6- Biz dünya göğünü süsledik, yıldızlarla donattık.

7- Bozguncu her şeytandan koruduk.

8- Onlar yüce meclisi dinleyemezler. Her taraftan atılırlar.

9- Kovulurlar, onları kaçamayacakları bir azap bekliyor.

10- Ancak bir çalıp çarpan olursa onun da peşine delip geçen bir ateş takılır.⁵

11- ŞİMDİ sor onlara: "Onları yaratmak Bizim bu yarattıklarımızdan daha mı zordur?" Biz onları basit bir çamurdan yarattık.

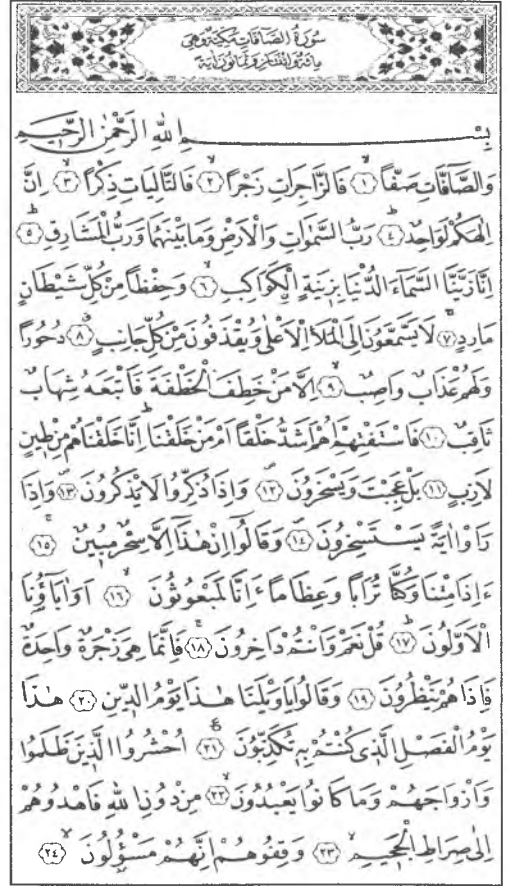
12- Fakat sen hayrettesin, onlar ise alay ediyorlar. 13- Hatırlatıldıklarında da hatırlamaya yanaşmıyorlar.

14- Bir ayet gördükleri zaman alaya alıyorlar.

15- Ve diyorlar ki: "Bunlar apaçık büyüleyici⁶ laflardan başka bir şey değildir."

16- Ve ekliyorlar: "Ölüp toz toprak ve kemik olduktan sonra biz yeniden diriltilecekmiz. 17- Üstelik önceki atalarımız da, öyle mi?"

18- Söyle onlara: "Evet! Hem de aşağılanmış olarak!"

19- Sadece korkunç bir ses yetecek. O zaman görecekler neyin ne olduğunu.

20- "Eyvah! İşte şimdi yandık, bu o gün" diyecekler.

21- Onlara: "Evet, işte bu yalan dediğiniz o gün; safların ayrılma günüdür" denecek.

22- Ve bir ses: "O zulmedenleri, yarıdakılarını ve Allah'tan başka taptıkları şeyleri toplayın. 23- Sürün cehennem yoluna. 24- Tutun, yakalayın hepsini çünkü hesaptan kaçamayacaklar" diye yankılanacak.

¹ Yani: Allah'tan aldığı vahiyleri sıra sıra, dalga dalga peygamberine indiren şu

Kur'an'ın ayetleri dile gelsin! Konuşarak, söyleyerek, bütün dünyaya haykırarak dile gelsin!

² Yani: Indikçe insanları kendine tutsak eden zulmün, şirkin, tuğyanın kalın duvarlarına çarparak yankılananlar! İnsanı zincire vuran, tutsak eden her tür bağı söküp atarak, Allah ile insanın önüne duvar gibi örülen her engeli yıkararak, insanı bağlarından kurtarıp özgürleştirmek için indikçe yankılanan, yankılandıkça yayılan, gönüllere yerleşen şu Kur'an'ın ayetleri dile gelsin! Konuşarak, söyleyerek, haykırarak, zulümle dolmuş dünyanın semalarında yankılanarak dile gelsin!

³ Yani: İnsana kendini hatırlatan, vicdanı ve merhameti harekete geçiren, unutulmuş değerleri canlandıran, ölmüş kalpleri diriltten, çorak yürekleri sulayan, donmuş dimağları açan, katı gelenekleri yıkan, insana özünden seslenen şu Kur'an'ın ayetleri dile gelsin! Konuşarak, söyleyerek, haykırarak, insanın içinde öldürdüğü vicdanını titreterek, unuttuğu Rabbini hatırlatarak dile gelsin!

⁴ Yani: Dile gelsin de söylesin ezeli ve ebedi gerçeği: “Sizin Tanrınız tekdir. Bir tek Allah vardır, başka Tanrı yok! Allah birdir (*ehad*) ve bölünmez bir bütündür (*samed*). Onun “ol” demesiyle yokluk karanlıklarının denizini yararak ortaya çıkan oluş ve varlık (*kevn, kainat*) birdir ve bölünmez bir bütündür. Onun “ol” demesiyle rahimleri yararak ortaya çıkan bütün insanlar (*nâs*) birdir ve bölünmez bir bütündür. Yerde ve gökte, evrende ve insanlıkta bütün doğuşların, bütün varlık sahnesine çıkışların, bütün oluşların Rabbi birdir ve bölünmez bir bütündür. Bunlar ezeli ve ebedi gerçeklerdir...” Dile gelin de konuşun, şimdi konuşma vaktidir ey İbrahim'e, Musa'ya, İsa'ya dalga dalga inenler! Şimdi de öksüz Muhammed'in vicdanında fişkıran dalga dalga yankılanın insanlığın dimağında...

⁵ Yani: Biz o göğü yıldızlarla süsledik. Bu yıldızlar şu bir takım kâhinlerin, sihirbazların iddia ettiği gibi onlara haber veren, evrenin gizli sırlarını onlara açıklayan Tanrıların veya koruyucu küçük Tanrıların üssü değildir. Oralardan haber aldığını söyleyen ve bu uyduruk hurafelerle insanlar üzerinde kehanet ve büyüye dayalı otoriteler Kur'an din bezirgânlarını korkunç bir azap bekliyor. Kimse gökten böyle bilgiler çalamaz. Kimseye bunlar özel olarak verilemez. Biz inerek böyle dalga dalga vahiy getiren meleklerle ineriz. İnsana ezeli ve ebedi gerçeği hatırlatmak için ineriz. Kâhinlere bilgi vermek için değil tam tersi bu şarlatanları deşifre etmek için ineriz. Kâhin otoriteleri kurmak için değil bunları yıkmak için ineriz. Şimdi de işte bu maksatla vahyimiz dalga dalga, saf saf iniyor ve şu dinlediğiniz ayetleri Muhammed'e vahy ediyoruz. O sizin işinizi bitirecek, eski dünyanın defterini kapatacak. Kehanet, büyü, tılsım, cin ve şeytan imparatorlukları Kur'an rahip devletler tarihine son verecek. İnsanlığı bu Tanrı ve din istismarından kurtaracak. Dini sokaktaki adama indirecek, tapmaktan hayata taşıyacak, vicdanının sesini dinleyebilen her insanoglunun can yoldaşı haline getirecek...

⁶ SİHIR: Bkz. 51/52. ayet dipnotu.

25- “Ne oldu, hani yardımlaşmıyorsunuz?” denecek.

26- Fakat hayır! Bugün onlar çaresiz teslim olmuşlardır.

27- Birbirlerine dönüp şöyle konuşacaklar:

28- “Siz bizim güvenimizi kötüye kullandınız.”

29- “Ne münasebet, zaten siz hiç bir zaman inanmadınız 30- Bizim size karşı zorlayacak bir gücümüz de yoktu. Fakat siz azmış bir halktınız 31- Onun için üzerimize Rabbimizin sözü hak oldu. Artık çok geç, hepimiz tadacağız bu azabı, 32- Evet, biz sizi kışkırttık çünkü biz azgındık!”

33- Demek ki bugün hepsi azapta ortaklardır.

34- İşte Biz günaha batmış olanlara böyle yaparız.

35- Çünkü onlar: “Allah’tan başka Tanrı yoktur” denildiği zaman kafa tutuyorlardı.

36- “Ne yani gizli güçlerce kullanılan bir şair için Tanrılarımızı mı terk edeceğiz?” diyorlardı.

37- Hayır, asla! O gerçeğin ta kendisi ile gelmiş ve bütün peygamberleri doğrulamıştı.

38- Artık size bu acı azaptan kaçış yok.

39- Kaldı ki başkasını değil ne yaptığınız onun karşılığını göreceksiniz.

40- Allah’a saf bir yürek temizliği içinde gelenler de yaptıklarının karşılığını görecektir fakat sizinki gibi değil,

41- Onlara malûm rızıklardan verilecek,

42- Çeşit çeşit meyveler ikram edilecek,

43- Nimet cennetlerinde ağırLANACAKLAR,

44- Karşılıklı tahtlar üzerinde yaslan-

مَا كُنَّا لَنَأْتِيَهُمْ بِآيَاتٍ وَلَوْ أَنَّ كُنَّا إِلهًا فَتَوَدَّعْنَا عَنَّا الْعَالَمِينَ ﴿٣٨﴾
 قَالُوا بَلْ لَنَكُونَنَّ مُؤْمِنِينَ ﴿٣٩﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ مَلْطَانٍ
 بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَافِينَ ﴿٤٠﴾ فَوَعَدْنَا قَوْمًا أَن لَدَّا نَكُونُونَ ﴿٤١﴾
 فَأَعْرَضُوا أَن نَّكَفُّوا عَنْهُمْ وَأَخْرَجْنَا بِضُرَّتِهِمْ مِنْ حَقِّهَا
 إِنَّهُمْ كَانُوا إِتْرَافًا يَاقِلِينَ ﴿٤٢﴾ إِنَّمَا كُنَّا مِنْ أَمْرِنَا مُنذِرِينَ
 لَآ إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٣﴾ وَيَقُولُوا إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُ
 النَّبِيِّينَ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ إِنَّمَا يَتَّبِعُونَ الْأَقْبَابَ وَالْأَقْبَابُ
 سَوَاءٌ أَلْمَزُوا فِي مَدْيَنَ وَوَادِعَةَ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ أَن كَانُوا
 عُتْرَةَ اللَّهِ الْأُولَئِينَ ﴿٤٤﴾ أُولَئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ ﴿٤٥﴾ قَوَائِدُ
 وَهَمٌّ مَكْرُومٌ ﴿٤٦﴾ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٤٧﴾ عَلَى سُرُرٍ مَّقَابِلِينَ ﴿٤٨﴾
 يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مِعِينٍ ﴿٤٩﴾ بِيضَاءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ ﴿٥٠﴾
 لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنصَفُونَ ﴿٥١﴾ وَعِندَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرِيقِ
 عِينٌ ﴿٥٢﴾ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ ﴿٥٣﴾ فَأَقْبَل بَعْضُهُمْ عَلَى
 بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٥٤﴾ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿٥٥﴾

caklar,

45- Akan pınarlardan kendilerine dolu kadehler sunulacak,

46- İçene lezzet veren harika içeceklerden içecekler,

47- İçince ne çarpacak ne de sarhoşluk verecek,

48- Yanlarında sevgiyle gözlerinin içine bakan kendilerine meftun eşleri olacak,

49- Sanki onlar örtülüp saklanmış yumurtalar gibidirler.⁷

50- Dönüp birbirleriyle geçmişi yad edecekler;

51- İçlerinden biri: “Benim bir arkadaşım vardı,

⁷ Öyle anlaşılıyor ki Kur’an “Arap erkek muhayyilesi” üzerinden tüm insanlığa

sesleniyor. Çünkü o günkü Arap erkekleri çok güzel kadınlara “saklanmış yumurtalar” (*bid-ı meknun*) derlerdi. Keza eski Arap mitolojisinde ak peri, beyaz peri kızı manasında (*huri ıyn*) denirdi. Burada dikkat edilmesi gereken “hitabın tarihsel mesajın evrensel” olduğudur. Evrensel mesaj: “Güzelliğin karşılığının güzellikten başka bir şey olmayacağı”dır. Yani: “Kim güzel deyince ne anlıyorsa orada onu görecektir. Arap bunu böyle anlıyordu ona öyle hitabettik. “Arap’a söylüyorum Arap olmayan sen anla” veya “erkeğe söylüyorum kadın sen anla” demek isteniyor... Meselâ Kur’an cennetlik kadınların kaç yaşında ölmüş olurlarsa olsun “bakire ve çok güzel olarak” yeniden yaratılacaklarını da söylüyor (59/34). Erkekler bunun kendilerine sunulmak üzere olacağını sanabilirler. Kadınlar ise içlerinden ne geçiyorsa ona kavuşacaklarını düşünmekte haklıdırlar. Çünkü maksat erkek veya kadın özelemlerinden birini askıda bırakıp ötekini tatmin etmek değil “insanoğlunun” özlem duyduğu her ne güzellik varsa karşılık olarak onun verileceğini vurgulamaktır. Evrensel mesaj kim olursa olsun “güzelliğin karşılığının güzellikten başka bir şey olmadığı”dır. (Allahu a’lem).

52- Hep derdi ki: “Sen gerçekten iniyor musun bunlara? 53- Öldüğümüz, toz toprak ve bir yığın kemik olduğumuz zaman gerçekten yargılanacak mıyız?”

54- Devamla: “Nasıl, onu görmek ister misiniz?” diyecek. 55- Derken dönüp bakacak ve arkadaşını cehennemin ortasında görecek. 56- “Aman Allahım! Hey gidi arkadaşım, az kalsın beni de mahvediyordun” diyecek. 57- Rabbinin lütfu olmasaydı ben de şimdi senin yanında olacaktım...”

58-59- Sonra dönüp cennetteki arkadaşlarına: “Biz artık ilk ölümümüzden başka ölecek değiliz ve artık azaba uğrayacak da değiliz

60- İşte bu müthiş bir olay, çok büyük bir kurtuluş” diyecek.

61- Demek ki çalışanlar çalıştıklarının karşılığını alıyorlar.

62- Nasıl, böyle bir karşılık mı daha iyi yoksa zakkum ağacı mı?⁸

63- Biz onu zalimler için bir fitne kılmışızdır.

64- O bir ağaçtır ki cehennemin dibinde çıkar.

65- Tomurcukları şeytanların başları gibidir.

66- Onlar bu ağaçtan yiyecekler; hiç şüphenez olmasın. Karınlarını onunla tıka basa dolduracaklar.

67- Sonra da üzerine kaynar sudan içecekler.

68- Evet, onlar cehennemi boylayacaklar, kesinlikle!

69- Çünkü onlar atalarını sapıklık içinde buldular.

يَقُولُ أَتَيْتَكَ مِنَ الْمُصْذِقِينَ ﴿٥٢﴾ إِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا
 ءَأَنَّا لَمَدِينُونَ ﴿٥٣﴾ قَالَتْ مَلَكُوتُكُمْ مَطْلُومُونَ ﴿٥٤﴾ فَاطْلَعُوا قَرَاهُ
 فِي سَوَاءٍ الْحَجِيمِ ﴿٥٥﴾ قَالَ تَاللَّهِ إِن كِدْتَ لَتُرْدِينَ ﴿٥٦﴾
 وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنْتُمُ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٥٧﴾ أَمَا تَحْسَبُ عَمِينَ ﴿٥٨﴾
 إِلَّا مَوْتَنَا الْأُولَى وَمَا نَحْنُ بِمُعْذِبِينَ ﴿٥٩﴾ إِنَّ هَذَا لَمَوْءِقُورُ
 الْعَظِيمِ ﴿٦٠﴾ لِيُثَلَّ هَذَا فَلْيَجْعَلِ الْعَامِلُونَ ﴿٦١﴾ أَذَلِكَ خَيْرٌ لَّوَلَا
 أَمْ تَحْجَرُ الزُّقُورِ ﴿٦٢﴾ إِنَّا جَعَلْنَا هَافِنَةً لِلظَّالِمِينَ ﴿٦٣﴾ إِنَّمَا تَحْجَرُ
 تَخْرُجُ فِي أَصْبُلِ الْحَجِيمِ ﴿٦٤﴾ طَلَعَهَا كَأَنَّهُ رُؤُوسُ
 الشَّيَاطِينِ ﴿٦٥﴾ فَاتَهُمْ لَا يَكُونُ فِيهَا قَاتِلٌ فِيهَا الْبَطُونَ ﴿٦٦﴾
 تَمَّازَلَهُ عَلَيْهَا لَشُوبًا مِنْ حَبِيمٍ ﴿٦٧﴾ تَمَّازَنَ مَرَجِعُهُمْ لَأَلَى
 الْحَجِيمِ ﴿٦٨﴾ إِنَّمَا الْعَوَا أَنَاءُ هُمْ صَائِلِينَ ﴿٦٩﴾ تَهُمُ عَلَى أَنْفَارِهِمْ
 يُهْرَعُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٧١﴾ وَلَقَدْ
 أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنذِرِينَ ﴿٧٢﴾ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنذِرِينَ
 ﴿٧٣﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٧٤﴾ وَلَقَدْ نَادَانَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ
 الْجَبِيذُونَ ﴿٧٥﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾

70- Şimdi de onların izlerince koşturu-
luyorlar.

71- Gerçekten onlardan önce eskilerin
çoğu sapıtmıştı.

72- Doğrusu içlerinden uyanışa çağıran
peygamberler de göndermiştik.

73- Gelin görün ki uyanmaya çağırılan-
ların sonu nasıl oldu.

74- Ancak Allah'a saf bir yürek temizliği
içinde yönelen seçkin kulları hariç tabi.

75- İYİ DİNLEYİN! Nuh Bize seslendi.
Biz de gerçekten ne güzel icabet ettik.

76- Onu ve ailesini o büyük sıkıntıdan
kurtardık.

⁸ ŞECERETU'Z-ZAKKUM: Bkz. 44/43. ayet dipnotu.

77- Neslini kalıcı kıldık.

78- Çağlar boyu anılmasını sağladık.

79- İnsanlık içinde Nuh'a selâm olsun!

80- İşte Biz güzel ahlak sahiplerine böyle karşılık veririz.

81- Çünkü o Bizim mü'min kullarımızdandı.

82- Sonra da diğerlerini suda boğduk.

83- İBRAHİM de onun yolundan gidenlerdendi.

84- Çünkü Rabbine arınmış, tertemiz bir kalp ile geldi.

85- Babasına ve halkına şöyle seslendi: "Nedir bu tapıklarınız?"

86- Bir yalanın ardından giderek Allah'tan başka tanılara uymak mı istiyorsunuz? 87- Siz âlemlerin Rabbini ne sanıyorsunuz?"

88- Bir yıldızlara baktı,

89- Bir kendine ve "içim daralıyor" dedi.⁹

90- Derken arkalarını dönerek başından uzaklaştılar.

91- O da gizlice Tanrıların yanına vardı: "Buyursanıza, yemez misiniz?" dedi.

92- "Neyiniz var, neden konuşmuyorsunuz?" dedi.

93- Sonra da iyice yaklaşarak onlara kuvvetli bir darbe indirdi.

94- Durumu haber alınca telaşla koşup geldiler ve üzerine yürüdüler.

95- İbrahim: "Siz kendi yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz?"

96- Hâlbuki sizi ve yaptıklarınızı Allah yarattı" dedi.

97- Onlardan: "Onun için bir bina yapın ve onu ateşe atın!" diye sesler yükseldi.

وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ ﴿٧٧﴾ وَرَكَعًا عَلَيْهِ فِي الْأَخِيرِينَ ﴿٧٨﴾
 سَلَامٌ عَلَى نُوْحٍ وَالصَّالِحِينَ ﴿٧٩﴾ إِنَّكَ كَذَلِكَ تَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٠﴾ إِنَّهُ
 مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨١﴾ ثُمَّ آغْرَقْنَا الْآخَرِينَ ﴿٨٢﴾ وَأَنْزَلْنَا شَيْعَتَهُ
 لِأَزْهَبِيهَا ﴿٨٣﴾ إِذْ جَاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٤﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ
 مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٥﴾ أَتَعْبُدُونَ دُونِ اللَّهِ تُرِيدُونَ ﴿٨٦﴾ فَسَاءَ
 ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ فَطَرْنَا نَظْرَهُ فِي الضُّلُمِ ﴿٨٨﴾ فَقَالَ إِنِّي سَمِعْتُ
 قَوْلَ لَوَاعِنَهُ مَذْمُورِينَ ﴿٨٩﴾ قَرَأَ الْإِنشِينَ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩٠﴾
 مَا لَكُمْ لَا تَنْظُرُونَ ﴿٩١﴾ قَرَأَ عَلَيْهِمْ صُرًا بِاللَّيْلِ ﴿٩٢﴾ فَأَقْبَلُوا
 إِلَيْهِ يَرْفُونَ ﴿٩٣﴾ قَالَ آتَعْبُدُونَ مَا تَخْتَعُونَ ﴿٩٤﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ
 وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿٩٥﴾ قَالُوا إِنبَاءُ لَهُ بُنْيَانًا فَأَمَّا لَعْنَةُ فِي الْبَحْرِ ﴿٩٦﴾
 فَأَمَّا دُونُهَا كَيْدًا فَجَعَلْنَا هُمُ الْآسَفِينَ ﴿٩٧﴾ وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَى رَبِّي
 سَيِّئِينَ ﴿٩٨﴾ رَبِّ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٩٩﴾ فَيَسِّرْ لِي إِعْلَانِي
 حَلِيمٍ ﴿١٠٠﴾ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنْيَانُ إِنِّي إِذَى فِي الْعَالَمِ
 آذٍ فَخُذْكُمْ فَأَنْظُرْ مَاذَا تَرَى ﴿١٠١﴾ قَالَ يَا آيَاتُ أَنْعِلْ
 مَا تُوَمِّرُنَّ سِجْدِي أَنْشَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿١٠٢﴾

98- Böylece ona zarar vermek istedikler, ama biz plânlarını bozarak hepsini rezil ettik.¹⁰

99- Ardından: "Ben Rabbime gidiyorum. O bana yolunu gösterir" dedi.¹¹

100- Bir gün: "Rabbim, bana iyilik, güzellik, doğruluk timsali olacak bir çocuk ihsan eyle" diye dua etti.

101- Biz de ona halim selim bir oğul müjdeledik.

102- Oğlu yanında buluş çağına gelince: "Yavrum, ben seni rüyamda boğazladığımı görüyorum. Bilmem ne dersin?" dedi. Çocuk da: "Babacığım sana ne emrediliyorsa yap. Beni Allah'ın izni ile sabredenlerden bulacaksın" dedi

⁹ Yani: Bir zamanlar “bunlar nasıl Tanrı olabilir” diye yıldızlara bakıp kendini sorguladığı günleri hatırladı. Bir de şu an halkının güneşin, ayın, yıldızların sembolü diye tapınıp durdukları putlara, heykellere baktı. Halkının hala bu putlara tapmasından dolayı içi daraldı, sıkıntı bastı. “Böyle bir şey nasıl olabilir, ahmak mı bunlar” diye kendi kendine hayıflandı...

¹⁰ Hz. İbrahim’in ateşe atılma olayı ile ilgili yorum için Bkz. 21/69. ayet dipnotu.

¹¹ Yani: Hz. İbrahim yaşadığı topraklardan yani aşağı Mezopotamya’daki Babil İmparatorluğu’nun başkenti Ur şehrinde göç kararı aldı. Oraları terk edip başka yerlerde Allah’ın birliği (*tevhid*), bölünmez bütünlüğü (*samed*) ve yeryüzünde adalete dayalı bir dünya düzeni kurma (*adalet*) davasını başka yerlerde sürdürmeye karar verdi...

103- Her ikisi de teslimiyet gösterip İbrahim oğlunu alnı üzerine yatırınca
104- “Ey İbrahim!” diye seslendik.
105-“Rüyaya gerçekten sadakat gösterdin. İşte Biz güzel ahlak sahiplerine böyle karşılık veririz.”

106- “Bu gerçekten çok zor bir durumdu” dedik.

107- Ona bunun yerine büyük bir kurbanlık verdik.

108- Çağlar boyu anılmasını sağladık.

109- Selâm olsun İbrahim’e!¹²

110- İşte güzel ahlak sahiplerine böyle karşılık veririz.

111- Çünkü o Bizim mü'min kullarımızdandı.

112- Yine bir gün onu iyilik, güzellik, doğruluk timsali bir peygamber olmak üzere İshak ile müjdeledik.

113- O'na ve İshak'a bereketler verdik. İkisinin soyundan da hem güzel ahlak sahibi, hem de açıkça kendisine zulmeden var.

114- İYİ DİNLEYİN! Musa ile Harun'a da hak ettikleri karşılığı verdik,

115- Kendilerini ve halklarını o büyük sıkıntıdan kurtardık,

116- Onlara yardım ettik, galip gelenler onlar oldular,

117- Kendilerine gerçekleri açıklayan kitabı verdik, 118- Onları doğruluk ve dürüstlük yolunda yürüttük,

119- Çağlar boyu anılmalarını sağladık, 120- Musa ve Harun'a selâm olsun!

121- İşte Biz güzel ahlak sahiplerine

فَلَمَّا آسَمَوْا بِلَيْبِ بْنِ ۝۱۳۶ وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ
۝۱۳۷ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا إِنَّا كَذَلِكَ نَجْعَلُ الْمُحْسِنِينَ
۝۱۳۸ إِنْ هَذَا لَهُمْ بِالْوَالِدِينَ ۝۱۳۹ وَقَدْ تَنَاوَدْنَا بِمِذْحٍ عَظِيمٍ
۝۱۴۰ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ۝۱۴۱ سَلَامٌ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ۝۱۴۲ كَذَلِكَ
۝۱۴۳ نَجْعَلُ الْمُحْسِنِينَ ۝۱۴۴ إِيَّاهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ۝۱۴۵ وَنَبَشِّرُنَاهُ
۝۱۴۶ بِإِسْحَاقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ ۝۱۴۷ وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَىٰ إِسْحَاقَ وَمِنْ
۝۱۴۸ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَعِظَمٌ لِّنَفْسِهِ ۝۱۴۹ فَلَمَّا شَتَا عَلَىٰ
۝۱۵۰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ۝۱۵۱ وَبَجَيْنَاهُمَا مِنَ الْكُذِّبِ الْعَظِيمِ
۝۱۵۲ وَنَصَرْنَاهُمْ مَكَانًا أَوْهَامٌ لِلْغَالِبِينَ ۝۱۵۳ وَأَتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ
۝۱۵۴ الْمُسْتَبِينَ ۝۱۵۵ وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ۝۱۵۶
۝۱۵۷ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْآخِرِينَ ۝۱۵۸ سَلَامٌ عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ۝۱۵۹
۝۱۶۰ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْعَلُ الْمُحْسِنِينَ ۝۱۶۱ إِيَّاهُمَا مِنْ عِبَادِنَا
۝۱۶۲ الْمُؤْمِنِينَ ۝۱۶۳ وَإِنَّ الْيَاسْرِينَ لَمُؤْتَسِلِينَ ۝۱۶۴ إِذْ قَالَ
۝۱۶۵ لِقَوْمِهِ الْآلِئْتُكُمْ ۝۱۶۶ أَنْدَعُونَ بَعْلًا وَأَنْدَرُونَ أَحْسَنَ
۝۱۶۷ الْخَالِقِينَ ۝۱۶۸ اللَّهُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ۝۱۶۹

böyle karşılık veririz.

122- Çünkü ikisi de Bizim mü'min kullarımızdandı.

123- İLYAS da gönderilen peygamberlerdendi; hiç şüpheniz olmasın.

124- Halkına şöyle demişti: “Siz de hiç Allah bilinci yok mu?”

125- Ba'l'e¹³ yalvarıp O en güzel yaratanı bırakıyor musunuz?

126- O sizin ve önceki atalarınızın Rabbi olan Allah'ı” demişti.

¹² Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'i kurban etmesi olayının en doğru yorumu kanaatimce şöyle olabilir: Bundan dört bin yıl önce, yani Hz. İbrahim'in yaşadığı çağda “Tanrı'ya” insan kurban etme adetleri vardı. Pagan milletleri Tanrıya insan kurba-

nı sunarlardı. Genellikle genç kız ve oğlanlardan oluşan bu kurbanlar tapınağın önünde boynunu kesmek suretiyle olurdu. Hindu geleneğinde ise et yemek günah kabul edilirdi. Onlara göre değil insan herhangi bir canlıyı öldürmek veya kesmek bile doğru değildi. Hz. İbrahim'in zihin dünyasının tabii olarak hayli yaygın olan bu insan kurban etme olayının izlerini taşıdığı anlaşılıyor. Bu doğrultuda Allah'a olan sevgisinden dolayı, eğer oğlu olursa onu Allah'a adayacağına dair "rüyasında" oğlunu kurban ettiğini gördü. Bunu oğlu İsmail'e söyleyerek rüyasını gerçekleştirmek istedi. Buna benzer bir durum yine çağının yaygın inançlarından olan güneşe, aya, yıldızlara tapma olayını kendi kendine sorguladığı, tartıştığı diyalogda da görülebilir. İbrahim "Acaba tanrı bu güneş mi" diye sorabilmektedir. "Bana ölüleri nasıl dirilttiğini göster, inanıyorum, ama tatmin olmak istiyorum" diyebilmektedir. Keza Hz. Muhammed'in iman nedir kitap nedir bilmediği yıllarda, Kâbe'deki Tanrılara kurban edilen etlerden yemekten Zeyd bin Amr adındaki Hanif'in uyarısıyla vazgeçtiği malümdür (İbn Habib; *Muhabber*, İbn Hişam; *Siret*). Yani bir peygamberin böyle rüyalar görmesi normaldir, o da bir insandır demek istiyorum. Kaldı ki insan rüyasından sorumlu değildir; çünkü elinde değildir. İşte tam bu sırada insanlığa kurban konusunda bir mesaj vermek isteyen Allah, İbrahim'in rüyasını "vesile" kılarak evrensel mesajlar verdi. Zira bu konuda bir mesaj vermenin tam zamanıydı. Tanrı için insanlar kurban edilmemeli, öte yandan hiç bir hayvanın etinin yenmemesi anlayışının da düzeltilmesi gerekiyordu. Şunu demek istedi: "Tamam, kurban keserek Allah'a olan sevginizi göstermeye çalışıyorsunuz. Bunun yanlış olduğunu defalarca söylememe rağmen hala bu işe devam ediyorsunuz. (Çünkü İbrahim'den önceki peygamberler yoluyla insan kesmek, leş, kan, domuz, ölmüş hayvan eti yemek Nuh kanunları olarak tarihe geçen yedi ilke de yasaklanmıştı ve İbrahim'in de Nuh'un yolunda yürümesi gerekiyordu) Bakın Allah tekrar söylüyor: Bu işten vazgeçin. Önce İbrahim'den başlayalım, gördüğü rüyayı uygulamaya geçirmesini yasaklıyoruz. Kurban kesecekseniz Allah'ın yarattığı koyunlar, sığırlar ne güne duruyor? Hindular gibi onları dahi kesip etini yemekten çekinmeniz gerekmez. Üstelik kestiğiniz eti tapınakların önünde bırakmanıza da gerek de yok. Bunların eti ve kanı Allah'a ulaşacak değildir. Kestiğiniz hayvanların etini fakir fukaraya dağıtın..." İşte böylece İbrahim'in rüyası vesilesiyle insanlığın bu konudaki muhayyilesi ilerletilmiş oluyor. Bir anlamda İbrahim'in rüyasının "şeriat" yani hukuk haline gelmesine mani olunuyor. Çünkü her rüya vahiy değildir. İbrahim rüya gördü diye Allah'ın ona bunu vahyettiği anlamı çıkmaz. Bazen Allah böylesi rüyaları ve kişisel tecrübeleri vesile kılarak insanlığa evrensel mesajlarını verir. Hz. Muhammed'de de böyle şeyler olmuştur. Bunları vahyin bir olaya binaen, onu vesile kılarak insanlığa evrensel mesaj vermesinin yolları olarak görmek icap eder...

¹³ BAL: Aramice'de [*בעל*] "efendi, sahip, rab" demektir. Eski Mezopotamya/Akdeniz havzası tanrılarının genel adıydı. Sami halklarınca tarımsal ve hayvansal verimlilik Tanrısı olarak görülürdü. Çoğu Tanrının gerçek isminin bir sır olduğuna inanıldığından, Fenikeliler yerel Tanrılarının çoğunu Baal lākabiyla adlandırıyorlardı. En önemli Baal tanrısı Mot, Aleyin ve Anat'ın babası olan Baal Tsefon (kuzeyin rab-

bi) ya da Baal Lübnan'dı. Yüce Tanrı El'in düşmanı olan ve gerçek adının Addad (havanın rabbi) olduğu düşünülen Baal Tsefon sonunda El tarafından öldürülmüştü. Diğer Baal Tanrıları arasında Baal Şamin (gökyüzünün rabbi) dikkati çeker. Kitab-ı Mukaddes'te de adı geçen bu Tanrı güneş karakterli bir uluhiyettir. Yine Sidan'da tapınılan Baal Eşmun sağlık Tanrısı iken Kartacada tapınılan Baal Ammon gökyüzü ve verimlilik Tanrısıydı. Romalılar bunu sonradan Jupiter Ammon ismiyle Tanrılar meclisine (panteon) kattılar. Kartacahların bir başka Tanrısı olan Tanit'in de lâkabı "Baal'ı yüzü" idi. Bunlardan başka Baal ismiyle bilinen Tanrılar arasında Bal Gad, Baal Hermon ve Zebulan kabilelerinin Tanrısı Baal Zebulon vardı. Bütün bunlar tüm Mezopotamya/Akdeniz havzasına yayılmış eski Ortadoğu halklarının Tanrılarıydılar. Peki, bu Tanrıların bugün için anlamı nedir? Dikkat edilirse bu Tanrılar "verimlilik" Tanrısı adıyla anılıyor. Verimlilik, başarı, güç, kudret, para, servet, zenginlik veren Tanrılar demektir. Bugünkü modern kapitalist dünya tam da bu kavramların "Tanrılaştırıldığı" bir dünyadır. Şu halde her kim başarının, gücün, verimliliğin, paranın, doların "yegâne geçer akçe", "Bundan gayrısının boş" olduğuna inanıyorsa adını koymadan veya adını değiştirerek "Baal" Tanrısına tapıyor demektir. Buna bir anlamda "Baal Dolar" de diyebiliriz. Çünkü insanlar arasındaki işlevi aynen eski dünya dinlerindeki verimlilik Tanrısı Baal'ın işlevi gibidir. Çünkü karşı konulmaz bir güce sahip olduğuna, herkesi önünde diz çöktürdüğüne, yaptıramayacağı bir şeyin olmadığına, eğer ona sahip olunursa veya onunla aramız iyi olursa, onun hoşnutluğunu kazanırsak mutluluğun, başarının, refahın, zenginliğin bizimle olacağına inanılmaktadır. Bu ise eski dünya dinlerinden Baal verimlilik ve başarı Tanrısına gösterilen perestişin tıpkısının aynısı değilse nedir?

127- Fakat İlyas'a¹⁴ bütün bunlar yalan dediler. Bunun hesabını vermekten kurtulamayacaklar; hiç şüphenez olmasın.

128- Ancak Allah'a saf bir yürek temizliği ile gelen kulları hariç tabi.

129- O'nun da sonraki çağlarda anılmasını sağladık.

130- Selâm olsun İlyas'a!

131- İşte Biz güzel ahlâk sahiplerine böyle karşılık veririz.

132- Çünkü o Bizim mü'min kullarımızdandı.

133- LUT da gönderilen peygamberlerdendi; hiç kuşkusuz.

134- Onu ve bütün ailesini kurtardık,

135- Geride batanlar arasında kalan bir kadın hariç tabi.

136- Sonra diğerlerini yerle bir ettik.

137/138- Bakın, siz hala onların kalıntıları yanından akşam-sabah geçiyorsunuz, bu akıl tutulması neden?¹⁵

139- YUNUS¹⁶ da gönderilen peygamberlerdendi; hiç kuşkusuz.

140- Hani bir zamanlar dolu gemiye kaçıp sığınmıştı,¹⁷

141- Aralarında çekişmişler¹⁸ ve kaybedenlerden olmuştu,¹⁹

142- Derken kendisini balık yutmuştu, çünkü kınananlardan biriydi.²⁰

143- Eğer yüceliğimizi ananlardan olmasaydı,

144- Kıyamete kadar onun karanlığında kalırdı,²¹

145- Ama Biz onu hayli yıpranmış bir halde açık alana çıkardık,²²

146- Üzerine kabak cinsinden bir ağaç bitirdik,²³

مَكَذِبُهُ فَاتُّمَّهُ لِحُضْرُونِ ۝۱۲۷ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ۝۱۲۸
وَرَزَّكَ عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ۝۱۲۹ سَلَامٌ عَلَى الْيَاسِينَ ۝۱۳۰
إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ۝۱۳۱ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ۝۱۳۲
وَأَرْزُلُوهُمْ مِنَ السَّمَاءِ ۝۱۳۳ إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَمَلَهُ أَجْمَعِينَ ۝۱۳۴
إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ۝۱۳۵ ثَلَاثَةٌ ذُرِّيَّةٌ مِنَ الْآخِرِينَ ۝۱۳۶
وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ۝۱۳۷ وَلَمْ يُؤْمَرْهُمْ بِالْإِسْلَامِ فَلَا يَقْبَلُونَهُ ۝۱۳۸
وَأَنْ يُوَسَّوْا لَهُ مِنَ السَّمَاءِ ۝۱۳۹ إِذَا تَوَلَّى الْفُلُكُ النَّحُونَ ۝۱۴۰
فَسَاوَمَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ۝۱۴۱ فَالْتَقَمَهُ الْحُورُ ۝۱۴۲
وَهُوَ مَيْلٌ ۝۱۴۳ فَلَوْلَا أَنرَّكَ مِنَ السَّيْحِينَ ۝۱۴۴ لَلَيْتَ فِي بَطْنِهِ
إِلَى تَوَمِيمٍ يُعْشُونَ ۝۱۴۵ فَجَبَّ نَاهُ أَلْعَرَاءَ وَهُوَ سَقِيمٌ ۝۱۴۶ وَأَتَيْنَا
عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ ۝۱۴۷ وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ
أَوْ يَرْبُودٍ ۝۱۴۸ فَأَمَّا نَاقَتُهَا فَهِيَ أَلْحَبُ ۝۱۴۹ فَاسْتَفْتَاهُ رَبُّكَ
الْبَنَاتِ وَالْمَنْشُورُونَ ۝۱۵۰ أَمْ خَلَقْنَا الْمَنَاسِكَةَ إِنَّا نَنَّا
وَهُمْ شَاهِدُونَ ۝۱۵۱ أَلَمْ أَنْهَكُم مِّنْ أَنْ تَقُولُوا ۝۱۵۲ وَلَكِنَّ اللَّهَ
وَأَنَّهُمْ لَمَكَادِبُونَ ۝۱۵۳ أَصْطَقِي الْبَنَاتِ عَلَى الْبَيْنِ ۝۱۵۴

147- Sonunda Yunus'u yüz bin veya daha fazla insana peygamber olarak gönderdik,

148- O zaman iman ettiler de onlara uzun yıllar mutlu bir hayat yaşattık.²⁴

149- ŞİMDİ sor onlara: "Kızlar Rabbi-ne, oğullar onlara öyle mi?"

150- Yoksa Biz melekleri dışı yaratmışsınız da onlar görmüşler mi?"

151- Bazıları düpedüz bir yalanın ardına düşerek,

152- "Allah doğurdu" diyorlar. Bunların hepsi yalan, düzmece!

153- Allah kızları oğullara tercih mi etmiş?

¹⁴ Hz. İlyas muhtemelen Suriye veya Filistin bölgesinde yaşamış eski Ortadoğu halklarının Baal adını verdikleri Tanrılarına karşı çıkmış, Hz. İbrahim'in Allah'ın

birliği (*tevhid*) ve bölünmez bütünlüğü (*samed*) davasının kendi çağı ve bölgesindeki sesi olmuştu. “Tek Allah” inancını yükseltmiş yüzlerce peygamberden birisiydi. Kur’an tüm eski dünya dinlerinin perestisi ettiği ve bugünde hala işlevi devam eden bir Tanrılaştırmaya atıfta bulunuyor ve İlyas’ın tarihsel kişiliği üzerinden evrensel mesajlar veriyor. Dikkat edilirse surede Nuh’un, İbrahim’in, İsmail’in, İshak’ın, Musa’nın ardından İlyas’ı anıyor ve hepsini “saf bir yürek temizliği içinde Allah’a inanan” (*muhlisin*), “güzel ahlâk sahipleri” (*muhsinin*), iman eden kullarımız (*mü’minin*) olarak zikrediyor ve her pasajı “Selâm olsun” ile bitiriyor. Bu durum, onların kan bağı ile birbirinin soyundan geldiğini değil, iman, güzel ahlâk ve ihlâs bakımından aynı yolun yolcusu olduklarını gösterir. Sonraki çağlarda Yahudi din bezirgânlarının Pers kralları ile işbirliği yaparak bunları sanki “İbranî soyunun” peygamberleriymiş gibi silsile halinde düzmeleri, bölgede çıkmış tüm meşhur peygamberleri kendi adlarına sahiplenmekten ve bunlar üzerinden din baronluğu yapmaya kalkmaktan başka bir şey olmayıp büyük bir yalandır...

¹⁵ Yani: Hz. Lut’un Allah’a ve imana çağırdığı, tarihin en büyük travesti, transseksüel ve gay fuhşunun yurdu Filistin’deki Sodom ve Gomerre yörelerinin bir volkanik patlama ve lâv püskürmesi sonucu harap olmuş kalıntıları yanından geçip gidiyorsunuz. Oralara turistik amaçlı ziyaretlerde bulunuyorsunuz. Fakat bakıp geçiyorsunuz oralardan. Aklınız tutulmuş, vicdanınız kurumuş, yüreğiniz kararmış, neden ibret almıyorsunuz?”

¹⁶ YUNUS: Hz. Yunus Dicle-Fırat nehirlerinin o günkü hâkimi dönemin güçlü Mezopotamya devleti Asurluların başkenti Ninova’da ortaya çıkarak Hz. İbrahim’in Allah’ın birliği (*tevhid*) ve bölünmez bütünlüğü (*samed*) ve adalete dayalı evrensel barış yurdu (*Daru’s-Selam*) kurma davasını yüksek sesle dillendirmiş yüzlerce peygamberden bir diğeri. Diğer kıssaların çoğu gibi Yunus kıssasından da Yahudi bezirgânların düzdükleri Tevrat’ta “Yunus Kitabı” adı altında bahsetmeleri kıssanın bozulmuş bir Ortadoğu halk mitolojisi versiyonuna dönüştüğünü gösteriyor. Orada Yunus kıssası bu mitolojikleşmiş versiyonundan etkilenerek anlatılıyor. Balık olayında işin içinden çıkamayanlar da (M. Halefullah ve M. Esed gibi) kıssaya bütünüyle sembolik anlam veriyor. Hâlbuki Davud, Süleyman kıssalarında olduğu gibi Yunus kıssasında da yaşadığı dönemin teoloji ve jeopolitiği bilinmeden yorum getirilemez. Çünkü Kur’an halk arasında aslı gitmiş faslı kalmış bu muhayyile üzerinden sesleniyor ve olayı dönemin tanrısal sembol, arma ve işaretleri diliyle anlatıyor. Bunlar kendi döneminde doğrudan doğruya bir gerçekliğe tekabül ederken sonraki çağlarda mitoloji haline gelmiştir. Zaten mitoloji bir dönemin gerçekliği demektir. Şimdi bu açıdan Yunus olayına baktığımızda şunu görürüz: Eski Ortadoğu devletlerinden Sümer, Akkad, Babil, Asur, Mısır, Hitit vs. her biri birer Tanrı-devlet iddiasındaydılar. Her birinin Tanrıları ve bu Tanrıları temsil eden sembol ve armaları vardı. O dönemde boğa denince Mısır, kuş denince Hitit, cin denince Babil, rüzgâr, dalgıç, yelkenli gemi denince Fenike, karınca denince Sebeliler akla gelirdi. Bu devletler Tanrısal anlamları olan sembol ve armalarla bütünlüşmüşlerdi. İşte balık veya keçi-balık figürü de Dicle-Fırat havzasına bir dönem hâkim olan Asurluların

sembol ve armasıydı. Mezopotamya'da ilk dönemlerden itibaren tanrılara balık sunulurdu. Dicle ve Fırat'ın temiz suları "abzu" denilen balıklarla, sazanlarla doluydu. Balık bu anlamda su Tanrısı "Enki"nin sembolüydü. Enki bilge bir Tanrıydı ve balıklar bilgeliği temsil ediyordu. Devlet mühürlerinde, özellikle eski Babil mühürlerinde balık simgesi kullanılırdı. Neo-Asur mühürleri bu anlamda sunakların üzerinde sunulmuş balıkları göstermektedir. Asur kralı Sennacherip (MÖ. 704-681) balıkla sembolize edilen su Tanrısı Enki'ye bir ayakkabı sunduğunda, denize de bir balık biçiminde altından iki nesne atmıştır. Keza dönemin devlet mühürlerinde görülen aslan başlı balık, deniz adamı, denizkızı figürleri Asur dönemi heykelciliğinin vazgeçilmez temalarıydı. Yine Babil döneminde geliştirilen ve tüm Mezopotamya/Akdeniz havzasına yayılan (12'li Tanrılar meclisi) her biri o günkü dünyanın Tanrılarını simgeleyen 12 burçtan birisi de balık burcu olup özellikle Asurlularca perestij edilen su Tanrısı Enki'yi temsil ederdi (Black, Green Eliade)... Bugün Asurluların yurdu Irak/Suriye'den kalma bir eski çağ dini olan Süryanilikte balık dini bir armadır. Süryanî rahipleri Hıristiyan rahiplerinin boynunda haç taşınması gibi balık figürü taşımaktadırlar. Yine bu konuya yaşayan canlı bir kanıt da İstanbul Sultanahmet meydanındaki "Dikili Taş"tır. Dönemin dünya gücü Mısır Firavunluğu'nun egemenlik ve süper güç simgesi olarak diktiği "Dikili Taş" bugün İstanbul Sultanahmet meydanında hala durmaktadır. Bizans döneminde dünya egemenliğinin Bizans'a geçtiğini ifade için Mısır'dan getirilen Dikili Taş'ta dönemin bütün devletlerinin Tanrısar arma ve sembollerini görmek mümkündür; boğa, kuş, aslan, balık, ok, yay, akrep, karınca, yelken, peri vs. şekil ve figürleri taşın üzerine kazınmış bir halde görülebilir. Bunlar eski çağlarda bugünkü Birleşmiş Milletler binası önündeki ülke bayraklarının ifade ettiği manayı çağrıştırırlar... Şimdi Yunus kıssasını ve dipnotlarda yaptığımız açıklamaları bu bilgiler ışığında bir kez daha okuyunuz...

¹⁷ Yani: Asurluların başkenti Ninova'da her tarafı balık figürleriyle dolu, mühürlerine Dicle ve Fırat sularının Tanrısı Enki'nin mührüne basan balıkperestlerin ülkesinden yükselttiği tek Allah inancından dolayı dışlanan, kovulan ve bunun sonucu olarak şehirden hicret etmeyi düşünerek ayrılan ve bir gemiye binip başka yerlere gitmeyi hesaplayan Yunus bir gemiye binmişti...

¹⁸ MUSAHEME: Sözlükte "kendi aralarında çekiştiler, karşılıklı kura çektiler" demektir. Arapça'da [مَسَاهَم] kökü mastar olarak "zayıflamak, yüzünün rengi solmak" demektir. Ortak olmak, hisse sahibi olmak, katkıda bulunmak, katılmak, karşılıklı kur'a çekmek (*musâhemetun fi*); pay, ok, hisse, nasip, hisse senedi (*sehm*); anonim, katılma, iştirak (*müsâheme*) kelimeleri bu köktendir... Görüldüğü gibi ayette geçen *fe sâheme* ifadesi bir şeye katılmayı, ortak olmayı, katıldıkları ile karşılıklı çekişme içine girmeyi ifade ediyor. Bu çekişme karşılıklı kur'a çekmek şeklinde olabileceği gibi bir konuda karşılıklı tartışmak, çekişmek manasına da geliyor. Hatta yorgun argın, yüzünün rengi solmuş olarak gemidekilere katılmak, gemiye binmek manası da muhtemeldir.

¹⁹ Yani: Yunus yorgun argın gemiye bindi, gemidekilere katıldı. Fakat o gün deniz dalgalı olup fırtınalı olduğundan, gemidekiler de su Tanrısı Enki'nin öfkelenmişliğini,

bir şeye kızdığında denizin böyle olduğuna inandıklarından gemiye binen Yunus ile çekişmeye başladılar. Yunus bu tür inançların batıl olduğunu söyleyince öfkelendiler ve aralarında karşılıklı çekişme çıktı. Gemidekiler Yunus'un kendi Tanrılarının gazabını çekecek lâflar ettiğini gördüler ve onu yalnız bularak sıkıştırdılar. Bugünkü tabirle "bu adam devlete karşı geliyor, polis çağırın" türünden lâflar ettiler ve böylece Yunus gemideki çekişmeyi kaybetti, kaybedenlerden oldu...

²⁰ Yani: Su Tanrısı Enki'yi balık ile sembolize edip onu kendisine devlet ve imparatorluk araması olarak kabul eden Asur devleti onu zindana kapattı. Çünkü gemidekiler polis çağırıp devletin adamlarına teslim ettiler. Böylece Yunus balığın (devletin) eline düştü, onun tarafından yutuldu, zindana kapatıldı. Çünkü kınananlardan, suç işlediği sanılanlardan, Tanrıların gazabını çekenlerden birisi olarak görülüyordu... Ayette geçen "Onu yuttu/kapattı" (*eltegamehu*) ifadesinin esas anlamı "kapamak, kapatmak" demektir. Türkçe'de kullanılan "lokma" kelimesi de buradan gelir. Bir şeyi ağza götürüp dudakları kapatınca "lokma" alınmış olur. Buradan hareketle "lokmayı yutmak" tabiri gelişmiş ve ikincil anlamda "yutmak" manası kazanmıştır. Bu anlamda Türkçe'de birine "lokma olmak" ifadesini çağırıştırır. Yani burada balık tarafından yutulmak, devletin eline düşmek, cezaevine kapatılmak, zindana tıklamak demektir.

²¹ Yani: Eğer bizi ananlardan, tesbih edenlerden olmasaydı diriliş gününe, kıyamete kadar orada kapalı kalırdı. Zindana kapatılmış bir halde oradan çıkamazdı. Ayette geçen *fi batnihi* ifadesi "Onun karnının içinde" manasına geldiği gibi kökün esas anlamı "gizli kalmak, kapalı olmak, kapalı kalmak" olduğundan kapatıldığı, üzerine kapıların örtülüp karanlık zindanlara mahkûm edildiği yerden kıyamete kadar bir daha çıkamazdı manası kazanır. Kaldığı "balığın karnı" burada "arması balık olan, mühürlerine balık figürü basan dönemin Asur devletinin insanları kapattığı, karanlıklara mahkûm ettiği zindanı, cezaevi" demektir.

²² Yani: Epeyce bir süre tutuklu kaldıktan sonra onu özgürlüğüne kavuşturduk. Karanlıklardan çıkarıp serbestliğe kavuşturduk. Duvarların arasından açık alana, serbestliğe, özgürlüğe ilettik. Fakat bu arada epeyce de yıpranmış, çökmüş, eziyet görmüştü.

²³ Yani: Çorak toprakta yetişen bodur bir fidanın veya kabak türünden bir ağacın gölgesine yaslandı. Başından geçenleri düşündü. Gökyüzüne bakarak tutuklu kaldığı yılları bir film şeridi gibi gözünün önünden geçirdi. Masmavi gökyüzünü seyrederek tutsaklık ile özgürlük arasındaki farkı düşündü...

²⁴ Yani: O devirlerde yüz bini aşkın nüfusu olan Asurluların başkenti Ninova'yı bir kez daha uzaktan seyretti. "Ey su Tanrısı Enki'nin ülkesi Asur! Ey putperest şehir Ninova! Ey balığın karnında (senin zindanlarında) geçirdiğim yıllar! Bu iş burada bitmedi, bekleyin geliyorum." dedi ve tekrar şehre girerek tevhid ve adalet bayrağını yükseltti. Uzun yıllar durmadan didinmeden çalıştı. Sabırla, azimle koştu. Sonunda çalışmasının sonuçları meyvesini verdi ve su tanrısı Enki ile birlikte bütün Asur Tanrıları unutulmuş olarak "Tek Allah" inancı Ninova'nın burçlarında dalgalanmaya başladı...

154- Ne oluyor size! Bu nasıl kafa böyle!

155- Hiç mi düşünmüyorsunuz?

156- Yoksa elinizde açık bir belge mi var?

157- O halde getirin o yazılı belgenizi doğru söylüyorsunuz?

158- Bazıları da Allah ile cinler arasında bir soy bağı uydurdular. Doğrusu cinler de bilir ki bunların hepsi yaptıklarının hesabını verecektir.

159- Allah onların sandığı gibi değildir, çok yücedir.

160- Ancak Allah'a saf bir yürek temizliği içinde gelen kulları başka tabi.

161- Çünkü siz ve yaptıklarınız. 162- Allah'a karşı kimseyi kendi heva ve hevesinize uyduramazsınız. 163- Ancak koşar adım cehenneme giden size uyar.

164- Dinleyin: "Bizden her birimizin belli bir makamı vardır. 165-Elbette biziz o saf saf dizilenler, biziz! 166-Elbette biziz o yüceltenler, biziz..."²⁵

167- BAKIN ne deyip duruyorlar;

168- "Eğer geleneğimizden bize bir kitap gelseydi. 169- Allah'ın katıksız inanan kullarından olurduk, kesinlikle!"

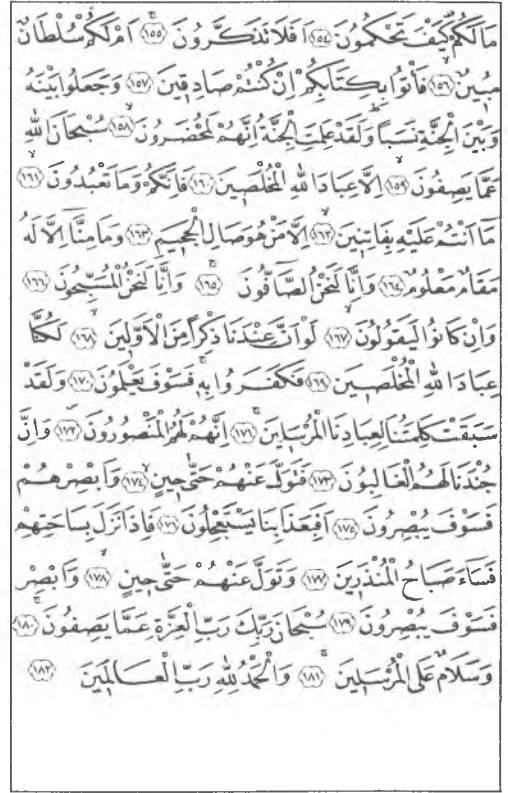
170- Fakat şimdi kâfirlik ediyorlar. Ama yakında öğrenecekler neyin ne olduğunu.

171- Açın kulağınızı! Çağlar öncesinden peygamber olarak gönderilen kullarımıza söz verdik:

172- "Onlar muzaffer olacak. 173- Sonunda galip gelen bizim ordumuz olacak; bundan hiç şüphemiz olmasın."

174- Şu halde bir süreye kadar aldırış etme onlara.

175- Hele gör onların sonu ne olacak!

Onlar da yakında görecekler.

176- Demek azabımızın hemen gelmesini istiyorlar?

177- Fakat azap yurtlarına indiği zaman uyanın diye çağırılıp duranlar için hiç de iyi bir sabah olmayacak!

178- Şu halde sen bir süreye kadar aldırış etme onlara.

179- Hele gör ne olacak sonları. Onlar da yakında görecekler.

180- İzzet sahibi Rabbinin onların yakıştırdıkları ile hiç bir alakası yoktur. O çok yücedir!

181- Peygamberlere selâm olsun!

182- Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun!

²⁵ Yani: Şu Mekke'de Allah'ın bölünmez bütünlüğünü parçalayarak ona ortak koşanlar, Allah'ın kızları olduğunu söyleyenler, Allah'ın doğurduğunu iddia edenler! Ve sizden önce ta Yunus'un çağlarına kadar Allah'ın varlık içinde her birine bir yer vererek yarattığı mahlûkatı Tanrılaştıranlar! Bütün o eski dünya, kulak ver ve dinle: Boğa, balık, yengeç, aslan, akrep, koç, oğlak vs. bunların hiç birisi Tanrı değildir, yarı Tanrı değildir, Tanrının sembolü, arması, simgesi, figürü vs. değildir! Cinler Tanrısal güçler, melekler Tanrının kızları, krallar Tanrının oğulları değildir. Tanrıların meclisleri, arabaları, hayvanları vs. yoktur. Rüzgârın Tanrısı ayrı, göğün Tanrısı ayrı, yeraltının Tanrısı ayrı, suların Tanrısı ayrı değildir. Bunların insanlar arasında temsilcisi, hanedanı, soyu, kanı vs. yoktur. Tanrı bir tanedir ve bölünmez bir bütündür! Kendisinden kimseye bir parça vermemiştir. Kimseyi Tanrılığa ortak etmemiştir. Kim bunu iddia ediyorsa sahtekâr ve yalancıdır. Her kim saf bir yürek temizliği içinde ona inanır (*muhlis*), güzel ahlâk sahibi olur (*muhsin*), O'nun bilinciyle (*muttaki*) erdemli ve dürüst bir hayat yaşarsa (*mustagim*) Allah O'nunla birlikte. Gerisi Tanrı istismarı ve din bezirganlığıdır... Şimdi dinleyin tarih boyunca Tanrılaştırdığımız o varlıkları, bakın ne diyorlar: "Biz varlık içinde konulmuş yerlerine razı olan mahluklarız. Varlık düzeni içinde saf saf dizilmişiz. Kimimiz kuş, kimimiz balık, kimimiz boğa, kimimiz aslan kimimiz oğlak, kimimiz rüzgâr, kimimiz bulut, kimimiz yer, kimimiz göğüz. Kimimiz erkek, kimimiz dişi, kimimiz hayvan, kimimiz insanız. Saf saf dizilmişiz bölünmez bütünlük içinde. Biz sadece tek olan Allah'ı yüceltiriz. Hiç birimiz Tanrı değiliz, hiç birimiz yarı-Tanrı değiliz, hiç birimiz Tanrının temsilcisi, simgesi, figürü, gölgesi vs. değiliz. Hepimiz mahlûkuz, yaratılmışız. Birbirimize Tanrılar gibi davranmayı bırakalım. Birbirimiz üzerinden Allah'ın kulları üzerinde tanrısal egemenlik kurmaktan vazgeçelim, had-dimizi bilelim..."

38- SAD SURESİ

Mekke'de inmiştir, 88 ayettir. Mekke döneminin üçüncü veya dördüncü yıllarına ait bu sure, o yıllarda oldukça yalnız kalan, aşağılanan, horlanan "öksüz Muhammed" şahsında tüm çağların yalnız bırakılan, aşağılanan ve horlanan öksüzlerine seslenir. "Bir öksüzün peygamberliği, yeniden dirilme, ilâhî yargılama ile mutlu gelecek, büyük zafer, yeryüzünün adalete dayalı önderliği, bütün zamanların en büyük mülk ve egemenliğini kurma" ana temaları çerçevesinde tarihi konuşturur. Davud ve Süleyman kıssaları üzerinden "ahlâkîlik temelinde yükselecek bir sosyo-politik yeniden insanın" evrensel mesajlarını verir. Dünya ve ahiret mutluluğunun nasıl kazanılacağına dair çağlar üstü uyarılarda bulunur. Sureye, girişteki "Sad" harfinin isim olduğu anlaşılıyor...

38-SAD SURESI

Mekke'de nazil olmuştur, 88. ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- Sad. Size özünüzü hatırlatan ve uyanışa çağıran kitap dile gelsin!

2- “Hayır! O kâfirlerin üstünlük taslamalarına rağmen yürekleri paramparçadır.”

3- Önceki çağlarda nice nesilleri helâk ettik. Feryat ettiklerinde ise artık vakit çok geçti.

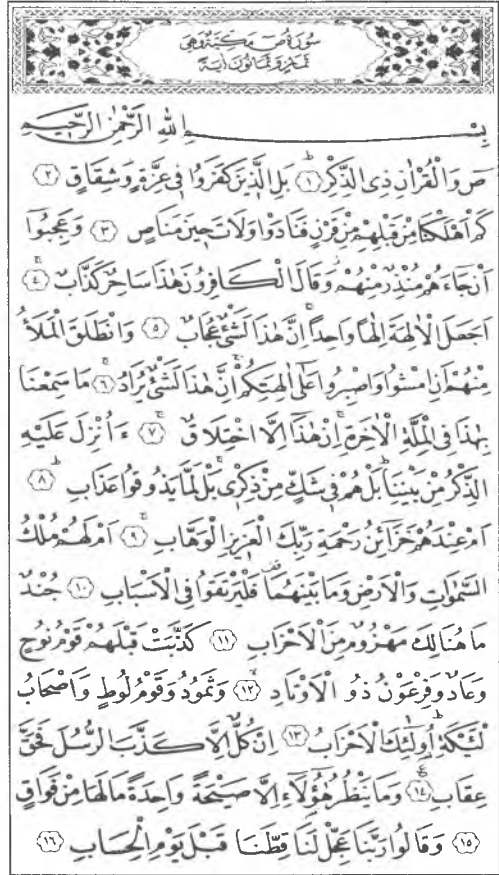
4- Kendilerine içlerinden uyanmaya çağıran bir peygamber gelmesini tuhaf karşıladılar. “Bu, büyüleyici lâflar eden¹ yalancının biri” diyerek kâfirlik ettiler.

5- “Tanrıları bir tek Tanrı mı yapmış? Bu gerçekten tuhaf bir şey, çok tuhaf” dediler.

6- İçlerinden elebaşları öne atılarak şöyle dedi: “Yürüyün, Tanrılarınızı koruyun, yapılması gereken şey kesinlikle budur. 7- Öteki dinlerin hiç birinden böyle bir şey duymadık, bu kesinlikle uydurma. 8- İlâhî vahiy aramızdan başka kimse kalmadı da ona mı indiriliyor?” Ashında onlar bu vahyi indirenin Ben olmasına inanamıyorlar; hiç şüphenez olmasın. Doğrusu henüz azabımı tatmadılar.

9- Yoksa sana vahyi indiren çok güçlü ve cömert Rabbinin sevgi ve merhamet hazineleri onların yanında mı?

10- Yoksa bütün o göklerin, yerin ve arasındakilerin egemenliği onların elinde mi? Öyleyse bütün yollara başvurarak gökleri, yeri ve arasındakileri ele geçirsinler bakalım.²

11- Onlar küçük bir darbeyle hezimete uğrayacak kabile döküntüsü bir güruhtur.³

12- Önceki çağlarda Nuh halkı, Ad halkı ve piramitler kralı Firavun da peygamberleri yalanlamıştı. 13- Semud, Lut ve Eykeliler de... İşte o hezimete uğramış güruhlar bunlardı.

14- Hepsi de gönderilen peygamberlere bütün bunlar yalan demişler ve azabıma müstahak olmuşlardı.

15- Şimdi bunların sonu da sadece bir tek azap çılglığına bağlı. Öyle ki çılglık sökün etti mi artık geri dönüş yoktur.

16- Bak bir de: “Ey Tanrı! Hesap gününden önce payımıza düşen ne ise hemen şimdi ver” diye dalga geçiyorlar.

¹ SİHIRBAZ: Bkz. 51/52. ayet dipnotu.

² Harfi harfine: “Öyleyse sebepler içinde yükselsinler.” Yani: Vasıtalara binip göklere çıksınlar. Âlemin yönetimini ele geçirsinler ve oradan kime istiyorlarsa ona vahiy indirsinler de görelim bakalım...

³ Harfi harfine: “Kabile gruplarından hezimete mahkûm bir ordu (dur onlar)” Yani: O Kureyşliler göğe çıkıp âlemin yönetimini ele geçirmek bir yana bir takım kabile ve aşiret döküntüsü, bir üfürüklük işi olan güruhtan başka bir şey değildir. Onlar kim, göğe çıkıp âlemi ele geçirerek istedikleri birine vahiy indirmek kim?

17- ŞİMDİ, sen onların laflarına katlan ve güçlü kulumuz Davud'u hatırla!⁴ Çünkü o ömrünü Allah ile yürümeye adanmış birisiydi.⁵

18- Biz dağları onun emrine amade kılmıştık.⁶ Sabah akşam onunla birlikte Allah'ı yüceltirlerdi.

19- Kuşları da toplu olarak onun emrine amade kılmıştık. Hepsi de onun Allah ile olan yürüyüşüne katılırlardı.⁷

20- Böylece hem egemenliğini güçlendirmiş, hem de kendisine açık sözlü bir bilgelik vermiştik.

21- Bir de Davud'un huzuruna gelen iki davacı olayı var, onlardan haberin var mı? Hani duvarı tırmanarak

22- Davud'un yanına gelmişlerdi de adamlardan bayağı korkmuştu. Davud'a "Korkma!" demişlerdi. "Biz iki davacıyız, birimiz diğerinin hakkını yedi. Sen aramızda adaletle karar ver, haksızlık yapma, aramızı bularak bize doğru yolu göster.

23- Ardından: "Bu benim kardeşim, onun doksan dokuz koyunu, benimse tek bir koyunum var. Onu da bana ver" diye tutturdu ve dediğini de yaptırdı" diye anlattı.

24- Davut dedi ki: "Koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle doğrusu sana haksızlık etmiş. Zaten toplumda birçok kişi birbirine böyle haksızlık yapıyor. İman edip iyilik, güzellik, doğruluktan ayrılmayanlar ancak uzak kalabiliyor. Ama onlar da maalesef çok az... Davut kendisini imtihan ettiğimizi sanmıştı. Hemen Rabbinden af diledi, rükû

اصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عِدَّةَ مَا دَاوُدُ إِذْ آتَاهُ الْإِبْرَاهِيمَ وَأَوَّابٌ ﴿٥٧﴾
 إِنَّا نَحْنُ الْحَكِيمُ ﴿٥٨﴾ أَلَمْ نَجْعَلِ الْيَمَّةَ لِلنَّجْمِ وَالْأَشْرَاقِ ﴿٥٩﴾ وَالطَّيْرَ مَحْشُورًا
 كَلِّمْ لَهُمْ آوَابٌ ﴿٦٠﴾ وَشَدَّ دُمُوكُمْ وَأَيْتَاهُ الْحِكْمَ وَفَضَّلَ الْخِطَابَ
 ﴿٦١﴾ وَهَلْ آتَيْكَ بُرْءُ الْمَنْفِيِّ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنَ الْمَدِينَةِ إِذْ دَخَلُوا عَلَىٰ
 دَاوُدَ فَمَرَّعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا نَحْنُ خَصْمَانِ بَعْضُنَا عَلَىٰ بَعْضٍ فَاخْتُمِ
 بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تَشْطِطْ وَاهْدِنَا إِلَىٰ سَوَاءِ الصِّرَاطِ ﴿٦٢﴾ إِنَّ هَذَا
 أَخِي لَهُ شَيْعٌ وَيَسْعُونَ نَجْفَةَ وَلِيَ نَجْفَةً وَآخِيَانِ فَمَا لَكِ فِيهَا
 وَعِزِّي فِي الْخِطَابِ ﴿٦٣﴾ قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَجْفَاتِكَ إِلَىٰ
 صَاحِبِهِ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ
 آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَّا هُمْ وَظَنَّ دَاوُدُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ
 فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ ﴿٦٤﴾ فَغَفَرْنَا لَهُ ذَلِكَ
 وَإِنَّ لَهُ عِندَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَآبٍ ﴿٦٥﴾ يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ
 خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ
 الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّ الَّذِينَ يَبْغِيُونَ عَنْ سَبِيلِ
 اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ مِمَّا تَسْأَلُونَ الْحِسَابَ ﴿٦٦﴾

ederek yere kapandı ve O'na yöneldi.⁸

25- Biz de bu şekilde kendisini affettik. Dahası ona katımızdan bir yakınlık ve güzel bir dönüş hazırladık, hiç kuşkusuz.

26- Ey Davut! Biz seni yeryüzünde bir halife yaptık.⁹ İnsanlar arasında adaletle¹⁰ hükmet. Heva ve hevesine¹¹ uyma ki seni Allah yolundan saptırmasın. Çünkü Allah yolundan sapanları hesap gününü unuttukları için şiddetli bir azap bekliyor.¹²

⁴ Mekkeli müşriklerin küstahça böbürlenmelerinin ardından sözün Davud'a getirilmesi ile yukarıdaki 10. ayette geçen: "Öyleyse bütün yollara başvurarak göklere çı-

kıp âlemin egemenliğini ele geçirsinler bakalım” ifadesine atıf yapıldığı anlaşılıyor. Çünkü Mekke’li müşrikler vahyin “öksüz Muhammed’e” inmesine itiraz ediyorlar ve “daha bu dünkü çocuk, kala kala buna mı kaldı vahiy almak” demektedirler. Allah da “madem öyle göğe çıkıp âlemin egemenliğini ellerine alsınlar ve kimi istiyorlarsa ona vahiy indirsinler, hodri meydan” diyor. Ardından “göklere ve yerlere egemen olmanın” ne manaya gelmesi gerektiğine geçiliyor ve bu noktada tarihten **Davud** örneği öne çıkarılıyor. “Allah’a diklenerek, O’na rağmen” değil “Allah ile yürüyerek, O’nun isteği doğrultusunda, O’nunla uyum içinde” bir egemenlikten ne anlaşılması gerektiği mesajı veriliyor.

⁵ EVVAB: Bkz. 78/39. ayet dipnotu.

⁶ TESHİR: Bkz. 19/2. ayet dipnotu.

⁷ Bu iki ayetin (18–19) mesajını biri teolojik diğeri jeopolitik açıdan olmak üzere iki şekilde yorumlamak mümkündür: 1- Teolojik açıdan dağlar ve kuşlarla ifade edilen görünür doğanın fitraten yaratıldıkları hal üzere Allah’ı tesbih ettikleri gibi **Davud**’un da aynısını yaptığı ifade ediliyor. “**Davud**’un yeryüzünde kurduğu egemenlik Allah ve onun davranışı demek olan tabiat ile uyum içindeydi, onunla savaşıyor değil onunla dost bir yönetimdi. Böylece evrendeki “bölünmez bütünlük” parçalanmadan, birbirini tamamlayan bir tek bir organizma haline gelmişti, egemenliğin makbul olanı işte böyle olandır” demek isteniyor. 2- Jeopolitik açıdan dağlar ve kuşlarla ifade edilen **Davud**’un yaşadığı çağlarda yüksek dağların tepesinde yaşayan Tanrılar sebebiyle kimi dağları “Tanrıların mekânı” olarak gören (ör. Asurlularda Cudi, Yunan’da olimpos, eski Türkler’de Tengri, Hind’de Himalayalar, Mısır’da Sina vb.) kimi devletlerin bu dağları kendi krallık ve imparatorluk sembolü olarak görmesinden ve bir takım kuşlara “Tanrıların hayvanları” diyerek (ör. Sümer mühürlerinde yürüyen kuş, Cudi dağında bulunan kaya dikme taşlarında Asur kralı **Senacherip**’e ait uçan savaş Tanrısı **Ninurtu**’yu sembolize eden tünemiş kuş motifi, eski Babil’e ait bir levhada devekuşu motifi, Akkad dönemi silindir mühründe Tanrı **Atena** mitinin uçuş bölümünü tasvir eden iri kuş, Mısır’da atmaca (horus), Hititlerde uçan kartal vs.) bunları kendi devlet ve krallık arması olarak kabul ettiklerinden ve o günkü dünya kamuoyunda bunlarla anılmalarından dolayı bu devletlerin “**Davud**’un egemenliği altına girmeleri”, dağların ve kuşların **Davud**’un emrine amade kılınması olarak ifade ediliyor. Böylece tüm Mezopotamya/Akdeniz havzasında büyük bir adalet ve barış yurdu (*Daru’s-Selam*) kurulduğu anlatılmak isteniyor... Durumu daha iyi anlamak için şöyle bir örnek belki bir fikir verebilir. Meselâ bundan üç bin yıl sonra Türkçe inen bir vahiyde “Sarı kanaryalar kara kartalları yendiği gün” diye bir tabir geçtiğini düşünün... Bu o günkü insanlar için bir mana ifade etmese de bugün için bir gerçekliğe tekabül ediyor. İşte burada da böyle bir durum olduğunu düşünmek Kur’an’da özellikle **Davud** ve **Süleyman** kıssalarını anlamada işe yarayabilir. Bu tür ayetlere bir de bu açıdan bakılmalıdır...

⁸ Burada Hz. **Davud** ile ilgili ne anlatıldığı konusunda üç görüş var: 1- Hz. **Davud**, Uriya adındaki askerinin hanımına aşık olmuştu. Aşık olduğu kadını elde etmek için de askerini kasten bir savaşa göndertmiş, adamın savaşta ölmesini sağlayarak

dul kalan karısıyla evlenmişti. Bunun üzerine Allah buna benzer olayla onu karşılaştırmış, iki davalı adam kılığında iki melek göndererek Davud'tan hüküm vermesini istemişlerdi. Davud'da: "Doğrusu toplum içinde yaşayanların çoğu böyle haksızlıklar yapıyor" dediği sırada kendi yaptığı haksızlık ve günah hatırına gelmiş ve tövbe ederek secdeye kapanmıştı. Kıssada bu olay anlatılmaktadır ve peygamberlerin de günah işleyebileceği mesajı verilmektedir 2- Hz. Davud a- Kendi askeri olan Uriya'nın da talip olduğu kadına talip olunca, kadının ailesi gariban askere değil Davud'a kızı verdi. Onca karısı dururken gariban bir askerin talip olduğu kadını alması onun için bir hata idi. Ayette bu hatası anlatılmaktadır. b- Davud içli dışlı olduğu evli bir kadına aşık olmuş, gönlünü ona kaptırmıştı. Kadının kocası günlerden bir gün Davud'un haberi olmaksızın savaşta öldü. Böyle olunca Davud'un aşkı depreşti ve içten içe kadınla evlenme sevinci kocasının ölmesi üzüntüsüne baskın çıktı. Buradaki hata da sevincin üzüntüye baskın çıkmasıydı c- Davud'un çağında erkekler birbirlerine hanımlarını boşayıp kendisiyle evlenmesini teklif edebiliyorlardı. Bu gayet normal kabul ediliyordu. Nitekim Mekke'ye gelen muhacirlere ensardan kimileri "şu hanımımı boşayayım sen evlen" dediği olmuştu. Davud da Uriya adlı askerine böyle yapmıştı. O da Davud'u kırmaktan çekinmişti. Buradaki hata ise böyle bir durumun Davud gibi birisine çok görülmesiydi. 3- Burada "yeryüzü egemenliğinin hangi temel değer üzerine kurulacağına dair" esaslı bir mesaj verilmektedir. Şöyle ki: Davud iki davalıdan birisini dinleyip olayı ilk dinlediğinin lehine ötekinin aleyhine bir haksızlık olarak görmüş ve ötekini dinlemeden, şahit, tanık vs. çağırma lüzumu hissetmeden "sen haklısın, sen haksızsın" deyivermişti. Fakat daha sonra bunu hatırlayarak pişman olmuş ve "keşke ötekini de dinlemiş olsaydım, şahit çağırıysaydım, gerçi dava ilk bakışta bir tarafın lehine görünüyordu, ötekini dinlesem de, şahit çağırısam da durum değişmezdi, ama yine de bunları yapmalıydım" özeleştirisinden ibarettir. Kıssada "kılı kırk yaran" bir adalet devleti mesajı verilmektedir. Nitekim sonraki ayette bu iyice teyit ediliyor... Şimdi bu üç yorumu değerlendirelim: 1- Bu şıkta anlatılanlar tümünden uydurma, halk dedikodusu, hatta alçakça bir iftiradır, İsrailiyattır. 2- Bu şıkta anlatıların olması muhtemeldir. Çünkü burada Hz. Davud'a ait bir günah yoksa da insan olmaktan kaynaklanan hata ve kusurlar olabilir. Bunu söylemek bir peygamberin şanına gölge düşürmez. Toplumsal hayatta böyle şeylerin olması yadırgansa bile hala yaşanan gerçeklerdir. Fakat teselli ve teşvik amacıyla Hz. Davud örneğine girildiği anlaşılan bu konunun (evlilik, kadın vs.) o anki nüzul ortamında bir karşılığı yoktur. 3- Bu şıkta yapılan yorum ise kuvvetle muhtemel görünüyor. Çünkü dikkat edilirse bu ayetler Mekke döneminin dördüncü yılları civarında nazil oluyor ve o vakitler Hz. Peygamber şiddetli bir tepkiyle karşı karşıyadır. Burada ona Hz. Davud'un örnek verilmesi "yeryüzü egemenliği" ve "zaferle dolu gelecek" mesajı vermek içindir. Zira Hz. Davud ve Süleyman hep bu yönleri ile öne çıkarılmıştır. Üstelik Mekkeli müşriklere: "Her türlü yollara başvurarak göklere çıkın, göğe ve yere egemen olun ve kimi istiyorsanız ona vahiy indirin" diye de meydan okunmaktadır. Çünkü "öksüz Muhammed" hor ve hakir görülmekte "kala kala buna mı kaldı vahiy indirmek" şeklinde ağır

aşağılanmalara maruz kalmaktadır. İşte bu noktada Hz. Peygambere eğer “kılı kırk yaran” bir hak ve adalet mücadelesi verilirse zaferin yakın olduğu, eğer bu değerlere riayet edilirse yeryüzü egemenliğinin hayal olmadığı, bunun tarihten örneğinin Davud ve Süleyman olduğu, şartının ise “güçlülere göğüs germek”, “kılı kırk yaran hak ve adalet duygusu”, “Allah ile cānı gönülden yürüyüş” olduğu hatırlatılıyor. Böylece dağların ve kuşların bu yürüyüşe katılacağı veya dağı, taşı, güneşi, ayı, arslanı, kaplanı, kurdu, kuşu vs. Tanrılaştıran her kim varsa böylesi bir yürüyüşün ardına düşerek geleceği, bu şekilde yeryüzüne ezilenlerin, aşağılanlanların varis ve önder olacağı ve nihayet Allah’ın “adalet ve barış yurdu (*Da’rus-Selam*) kurma çağrısının (10/25) işte bu şekilde tahakkuk edeceği mesajları verilmektedir...

⁹ HALİFE: Bkz. 2/30. ayet dipnotu.

¹⁰ ADALET: Bkz. 4/58. ayet dipnotu.

¹¹ HEVA: Bkz. 25/43. ayet dipnotu.

¹² Demek ki “yeryüzü önderliğinin” (*hilafet*) dört esaslı şartı vardır: 1- İnsanlar arasında ayırım yapmadan tam bir adalet ve eşitlikle hükmetmek. 2- Heva ve hevese uymamak. Yani arzu, keyif, şehvet, lüks hayat özlemi, makam ve mevki tutkusu, para hırsı, ele geçirme sevdası, tahakküm dürtüsü, içki, kumar ve eğlence tutkusu, gösteriş merakı, kendine yontma, zimmetine geçirme, kişisel kariyer ve şahsî ikbal hesapları vs. ile hareket etmemek. Saf bir yürek temizliği içinde kendini adalete adanmak 3- Hesap gününü unutmamak. Yani insanlığın bir gün Allah’ın huzuruna çıkacağını, olup biten her şeyin zerresine kadar hesabının görüleceği bir ilâhî yargılama gününün olduğuna inanmak ve her adımını buna göre atmak. 4- Allah’ın yolundan sapmamak. Yani doğruluk ve dürüstlük yolundan (*sırat-ı mustakim*) ayrılmamak ki buna Kur’an yukarıdan aşağıya Allah’ın ipi *hablulah* (3/112), aşağıdan yukarıya insanlığın ipi *hablunnâs* (3/112) ve insanlığın gören gözü ve sızlayan vicdanı *basâiru li’n-nâs* (45/20) olmak demektedir...

27- BİZ göğü, yeri ve arasındakileri kâfirlerin sandığı gibi boş yere yaratmadık. Cehennemi boylayacak o kâfirlerin vay haline!

28- Yoksa iman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanları yeryüzünü karıştıranlarla bir mi tutsaydık? Allah bilinciyle yaşayanları, hiç yoldan çıkmışlarla aynı kefeye koyar mıyız?

29- Çağlar boyu yankısı sürececek bu kitabı, sana, akli ve vicdanı olanlar ayetleri üzerinde düşünsünler ve ibret alsınlar diye indirdik.

30- YİNE Davud'a Süleyman'ı bahsettik. O ne güzel kuldu. Bütün ömrünü Allah'ı yüceltmeye ve O'nun ile yürümeye¹³ adanmıştı.

31- Kendisine akşamüstü üçayağını basıp dördüncüsünü tırnağının üzerine dikerek durabilen safkan koşu atları gösterildiğinde bile. 32- "Ben güzel olan her şeyi severim çünkü bana Rab-bimi hatırlatır" derdi. Atlar gözden kayboluncaya kadar böyle söylenirdi.

33- Sonra "geri getirin onları bana" der bacaklarını ve boyunlarını şefkatle sıvazlardı.

34- Bakın, Süleyman'ı imtihan etmiş-tik. Sağlığı öyle bozulmuştu ki tahtında sanki bir ceset oturuyordu. Sonra dönüp tekrar sağlığına kavuşunca¹⁴ 35- "Rabbim, beni affet ve bana ardından kimsenin ulaşamayacağı görkemli bir egemenlik ver. Çünkü Sen daima veren elsin; bundan hiç şüphem yok" diye dua etmişti.

36- Bu tevazu karşısında Biz de rüzgârı onun emrine verdik. Emriyle istediği yöne kolayca akardı. 37-Bozgunculuk

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ
كَفَرُوا قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ النَّارِ ﴿٣٧﴾ أَمْ يَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ يُجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ
﴿٣٨﴾ كَذَلِكَ نُنزِّلُ آيَاتِكَ لِيَدَّبَرُوا آيَاتِهِ وَلِيَسْتَكْبَرُوا
الْآيَاتِ ﴿٣٩﴾ وَوَهَبْنَا لِذَاوُدَ سُلَيْمَانَ نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿٤٠﴾
إِذْ عَرَّضْنَاكَ بِالْعِشِيِّ صَالِحًا لِمَجَادٍ ﴿٤١﴾ فَقَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ
حُبَّ الْخَيْرِ عِنْدَ رَبِّي حَتَّى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿٤٢﴾ رُدُّوْهَا عَلَيَّ
فَطَفِقْتُ مَخَالِبَ السُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ ﴿٤٣﴾ وَلَقَدْ قَتَلْنَا سُلَيْمَانَ
وَالْقَيْنَا عَلَى رُءُوسِهِمْ جَسَدًا إِنَّ أَتَابَ ﴿٤٤﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَرَحِمَةً
مِنْكَ لَا يَنْبَغِي لِجَدِيدٍ مِنْ عِبْدِي أَنْ أَتَى الْوَهَابَ ﴿٤٥﴾ فَصَوَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ
مُجْرِي بَأْمِرِهِ رِيحًا حَيْثُ شَاءَ ﴿٤٦﴾ وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بِنَاءٍ وَعَمَارٍ
﴿٤٧﴾ وَأَحْرَقَ مَعْرَبِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٤٨﴾ هَذَا عَطَاؤُنَا وَمَنْ
أَوْامِكَ بَعْدَ حِسَابٍ ﴿٤٩﴾ وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحَسْرَتًا يَابِ
﴿٥٠﴾ وَادْكُرْ عَبْدًا نَأُوْتُ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ
بُضْبٍ وَعَذَابٍ ﴿٥١﴾ أَرَأَيْتَ بَرِّجًا هَذَا مِمَّا مَعْتَلَّ بِأَرْدٍ وَشَرَابٍ ﴿٥٢﴾

çıkararak bütün yapı ustalarını ve dalgıçlıkları da emrine verdik. 38- Ve zincirlerle bağlanmış diğerlerini de...¹⁵

39- "İşte bu bizim engin cömertliğimizdir. Artık dilersen başkasına ver, dilersen verme, hesabı yok" dedik.¹⁶

40- Dahası ona katımızda bir yakınlık ve güzel bir dönüş hazırladık, hiç kuşkusuz.

41- KULUMUZ Eyyub'u da hatırla. Hani bir zamanlar Rabbine şöyle seslenmişti: "Şeytan şu acı ve dert dolu hayatımdan iyice ümidimi kesmemi telkin edip duruyor."¹⁷

42- Biz de: "Ayağını yere sağlam bas! İşte sana yıkanılacak ve içilecek soğuk bir su." dedik.¹⁸

¹³ EVVAB: Bkz. 78/38. ayet dipnotu.

¹⁴ Harfi harfine: “Muhakkak ki Biz Süleyman’ı imtihan ettik. Tahtının üstüne bir ceset bıraktık. Sonra yöneldi.”

¹⁵ Hz. Davud ve Süleyman kıssalarını etraflarında örülen mitoloji ve hurafelerden arındırarak kendi etkin tarihselliği içinde anlama ve bunlar üzerinden verilemek istenen evrensel mesajlara dair yorumlamalar için ayrıca Bkz. 27/15–44. ayetler ve tüm dipnotları.

¹⁶ Dikkat edilirse sure müşriklerin “kala kala vahiy indirmek bu adama (öksüz Muhammed) mı kaldı” itirazları altında aşağılanan Hz. Peygamber’e Mekke döneminin ilk 3–4. yıllarında gelen bu ayetler nasihatlerle başlamış, mutlu gelecek, büyük zafer ve yeryüzü egemenliğinin yakın olduğu müjdesini verme sadedinde Hz. Davud örneğinden konuya girilmişti. Ardından söz Süleyman’a getirildi. Hz. Davud örneğinde yeryüzünde halife (önder) olmanın, mülk ve egemenlik kurmanın olmazsa olmaz dört şartı sıralandı. Hz. Süleyman örneğinde de egemen olduktan sonra iktidar gücünün nasıl kullanılacağı, bunun olmazsa olmazları sıralanıyor. Demek ki gerçek bir adalet devleti yöneticisi: 1- Ömrünü Allah ile yürümeyle adanmalı. 2- Her güzelliği kendinden bilmeli. 3- Varlıkta yoklukta, hastalıkta sıhhatte, iyi günde kötü günde daima mütevazı, alçak gönüllü olmalı. Ne oldum değil ne olacağım ona bakmalıdır. Eğer böyle olursa yeryüzünde bir egemenlik kurmanın Allah katında bir “anlamı” olur. Aksi halde kuru bir cihangirlik davası olur ki “ha bir kuru emektir”...

¹⁷ Harfi harfine: “Şeytan bana azap ve yorgunluk dokundurdu.”

¹⁸ Bu ayet iki türlü yorumlanabilir: 1- Allah Hz. Eyyub’a ayağını yere kuvvetlice vurmasını istemiş, o da vurunca yerden soğuk su fışkırmış, o da bundan yıkanıp temizlenerek sağlığına kavuşmuştur 2- Allah Hz. Eyyub’a ayağını yere sağlam basmasını, yani güçlülere göğüs germesini, sabretmesini, şeytanın telkinleri ile yılgınlığa ve bezginliğe düşmemesini, her zorluğun sonunda kolaylık olduğunu, kendisini kurtaracak, düze çıkaracak, temizleyecek, su gibi hayat verecek enerjinin bu direnme gücünde (sabır) olduğunu söylemiştir... Demek ki Mekke döneminin ilk yalnızlık yıllarında bu tür ayetler Hz. Peygamber ve etrafındakilere tabiri caizse “ilâç” gibi gelmiştir. Onlar yukarıdaki iki yoruma göre bu ayetleri şu iki şekilde anlamış olmalılar: 1- Güçlülere göğüs germeli, bu müşriklerin eziyetlerine sabretmeliyiz. Allah Eyyub’a gökten mucize indirdiği gibi bize de her an indirebilir 2- Güçlülere göğüs germeli, bu müşriklerin eziyetlerine direnmeliyiz. Sabrın sonu selâmettir. Eyyub sabrı ile (direnme gücü ile) nasıl selâmete çıkmışsa bizde direndiğimiz takdirde selâmete çıkabiliriz. Sabır acıdır, ama meyvesi tatlıdır. Mucize güçlülere göğüs germenin, kendi ayakları üzerinde durmanın, direnmenin bizzat kendisindedir. Bize hayat verecek pınarlar bu direnişin içinden fışkırıp çıkacaktır... Her iki halde de Eyyub tarihsel kişiliği üzerinden verilmek istenen evrensel mesaj, insanoğlunu temizleyecek hayat suyunun Türkçe’de “yılgınlık yok direniş var” sözünde de gayet güzel ifade edildiği gibi “sabır” dediğimiz bitmez tükenmez enerji olduğudur...

43- Böylece Eyyub'a sevgi ve merhametimizin inışıyle O'nunla beraber olanlar giderek ikiye katlandı. Akli ve vicdani olanlar düşünüp ibret al-sın artık.

44- Bir de: "Elinle bir demet al da onunla vur; sözünde durmamazlık et-me" dedik.¹⁹ Doğrusu Biz onu olağā-nüstü direnme gücüne²⁰ sahip birisi olarak bulduk. Ömrünü Allah ile yürü-meye adanmış, ne güzel bir kuldu o!

45- İBRAHİMİ, İshak'ı ve Yakup'u ha-tırla. Bunlar kalp gözleri açık,²¹ iradele-ri güçlü kullarımızdı.

46- Saf bir yürek temizliği içinde ahi-ret yurdunu düşünmeleri sebebiyle on-ları katıksız bir imana sahip kılmıştık.

47- Çünkü onlar bizim gözümüzde nadiren bulunan seçilmiş, erdemli in-sanlardı.

48- İsmail'i, Elyesa'ı ve Zülkifl'i de ha-tırla! Hepsi de erdemli kimselerdi...

49- İŞTE BU dinlediğiniz, kendi özü-nüzdekini hatırlatmadır. Allah bilinciyle yaşayanları mutlu bir gelecek bekli-yor; hiç şüphemiz olmasın.

50- Onlar kapıları ardına kadar açıl-mış sonsuz mutluluk cennetlerine girecek. 51- Orada uzanıp dinlenecekler, her türlü meyve ve içecek istedikleri an yanlarında olacak. 52-Yanlarında gözle-rinin içine bakan harika eşleri olacak.

53- İşte bu hesap günü için size veri-len sözdür.

54- Bu bizim hiç tükenmeyecek engin cömertliğimizdir.

55- Bu böyledir. Fakat sınırları çiğne-yip geçerek tağutluk²² yapanları ise kö-tü bir gelecek bekliyor, 56-Hepsi ce-

وَوَعَىٰ آلَهُ أَهْلَهُ وَسَلَّمَ لَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذَكَرَىٰ لِأُولَىٰ الْأَنْبِيَاءِ
 ٤٣ وَخَذِيذِيذًا مِّنْهُنَّ مَا خَيْرٌ بِهَا وَلَا تَحْسَبَنَّ أَنَا جَدْنَاهُ صَابِرًا
 نِّعْمَ الْعِبَادَةِ ۗ أُولَٰئِكَ أَصَابُوا ۗ وَأَذْكُرْ عِبَادَنَا بِرَحْمَتِهِمْ وَابْتِغُوا بِعَفْوِ
 أُولَىٰ الْأَنْبِيَاءِ وَالْأَبْصَارِ ۗ إِنَّا أَخْلَصْنَا لَهُمْ جَنَّاتٍ لِّصَوِّ ذَكَرَى
 الدَّارِ ۗ وَأَنَّهُمْ عِندَنَا مِنَ الْمُصْطَقِينَ الْأَخْيَارِ ۗ وَأَذْكُرْ إِبْرَاهِيمَ
 وَالتَّيْسَعِ وَذَا الْكَلْبِ وَكُلَّ مَن لَّنَ الْأَخْيَارِ ۗ هَذَا ذِكْرٌ وَإِن
 لِلتَّيْسَعِ لِحُسْنِ مَّآبٍ ۗ جَنَّاتٍ عِندَ رَبِّكَ لَمْ يَلْمِزْهَا أَهْلُهَا
 مُتَكَبِّرِينَ بِهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ ۗ وَعِندَهُمْ
 قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ الْأَرْبَابِ ۗ هَذَا مَا وَعَدُونَا لِيَوْمِ الْحِسَابِ ۗ
 إِنَّ هَذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِنْ نَّعَادٍ ۗ هَذَا وَإِنَّا لِلطَّاغِيَةِ لَنَسْرُ
 مَّآبٍ ۗ جَحِيمٌ صَلَوَاتُهَا فِي سَمَاءِ الْمَهَادِ ۗ هَذَا فَلْيَذُوقُوهُ
 حَبِيبَةً وَعَسَاقٍ ۗ وَأَنزَلْنَا مِنْ سَمَاءِ آذَانٍ ۗ هَذَا فَوْجٌ مُّنتَقِمٌ
 مِمَّا كَانُوا يَجْرِمُونَ ۗ هَهُمْ صَالُوا النَّارَ ۗ قَالُوا بَلْ أَنشَأَ
 لَنَا مَرْجًا كَمَا كُنَّا نَقُولُ ۗ قَدْ سَمِعْنَا لَكَ فِي سَمَاءِ الْقُرْآنِ ۗ
 قَالُوا رَبَّنَا إِنَّا قَدْ آمَنَّا بِمَا نُنَادِيكَ فَكُنْ لَنَا صِدْقًا فِي النَّارِ ۗ

hennemi boylayacak, ne berbat bir ya-taktır orası! 57-Onlara kaynar su ve irin içirilecek, tatsınlar bakalım nasılmış? 58- İşte bu şekilde azap üstüne azap ta-dacaklar, 59- O tağutlara: "İşte peşinize taktığınız kalabalıklar" denince "Rahat yüzü görmesinler, hepsinin canı cehen-neme" diyecekler.

60- Kalabalıklar: "Hayır, asıl siz rahat yüzü görmeyin. Sizin yüzünüzden bu hallere düştük. Şu girdiğimiz yere bakın, ne korkunç" diyecekler.

61- "Ey Rabbimiz, bizi bu hallere düşü-renlerin cehennem azabını kat kat artır" diyecekler.

¹⁹ Rivayete göre Hz. Eyyub iyileşirse bir takım aksilikler yaptığı anlaşılan hanımına yüz sopa vuracağına dair yemin etmişti. İyileşince bu yeminini tutması için Allah ona eline bir demet ot alıp yüz kez vurmasını söyledi. Peki, bu olayın anlatılmasından maksat nedir? Bununla Kur'an okuyucularına ne mesajlar veriliyor? Bu tür bir olay neden ayetleştirilmiş? Öyle görünüyor ki bu olay "sözün ve merhametin" asıl olduğu mesajını vermektedir. Hz. Eyyub kıssasının temel mesajı olan "sabr" konusu işlenirken arada "söz ve merhamet" de teyit ediliyor. Bir taraftan yemininde yani bir şeyi yapacağına dair verdiği bir sözde duramazlık etme, arkasında duramayacağı bir sözü söyleme. Söyledinsé mutlaka yerine getir. Çünkü söz namustur. Sözü olmayanın namusu da yoktur" demeye getiriliyor. Diğer yandan da sözün de üstünde olan değer "merhamet" olduğu vurgulanıyor. İnsan ağzından çıkan söze bağlıdır, söz de merhamete mesajı veriliyor. Nitekim Türkçe'de "hayvan yularından adam ikrarından bağlanır" sözü bu manayı çağrıştırır. Rivayete göre Hz. Peygambere zina etmiş bir deri bir kemik sıkıca bir adam getirirler. "İçinde yüz çöpü bulan bir hurma salkımı alıp ona onunla bir kere vurun" der (Ebu Davud, İbni Mace) Demek ki "nikâh sözünü" ihlâl edip sözünü yani "nomos"unu (namusunu) çiğneyen birisi eğer üç sopada canı çıkacak birisiyse illâ yüz sopa diye tutturmanın bir anlamı yoktur. Çünkü ceza, hadd dediğimiz şey de Allah'ın sözüdür ve Allah bu sözleri âlemlere rahmet yani insanlıkta sevgi ve merhamet yayılsın diye indirmiştir. Aracı amaç haline getirmenin de anlamı yoktur. Adam öldürme olayında kısas, diyet, tazminat vs. önerildikten sonra "affetseniz daha iyi olur" denmesi de bu yaklaşımı yansıtır. İşte Eyyub kıssasının cümle arasında geçen bu olayında da bu erdemli tutuma dikkat çekiliyor (Alahu a'lem).

²⁰ SABİR: Bkz. 2/45. ayet dipnotu.

²¹ BASİRET: Bkz. 12/108. ayet dipnotu.

²² TAĞUT: Bkz. 2/256. ayet dipnotu.

62- Ve ekleyecekler: “Bir zamanlar hor görüp aşağıladığımız o adamlar da nerede? 63-Kendileriyle alay edip duruyorduk. Yoksa buradalar da biz mi göremiyoruz...”

64- Cehennemi boylamış olanların birbiriyle tartışması işte böyle olacak; hiç şüphemiz olmasın, hiç!

65- ÖYLEYSE HAYKIR: “Ben sadece uyanışa çağırırım. Karşı konulmaz gücüyle tek Allah’tan başka hiç bir Tanrı yoktur. 66- Göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin güçlü ve bağışlayıcı Rabbi O’dur 67- Bakın bu Kur’an muazzam mesajlar veriyor. 68- Ona nasıl aldırış etmezsiniz? 69- Gerçi melekler yüce mecliste tartışırken ben orada yoktum, 70-Fakat ben apaçık bir uyanışa çağırıldığım için o bilgi bana vahyolunuyor...”

71- Hani bir zamanlar Rabbin meleklerle demişti ki: “Ben çamurdan bir insan yaratacağım. 72-Ona son şeklini verip ruhumdan üfleyince onu selâmlayım!”²³

73- Bunun üzerine meleklerin hepsi toptan selâma durdular.

74- Yalnız İblis büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu.

75- Allah: “Ey İblis, kendi elimle yarattığımı selâmlamaktan seni alıkoyan nedir? Büyüklük taslayıp kendini üstün mü görüyorsun?” dedi.

76- İblis: “Ben ondan hayırlıyım. Beni ateşten, onu ise çamurdan yarattın.”

77- Allah: “Hemen çık oradan, çünkü

وَقَالُوا مَا لَنَا لَنَزَىٰ رَجُلًا كَانَتْ هُمُومٌ مِنَ الْأَشْرَارِ ﴿٦٢﴾ أَتَّخَذْنَا هُمُومًا
 أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمْ لَابِسَارُ ﴿٦٣﴾ إِنَّ ذَلِكَ لَنُحُوحٌ حَاصِدٌ هَمَلٌ لَّنَارِ ﴿٦٤﴾
 قُلْنَا إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَمَا مِثْلُ اللَّهِ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٦٥﴾ رَبُّ
 السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾ قُلُوبُهُمْ أَكْثَرُ
 غَفْلَةً مِّنْ أَعْيُنِهِمْ أَذَلُّ عَلَىٰ ذِي الْأَلْبَابِ ﴿٦٧﴾ مَا كَانَ لِي مِنْ عِلْمٍ إِلَّا الَّذِي آتَىٰ
 بِي خَيْرًا مِّنْ أَعْيُنِهِمْ أَنِّي لَبِيسٌ مِّثْلُكُمْ وَإِنِّي لَأَنذِرُكُمْ يَوْمَ يَأْتِي السَّمَاءَ
 دُخَانٌ مُّطْرًا ﴿٦٨﴾ فَتُكْفَرُ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ وَأَكْفَرُ ﴿٦٩﴾ وَقَدْ كَفَرْنَا
 مِن قَبْلُ مِنْهَا وَإِنَّا لَنَنظُرُكُمْ مِنْ قَبْلِ يَوْمِ الْوَعْدِ لَكُلِّ قَوْمٍ لَّعْنَةٌ
 مِّنَّا وَبِئْسَ مَا تَكْتُمُونَ ﴿٧٠﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧٢﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧٣﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧٤﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧٥﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧٦﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧٧﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧٨﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧٩﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٠﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨١﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٢﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٣﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٦﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٧﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٨﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٩﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩١﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٢﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٥﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٨﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٩﴾ قُلْ إِنَّمَا أَدْعِيكُمْ لِتَتَّقُوا اللَّهَ يَوْمَ تَكْفُرُونَ
 بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٠﴾

artık sen kovuldun. 78- Lânetim kıyamete kadar senin üzerindedir, kesinlikle” buyurdu.

79- İblis: “Ey Rabbim, o halde insanların diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver” dedi.

80-81- Allah: “Peki, isteğin mühlet verildi” buyurdu. 82- İblis: “Öyleyse bütün yüceliğinle tanışım ol ki onların hepsini sapıtıp yoldan çıkaracağım. 83- Fakat saf bir yürek temizliği içinde sana bağlı olanları sapıtacağımı sanmıyorum, onlar hariç” dedi.

²³ SECDE: Bkz. 7/11. ayet dipnotu.

قَالَ فَاحْزُوْا لِمَ قَوْلٍ ﴿٨٤﴾ لَا تَأْتِيَنَّكُمْ مِّنْكُمْ وَيَتَّبِعْكُمْ مِّنْكُمْ
 أَجْمَعِينَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ
 ﴿٨٦﴾ إِنَّهُ هُوَ الَّذِي ذَكَرَ لِلْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿٨٨﴾

84- Allah buyurdu: “Gerçeği sadece gerçeği söylüyorum 85- Açın kulağınızı! Cehennemi sizinle ve sana uyanlarla tıka basa dolduracağım; hiç şüphenez olmasın.”

86- HAYKIR YÜZLERİNE: “Yaptığım peygamberliğe karşı sizden maddî bir karşılık beklemiyorum. Ben olduğundan fazla görünmeye çalışan birisi de değilim.

87- Şu Kur’an insanlığa kendi özünü hatırlatmadan başka bir şey değildir!

88- Zaman onu haklı çıkaracak; bunu bir gün anlayacaksınız, kesinlikle!

39- ZÜMER SURESİ

Mekke'de inmiştir, 75 ayettir. Surenin son bölümünde (71-75) kâfirlerin cehenneme, Allah bilinciyle yaşayanların (*muttaki*) cennete giriş sahneleri çarpıcı tasvirlerle canlandırılırken kullanılan "gruplar, zümreler halinde" (*zumerâ*) kelimesi sureyi isim olmuş görünmektedir. Surenin ana teması Allah'ın birliği (*tevhid*), bölünmez bütünlüğü (*samed*) ve insanlık tarihinin sonundaki nihâi yüzleşme/hesaplaşma için mezarlardan kalkış (*kıyamet* ve *ahiret*) etrafında döner...

39-ZÜMER SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 75 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ
SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- Bu kitabın indirilişi, güç ve bilgelik¹ sahibi Allah tarafından dır.

2- Biz sana kitabı gerçeğin ta kendisi olarak indirdik; bundan hiç şüphen olmasın. Onun için saf bir yürek temizliği içinde² dine yönel ve Allah için çalış, O'na ibadet et.³

3- İyi bil ki saf bir yürek temizliğine dayalı din yalnızca Allah'ındır. O'ndan başkasını yâr ve yardımcı edinenler: "Biz onlara sadece bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz" diyorlar. Allah onların aralarında tartışıp durdukları konularda son noktayı koyacaktır; bundan hiç şüpheniz olmasın. Yalancı ve nankör birini Allah doğru yola çıkaracak değil herhâlde...

4- Eğer Allah bir çocuk edinmek isteseydi yaratmakta olduklarından dilediğini seçerdi.⁴ O bundan uzaktır. O tek ve karşı konulmaz Allah'tır.

5- O gökleri ve yeri gerçeğin ta kendisi olarak yarattı. Gece gündüze sarılıyor gündüz geceye. Aya ve güneşe yolunu çizmiş, her biri belli bir süreye doğru akıyor. Uyanın! Güçlü olan O'dur, bağışlayıcı O'dur.

¹ HİKMET: Bkz. 17/39. ayet dipnotu.

² İHLÂS: Bkz. 15/39. ayet dipnotu.

³ İBADET: Bkz. 109/2. ayet dipnotu.

⁴ Yani: Farzedin ki Allah bir evlât edinmek istiyor. O'na evlât olarak uygun gördüğünüz kim olursa olsun o, Allah'ın yarattığından başka bir şey olmayacaktır. Dolaşısıyla Allah'ın kendi dışındakilerle ilişkisi halik-mahlûk (yaratan-yaratılan) ilişkisidir, vâlid-mevlûd (doğuran-doğurulan) ilişkisi değil...

6- O sizi tek bir özden yarattı, sonra ondan bir çift varettiler.⁵ Size evcil hayvanlardan sekiz çift bahşetti.⁶ Sizleri annelerinizin karınlarında üç karanlık katman içinde peş peşe yaratılış safhalarından geçirerek yaratıyor.⁷ İşte Rabbiniz Allah budur! Egemenlik O'nundur, O'ndan başka Tanrı yoktur. O'na nasıl aldırış etmezsiniz?

7- Eğer nankörlük ederseniz unutmayın ki Allah'ın size ihtiyacı yoktur. Fakat O yine de kulları adına nankörlüğe razı olmaz. Eğer şükrederseniz, sizin adınıza ona razı olur. Hiçkimse bir başkasının yükünü yüklenemez.⁸ Dönüp dolaşıp Rabbinize geleceksiniz. O zaman size bütün yaptıklarınızı haber verecek. O insanların içlerinden ne geçirdiklerini en ince ayrıntısına varıncaya kadar biliyor; bundan hiç şüpheleniz olmasın.

8- İnsana bir sıkıntı dokunduğu zaman yalvararak Rabbine dua eder. Sonra kendisine bir nimet bahşedilince az önce O'na yalvaran sanki kendisi değilmiş gibi yolundan sapıtmak için ortaklar koşmaya başlar. Böylelerine söyle: "Hele biraz kâfirlik etmenin tadını çıkarın bakalım, cehennemin dibini boylayacaksınız!"

9- Hiç böyle birisi gece saatlerinde kalkan, secdeye kapanan ayakta duran, daima vazifesini yapan, ahireti hesaba katan ve Rabbinin sevgi ve merhameti-

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلْ مِنْهَا زَوْجَهَا وَانزَلَ لَكُمْ
مِنْ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا
مِنْ بَيْنِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ
إِلَّا هُوَ قَاتِي الضُّرُوفِ ⑤ إِنْ كَفَرُوا قَاتِنَا اللَّهُ عَنِّي عَنكُمْ وَلَا
يَرْضَى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ إِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ
وِزْرَ أُخْرَىٰ يُسْأَلُ رَبُّكُمْ مَرْجِعَكُمْ فَيُنشِرُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا عَلَىٰ عَذَابِ اللَّهِ الْمُصَّدِّقِينَ ⑥ وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ
ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُبِيتًا إِلَيْهِ إِذَا تَوَلَّىٰ بَعْضٌ مِّنْهُ نَفْسًا
مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِنْ قَبْلٍ وَجَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ أَتَّادٍ لِّغَضَلٍ
عَنْ سَبِيلِهِ قُلُوبًا يَّكْفُرُكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَعْيُنِ النَّارِ ⑧ أَمْ مَوْ قَانَتْ
أَنَاءَ الْيَتْلِ سَاجِدًا وَمَأْتَمًا يُخَذُّرَ الْأَبْنَعُ وَيَرْجُوا رَحْمَةً رَبِّهِ
قُلْ مَلِئْتُ سَوَىٰ الَّذِينَ يَسْمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يُتَذَكَّرُ
أُولُو الْأَلْبَابِ ⑩ قُلْ أَعْبَادُ الَّذِينَ آمَنُوا رَبِّكُمْ
لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَأَرْضُ اللَّهِ
وَأَسْعَىٰ إِنَّمَا يُؤْتِي الْقَصِيرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ⑪

ni uman kimse gibi olur mu? Söyle onlara; "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Ancak akıl ve vicdan sahipleri anlar bunu...

10- "Ey iman eden kullarım! Rabbinizin öfkesini çekmekten sakının. Bu dünyada güzellik yapanlara güzellik vardır. Allah'ın arzı geniştir. Güçlüklere göğüs germesini bilenler karşılıklarını umulmadık bir şekilde alacaklardır."

⁵ NEFS-İ VAHİDE: Bkz. 4/1. ayet dipnotu.

⁶ Yani: Erkeli dişili dört tür; koyun, keçi, deve, öküz... Demek ki Kur'an'dan önceki eski dünya dinlerinde sanıldığı gibi bu ve buna benzer hayvanlar "Tanrıların hayvanları" değildir. İnek (boğa) Mısır Tanrısı İzus'un, Aslan Mezopotamya Tanrısı

ları *Ningursu*, *Ninlil* ve *Iştar*'ın, yılan-ejderha Babil Tanrısı *Marduk*'un, at güneş Tanrısı *Utu*'nun, köpek Tanrıça *Gula*'nın, kablumbağa ve keçi-balık Asur'un su Tanrısı *Enki*'nin hayvanı değildir. Tanrılar bu hayvanların üzerine biniyor da değildir. Bunların üzerine siz biniyorsunuz. Bunlar mucize, kehanet, tılsım, uğur, büyü vesileleri vs. değildir. Bunlar insanlara kimi faydaları dokunan Allah'ın yarattığı bir takım canlı hayvan türleridir, hepsi bu!

⁷ Bugünkü biyolojik verilere göre rahim içe doğru üç katmandan meydana gelmektedir; Parametrium (ilk) Miometrium (orta), ve Endometrium (son) katmanlar. Bu katmanlar ısı, su ve ışık geçirmez zarlarla kaplanmıştır.

⁸ VİZR: Bkz. 53/38. ayet dipnotu.

11- Söyle onlara: “Ben dini saf bir yürek temizliği içinde yaşayarak sadece Allah için çalışıp ibadet etmekle 12- Ve Müslümanların⁹ öncüsü olmakla emrolundum.

13- Söyle onlara: “Rabbime isyan edersem büyük bir günün azabından korkarım. 14- Ben dinimi saf bir yürek temizliği içinde yaşayarak yalnızca O'nun için çalışıp ibadet ediyorum.

15-Siz de O'ndan başka kimi istiyorsanız varın O'na kul olun. Asıl kaybedenler kıyamet günü kendilerine ve ailelerine yazık edenler olacaktır. Evet, işte göz göre göre kaybediş budur.

16- Onları üstlerinden ve altlarından alevler saracak. Allah kullarını işte böyle korkutuyor. Ey kullarım! Benim öfkemi çekmekten sakının!

17- Tağut'a¹⁰ tapınmaktan kaçınıp Allah'a yönelenlere müjdeler olsun! Haydi, müjde ver kullarıma!

18- Onlar sözü dinleyip en güzeline uyanlardır.¹¹ İşte onlar Allah'ın doğru yolda yürüttüğü kimselerdir. İşte akıl ve vicdan sahipleri¹² bunlardır.

19- Peki azaba müstahak olmuş birisi böyle olabilir mi? Bir kere ateşe girdikten sonra sen mi çıkaracaksın onu?

20- Fakat Rablerinin öfkesini çekmekten sakınanları altlarından ırmaklar akan kat kat yapılmış odalar ve balkonlu köşkler bekliyor. Bu Allah'ın sözü-

قُلْ إِنَّمَا أَدْعُوا إِلَىٰ مَا كُنْتُ لَآ أُكْفَرُ بِهِ ۚ إِنَّ عِبَادَةَ اللَّهِ مَخْلِصًا لَهُ الْبَدْنَ ۖ وَأُخْرَتُ لِأَنَّ أَكُونَ
أَوَّلَ الْمُتَّبِعِينَ ۗ قُلْ إِنِّي أَخَافُ أَنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ
عَظِيمٍ ۗ قُلْ اللَّهُ أَعْبُدْ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي ۗ فاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ
مِنْ دُونِهِ ۗ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا نَارُ جَهَنَّمَ خَيْرٌ وَأَنْفُسُهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ ۗ أَلَيْسَ ذَلِكَ مَبْعُوثًا لِّلَّذِينَ كَفَرُوا ۗ قُلْ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا مِنَ النَّارِ
وَمِنْ حَمَلِهِ ظُلْمًا لِّلَّذِينَ كَفَرُوا ۗ اللَّهُ يُعَذِّبُ عِبَادَهُ بِمَا عَابَدُوا ۗ قُلْ مَنْ
وَ الَّذِي يَجْتَنِبُوا قَوْلَ أَغْوَىٰ زَيْنَبُ وَ مَا وَ آتَا بَوَّالًا إِلَى اللَّهِ هُوَ الْبَشَرُ
فَبَشِّرْ عِبَادَ ۗ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ الْقَوْلَ يَتَعَمَّدُونَ أَحْسَنَهُ
أُولَٰئِكَ الَّذِينَ عَلَيْهِمُ اللَّهُ وَإِلَيْكَ أَمْرُؤُهُمْ ۗ أَلَا تَأْتِيكَ
سُورَةُ الْآدَاءِ ۗ قُلْ أَفَأَنْتُمْ تُنْفِقُونَ مِنَ النَّارِ ۗ لَكِنِ
الَّذِينَ آمَنُوا رَبَّهُمْ حَقٌّ مُّبِينٌ ۗ عَرَفُوا نِعْمَتَ رَبِّهِمْ كَيْفَ
يَجْرِي مِنَ جَنَّتِهَا ۗ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ لَا يُخَلِّفُ اللَّهُ الْمِعَادَ ۗ أَلَمْ تَرَ
أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَ سُبُحًا فِي الْأَرْضِ فَجَاءَ بِهَا
بِهِ رِزْقًا ۗ فَخَلَقْنَا الْوَاوَةَ لِيَأْتِيَ بِسُبْحٍ ۗ فَتَرَىٰ مِنْهُ صُفْرًا ثُمَّ
يَجْعَلُهُ حُطَامًا ۗ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا لِّلَّذِينَ كَفَرُوا ۗ

dür, Allah sözünden dönmeyiz.

21- ALLAH'IN gökten yağmur indirip onu bir yoluyla yeryüzündeki kaynaklara ulaştırıp durduğunu nasıl görmezler? Dahası onunla çeşitli renklerde ekinler bitirdiğini, sonra o ekini kuruttuğunu, sararıp soldurarak çerçöp haline getirdiğini nasıl görmezler? Bunda akıl ve vicdan sahipleri için ibretler vardır; hiç şüphemiz olmasın.

⁹ MÜSLÜMAN: Bkz. 68/35. ayet dipnotu.

¹⁰ TAĞUT: Bkz. 2/256. ayet dipnotu.

¹¹ Demek ki ayetten şu mesajları çıkarmak mümkündür: 1- Herkes sözünü medenî ölçüler içinde söyleyebilmelidir. Düşünce ve düşünceyi ifade özgürlüğünün

önünde hiç bir engel olmamalıdır. Bir Müslüman Allah'ı, peygamberi ve ahireti inkâr eden birisini bile sonuna kadar dinlemesini bilmelidir. 2- Söylenen bir söze karşı çıkma ve eleştirme özgürlüğü olmalıdır. Kimse son sözü söyleme hakkını kendinde görmemelidir. Herkesin sözünün doğru mu yanlış mı olduğu tartışmaya açık olmalıdır. 4- Söylenen bir söz kimden gelirse gelsin doğru olabileceği gibi yanlış da olabilir. Bunun anlamanın yolu dinlemesini ve eleştirmesini bilmekten geçer. Aksi halde doğru ile yanlış ortaya çıkmaz. 5- Esasında kimin söylediği değil ne söylediği önemlidir. Zira ayette "sözü dinleyip güzeline uymaktan" bahsediliyor. "Sözü kimin söylediğine bakıp reddetmekten" değil. Bir sözü kimin söylediğine bakmak kişiyi dikkatli ve uyanık kılabilir, ama sırf bununla hakikat yolculuğu olmaz...

¹² ULU'L-ELBAB: Bkz. 12/111. ayet dipnotu.

22- Allah'ın göğsünü İslâm'a açtığı kimseye Rabbinden bir aydınlanma¹³ gelmiş değil midir? O halde Allah'ı unutmaktan yürekleri kararmışlara yazıklar olsun! Onlar açıkça sapıtıp gitmişlerdir.

23- Allah sözün en güzelini, bir taraftan ana temayı sürekli vurgulayarak, diğer taraftan onu benzetmelerle destekleyerek bir kitap halinde peyderpey indirdi.¹⁴ Onu duyunca Rablerine karşı içlerinde korku ve titreme olanların derileri ürperir. Sonra derileri de kalpleri de Allah'ı hatırlayınca yumuşar. İşte bu Allah'ın yol göstermesidir. Allah onunla lâayık gördüğünü doğru yolda yürütür. Her kimi de Allah şaşırtırsa, artık onu doğru yola getirecek yoktur.

24- O halde kıyamet günü kendini yine kendi kazandıklarından başkası kurtarmayacak olanın hali nice olur?¹⁵ "Tadın bakalım kazanıp durduklarınızı" denilince o zalimlerin halini bir düşünün...

25- Onlardan önceki çağlarda da bütün bunlar yalan diyenler oldu. Yalanlayıp durdukları bir sırada öyle bir azap geldi ki nereden geldiğini anlayamaya fırsatları bile olmadı.

26- Allah onlara dünya hayatında zilleti tattırdı. Ahiret azabı ise daha büyüktür. Keşke bilselerdi.

27- AÇIN KULAĞINIZI! Bu Kur'an'da insanlar için her türlü örneği verdik. Üzerinde düşünüp ibret alsınlar diye.

28- Sade bir Arapça Kur'an olarak indirdik ki Allah bilinci içlerinde iyice yerleşsin.

أَفَنُشْرَحُ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِّن رَّبِّهِ قَوْلًا
لِّلْقَائِمَةِ قُلُوبُهُمْ مِّزْكِرًا لِلَّذِينَ أُوتُواكِتَابَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٧﴾ اللَّهُ
تَزِيلًا خَيْرًا لِّلَّذِينَ آمَنُوا مِنَّا كَمَا آمَنَّا بِهَا مَنَّا قُلُوبُهُمْ
جُلُودًا لِّذِينَ يَخِشُونَ رَبَّهُمْ ثُمَّ بَلِّغْ جُلُودَهُمْ وَقُلُوبَهُمْ إِلَى
ذِكْرِ اللَّهِ ذَٰلِكَ هُدًى لِّلَّذِينَ هَدَى اللَّهُ يَسْمَعُونَ مَرْثِيًّا وَمَنْ يَسْمَعِ
قَوْلَهُ يَرَاهُ يَوْمَ هَٰذَا ﴿٢٨﴾ أَفَنُشْرَحُ لَكُمْ سَوَاءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ دُورًا مَّا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٢٩﴾ كَذَّبَ الَّذِينَ
مِن قَبْلِهِمْ فَاُتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٣٠﴾ فَاذَاقَهُمُ اللَّهُ
الْعَذَابَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْعَذَابُ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ
﴿٣١﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ
لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٣٢﴾ قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ
يَتَّقُونَ ﴿٣٣﴾ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَّجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ
وَرَجُلًا سَلَمًا رَجُلًا مَلِكًا سَيَّوِيًّا مَثَلًا لِّلْحَمْدِ لِلَّهِ تَعَالَى
أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ إِنَّكَ بِنْتُ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ
﴿٣٥﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣٦﴾

29- Bakın, Allah şöyle bir örnek veriyor: Bir adam düşünün... Birbiriyle çekişip duran birçok ortaktan emir alıyor. Bir de tek kişiden emir alan bir adam var... Bu ikisi hiç bir olur mu? Bütün övgüler Allah'ındır, fakat onların çoğu bilgisizdir.

30- Sen de öleceksin, onlar da ölecekler; hiç şüphemiz olmasın.

31- Sonra siz Rabbinizin huzuruna birbirinizden şikâyetçi olarak duruşmaya çıkacaksınız.

¹³ NUR: 24/35. ayet dipnotu.

¹⁴ Harfi harfine: “Allah sözün en güzelini tekrarlanan (mesanî) ve benzetme yapılan (müteşabih) kitap olarak inzal etti.” Öyle görünüyor ki buradaki (*mesanî*) Ali-İmran suresinin girişindeki (*muhkem*) ile aynı manada kullanılıyor. Yani bu ayette geçen mesani-müteşabih ayrımı orada muhkem/müteşabih şeklinde geçiyor. Ayrıca Bkz. “MUHKEM” ve “MUTEŞABİH” 3/7. ayet dipnotu.

¹⁵ Harfi harfine: “Kıyamet günü kötü azaptan kendi yüzünü koruyacak kimse mi olur?” Burada yüz (*vech*) kelimesi bildiğimiz anlamda yüz manasından mecazla insanın kişiliği, kendi kişiliği ile dünyada yaptıkları kastediliyor olmalıdır. Çünkü aynı cümlede bu tür zalimlere “Tadın kendi kazandıklarınızı” ifadesine soruyla giriş yapıldığı anlaşılıyor.

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَبَ بِالْحَقِّ إِذْ جَاءَهُ
 الْبَيِّنَاتُ فِي جَهَنَّمَ مَثُورًا لِّلْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذِي جَاءَهُ
 بِالْبَيِّنَاتِ وَصَدَّقَ بِهَا فَأُوتِيَكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ مَا
 يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ جَزَاءُ الْحَمِيمِينَ ﴿٣٤﴾ لِيَكْفُرَ اللَّهُ
 عَنْهُمْ سَوَاءً الَّذِي عَمِلُوا وَيُحْيِيَهُمْ بِأِحْسَنِ الَّذِي
 كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾ أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّفُونَكَ
 بِالَّذِينَ مَرَدُّوهُمْ وَمَنْ يَضِلَّ لَلَّهِ فَسَالَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾
 وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَسَالَهُ مِنْ ضَلَالٍ أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي
 انْتِقَامٍ ﴿٣٧﴾ وَلَيْسَ لَهُمْ مِنْ تَحَلُّوَاتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
 لَيْقُولَ لَّا اللَّهُ قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ
 أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ مِمَّنْ كَانُوا شُرَكَاءَ اللَّهِ فَلَا يَضُرُّونِي
 وَإِنْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ مِمَّنْ مَنَعَتْ رَبِّي فَلَا يَصْرِفُ
 اللَّهُ عَنْ وَعْدِهِ قَوْلًا عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا عَلَى
 مَكَانَتِكُمْ لِيَأْتِيَ تَايِلٌ فَسَوْفَ تَكْفُرُونَ ﴿٣٩﴾ مَنْ آتَاهُ
 عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٤٠﴾

32- Allah'a olmadık şeyler yakıştıran ve kendisine gelen doğru söze yalan diyen kimseden daha zalim kim olabilir? Böyle kâfirlerin yeri cehennem değilse nedir?

33- Doğru sözü getirene ve onu namus bilenlere gelince, işte onlar Allah bilinciyle yaşayanlardır.

34- Onlara Rablerinin katında ne isterlerse vardır. İşte güzel ahlâk sahiplerine verilecek karşılık budur.

35- Allah onların kötülüklerini silecek. Dünyada güzel ahlâk sahibi olmalarının karşılığını ahirette en güzel şekilde alacaklardır.

36- ALLAH kuluna yeter değil midir? Tutmuşlar seni O'ndan başkalarıyla korutuyorlar. Her kimi Allah şaşırtırsa artık onu doğru yolda yürütecek yoktur.

37- Her kimi de Allah doğru yolda yürütürse onu da şaşırtacak yoktur. Allah güçlüdür, kötülere intikamı vardır, değil mi?

38- Onlara: “Gökleri ve yeri kim yarattı?” diye sorsan kesinlikle “Allah” diyecekler. Sor onlara: “Söylersiniz, Allah bana bir zarar vermek istese Allah’ı bırakıp ta taptıklarınız bunu önleyebilir mi? Veya Allah bana bir nimet vermek istese onlar buna mani olabilirler mi? Ve cevap ver: “Allah bana yeter! Dayananlar hep O’na dayanırlar!”

39- Söyle onlara: “Ey halkım, elinizden geleni ardınıza koymayın. Ben de işimi yapacağım. Çok yakında anlayacaksınız

40- Kimmiş rezil rüsva edecek bir yenilgiye uğrayacak olan ve kimmiş bir daha asla kalkamayacağı o azabın altında kalacak olan...

41- BİZ insanlar için sana gerçeğin ta kendisi¹⁶ olan kitabı indirdik. O halde kim doğru yolu seçerse kendi lehinedir. Her kim de saparsa yalnızca kendi aleyhine sapmış olur. Sen onların bekçisi değilsin.

42- Vefat edenlerin öldüklerinde, uyanırların da uyku anında canlarını çekip alan Allah'tır. Böylece haklarında ölüm kararı verdiklerini tutar, diğerlerini belirlenmiş bir süreye kadar salar. Bunda düşünecek bir halk için ibretler vardır; hiç şüpheniz olmasın.

43- Yoksa Allah'ın yanı sıra araçılar mı¹⁷ edindiler? Sor onlara: "Hiç bir şeye güçleri yetmese ve akılsız olsalar da mı?"

44- Cevap ver: "Bütün şefaata Allah'a aittir. Göklerin ve yerin egemenliği O'nundur. Dönüp dolaşıp ona varacaksınız."

45- Böyleyken ne zaman tek Allah'tan bahsedilse ahirete inanmayanların içlerine sıkıntı basar. O'ndan başkalarından bahsedildiği zaman ise hemen yüzleri güler.

46- Söyle onlara: "Ey gökleri ve yeri yaratan, görüneni görünmeyeni bilen Allah'ım! Kullarının arasında o tartışıp durdukları şeyler hakkında son noktayı

أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِ
وَمَنْ سَلَكَ سَبِيلًا مَّا يَمُنُّ بِهَا عَلَيَّهَا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ
﴿٤١﴾ اللَّهُ يُتَوَكَّلُ عَلَى الْإِنْسَانِ جِدَّتْ مَوْتِهَا وَالَّتِي أَلَمَّتْ فِي
مَتَابِهَا فِيمِائِكَ الَّتِي نُصِيَّ عَلَيْهَا الْمَوْتُ وَرَسُولُ الْآخِرَىٰ
الْآجِلِ مُسَمًّى أَنْ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّعَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾
أَمَّا نَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ قُلُوبًا وَأَلْوَابًا لَا يُغْنِيكَ عَنْهَا
وَلَا يَعْزِلُونَ ﴿٤٣﴾ قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا لَهُ مُلْكُ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾ وَإِذَا ذُكِرَ اللَّهُ
وَحْدَهُ اشْتَمَزَتْ لُجُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ
وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٥﴾
قُلْ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ عَالِمُ الْغَيْبِ
وَالشَّهَادَةِ أَنْتَ تَخْتَارُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ
يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾ وَأَلْوَانُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا
وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدُوا بِهِ مِنْ سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
وَبَدَأَهُمْ مِنَ اللَّهِ مَا لَهُمْ لِيَكُونُوا يَتَحَدَّبُونَ ﴿٤٧﴾

sen koyacaksınız!"

47- Eğer yeryüzünde olanlar ve onlarla birlikte bir o kadarı daha o zulmedenlerin olsa, kıyamet günü o korkunç azaptan kurtulmak için elbette onu feda ederlerdi. Fakat Allah karşılına hiç hesaplarında olmayan şeyler çıkaracaktır.

¹⁶ HAK: Bkz. 2/119. ayet dipnotu.

¹⁷ ŞEFAAT: Bkz. 74/48. ayet dipnotu.

48- Öyle ki yaptıkları kötülükler bir bir yüzlerine vurulacak ve alay edip durduklarından kaçamayacaklardır.

49- İŞTE BÖYLE insana bir sıkıntı dokunduğunda Bize yalvarır, sonra kendisine bir nimet bahsettiğimizde: “Kendi bilgim ve becerim sayesinde kazandım” der. Aslında o bir imtihandır, fakat çoğu olayın farkında değil.

50- Bunlardan önceki çağlarda yaşayanlarda böyle konuşurdu. Fakat yaptıkları kendilerini kurtaramadı.

51- Sonunda yaptıklarının kötülükleri başlarına geçti. Zamane zalimlerinin yaptıklarının kötülükleri de başlarına geçecek! Onlar da bundan kurtulamayacaklar!

52- Hala Allah'ın rızıkı lâyık gördüğüne açığı ve kıstığını anlamıyorlar mı? Bunda iman edecek bir halk için ibretler vardır; hiç şüphemiz olmasın.

53- DE KI: “Allah şöyle buyuruyor: Ey kendilerine yazık ederek haddi aşmış kullarım! Allah'ın sevgi ve merhametinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. O çok bağışlayıcıdır, sevgi ve merhametle dopdoludur; bundan hiç şüphemiz olmasın.”

54- Öyleyse ümidi kesmeyin, başınıza bir afet gelmeden önce Rabbinize dönün, O'nun hakkını teslim edin. Aksi

وَبَلَا لَكُمْ سَعِيَّاتٌ مَا كَسَبُوا وَحَاوِيَهُمْ مَا كَانُوا يَاسْتَهْزِئُونَ ﴿٤٨﴾ فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ مِّنَّا نَادَىٰ ذُو الْاٰخِرٰتِ اٰهٖ نِعْمَةً مِّنَّا قَالًا لَّيْسَ اُوْبِيْتُهُ عَلٰى عِلْمٍ لِّيُؤْتِنْتَهُ وَلٰكِنْ اَكْرَهْتُمْ لَا يَكْمُلُوْنَ ﴿٤٩﴾ قَدْ قَالَمَا الَّذِيْنَ يَزِيْرُوْنَ قَمَا اَغْنٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿٥٠﴾ فَاَصَابَهُمْ سَعِيَّاتٌ مَا كَسَبُوْا وَالَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مِنْ مَّوَالِيْهِمْ سَيُجِيبُهُمْ سَعِيَّاتٌ مَا كَسَبُوْا وَمَا هُمْ بِمُخْرَجِيْنَ ﴿٥١﴾ اَوَلَمْ يَكْمُلُوْا اِنَّ اللّٰهَ يَنْظُرُ الزُّلْمَ الَّذِيْنَ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُوْنَ ﴿٥٢﴾ قُلْ اِلٰهِيَ اَدْعِيَ الَّذِيْنَ اسْرَفُوْا عَلٰى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ اِنَّهٗ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِيْعًا اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿٥٣﴾ وَاصْبِرْ اِلٰى رِيْبِكُمْ وَاسْئَلُوْا اللّٰهَ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَكُمْ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُوْنَ ﴿٥٤﴾ وَاصْبِرُوْا اَحْسَنَ مَا اَنْزَلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَّبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَكُمْ الْعَذَابُ بَعْتَهُ وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُوْنَ ﴿٥٥﴾ اَنْ تَقُوْلَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتِيْ عَلٰى مَا قَرْنْتُ فِيْ جَنِّبِ اللّٰهِ وَاِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّٰخِرِيْنَ ﴿٥٦﴾

halde kimse sizi kurtaramaz.

55- Hiç beklemediğiniz bir anda ansızın başınıza bir afet gelip çatmadan önce Rabbinizden size indirilenin en güzeline uyun!¹⁸

56- Ey insanlar! Kimilerininin: “Eyvah! Allah'ın huzurunda yaptığım kusurlardan dolayı yazıklar olsun bana. Açıkçası ömrüm alay etmekle geçmiş...”

¹⁸ Yani: 1- Ölüm 2- Afet 3- Kıyametten birisi ansızın gelip çatmadan önce Rabbinizden size indirilen sözlerin en güzeli olan Kur'an'a, namusu ekber olan bu büyük söze uyun. Onun ilke, değer ve kurallarına samimî bir şekilde uyun ki, sizi kurtaracak olan verdiğiniz sözlerdir: “Hayvan yularından insan ikrarından belli olur.”

57- Kimilerinin: “Allah bana yolunu gösterseydi kesinlikle Allah bilinciyle yaşardım...”

58- Kimlerinin de azabı gördüğü zaman: “Bana bir şans daha verilsin, geri dönüp en güzel, en iyi insan ben olacağım, söz...” diye türlü mazeretlerin uydurulacağı gün gelmeden önce uyanın!

59- Böyle mazeretler uyduranlara: “Hayır, sana ayetlerim geldi de onlara yalan dedin, büyüklük tasladın ve kâfirlerden oldun” denecek.

60- Kıyamet gününde Allah’a karşı olmadık şeyler uyduranların yüzlerinin simsiyah kesildiğini göreceksin. Büyüklük taslayanların yeri cehennem değilse nedir?

61- Fakat Allah bilinciyle yaşayanları Allah koruyacak ve gönüllerine göre verecektir. Onlara asla kötülük dokunmayacak ve hiç bir şekilde üzüntü duymayacaklar.

62- BAKIN Allah her şeyin yaratıcısıdır ve her şeyin dayanağı O’dur.

63- Bütün göklerin ve yerin anahtarları O’nundur. Allah’ın ayetlerine kâfirlik edenlere gelince işte kaybedenler bunlar olacaktır.

64- Söyle onlara: “Durum bu iken şimdi bana Allah’tan başkasına mı tapmamı istiyorsunuz, ey cahiller?”

65- Hâlbuki sana da senden öncekilere de: “Eğer ortak koşarsanız bütün ça-

أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾ أَوْ تَقُولَ
حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾
بَلَى قَدْ جَاءَ نِعْمًا يَا قَوْمِ فَكُنْتُمْ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ
مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى
اللَّهِ وَجُوهَهُمْ مُسْوَدَّةٌ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى
لِالْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾ وَيُحْيِي اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِمَعَاذِهِمْ وَلَا
يَمَسُّهُمْ فِي السُّوءِ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ
وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ اللَّهُ أُولِي الْغَيْبِ لَا يُبْدِي
قَوْلًا أَغْنِي اللَّهُ تَأْمُرُونَنَا أَعْبُدُكُمْ يَا الْجَاهِلُونَ ﴿٦٣﴾ وَلَقَدْ
أُرْسِلْنَا إِلَيْكُمْ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَئِنْ أَشْرَكْتُمْ لَيَحْطَبُنَّ
عَمَلَكُمْ وَتَكُونُونَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٤﴾ بَلَى اللَّهُ فَاعْبُدْ وَكُنْ
مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٥﴾ وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ
جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٍ
بِيَمِينِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٦﴾

balamız boşa gider ve kesinlikle kaybedenlerden olursunuz” diye vahyolundu.

66- Hayır! Sen yalnızca Allah için çalış, O’na ibadet et ve şükretmesini bilenlerden ol!

67- Onlar Allah’ı gerektiği gibi takdir edemediler. Oysa yeryüzü kıyamet günü tümüyle O’nun tasarrufunda olacak. Gökler de O’nun görkeminden dürülüp katlanacak.¹⁹ O, onların ortak koştuklarından uzak ve çok yücedir.

¹⁹ Harfi harfine: “Halbuki kıyamet günü yeryüzü tamamen O’nun avucunun içindedir, göklerde sağ elinde dürülmüştür.”

68- Ve diriltici soluğa üflenecek! Göklere ve yerde kim varsa, Allah'ın dilediği kimselerden başka hepsi çarpılıp yıkılacak. Sonra diriltici soluğa bir kez daha üflenecek. Bu kez hepsi kalkıp bakınacaklar!²⁰

69- Yeryüzü Rabbinin aydınlığı ile parlayacak! Hesap defterleri açılıp peygamberler ve tanıklar çağırılacak ve hiçkimseye zerrece haksızlık yapılmadan adaletle hükmedilecek!

70- Herkese yaptığının karşılığı tasta-mam ödenecek! O onların yaptıklarını en iyi bilendir.

71- Kâfirler gruplar halinde²¹ cehenneme sürülecek! Nihayet cehenneme vardıklarında kapıların ardına kadar açık olduğunu görecekler. Bekçileri onlara: "İçinizden Rabbinizin ayetlerini okuyan ve size bugünleri haber verip uyanışa çağırان peygamberler gelmedi mi?" diye soracaklar. Onlar da: "Evet geldi" diyecekler. Fakat gel gör ki kâfirlerin azaba müstahak oldukları çoktan karara bağlanmıştır.

72- "Girin cehennemin kapılarından, orası sizin ebedi yurdunuz"²² diye bir ses yankılanacak! Bakın, büyüklük taslayanlar için ne berbat bir yer!

73- Öte yandan Rablerinin bilinciyle yaşayanlar da gruplar halinde cennete koşacaklar. Nihayet oraya vardıklarında kapıların ardına kadar açık olduğunu görecekler. Bekçileri onlara: "Selâm sizlere,

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ وَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ
إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَّرْتَبِطُونَ
﴿٦٨﴾ وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بُورُورِهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَوُجِّهَ
بِالْبَيْتِ وَالشَّهَادَةِ وَفُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحُجُومِ وَمَنْ لَا يَظْلَمُونَ
﴿٦٩﴾ وَوُفِّتَ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ أَعْلَمُ بِمَا فَعَلُوا
وَسَبِّحُوا الذِّكْرَ كَمَا رَوَىٰ إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُرَّارًا حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا
فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ
يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا
قَالُوا بَلَىٰ وَلَٰكِن حَسَبْنَا كَلِمَةَ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧٠﴾
بَلَىٰ دَخَلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فِيمَنْ ثَمَوَى
الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧١﴾ وَسَبِّحُوا الذِّكْرَ أَعْوَارًا لِّبُهْمِ إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُرَّارًا
حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ
عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٧٢﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ
لِلَّهِ الَّذِي صَدَقْنَا وَجَعَلَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ مَنبِئًا
مِّنْ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٧٣﴾
وَرَبِّ الْمَشِئِكَةِ حَافِينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ
وَفُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحُجُومِ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٤﴾

ne hoşsunuz, haydi girin, orası sizin ebedi yurdunuz" diye selâma duracaklar.

74- Onlar da: "Bize verdiği sözü tutan, bizi bu yere varis kılan ve cenneti bize istediğimiz yurt yapan Allah'ı ne kadar övsek azdır. Çalışanların böyle karşılığını alması ne güzel, ne hoş" diyecekler.

75- Melekleri de o muazzam görkemini etrafını sarmış Rablerini övgüyle yüceltirken göreceklerin. Böylece insanlar arasında nihaî adalet sağlanmış olacak. Ve her yanda: "Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun" sesleri ...

²⁰ Diriltici soluğun esmesi (*nufiha fi's-sûr*) yeniden diriliş (*baas*) ve ayağa kalkış (*qiyamet*) olayından mecaz olarak kullanılmaktadır. *Sûr* diriltten, canlandıran nefes, soluk demektir. Boru ile sembolize edilir. *Nefha* da esme, esiş, üfleme, üfle-yiş manasına gelir. O anda dirilerin ölmesi, ölümlerin mezarlardan dirilip ayağa kalkış sahnesi bir yeniden yaratma (*halk-ı cedid*) olarak Kur'an'da hep bu deyimle betimlenir (tasvir edilip canlandırılır). Rivayete göre ilk esiş ölüm sûru olup Cebrail, Mikail, Azrail, İsrail gibi melekler, huriler ve cennet bekçileri hariç herkesi öldürecektir. İkinci esiş ise diriliş (*baas*) sûru olup bütün ölümleri diriltecektir. (Razi, Kurtubi, Taberi, İbn Kesir).

²¹ ZUMER: Sözlükte [زمر] kökü mastar olarak "düdük çalmak, nefesli saz çalmak, ses çıkarmak" demektir. Düdük (*zemmâre*); alârm düdüğü (*zemmâratu'l-in-zâr*); grup, zümre, topluluk, takım (*zumre*); kan gurubu (*zumretu'd-dem*); çoban düdüğü (*mizmâru'r-râi*) kelime ve deyimleri bu köktendir... Demek ki ahirette kâfirlerin cehenneme (*ilâ cehenneme zümerâ*) ve mü'minlerin cennete (*ile'l-cenneti zümerâ*) gidiş sahnesi canlandırılırken kullanılan bu kelime iki anlama gelmektedir: 1- Düdük çalınıp, bir ses yankılanınca gidecekler 3- Gruplar, zümreler halinde gidecekler. Her iki halde de kâfirlerin ve mü'minlerin hiç bir haksızlığa uğratılmayıp yargılandıktan sonra görecekları karşılık tasvir edilmektedir...

²² HULD: Bkz. 43/74. ayet dipnotu.

